

ΦΩΤΗΣ ΝΙΚ. ΒΟΥΛΑΤΖΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ Α'

ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΠΑΛΙΑ ΚΑΡΔΙΤΣΑ

241-4. ΚΑΡΔΙΤΣΑ. Κεντρική πλατεία ●

KARDITSA. Place centrale

ΕΚΔΟΣΗ ΔΗΜΟΥ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ
ΜΑΪΟΣ 2001

ΦΩΤΗΣ ΝΙΚ. ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ Α'

ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΠΑΛΙΑ ΚΑΡΔΙΤΣΑ

ΕΚΔΟΣΗ ΔΗΜΟΥ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ
ΜΑΪΟΣ 2001

Το βιβλίο ψηφιοποιήθηκε χάρη στη δωρεά του Qualco Foundation

Τίτλος: ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ
ΤΟΜΟΣ Α΄
ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΠΑΛΙΑ ΚΑΡΔΙΤΣΑ

Συντάκτης Βιβλίου: Φώτης Νικ. Βογιατζής
Έκδοση - Διακίνηση - Εκμετάλλευση: ΔΗΜΟΣ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ

© Φώτης Νικ. Βογιατζής 2001

ISBN 960-87013-0-9

Στοιχειοθεσία - Μοντάζ - Εκτύπωση
Γρ. Τέχνες Εκδόσεις ΕΞΑΡΧΟΣ
Καποδιστρίου 51 - Καρδίτσα
Τηλ. 0441 / 29011 Τηλ. & Fax: 40987

Διαχωρισμοί χρωμάτων: ΙΔΕΟΓΡΑΦΟΣ 0441 74074

Το βιβλίο αυτό αφιερώνεται στους άξιους
Καρδισιώτες Φωτογράφους

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ ΧΡΗΣΤΟΥ ΤΕΓΟΥ

Η καταγραφή και ανάδειξη της ιστορίας της πόλης της Καρδίτσας μέσα από στοιχεία του χθες και του σήμερα, αλλά και η βαριά ευθύνη όλων μας για το τί θα κληροδοτήσουμε ως παρακαταθήκη στους αυριανούς πολίτες, είναι καθήκον και υποχρέωση όλων μας.

Ο Δήμος Καρδίτσας στα πλαίσια των εκδοτικών του δραστηριοτήτων σας παρουσιάζει το παρόν Βιβλίο - Λευκώμα, μαζί με κείμενα από την ιστορία της Καρδίτσας, μέσα από τις δραστηριότητες της καθημερινής ζωής και κίνησης, τα πρόσωπα και τα γεγονότα.

Στην ουσία είναι μια ξενάγηση στην ιστορία της πόλης μας, μια ξενάγηση από το χθες στο σήμερα, μέσα από το φωτογραφικό υλικό των παλιών φωτογράφων μας που συγκέντρωσε ο συμπατριώτης κ. Φώτης Βογιατζής, και τα κείμενα που έγραψε και τα οποία έχουμε κατά καιρούς δει είτε στις περιοδικές εκδόσεις «Γνώση και Γνώμη» της Ένωσης Επιστημόνων Καρδίτσας είτε δημοσιευμένες στον τοπικό τύπο, σε βιβλία κλπ.

Χωρίς τις προσπάθειες του κ. Βογιατζή, αυτή η έκδοση του Δήμου Καρδίτσας που κρατάτε στα χέρια σας δεν θα μπορούσε να γίνει, γι' αυτό θέλω να τον ευχαριστήσω θερμά για την προσφορά του.

Το πλούσιο υλικό αυτού του βιβλίου - λευκώματος, που μεταφράζεται σε 600 σελίδες, στοχεύει στο να αποτελέσει άλλη μια πηγή καταγραφής της τοπικής ιστορίας μέσα από φωτογραφίες και κείμενα που πραγματεύονται πολλές πτυχές της ζωής της Καρδίτσας αλλά και των ανθρώπων της.

Ο Δήμος Καρδίτσας θα συνεχίσει αυτή την εκδοτική προσπάθεια, αφού πιστεύει ότι η ιστορία ενός τόπου που δεν γράφεται, μοιραία χάνεται στο πέρασμα του χρόνου.

Είναι ηθική υποχρέωση όλων μας να συμβάλλουμε στη διατήρηση και διάδοση της ιστορίας μας, για το σήμερα και το αύριο της Καρδίτσας.

Ο Δήμαρχος Καρδίτσας
Χρήστος Τέγος

ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ

Το παρόν Βιβλίο - Λεύκωμα για την Παλιά Καρδίτσα είναι καρπός έρευνας ετών. Τα περισσότερα κείμενα αλλά και οι φωτογραφίες έχουν ήδη δημοσιευθεί στο περιοδικό «Γνώση και Γνώμη» (στους τόμους Γ /1984 έως και ΙΕ /1999) που εκδίδει από το 1982 η «Ένωση Επιστημόνων Καρδίτσης». Εδώ έγινε αυστηρότερη επιλογή αλλά προστέθηκαν και μερικά στοιχεία για πρώτη φορά.

Η φωτογραφική τεκμηρίωση καλύπτει, οπωσδήποτε ικανοποιητικά, μεγάλο τμήμα της πόλεως - όχι βεβαίως όλης, κινηθήκαμε στα πλαίσια του υπάρχοντος φωτογραφικού υλικού - και ιδίως τους κεντρικούς δρόμους της, ενώ δεν παραλείπονται και απομακρυσμένα σημεία της όταν αυτά παρουσιάζουν ενδιαφέρον (Παπαράντζα - Σιδηροδρομικός Σταθμός - Γέφυρα Καράμπαλη κ.ά.). Κατεβλήθη προσπάθεια κάποια τουλάχιστον σημεία και μνημεία της Καρδίτσης να καλυφθούν διαχρονικά, με τις σχετικές δηλαδή μεταβολές που κατά καιρούς αυτά «υπέστησαν». Τα επεξηγηματικά κείμενα στα φωτογραφικά στιγμιότυπα προσπαθούν, που και που, να εντοπίσουν τις μεταβολές αυτές. Παράλληλα, έγινε προσπάθεια το φωτογραφικό υλικό να πλαισιωθεί και από κάποια «ένθετα» κείμενα, τα περισσότερα των οποίων δημοσιεύθηκαν επίσης στο περιοδικό «Γνώση και Γνώμη», στα πλαίσια πάντα της «Παλιάς Καρδίτσας» αλλά και της εργασίας «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)».

Το Βιβλίο αφιερώνεται στους παλιούς πρωτοπόρους αλλά και στους νεότερους φωτογράφους της Καρδίτσης, οι οποίοι κατάφεραν, με τα λιγοστά μέσα της εποχής, να μας δείξουν το αληθινό πρόσωπο της πόλεως, από κάθε γωνιά. Είναι πράγματι εντυπωσιακό το αποτέλεσμα τους. Εύχομαι η μνήμη τους να παραμείνει νωπή για πάντα. Τα ονόματα των φωτογράφων αυτών - που είτε τράβηξαν οι ίδιοι τις φωτογραφίες είτε τις εμφάνισαν μετά από εργασιακές λήψεις άλλων - μνημονεύονται (όταν αυτό είναι γνωστό) στα επεξηγηματικά κείμενα (λεζάντες) κάθε φωτογραφίας.

Θερμές ευχαριστίες οφείλονται στον Δήμαρχο Καρδίτσης κ.

Χρήστο Τέγο, ο οποίος από την αρχή υποδέχθηκε ευχαρίστως την πρότασή μας για την έκδοση του παρόντος, όπως και στους δημοτικούς συμβούλους που αποφάσισαν ομόφωνα την έκδοσή του. Ειδικώς πρέπει να μνημονευθούν τα ονόματα της ειδικής τριμελούς επιτροπής τού δημοτικού συμβουλίου (Απόστολος Πίτσας, Πρόεδρος Δημοτικού Συμβουλίου, Βασίλειος Κονταξής, Αντιδήμαρχος και Βάιος Βαρελάς), οι οποίοι με προθυμία κατενόησαν τις δυσχέρειες της προσπάθειας αυτής και συνέβαλαν, χωρίς προσκόμματα και παρεμβάσεις, στην ταχύτερη έκδοση του Βιβλίου.

Θα πρέπει επίσης να ευχαριστήσω την κόρη μου Ιφιγένεια Βογιατζή, αρχαιολόγο, για τις σωστές υποδείξεις της για την καλύτερη έκδοσή του. Πολλές ευχαριστίες και στην Μιράντα Παλαμιώτη, η οποία επί μήνες στο τυπογραφείο έδωσε μάχη με τα ορνιθοσκάλισμά μου και συνέβαλε με τον τρόπο της στην καλύτερη εμφάνιση του παρόντος. Επίσης ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται στον λιθογράφο Θωμά Νίκου που έκανε παν το δυνατόν για την καλύτερη εκτύπωση του βιβλίου.

Άφησα τελευταίους εκείνους στους οποίους οφείλονται ιδιαίτερες ευχαριστίες, δηλαδή στους κατόχους τών φωτογραφιών που μου τις εμπιστεύθηκαν ήδη, πολλοί από αυτούς, από μακρού χρόνου. Τα ονόματά τους μνημονεύονται με αλφαβητική σειρά στο τέλος τού παρόντος.

Τα έξοδα για την έκδοση του Βιβλίου ανέλαβε εξ ολοκλήρου ο Δήμος Καρδίτσης, ο οποίος έχει και το δικαίωμα για την διακίνηση και εκμετάλλευσή του. Ελπίζω να εισπράξει μέρος τουλάχιστον των εξόδων, τα οποία - έξοδα - αναλογικώς δεν είναι πολλά.

Εννοείται, ότι ο συντάκτης τού Βιβλίου αυτού ουδεμία αμοιβή έλαβε (ή θέλησε να λάβει) ή θα λάβει από οποιονδήποτε για την εργασία αυτή, όπως το ίδιο έγινε και για οποιαδήποτε άλλη εργασία του στο παρελθόν. Αντιθέτως, τα πολυποίκιλα έξοδά του για όλες τις εργασίες αυτές υπερέβησαν κάθε λογική προσδοκία.

Οκτώβριος 2000

Φ.Ν.Β.

ΘΕΣΣΑΛΙΑ ΚΑΡΔΙΤΣΑ — Karditza

Φωτ. 1. Αρχίζουμε την περιπλάνηση στην μαγική παλιά Καρδίτσα. Είμαστε στα 1909 π. όταν ο Βολιώτης φωτογράφος και ζωγράφος Στέφανος Στουρνάρας (1867-1928) ανέβηκε, για να πάρει φωτογραφίες, στο καμπαναριό τού μητροπολιτικού Ναού των Αγίων Κων/νου και Ελένης (στο εξής, χάριν συντομίας, Αγίου Κων/νου), λίγο πριν αυτός αποπερατωθεί και εγκαινιασθεί (1910).

Γενική άποψη της πόλεως, την εποχή που αυτή πρωταγωνιστούσε στην Θεσσαλία και στην Ελλάδα για την «απελευθέρωση των σκλάβων αγροτών» - Αγροτικό ζήτημα. Πίσω

από τα ισόγεια μικρά κτίσματα, στα δεξιά τής φωτογραφίας, βρίσκεται, όπως μου έλεγε παλιά ο Γ.Δ. Μπίτσιος (1905-1985), το παλιό διώροφο «Σαράι» που κατοικούσε ο Μπέης. Λίγο δεξιότερα το μακρόστενο κτίριο με την μεγάλη στέγη και το υπόστεγο προφανώς είναι η άλλοτε ισόγεια εκκλησία τού Αγίου Κων/νου, η οποία, κατά τον εκ των ιστορικών τής Καρδίτσης Βασίλειο Δημ. Λάππα (1892-1984) κτίστηκε εκεί μετά το 1856. Μπροστά από την εκκλησία βλέπουμε τα τότε «βακούφικα», μικρά ισόγεια κτίσματα (συνέχεια στην επόμενη σελίδα).

Αριστερά τής φωτογραφίας, εμπρός, διακρίνεται ένα χάνι. Πιο πέρα, στην οδό Κ. Κανάρη (σήμερα, Ιεζεκιήλ) η ταβέρνα Ανδρέα Παπαναστασίου, όπου αργότερα η διώροφη οικία Νασιάκου, μετέπειτα κλινική Μπάλλα - βλ. εν συνεχεία. Αριστερά προς το βάθος, δεσπόζει το μεγαλοπρεπές ξενοδοχείο τής πλατείας «Η ΩΡΑΙΑ ΕΛΛΑΣ». Στο βάθος, προς τα δεξιά, μόλις διακρίνεται ο μιναρές τού τζαμιού, στον χώρο τού παλιού

Γυμνασίου, στο οποίο και θα καταλήξει η πρώτη φάση τής ξενάγησής μας, που θα «διασχίσει» ολόκληρη την οδό Κανάρη (Ιεζεκιήλ).

Ο χώρος ακόμα και σήμερα, 90 χρόνια μετά την λήψη τής φωτογραφίας, μας φαίνεται σχετικά οικείος (βλ. επόμενες φωτογραφίες), αφού μόλις τις τελευταίες δεκαετίες διαφοροποιήθηκε ριζικά (Φωτ. Στεφ. Στουρνάρας, 1909 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα» τού γράφοντος (στο περιοδικό - πάντα - «Γνώση και Γνώμη» τής Ενώσεως Επιστημόνων Καρδίτσας), Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 136

Ο ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΠΑΛΙΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΩΝ/ΝΟΥ

«Το νερό τής βροχής ερχόταν από τη Δέση τού ποταμού Καράμπαλη. Εκεί είχαν κατασκευασμένη πόρτα σιδερένια ως φράγμα και όταν υπερυψωνόταν η στάθμη του νερού, άνοιγαν την πόρτα και διοχέτευαν το νερό στο αυλάκι, το οποίο άρχιζε από τη Δέση και συνέχιζε για την Καρδίτσα, έφθανε στο Βλαχομαχαλά, από εκεί διήρχετο μπροστά από την οικία Φεγγούλη και στη διασταύρωση των Βίκτωρος Ουγκό και Υψηλάντου ακριβώς, υπήρχε νερόμυλος και με το νερό αυτό έδινε την κίνηση του μύλου. Από εκεί περνούσε μπροστά από το κέντρο που ήτο τότε (Γυαλί καφενέ), το νερό προχωρούσε μπροστά από την παλιά εκκλησία τού Αγίου Κων/νου, η οποία ήτο τότε στη γωνία ακριβώς Σταμούλη και Καμινάδων. Περνούσε από την οδό Σταμούλη προς Δυσμάς και μέσα από το οικόπεδο του Καλογιάννη, όπου εκεί υπήρχε φτελιά (δένδρο), εις το οποίο ήτο κρεμασμένη η καμπάνα τής εκκλησίας.

» Ενθυμούμαι τότε ο δάσκαλός μας μάς πήγαινε στην παλαιά εκκλησία τού Αγίου Κωνσταντίνου και στο αριστερό μέρος τής εισόδου και από κάτω από τον γυναικωνίτη, υπήρχε οστεοφυλάκιο. Είχαν κόκκαλα ανθρώπων μέσα στα σακιά και άλλα χύμα με κρανία και εμείς σαν μικροί που ήμασταν φοβόμασταν πολύ. Η κύρια είσοδος τής παλιάς εκκλησίας ήταν επί της οδού Καμινά-

δων. Γίνονταν κανονικά η λειτουργία εκεί, όμως τότε μητροπολιτικός ναός ήταν η παλιά εκκλησία τής Ευαγγελίστριας που ήταν στον ίδιο χώρο, όπου αργότερα χτίστηκε η νέα εκκλησία τής Ευαγγελίστριας. Ο παλιός Άγιος Κων/νος έμοιαζε με την παλιά εκκλησία τού Αγίου Νικολάου και ήταν χτισμένος με πλιθιά ή τσατμάδες. Γκρεμίστηκε στα 1913-15 όταν είχε αρχίσει να λειτουργεί ο καινούργιος ναός.

» Στην καινούργια εκκλησία τού Αγίου Κων/νου, εάν ενθυμούμαι καλώς, είχαν ρίξει τα θεμέλια προ του έτους 1913¹, και όπως έλεγαν τότε οι μεγαλύτεροί μου είχε πέσει από τις σκαλωσιές ένας μάστορας και σκοτώθηκε».

(Από την «Παλιά Καρδίτσα - Μέρος έκτο, 1995, σελ. 152, από αφήγηση Γεωργίου Χαντζιάρα)

1. Ο Βασίλειος Δ. Λάππας στο βιβλίο του «Η Ιστορία τής πόλεως Καρδίτσας» μνημονεύει την υπάρχουσα στον ναό επιγραφή, σύμφωνα με την οποίαν ετέθη ο θεμέλιος λίθος το 1887.

Φωτ. 2. Ο φακός του Στουρνάρα περιπλανιέται λίγο δεξιότερα εν σχέσει με την προηγούμενη φωτογραφία. Λεύκες ψηλές καλύπτουν την περιοχή του Αγίου Κων/νου -είμαστε στην περιοχή του άλλοτε χωριού Καμινάδων, που σήμερα αποτελεί κεντρική συνοικία της πόλεως. Κατά τον Βασίλειο Δημ. Λάππα, εκ των ιστορικών τής Καρδίτσης, το

χωριό Καμινάδες αποτέλεσε τμήμα τής πόλεως από το 1914 (βλ. του ιδίου «Η ιστορία της πόλεως Καρδίτσης», Αθήνα 1974, σελ. 30). Διακρίνουμε στα σπίτια κεραμιδένιες στέγες και εκτεταμένα πλίθινα αυλόγυρα με κεραμίδια (Φωτ. Στεφ. Στουρνάρα, 1909 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 140

Φωτ. 3. Από το καμπαναριό τού νεότερου (ανεγερθέντος μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλίας το 1881) Αγίου Κων/νου. Είμαστε 25-26 χρόνια αργότερα (1935) από την πρώτη φωτογραφία (1909-10). Η πόλη έχει βέβαια διαφοροποιηθεί εν σχέσει με την πρώτη εικόνα, όχι όμως πολύ. Στα αριστερά η οδός Κανάρη (Ιεζεκιήλ) που έχει τώρα φαρδύνει, ενώ και η Καρδίτσα έχει πια πυκνοκατοικηθεί. Οικοδομικό οργασμό διαπι-

σώνουμε πίσω και από το δεσπόζον ξενοδοχείο τής «ΩΡΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ», ενώ στο βάθος, δεξιά, το μεγαλοπρεπές μέγαρο της «ΑΡΝΗΣ» - το ωραιότερο, για πολλές δεκαετίες, κτίσμα τής Θεσσαλίας. Η μαρμάρινη στήλη που προεξέχει στο πρώτο επίπεδο τής φωτογραφίας είναι το Ηρώων - βλ. κατωτέρω. (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 138

Φωτ. 4. Ρίχνουμε πάλι, από το ίδιο καμπαναριό, το βλέμμα μας (μέσω του βλέμματος του φωτογράφου Αργύρη Δόντα) και ώ του θαύματος! Μια εξαίσια πόλη μπροστά μας, αστραφτερή, πνιγμένη στο πράσινο! Στην θέση περίπου του παλιού «Σαραγιού» ο Μιλτ. Καλογιάννης έχτισε το ψηλό διώροφο σπίτι του (με τον σταυρό στην στέγη). Το

τζαμί στο βάθος, στον χώρο του παλιού Γυμνασίου, δεν υπάρχει ήδη από το 1932. Η πόλη παίρνει σιγά - σιγά τη μορφή που για πολλές δεκαετίες θα διατηρήσει. (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 139

Φωτ. 5. Τελευταίο βλέμμα απ' το καμπαναριό τού Αγίου Κων/νου, πέντε περίπου χρόνια αργότερα (1940) από την προηγούμενη φωτογραφία. Ο δρόμος με το βέλος πάντα η οδός Κανάρη (Ιεζεκιήλ) και δεξιά η οδός Καμινάδων. Αριστερά, στο μέσον περίπου, η καινούργια (λευκή) οικοδομή Αθ. Νασιάκου, προπολεμικά Οικονομική Εφορία και μεταγενέστερα κλινική Μπάλλα. Στα αριστερά σημειώνεται με σταυρό το χάνι Καζάση και συνεχόμενη, στην γωνία, η ταβέρνα Καζάση. Μετά το κτίσμα Νασιάκου, υπήρχαν τότε το κηροπωλείο Τσίτου και μετά το στενάκι τής οδού Ηρακλείου από το 1925 περίπου, η ταβέρνα Κυρίτση, ας μου επιτραπεί να πω, από τα αγαπημένα στέκια τού πατέρα.... Προ του 1925, στην θέση όπου το χάνι τού Καζάση, υπήρχε το χάνι Τουλιά (τα-

βέρνα και σταύλος).

Το Ηρώον που βλέπουμε μπροστά μας, στο προαύλιο του Αγίου Κων/νου, μεταφέρθηκε στην θέση αυτή προ του πολέμου, επί Μητροπολίτου Ιεζεκιήλ. Αρχικά είχε στηθεί, στην δεύτερη δεκαετία τού 20ου αιώνα, στην κεντρική πλατεία, κοντά και στην σημερινή Εμπορική Τράπεζα, όπου περίπου το άλλοτε περίπτερο (βλ. κατωτέρω). Αργότερα το Ηρώον μεταφέρθηκε στην δένδροφυτεία του Πανσύλπου. Στην θέση που τώρα βλέπουμε το Ηρώον έμεινε ως τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, οπότε μεταφέρθηκε οριστικά στην σημερινή του θέση ('Εκδ. Ηλία Καψή).

Από την «Παλιά Καρδίτσα» Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 139

Φωτ. 6. Ο νεότερος περικαλλής Ναός του Αγίου Κων/νου! Θεμελιώθηκε επί δη-
μαρχίας Χρ. Λάππα εν έτει 1887 και κατηגיόσθη το 1910 υπό του Μητροπολίτου Ευ-
θυμίου, όπως έγραψε ο Βασίλειος Δημ. Λάππας, σύμφωνα και με τις υπάρχουσες στην
περίοψη του ναού σχετικές επιγραφές. Ιστορήθηκε αρχικά από τον συμπολίτη μας α-
ριστογράφο και ζωγράφο Νίκο Δόντα (1882-1940) και τον Ν. Ιωάννου στις αρχές τής δε-
καετίας του 1930, ενώ μεταπολεμικά ο συμπολίτης ζωγράφος Δημ. Γιολδάσης ζωγρά-
φισε στο εσωτερικό του ναού οκτώ μεγάλες τοιχογραφίες που εμφανίζουν σήμερα με-

γάλες φθορές.

Δεξιά η οδός Κανάρη (Ιεζεκιήλ) και αριστερά η οδός Καμινάδων, παραδοσιακός
χώρος καροποιείων. Ο προαύλιος χώρος τής εκκλησίας ήταν ακόμη χωρίς περίφραξη.

Αριστερά το κτίσμα τού νεωκόρου και στο βάθος η πλούσια τότε Δενδροφυτεία
τού Πανσιλύπου, το οποίο κατωτέρω θα «επεξεργαστούμε» λεπτομερώς (Φωτ. Ν.
Courtides, 1920 - 1930).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 274

Φωτ. 7. Απέναντι από τον Άγιο Κων/νο, στην οδό Καμινάδων, υπήρχαν έως και μετά περίπου το 1950 μερικά από τα καλύτερα καροποιεία της Καρδίτσας, όπως αυτό που βλέπουμε του Γιάννη Αναγνωστόπουλου (1909-1999), του Μιχάλη Πίκου (;-1935;) κ.ά. Στην είσοδο όρθιος ο φίλος Γιάννης, άξιος συνεχιστής τού έργου τού πατέρα του Κώστα (1865-1945), ο οποίος μας έδωσε και δημοσιεύσαμε ήδη πλήθος πληροφοριών για τα πα-

λιά επαγγέλματα και όχι μόνο για το δικό του. Στη μέση ο βοηθός Θεοδώρου και δεξιά ο μάστορας Κώστας Γιαννακός.

Η Καρδίτσα τού μόχθου, της δημιουργίας, των εξαιρετων τεχνιτών, που μάτωσε δεκαετίες ολόκληρες για τον επιούσιο άρτο (Φωτ. 28-11-1933).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Ένατο, 1998, σελ. 213

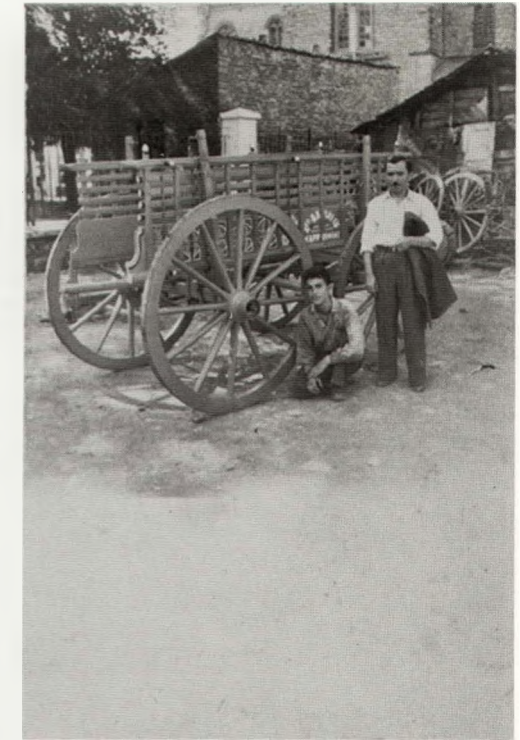
Φωτ. 8. Ας πλησιάσουμε την συντροφιιά, έξω από το ίδιο καροποιείο, του Γιάννη Αναγνωστόπουλου (στην πρώτη σειρά γονατιστός, δεύτερος από αριστερά). Παραμονή παραδόσεως τού κάρου - που είναι φρεσκοβαμμένο με μίνιο - στον αγοραστή και, ευκαιρίας δοθείσης, ένα ποτηράκι. Διακρίνουμε στην πρώτη σειρά από αριστερά τούς Σωτήριο Ράμο (ράφτης, το μαγαζί του δίπλα), Γιάννη Αναγνωστόπουλο, τρίτος με κοστού-

μι ο αγοραστής τού κάρου, Κώστας Γιαννακόπουλος (πρωτομάστορας του Αναγνωστόπουλου) και γείτονες.

Επάνω στο κάρο οι Κώστας Παπασακελλαρίου (μαραγκός, πρώην καροποιός), ο Χρήστος Παλλάντζας (συνέταιρος του Γ. Αναγνωστόπουλου), Στεφανής (με το πινέλο στο χέρι - έβαψε το κάρο), Βαγενάς (Φωτ. 1946).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 142

Φωτ. 9-11. Άλλες τρεις εικόνες από τον κόσμο τού μόχθου. Επάνω στην οδό Καμινάδων, παρά τον Άγιο Κων/νο, στο καροποιείο Μιλτιάδη Τσιτούρη. Πρώτος αριστερά ο διακοσμητής τών κάρων Γιάννης Μαρκούτης και διάφοροι βοηθοί τών καροποιών (Φωτ. καλοκαίρι 1948).

Επάνω δεξιά στην οδό Καμινάδων, ένα διπλόκαρο έξω από το καροποιείο Αφών Βουνήσιου. Όρθιος ο Κώστας Βουνήσιος και ο παρατυχών βοηθός Όμηρος Μαρκούτης (Φωτ. 1950 π.). Κάτω δεξιά, μοναδική φωτογραφία κατά την ώρα διακόσμησης κάρου. Ο Γιάννης Μαρκούτης (1929 - 1990), εκ των πλέον ειδικών, κατά την ώρα που ζωγραφίζει - διακοσμεί ένα κάρο (Φωτ. 1948 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Ένατο, 1998, σελ. 214, 215 και 218

ΚΑΡΔΙΤΣΙΩΤΙΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΜΕ ΚΑΡΑ

α. Κάρο για την έκθεση!

Από την αφήγηση του Χριστόφορου Θέου:

«Θα 'ταν γύρω στα 1935 όταν ήρθε στο μαγαζί ένας ξένος μηχανικός. Είχα απ' έξω ένα ωραίο διπλόκαρο τελειωμένο, έτοιμο να το πάρει ο χωρικός και να φύγει. Καθόταν ο ξένος μηχανικός και θαύμαζε το κάρο που ήταν πολύ φίνο.

- » - Δικό σου είναι το κάρο, εσύ το έκανες; με ρωτάει.
- » - Εγώ.
- » - Πρώτα είναι η φύση, μου λέει, ύστερα το ...(!) και τέλος εσύ ο τεχνίτης.

Και τώρα τι θα το κάνεις το κάρο;

- » - Θα το πάρει ο χωρικός που τ' αγόρασε, αυτός εδώ.
- » - Εσύ τ' αγόρασες αυτό το κάρο; τον ρωτάει ο μηχανικός.
- » - Εγώ.
- » - Και τί θα το κάνεις;
- » - Θα το πάω στο χωριό.
- » - Στο χωριό θα πας αυτό το κάρο; έκανε μελαγχολικά ο άλλος. Να το πας στην Έκθεση Θεσσαλονίκης!».

β. Το κάρο τού Καραλάρ

Από την αφήγηση του Γιάννη Αναγνωστόπουλου:

«Το 1965 ήρθε ένας ονόματι Γκαραγκούνης και μου λέει:

- » - Εδώ είναι το καροποιείο του Αναγνωστόπουλου;

Του είχαν πει άλλοι καροποιοί ότι έφυγε για την Αθήνα ο Αναγνωστόπουλος, όταν άκουσαν ότι θέλει να φτιάσει κάρο. Με υπομονή όμως ήρθε αυτός και το βρήκε το μαγαζί. Παρήγγειλε να του φτιάσω ένα κάρο αλλά πριν με ρώτησε:

- » - Έφτιασες κάνα κάρο στο Γραμματικό;

Εγώ μη ξέροντας ότι το Γραμματικό είναι το παλιό Καραλάρ, του λέω «όχι, δεν έφτιασα στο Γραμματικό κάρο».

Ο βοηθός μου με τραβούσε απ' το μανίκι να πω ότι έφτιασα εκεί κάρο και εγώ του είπα «δεν λέω ψέματα εγώ».

- » - Εγώ έφτιασα κάρο στο Γραμματικό, λέει ο βοηθός μου.
- » - Θα φύγω, λέει ο Γκαραγκούνης, θα πάω να φτιάσω κάρο στους Σοφάδες αφού εσύ λες ότι δεν έφτιασες κάρο στο Γραμματικό, δεν θα είσαι ο παλιός Αναγνωστόπουλος που μου 'φτιασε κάρο!

- » - Πώς λέγεσαι, βρε, του λέω.
- » - Λέγομαι Γκαραγκούνης.
- » - Μήπως είσαι τού Ηλία;
- » - Ναι.

- » - Που είσατε κουμπάροι με τον Γραπατσά;

» - Ναι.

» - Εφτιασα, του λέω, ένα κάρο εγώ στο Καραλάρ γύρω στο 1927, για έναν που ήταν κουμπάρος τού Γραπατσά που τον έφερε στο μαγαζί.

Και τότε αυτός πίστεψε ότι εγώ είμαι ο Αναγνωστόπουλος ο πραγματικός που τους έφτιασε το κάρο.

Του λέει ο συντάιρός μου:

- » - Το έχεις το κάρο από το 1927;
- » - Το έχω, μ' αυτό δούλευα μέχρι τώρα (1965).
- » - Να μας το φέρεις αυτό το κάρο και να μας δώσεις τα μισά λεφτά για το καινούργιο.

» - Θα σας δώσω όλα τα λεφτά και 500 δρχ. παραπάνω γιατί έμεινα ευχαριστημένος με το παραπάνω απ' το παλιό κάρο. Οι άλλοι χωριανοί μου έφτιασαν στο ίδιο διάστημα τρία κάρα, ενώ εμείς την βγάλαμε με το ένα.

Το παλιό κάρο το έφερε και ο συνεταιίρος μου πήρε την παραπέτα τού κάρου που έγραφε την χρονολογία κατασκευής και το όνομα του κατασκευαστού (1927, Αναγνωστόπουλος). Την έστησε σ' έναν τοίχο, στην αυλή του μαγαζιού και καθόταν και την θαύμαζε και απορούσε πώς από το 1927 βρισκόταν ακόμα το κάρο».

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 143)

γ. Το κάρο τού Γιαννάκου

Καίγαν τα καμίνια στ' ασβεσταριά, φεγγοβολούσε τα βράδια ο τόπος. Καθόταν και θαύμαζε. Άλλοτε χάζευε με τις ώρες τα κάρα, τους καροτσέρηδες.

Έβλεπε πρώτα να φτιάνουν το σίδερο της ρόδας. Το βάζαν ύστερα στις βουινιές, στις κοπριές, τις άναβαν. Έβλεπε το σίδερο να ζεσταίνεται, να κοκκινίζει ολόκληρο. Έπαιρναν ύστερα με τιςτσιμπίδες το σίδερο, το βάζαν στον ξύλινο σκελετό. Με καταβρεχτήρι κατάβρεχαν γύρω γύρω το σιδερένιο στεφάνι. Άλλοι το χτυπούσαν με τις βαριές. Κρύωνε ύστερα, η ρόδα έσφιγγε.

Έβλεπε και θαύμαζε. Θαύμαζε τους ξυπόλυτους εκείνους τεχνίτες, που με τόση ακρίβεια υπολόγιζαν το φάρδος τής ρόδας. Πόσο θα έσφιγγε, πού θα κατέληγε. Δεν έκαναν πότε λάθος.

- Πατέρα, πότε θα φτιάσουμε και μεις ένα κάρο...

Θυμάται με τί λαχτάρα περίμενε αυτή τη στιγμή. Κι όταν ο πατέρας είπε το «ναι», του φίλησε τα χέρια.

Όσο οι τεχνίτες το 'φτιαναν, ο Γιαννάκος ήταν από πάνω τους. Κι όταν τελείωσε, ο καροποιός τον φώναξε:

- Τρέχα τώρα στον Μαρκούττη, να 'ρθει να το ζωγραφίσει.

Έτρεξε βολίδα στον καλλιτέχνη.

- Πώς θα το ονομάσεις μικρέ;
Σκέφτηκε εκείνος, ύστερα είπε:

- Βγάλτο «Σαΐτα».

Ετοίμασε τα σύνεργα ο ζωγράφος, έγραψε πρώτα «Καροποιείον Η ΕΛΠΙΣ», Αφών Τάδε, ΚΑΡΔΙΤΣΑ. Ύστερα γρήγορα - γρήγορα άρχισε να σχεδιάζει ένα κεφάλι αλόγου. Μετά ένα πέταλο, μπουμπούκια, διακοσμητικά. Τελευταία έγραψε «Η Σαΐτα».

Οι μεγάλοι στο σπίτι τον πείραζαν με τη μανία με τα κάρα:

- Καροτσέρης, βρε, θα γίνεις;

Δεν μιλούσε ο Γιαννάκος. Αλλά μια μέρα τον είδαν να τρέχει σπίτι με την ψυχή στο στόμα. Η φωνή όσο ακουγόταν, μπόρεσε να ψελλίσει:

- Πατέρα ... Πατέρα, το κάρο! Κρύψε το κάρο... Οι Γερμανοί.

Οι Γερμανοί μάζευαν τα κάρα. Είχαν επιχειρήσεις στη Νεβρόπολη, καθώς προχωρούσαν μηχανοκίνητα, μια γέφυρα, κάτω απ' την Κορώνα, τινάχτηκε στον αέρα. Σταμάτησαν αλαφιασμένοι, φωνάξαν να φέρουν κάρα, να γεμίσουν τη ρεματιά για την πλατφόρμα.

Κρύφτηκε στη γωνιά ο Γιαννάκος να μη δει να παίρνουν το κάρο. Ύστερα

τ' ακολούθησε από μακριά. Μπρος τα κάρα με τους Γερμανούς, πίσω αυτός. Στα ριζά έκανε ελιγμούς, πότε έβγαινε μπροστά, πότε στο πλάι. Θ' ακολουθούσε την «Σαΐτα» στα πέρατα.

• Κάτω από την Κορώνα η πομπή σταμάτησε. Κρύφτηκε κι αυτός σ' ένα δέντρο, περίμενε. Ένα - ένα γκρεμίζανε τα κάρα στον γκρεμό. Ηρθε κι η σειρά τής «Σαΐτας», έκλεισε τα μάτια του να μην δει την κατρακύλα της, τις κολοτούμπες.

Ύστερα πήρε σαΐτα τον κατήφορο, ούτε κατάλαβε πώς έφτασε.

- Πατέρα, πάει το κάρο μας!

- Μην στενοχωριέσαι, παιδάκι μου. Όπου να 'ναι θα 'ρθει η μέρα που θα το φτιάσουμε πάλι σαν πρώτα.

(Από την «Παλιά Καρδίτσα». Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 209-210)

Φωτ. 12. Πάλι το βλέμμα μας στον Άγιο Κων/νο, σε μέρα προφανώς εθνικής εορτής (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935, επανέκδοση από την ΦΕ.Κ.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 182

Φωτ. 13 - 14. Μπροστά στο Ηρώον του προαυλίου της εκκλησίας με τα ονόματα των νεκρών Καρδιτσιωτών στους αγώνες του Έθνους. Επάνω, προπολεμικά, αμέριμνα βόσκουν τα πρόβατα δίπλα στις μοντέρνες κυρίες με τα χαρακτηριστικά καπέλα της δεκαετίας του 1930. Κάτω όμορφες κοπελιές περιεργάζονται ανέμελες τους ... περιηγητές του Λευκώματος, ενώ στο βάθος τα γνωστά γραφικά καρποποιεία της περιοχής. Κάποιες από τις κοπελιές αυτές θα τις ξανασυναντήσουμε στο ξακουστό κατοχικό θέατρο ή θέατρο της Αντίστασης, του συμπολίτη μας μεγάλου καλλιτέχνη Κώστα Παύλου ή Παω (η κάτω φωτ. 1940 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 275

Φωτ. 15. Ο Άγιος Κων/νος με περιφραγμένο προαύλιο. Τα κάρα αριστερά πάντα στην θέση τους. Αριστερά η οδός Καμινιάδων, δεξιά η Ιεζεκιήλ (Φωτο - Παλαδόπουλου, 1950).

Φωτ. 16 - 17. Χαρακτηριστικές μεταπολεμικές φωτογραφίες τού Αγίου Κων/νου με συννεφιασμένο καιρό. Το Ηρώιον έχει μεταφερθεί στην οριστική του θέση. Δεξιά στο

βάθος διάφορες προτομές - του Γεωργίου Λαΐου, του Επισκόπου Κίτρους Νικολάου, του Διονυσίου Σκυλοσόφου - κοσμούν το προαύλιο του Ναού (Φωτ. Δ. Τσοτύσου η πρώτη).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 276 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 18. Άλλη μια εικόνα τής ίδιας εποχής, προ του σεισμού τού 1954. Στην πρόσοψη του Ναού διακρίνεται το ψηφιδωτό των Αγίων Κων/νου και Ελένης, μεταπολεμικό έργο τού συμπολίτου ζωγράφου Δημ. Γιολδάση (Φωτ. Ι. Ρέκου, 1950 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 276

Φωτ. 19 - 21. Ο Άγιος Κων/νος στα 1950 π. Στην δεξιά φωτογραφία μέρος της νοτιοδυτικής πλευράς του ναού, όπου και το Ηρώδιον (Φωτο - Παπαδόπουλου, η δεξιά φωτ.). Κάτω αριστερά η ίδια πλευρά του ναού κολοβωμένου από τον σεισμό του 1954.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 182 η πρώτη φωτ. (Η δεύτερη επανέκδοση ΦΕΚ)

Φωτ. 22 - 25. Αφίξεις και αναχωρήσεις στον και από τον Μητροπολιτικό Ναό στην δεκαετία του 1950. Στην επάνω αριστερά φωτογραφία ο Δήμαρχος Αθανάσιος Μπλατσούκας με τους δημοτικούς συμβούλους (εν οίς και οι Θάνος Πάσχος, Δημ. Λιάκος, Τηλέμαχος Κρανιάς, Νικ. Καφαντάρης) εισέρχονται στον Αγιο Κων/νο σε επίσημη τελετή

(Φωτ. Δημ. Τσούτσου). Δεξιά και κάτω ο Μητροπολίτης Κύριλλος ανάμεσα στους Γ. Δ. Μπίτσιο, Αλ. Μπουρούση, Απόστολο Ζήση και Βασίλειο Αναπασίου, καθηγητές Γυμνασίου (Η τρίτη φωτ. Φωτο - Τζείζ).

Φωτ. 26. Έξω από την είσοδο του Αγίου Κων/νου συγκέντρωση εκπροσώπων των Δήμων και Κοινοτήτων τού Νομού Καρδίτσας, με την ευκαιρία σχετικού συνεδρίου.

Διακρίνεται στο κέντρο ο Δήμαρχος Αθανάσιος Μπλατσούκας και δίπλα του ο Νομάρχης Γρηγόριος Σακκάς με τα λευκά (Φωτ. Δημ. Τσούτσου 4-5-1952).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 187

Φωτ. 27 - 29. Αριστερά αναμνηστική φωτογραφία τής Γ' τάξης τού Γυμνασίου Θηλέων με τον καθηγητή τους φιλόλογο Παυλίδη στην είσοδο της εκκλησίας (21-6-1940). Δεξιά φωτογραφία τών αποφοίτων τού Γυμνασίου Θηλέων μετά το 1945. Διακρίνονται μεταξύ άλλων οι καθηγητές Απόστολος Ζήσης και στο άκρο δεξιά ο Βασίλειος Αναστασίου.

Κάτω αναμνηστική φωτογραφία αποφοίτων τού Γυμνασίου Αρρένων, παρουσία παρατυχόντος ανάρτη - η Καρδίτσα προσωρινά ελεύθερη. Δεύτερος καθιστός από δεξιά ο Αλέκος Κοπαναράς, βασικό στέλεχος του θεάτρου τού Κ. Παύλου - Πωλ κατά την περίοδο αυτή και λίγο μεταγενέστερα (Φωτ. 1943).

Από την «Παλιά Καρδίτσα». Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 186 η πρώτη και Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 277 η δεύτερη

Φοτ. 30 - 31. Από την τελετή της ένδυσης απόρων και ορφανών παιδιών της 23.4.1940. Στο μέσον ο δραστήριος και άξιος Δήμαρχος Κων. Χατζημήτρος. Δίπλα του ο Δεσπότης Ιεζεκιήλ και εν συνεχεία ο απόστρατος ανώτατος αξιωματικός Ευάγγελος Παπαγεωργίου, πρόεδρος του θρησκευτικού συλλόγου «Ο Άγιος Νέστωρ».

Κάτω ο ίδιος Δεσπότης συνεπικουρούμενος από τον αρχιμανδρίτη Ευστάθιο Μπιλάλη και τον Ηλία Καραχάλιο σε επιμνημόσυνη δέηση μπροστά στο Ηρώον (1950 π).

Φωτ. 32 - 33. Μια θλιβερή στιγμή από την κηδεία του αξέχαστου Μητροπολίτου Ιεζεκιήλ κατά την έξοδο της σορού από τον Μητροπολιτικό ναό. Πίσω από το φέρετρο ο νέος Μητροπολίτης Κύριλλος που διεδέχθη τον παραιτηθέντα, λόγω ηλικίας, εξέχοντα κληρικό.

Ο Ιεζεκιήλ, υπόδειγμα κληρικού με τεράστιο φιλανθρωπικό και συγγραφικό έργο, έμεινε ανεξίτηλα στις καρδιές των παλιών Καρδιτσιωτών ως ο μοναδικός ιερωμένος που τίμησε τον επισκοπικό θρόνο της περιοχής μας όσο κανείς άλλος κατά τις δεκαετίες του αιώνα που μόλις έφυγε (Φωτ. 1953).

Δεξιά μαθητές Γυμνασίου στο προαύλιο του ναού κατά την ημέρα εθνικής εορτής (Φωτ. 1956 π).

Φωτ. 34 - 36. Από επιμνημόσυνη δέηση στο Ηρώον και κατάθεση στεφάνου από τον Νομόρχη Γρηγόριο Σακκά, παρουσία τού Μητροπολίτου Κυρράλλου και λοιπών κληρικών (φωτ. Δημ. Τσουίτσου η επάνω, 28.10.1951). Δίπλα στον Άγιο Κων/νο είναι το Γ΄ Δημοτικό Σχολείο.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 181 η πρώτη φωτογραφία

Ο ΝΕΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΝΑΟΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΩΝ/ΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ

Για τον νέο Μητροπολιτικό ναό ο Βασίλειος Δημ. Λάππας γράφει στο βιβλίο «Η ιστορία της πόλεως Καρδίτσας» (σελ. 56-57) τα εξής:

«Ο ναός του Αγίου Κωνσταντίνου και της Αγίας Ελένης, του οποίου ο θεμέλιος λίθος ετέθη υπό του Μητροπολίτου Λαρίσης Νεοφύτου, εις την περιφέρειαν του οποίου υπήγετο το έδαφος, επί Δημάρχου Χρίστου Λάππα και καθηγήσθη υπό του επισκόπου Θεσσαλιώτιδος Ευθυμίου κατά το έτος 1910 επί Δημάρχου Δημητρίου Χρίστου Λάππα. Διά την ενέγερσιν του Ναού τούτου συνεστήθη επιτροπή διά την συλλογήν εράνων, ο δε Δήμαρχος Χρίστος Λάππας επέβαλε την καταβολήν 50 λεπτών δι' έκαστον πιστοποιητικόν αγοραπωλησίας, λαμβανομένου δ' υπ' όψιν, ότι καθ' εβδομάδα εξεδίδοντο περί τα 500 τοιαύτα συνελέγοντο εβδομαδιαίως περί τας 250 δραχμαί χρυσαί, ήτοι δέκα λίραι και ετησίως 500 χρυσαί λίραι και με τα χρήματα ταύτα επροχώρησαν αι εργασίαι μέχρις ενός σημείου. Αλλ' επί πολλά έτη εσταμάτησαν και δεν θα επερατούτο ο ναός, εάν ο Δήμος Καρδίτσας αποφάσει του Δημοτικού Συμβουλίου, κατόπιν εισηγήσεως του Δημάρχου Δημητρίου Λάππα δεν ηγγυάτο την σύναψιν δανείου εξήκοντα χιλιάδων χρυσών δραχμών. Ο Ναός ούτος έχει τρούλον, όστις υψούται εσωτερικώς από την ανωτέραν επιφάνειαν των τοίχων.

Τον τύπον δε τούτον του Τρούλου η παράδοσις τον έφερε καταγόμενον από την στρογγυλήν καλύβην του Ρωμύλου, ήτις διετηρείτο ευλαβώς επί πολλούς αιώνας επί του Παλατινού λόφου της Ρώμης. Από δε τον μεγαλοπρεπή και μεγαλείτερον της ιστορίας τρούλον του Πανθέου, του ανεγερθέντος υπό του Αυτοκράτορος Ανδριανού, κατάγεται μία ολόκληρος αρχιτεκτονική γενεά, ήτις καταλήγει διά των Βυζαντινών και Ρωμανικών παραλλαγών εις τον τρούλον του Αγίου Πέτρου και του Καπιτωλίου της Ουασιγκτώνος.

Ο Ναός του Αγίου Κωνσταντίνου και της Αγίας Ελένης, όστις ήτο ο μεγαλύτερος των εν Θεσσαλία, κατά την άφιξην του Μητροπολίτου Ιεζεκιήλ εστερείτο

διακόσμου. Ο Μητροπολίτης ούτος παρήγγειλεν εις Βενετίαν πέντε κώδωνας και ωρολόγιον εις Γερμανίαν, επιμελεία του δ' εγένετο η κοσμηματογράφησις υπό των Ζωγράφων Ν. Δόντα, Ν. Ιωάννου και Δ. Γιολλάση, κατεσκευάσθησαν δε και πέντε παρεκκλήσια των Αγίων Αναργύρων, του Προφήτου Ιεζεκιήλ, του Αγίου Νέστορος, του Προφήτου Ελισσαίου και του Αγίου Σπυρίδωνος, εκοσμήθη με καινούργη κάρυνα στασίδια με αργυράς κανδύλας με μεγαλοπρεπή θρόνον του Αγίου Σεραφείμ και με λαμπρούς πολυελαίους. Είναι δε με μίαν λέξιν τόσον καλωπισμένος, όσον ολίγοι ναοί της Ελλάδος. Ο δ' αείμνηστος Βασιλεύς Παύλος κατά την εν έτει 1947 γενομένην επίσκεψίν του εν Καρδίτση συγχαρείς τον Μητροπολίτην Ιεζεκιήλ είπε: «δεν επερίμενα να εύρω τοιαύτην μεταλοπρέπειαν εις τον Ναόν».

Εν τω ιερώ Ναώ υπάρχουσι τρεις επιγραφαί.

Η πρώτη έχει ούτω:

Καθεδρικός Ναός Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης ετέθη ο θεμέλιος λίθος υπό του Μητροπολίτου Λαρίσης Νεοφύτου επί Δημάρχου Χρ. Λάππα εν έτει 1887.

Η δευτέρα έχει ούτω:

Καθηγιάσθη υπό του Μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος Ευθυμίου επί Δημάρχου Δημ. Λάππα και επιτροπευόντων Λάμπρου Κατσάρου, Ευστ. Χατζηνίκου, Α. Βαλταδώρου, Ιωάννου Τσιμπούκη 1910.

Και η τρίτη έχει ούτω:

Ιστορήθη, αρχιερατεύοντος του Σεβ. Μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος Ιεζεκιήλ, επιτροπευόντων των Θωμά Παπαδάκη, Οικονόμου, Βασ. Χαρίτου, Κων. Μαλαμούλη, Κ. Κυριακοπούλου, Δημ. Παπαιοκονόμου διά χειρός Ν. Δόντα και Ν. Ιωάννου διακοσμητών 1933».

ΑΓΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Τις Κυριακές οι γαβριάδες στήνονταν μπροστά στο Ιερό και χάζευαν με τους γέρους! Αντί να είναι στραμμένοι προς την Ωραία Πύλη, αυτοί διερευνούσαν το εκκλησίασμα... Η ευθύνη βέβαια δεν ήταν μόνο δική τους. Τότε οι γέροντες και οι γερόντισσες προσεύχονταν πιο «θεαματικά», πιο γραφικά, αν επιτρέπεται η λέξη. Η ικεσία έπαιρνε εξπρεσιονιστικές διαστάσεις, η έκφραση του προσώπου αλλοιωνόταν. Το «θέαμα» ήταν υποβλητικό, να δούμε πώς θα μας συγχωρέσει ο Θεός.

Πέραν αυτού, εκείνα που θα μείνουν αξέχαστα στη μνήμη είναι τα κυριακάτικα μνημόσυνα. Στη μέση τής εκκλησίας στηνόταν, αληθινός πειρασμός, το «σχώριο», τα κόλλυβα. Στην δεκαετία τού '40, αμέσως μετά την απελευθέρωση και για μερικά ακόμη χρόνια, το «σχώριο» ήταν ένα τεράστιο γλύκισμα, πραγματική τούρτα πάνω σε τεράστιο ασημένιο δίσκο. Όσο πιο φτωχοί είμαστε τότε τόσο πιο ακριβά μνημόσυνα κάναμε. Τώρα και σ' αυτό ακόμα φθηνήναμε.

Λίγο πριν αρχίσουν οι ευχές για τον μακαρίτη, οι συγγενείς μαζεύονταν στο κέντρο. Δεκάδες οι μαυροφορεμένες, γέμιζε ο τόπος μαυρίλα. Μαύρα φορούσαν τότε και συγγενείς τού μακαρίτη τρίτης και τέταρτης κατηγορίας. Σήμερα και σ' αυτό έχουμε αλλάξει, άσε που προτιμούν οι περισσότεροι τις εξόδους του Σαββατοκύριακου. Βέβαια, ο αριθμός των συγγενών είχε τη σημασία του. Όσο περισσότεροι συσπειρώνονταν, τόσο μειώνονταν και οι πιθανότητες για ένα καλό κομμάτι. Γιατί εμάς, το μόνο που μας ενδιέφερε ήταν το γλύκισμα. Βιαζόμαστε να τελειώσουν όλα μια ώρα αρχύτερα, ν' αρχίσει η δική μας «μάχη της σοδειάς»!

Στο «Αιωνία η μνήμη» σήμαινε συναγερμό, η μάζα αναδευόταν, αλάνθαστο σημάδι πως όλα τέλειωναν κι έπρεπε να πάρεις θέση εφόρμησης. Δεν έμενε παρά να δούμε και ν' ακούσουμε τον θρήνο των συγγενών.

Ο Φαφουτάκης στο «αιωνία η μνήμη» ήταν ανελέητος. Κατάφερνε να ξελιγώνει τους συγγενείς στο κλάμα, η φωνή του είχε μια γλυκόλαλη απόχρωση, σ' εξουθένωνε. Θα 'πρεπε να 'σουν όρνιο για να μην κλάψεις, και τα κλάματα τότε ήταν γοερά, ομαδικός θρήνος.

Κάποιος χειροδύναμος έπαιρνε στο τέλος την τούρτα και κίναγε για την έ-

ξοδο. Μπροστά στην είσοδο της εκκλησίας έβλεπες τότε σκηνές απίστευτες. Το παν ήταν ν' αρπάξεις τον σταυρό τής τούρτας που ήταν κάτι θεσπέσιο. Και σήμερα που το σκέπτεσαι ανοίγουν οι σιαλογόνες αδένες σου. Αυτός που έκανε κουμάντο προσπαθούσε να βάλει κάποια τάξη, να μη γίνει «αλιμούρα». Μάταιος κόπος. Μόλις κάποιος έκανε, απότομα, την αρχή της αρπαγής, γινόταν το σώσε. Δεκάδες χέρια αλλόφρονων ανθρώπων χυμούσαν στο σχώριο, άντρες, γυναίκες και μικρά παιδιά γίνονταν ένα. Τέτοιες σκηνές μόνο σε ταινίες βωβού κινηματογράφου έχεις ξαναδεί, και πάλι όμως κι αυτές υστερούσαν κατά πολύ σε βιαιότητα και ρεαλισμό...

Στα κυριακάτικα μνημόσυνα, οι βαρυπενθούσες μαυροφόρες καθόλου δεν υστερούσαν στις επιθέσεις αυτές, άσε που με το δικαίωμα της συγγενειας απαιτούσαν δυναμικά την μερίδα τού λέοντος! Πότε θα ξανάβρισκαν τέτοια ευκαιρία;

Εκείνος που ήταν άφθαστος στο ρήμαγμα της τούρτας ήταν ο Τόμπας. Εκεί στα ξαφνικά, σ' ανύποπτο χρόνο, εκεί που η ανθρώπινη μάζα σέρνονταν με άγρια ένστικτα προς την έξοδο του ναού και με το βλέμμα καρφωμένο ψηλά στον ασημένιο δίσκο, που αιωρείτο σπασμωδικά πάνω απ' τα κεφάλια μας, σ' αυτήν την κρίσιμη ώρα, ο Τόμπας, ως άλλος αίλουρος, άρπαζε πρώτος τον σταυρό. Όσο μεγαλύτερο κομμάτι μπορούσε. Ο αιφνιδιασμός ήταν καίριος, το πλήθος παρέλυε. Μετά έπεφταν όλοι μαζί, το γλύκισμα τσαλαβουτιόταν. Ένα μεγάλο μέρος του έπεφτε στα ρούχα των συγγενών, ο ίδιος ο Τόμπας σκούπιζε τα χέρια του στις πλάτες των μαυροφορεμένων. Θυμάσαι τώρα τον εαυτό σου να ξελιγώνεται στα γέλια στην ανάμνηση τέτοιων σκηνών.

Τώρα όλα άλλαξαν, γίναμε πολιτισμένοι. Τα μνημόσυνα έχουν μια κρουάδα και το ύψωμα μοιάζει φτωχό και αμελητέο. Λίγοι καταδέχονται να πάρουν λίγα άνοστα κόλλυβα, κι έπειτα τα ρίχνουν στις τσάντες ή τ' αφήνουν σ' όποια γωνιά βρουν μπροστά τους. Τα πιτσιρίκια ούτε που το καταδέχονται και η φωνή των σημερινών Φαφουτάκηδων δεν έχει την παλιά απόχρωση.

Καμία φορά νοσταλγείς τον Τόμπα!

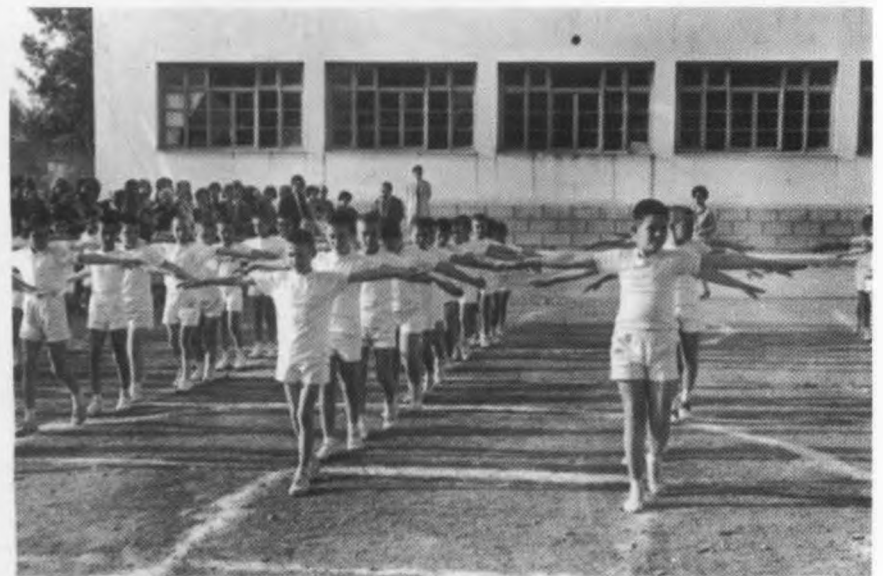
(Από την «Παλιά Καρότσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 324 - 325)

Φωτ. 37. Δέκα περίπου μέτρα βόρεια και δίπλα από το προαύλιο του Αγίου Κων/νου, υπάρχει το προαύλιο και εν συνεχεία το Γ Δημοτικό Σχολείο, οι μαθητές του οποίου προετοιμάζονται προφανώς για παρέλιση. Αριστερά οι δασκάλες Ελένη Σταθοπούλου και Βούλα Κωστοπούλου και στο μέσον οι δάσκαλοι Πέτρος Οικονόμου και Αρχομά-

νης. Στην ταράτσα συνεχόμενα πολυβολεία λόγω του Εμφυλίου που μόλις έχει λήξει... Από το Σχολείο αυτό και από το διπλανό πάρκο τού Πανσάλυπου ο Στρατός έδωσε σκληρές μάχες τον Δεκέμβριο του 1948.

Φωτ. 38 - 40. Μια μεταγενέστερη φωτογραφία του Γ' Δημοτικού χωρίς τα πολυβολεία (Φωτ. Φ.Ν.Β.). Δεξιά γυμναστικές επιδείξεις στο προαύλιο του Σχολείου πριν από

μερικές δεκαετίες (φωτ. δεκαετίας τού 1960) όταν υπηρετούσε εκεί ο εκπαιδευτικός Κ. Καλογερόπουλος.

Φωτ. 41 - 44. Στην είσοδο του Γ' Δημοτικού οι δασκάλες Βούλα Κωστοπούλου, Ελένη Σταθοπούλου, Γιοβάνη και Βασιαρδάνη (Φωτ. Δημ. Τσούτσου, 1950 π.). Δεξιά επάνω, δεύτερη από αριστερά η Γιόλα Βαρσαμή συμμετέχει με συμμαθήτριές της σε σχολικό σκετς στο προαύλιο (αρχές δεκαετίας 1950).

Κάτω αριστερά, η μαθήτρια Χριστίνα Ζήση σε απαγγελία σχολικής εορτής (1956-1957). Δεξιά από σχολικές επιδείξεις στο ίδιο εκπαιδευτήριο.

Ας προχωρήσουμε βορειότερα όπου θα συναντήσουμε την παλιά εκκλησία της Ζωοδόχου Πηγής.

Φωτ. 45 - 47. Ας προχωρήσουμε βορειότερα για να ρίξουμε μια ματιά στην παλιά εκκλησία της Ζωοδόχου Πηγής Καμινάδων. Επάνω το καμpanαριό της Ζωοδόχου Πηγής ζωγραφισμένο προπολεμικά από τον συμπολίτη ζωγράφο Δημ. Γιολλάση (1897-1992). Δεξιά επάνω και κάτω ο Ναός με το καμpanαριό σε φωτογραφίες του συντάκτη του Λευκώματος, σ' έναν περίπατο τα Χριστούγεννα του 1975 με την μητέρα του.

Και τώρα ας επανέλθουμε στην περιοχή Αγίου Κων/νου, απ' όπου ξεκινήσαμε το δρομολόγιό μας.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο και Ένατο, 1989 και 1998, σελ. 243 και 293 αντιστοίχως οι δυο πρώτες φωτογραφίες

Φωτ. 48. Ένα σπάνιο τεκμήριο από την σχολική ζωή του Δημοτικού Σχολείου Καμινάδων. Η Ιφιγένεια Αναγνωστοπούλου, εγγονή του εικονιζόμενου δασκάλου Βαύου Σακελλαριάδου, διατηρεί στην μνήμη της ότι ο παππούς της διδά-

σε την εποχή της φωτογραφίας (προ του 1900) στο (ή και στο) Σχολείο των Καμινάδων. Το κτίσμα που διακρίνεται είναι, κατά την ίδια, το Σχολείο.

Ο ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ (ΚΑΜΙΝΑΔΩΝ)

Στη μνήμη των Νικολάου (1897 -1970)
και Ιφιγένειας Βογιατζή (1904-1997)

Ο εκ των ιστορικών τής Καρδίτσης Βασίλειος Δημ. Λάμπας γράφει σχετικώς τα εξής:

«Ο εν τη συνοικία Καμινάδων αρχαιότερος Ναός «Η Ζωοδόχος Πηγή» ανεγερθείς κατά το 1843 επιμελεία του Αναγνώστη Λάππα μεταβέντος εις Κωνσταντινούπολιν δια να επιτύχη την έκδοση Φιρμανίου, επιτρέποντος την ανέγερσίν του. Τα δε δια την ανέγερσίν του χρήματα εξοικονομήθησαν δι' εράνων και εκ δανείων, χορηγηθέντων ατόκως, υπό ευπόρων χριστιανών της περιφέρειας. Ο Ναός ούτος είχαν ιδιαίτερο χώρον για τις γυναίκες, αίτινες δεν εφείνοντο εκ του μέρους, όπου ίσαντο οι άνδρες, διότι υπήρχαν καφάσια τα οποία διετηρήθησαν μέχρι το 1930, υπολείμματα δε τούτων υπάρχουν και ήδη. Και αι μεν γυναίκες εισήρχοντο εκ της δυτικής πύλης, οι δε άνδρες εκ της νοτίας. Επί Τουρκοκρατίας σε όλας τας Εκκλησίας υπήρχε θυρωρός, όστις ιστάμενος παρά την θύραν είχαν ως έργον να εμποδίζη την είσοδο εις τους απίστους. Εάν και εις τον Ναόν τούτον υπήρξε δεν ηδυνήθην να το εξακριβώσω.

» Εν τη αυλή του Ναού υπήρχε και το νεκροταφείο κατά το σύστημα των Αρχαίων Ελλήνων, οίτινες τα νεκροταφεία τα κατασκεύαζον εις τας αυλάς των εκκλησιών δια να συνηθίζουσι οι άνθρωποι τον θάνατον και να μην τον φοβούνται (...). Κωδωνοστάσιον ηγέρθη μετά την προσάρτησιν της Θεσσαλίας, διότι οι Τούρκοι επέτρεπαν κώδωνες μόνο εις τα εξωκλήσια, εις δε τους άλλους ναούς εχρησιμοποιούντο προς σύγκλησιν των πιστών σήμαντρα, τα οποία ήταν μεταλλικά ελάσματα, ή και ξύλινες σανίδες, ων χρήσις σήμερα γίνεται εις τας Μονάς του Αγίου Όρους και μέχρι προ ολίγων ετών και εις τους ναούς μερικών χωρίων. Η ελευθέρα χρήσις των κωδώνων επετράπη μετά το 1875. Αποδίδεται δε τούτο εις τον ευθαρσή επισκοπον Φαναριοφερσάλων και μετάπειτα Λαρίσης Νεόφυτον»¹.

(«Ιστορία της πόλεως Καρδίτσης», εκδ. Αθήνα, 1974, σελ. 55-56).

Οπισθεν του ναού υπήρχε άλλοτε νεκροταφείο - από τον 19ο αιώνα τουλάχιστον και εως τον μεσοπόλεμο - που σήμερα είναι ζήτημα εάν το θυμούνται ελάχιστοι. Τις παλιότερες πληροφορίες για την ύπαρξη του κοιμητηρίου, αντλούμε από μια είδηση δημοσιευθείσα στην παλιά καρδιτσιώτικη εφημερίδα «Θεσσαλιώτις» του Α. Γ. Σαμαρόπουλου. Στο φύλλο τής 1-1-1888 αναγράφονται τα εξής, εν σχέσει με τον θάνατο και την κηδεία ενός ιερέως της πόλεως:

«ΔΙΑΦΟΡΑ

Περί την δύσιν του ηλίου της παρελθούσης Δευτέρας απεβίωσεν ο γηραιότερος των ιερέων της πόλεως μας Παππαχρήστος Οικονόμος, και εκηδεύθη την επομένην, μεθ' όλης της εκκλησιαστικής πομπής και παρατάξεως. Πλήθος ανδρών τε και γυναικών, παρηκολούθησε την κηδείαν του μεταστάντος γέροντος Οικονόμου μέχρι του τάφου. Δωδεκάς δε ιερέων έψαλλε την νεκρώσιμον αυτού ακολουθίαν εν τω ναώ της Μητροπόλεως, η δε ταφή του λειψάνου εγένετο εν τω νεκροταφείω Καμινάδων κατά την επιθυμίαν του αποβιώσαντος. Εξεφωνήθη και επικήδειος υπό τινός Γιατράκου καλουμένου εκ Σπάρτης, εμπειρικού χειρούργου, τυχαίως παρευρεθέντος εν τω ναώ».

Ότι το κοιμητήριο αυτό βρισκόταν πίσω από το ναό, αποδεικνύεται και από μια ειδησούλα που υπάρχει στο βιβλίο του Α.Γ. Σαμαρόπουλου «Οδηγός του Νομού Καρδίτσης» (1901). Στην σελίδα 75 αυτού αναγράφονται τα εξής για τα νεκροταφεία της πόλεως:

«ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ

Αον. Ανεγερθέν προς ανατολάς της πόλεως παρά την Καράμπαλιν, επί της οδού Καρδίτσης - Λαρίσης.

Βον. Προς δυσμάς της πόλεως παρά τον ναόν της Αγίας Παρασκευής εν Καρατζιά μαχαλά.

Γον. Προς βορράν της πόλεως εν των προαστείω Καμινάδων και όπισθεν του ναού της Ζωοδόχου Πηγής».

Μάλιστα ο Σαμαρόπουλος μνημονεύει και τα ονόματα των ιερέων του ναού κατά το έτος 1901 (Απόστολος Ακριβος, Στέργιος Λαγάρας), των Επιτρόπων (Βάϊος Ζτόγκος, Χρ. Παγάνας, Αθαν. Τσιαμούρας, Κ. Μαγγιάς, Βασ. Παπαθεοχάρης, Βάϊος Κ. Φαλάρας), ως και τα ονόματα των Ψαλτών (Χρήστος Δούκας, Γεώργ. Οικονόμου).

Ο Βασίλειος Δ. Λάμπας στο βιβλίο του «Η Ιστορία της πόλεως Καρδίτσης» (έκδ. 1974), και στην σελ. 74, αφού μας δίνει ένα σύντομο ιστορικό τής, κατά το έτος 1843, ιδρύσεως του ναού, αναγράφει επίσης ότι «εν τη αυλή του Ναού υπήρχε και το νεκροταφείο, κατά το σύστημα των Αρχαίων Ελλήνων, οίτινες τα νεκροταφεία τα κατασκεύαζαν εις τας αυλάς των εκκλησιών δια να συνηθίζωσιν οι άνθρωποι τον θάνατον και να μην τον φοβούνται».

Είναι γνωστό πως τα παλιά χρόνια, έξω από την εκκλησία της Ζωοδόχου

1. Επ. Φαρμακίδου η Λάρισα, σελ. 118

Πηγής, και κατά την διάρκεια των εορτών του Πάσχα, γίνονταν μεγάλοι χοροί των Καραγκούνηδων - με τις θαυμάσιες στολές τους - τους οποίους παρακολουθούσε όλη η Καρδίτσα. Παραθέτουμε δύο σχετικά δημοσιεύματα του βολιώτικου Τύπου από τα πρώτα χρόνια του 20ου αιώνα (1902 και 1912):

«ΕΚ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ

(Του μονίμου συντάκτου μας)

Καρδίτσα 16 Απριλίου

Δι ημάς τους εν Καρδίτση αι εορταί του Πάσχα αποτελούσι μίαν των λαϊκών-τέρων και δημοτικωτέρων εορτών (...)

Μετά μίαν ώραν ετελείωσεν η ακολουθία κι όλη εκείνη η κοσμοπλημμύρα εκ των διαφόρων εκκλησιών εξεχύθη εις τας οδούς, κατελήξασα εις δύο εξοχικά της πόλεώς μας καφφενεία (...) ένθα εγένετο και ο χορός των βλάχων (...). Ε-ντεύθεν ο κόσμος διηυθύνετο καθ' ομάδας προς την συνοικίαν Καμινάδων, ένθα έτεροι δύο εγίνοντο χοροί εκ των κατοίκων του προαστείου τούτου της Καρδίτσης, και αι γραφικά ενδυμασίαι, ιδίως των γυναικών και η χάρις των κινήσεων πλείστους συνεκέντρωνε τους θεατάς...»

(ΘΕΣΣΑΛΙΑ , 17-4-1902)

«Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ ΕΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗ

30 Μαρτίου

Θρησκευτική πανήγυρις

Μεγίστη η συρροή σήμερα του κόσμου εις τον άγοντα την επέτειόν του εορτήν Ναόν της «Ζωοδόχου Πηγής» του συνεχομένου ήδη με την πόλιν μας χωρίου Καμινάδες.

Μετά την θείαν λειτουργίαν, ως κατ' έτος, έξωθι του ναού εσηματίσθη γκαραγκούνικος χορός, όστις προσείλκυσε απείρους θεατάς.

Επιβλητικώτερος χορός θα γίνει μετά μεσημβρίαν όστις θα συγκεντρώση εκεί όλην την Καρδίτσαν.»

(ΘΕΣΣΑΛΙΑ, 31-3-1912)

Και προ των μεγάλων αγροτικών κινητοποιήσεων του 1909-1910 (Καρδίτσα - Κιλελέρ), αλλά και μετά από αυτές, το προαύλιο της Ζωοδόχου Πηγής χρησιμοποιήθηκε ως χώρος συνελεύσεων των μελών του νεοσύστατου τότε (1909) Πεδινού Γεωργικού Συνδέσμου Καρδίτσης. Κατά την πρώτη συγκέντρωση της 29 Νοεμβρίου 1909 (προ των δραματικών

γεγονότων στην Καρδίτσα και στο Κιλελέρ) «η Συνέλευσις παμφηφεί εκηρύχθη υπέρ της απαλλοτριώσεως»² των τσιφλικιών. «Και ούτω η λέξις Απαλλοτριώσις απετέλεσεν εφεξής το μοναδικόν σύνθημα του αναδασμού της γης»³. Συμβολικός τόπος λοιπόν για τους αγώνες της αγροτιάς το προαύλιο της εκκλησίας αυτής.

Μετά τα δραματικά γεγονότα τού 1910 (που είχαν αρκετά θύματα), «εν τω περιβόλω του Ιερού Ναού Καμινάδων της Καρδίτσης «η Ζωοδόχος Πηγή» τη 31η Μαρτίου (σ.σ. 1910) εγένετο έκτακτος συνέλευσις υπομυστική, δια τον φόβον των συλλήψεων, και ενώπιον Αυτής ο Δημήτριος Δ. Μπούσδρας ελογοδότησε δια τα εν Αθήναις και εν συνεχεία είπεν: «Απεκόμισα την εντύπωσιν, ότι οι άρχοντες με πλάνα λόγια μας γελούν και ότι εν μόνον μέσον υπάρχει, η Δύναμις (...). Μετά τούτα η Συνέλευσις απεφάσισε να τελεσθή εν Κουρτεσίω την Μεγάλην Πέμπτην μνημόσυνον υπέρ των πεσόντων δαπάνη του Συνδέσμου. Ώρισε δε τον γενικόν Γραμματέα Γιώργον Απ. Σαμαρόπουλον, να απαγγείλη τον προσήκοντα λόγον»⁴.

Αξίζει να σημειώσουμε εδώ ότι για το ως άνω συγκινητικότατο μνημόσυνο έχει γίνει πολλές φορές μνεία από τον γράφοντα - με πολλά και άγνωστα στοιχεία - στις «Πτυχές του αγροτικού ζητήματος στην Καρδίτσα».

Μέρες τού 1936

Μια Αθηναία ζωγράφος, η Ελένη Γεωργαντή⁵, σύζυγος του γλύπτη Νικολάου Γεωργαντή, που τότε είχε αναλάβει να φιλοτεχνήσει στην Καρδίτσα την προτομή του Καραϊσκάκη, κάνει περιπάτους στην πόλη αναζητώντας κατάλληλα τοπία. Έχει μαζί τα σύνεργα της δουλειάς της, αναζητά να εντοπίσει την γραφική και όμορφη ακόμη τότε Καρδίτσα.

Μια μέρα με φίλες της βρίσκεται στη συνοικία των Καμινάδων. Θα 'χει δει ίσως στο εργαστήριο του συναδέλφου της Γιολδάση τα παλιότερα τοπία του από την εκκλησία και τον περίγυρό της. Πλησιάζοντας μένει έκθαμβη από τον περιβάλλοντα χώρο του ναού. Μικρά σπιτάκια - καλυβούλες σχεδόν, «στεφανώνουν» την «Ζωοδόχο Πηγή» μέσα σε αποθέωση πρασίνου και λουλουδιών. Κάνουν τον γύρο, καταλήγουν τελικά και στήνουν τα «καβαλέτα» τους πιο πέρα από την είσοδο του ναού.

Μαζεύονται γείτονες, χαζεύουν τις κυρίες που ζωγραφίζουν. Ξαφνικά πλησιάζει μια γειτόνισσα, βλέπει τί κάνουν, αγανακτεί και τρέχει έξαλλη στα διπλανά σπιτάκια κραυγάζοντας:

- Τρέξ'τε, τρέξ'τε, γειτόνισσες, ήρθαν να ζωγραφίσουν τα σπίτια μας, να τα βάλουν στα σαλόνια!

2. Δημητρίου Δ. Μπούσδρα «Η απελευθέρωσις των σκλάβων αγροτών», εκδ. «Πυρσού», Αθήνα 1951, σ. 7-10

3. Όπ. π. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Συνέλευσις είχε διχασθεί τότε για το αν η απαλλοτριώσις των τσιφλικιών θα ήταν το σύνθημα του Αγώνα. Πολλοί υποστήριζαν τότε ότι πρέπει να γίνει Κανονισμός των σχέσεων αγροτών και ιδιοκτητών των τσιφλικιών (βλ. ό.π.)

4. Όπ. π., σ. 49-50

5. Βλ. Φ. Γιούλλη «Ιστορία της Νεοελληνικής Τέχνης», τ. Β' σ. 503:

«Η Ελένη Γεωργαντή, το γένος Βοζίκη, η γυναίκα του γλύπτη Νικολάου Γεωργαντή, είναι

χρονολογικά η πρώτη γλύπτρια της νέας Ελλάδος. Μα και η πρώτη γυναίκα μαθήτρια του Πολυτεχνείου. Εσπούδασε στο Πολυτεχνείον και ζωγραφική και γλυπτική. Ο καθηγητής της στη γλυπτική ήταν ο Γ. Βρούτος (σ.σ. ο ίδιος και του μετέπειτα συζύγου της Νικ. Γεωργαντή). Έπειτα επήγε στο Παρίσι, για να τελειοποιηθεί στη γλυπτική (...). Εργάστηκε ως γλύπτης μαζί με το σύζυγό της. Το 1925 επήρε χρυσό βραβείο στη Διεθνή Διακοσμητική Εκθεση του Παρισιού (...). Η Γεωργαντή είναι προπάντων ζωγράφος, μα καλλιεργεί και τη γλυπτική μ' επιτυχία».

- Τί τρέχει, τί τρέχει; ρωτούσαν οι άλλες.

- Τρέξ'τε, μωρέ, τρέξ'τε, ζωγραφίζουν τα φτωχικά μας κι ύστερα θα ταβάλουν οι πλούσιοι στα σαλονια τους!

Πανδαιμόνιο, κακό. Μερικές πλησιάζουν, βλέπουν τα φτωχικά τους, εν σχεδία ακόμη, συνειδητοποιούν «τον κίνδυνο να εκτεθούν στα σαλόνια» - «δεν μας αφήνουν στη φτώχεια μας» - κι έξαλλες αναγκάζουν με τις φωνές τους τις καλλιτέχνιδες «να τα μαζέψουν»...

Στα 1940, το νεκροταφείο Καμινάδων - στο προαύλιο της εκκλησίας - δεν λειτουργούσε. Μάλιστα, όπως λένε, οι σταυροί και τα κιγκλιδώματα των τάφων είχαν αποσυρθεί και ο χώρος ισοπεδώθηκε. Όμως οι νεκροί παρέμεναν στην θέση τους, κάτω απ' το χώμα, κι ίσως υπάρχουν εκεί - τα οστά τους - ακόμη.

Αρχές Νοεμβρίου 1940, έγινε ο πρώτος βομβαρδισμός τής Καρδίτσας. Μια βόμβα έπεσε στην βορειοανατολική πλευρά του ναού, ένα μόλις μέτρο από το Ιερό. Ανοίχτηκε μια μεγάλη «γούρνα» βάθους δύο μέτρων. Οστά νεκρών πετάχθηκαν έξω.

Την Μεγάλη Δευτέρα ή Τρίτη τού Απριλίου 1941 ήρθε στην Καρδίτσα ο βασιλεύς τής Σερβίας και κατέλυσε στο τότε ξενοδοχείο «Κιέριον» (επί της κεντρικής πλατείας). Την επομένη βομβάρδισαν την πόλη οι Ιταλοί, μια ώρα μετά τα μεσάνυχτα. Μια βόμβα έπεσε δίπλα στο «Κιέριον» κι ο κόσμος έλεγε πως βομβάρδισαν εξ αιτίας τού Βασιλέως, που, ούτως ή άλλως, έφυγε το πρωί της επομένης από Καρδίτσα. Μια άλλη βόμβα έπεσε στην Επισκοπή τής οδού Ιεζεκιήλ - έχουμε ξαναγράψει - μια άλλη στην οδό Λαρίσης, στον τότε δρόμο ανάμεσα στα δυο «Παυσίλυπα», λίγα μέτρα πέραν τής εισόδου τους. Άνοιξε κι εκεί μεγάλη γούρνα βάθους δύο μέτρων και κατά τι μεγαλύτερης έκτασης (την είχας δει, είχαν μαζευτεί την επομένη πολίτες και κοιτούσαν με δέος).

Στην ανταρτοκρατούμενη Καρδίτσα, τον Απρίλιο του 1943, οι κατακτητές βομβάρδισαν την συνοικία τών Καμινάδων. Μια βόμβα έπεσε, όπως λέγαν, στο καμπαναριό ή δίπλα του της Ζωοδόχου Πηγής και άλλες τριγύρω. Σκοτώθηκε μια γυναίκα, ένας άλλος τραυματίστηκε στην οδό Καμινάδων.

Η λεγόμενη Αεράμυνα Καρδίτσας, όταν πλησίαζαν αεροπλάνα σήμαινε συναγερμό με «σειρήνες», κι όταν αυτά απομακρύνονταν, χτυπούσαν πάλι οι σειρήνες - το ίδιο σήμα - που σήμαινε την λήξη του συναγερμού⁶.

Μέρες του 1943. Η πόλη προσωρινά ελεύθερη από τον Μάρτιο έως τον Νοέμβριο του ίδιου έτους.

Ένας δραστήριος τότε νέος μπαίνει μια μέρα στο κατάστημα πωλήσεως

6. Πληροφ. και από τον Όμηρο Μαρκούτη

7. Πρβ. παλιότερη σχετική διαφήμιση σε τοπική εφημερίδα:

-ΓΡΑΜΜΟΦΩΝΑ ΚΟΛΟΥΜΠΙΑ

Η τελευταία τελειοποίηση των γραμμοφώνων ΔΙΣΚΟΙ ΚΟΛΟΥΜΠΙΑ. Ανώτεροι όλων με τους διασήμους καλλιτέχνες τους άσματος και της μουσικής και εις μεγάλην συλλογήν ΒΕΛΟΝΑΙ ΚΟΛΟΥΜΠΙΑ

γραμμοφώνων του Τόπη⁷.

- Αλέκο, θέλουμε για τη νεολαία μερικά μεγάλα χωνιά γραμμοφώνου. Ξέρεις ... θα περάσουν το βραδάκι να τα πάρουν.

- Μόνο μη χαθούν, τους είπε ο καταστηματάρχης ανήσυχος.

Σουρούπωνε μια από εκείνες τις μέρες όταν δύο νέοι βρέθηκαν στο προαύλιο της Ζωοδόχου Πηγής. Ο ένας άναψε ένα κερί και ο άλλος κρατούσε στο χέρι του ένα τεράστιο χωνί τού Τόπη. Ανέβηκαν στο καμπαναριό και στάθηκαν δίπλα ο ένας στον άλλον. Αυτός με το χωνί, στο αριστερό χέρι κρατούσε ένα χαρτί με κείμενο κι ο άλλος το φώτιζε με το κερί. Ύστερα εκείνος με το χωνί το σήκωσε ψηλά στρέφοντάς το προς το κέντρο της πόλεως.

- Προσοχή! Προσοχή!, ακούστηκε δυνατά στην πόλη. Κι ύστερα πάλι:

- Προσοχή, προσοχή

σας μιλάει το χωνί!

Κι αμέσως μετά:

- Λαέ της Καρδίτσας, σας μιλάει η Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων... Θάνατος στο φασισμό... (κ.λπ.)

- Ποιος μιλάει; ρωτούσαν κάποιοι.

- Άκουσα για Οργάνωση Νεολαίας, απάντησαν άλλοι. Ακολούθησε ένα κείμενο για τις, ανά τον κόσμο, ήττες του Άξονα και για τα γεγονότα στην Ελλάδα και στην περιοχή.

Την ίδια περίπου ώρα άλλα χωνιά «εξέπεμπαν» από τα καμπαναριά της Ευαγγελίστριας, της Αγίας Παρασκευής, του Αγίου Κων/νου, από την ταράτσα του Β' Δημοτικού (ισόγειο τότε)... Όταν δεν υπήρχαν χωνιά γραμμοφώνου υπήρχαν πρόχειρα χωνιά από χασαπόχαρτο που ήταν κι αυτά ... αποτελεσματικά! Τα «δελτία ειδήσεων» ήταν ακριβώς όμοια, πάντως αρκετοί πολίτες τα άκουγαν με έκδηλη ανησυχία για τα μέλλοντα να συμβούν.

Μετά το Νοέμβριο, επί Γερμανών, οι εκπομπές συνεχίστηκαν αλλά ήταν τώρα πιο σύντομες. Οι νέοι μιλούσαν για λίγο ανεβασμένοι σε απομακρυσμένα δέντρα (κτήμα Δελήμπαση κ.ά.), σε στέγες σπιτιών, σε μπαλκόνια, και γρήγορα άλλαζαν στέκι για να κάνουν το ίδιο. Οι Γερμανοί, αντιδρώντας στα χωνιά, πολυβολούσαν από διάφορα σημεία, απ' το καμπαναριό του Αγίου Κων/νου κ.ά.

Τι απέγιναν τα ... χωνιά; Ο καταστηματάρχης πάντως δεν τα ξαναείδε. Όταν, πολύ αργότερα, και υπό διαφορετικές συνθήκες, συνάντησε εκείνον που τα είχε ζητήσει, αντήλλαξαν λίγες λέξεις χωρίς να του πει τίποτα (απλώς έναν υπαινιγμό ότι τα γραμμόφωνα χωρίς χωνί, δεν πωλούνται!)... Είχαν μεσολαβήσει τόσα πολλά...

Διατηρείτε τους δίσκους σας χρησιμοποιώντας ΜΟΝΟΝ βελόνας COLUMBIA.

Πώλησις μετρητοίς και επί πιστώσει εις το ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΓΡΑΜΜΟΦΩΝΩΝ COLUMBIA (έναντι Νυχτερινής Σχολής). Τιμαί εργοστασίου. Γενικός αντιπρόσωπος δια την επαρχίαν ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ - ΦΑΡΣΑΛΩΝ

ΑΛΕΞ. ΤΟΠΗΣ (Θεσσαλική Φωνή 12-8-1929)

Στην Κατοχή οι κατακτητές επέταξαν το Β΄ δημοτικό σχολείο ένα - δύο μήνες, μπορεί και περισσότερο. Το μάθημα γινόταν στον γυναικωνίτη τής Ζωοδόχου Πηγής, σκοτεινό, χαμηλοτάβανο. Κάτω, στο πάτωμα, σ' όλον τον χώρο, γύρω - γύρω πλήθος χοντρά «ξύλα» στοιβαγμένα σε πολλές σειρές. Τι να 'ταν, άραγε, αυτά τα παλιά ξύλα που θα 'φταναν γύρω στα τριακόσια;

Σ' ένα διάλειμμα τότε είπες να λύσεις την απορία. Αναποδογύρισες ένα «ξύλο», περίπου 50-60 εκατοστών ύψους. Απόρησες. Ήταν μια παλιά εικόνα μαυρισμένη απ' τα κεριά και τον χρόνο. Γύρισες κι άλλη, κι άλλη. Όλες παλιές εικόνες, παμπάλαιες, πού και πού τρυπημένες απ' τον σκόρο.

Πέρασαν πολλά χρόνια. Κι όταν οι παλιές εικόνες άρχισαν να κάνουν φτερά απ' τις εκκλησίες (απ' τους γνωστούς «αγνώστους») κι έγινε πολύ θόρυβος, ανέβηκες κάποια στιγμή στο γυναικωνίτη. Τα «ξύλα» είχαν κάνει φτερά...

Ακόμη τον θυμάσαι τον καυμένον τον Μπάρμπα - Κώστα, αν και πέρασαν πάνω από 50 χρόνια! Σ' έστελνε η μητέρα να του πηγαίνεις πότε - πότε κάνα πιάτο φαϊ, τού πήγαινε και η ίδια αλλά τον βοηθούσαν και οι γείτονές του της συνοικίας Καμινάδων. Ανήμπορος σχεδόν, είχε «σωριαστεί» σ' ένα ταπεινό

«ντάμι» που βρισκόταν τότε στο προαύλιο της εκκλησίας, στην νοτιοανατολική πλευρά του.

Με κάποιο δέος, είν' αλήθεια, έμπαινες μέσα. Δεν ήξερες κι αν θα 'τον βρεις ζωντανόν ή πεθαμένον, τόση ήταν η ανημπόρια του. Θυμάσαι το καλοσυνάτο πρόσωπο, τις βαθιές ρυτίδες, τα λίγα, αλλά όχι τυπικά, λόγια ευχαριστιών. Σε παρακαλούσε να του βάλεις σ' ένα δοχείο και λίγο φρέσκο νερό απ' την διπλανή βρύση.

Τον είχες ξεχάσει σχεδόν τον Μπάρμπα - Κώστα. Όμως, κοντά στο φέρετρο της μητέρας, στο σπίτι, συζητώντας με παλιά οικογενειακή φίλη, που είχες δεκαετίες να την δεις - γειτόνισσα του Μπάρμπα - Κώστα, έμαθες και για το τέλος τού μακαρίτη.

- Εκεί γύρω στα 1947-1948, είπε, όταν η μακαρίτισσα η μητέρα σας έμαθε ότι ήταν ανίκανος να αυτοεξυπηρετηθεί, τον πήρε με μια άλλη κυρία, τον έβαλαν σ' ένα αμάξι με άλογο και τον πήγαν στο παλιό νοσοκομείο. Έζησε εκεί ένα διάστημα και τελείωσε εκεί.

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Ένατο, 1998, σελ. 277-280)

Φωτ. 49 - 50. Δύο φωτογραφίες του Δημ. Γιολλάση από την μεγάλη πλημμύρα της Καρδίτσας πριν από 60 π. χρόνια. Έκπληκτοι οι κάτοικοι της περιοχής Αγίου Κωνσταντίνου (που μόλις διακρίνεται στο βάθος δεξιά των δύο φωτογραφιών) κοιτάζουν με απορία το κακό που τους βρήκε... (Συλλογή Δήμου Καρδίτσας).

Φωτ. 51 - 53. Και μετά τις Καμινάδες, επανερχόμαστε στην περιοχή Αγίου Κων/νου. Αριστερά πορεία Οδηγών σε άψογο σχηματισμό στην οδό Ιεζεκιήλ (1950 π.). Δεξιά επάνω αποχώρηση από την εκκλησία μετά την δοξολογία τής 12.12.1949, για τα γνωστά γεγονότα τού Δεκεμβρίου 1948.

Κάτω Οδηγοί και μέλη τής Ομοσπονδίας Επαγγελματιών από το ύψος τής ταβέρνας Γ. Χαντζιάρα και οικίας Γ. Βαλταδώρου κατευθύνονται προς τον Μητροπολιτικό Ναό για την δοξολογία τής εθνικής εορτής (25.3.1965).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 241 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 54. Πάντα επί της οδού Ιεζεκιήλ παρακολουθούμε την λιτάνευση (αρχής γενομένης από τον Άγιο Κων/νο που διακρίνεται στο βάθος) των λειψάνων του πολιούχου τής Καρδίτσας Αγίου Σεραφείμ (με τον σταυρό ο Μητροπολίτης Ιεζεκιήλ). Η θρησκευτική αυτή εορτή συνδυάστηκε τα πρώτα χρόνια τής δεκαετίας τού 1930 με τις λαμπρές εορτές τών Ανθεστηρίων. Η

λιτανεία συνεχίζει την πορεία της επί της οδού Ιεζεκιήλ και βρίσκεται στο ύψος τής οικίας τού παλιού συγγραφέα και ζωγράφου Γιώργου Βαλταδώρου (1897-1930) και της διπλανής, στα δεξιά τής φωτογραφίας, ονομαστής ταβέρνας τού Γιώργου Χαντζιάρα «Ο Πλάτανος».

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 27

Φωτ. 55. Πάντα επί της οδού Ιεζεκιήλ, αριστερά όπως κατεβαίνουμε από τον Άγιο Κων/νο. Δεξιά η ονομαστή ταβέρνα Γεωργίου Χαντζιάρρα (στην διασταύρωση με την οδό Βούλγαρη, νυν Χαρίτου), όπου προ του 1930 δίνονταν παραστάσεις Κουκλοθέατρου και Θεάτρου Σκιών. Στο κέντρο η διώροφη πέτρινη οικία του ζωγράφου και διηγηματογράφου Γιώργου Βαλταδώρου (1807-1930). Επάνω δεξιά το δωμάτιό του, όπου υπήρχαν αναρτημένα τα έργα του. Από τον διακρινόμενο εξώστη τού σπιτιού ο συγγραφέας Βαλταδώρος έβλεπε όχι μόνο την εβδομαδιαία αγορά που γινόταν τότε μπροστά στο σπίτι τους, αλλά και τους πάσχοντες

από ελονοσία χωρικούς - κολίγους που ξάπλωναν στα πεζοδρόμια (ακόμη και μπροστά στην εξώθυρά τους) περιμένοντας από τον φαρμακοποιό Παπαζαχαρίου - με το φαρμακείο διαγωνίως απέναντι από την οικία του, όπου και η σχετική δημοτική βρύση- να τους κάνει την σχετική ένεση για προσωρινή ανακούφιση. Οι σχετικές εμπειρίες από το δράμα τών καραγκούνηδων - κολίγων ενέπνευσαν πολλά διηγήματά του. Πιο πέρα διακρίνουμε το στατηροποιείο Αφών Μπαλακώστα (1955 π.). Ας ριζούμε μια ματιά μέσα στο σπίτι!

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δέκατο, 1992, σελ. 194

Φωτ. 56. Στο εσωτερικό τής οικίας τού Γιώργου Βαλταδώρου! Εκπληκτική φωτογραφία τής αδελφής του Θεοδώρας (1903-1985), η οποία ήταν καλή ερασιτέχνης ζωγράφος, ενώ έπαιζε και βιολί... Εδώ ζωγραφίζει την «Κυρία που βάζει κραγιόν».

Αριστερά στον τοίχο παλιά βιβλία τών αφών Βαλταδώρου, πολλά από τα οποία χάθηκαν κατά την διάρκεια της ιταλικής Κατοχής. Ένα τεκμήριο μεγάλης σημασίας από το 1925 π.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δέκατο, 1999, σελ. 212

Φωτ. 57. Η ταβέρνα Χαντζιάρα («Ο Πλάτανος») όπως φαίνεται από την οδό Βούλγαρη (ήδη πεζόδρομος Βαλταδώρου στο σημείο αυτό). Στο μέσον το ουζοπωλείο Μαγ-

γιώση και δεξιότερα το κατάστημα νεωτερισμών «Αθηναία» (1955 π.).
Ας πλησιάσουμε πιο κοντά στην ταβέρνα Χαντζιάρα.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 194

Φωτ. 58. Στην διασταύρωση, όπως προαναφέραμε, της οδού Ιεζεκιήλ με την Βούλγαρη (Χαρίτου, σήμερα) - βορειοδυτικό οικόπεδο. Στο σημείο αυτό της παλιάς οδού Βούλγαρη -σήμερα ο πεζόδρομος Βαλταδώρου -συναντούσαμε την ταβέρνα του Γιώργου Χαντζιάρα «Ο Πλάτανος», που λειτουργούσε από το 1933 και έως την δεκαετία του 1960. Εκπληκτική φωτογραφία τής ταβέρνας αυτής. Ο άλλοτε υφιστάμενος έξω από την ταβέρνα μεγάλος πλάτανος είναι καλυμμένος με διαφημιστικές επιγραφές τής ταβέρ-

νας. Διαβάζουμε: «ΜΠΥΡΑ- ΟΥΖΟ - ΚΡΑΣΙ ΚΑΙ ΚΟΥΖΙΝΑ ΕΚΛΕΚΤΗ - ΡΕΤΣΙΝΑ ΜΕΣΟΓΕΙΩΝ ΑΘΗΝΩΝ - ΚΟΚΟΡΕΤΣΙ ΚΑΙ ΨΗΤΑ ΣΟΥΒΛΑΣ».

Στο μέσον με την γραβάτα ο ιδιοκτήτης της ταβέρνας Γ. Χαντζιάρας και τρίτος από δεξιά ο συντάκτηρός του Φιλάρετος Ψημμένος (Φωτ. 1937).

Ας ρίξουμε μια ματιά στο εσωτερικό του καταστήματος, το ποτό προσφέρεται από τον ευγενικό και φιλότιμο γείτονά μας δωρεάν. Περάστε μέσα!

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 172

Φωτ. 59. Καλώς ωρίσατε! Όλο το προσωπικό επί της υποδοχής, θα κάνει το παν για να σας ευχαριστήσει. Διαθέτουμε και γραμμόφωνο, δεξιά, με τις καλύτερες επιτυχίες τής εποχής. Δεξιά από τον ιδιοκτήτη (με το κοστούμι) οι δυο αδελφοί Πισπιριόγκου, με

τον σκούφο ο εκλεκτός μάγειρας Κώστας με τους δυο βοηθούς του αριστερά του Χαντζιάρρα, τον Αντώνη Αντωνόπουλο και τον Σάββα Μαρούλη (Φωτ. 1933- 1937).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-91, σελ. 174

Φωτ. 60. Στο εσωτερικό της ταβέρνας Γ. Χαντζιάρα, όπου βρίσκεται μέρος των κρασοβάρελων. Γραφική προπολεμική φωτογραφία, με τον συμπαθή επιχειρηματία αριστερά.

Φωτ. 61. Μια φωτογραφία από το εσωτερικό της ταβέρνας Χαντζιάρα. Διακρίνουμε αριστερά τους μαθητές της Νυχτερινής Σχολής της «Λαϊκής Βιβλιοθήκης» να γευματίζουν στην ταβέρνα. Δεύτερος από αριστερά ο Βασίλης Πλαστήρας, αδελφός του

άλλοτε πρωθυπουργού και τέταρτος ο πανταχού παρών Γ. Δ. Μπίτσιος. Καθιστός ο εκ γενετής τυφλός Κίτσιος Παύλου που γαλούχησε γενιές και γενιές Καρδίσιων στα μουσικά της μουσικής τέχνης. (Φωτ. δεκαετίας του 1950).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 284

Φωτ. 62. Απέναντι ακριβώς από την ταβέρνα «Ο Πλάτανος» υπήρχε, στην νοτιοδυτική γωνία τής οδού Ιεζεκιήλ και Βουλγαρη, σήμερα Χαρίτου, το αρτοποιείο Μιχ. Ι. Βλαχιώτη. Τα δύο παιδιά τού Βλαχιώτη με τις ποδιές στο κέντρο τής εικόνας, ενώ στο

σκαλοπάτι τής εισόδου και με την φραντζόλα στον ώμο, ο γείτονας Γ. Χαντζιάρας τής απέναντι ταβέρνας. Ο πάγκος με το ψωμί και οι κουλούρες στο τζάμι θυμίζουν έντονα ανάλογο αρτοποιείο ζωγραφισμένο από τον Θεόφιλο... (Φωτ. 1933 -1937).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 175

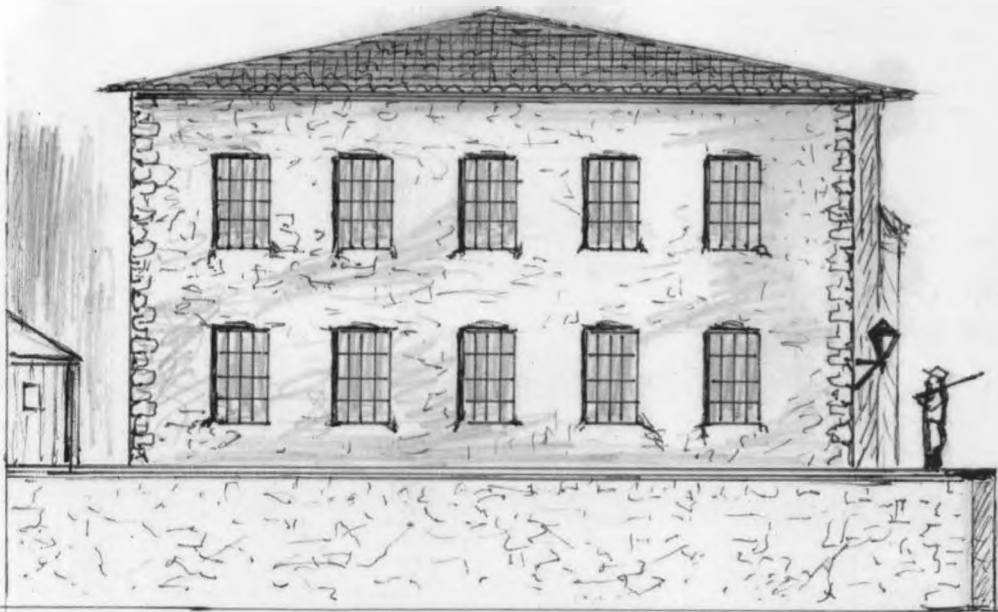

Φωτ. 63. Πάντα στην διασταύρωση της οδού Ιεζεκιήλ (αριστερά) και Βουλγαρη (ήδη πεζόδρομος Βαλταδώρου στο σημείο αυτό). Η ταβέρνα «Ο Πλάτανος» (αριστερά), ενώ ο παλιός ιστορικός μεγάλος πλάτανος υπήρχε ακόμη. Στο βάθος η κεντρική πλατεία, αριστερά το κτίσμα Μπακαλάκου με ταραχώδη ιστορία στα πολεμικά και μεταπολεμικά

χρόνια. Δεξιά το τριώροφο ξενοδοχείο Μπλέκα, που στα δραματικά γεγονότα του 1948 χρησιμοποιήθηκε ως πρόχειρο στρατιωτικό νοσοκομείο (Φωτ. του 1960).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Ένατο, 1998, σελ. 168

Φωτ. 64 - 66. Διακόπτουμε για λίγο την περιπλάνησή μας στην οδό Ιεζεκιήλ για να δούμε την οδό Νικ. Χαρίτου (πρώην Βούλγαρη). Προχωρώντας λίγα μέτρα από την οδό Ιεζεκιήλ συναντούσαμε τις παλιές Φυλακές - μουντρούμι, απέναντι από το σημερινό Δικαστικό Μέγαρο (ναι, εκεί που είναι σήμερα το «Φίλιον» και τα συζερί τής Πλατείας Δικαστηρίων). Οι Φυλακές σε στίτσο από μνήμης και κατά προσέγγισιν του Γιώργου Γούλα, που «έκανε» ένα διάστημα σ' αυτές τα ταραγμένα μεταπολεμικά χρόνια.

Στις άλλες φωτογραφίες ο παλιός διευθυντής των Φυλακών Νικολοδήμος εν μέσω συγγενών και φίλων, έξω από βοηθητικούς χώρους των Φυλακών, στον χώρο της σημερινής Πλατείας Δικαστηρίων (Φωτ. 1937).

Ας προχωρήσουμε και στα ενδότερα των Φυλακών.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 195-196

Φωτ. 67 - 68. Στον μικρό περίβολο των Φυλακών υπόδικοι πολιτικοί κρατούμενοι εν αναμονή τής δίκης. Στην πρώτη φωτογραφία όρθιος στο μέσον ο Σωτήριος Μπαρμπουνάκης, εκ των πρωταγωνιστών τής κατοχικής περιόδου και δίπλα του δεξιά, με τις πτυζάμες και τα γυαλιά, ο εξαιρετος φιλόλογος, κριτικός θεάτρου κ.λπ. Θεόκριτος Γούλας. Στην άλλη φωτογραφία γονατιστός, δεύτερος από δεξιά με την φανέλα, ο αδελφός τού προηγουμένου Γιώργος Γούλας, ζωγράφος, δραστήριο μέλος τής τότε οργανώσεως νεολαίας (φωτ. 1945-1946).

Από την «Παλιά Καρότσα», Μέρος Δεύτερο, 1992, σελ. 197

Μια περ...
...
...

Φωτ. 69 - 70. Στον πλήρη κρατουμένων θάλαμο υποδίκων ο χρόνος κυλάει παίζοντας σκάκι αλλά και με πολλές ώρες περισυλλογής. Δύο σκίτσα του ζωγράφου Γιώργου Γούλα καμωμένα στον χώρο των Φυλακών το καλοκαίρι του 1945.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 198

ΟΙ ΦΥΛΑΚΕΣ

Άθλιες οι παλιές (και οι νεότερες...) φυλακές τής πόλης. Παραθέτουμε κάποια παλιά δημοσιεύματα του τοπικού Τύπου - από τον 19ο αιώνα ακόμη ! - που εκτός από διάφορες πληροφορίες που μας δίνουν για τη «ζωή» και κίνηση των Φυλακών, επιβεβαιώνουν τότε - τότε και την ανωτέρω παρατήρηση.

«ΔΙΑΦΟΡΑ

Ιατρός των ενταύθα ποινικών φυλακών διωρίσθη ο κ. Σοφιανόπουλος».

(ΘΕΣΣΑΛΙΩΤΙΣ 23.1.1886)

«ΔΙΑΦΟΡΑ

Επισκεφθέντες προχθές τας ενταύθα επανορθωτικές Φυλακάς, οι εν αυτοίς κρατούμενοι κατάδικοι και υπόδικοι μεγάλως παραπονούνται, ότι προ πολλού χρόνου δεν λαμβάνουσι την αντιμισθίαν των, ως και το προς πλύσιν των ενδυμάτων των χορηγούμενον υπό του δημοσίου δεκάλεπτον, καίτοι πολλάκις ανεφέρθησαν περί τούτου εις τας αρμοδίας αρχάς, αίτινες, ουχί δικαίως νομίζομεν αδιαφορούσιν εις την μη εκπλήρωσιν των δικαίων παραπόνων των δυστυχών τούτων όντων. Φρονούμεν όθεν ότι τούτο είναι άδικον, και κατά συνέπειαν παρακαλούμεν τους αρμοδίους, να μην αμελώσιν, διότι άλλο τι δεν δυνάμεθα να υποθέσωμεν, προκειμένου μάλιστα περί καταδικων».

(ΘΕΣΣΑΛΙΩΤΙΣ 19.2.1886)

«Φυλακαί. Αι ενταύθα φυλακαί ένθα κρατούνται οι υπόδικοι κατάδικοι ευρίσκονται εν αθλιοτάτη καταστάσει. Τα διαφράγματα των δωματίων εξέλιπον σχεδόν, και εν ω αφενός κλειδώνονται οι κρατούμενοι εν τοις δωματίοις ασφαλώς δια των θυρών, αφ' ετέρου, καταστραφέντων των περιφραγμάτων, εισέρχονται και εξέρχονται οι εν τοις δωματίοις τούτοις δια των υπαρχόντων πλατέων οπών κατά ζεύγη. Η ρυπαρότης και η ακαθαρσία έφθασε εις βαθμόν απίστευτον εν ταις φυλακαίς ταύταις και φόβος μη εκ τούτων ενσκήψει νόσος τις. Ο κ. εισαγγελεύς γνωρίζων τα περί των φυλακών τούτων, εκ φιλανθρωπίας αυτού προς τους δυστυχείς εκεί κρατουμένους θέλει ενεργήση αναμφιβόλως περί βελτίωσης της ελεεινής ταύτης καταστάσεως».

(ΘΕΣΣΑΛΙΩΤΙΣ 4.3.1889)

«ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Την εξής ελάβομεν επιστολήν εκ των ενταύθα φυλακών προς δημοσίευσιν:

Κύριε συντάκτα της «Θεσσαλιώτιδος»

Καταχωρίσατε παρακαλούμεν εις το αξιότιμον φύλλον σας τας ολίγας ταύτας λέξεις, δι' ας ευγνωμονούμεν ημείς οι υπόδικοι και κατάδικοι των φυλακών Καρδίτσης τους αξιοτίμους εισαγγελέα κ. Αγγελακόπουλον και φρούραρχον κ. Τάσιο Δημητρίου, δια τα φιλάνθρωπα αυτών αισθήματα άτινα εδείξαντο δι' ημάς τους δυστυχείς, κατά τας ημέρας του Αγίου Πάσχα, εφοδιάσαντές μας με παν ό,τι απαιτεί η Χριστιανοσύνη και ό,τι έχει ανάγκην ο χριστιανός όπως εορτάση αληθώς το Πάσχα. Τουτέστι δια την ευγενή μέριμναν ην έλαβον οι κ.κ. ούτοι να μας αποστείλωσιν ιερέα όπως κάμωμεν την Ανάστασιν και ημείς εδώ, και μας εφοδιάσωσιν όλους με λαμπάδας, μας αποστείλωσιν αφθόνους αμνούς, αυγά, τυρόν και πάντα τα χρειώδη, όσα φιλόστοργος πατρική μέριμνα μόνον παρέχει τοις τέκνοις. Δια ταύτα όλα ευχαριστούμεν αυτούς.

Κύριε, από καρδίας και δεόμεθα τον Αναστάντα, όπως δώση αυτοίς άνωθεν ευλογίαν.

Εν φυλακαίς τη 10 Απριλίου 1889

Οι υπόδικοι - κατάδικοι των Φυλακών Καρδίτσης εξήκοντα πέντε το όλον.

Σ.Σ. Και ημείς συγχαίρομεν και επαινούμεν την ευγενή και φιλάνθρωπον ως ανωτέρω πράξιν του αντιεισαγγελέως κ. Αγγελακοπούλου και του Φρουραρχόντος αξιωματικού κ. Δημητρίου».

(ΘΕΣΣΑΛΙΩΤΙΣ 14.4.1889)

«ΑΙ ΦΥΛΑΚΑΙ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ

Είχον υποσχεθεί οι πολιτευόμενοι Καρδίτσας από του 1909 με υπουργό τις Δικαιοσύνης τον κ. Βοκοτόπουλον - περί του οποίου δεν γνωρίζομεν μη είναι αείμνηστος - ότι αι φυλακαί Καρδίτσης θα μετατίθεντο κάπου αλλού, ασχέτως που.

(...) Ασημίαν διορθώνουν εν μέση πλατεία, υφισταμένη, την δημοσίαν υγιάν -ναι - περιφρουρούν ούτω και την συνοικίαν εξωραίζουν. Όλα αυτά επιτυγχάνονται αν φύγουν από εκεί που είναι οι φυλακαί. Ποίος θα κινηθεί;».

(ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ 5.9.1924)

«Επιθεώρησις Φυλακών

Υπό του Εισαγγελέως κ. Κλ. Ηλιάδη, του Ανακριτού κ. Γ. Παπαδοπούλου και του γραμματέως κ. Χρ. Τερζή εγένετο χθες η μηνιαία επιθεώρησις των ενταύθα επανορθωτικών και εξεταστικών φυλακών. Παρά των κρατουμένων ουδέν παράπονον διετυπώθη κατά την επιθεώρησιν».

(ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ 5.6.1927)

«Ο ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΟΣ

Ο σκοπός χωροφύλαξ εχολώθη κατά του υπηρέτου των φυλακών διότι ηργοπόρησεν εις την αφήν των φώτων, και χωρίς πολλάς διατυπώσεις επιυροβόλησε κατ' αυτού δια του όπλου του. Και η μεν σφαίρα δεν επέφερε τον θάνατον του υπηρέτου, απομένει όμως η πράξις με όλην την νοοτροπίαν του σκοπού.

(Σε άλλη στήλη αναγράφεται). Ο τραυματίσας προχθές τον υπηρέτην των φυλακών Β. Παπαντωνίου σκοπός χωροφύλαξ Σωτ. Θεοδοσόπουλος, παρεπέμφθη εις τον ανακριτήν του Β' Τμήματος κ. Καστρινάκην.

Ο χωροφύλαξ ισχυρίζεται ότι ηναγκάσθη να πυροβολήση διότι εξυβρίσθη παρ' αυτού εις παρατηρήσεις του διατί ανάβει τους λύχνους των θαλάμων αργά».

(ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ 4.4.1933)

Παλιός Καρδιτσιώτης, που «έκανε» στις φυλακές, μας είπε πριν από χρόνια:

«Το 1945-1946 ήμουν πολιτικός κρατούμενος, υπόδικος, μαζί με πολλούς άλλους στις φυλακές Καρδίτσας. Επρόκειτο τότε να γίνουν Εκλογές στην Αγγλία, συζητούσαμε γι' αυτές και λέγαμε πως αν οι Εργατικοί γίνουν κυβέρνηση με υπουργό Εξωτερικών τον Μπέβιν, σίγουρα θα μας απέλυαν. Εγιναν πράγματι οι εκλογές και την επομένη βλέπουμε από τα κάγκελα των παραθύρων έναν νεαρό, κάτω απ' ένα δέντρο στο δρόμο, να φωνάζει υψώνοντας τη γροθιά:

- Μπέ-βιν! Μπέ-βιν! Βγή-κε ο Μπέ-βιν!

Είχε γίνει πράγματι υπουργός Εξωτερικών ο Μπέβιν. Αλλά δεν έγινε τίποτα...».

Φωτ. 71. Στην βόρεια προέκταση της οδού Ζαίμη (Πλαστήρα, σήμερα) συναντάμε τον τότε αδιαμόρφωτο χώρο της σημερινής πλατείας Δικαστηρίων -όπου και το μνημείο των θυμάτων της Αντίστασης- όπως ήταν στην δεκαετία του 1950, πριν μετατραπεί στην σημερινή πλατεία. Αριστερά απλά καφεενεδάκια, ενώ σήμερα οι αντίστοιχες καφετέριες και ουζερί συγκεντρώνουν, ιδίως τα πρωινά, την νεολαία, αλλά και άτομα κά-

ποιας ηλικίας, μεταξύ των οποίων μνημονεύουμε, τιμής ένεκεν, τον γνωστό ποιητή και επίτιμο δικηγόρο Κίτσιο Ανυφαντή (εκεί, στο «Φύλιον»). Δεξιά η βόρεια πλευρά του Μητροπολιτικού Μεγάρου, στο αριστερό μέρος του οποίου (στον άνω όροφο) γίνονταν επί Ιεζεκιήλ από καιρού εις καιρόν οι επίσημες δεξιώσεις (Φωτ. 1957).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 299

Φωτ.72. Μια φωτογραφία μέρους τής Καρδίτσης από αεροπλάνο. Σε πρώτο πλάνο δεξιά διακρίνεται το συγκρότημα Δικαστηρίων - Φυλακών (Α), σχεδόν εφαπτόμενο - στην άκρη δεξιά τής εικόνας - με το Μητροπολιτικό Μέγαρο (Β) στην οδό Ιεζεκιήλ. Η οδός αυτή διασχίζει μεγάλο τμήμα τής φωτογραφίας.

Στο μέσον περίπου τής οδού Ιεζεκιήλ (βλ. βέλος) το νεοκλασικό κτίσμα των Δημοτικών Λουτρών (Γ) - όπου σήμερα το Δημαρχείο. Πίσω ακριβώς από τα Λουτρά, η παλιά Εισαγγελία (Δ) κλπ. Στο συνεχόμενο μετά τα Λουτρά

τετράγωνο - αριστερά - οι οικίες Δημ. Παπαϊωάννου (Ε) και Τσιμπούκη (ΣΤ) - με λευκό χρώμα. Ακολουθεί στο επόμενο τετράγωνο η οικία Σβάφρα (Ζ) και στο απέναντι τετράγωνο οι οικίες Νικ. Βογιατζή (Η), Γατσόπουλου - Μπετζούνη (Θ) και Κλ. Αναστασίου (Ι), αριστερά στο άκρον στην οδό Φαναρίου (Μπλατσούκα) η τελευταία οικία. Διαγωνίως απέναντι - στο άκρον τής φωτογραφίας η οικία Γ. Αναγνωστόπουλου (ΙΒ) στην οδό επίσης Φαναρίου (Μπλατσούκα) κλπ.

Θα τα συναντήσουμε όλα με την σειρά τους, καθώς και πολλά άλλα.

Φωτ. 73 - 74. Το νέο Δικαστικό Μέγαρο θεμελιώθηκε το 1934 και λειτούργησε από το 1954. Είναι η εποχή που ο χώρος δεν είχε διαμορφωθεί ακόμη σε πλατεία, εξ ου και τα συμπαθέστατα άλογα και τα κάρα, που αντί να ενοχλούν, προσφέρουν μια γραφική νότα που κατευνάζει σήμερα τα .. νεύρα!

Στον επάνω όροφο στεγάζεται το Πρωτοδικείο, κάτω η Εισαγγελία, το Πταισματοδικείο κλπ.

Στην κάτω φωτογραφία δικαστικοί και υπάλληλοι στην είσοδο του νέου Δικαστηρίου. Στο μέσον με γυαλιά ο Πρωτοδίκης Βασίλειος Κόκκινος, μετέπειτα Πρόεδρος του Αρείου Πάγου. Στο άκρο δεξιά ο Γραμματέυς τού Πρωτοδικείου Θωμάς Ποζιός (Φωτ. Σεργιάνη, 1959-1960).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 300, η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 75. Στην βόρεια πλευρά της πλατείας Δικαστηρίων υπήρχε, έως πριν από μερικά χρόνια, παλιό διώροφο κонаκι, το οποίο ανήκε στον Μήτσο Παπαδόπουλο (βλ. φωτογραφία του στην σελ. 170 της «Ιστορίας της πόλεως Καρδίτσας» του Βασιλείου Δημ. Λάππα). Στην φωτογραφία βρισκόμαστε στο εσωτερικό του κонаκιού, πίσω ακριβώς από την εξώθυρα. Αντρες και γυναίκες μεταμφιεσμένοι μια μέρα καρ-

ναβαλιού γύρω στα 1923 - 1924 π. Δεξιά ο τσολιάς είναι η δις Μωραιΐνη, δεξιά της καμαριέρα ο Μήτσος Παπαλόπουλος, ενώ μπροστά της караγκούνα ο Κώστας Νασιάκος. Στο μέσον με το τουρμπάνι ο Απόστολος Αλλαμανής, πατέρας τών Γιάννη, Γιώργου, Τάκη και Ντίνας. Απάχηδες κάτω καθιστοί οι Κρικέλλη και Βαμπούλη.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 301

Φωτ. 76 - 77. Στην οδό Βούλγαρη (Χαρίτου) βγαίνοντας από την σημερινή πλατεία Δικαστηρίων. Διακρίνουμε, εκτός από την ωραία Λούλα Καρβούνη, και τμήμα τής, ωραίας κλινικής Κ. Βαΐδη, εκ των εξαιρετών άλλοτε ιατρών τής Καρδίτσας. Η ήσυχη άλλοτε αυτή οδός, ελάχιστα διαφέρει σήμερα από την οδό Αχαρνών τών Αθηνών (Φωτ. καλοκαίρι 1945).

Δεξιά στο ίδιο περίπου σημείο με την προηγούμενη εικόνα κατά την διάρκεια της

Κατοχής (1942). Η θαυμάσια εξωτερικά και ιδίως εσωτερικά οικία και κλινική Βαΐδη δεσπόζει απέναντι από τις παλιές Φυλακές, των οποίων διακρίνεται η σκοπιά. Από αριστερά ο τότε μαθητής Παναγιώτης Νικολοδήμος, μετέπειτα Αντιστασιακός τού Αρείου Πάγου, Χριστοδούλου και Κουλιτούκης. Στην κλινική Βαΐδη στεγάσθηκε το 1945 τμήμα τής τότε Εθνοφυλακής.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 177

Φωτ. 78. Και πάλι έξω από την κλινική Βαΐδη, όπου αριστερά τα συνεχόμενα σπίτια με τα «σαχνισιά» (ο χώρος εκεί σήμερα αποτελεί τμήμα τής βόρειας πλευράς τής πλατείας Δικαστηρίων). Χαιρετούμε το εκλεκτό μπουκέτο τών Λ. Καρβούνη, Μ. Πλαϊνή

(όρθιες, η δεύτερη στέλεχος του κατοχικού θεάτρου τού Πώλ), Σ. Βαΐδη και Μ. Αδάμου. Ωραία εικόνα από τον σχετικά «ήσυχο» ακόμη Απρίλιο του 1946!

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος τρίτο, 1990-1991, σελ. 176

Φωτ. 79 - 82. Τέσσερις φωτογραφίες από την άλλοτε οικία τού, εκ των εξαιρετών ιστορικών τής Καρδίτσας, Χρίστου Γ. Καλοκαιρινού (1855 - 1944/5) στην οδό Βούλγαρη (ήδη Χαρίτου). Η πρόσοψη της οικίας επάνω - στα αριστερά με τον ξύλινο εξώστη, στα δεξιά χωρίς αυτόν μετά τις επιδιορθώσεις και αλλαγές τής οικογένειας Γ. Καρβούνη. Οι κάτω φωτογραφίες από τον ολάνθιστο κήπο τής ίδιας οικίας με μέλη τής οικογένειας Καρβούνη, η οποία αγόρασε το σπίτι μετά την αναχώρηση του Καλοκαιρινού από την Καρδίτσα (η τελευταία φωτ. Λάκη Αλεξίου).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 201 η πρώτη φωτογραφία.

Φωτ. 83 - 86. Επάνω αριστερά, πάντα στην οδό Βούλγαρη (Χαρίτου), οι άλλοτε οικίες Τζέλλα και Βαλατάδωρου. Δεξιά στην ισόγεια χειρουργική κλινική Νικ. Χαρίτου, με τον ίδιον εν δράσει (ο Δήμαρχος δεύτερος αριστερά, φωτ. 2.5.1957).

Κάτω αριστερά η Λούλα Καρβούνη - Πρωτοπαπαδάκη με τον σύζυγό της έξω από την οικία του Βαρουσίου, τραυματισμένης από τις σφαίρες του Δεκεμβρίου 1948 (Φωτ. 1.1.1951). Δεξιά η οικία του εργολάβου Τζήμα στην θέση του σημερινού Στρατολογικού

Γραφείου, στην βόρεια πλευρά της σημερινής μικρής πλατείας «Εθνικής Αντίστασης», που τίποτα δεν θυμίζει την παλιά όψη της. Εδώ στην αλάνα γίνονταν ιστορικοί πετροπόλεμοι μεταξύ Βαρουσιωτών και Καμιναδιωτών. Τα όρια Βαρουσίου και του άλλοτε... χωριού των Καμινάδων ήταν στο σημείο ακριβώς αυτό, κάτι φροξυλιές ήταν το «σύνορο» ... (η δεύτερη φωτ. του Τάκη Σπάνια, η τρίτη Δημ. Τσουτσο).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο και Έβδομο, 1992 και 1996, σελ. 201 και 129 αντιστοίχως

Φωτ. 87 - 89. Στην συνοικία Βαρουσίου πάντα. Τρεις εικόνες από το έργο τού Εγγέλαδου (30.4.1954) στην συνοικία αυτή. Ο κόσμος βολεύεται όπως - όπως σε πρόχειρες παράγκες στην μικρή σημερινή πλατεία Στρατολογίας (επάνω δεξιά) ή σε σκηνές (κάτω).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 202

Φωτ. 90 - 91. Εγκαταλείπουμε την συνοικία τού Βαρουσιού και την οδό Βούλγαρη (Χαρίτου) και επιστρέφουμε στην κεντρική οδό Ιεζεκιήλ, στο ίδιο περίπου σημείο με την σχετική, πριν από μερικές σελίδες, φωτογραφία.

Δυο έργα τού ζωγράφου Γιώργου Γούλα με την ταβέρνα Γ. Χαντζιάρα στα δεξιά και

την οδό Ιεζεκιήλ σε πρώτο επίπεδο. Το κτίσμα με τον σταυρό είναι η οικία τού Γιώργου Βαλαδώρου, συγγραφέα και ζωγράφου που έχουμε και προηγουμένως συναντήσει. Και στους δύο πίνακες δεσπόζει ο μεγάλος πλάτανος, ο κορμός του οποίου σε προηγούμενη φωτογραφία ήταν σκεπασμένος με διαφημιστικές επιγραφές τής ταβέρνας.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 173

Φωτ. 92. Επανερχόμαστε με τον φακό τού Αργύρη Δόντα στην προαναφερθείσα Λιτανεία τών Λειψάνων τού Αγίου Σεραφείμ, ενώ περνά η μπάντα και τα εξαπτέρυγα. Πάντα επί της οδού Ιεζεκιήλ και μπροστά στο Μητροπολιτικό Μέγαρο που δεσπόζει

στο κέντρο τής φωτογραφίας. Αριστερά ο προαύλιος χώρος του, στον οποίο ελεγκάθηγε το μέγαρο εδώ και πολλά χρόνια (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 280

Φωτ. 93. Ακόμη ένα στιγμότυπο της Λιτανείας (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 278

Φωτ. 94 - 95. Στην εξώθυρα του Μητροπολιτικού Μεγάρου. Ας κάνουμε μικρή στάση για μια ευχή και ένα αυγό από τα χέρια του Μητροπολίτου Κυρίλλου που ευλογεί τους πιστούς την «Ημέρα Αγάπης», το Πάσχα τού 1956...

Και μια ματιά στο γραφείο τού ίδιου Μητροπολίτη (δεν φαίνεται ο ίδιος στην φωτ.). Κάποιος πολίτης, παρουσία κληρικών και λαϊκών, εκφράζει τις απόψεις του για θέμα που ενδιαφέρει την Μητρόπολη (Φωτ. 1962).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 284 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 96. Ο Δόντας δεν εννοεί να παραλείψει τίποτα από τις διαδοχικές φάσεις τής Λιτανείας, ιδίως μπροστά στο Μέγαρο της Μητρόπολης. Στιγμές που ώρες - ώρες λες

και παραδοκούσε ο φακός όχι του Δόντα αλλά του Φελλίνι... (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρδιά», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 279

Φωτ. 97. Στο ίδιο περίπου σημείο τής Λιτανείας. Στο βάθος το καμπαναριό του Αγίου Κων/νου, ενώ δεξιά διακρίνεται ο επάνω όροφος της οικοδομής όπου στεγάσθηκε για μικρό χρόνο, προπολεμικά αλλά και κατά την διάρκεια της Κατοχής, η Λαϊκή Βι-

βλιοθήκη. Στο ισόγειο της ίδιας οικοδομής λειτουργήσε για χρόνια το ονομαστό εστιατόριο του Γιώργου Ντότσικα που κήκε στην δεκαετία του 1940 (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 279

Φωτ. 98. Ο φωτογράφος κάνει λίγα βήματα πίσω -στο ύψος της στενής οδού Βάλβη- και παίρνει ένα ακόμη στιγμιότυπο της Λιτανείας (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 279

Φωτ. 99 - 100. Η στενή οδός Βάλβη που αναφέραμε προηγουμένως στην διασταύρωσή της με την Ιεζεκιήλ. Στο βάθος, μόλις διακρίνεται η ονομαστή Νέα Αγορά, ενώ πίσω μας είναι το Δικαστικό Μέγαρο. Υπάρχουν δύο λύσεις για να συνεχίσουμε την ξενάγηση. Η μία να βαδίσουμε στην Βάλβη και να καταλήξουμε στον χώρο της Νέας Αγοράς, η άλλη να συνεχίσουμε στην οδό Ιεζεκιήλ, απ' όπου και η κάτω φωτογραφία, στην οποία μόλις διακρίνονται τα Δημοτικά Λουτρά (με τον καπνό). Προτιμάτε την οδό Βάλβη; Ωραία, συνεχίζουμε προς τα εκεί (Φωτ. 1957 και 1947-1948 αντιστοίχως).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 285 και Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 162

Φωτ. 101-102. Ωρα μεσημεριού, καλοκαίρι, βρέθηκε ο γνωστός συμπολίτης ζωγράφος Γιώργος Γούλας μια μέρα τού 1938-1939, να ζωγραφίζει την οδό Βάλβη με μόνη συντροφιιά τον κύρ' Μέντιο... Στο βάθος η μεγαλοπρεπής Νέα Αγορά.

Δεξιά, στην διασταύρωση ακριβώς τής οδού Βάλβη (αριστερά) με την Υψηλάντου (δεξιά). Μπροστά μας το πάλαι ποτέ κτίριο της Χριστιανικής Αγωγής (ο πάνω όροφος). Προπολεμικά στον ισόγειο χώρο λειτουργούσε για χρόνια αίθουσα συνεδριάσεων του Δικαστηρίου και για μερικά χρόνια και το Εργατικό Κέντρο...

Δεξιά στο βάθος η κατεδαφισθείσα τα τελευταία χρόνια διώροφη οικία τών άλλοτε υπουργών Σπύρου και Σάκη Ταλιαδούρου.

Φωτ. 103 - 105. Επάνω δύο προ εικοσαετίας εικόνες από την οδό Βάλβη καθώς πλησιάζουμε στη Νέα Αγορά. Κάτω το παλιό λαναριστήριο του Ντούλα Θεολόγη που λειτουργούσε άλλοτε στον χώρο δεξιά τών επάνω φωτογραφιών.

Φωτ. 106. Φθάσαμε λοιπόν στην Ξακουστή στα χρόνια μας «Νέα» Δημοτική Αγορά. Ένα «ζωντανό» στιγμιότυπο του 1957.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 285

Φωτ. 107 - 108. Επάνω άλλη μια ματιά από το ίδιο περίπου σημείο της προηγούμενης φωτογραφίας, τρεις περίπου δεκαετίες αργότερα (Φωτ. Μαγδαληνή Γάκη).

Κάτω η ίδια Αγορά στην εποχή που ανηγέρθη επί δημαρχίας Αστεριάδη Αλλαμανή (1925 - 1934) και αποτέλεσε σταθμό για την πόλη. (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 286 η κάτω φωτογραφία

Φωτ. 109. Μια ακόμη άποψη από τη Νέα Αγορά στις αρχές της δεκαετίας του 1930. Ήταν για πολλές δεκαετίες το καμάρι της πόλεως και ήδη τα τελευταία χρόνια έχει α-

ναμορφωθεί εκ βάθρων, επί δημαρχίας Αθανασίου Κανταρτζή (Φωτο - Διεθνές, Καρδίτσα).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 286

Φωτ. 110. Ημέρα εβδομαδιαίας αγοράς στο ίδιο σημείο με την προηγούμενη εικόνα (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 287

Φωτ. 111. Πάντα στην Δημοτική Αγορά και στον περιβάλλοντα χώρο (Φωτ. Κ. Ζημέρη, 1933).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 173

Φωτ. 112. Στον χώρο τής Δημοτικής Αγοράς, που μόλις διακρίνεται μεγαλοπρεπής αριστερά. Οι συναλλαγές, μέρα εβδομαδιαίας αγοράς, αυξημένες, δεν λείπει και ο απαραίτητος γραφικός παγωτατζής (Φωτ. Κ. Ζημέρη, 1933).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 172

Φωτ. 113. Στην ίδια περιοχή της Νέας Αγοράς που διακρίνεται στο μέσον της φωτογραφίας. Το στιγμιότυπο τράβηξε ο Δημ. Γιολλάσης από την πλημμύρα της Καρδίτσας πριν από 60 π. χρόνια (Συλλογή Δήμου Καρδίτσας).

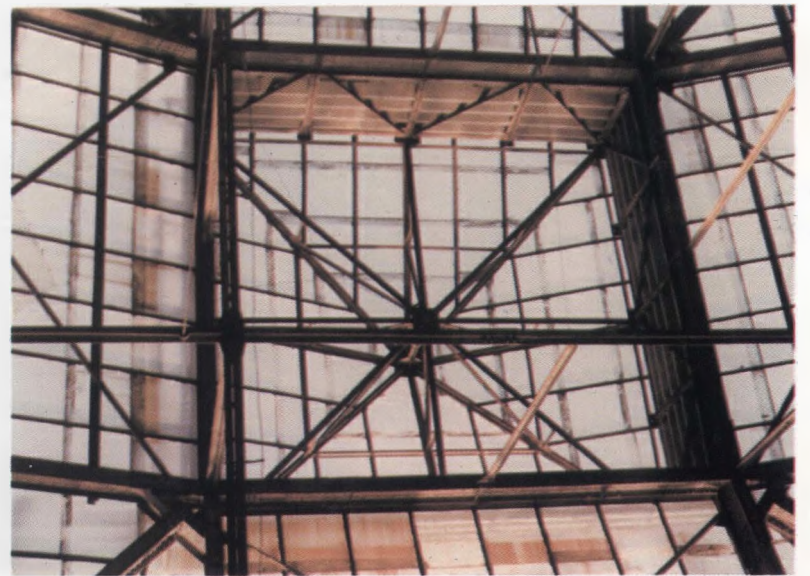
Φωτ. 114 - 115. Άλλα δύο στιγμιότυπα από τον χώρο της Αγοράς, πριν από την τελευταία αναμόρφωση. Αριστερά η βόρεια πλευρά με τα οπωροπωλεία κ.λπ. και δεξιά η ανατολική με τα καφεενεδάκια και τα ουζερί (Φωτ. Χαρ. Φατόλα, 1985 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 287 η δεύτερη φωτογραφία

Φωτ. 116 - 118. Τρεις εσωτερικές χαρακτηριστικές φωτογραφίες της παλιάς Δημοτικής Αγοράς πριν αναμορφωθεί τα τελευταία χρόνια (Φωτ. Μαγδαληνής Γάκη).

Φωτ. 119 - 121. Απέναντι από τη νότια πλευρά τής Αγοράς, γωνία Αβέρωφ και Πλαστήρα, υπάρχει ακόμη, από το 1910, το παλιό περίτεχνο ηλεκτρικό εργοστάσιο. Κάτω μέλη τού Ερυθρού Σταυρού έξω μάλλον από το εργοστάσιο σε προπολεμική φωτογραφία (οι δύο πρώτες φωτ. από την Μαγδαληνή Γάκη).

ΤΟ ΤΖΑΜΙ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Υπενθυμίζουμε την σύντομη σχετική περικοπή που παραθέτει ο Βασίλειος Δημ. Λάμπας στην «*Ιστορία της πόλεως Καρδίτσας*»: «*Το έτερον (τζαμί) ήτο επί της νοτιοδυτικής πλευράς της δημοτικής αγοράς έναντι του ηλεκτρικού εργοστασίου (...). Το παρά την δημοτικήν αγοράν Τέμενος είχε καταρρεύσει προ πολλών ετών και μόνον ο μιναρές του εσώζετο μέχρι το 1910*» (σελ. 34-35).

Η - εν μέρει ανακριβής - πληροφορία αυτή του Βασ. Λάππα ήταν και η μόνη σχετική γραπτή πηγή που εντόπισε αρχικά ο συντάκτης της εργασίας αυτής. Ωστόσο, δεν έλειπαν οι προφορικές μαρτυρίες (καίτοι συγκεχυμένες) ηλικιωμένων Καρδιτσιωτών. Οι προφορικές αυτές μαρτυρίες αναφέρουν ότι το τρίτο αυτό τζαμί ήταν στην νοτιοανατολική περίπου πλευρά της δημοτικής - «Νέας»- Αγοράς (και όχι στη νοτιοδυτική, όπως, προφανώς εκ παραδρομής, αναφέρει ο Λάμπας, δεδομένου άλλωστε ότι το ηλεκτρικό εργοστάσιο - που μνημονεύει και ο ίδιος - βρίσκεται στην νοτιοανατολική πλευρά της Αγοράς και όχι στη νοτιοδυτική πλευρά, όπως, επαναλαμβάνω, προφανώς εκ παραδρομής, μνημονεύει ο Λάμπας. Συγκεκριμένα, το τζαμί κατά τις μαρτυρίες αυτές βρισκόταν περίπου στον χώρο όπου βρίσκονται σήμερα - μέχρι πριν από λίγα χρόνια - τα δημοτικά ουρητήρια (!) ή κατ' άλλη μαρτυρία τού παλιού φιλόλογου Αποστόλου Δάλλα προς τον συντάκτη της εργασίας αυτής - η οποία και φαίνεται πιο αληθοφανής λόγω της βεβαιότητας με την οποία μας μίλησε ο σεβαστός καθηγητής - το τζαμί βρισκόταν απέναντι ακριβώς από τον Ιερό Ναό Αγίου Γεωργίου, στο σημείο που βρίσκεται σήμερα η οδός Πλαστήρα, σε ίση απόσταση από τον σημερινό Ναό Αγίου Γεωργίου και τον περιβάλλοντα χώρο των παρακείμενων δημοτικών ουρητηρίων!

Μάλιστα, παλιότεροι θυμούνται και το εξής χαρακτηριστικό: Όταν γύρω στα 1950 ευπρεπιζόταν ο χώρος των ουρητηρίων, ηλικιωμένοι «πελάτες» των ουρητηρίων αυτών, μετά τα εγκαίνιά τους, έλεγαν πως «εδώ τριγύρω που κατορούμε τώρα, ήταν χώρος ιερός, ήταν τζαμί». Και το έλεγαν μάλιστα με σεβασμό και όχι με βλάσφημη ή περιπαικτική διάθεση.

Η άλλη πληροφορία τού Βασ. Λάππα - ότι δηλαδή «*το παρά την δημοτικήν αγοράν Τέμενος είχε καταρρεύσει προ πολλών ετών και μόνον ο μιναρές του εσώζετο μέχρι το 1910*» δεν φαίνεται επίσης να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Κατά προφορικές πάντα μαρτυρίες, τόσο το κυρίως τζαμί - η τετράγωνη κεντρική αίθουσα όπου οι πιστοί Μουσουλμάνοι παρατάσσονταν για προσευχή - όσο και ο μιναρές του επέζησαν και μετά τη δεκαετία του 1910. Παραθέτω στη συνέχεια τις μαρτυρίες αυτές.

Ο 94χρονος σήμερα (2000) Γιάννης Ματθαίου, ο παλιός δηλαδή πρωτεργάτης του Παιδικού Θεάτρου Καρδίτσας, μας έλεγε τα εξής:

«Κάτι θυμάμαι για το τζαμί της Νέας Αγοράς. Εκεί είμαστε μαθητές στο

δημοτικό σχολείο που βρισκόταν κοντά στην οικία Αλλαμανή, στην οδό Μεγ. Αλεξάνδρου, απέναντι περίπου από το τζαμί¹. Δεν θυμάμαι αν υπήρχε τότε το κυρίως τζαμί (πιθανόν να υπήρχε και τότε), θυμάμαι όμως τον μινaré που ήταν μισοπεσμένος στο επάνω μέρος». Δεδομένης της ηλικίας του, ο Ματθαίου αναφέρεται στα χρόνια γύρω στα 1915.

Ο 91χρονος σήμερα (2000) Πελοπίδας Χαντζιάρας, ο οποίος διατηρούσε για πολλά χρόνια αρτοποιείο έναντι της Δημοτικής Αγοράς, θυμάται τα εξής χαρακτηριστικά:

«Εκεί που είχα εγώ το φούρνο (γωνία Μεγ. Αλεξάνδρου και Αβέρωφ) ήταν, όπως λέγαν, το τουρκικό σχολείο. Απέναντι, εκεί περίπου που ήταν τα ουρητήρια, ήταν το τζαμί. Στα 1918 εγώ ήμουν 9-10 χρονών. Το θυμάμαι καλά τότε το κυρίως τζαμί, ήταν ψηλό, τετράγωνο, όχι πολύ μεγάλο. Έμοιαζε με το τζαμί τού Γυμνασίου, ίσως το τελευταίο να ήταν λίγο καλύτερο. Θυμάμαι και τον μινaré. Εκεί δίπλα στο τζαμί υπήρχε ένας μεγάλος φτελιάς που σκέπαζε μεγάλο μέρος του. Πιο δώθε περνούσε λαπαρδάς (αυλακάς), ένα ποταμάκι, γύρω στα 15 μέτρα πιο δω από το τζαμί. Το τζαμί αυτό πρέπει να γκρεμίστηκε γύρω στα 1920-1922».

Ας σημειώσουμε επίσης ότι τα δημοτικά ουρητήρια χτίστηκαν στον χώρο της Δημοτικής Αγοράς τουλάχιστον 10 χρόνια μετά την κατεδάφιση του τζαμιού, δηλαδή γύρω στα 1930 (πληρ. Πελ. Χαντζιάρα). Τέλος, ας υπενθυμίσουμε πως, όπως αναφέρει στο βιβλίο του ο Λάμπας (σελ. 91 και 97), στον χώρο της σημερινής Δημοτικής («Νέας») Αγοράς, είχε αποπειραθεί ο παλιός Δήμαρχος Καρδίτσας Στέργιος Λάμπας, στην τελευταία δημαρχιακή του περίοδο (1903-1907), να χτίσει Δημοτική Αγορά από μάρμαρο, πλην όμως ανεφύησαν διάφορες διενέξεις με τον εργολάβο και η εργολαβία διαλύθηκε. Η «νέα» πλέον Δημοτική Αγορά, η σημερινή, ανηγέρθη επί δημαρχίας Αστεριάδη Αλλαμανή (1925-1934).

Μιλήσαμε ανωτέρω και για γραπτές (σκόρπιες) πηγές που εντοπίσαμε μεταγενέστερα, και αφού ήδη είχε δημοσιευθεί το πρώτο μας κείμενο σχετικά με τα καρδιτσιώτικα τζαμιά.

Κατά τις σκόρπιες αυτές μαρτυρίες (από την καρδιτσιώτικη εφημερίδα του 19ου-20ου αιώνα «*Θεσσαλιώτις*» που εξέδιδε ο ιστορικός και δημοσιογράφος Απόστολος Σαμαρόπουλος), το παρά την σημερινή Δημοτική Αγορά υπάρχον άλλοτε μουσουλμανικό τζαμί ονομάζετο «*Μεσίτι τζαμί*» (ίσως γιατί αρχικά δεν είχε το τζαμί μινaré) και για αρκετά χρόνια (τουλάχιστον από το 1886 - 1890) χρησίμευσε για τη στέγαση της Δημοτικής Σχολής Αρρένων Καρδίτσας. Από τα σχετικά δημοσιεύματα της εποχής αυτής (τα οποία καταχωρούμε στη συνέχεια της έρευνάς μας) προκύπτει ότι το τζαμί αυτό (το οποίο και οι ίδιοι οι μουσουλμάνοι είχαν εγκαταλείψει στο έλεος του δικού

1. Για το δημοτικό αυτό σχολείο βλ. την εργασία τού Φ.Ν.Β. «*Ένα μουσουλμανικό σχολείο στην*

Καρδίτσα», *Καρδιτσιώτικα Χρονικά*, τ. 2/1997

τους Θεού), ήδη από το 1889 είχε κριθεί ετοιμόρροπο από την αρμόδια Αρχή, πράγμα που δικαιολογεί και στην περίπτωση αυτή γιατί τα καρδιτσιώτικα μουσουλμανικά μνημεία στάθηκαν αδύνατον να διατηρηθούν ως τις μέρες μας.

Στο φύλλο τής 31.3.1886 η «Θεσσαλιώτις» Καρδίτσας, με τίτλο «**Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ**», γράφει τα εξής ενδιαφέροντα:

«Πρόκειται περί της δημοτικής σχολής Καρδίτσας περί ης τοςάκις εγένετο λόγος περί επισκευής αυτής θέλομεν να είπωμεν. Το ως σχολή χρησιμεύον κτίριον, είπομεν άλλοτε, ότι είναι το Μετσιτ τσαμί καλούμενον, προωρίσθη ως δημοτική σχολή της πόλεως, εν η ήδη εμπειρικλείονται περί τους 300 μαθηταί. Το κτίριον τούτο καθιερωθέν δια σχολείον, διηρέθη εις δύο αιθούσας, ένεκα όμως του πολλού αριθμού των μαθητών αης και βας τάξεως εκρίθη απολύτως αναγκαία η διαίρεσις αυτών και ο διορισμός τρίτου διδασκάλου, και ως τοιούτος, διωρίσθη ο Β. Σακελλαριάδης. Αλλά πού ούτος να διδάξει; άλλη αίθουσα δεν υπάρχει εν τη σχολή, και ο τρίτος διδάσκαλος παρεπέμφθη να διδάξη τους μαθητάς του εν τω γυναικωνίτη του πλησίον εκεί ναού της Ευαγγελιστριάς, αλλ' ο γυναικωνίτης δεχόμενος, ως γνωρίζεται, συνεχώς και αδιαλείπτως, εν τοιαύταις μάλιστα ημέραις, τους κυρίως θαμώνας του, δεν ηδύνατο φυσικώς να δεχθή και τους επιπροσθέτους, τον διδάσκαλον δηλονότι με τους μαθητάς του, και ούτως ο τρίτος διδάσκαλος ριφθείς εις τους δρόμους εννοείται των μικρών μαθητών του. Η σχολή, καθ' ο τζαμί πρότερον, εις την μεσημβρινήν πλευράν έχει εξώστην. Τον εξώστην τούτον ο διευθύνων την σχολήν κ. Μωραΐτης, προσεκάλεσεν προχθές πολλούς των γονέων των μαθητών του, και συζητήσεως γεγενομένης, απεφασίσθη να κατασκευασθή η σχολή δαπάνη εράνων, προσφερομένων υπό των εχόντων εν τη σχολή τέκνα γονέων. Το μέτρον καλόν κατ' αρχήν και συνετόν, και έδει πρότερον γενέσθαι, ίνα μη επί ματαίω ο καιρός παρήρχето. Καθ' ημάς όμως κάλιον και ορθότερον ήθελεν είσθαι, εάν ο δήμος επελαμβάνετο της επισκευής, άτε φρονούντες ότι ούτος υποχρεούται εις την συντήρησιν και διόρθωσιν των κτισμάτων του, με το δικαίωμα εννοείται της αποζημιώσεώς του, ενώ κτάται τοιούτον.

Δύναται όθεν το δημοτικόν συμβούλιον να ποιήση ψήφισμά τι δαπάνης περί του εν λόγω κτιρίου χρηματικής, ψήφισμα όπερ προθύμως νομίζομεν η νομαρχία θέλει εγκρίνει. Τοιουτοτρόπως λοιπόν και ο σκοπός ευχερέστερον εκτελεσθήσεται, και οι πολίται απαλλάσσονται της ενοχλήσεως των εράνων, όπερ και ουχί ορθόν».

Στο φύλλο της 15.9.1889 η «Θεσσαλιώτις» Καρδίτσας με τίτλο «**Δημοτική Σχολή Καρδίτσας**», γράφει τα εξής:

«Το κτίριον όπερ χρησιμεύει ως δημοτική σχολήν Καρδίτσας εκηρύχθη ετοιμόρροπον υπό του ενταύθα επαρχιακού μηχανικού μας, ο δε επαρχιακός δημοδιδάσκαλος κ. Μωραΐτης ε γνώρισε τούτο πάραυτα εις το αρμόδιον υπουργείον όπερ δεν αμφιβάλλομεν ότι θέλει διατάξει να ενοικιασθή κατάλληλον προς τον σκοπόν οίκημα, φειδόμενον την ύπαρξιν τριακοσίων

περίπου υπάρξεων φοιτώντων εν τη τρώγλη εκείνη».

Στο φύλλο της 26.6.1890 η αυτή εφημερίδα «Θεσσαλιώτις», με τίτλο «**Εξετάσεις δημοτικού σχολείου**», γράφει τα εξής:

«Την παρελθούσαν Κυριακήν (σ.σ. 24 Ιουνίου) εγένοντο αι εξετάσεις των μαθητών της δημοτικής σχολής της πόλεως μας, ας και ο διευθύνων την σχολήν κ. Θεοδ. Μωραΐτης εξήτασε πρώτος τους μαθητές του της δ τάξεως. Οι μαθηταί της τάξεως ταύτης κάλλιστα καταρτισθέντες υπό του κ. Μωραΐτου απήντων λίαν ευστόχως και ευθαρσώς εξεταζόμενοι, εφ ω και θερμώς συνεχάρησαν η τε εξεταστική επιτροπή και οι γονείς των τέκνων τω κ. Μωραΐτη. Την επομένην Δευτέραν εξητάσθησαν οι μικροί μαθηταί της α και β τάξεως υπό του διδασκάλου κ. Βαΐου Σακελλαριάδου, η ετοιμότης και η άπταιστος απόκρισις των οποίων παρήγαγον άρίστην εντύπωσιν, την δε Τρίτην (σήμερον) εξητάσθησαν οι της τρίτης τάξεως μαθηταί, ους κάλλιστα μορφώσας και διαπλάσας ο διδάσκαλος κ. Γ. Ιωαννίδης, επέφερον καρπούς αντάξιους των καταβληθέντων υπό του διδασκάλου αυτών κόπου, εφ ω και συγχαίρομεν τον τε διευθύνοντα την σχολήν κ. Μωραΐτην και τοις κ.κ. Γ. Ιωαννίδη και Β. Σακελλαριάδη δη ους κατέβαλον... (σ.σ. παραλείπεται δυσανάγνωστη λέξη) κόπους, και δια την ευδόκιμον αυτών και καρποφόρον διδασκαλίαν».

Τέλος, στο φύλλο τής 18.11.1890 η «Θεσσαλιώτις» Καρδίτσας, με τίτλο «**ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ**», γράφει τα εξής ενδιαφέροντα:

«Πολλάκις εγράψαμεν περί της δημοτικής σχολής της πόλεως Καρδίτσας, περί του κτιρίου δηλονότι όπερ χρησιμεύει εις την πόλιν ως δημοτική των αρρένων σχολή. Είπομεν περί του ζητήματος τούτου πολλάκις, λέγομεν ότι το κτίριον όπερ χρησιμεύει ως δημοτική σχολή Καρδίτσας είναι το πρώην τουρκικόν τέμενος, Μετσιτ τσαμί καλούμενον, όπερ εγκαταλειφθέν, άμα η προσαρτήσει, υπό των Τούρκων και εις κοπρώνα μεταβληθέν, κατελήφθη υπό της δημοτικής αρχής, ήτις έκτοτε το παρεχώρησεν ίνα χρησιμεύση ως οίκημα σχολής.

Η μόνη όμως επισκευή και μεταρρύθμισις ήτις εγένετο εν τω τσαμί τούτω ίνα χρησιμεύση ως σχολή είναι η διαίρεσις αυτού δια σανιδίων εν τω μέσω εις δύο ίσα μέρη και ουδέν πλέον. Εις το σαράβαλο λοιπόν τούτο εγκλείονται τριακόσιοι πεντήκοντα περίπου παίδες ίνα μορφωθώσι και τούτο εστί δημοτική σχολή Καρδίτσας.

Γράψαντες λοιπόν πολλάκις περί της σχολής ταύτης, υπεδείξαμεν και συνεστήσαμεν τοις αρμοδίοις την άπόλυτον ανάγκην της επισκευής του κτιρίου καταλλήλως προς εκπλήρωσιν του σκοπού δι ον προωρίσθη, αλλ' οι επαγγελλόμενοι τόν αναμορφωτήν και οι υποσχόμενοι την ανάπτυξιν της παιδείας ...» κ.λπ.

(Από την «**Παλιά Καρδίτσα**», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 126-128)

Φωτ. 122 - 123. Διαγωνίως απέναντι της Δημοτικής Αγοράς - και στην διασταύρωση των οδών Μεγάλου Αλεξάνδρου και Αβέρωφ - βορειοανατολικό οικόπεδο - δέσποζε έως και πριν από δεκαπέντε περίπου χρόνια, η μεγάλη καπναποθήκη Στάνα (στο κέντρο τής αριστερής φωτογραφίας και δεξιά, όπου και η κεντρική είσοδός της). Κατά την

διάρκεια της Κατοχής και ενώ το 1943 η πόλη ήταν προσωρινά ελεύθερη, η καπναποθήκη βομβαρδίστηκε από τους Γερμανούς με κανόνι διότι εκεί στεγάζονταν αντιστασιακές οργανώσεις. Ένα μέρος τού τοίχου, πάνω ακριβώς από την είσοδο της αποθήκης, είχε καταρρεύσει (Φωτ. τού Φ.Ν.Β., 1980 και 1979 αντιστοίχως).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 288

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ ΚΑΙ ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΑ

Στη μνήμη τού φίλου μηχανικού Αλέκου Νικολάου (1932-1999)

Το 1999 απεβίωσε από ανακοπή καρδιάς ο φίλος μηχανικός Αλέκος Νικολάου. Δύο περίπου μήνες προ του θανάτου του, συναντηθήκαμε τυχαίως στην οδό Σταδίου τών Αθηνών. Καθήσαμε στο καφενείο πίσω από το άγαλμα του Κολοκοτρώνη κι εκεί, ανάμεσα σε πολλά άλλα, παλιά και ενδιαφέροντα, μου αφηγήθηκε την ακόλουθη ιστορία από τα χρόνια τής Κατοχής.

Η πόλη προσωρινά ελεύθερη, μέρες του 1943.

Μέρα εβδομαδιαίας αγοράς που μπαίνουν οι κατακτητές αιφνιδιαστικά στην πόλη από τα Τρίκαλα. Οι παρατηρητές τού τρούλου τής «Αρνης», στο Φανάρι κ.α., βλέπουν σύννεφα σκόνης προς τη Ριζάβα, υποθέτουν πως είναι χωρικοί με κάρα κ.λπ. που έρχονται να πουλήσουν την πραμάτεια τους. Ίσως και να τους έπιασαν στον ύπνο...

Όταν το στρατιωτικό αυτοκίνητο με πάνοπλους Γερμανούς στάθμευσε έξω απ' το «Μεγάλο Καφενείο», στην κεντρική πλατεία, η σύγχυση ήταν μεγάλη. Απέναντι, λίγα μέτρα πιο πέρα, έξω απ' τ' άλλοτε παλιό ζαχαροπλαστείο Παπαλόπουλου, δύο ένστολοι Αγγλοι αξιωματικοί καταφέρνουν και ξεφεύγουν από την οδό Ζαΐμη¹. Στρίβουν αριστερά στην Ιεζεκιήλ, απέναντι από το μητροπολιτικό μέγαρο βλέπουν το αυτοκίνητο με τον οδηγό του. Στο τιμόνι ο Τζίμης (κοινώς Δημήτρης), ο οδηγός τού Σαράφη.

Του εξηγούν γρήγορα και με σπασμένα ελληνικά οι Αγγλοι τί συμβαίνει, μπαίνουν κι αυτοί μέσα, βάζει μπρος ο έμπειρος οδηγός, στρίβει αστραπιαία στην Κωλέττη², κι αμέσως πάλι δεξιά στην Υψηλάντου. Αστραπιαία πάλι, στρίβει αριστερά, στην Κουμουνδούρου, λίγο πιο κάτω, την ίδια στιγμή, μπαίνει στην Κουμουνδούρου, από οδό Βασιαρδάνη, γερμανικό αυτοκίνητο. Το βλέπει ο Τζίμης, σταθμίζει σε δέκατα του δευτερολέπτου τα πράγματα, μόνη

διέξοδος να πέσει επάνω στο γερμανικό κι ό,τι γίνει.

Πατάει γκάζι κι ορμά καταπάνω του. Ο Γερμανός κάνει απότομη στροφή κι αποφεύγει την σύγκρουση. Ο Τζίμης με τους Άγγλους πάνω στην σύγχυση ξεφεύγουν.

Στην περικυκλωμένη από παντού πόλη γίνονται πράματα και θαύματα. Στη Νέα Αγορά, στην καπναποθήκη Στάνα, υπάρχει η Επιμελητεία τής Κατοχικής Οργάνωσης. Εκτός από λίγους Έλληνες ενόπλους, είναι μέσα και λίγοι αφοπλισμένοι Ιταλοί, βοηθητικοί. Προσπαθούν να ξεφύγουν όπως - όπως. Ένας Ιταλός, μη ξέροντας κατά πού να κάνει, ανεβαίνει σε μια ακακία, στην βορειοδυτική πλευρά τής Αγοράς, δεξιότερα από το σημερινό περίπτερο. Κρύβεται στα φυλλώματα όσο μπορεί (σ.σ. επιβεβαιώνεται και από άλλες πηγές). Αμέσως σχεδόν καταφθάνουν ένοπλοι Γερμανοί, ένα κανόνι στήνεται κάτω από την ακακία!

Βάζουν πυρ προς την καπναποθήκη, οι οβίδες κάνουν μεγάλο άνοιγμα στην μπροστινή πλευρά τού κτιρίου, πάνω από την κυρία είσοδο.

Κάποια στιγμή οι επιδρομείς εγκαταλείπουν την πόλη, σιγά - σιγά η ηρεμία αποκαθίσταται. Κόσμος μαζεύεται στην Αγορά, έρχονται να δουν την βομβαρδισμένη καπναποθήκη. Ο χώρος γεμίζει.

Τα σπίτια χαμηλά, ο παραmikρός θόρυβος γίνεται αντιληπτός. Βόμβος μοτοσυκλέτας ακούγεται από την κοντινή οδό Καραϊσκάκη. «Οι Γερμανοί ξανάρχονται», φωνάζει με τρόπο ο κόσμος που τρέχει να σκορπίσει εδώ και εκεί. Ο προπομπός μοτοσυκλετιστής με ένα αυτόματο φτάνει στην αποθήκη.

- Έλληνες, βρε, είναι, μη φεύγετε, φωνάζουν κάποιοι ψύχραιμοι.

1. Πλαστήρα, σήμερα

2. Ηρώων Πολυτεχνείου, σήμερα

Φωτ. 124 - 126. Απέναντι από την καπναποθήκη Στάνα υπήρχε για πολλές δεκαετίες ο φούρνος και η οικία του Χρυσότομου Χαντζιάρα, αργότερα τού γιού του Πελοπίδα. Επάνω αριστερά και κάτω, έξω από τον φούρνο, όρθιος στο κέντρο, ο Πελοπίδας Χαντζιάρας (1935 π. και 1952 αντιστοιχως), υπόδειγμα ζωτικότητας και θέλησης για ζωή. Δεξιά στο εσωτερικό τού φούρνου ο ανεισιός τού Χαντζιάρα, Ηλίας Αναστασίου, στα αριστερά τής φωτογραφίας. (Φωτ. Τζέις - Χαράλ. Καραπαναγιώτη - και Λάκη Αλεξίου αντιστοιχως).

Φωτ. 127 - 130. Δίπλα από τον φούρνο Χαντζιάρια υπήρχε η παλιά γραφική οικία των Βασιλείου και Αντιγόνης Αναστασίου, επί της οδού Μ. Αλεξάνδρου 28. Στην αυλή της οικίας κάτω οι αχώριστες πάντα φίλες Φωφώ Αναστασίου και Γιόλα Βαρσαμή (1967). Δεξιά μια φωτογραφία από τον εξώστη της ανωτέρω οικίας κατά την διάρκεια της εβδομαδιαίας αγοράς. Στο βάθος ο παλιός Ναός του Αγίου Γεωργίου (απέναντι της

ανατολικής πλευράς της Αγοράς). Ανηγέρθη το 1902 αλλά δυστυχώς γκρεμίστηκε για να κτισθεί στην θέση του ο σημερινός μεγάλος Ναός (φωτ. Φ.Ν.Β. 1967-68).

Κάτω δεξιά, και προς βορράν της προηγούμενης οικίας, το πατρικό σπίτι του εξεχόντος συμπατριώτη μας πολιτικού και κατ' επανάληψιν υπουργού, Στέλιου Αλλαμανή. Την φωτογραφία τράβηξε ο ίδιος λίγο πριν από την κατεδάφισή του.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 174 και Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 288, οι λοιπές, εκτός της τελευταίας φωτογραφίας

Φωτ. 131. Επανερχόμαστε, μετά την περιπλάνησή μας στην οδό Βάλβη και στην περιοχή της Νέας Δημοτικής Αγοράς, στην οδό Ιεζεκιήλ, και συγκεκριμένα στο σημείο που σταματήσαμε, στα Δημοτικά Λουτρά, στην διασταύρωση - νοτιοανατολικό οικόπεδο - των οδών Ιεζεκιήλ και Κ. Τερτίπη (ήδη Α. Παπανδρέου). Στην θέση του απέρριπτου αυτού νεοκλασικού κτιρίου, στολίδι έως τις τελευταίες δεκαετίες της πόλης, υπάρχει σήμερα το βάνουσο κτίσμα του Δημαρχείου. Ο Βασίλειος Δημ. Λάππας στην σελίδα 90

τού βιβλίου του «Η Ιστορία της πόλεως Καρδίτσας», γράφει: «Ο πρώτος δε δήμος της Ελλάδος, ο οποίος εσκέφθη να προσφέρει τοιαύτην υπηρεσίαν εις τους δημότας του ήτο ο Δήμος Καρδίτσας, και τούτο εγένετο επί Δημαρχίας τού Στέργκιου Λάππα κατά το 1901 εις το κέντρον της πόλεως. Διηρείτο εις τέσσαρα διαμερίσματα, είχαν ευρύτατον χωλ και είσοδον επιβλητικόν, με κλίμακα μαρμαρίνην».

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 182

ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΛΟΥΤΡΑ

Στο βιβλίο του «Η ιστορία της πόλεως Καρδίτσας» ο Βασίλειος Δημ. Λάππας γράφει τα εξής (σελ. 90-91):

«Ο πρώτος Δήμος της Ελλάδας, ο οποίος εσκέφθη να προσφέρει τοιαύτην υπηρεσίαν εις τους Δημότας του (σ.σ. να ανεγείρει Δημοτικά λουτρά) ήτο ο Δήμος Καρδίτσας, και τούτο εγένετο επί της Δημαρχίας του Στεργίου Λάππα κατά το 1901 εις το κέντρον της πόλεως επί των οδών Κ. Τερτίπη (σ.σ. την σημερινή Α. Παπανδρέου) και Μητροπολίτου Ιεζεκιήλ. Ήτο εν οικοδόμημα με ιδιόρρυθμη αρχιτεκτονική, ενέχον εν τη απλότητί του κάτι το επιβλητικόν. Διαιρείτο εις τέσσερα διαμερίσματα, είχεν ευρύτατον χωλ και είσοδον επιβλητικήν, με κλίμακα μαρμαρίνην εξ οκτώ βαθμίδων και άνωθεν της είσοδου υπήρχε επί μαρμαρίνης πλακός η επιγραφή «Εγένετο το έτος 1901 επί Δημάρχου Στεργίου Λάππα». Εις το δεξιόν διαμέρισμα υπήρχον πέντε μαρμαρίνοι λουτήρες, άλλοι δε τόσοι υπήρχον εις το αριστερόν διαμέρισμα, εις το εσωτερικόν αριστερόν διαμέρισμα υπήρχεν η αίθουσα του καταιωνισμού (ντουζ) και εις το εσωτερικόν δεξιόν διαμέρισμα υπήρχον αι μηχανικά εγκαταστάσεις θερμάνσεως του ύδατος. Άνω δε των εσωτερικών διαμερισμάτων υπήρχαν μικρά δωμάτια, εις ο ανήρχετο τις δια ξυλίνης κλίμακος προς διαμονή του προσωπικού.

»Το οικοδόμημα τούτο των δημοτικών λουτρών, - συνεχίζει ο Λάππας- το οποίον εξυπηρετούσε τους δημότας της Καρδίτσας, τους επισκέπτας της πόλεως και την στρατιωτικήν δύναμιν, την εκάστοτε εν Καρδίτση εδρεύουσαν επί εξήκοντα έτη και το οποίον ηδύνατο με μίαν ασήμαντον δαπάνην να εκσυγχρονισθή απολύτως, κατεδαφίσθη. Η κατεδάφισις του οικοδομήματος, απετέλεσε βαρύτατον σφάλμα, διότι εστέρησε την πόλιν οικοδομήματος το οποίον ηδύνατο να εκπληρωθή τον προορισμόν του επί αιώνας, και το οποίον απετέλει το μέτρον της ζωής και εξελίξεως της πόλεως, υπομνήσκεν εις τους επισκέπτας της πόλεως ότι η Καρδίτσα από απόψεως πολιτισμού προηγείτο των άλλων πόλεων κατά ήμισυ αιώνα. Καθήκον των Αρχόντων είναι να πλουτίζωσι την πόλιν δια λαμπρών οικοδομών και όχι να κατεδαφίζουν εις ωραίας και χρησίμους οικοδομάς.

»Ο ισχυρισμός ότι η κατεδάφισις εγένετο δια να ανεγερθή επί της θέσεως αυτής το πνευματικόν κέντρον προκαλεί θυμηδίαν, διότι δια μικράς δαπάνης ηδύνατο να ευρεθή εγγύς του σημείου τούτου κατάλληλον οικόπεδον».

Αυτά γράφει ο Λάππας. Στην εργασία μας «Το θέατρο της Καρδίτσας» (1881 - 1986) γράφαμε και τα εξής:

«Την 1 Ιουλίου 1956 δίδεται από την «Λαϊκή Βιβλιοθήκη» μια άλλη «μουσικολογοτεχνική και καλλιτεχνική βραδυά» σε κείμενα Αγγελου Παπαϊωάννου. Η παράσταση εκείνη την οποίαν είχαμε παρακολουθήσει, αποτελέσε επιτυχία πέρα από κάθε προσδοκία. Ολο το ποικίλο καλλιτεχνικό δυναμικό της πόλης είχε δώσει εκείνο το βράδυ το ραντεβού του στο πάρκο του Πausιλύπου - Δενδροφυτεία (80 άτομά).

» (...) Από την παράσταση εκείνη θα ήθελα και εγώ να ξαναφέρω στη μνήμη μας το νούμερο του Άγγελου Παπαϊωάννου «Τί έχει και τί δεν έχει η Καρδίτσα» (Κλεάνθης Ζαφειρόπουλος - Πιπίτσα Λαμπροπούλου). Ομολογώ πως σπάνια ένοιωσα παρόμοια αισθητική απόλαυση, ακόμη και σε επιθεώρηση επαγγελματικού θεάτρου.

Οι αρμονικές κινήσεις και η στάση τους, οι εύγλωττες παύσεις και η απαγγελία τους, καθώς και η μετρημένη και σοφά υπολογισμένη σκηνική τους παρουσία, θα μου μείνουν πραγματικά αξέχαστες (...). Για το ίδιο νούμερο ο δικηγόρος και βουλευτής Αγγελος Παπαϊωάννου (1912 - 1994) μου έλεγε:

«Ήταν μια σάτιρα τοπικών αρχόντων, προέδρων σωματείων και ιδιωτών. Δυστυχώς δεν πρέπει να έχω φυλάξει το κείμενο, θυμάμαι όμως μερικούς στίχους. Τότε στην Καρδίτσα δεν υπήρχαν μπανιέρες στα σπίτια, πηγαίναμε στα Δημοτικά Λουτρά. Είχα εμπνευστεί κάτι στίχους απ' αυτήν την (σ.σ. τότε) κακή λειτουργία των Λουτρών και τους περιέλαβα στη σάτιρα. Έλεγα (...)

Και λουτρά ακόμα έχει
η Καρδίτσα
όπου δύναται ο καθένας
να πλυθεί
μα έλα όμως
που δεν πλένεται κανένας
από φόβο μην του φύγει
όσο λάδι ο νονός
του 'χει ρίξει στα βαφτίσια
και πάψει να 'ναι Χριστιανός.
'ίσως όμως να 'χουν δίκιο

οι πολλοί
και να 'ναι βλαξ
όποιος πάει και παγώνει
και ζεματιέται εναλλάξ
γιατί εκεί που περιμένει
νερό κρύο
καυτό βγαίνει
αφού η καταιονιστήρα
είναι προ Χριστού
μπατήρα!!¹

Παραθέτουμε κατωτέρω κάποια σκόρπια δημοσιεύματα του τοπικού Τύπου για τα Λουτρά:

«ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΛΟΥΤΡΑ

Δεν αρκούν μαζί με τα τόσα άλλα που προεξάρχει ως «σήμα κατατεθέν» το παρά την κεντρικήν είσοδον των συγχρονισμένων δημοτικών μας λουτρών ουρητήριοι, πρέπει να ολοκληρώνωμεν την εξωτερικήν όψιν του κτιρίου και με τους λερωμένους τοίχους; Τόσον πολυέξοδον είναι τέλος πάντων μια απλή επίχρησις;».

(ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 30.6.1937)

«ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΛΟΥΤΡΑ

Τα Δημοτικά μας Λουτρά, τα οποία ήρχισαν λειτουργούντα (σ.σ. επαναλειτουργούντα) από πέρυσιν επιτυχώς χάρις εις τας ανακαινίσεις τας οποίας επέφερε εις αυτά η Δημοτική Αρχή εξακολουθούν την κανονικήν λειτουργίαν των και παρέχουν την ευκαιρίαν εις τον κοινόν να διατηρή την εμπρέπουσαν σωματικήν καθαριότητα με την ευθυνοτάτην μάλιστα τιμήν εις την οποίαν παρέχει το άφθονο νερό δια τους λουομένους. Η σωματική καθαριότης πρώτη προϋπόθεσις της υγείας εξυπηρετείται πλήρως με τα Δημοτικά μας Λουτρά».

(ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 31.5.1938).

1. Γνώση και Γνώμη, 1986, σελ. 286 και επ.

Φωτ. 132. Η πίσω, βόρεια πλευρά, των Δημοτικών Λουτρών όπου και το περίφημο, και για πολλές δεκαετίες περιζήτητο από τους πολίτες, Αρτεσιανό νερό. Ποιός δεν θυμάται τους ομηρικούς καυγάδες για την περίφημη «προτεραιότητα»! Σήμερα όμως η κίνηση είναι παραδόξως υποτονική και μπορούμε με την ησυχία μας να πιούμε όσο νερό θέλουμε... Οσοι ήθελαν να πιούν νερό είχαν, κατ' έθιμον, απόλυτη «προτεραιότητα», αφού όμως πρώτα γέμιζε η στάμνα που είχε προσηγηθεί... Για λόγους άγνωστους στον

συντάκτη, ο πλάτανος ο μεγάλος που δέσποζε δίπλα στο Αρτεσιανό έχει ήδη κοπεί... (Φωτ. 1957).

Έναντι των Λουτρών υπήρχε άλλοτε παλιό Δημοτικό Σχολείο που για πολλά χρόνια στέγαζε διαδοχικά την Εισαγγελία, το Γυμνάσιο Θηλέων και σήμερα στεγάζει τους Προσκόπους. Ας ριζούμε μια ματιά, αφού πρώτα δούμε κάποιες σελίδες για το Αρτεσιανό.

Από την «Παλιά Καρότσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ 183

ΣΤΟ ΑΡΤΕΣΙΑΝΟ

- Εγώ να πάρω λίγο.
- Όχι, εγώ έχω σειρά.
- Όχι, εγώ, είχα αφήσει τη στάμνα και καθόμουν δίπλα.

Σπρώχνονταν, πιάνονταν και στα χέρια. Απ' το πρωί ως το βράδυ. Ήταν το νερό χωνευτικό, έπιαναν από νυχτούλα σειρά. Στάμνες, γκιούμια, λαϊνία. Άμα ήθελες μόνο να πιεις, σ' άφηναν. Παραμέριζαν τη στάμνα, έπινες με το χέρι ή το ποτήρι. Γέμιζες κι ένα ποτηράκι παραπάνω κι έφευγες.

Μια μέρα φάνηκε στ' Αρτεσιανό ο γέρο Βασιλάκης και δήλωσε στις γυναίκες που περίμεναν:

- Για ακούτε εδώ. Για να μη μαλώνετε, από σήμερα θα σας βάζω στη σειρά εγώ.

Δέχθηκαν εκείνες. Τις έπιανε απ' το μπράτσο («έλα εσύ, τώρα, καλό μ'»), πασπάτευε. Πήγαινε πρωί - πρωί, έφευγε μεσημέρι, ξαναγύριζε. Τον συνήθισαν κι οι γυναίκες, γελούσαν με τα καμώματα. Ήταν και γνωστός στην περιοχή, κυκλοφορούσε συνήθως με μουλάρι. Άμα έβλεπε καμία γυναίκα μόνη, σταματούσε.

- Τίνος είσαι εσύ, καλό μ';
- Του τάδε.
- Είσαι παντρεμένη;
- Είμαι.
- Είσαι φχαριστημένη απ' τον άντρα σου;
- Είμαι.
- Α, καλά.

Αν έλεγε «όχι», κατέβαινε απ' το μουλάρι, συνέχιζε τη συζήτηση. Το 'φερνε από δω, το 'φερνε από κει.

Στην Κατοχή σταμάτησε μια μέρα έναν Γερμανό, ένα ντερέκι ως εκεί πάνω. Δείχνοντάς του με νόημα, είπε:

- Ε, ρε, τί ... τέτοια θα 'χεις εσύ!...

Δεν κατάλαβε εκείνος, έκανε να τραβήξει πιστόλι. Μπήκαν στη μέση κάτι μαφίες. Κουτσά - στραβά τού έδωσαν να καταλάβει. Τον έμαθαν ύστερα κι οι Γερμανοί, τον φώναζαν, του 'λεγαν να επαναλάβει τα ίδια, γελούσαν.

Περνούσε καμία φορά από το Γυμνάσιο, μικτό τότε. Έβλεπε τις κοπελιές ο Βασιλάκης, φώναζε στ' αγόρια:

- Τι κάθεστε, ρε... Ορμάτε πάνω, ρε... Γυναίκες δίπλα σας, ρε...
- Ε, γέρο Βασιλάκη, τον μάλωνε ο γυμναστής.
- Πάψε, ρε... Ορμάτε, ρε...

Για πολλά χρόνια βλέπαμε στ' Αρτεσιανό κάποιον που 'παθε στην Κατοχή. Λέγαν πως του 'καναν μαρτύρια με νερό, να μαρτυρήσει. Ερχόταν στη βρύση, τη χτυπούσε με δύναμη, φώναζε παθιασμένα:

- Να, να, να, να... Φύγε παλιογερμανέ, να ο γερμαναράς, φύγε παλιογερμανέ...

Πέρασαν τα χρόνια, έγινε κι άλλο Αρτεσιανό στους Στρατώνες. Είχε καλύτερο νερό εκεί, έλεγαν, αραίωσε στο παλιό ο κόσμος. Σιγά σιγά αραίωσε κι ο Βασιλάκης, είχε κυρτώσει τώρα πολύ. Έβλεπε τα κοριτσόπουλα, αναστέναζε:

- Τι να σας κάνω ο έρμος, τώρα με ξεμπλετisiaζετε. Τώρα που η θάλασσα έγινε γιαούρτι εγώ δεν έχω κουτάλι. Ωχ, ο έρμος...

Όταν ήρθε η ώρα του το κατάλαβε:

- Ακούστε, εγώ τώρα φεύγω. Θα με βάλετε σ' ένα κάρο και θα με θάψετε σε κείνη την κορφούλα. Τηράτε και δεν το κάνετε.

Τον πήγαν με το κάρο. Σε λίγες μέρες ένας φίλος αστειεύθηκε:

- Είχα γράμμα απ' τον Βασιλάκη. Περνάει, λέει, καλά, βάζει στην ουρά τις παρθένες.

- Στην κόλαση ή στον παράδεισο; αστειεύθηκε κάποιος.

- Α, είσαι ντιπ ντίλνας. Παν τέτοιοι άνθρωποι, μωρέ, στην κόλαση;

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος πρώτο, 1987, σελ. 205)

«Το όπισθεν των Δημοτικών Λουτρών Αρτεσιανό έγινε σωστή πηγή του Σιλωάμ. Κόσμος και κοσμάκης συγκεντρώνεται κάθε βράδυ δια να πάρει ένα κανάτι νερό, αν και υπάρχουν πολλοί που αμφισβητούν τα εξαιρετικά του συστατικά.

Ασχέτως όμως αυτού που θα έπρεπε να γίνει μια επίσημος ανάλυση δια να γνωρίζομεν τί αξίας νερό είναι, προκύπτει και ένα άλλο ζήτημα. Πολλοί ορθοστατούντες επί ώρας δια να πάρουν σειράν εξέφρασαν την ευχήν όπως τοποθετηθούν δύο παγκάκια εις την μικράν πλατείαν της πηγής.

Προχωρούντες δε ακόμη περαιτέρω θα είχομεν να συστήσωμεν εις την δημοτικήν αρχήν να κάμη κάποιον γενικώτερον εξωραϊσμόν της γωνίας εκείνης δημιουργώντας μια - δύο πρασιάς, αν όχι με άνθη, τουλάχιστον με πρασινάδα, οπότε η γωνία εκείνη θα θύμιζε ένα μικρό συντριβανάκι.

Η δαπάνη άλλως τε θα είναι μικρά και η τοποθεσία εκείνη όπισθεν των δημοτικών λουτρών γύρω στο αρτεσιανό και απέναντι του δικαστικού μεγάρου αξίζει κάποια περιποίηση και κάποιο εξωραϊσμό. Αυτό ας μελετήσει η δημοτική αρχή και ελπίζομεν να συμφωνήση μαζί μας».

(Χωρίς υπογραφή, εφημερίδα ΚΑΡΔΙΤΣΑ, 23-7-1934)

Αργά κάθε απόγευμα, ο διπλανός καρβουνιάρης, καθώς έκλεινε την αποθήκη κουρασμένος και λερωμένος, τραβούσε στ' Αρτεσιανό να πλυθεί. Θεόρατος, έβγαζε με τη σειρά τα ρούχα κρατώντας το σώβρακο.

- Ωχ, καήκαμαν!, έλεγαν οι γυναίκες μόλις τον έβλεπαν, περιμένοντας υπομονετικά τη σειρά τους να πάρουν νερό.

Παραμέριζαν οι γυναίκες μη λερωθούν, κρατούσε ο ευλογημένος την βρύση ώσπου να πλυθεί καλά, πάνω από τέταρτο. Έφτιανε πρώτα - πρώτα γερή σαπουνάδα, κι ύστερα με το πάσο του τρίβονταν, τρίβονταν πολλές φορές.

Τον έβλεπε κι ο γειτονικός ζαχαροπλάστης να «ταλαιπωρεί» τις γυναίκες, στο τέλος κάτι σοφίστηκε. Είχε στο μαγαζί κάτι μελάνες σε σκόνη - φακελάκια, τις έβγαζε παλιά στο λότο με καραμέλες. Μια μέρα, την ώρα που σαπουνιζόνταν ο καρβουνιάρης, πήγε από πάνω, του άδειασε μια σκόνη μπλε στο

κεφάλι, στο σώμα! Το ίδιο έγινε και την άλλη μέρα και την παράλλη. Πλένονταν εκείνος, ξεπλένονταν, αδύνατον να «βγουν» οι μελάνες.

Ξεκαδρίζονταν οι γυναίκες, στο τέλος ο λερωμένος κάτι ψιλιάστηκε. Παραφύλαξε με τρόπο, τον τσάκωσε επ' αυτοφώρω. Δεν είπε τίποτα. Πήρε ήσυχια - ήσυχια ένα μεγάλο λιθάρι, πήγε κατ' ευθείαν στη βιτρίνα με τα γλυκά, τα έκανε μαντάρα.

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993 -1994, σελ. 294-295)

Για το Αρτεσιανό - που, όπως φαίνεται από τα κατωτέρω, άρχισε να δίνει νερό στην Καρδίτσα από το 1927 - γράψαμε άλλες δύο φορές. Μπορείς να το ξεχάσεις; Παραθέτουμε πρώτα κάτι σχετικά παλιά δημοσιεύματα που αφορούν το «κοσμικό» αυτό μέρος της Παλιάς Καρδίτσας και εν συνεχεία θα μιλήσουμε για τους γραφικούς και αθώους «τύπους» που σύχναζαν εκεί, κάτω από τον σκιερό Πλάτανο, αλλά και για πολλά και διάφορα...

«Το Αρτεσιανόν

Μετά μακράν εργασίαν ήρχισε εν τέλει από χθες η εξαγωγή ύδατος εκ του αρτεσιανού φρέατος. Το εξαγόμενον ύδωρ ανέρχεται εις 25-30 οκάδας κατά λεπτόν. Κόσμος πολύς παρακολουθεί το συντελούμενον έργον, εκφράζων την ικανοποίησίν του. Πιστεύεται ότι κατά τον προσεχή Μάιον θα αρχίση (σ.σ. θα επαναρχίσει ακριβέστερα) και η λειτουργία των Δημοτικών Λουτρών, κατόπιν της εξαγωγής του ύδατος.

(εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ 17.4.1927)

«ΤΟ ΑΡΤΕΣΙΑΝΟΝ

Εις το Αρτεσιανόν από πρωΐας μέχρι βαθείας νυκτός τοσοούτος είνε ο συνωστισμός και οι διαπληκτισμοί του κόσμου με τους τενεκέδες και τις στάμνες ώστε να καταντά ηρωϊσμός δι' εκείνον όστις δυνηθή να πάρη ολίγο νερό έστω και δια φάρμακον. Επιβάλλεται όθεν όπως δοθή μια προσήκουσα λύση εις το άτοπον τούτο δια την ευπρέπειαν και μόνο της πόλεως».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ 11.8.1927)

«ΤΟ ΑΡΤΕΣΙΑΝΟΝ

Μετά τον πάγον τα μέγιστα επίσης συντελεί εις την αντιμετώπισιν της ζέστης και η προμήθεια ύδατος εκ του αρτεσιανού φρέατος τού ευρισκομένου παρά τα δημοτικά λουτρά. Τουλάχιστον έτσι λέγουν οι ειδοίτες, οι δοκιμάσαντες τα ύδωρ τούτο. Διο και οι Καρδιτσιώται, ιδίως τας εσπερινάς ώρας προμηθεύονται ύδωρ από το αρτεσιανόν ή καλύτερα ερτσιανόν όπως οι περισσότε-

1. Στον τόμο του περιοδικού Γνώση και Γνώμη (τ. 1/1993, 2.295), δημοσιεύσαμε την φωτογραφία ενός πρόχειρου σκίτσου τού ζωγράφου Γ. Γούλα με το Αρτεσιανό και τον πλάτανό του. Ο πλάτανος αυτός κόπηκε, νομίζω, στα μέσα της δεκαετίας τού 1950... Μέρος του θεόρατου

ροι το ονομάζουν παρομοιάζοντες τούτο χωρίς να θέλουν με τα συνώνυμα κύματα. Και βλέπομεν το βράδυ έξωθεν των λουτρών ποικιλίαν κανατιών και τενεκέδων να παρατάσσονται και να αναμένουν σειράν.

Αξίζει όθεν να κάμωμεν και λίγη κοσμική κίνησι απaráλλαχτα όπως θα εκάμαμεν σε χοροεσπερίδα. Μεταξύ των αναμενουσών σειράν διακρίνομε την κυρά κουμπάρα από την συνοικίαν Ζωοδόχου Πηγής με κανάτα φέρουσαν διάφορες γαρνιτούρες. Την κυρά κουτσομπόλα από τον πέρα μαχαλά που διαρκώς δεν παύει το στοματάκι της αλλά ψαλλιδίζει, κρατούσαν εις χείρας κανάτιον εξ αλουμινίου χωρητικότητας δέκα οκάδων. Την κυρά Παγώνα που κάθεται στην συνοικία του αρτεσιανού που επιμένει να πάρη σειρά να γεμίση πρώτη αν και ήλθε τελευταία γιατί λέγει το αρτεσιανό είναι στο μαχαλά της. Διακρίνομεν επίσης γκρουπ δεσποινίδων που κρατούν κανάτια και στάμνες διαφόρων ειδών και χρωμάτων. Περαιτέρω διακρίνομεν το βλάμη με το κόκκινο ζουνάρι που ήλθε να συμβιβάση μονομερώς τας διαπληκτιζόμενας ποία πρώτη να γεμίση και άλλους.

Το νερό του αρτεσιανού είναι οπωσδήποτε δροσερό και προσελκύει όλους. Έχει και μια μυρωδιά ασυνήθη και προ παντός αυτού έγκειται η προτίμησή του. Ένα περίπατο μέχρις εκεί και θα πεισθή ο αμφιβάλλον περί του τι γίνεται πολλά βράδουσα, με την άμιλλα ποιός πρώτος και πρώτη να προμηθευθή νερό απ' τη βρύση των λουτρών.

Ντόπιος (εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ 3.9.1928)

Ο πλάτανος και οι διάφοροι «τύποι» τού Αρτεσιανού

Στο Αρτεσιανό ξεχώριζε ο μεγάλος πλάτανος που προστάτευε με την σκιά του όσους ανέμεναν στη σειρά να πάρουν νερό. Για τον πλάτανο αυτόν¹, που ο κορμός του ήταν λίγο πίσω από την βρύση, αριστερά, προς το μέρος των λουτρών, - καθώς και για τους «τύπους» που σύχναζαν στο Αρτεσιανό, μού έλεγαν τα εξής ένας - δύο παλιοί Καρδιτσιώτες:

«Ο μεγάλος πλάτανος ήταν το στολίδι τού Αρτεσιανού. Θα είχε ύψος όσο περίπου τρεις - τέσσερις όροφοι πολυκατοικίας! Τότε που είμαστε πιτσιρικάδες ανεβαίναμε πάνω στον πλάτανο. Το κάναμε για φιγούρα, για τις όμορφες κοπέλες που περίμεναν από κάτω για να πάρουν νερό με την σειρά τους. Εκείνοι που ανέβαιναν πολύ ψηλά ήταν ιδίως οι Λεντζαίοι. Αυτοί ανέβαιναν σε ύψος δύο ορόφων! Ήταν τρομακτικό το ύψος και πολύ επικίνδυνο, μπορούσες να πέσεις από κει επάνω, και να σκεφθείς ότι λόγω του πυκνού φυλλώματος από κάτω δεν τους βλέπαμε. Έπεσαν βέβαια και μερικοί, αλλά όχι από μεγάλο ύψος. Ο φλοιός τού πλατάνου ήταν γλυστερός κι ήθελε μεγάλη προσοχή. Ήταν δύσκολο ν' ανεβούμε γιατί δεν είχε «πατητήρια», ήταν η φλούδα λεία, «καθαρή». Ανέβαινε ο ένας στον ώμο τού άλλου και μετά σκαρφάλωναν. Ανέβαιναν ψηλά αναλόγως την τόλμη τού καθενός. «Βρε συ, μας έλεγαν

πλατάνου και των Δημοτικών Λουτρών φαίνεται ιδίως στην φωτ. 584 του περιοδικού Γνώση και Γνώμη (τ. Θ/1992, σ. 162)

άλλοι, θα πέσεις και θα σκοτωθείς, τί ανεβαίνεις εκεί απάνω».

»Θυμάμαι στο Αρτεσιανό τον γέρο Βασιλάκη που αναφέρει στο πρώτο, σημείωμα ². Ερχόταν με τον γάιδαρό του γιατί τα τελευταία χρόνια ήταν τυφλός και δεν έβλεπε. Ανέβαινε με το γκιούμι πάνω στον γάιδαρο κι αυτός τον οδηγούσε, χωρίς άλλες οδηγίες, κατ' ευθείαν στο Αρτεσιανό! Έπιανε σειρά και οι γυναίκες μόλις τον έβλεπαν, τον έβριζαν «Κολασμένη, αφορισμένη»! και τα τοιαύτα. Αυτός δεν ήθελε να τους «κλέψει» την σειρά για να επωφελείται... Πήγαινε για να περάσει την ώρα του. Τον άφηναν οι γυναίκες, ήταν πολύ γέρος, δεν μπορούσε να κάνει τίποτα. Έλεγε πειράγματα, του άρεσε να «πιάνει», να καπακώνει... Είχε το γομαράκι του, κατέβαινε «όσοπα, ήρθα!», έλεγε μόλις έφτανε. Στον γάιδαρο είχε και ένα ζευγάρι παπούτσια, κρεμασμένα απ' το σαμάρι με τα κορδόνια.

- Με γεια τα παπούτσια, παππού, του λένε μια μέρα οι γυναίκες.

- Ευχαριστώ, και στη γης να τα φορέσω!

- Ω, παππού, μην λές τέτοια! τρώμαξαν οι γυναίκες.

- Εάν δεν τα φορέσω στη γης να περπατήσω, που θα τα φορέσω; έκανε πονηρά ο άλλος.

» Καμιά φορά αγόραζε με λίγες δεκάρες απ' το διπλανό τότε ζαχαροπλαστείο του Τσιρώνη μερικές καραμέλες και τις έδινε στα όμορφα κορίτσια. «Παππού, δεν μας δίνεις και μας καμιά;» τον λέγαμε εμείς οι πιτσιρικάδες. Πότε έδινε, πότε όχι, σήκωνε καμιά φορά και το μπαστούνι... Καθόταν με τις ώρες εκεί. Γέμιζε το γκιούμι, «πασπάτευε» όποια τον γλύκαινε, ήταν πλακατζής στα «μασλάτια», ότι δηλαδή αυτός έκανε έτσι, έκανε αλλοίως και εν τω μεταξύ το χέρι δούλευε. «Παππού, πες κι άλλα», έλεγαν. Διηγούνταν με τρόπο κατορθώματα (όχι μόνο σεξουαλικά), αλλά ποιός τα καταλάβαινε τότε! Και οι μεν ευχαριστιούνταν και οι δε! («Α! δεν ήρθε ο παππούς Βασιλάκης ακόμα;», ρωτούσαν). Δεν πείραζε ηλικιωμένες κυρίες, σ' αυτό ήταν πολύ κύριος και προσεκτικός. Συνήθως 20-25 ετών... Οι μεγαλύτερες ήταν πολύ σοβαρές. Άμα έβλεπε ή άκουγε κανέναν νεαρό έλεγε: «Ήθελα νάχω τα μάτια σας, το απαυτό σας και το μυαλό που έχω σήμερα!». Ήταν όμως κι άλλοι τύποι που επωφελούνταν. Άπλωναν το χέρι στις κοπέλες («άνοιξε να πιω λίγο νερό», έλεγαν) και έσπρωχναν «αφελώς» ευαίσθητα σημεία.

Καμιά φορά ο γέρος αναστέναζε:

- Αχ, δεν θα ζούσε η γριά μ', να 'χα και γω την γριά μ'!

- Τι να την κάνεις την γριά, παππού;

- Ασααχ, να την παλαμήσω τη γριά!

«Τύποι» στο Αρτεσιανό - θυμούνται οι συνομιλητές μας - υπήρχαν πολλοί. Ήταν, θυμάμαι, ένας 15χρονος, εκεί γύρω στα 1945. Ερχόταν, πάντα το απόγευμα, μ' ένα καροτσάκι, με καμιά δεκαριά στάμνες και γκιούμια όλες παραγεγλιές απ' τις γυναίκες τής γειτονιάς του. Τού έδιναν κάτι γι' αυτήν την δουλειά. Άλλη έδινε δυο αυγά, άλλη λίγα καρύδια, ό, τι είχε η καθεμιά. Τον ρωτούσαμε τί του δίνουν κι αυτός μας έλεγε: «Α, απ' αυτή δεν περιμένω και πολλά πράγματα, ίσως καν' αυγό». Έπιανε κι ο Καλαούνης την σειρά του, αλλά

μετά οι γυναίκες πίσω του διαμαρτύρονταν γιατί έπρεπε να περιμένουν να γεμίσει όλες τις στάμνες. Δεν ήταν μόνο αυτό που τις εξόργιζε αλλά είχε κι ένα άλλο κουσούρι: Ήταν ή έκανε επίτηδες τον νευρικό! Δηλαδή όση ώρα περίμενε στην σειρά του, κουνούσε σπασμωδικά χέρια - πόδια (από άγχος, άραγε, για να τελειώσει τις δουλειές του;). Μετά από κάμποσα λεπτά εκνευρισμού των γυναικών, επί τη θέα του Καλαούνη, και μη αντέχοντας τις σπαστικές κινήσεις του, φώναζαν «Αφήστε τον, μωρέ, να πάρει σειρά»!. Πολλοί από μας περιμένοντας την σειρά, και για να περνάει η ώρα, παίζαμε «τριώτες», άλλοι έπαιζαν σκάκι κ.λπ. Ήταν ένα καθημερινό «αλισβερίσι» που, εν μέσω των γυναικών, μπορεί και να το απολάμβανες...

» Εκτός από τον τύπο με το καροτσάκι ήταν κι ένας άλλος. Αυτός ήταν κουτσός, νομίζω τον έλεγαν Κώστα. Είχε κι αυτός καροτσάκι με πολλά γκιούμια απ' την γειτονιά του. Την ίδια πάνω - κάτω εποχή ή λίγο αργότερα.

Έβαζε μπροστά στη βρύση τα γκιούμια με την σειρά (γιατί εκεί ήταν λαός!), πήγαινε συνήθως αργά την νύχτα, που και τότε είχε κόσμος. Γέμιζε τα γκιούμια (που θα 'ταν καμιά εικοσαριά), τα 'βαζε στο καροτσάκι κι ύστερα το πρωί τα μοίραζε στα σπίτια. Αυτή τη δουλειά έκανε, ήταν ανάπηρος. Προτιμούσε να κουβαλάει γκιούμια και όχι στάμνες που μπορούσαν, μέσα στο συνωστισμό και στο σπρωξίδι, να σπάσουν. Έπαιρνε δύο δραχμές το γκιούμι.

»Έρχονταν και βοηθοί σερβιτόρων με τις λευκές ποδιές τους απ' τα κοντινά εστιατόρια - του Καρβούνη λ.χ. - και τους έλεγαν οι πελάτες - άκου απαίτηση! - να πάνε να φέρουν νερό φρέσκο απ' το Αρτεσιανό! Έλεγαν οι σερβιτόροι «Για το εστιατόριο!» κι έπαιρναν αμέσως σειρά, χωρίς οι άλλοι να διαμαρτύρονται. Επεισόδια με τα γκιούμια και τις στάμνες γίνονταν, όχι όμως να τραβήξουν στα δικαστήρια και τέτοια. Ήταν επεισόδια εκτόνωσης ίσως, συνήθως οι μικρότεροι χτυπούσαν τα γκιούμια - πολλά ήταν τρυπημένα - όταν τα στρίμωχναν κάτω από τη βρύση, ποιος θα πρωτοπάρει σειρά. Θυμάμαι τους Λεντζαίους που είχαν ωραία γκιούμια, χάλκινα με σκέπαστρο, τα 'χαν φέρει από την Ήπειρο.

»Όμως το να πηγαίνεις στο Αρτεσιανό είχε κάτι το «κοσμικό». Δίπλα ακριβώς ήταν τα «μπάνια», τα Δημοτικά δηλ. Λουτρά. Εκεί πήγαιναν οι μεγάλοι και οι πλούσιοι. Στην είσοδο των Λουτρών ήταν κάτι επικλινή μάρμαρα - ένθεν και ένθεν της σκάλας - κι εκεί κάναμε τα παιδιά «γλίστρες». Δηλαδή συνδυάζαμε τα Λουτρά (γλίστρες) με το Αρτεσιανό. Έτσι το βλέπαμε τότε. Ήταν για μας το πιο κεντρικό σημείο τότε, Ήταν για μας το πιο κεντρικό σημείο τότε, πλατεία δεν ξέραμε. Την «Άρνη» την βλέπαμε σαν μέγα κτίριο... Δίπλα απ' το Αρτεσιανό ήταν ένα μικρό στενάκι κι εκεί έβαζαν τον καταβρεχτήρα του Δήμου, τον οδηγούσε πρώτα ο Καρυώτης κι αργότερα ο Κατσούλης.

»Δίπλα στη βρύση τού Αρτεσιανού - που ήταν στην πλαϊνή είσοδο της σημερινής Δημαρχίας, εκεί περίπου που είναι σήμερα τα σκαλοπάτια - υπήρχε τότε το μεταλλικό στόμιο μιας υπερυψωμένης δεξαμενής νερού. Έπαιρνε κι από κει νερό ο καταβρεχτήρας του Δήμου, ίσως να χρησίμευε και για τα διπλανά Δημοτικά Λουτρά. Υπήρχε κι ένα ξεσκεπαστο αυλάκι που έφθανε ως

2. Γνώση και Γνώμη, τ. Στ/1987, σ. 205

την οδό Τερτίπη. Αυτό το σκέπασε ο προσωρινός Δήμαρχος (1950-1951) Ιωάννης Κόρδας που «αναμόρφωσε» γενικότερα τον χώρο του Αρτεσιανού. Το αυλάκι σκεπάστηκε προφανώς τότε ή όταν χτίστηκε - στην θέση των Δημοτικών Λουτρών και εν μέρει Αρτεσιανού - το σημερινό Δημαρχείο.

Η ποιότητα του νερού τού Αρτεσιανού

Αλλά γιατί όλη η Καρδίτσα έτρεχε στο λιγοστό νερό τού Αρτεσιανού (πίσω απ' το σημερινό Δημαρχείο και έναντι του κτιρίου των Προσκόπων, όπου παλιά ήταν η Εισαγγελία); Γιατί ο κόσμος δεν προτιμούσε το τρεχούμενο νερό της βρύσης που έρρεε άφθονο και καθαρό και περίμενε με τις ώρες στο Αρτεσιανό για λίγο νερό; Ρωτήσαμε σχετικώς τον παλιό (95 χρονών σήμερα) χημικό και εκ των πρωτεργατών τού Παιδικού Θεάτρου Καρδίτσας (1929-1939) Γιάννη Ματθαίουπουλο, ο οποίος μας είπε τα εξής:

«Κι εγώ απ' το Αρτεσιανό έπινα νερό, πήγαινε καθημερινά η μητέρα μου με στάμνα κι έπαιρνε από κει. Το προτιμούσαν οι Καρδιτσιώτες από τα νερά της βρύσης, από τότε δηλαδή, γύρω στα 1925³, που άρχισε να λειτουργεί το Αρτεσιανό. Εγώ, ως χημικός, για να δοκιμάσω την αξία του, έκανα γύρω στα 1930 μια εξέταση ενός δείγματος νερού τού Αρτεσιανού. Βρήκα λοιπόν ότι είχε 6-8 βαθμούς σκληρότητας. Αυτό έδειχνε ότι είχε ελάχιστα άλατα αλκαλικά

κ.λπ. Ήταν δηλαδή πολύ μαλακό νερό, κανονικό, ωραίο, ελαφρό στο στομάχι. Υπολογίζω πως το άλλο νερό της Καρδίτσας είχε βαθμούς σκληρότητας 12 περίπου, ενώ το σημερινό τής Αθήνας 15 περίπου. Έπινες το νερό τού Αρτεσιανού και δεν το καταλάβαινες. Υπήρχαν υπόγεια νερά, από κει έρχονταν. Ήταν και θειούχο, μύριζε ελάχιστα θειάφι, σαν κλούβιο αυγό, όχι σε σημείο όμως που να ενοχλεί. Το θειάφι στο στομάχι έχει καλή επίδραση. Είχε δηλ. το νερό θεραπευτικές ιδιότητες. Πρέπει να περνούσε υπογείως από μέρη που είχε υδρόθειο. Γι' αυτό όποτε περνούσα από το Αρτεσιανό έσκυβα στην βρύση και έπινα νερό με την χούφτα».

Αυτά μας έλεγε ο Γιάννης Ματθαίουπουλος. Ας όψεται λοιπόν ο Δήμαρχος που επί της δημαρχίας του γκρεμίστηκε και το περίφημο νεοκλασικό (από το 1901) των Δημοτικών Λουτρών και το όπισθεν αυτού ευρισκόμενο Αρτεσιανό... Ο ίδιος επίσης (πρώτος αυτός, γιατί αργότερα τον ακολούθησαν και άλλοι στην μοιραία και εύκολη - ελλείψει αντιστάσεως από ανιστόρητα μέλη δημοτικών συμβουλίων - σκυταλοδρομία τής μπουλντόζας...) ισοπέδωσε τον παλιόν ανθώνα τού Πausιλύπου μαζί με το χαριτωμένο κίосκι του. Φαίνεται λοιπόν ότι μερικοί δήμαρχοι και δημοτικά συμβούλια, ελλείψει μεγαλόπνων έργων, προτιμούν να μείνει το όνομά τους, έστω και αρνητικά, στην ιστορία της πόλεως.

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έκτο, 1995, σελ. 134-136)

3. Το 1927 άρχισε να «λειτουργεί» το Αρτεσιανό, κατά το από 17.4.1929 σημείωμα που δημοσιεύσαμε στην αρχή. Ο Βασίλειος Δημ. Λάππας στο βιβλίο του «Η ιστορία τής πόλεως Καρδίτσας», εκδ. 1974, γράφει στην σελ. 96 ότι το Αρτεσιανό έγινε επί Δημαρχίας Στεφάνου Μπαϊρακτάρη (1914-1925). Φαίνεται λοιπόν ή ότι άρχισαν οι εργασίες τού Αρτεσιανού επί Δημαρχίας Μπα-

ϊρακτάρη και λειτούργησε τελικά επί Δημαρχίας Αστ. Αλλαμανή (το 1927) ή ότι το Αρτεσιανό άρχισε να λειτουργεί προ της λήξεως της θητείας τού Μπαϊρακτάρη (το 1925) και ότι άρχισε να επαναλειτουργεί το 1927, μετά από προσωρινή διακοπή τής λειτουργίας του.

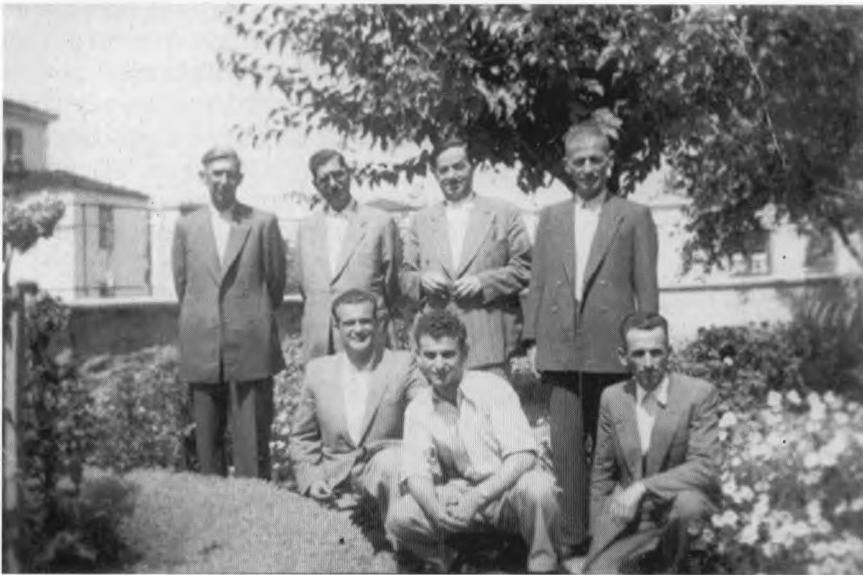

Φωτ. 133 - 135. Από τον χώρο αεράφεις των Δημοτικών Λουτρών βλέπουμε στην εικόνα και δεξιά φωτογραφία (στην γωνία των οδών Αρτεσιανού και Κ. Τερπίτη, ήδη Α. Παπανδρέου - νοτιοανατολικό οικόπεδο) το κτίσμα που στέγαζε διαδοχικά τα παλιά χρόνια Δημοτικό Σχολείο, την Εισαγγελία, το Γυμνάσιο Θηλέων και τώρα στεγάζει τους Προσκόπους. Αριστερά οι Π. Παΐσης και Κ. Βακούλας (1960 π.). Στην δεξιά φωτογραφία το Γυμνάσιο Θηλέων εν δράσει (22.3.1955).

Κάτω αριστερά, στον προαύλιο χώρο του ίδιου κτίσματος, αναμνηστική φωτογραφία των υπαλλήλων της Εισαγγελίας. Γονατιστοί οι Απόστολος Αλεξανδρής, Τάκης Χατζής και Ευάγγελος Καντερές. Όρθιοι οι Κώστας Γεωργίου, Νίκος Βογιατζής, Παναγιώτης Μπάστος και (;)... Στην ίδια φωτογραφία αριστερά διακρίνεται μέρος της βόρειας πλευράς των Δημοτικών Λουτρών (Φωτ. 1950 π., Δημ. Τσούτσου).

Ας δούμε το προσωπικό της Εισαγγελίας λίγα χρόνια προ του πολέμου.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο και Δέκατο, 1992 και 1999, σελ. 163 και 266 η δεύτερη και τρίτη φωτογραφία αντιστοιχώς

Φωτ. 136. Εισαγγελικοί λειτουργοί και δικαστικοί υπάλληλοι στην Καρδίτσα του 1932-1934. Καθιστοί από αριστερά οι Αντεισαγγελεὺς Γκουλούσης, Εισαγγελεὺς Τριανταφυλλου, Γραμματεὺς Εισαγγελίας Βογιατζής. Ορθιοι Καντερές, Μπά-

στος, Χαρίτου, Μαργέλλος (...) και Γεωργίου. Ας δούμε τώρα κάποιες «φάσεις» τού ίδιου πνίσματος κατά τον χρόνο λειτουργίας του ως Δημοτικό Σχολεῖο και Γυμνάσιο Θηλέων.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 163

Φωτ. 137. Το παλιό Δημοτικό Σχολείο Καρδίτσης, το οποίο, κατά παλιούς Καρδιτσιώτες, όπως η κάτοχος της φωτογραφίας Ναυσικά Σακελλαρίου, στεγαζόταν

στον προαναφερθέντα χώρο της παλιάς Εισαγγελίας. Χαρακτηριστικές ενδυμασίες μαθητών και δασκάλων. Με τον σταυρό ο Κώστας Αναστασίου (Φωτ. 1906 π.).

Φωτ. 138. Άλλη μια φωτογραφία από το ίδιο Δημοτικό Σχολείο (1906 π.).

Φωτ. 139. Και άλλη εικόνα τής ίδιας εποχής με τους ίδιους δασκάλους (1906 π.).

Φωτ.140. Το Δημοτικό Θηλέων στον ίδιο ή παραλείμενο χώρο (1910 π.)

Φωτ. 141. Στο ίδιο ακριβώς σημείο με την προηγούμενη φωτογραφία. Ανάμεσα στις μαθήτριες στο μέσον (με τον σταυρό) η Πολυτίμη Βαλταδώρου (γενν. 1896), αδελφή του ζωγράφου και διηγηματογράφου Γιώργου (Φωτ. 1906 - 1910 π.).

Φωτ. 142. Αναμνηστική φωτογραφία στο Α΄ Δημοτικό Σχολείο Αρρένων. Πάντα στον ίδιο αναμορφωθέντα χώρο (Φωτ. 1910 π.).

-λοχο ζεπνα ζεινυαζετ ζιτ όπα ζεθζετδουιθεπ ιο ινα ιαπνολιεφο ναίσιπο νηπιο
(.π 0191) ζειφιαγοστωφ ζέκα

ζε η ζαλιγγασιει ζαλιαζ ζητ οθώχ νοτο ναέλιμθ δκιτοιμθ οΤ. εβΙ .τωΦ
,σθιθαλλεκαζ Σακισουαη ηθκιμ η ,μπιθτ ,δθιζε μθεπύζε νηπζ .ονζιμίζκαοραπ

Φωτ. 144. Μια φωτογραφία μαθητριών του Δημοτικού Σχολείου στον χώρο της παλιάς Εισαγγελίας. Αριστερά καθιστή η κάτοχος της φωτογραφίας Δανάη Τσιμπούκη - Ζήση (Φωτ. 1921 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 164

Φωτ. 145. Στον προαύλιο χώρο του Γυμνασίου Θηλέων, στον ίδιο περίπου χώρο με τις προηγούμενες φωτογραφίες. Αριστερά τμήμα των Δημοτικών Λουτρών. Στο μέσον

οι καθηγητές Μίνα Παναγιώτου, Ηλίας Καραχάλιος, Κάλος, Χρυσανθάκης, Παλάσκα, εν μέσω μαθητριών (Φωτ. Ι. Βελλής, 1955 π.).

Φωτ. 146 - 148. Αριστερά επάνω και κάτω άλλες δύο αναμνηστικές φωτογραφίες μαθητριών τού Γυμνασίου Θηλέων και των καθηγητών τους (Φωτ. Δημ. Τσουίτσου, 25.9.65 η πρώ-

τη και 1965 π. η δεύτερη). Δεξιά η μαθήτρια Έφη Κουσαή εκφωνεί με πατριωτική έξαρση κατάλληλο λόγο επ' ευκαιρία τής εθνικής εορτής τής 28 Οκτωβρίου 1959.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο 1992, σελ. 164- 165

Φωτ. 149. Μια εικόνα από τις πρόβες τών Ανθεστηρίων (1933) στην οδό Κ. Τερτίπη (ήδη Α. Παπανδρέου) σε παρακείμενο κτίσμα, συνεχόμενο της παλιάς Εισαγγελίας.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 263

Φωτ. 150. Άλλη μια φωτογραφική «σύνθεση» από τις πρόβες τών Ανθεστηρίων στο ίδιο μέρος με την προηγούμενη φωτογραφία (1933).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έκτο, 1998, σελ. 291

Φωτ. 151 - 152. Στην οδό Κ. Τερτίτη (ήδη Α. Παπανδρέου) εντύπωση προκαλεί ακόμη, παρά τις διάφορες επεμβάσεις, η πετροόγκιστη και τουβλόγκιστη οικία τού παλιού, α-

πό το 1912, δικηγόρου Απόστολου Βέου, επιταγμένη και αυτή από τα γερμανικά στρατεύματα κατά την διάρκεια τής Κατοχής (Φωτ. Φ.Ν. Β.).

Φωτ. 153. Επανερχόμαστε στην οδό Ιεζεκιήλ, στο ύψος των Δημοτικών Λουτρών που διακρίνονται περίπου στο μέσον. Πίσω του το διώροφο κτίσμα τής παλιάς Εισαγγελίας, πρώην Δημοτικό κλπ. Δεξιότερα δεσπόζει το Δικαστικό Μέγαρο με τις νεότερες Φιλα-

κές (βορειοδυτική πλευρά), το οποίο έχουμε ήδη συναντήσει. Προχωρούμε πάντα στην οδό Ιεζεκιήλ (Φωτο - Παπαδόπουλου, 1950 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 183

Φωτ. 154 - 155. Μετά τα Δημοτικά Λουτρά, στην διασταύρωση - βορειοανατολικό οικόπεδο - της οδού Ιεζεκιήλ (μπροστά μας) και Κολοκοτρώνη (στα αριστερά της πρώτης φωτογραφίας), διακρίνουμε πρώτα το πέτρινο κτίσμα του παλιού Δασαρχείου, μεταγενέστερα ξενοδοχείο «Κύπρος» τού Γιάννη Χαντζιάρα. Πιο κάτω αλλά και στην δεξιά

φωτογραφία, η πάλαι ποτέ τουβλόκτιστη διώροφη οικία τού γείτονά μας Γιώργου Χαντζιάρα (εκ των πληροφορητών της «Παλιάς Καρδίτσας»), που φωτογραφίζεται με μέλη της οικογένειάς του.

ΑΔΕΙΕΣ ΤΣΕΠΕΣ

Άφησε το «Τότε που ζούσαμε» σκεπτικός. Η τελευταία φράση στο βιβλίο τού Ασημάκη Πανσέληνου έπαιρνε περιέργες διαστάσεις. Έγραφε πάνω - κάτω ο συγγραφέας ότι όσοι δεν πήραν μέρος, μ' οποιονδήποτε τρόπο, στον πόλεμο κατά του κατακτητή, δεν είχαν ευλογηθεί απ' τον Θεό. Και δεν είχαν ευλογηθεί απ' τον Θεό όσοι πρώτα τιμώρησαν οι ίδιοι τους εαυτούς τους.

Πόση ώρα κοιτούσε αφηρημένος την οροφή ούτε το κατάλαβε. Τον συνέφερε η κόρη του που ήρθε στο κρεβάτι.

- Μα τι κάνεις; Διαβάζεις ή κοιμάσαι;

- Ε;

- Θα μου πεις τί σκέφτεσαι;

Επέμενε πολύ, στο τέλος τον έπεισε.

- Θα σου πω μια ιστορία που την είχα ξεχάσει. Τη θυμήθηκα διαβάζοντας αυτό το βιβλίο. Λοιπόν, στα χρόνια τής Κατοχής, εμείς είμαστε μικρά παιδιά. Έτσι λόγω ηλικίας, δεν πήραμε μέρος στον πόλεμο, ούτε φυσικά στα μετεγενέστερα δραματικά γεγονότα.

- Ατυχία!

- Όχι, να μη λέμε μεγάλες κουβέντες. Θα σου πω όμως κάτι που θυμήθηκα, σχεδόν ασήμαντο. Ήταν οι τελευταίοι μήνες του πολέμου, οι πιο άγριοι. Κι εκείνες τις μέρες ο εχθρός έβγαλε διαταγή. Όλοι οι πολίτες - και τα μικρά ακόμη παιδιά - απαγορεύονταν να βαδίζουν με τα χέρια στις τσέπες, φοβόνταν. Και οι μανάδες μας, εμάς τα μικρά παιδιά, μας έραβαν τις τσέπες.

Να μη βάζουμε τα χέρια κατά λάθος...

» Κι ήταν θυμάμαι ένα πρωινό, εκείνες τις άγριες μέρες. Κι ένα από μας τα παιδιά, καθώς βάδιζε στην οδό Ιεζεκιήλ, είδε από μακριά, στο ύψος του σημερινού Δημαρχείου, έναν στρατιώτη τού εχθρού. Ερχόταν φουριόζος προς το μέρος του. Και τότε ο μικρός, «θυμωμένος» για ό,τι γίνονταν, πήρε ξαφνικά μια απόφαση. Καθώς πλησίαζε ο εχθρός, η καρδιά τού μικρού χτυπούσε δυνατά. Και στα τρία μέτρα απόσταση, κοντά στη σημερινή Γενική Τράπεζα¹, ο πιτσιρικάς έκανε μια κίνηση δραματική. Κοιτάζοντας τον εχθρό κατάματα, έβαλε και τα δυό του χέρια στις τσέπες!...

- Και είχε ο μικρός συνέπειες;

- Όχι, σου είπα ήταν κάτι ασήμαντο. Μπορεί ο άλλος να μην το πρόσεξε καν. Ο μικρός όμως αυτό μπορούσε να κάνει, αυτό έκανε. Σού είπα, μια σταγόνα λεπτομέρειας στον παγκόσμιο πόλεμο. Απορώ πώς το θυμήθηκα σήμερα.

- Κάτι συμβολίζει. Στο σχολείο μάς μίλησαν και για παθητική αντίσταση ολόκληρου του Ελληνικού λαού. Τελικά, τί απέγινε ο μικρός αυτός, τον ξέρω; Δεν της μίλησε, έστριψε το κεφάλι στο πλάι.

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 221 - 222)

---

1. Βλ. τον σταυρό στην φωτογραφία τής προηγούμενης σελίδας

Φωτ. 156 - 157. Στην οδό Κολοκοτρώνη, μετά την επί των οδών Ιεζεκιήλ και Κολοκοτρώνη οικία Παπαιωάννου, δεσπόζει αριστερά η ωραία και μεγαλοπρεπής οικία του Φώτη Κωτούζα, παλιού δικηγόρου και βουλευτού. Εξω από την ίδια οικία ωραίος σχηματισμός τών πάλαι ποτέ Αλκίμων με τα ... Γλαρόπουλά τους εν δράσει (Φωτ. Χαρ. Φατόλα η πρώτη από το 1980 π., η δεύτερη 1949).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έκτο, 1995, σελ. 156 η δεύτερη φωτογραφία

Φωτ. 158. Προχωρούμε πάντα στην Ιεζεκιήλ, λίγα μόλις μέτρα μετά την διασταύρωσή της με την οδό Κολοκοτρώνη. Εξαίσια χειμωνιάτικη Καρδίτσα. Δεξιά η ονομαστή οικία τών Ιωάννου και Ρούσας Τιμπούκη, στην διασταύρωση - νοτιοδυτικό οικόπεδο -

των οδών Ιεζεκιήλ και Ρούφου (ήδη, Λαμπράκη). Στον χώρο τής οικίας αυτής έχει ανεγερθεί το σημερινό μέγαρο του ΙΚΑ. Στο βάθος, πάντα δεξιά, μόλις διακρίνεται η επίσης μεγαλοπρεπής οικία Σβάρα (Φωτ. 1935- 1936). Ας πλησιάσουμε όμως...

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 160

Φωτ. 159 - 160. Η νοτιοανατολική πλευρά τής οικίας Τσιμπούκη με την κεντρική σιδερένια εξώθυρά της. Η οικία ανηγέρθη το 1909 και στόλιζε την πόλη για πολλές δεκαετίες. Δεξιά η μαρμάρινη σκάλα τής εισόδου στον κήπο τού σπιτιού, όπου φωτογραφίζεται χειμωνιάτικα η Δανάη Τσιμπούκη (Φωτ. 1964 και 1935 αντιστοίχως).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 192 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 161 - 163. Στην αυλή Τσιμπούκη με τα παιδιά τών ιδιοκτητών Δανάη και Γιώργο. Η μεσαία φωτογραφία κάτω από το παράθυρο του σαλονιού (Φωτ. από τον Απρίλιο 1937 η πρώτη, από την Πρωτομαγιά τού 1935 η τρίτη).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 193 η πρώτη και τρίτη φωτογραφία, Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 160 η δεύτερη

Φωτ. 164 - 167. Τα χρόνια περνούν, οι γονείς έχουν αποβιώσει, τα παιδιά μεγαλώνουν, ενώ η Δανάη Τσιμπούκη έχει παντρευτεί τον συμπολίτη μας Νίκο Ζήση, αδελφό του γνωστού συγγραφέα Ζήση Σκάρου (το ζεύγος επάνω αριστερά στον κήπο και κάτω στην τραπεζαρία του ίδιου σπιτιού, 1955). Δεξιά κάτω η κουζίνα σε υπερυψωμένο χώρο του ίδιου κτίσματος (Φωτ. 29.9.1930), ενώ επάνω δεξιά, ο ιδιαίτερος χώρος τής αυλής όπου ψήνεται το αρνί του Πάσχα 1955.

Φωτ. 168 - 169. Δυο τελευταίες εικόνες από το εσωτερικό της οικίας Τιμπούκη στο σαλόνι. Ο πλούτος και η καλαισθησία δεν κρύβονται. Αριστερά Ιανουάριος 1938 και δεξιά Πρωτομαγιά του 1935.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 194

Φωτ. 170. Και μια σπάνια φωτογραφία με όλα τα μέλη τής οικογένειας Τσιμπούκη. Καθιστή η Ρούσα συζ. Ιωάννη Τσιμπούκη (κόρη του Ευθυμίου Χατζηευθυμίου, ιδιοκτήτου τού τσιφλικιού Ανωγείου) και ο Ιωάννης Τσι-

μπούκης (+1921) με καταγωγή από Μακρινίτσα Πηλίου, παλιός ιδιοκτήτης τού τσιφλικιού Μαυραχάδων. Γύρω τους τα οκτώ παιδιά τους (Φωτ. 1910 π.).

Από την «Παλιά Καρότσα», Μέρος Τέταρτο 1992, σελ. 159

Φωτ. 171. Αφήνοντας την οικία Τσιμπούκη, της οποίας μικρό βοηθητικό κτίσμα διακρίνεται στα δεξιά της φωτογραφίας, συναντούσαμε συνεχόμενα, στην διασταύρωση των οδών Ιεζεκιήλ (αριστερά) και Ρούφου (Λαμπράκη) δεξιά, την ωραία πετρόκτιστη

και ιστορική(!) οικία Σβάβνα (βορειοανατολικό οικόπεδο). Διακρίνεται έξω από την οικία το πέτρινο πολυβολείο, απομεινάρι τής εποχής τού Εμφυλίου. Ας πλησιάσουμε πιο κοντά (Φωτ. 1950-1960).

Φωτ. 172. Η εντυπωσιακή οικία Σβάρονα κατά την διάρκεια της Κατοχής. Δυο Γερμανοί στρατιώτες έξω από την επιταγμένη από τα γερμανικά στρατεύματα οικία. Από το σπίτι αυτό πέρασαν κατά καιρούς μονάδα Γερμανών (1941), Λέσχη Ιταλών υπαξιωματικών (1941-1943), μονάδα μοτοσυκλετιστών του γερμανικού στρατού (1943-

1944), ο Βρεφικός Παιδικός Σταθμός (1945, αμέσως μετά την απελευθέρωση), η Ασφάλεια (1949 και για μερικές δεκαετίες). Είναι «Το απέναντι σπίτι» -βλ. το κείμενο που ακολουθεί. Ο ιδιοκτήτης του σπιτιού μόλις διακρίνεται στον εξώστη.

Από την «Παλιά Καρόιτσα», Μέρος Τέταρτο, 1922, σελ. 155

Φωτ. 173 - 176. Μετά την απελευθέρωση και την εγκατάλειψη της οικίας Σβάρονα από τα κατοχικά στρατεύματα, εγκαταστάθηκε στον ίδιο χώρο ο Παιδικός Βρεφικός Σταθμός για την διανομή συσσιτίου σε άπορα παιδιά. Τέσσερις αναμνηστικές

φωτογραφίες από την ετοιμασία του γεύματος και την διανομή του (επάνω), πίσω ακριβώς από την πέτρινη εξωτερική κυκλική σκάλα που οδηγούσε από την αυλή στον επάνω όροφο.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1922, σελ. 156-157

Φωτ. 177 - 180. Πέντε χρόνια μετά την απελευθέρωση της πόλεως, από το 1949 δηλαδή, στην οικία Σβάρνα εγκαταστάθηκε η Ασφάλεια για δύο και πλέον δεκαετίες. Επάνω αριστερά, άντρες της Ασφάλειας με τον Διοικητή τους μοίραρχο Σπυρ. Χουλιάρα

(1954) και, δεξιά, με τον Διοικητή Γ. Παπαγεωργίου (1956). Κάτω δεξιά, ο Γιωρ. Γιαννουσάς, ο οποίος μαζί με τον συνάδελφό του Βασίλη Τσιαούση μού έδωσαν το σχετικό φωτογραφικό υλικό (Φωτ. Χριστούγεννα 1952).

Φωτ. 181 - 184. Αν θέλετε προχωρούμε στα ....ενδότερα. Επάνω στο γραφείο, δυο στιγμιότυπα με τον Διοικητή και τους άνδρες του. Κάτω από «ενθύμιον Αγίου Πάσχα,

1954 εις Καρδίτσαν Θεσσαλίας», όπως γράφει στο πίσω μέρος η δεξιά φωτογραφία. (Η φωτ. αυτή Φωτο - Αστήρ, η τέταρτη του Χαράλαμπου Καραπαναγιώτη).

ΤΟ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΠΙΤΙ

- Εγώ μπαίνω, μια ψυχή και μια καρδιά...

Έκανε ο φίλος βιαστικά το σταυρό του και καβάλησε το ψηλό ντουβάρι. Ακούσαμε να πέφτει μαλακά στον ξένο κήπο. Ύστερα απλώθηκε βαθεία ησυχία.

Πόσο χρόνο έμεινε μέσα, άγνωστο, μας φάνηκε ατέλειωτος. Όταν κάποτε βγήκε με μια αγκαλιά φρούτα, είχε το ύφος θριαμβευτή. Για πολύ καιρό τον θαυμάζαμε, είχε σπάσει τη γκίνια.

Το σπίτι εκείνο ήταν ακριβώς απέναντί μας. Τεράστιο διώροφο σπίτι, πάνω από δέκα δωμάτια. Μεγάλος κήπος, έπιανε μισό τετράγωνο. Για μας τα πιτσιρικάκια ήταν μια διαρκής πρόκληση. Τόσα φρούτα και να πάνε ... χαμένα. Πολλά «ντου» γίνονταν αλλού τα βράδυ, κανείς δεν είχε ψυχή να παραβιάσει τον κήπο εκείνον.

Ένας λόγος θα ήταν ότι ο θεοσκότεινος κήπος του με πυκνή βλάστηση, προκαλούσε κάποιον αόριστο φόβο. Ύστερα, ο ιδιοκτήτης του σπάνια απουσίαζε. Καφενείο δεν σύχναζε, βρισκόταν όλη μέρα εκεί. Ήταν έπειτα και το ψηλό του μπόι, τα χοντρά γυαλιά του, η σοβαρότητά του. Ίσως όλα μαζί και χωριστά το καθένα. Πάντως και η σκέψη μόνο ότι μπορούσες να βρεθείς λίγα λεπτά πίσω από το ψηλό ντουβάρι, σου 'κοβε τα γόνατα. Προσωπικά, από το να βρεθείς μέσα, προτιμούσες να πάθεις ... συγκοπή.

Ήσουν δεν ήσουν πέντε χρονών όταν ξέσπασε ο πόλεμος. Θυμάσαι θολές εικόνες, παράθυρα ν' ανοίγουν, σημαίες να υψώνονται, καμπάνες. «Παιδιά, της Ελλάδος παιδιά», φωνές χαρμόσυνες:

- Έπεσε η Κορυτσά!

- Ναι, ναι, κυρία Ουρανία, πήραμε την Κορυτσά!

- Το Αργυρόκαστρο ελληνικό. Μπήκε ο στρατός μας στο Αργυρόκαστρο! Θυμάσαι τώρα τον εαυτό σου να σκουντάει τους μεγαλύτερους:

- Τι έγινε, τι κάναμε;

- Νικήσαμε. Ο Ελληνικός στρατός πήρε το Αργυρόκαστρο, η Ελλάδα μεγαλώνει!

Κάποιο πρωτόγνωρο ρίγος ένιωσες να διατρέχει πάνω σου.

- Οι καμπάνες γιατί χτυπάνε;

- Από χαρά, ο κόσμος χαίρεται.

Αλλά ένα βράδυ σήμαναν οι σειρήνες.

- Γρήγορα στο απέναντι σπίτι, φώναξε ο πατέρας.

Η ιδέα ότι θα μπαίναμε στο «μυθικό» σπίτι σου φάνηκε αλλόκοτη. Ήταν και πρόσφατο το επεισόδιο με τον φίλο. Θα τό 'χε, σκέφτηκες, καταλάβει. Τρέξαμε γρήγορα στο σπίτι - καταφύγιο, ήρθαν κι άλλοι γείτονες. Ο κόσμος αγνωιούσε:

- Τι είναι αυτά τώρα, Παναγία μου!

Λες και ήταν εκείνη υπεύθυνη. Καθόσουν μουδιασμένος σε μια γωνιά, παρατηρούσες τον ιδιοκτήτη τού σπιτιού με δέος («εγώ κύριε, δεν μπαίνω στον κήπο σας, και να θέλω να μπω, δεν μπορώ, είμαι μικρός»). Κάτι τέτοιο σου 'ρχονταν στο νου να του πεις, ήσουν βέβαιος πως θα είχε κι εσένα υπ' όψιν,

αφού, όπως φανταζόσουν, ο μυθικός γείτονας θα είχε κιόλας επισημάνει τη νυκτερινή εισβολή στον κήπο του.

Είμαστε στο βάθος τού ισογείου. Ένα δωμάτιο αριστερά είχε μετατραπεί σε καταφύγιο.

- Εδώ μη φοβάστε, έλεγε ο κύριος τού σπιτιού. Ο τοίχος έχει ένα μέτρο πάχος. Προχθές έριξα κι άλλο τσιμέντο.

Όλοι κοιτούσαν το πάχος του τοίχου, «νάναι μόνο αυτό», έλεγαν συνέχεια. Κι ύστερα οι συναγερμένοι όσο πήγαιναν, πλήθαιναν. Έντρομοι πεταγόμαστε απ' το κρεβάτι, τρέχαμε ίσια στο διπλανό σπίτι. Κι ύστερα άρχισαν να πέφτουν οι μπόμπες, το σπίτι τραντάζονταν κάθε τόσο απ' τον κρότο. Βουλώνουμε μ' όλη τη δύναμη τα αυτιά μας σκύβοντας το κεφάλι! Μια μπόμπα είχε πέσει στην οδό Λαρίσης, μια άλλη στο κοντινό μητροπολιτικό μέγαρο. Τρέξαμε το πρωί να δούμε. Στη μέση τού δρόμου ένα τεράστιο άνοιγμα. Καταλάβαινες πλέον τι ήταν οι μπόμπες, ο πόλεμος.

Ύστερα ο πόλεμος έληξε, όπως έληξε. Και μια ωραία πρωία είδαμε ένα τμήμα γερμανικό να μπαίνει στο απέναντι σπίτι. Στρίμωξε την οικογένειά σε ένα - δυο δωμάτια, απομονωμένα μ' εξάφυλλη. Έβαλαν σκοπιά στην είσοδο, εγκαταστάθηκαν. Δεν προλάβαμε να συνέλθουμε από την έκπληξη, δυο - τρεις Γερμανοί χτύπησαν το σπίτι μας. Κάτι ψέλλισαν όταν ανοίξαμε. Ύστερα μπήκαν στο σαλόνι, σήκωσαν τα έπιπλα, άρχισαν να τα κουβαλούν απέναντι. Πήγαν, γύρισαν δυο τρεις φορές, το δωμάτιο άδειασε.

Η σκοπιά ήταν εφτά - οκτώ μέτρα απόσταση από το παράθυρό μας. Τραβούσες το κουρτινάκι, έβλεπες τον Γερμανό στρατιώτη με τ' αυτόματο. Νύχτα - μέρα ασάλευτος. Κοκκάλωνε προσοχή στους κατώτερους βαθμοφόρους, χτυπούσε δυνατά τις μπότες. Εκεί που ήταν απόλαυση ήταν στην είσοδο ή έξοδο Αξιωματικών. Στην αρχή έκανε κάτι θεαματικά τσακίσματα. Ύστερα παρουσίαζε όπλα με τόσο απολαυστικό τρόπο, που όσες φορές και αν τό 'βλεπες, δεν το βαριόσουν.

Μια φορά την εβδομάδα ξεκινούσαν ομαδικά για τα παλιά Δημοτικά Λουτρά (στη θέση του σημερινού Δημαρχείου). Φορούσαν κάτι στολές καφετιές και πράσινες. Στα χέρια αλλαξιές και πετσέτες. Επέστρεφαν πάντα απ' την μεριά τής Άρνης, έστριβαν δεξιά στην οδό Ρούφου (Λαμπράκη).

Θυμάσαι μια μέρα, πλησίαζε μεσημέρι. Από μακριά ακούστηκε τ' ομαδικό τραγούδι τους. Βρισκόσουν έξω απ' του Αναστασίου, στον σημερινό ακάλυπτο χώρο της Αγροτικής Τράπεζας. Ήταν τότε εκεί μόνιμα μεγάλος βούρκος με νερά στάσιμα. Η λάσπη θα 'φτανε το μισό μέτρο. Κάπου εκεί χάζευες όταν συνταγμένοι οι Γερμανοί έστριψαν για το απέναντι σπίτι. Τότε κάτι φαίνεται έγινε, δεν κατάλαβες.

Ίσως κάποιος τους μίλησε. Είδες τον επικεφαλής ν' αγριεύει, να δίνει διαταγές. Και ξαφνικά ένας φαντάρος ξέκοψε από τα τμήμα, πέρασε μπροστά σου τρέχοντας, κι έπεσε όπως ήταν στον βούρκο. Κολύπησε ένα δύο λεπτά, γέμισε το πρόσωπο και το σώμα του λάσπες. Βγήκε ύστερα κατάμαυρος, μπήκε στην γραμμή. Ακούστηκε ένα ομαδικό μουρμουρητό, ο επικεφαλής πά-

λι κάτι διέταξε αγριεμένος. Και τότε είδες και θαύμασες. Ολόκληρο το τμήμα, έτσι όπως γύριζε απ' το μπάνιο, έτρεξε κι έπεσε στον βούρκο. Μη τολμώντας να τρέξεις, κάθησες στήλη άλατος παρατηρώντας τα μεγάλα βατράχια να κυλιούνται στη λάσπη. Σε λίγο ξανασυντάχθηκαν. Σα να μην έγινε τίποτε χώθηκαν στο απέναντί μας σπίτι.

Κάθε τόσο το τμήμα έβγαινε στον δρόμο, συντάσσονταν, ξεκινούσε για ασκήσεις. Έστριβαν αριστερά στην Ρούφου, προχωρούσαν πέρα από το Β' Δημοτικό. Σ' αυτές τις εξόδους φόρτωναν τα έπιπλά μας σ' αυτοκίνητο. Τά 'θελαν φαίνεται για τους ανώτερους, ήταν πάντως μια «παρηγοριά» να τα βλέπεις.

Δίπλα από μας έμενε Γερμανός υπολοχαγός. Με ένα μέτρο χιόνι τον έβλεπες με το σώβρακο στην βρύση της αυλής. Έριχνε κανάτες νερού πάνω του, έτριβε το στήθος του με χιόνι. Έμοιαζε ροδαλό γουρουνάκι, θα 'ταν γύρω στα 30. Κι άλλη μια ωραία πρωία, μάθαμε ότι τον καθάρισαν έξω απ' την Καρδίτσα. Ένα γουρουνάκι λιγότερο.

Όσο περνούσε ο καιρός τα πράγματα σκούραιναν, το απέναντι σπίτι ήταν πια απρόσιτο. Δεν ξέρω ποιός έτρωγε τα φρούτα τού κήπου, πάντως εμείς όχι.

Πλησίαζε το τέλος τής Κατοχής κι έγινε κάτι κωμικοτραγικό. Κάποιο πρωί ένας τρίχρονος πιτσιρικάς στάθηκε απέναντι απ' τον σκοπό. Είχε μια κάσκα στο κεφάλι του, ένα ξύλο στον ώμο. Πήγαινε πέρα - δώθε με ύφος στρατιωτικό, μιμούνταν τον Γερμανό. Ως εδώ καλά. Εκείνος θα το είδε, γέλασε μέσα του, θα διασκέδαζε. Ύστερα ένας πολίτης πλησίασε τον μικρό, τον πήρε παράμερα:

- Αφού είσαι στρατιώτης, γιατί δεν λες κι ένα τραγούδι;
- Ποιο τραγούδι; ρώτησε ο μικρός.
- Θα σου πω εγώ.

Του ψιθύρισε τρεις τέσσερις φορές τους πρώτους στίχους. Ο μικρός τούς επανέλαβε τραγουδώντας σωστά. Ύστερα ο πολίτης έφυγε. Ο μικρός στάθηκε έξω απ' την πόρτα μας. Από μακριά γύριζε ο πατέρας του, είδε τον μικρό

με την κάσκα, απόρησε. Ύστερα ο μικρός άρχισε να πηγαίνει πέρα δώθε κραυγάζοντας γνωστό αντιστασιακό τραγούδι τής εποχής. Το επεισόδιο δεν είχε συνέχεια, ήταν ένα «αστείο».

Ύστερα ήρθε καιρός κι οι Γερμανοί φύγαν. Για καιρό έβλεπες εφιάλτες, κυνηγιόσουν στον ύπνο με Γερμανούς, τους «πολυβολούσες» ανεβασμένους στις ακακίες τού σπιτιού σου.

Δεν πέρασε πολλές καιρός, το σπίτι τού γείτονα έγινε Βρεφικός Σταθμός, μετά ήρθε η Αστυνομία. Είκοσι πάνω κάτω χρόνια κράτησε το σπίτι, τα πιο κρίσιμα χρόνια. Σκοπός πάλι στην είσοδο, το σπίτι ξανά απρόσιτο. Ουρές τεράστιες απέξω (η περίφημη «άδεια αναχωρήσεως»), ναι, όπως η *carte de sejour*. Ήταν τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, ο Εμφύλιος, στις γωνιές τού σπιτιού απόρθητα πολυβολεία. Πέρασε κόσμος από κει, άκουσες αργότερα και για παλιούς συμμαθητές, απόδειξη ξάστερη πως είχαμε πια και μεις μεγαλώσει.

Έφυγε και η Αστυνομία, το σπίτι το νοίκιασε γνωστός γιατρός. Όλη η πόλη περνούσε πάλι από κει, τί στο καλό, δύο βήματα και να μην έχεις διαβεί το κατώφλι τού γείτονα. Και κάποια μέρα, πριν το παραλάβει η μπουλντόζα, ζήτησες την άδεια να περιεργαστείς το σπίτι. Πέρασες όλα τα δωμάτια, πάνω - κάτω («Α, εδώ το καταφύγιο του πολέμου»). Κατέβηκες στην αυλή, τον απαγορευμένο παράδεισο των παιδικών μας χρόνων. Θ' απόρησε η γυναίκα τού φίλου. Τί να της έλεγες... Πώς να εξηγήσεις πως για πολλές δεκαετίες το σπίτι αυτό ήταν για μας ένας καθρέφτης. Πως μάθαινες τα νέα τής πόλης κοιτώντας ή ... αφουγκραζόμενος το απέναντι σπίτι. Πως είδες σκηνές (γενικότερα, στα πέριξ) που δεν ξεχνιούνται, πως ένα κομμάτι από την ιστορία τής πόλης γράφτηκε εδώ...

Άει στο καλό, έπρεπε να γίνεις μεσόκοπος για να διαβείς ειρηνικά στο απέναντι σπίτι. Κι ήταν ωραίο σπίτι για ήσυχες εποχές. Κρίμα που δεν το χάρηκε ο μακαρίτης.

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 129-130)

Φωτ. 185 - 186. Έξω πάλι από την οικία Σβάρνα. Τώρα περνάει η Λιτανεία τού Αγίου Σεραφείμ. Στο ίδιο σημείο και η δεξιά φωτογραφία. Διακρίνεται αριστερά η σιδερένια εξώθυρα. Στην θέση τού σταυρού υπήρχε η ξύλινη σκοπιά τής γερμανικής κατοχικής μονάδας. Στην δεξιά εικόνα διακρίνεται στην οδό Ιεζεκιήλ, δεξιά, η οικία Γ. Χαντζιάρα που λίγο πιο πριν συναντήσαμε (Φωτ. 13.6.1948 με τον συντάκτη τού παρόντος και τα δύο αδέρφια του).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 158

Φωτ. 187. Απέναντι ακριβώς από την οικία Σβάρνα, στην διασταύρωση των οδών Ιεζεκιήλ και Ρούφου (Λαμπράκη), υπήρχε άλλοτε, προ του σεισμού, η οικία Νικολάου Βογιατζή. Η φωτογραφία τρεις ημέρες μετά τον καταστροφικό σεισμό της 30 Απριλίου 1954. Μπροστά το πρόχειρο υπόστεγο, ώσπου να έρθουν οι σκηνές. Α-

ριστερά η ... μουριά, μια από τις ... τρεις μεγαλύτερες της πόλης, κατ' εκτίμησιν παλιού Καρδισιώτη! Αριστερά η δεσπόζουσα συνεχόμενη οικία Γατσοπούλου - Μπετζούνη (Φωτ. Κων. Βογιατζή, 3.5.1954). Ας πλησιάσουμε.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1991, σελ. 191

Φωτ. 188 - 189. Από την αυλή τής ίδιας, ημερευιωμένης λόγω του σεισμού, οικίας (το πίσω πάντα μέρος). Στην δεξιά εικόνα η Ιφιγένεια Βογιατζή (αριστερά) με την α-

χώριστη φίλη της Ελένη Καλογιάννη (Φωτ. Κων. Βογιατζή 3-5-1954 και 1949-1950).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 179 και 148 αντιστοίχως

Φωτ. 190 - 195. Στην αυλή και στον κήπο, πράγματα και θάματα: σκάκι των μεγαλύτερων αδελφών, γυμναστική, μελέτη, προφανώς για την... παλιά πόλη!... Η Ιφιγένεια αριστερά επάνω στην δεύτερη φωτογραφία, η Ελένη κάτω αριστερά στην τελευταία

εικόνα. Πίσω από τη γάτα το κτίριο της Ασφάλειας, στο βάθος της πέμπτης φωτογραφίας η οικία Δημ. Παπαϊωάννου (Ιεζεκιήλ και Κολοκοτρώνη - Φωτ. Κων. Βογιατζή 1948-1949, η δεύτερη και η τελευταία από το Πάσχα του 1952)

Ο ΑΪ ΓΙΑΝΝΗΣ

Τα παλιά, ιδίως, χρόνια, οι απλοί άνθρωποι του λαού πίστευαν πως οι Άγιοι, η Παναγία, κυκλοφορούσαν - σχεδόν - ανάμεσά μας, μπορούσες να τους δεις, να μιλήσεις μαζί τους. Διαβάζουμε λ.χ. σε παλιά εφημερίδα της Λάρισας:

«Κατά τας χθεσινάς συναδέλφους του Βόλου, θαύμα κρατούν εν συγκινήσει την κοινωνίαν του Ξηροχωρίου, συνέβη εκεί το παρελθόν Σάββατον, καθ' ον έβροσκε τα πρόβατα του πατρός του άλαλος εκ γενετής δεκαπενταετής νέος.

Εις πολιός γέρων εμφανισθείς ενώπιόν του τω εζήτησεν εν αρνίον, ο δ' άλαλος ομιλήσας τω υπεσχέθη τούτο, όταν δε κατόπιν ήλθεν ο πατήρ του έκπληκτος ήκουσε τον άλαλον υιόν του ομιλούντα, τον διαβεβαίωσε δε ότι θα κάμη μεγάλα δώρα εις τον παρουσιασθέντα γέροντα, όστις, φαίνεται, θα ήναι άγιός τις, εις ον την μνήμην θα είναι αφιερωμένον κανέν των εκεί εξωκκλησιών».

(Εφημερίδα ΜΙΚΡΑ 18.2.1910)

Την γιαγιά Γαρουφαλιά (πέθανε το 1949 σε ηλικία 90 ετών), την θυμάσαι στα τελευταία της χρόνια να διηγείται «παληακές» ιστορίες. Οι αφηγήσεις της σου φαίνονταν τότε παράξενες (κάτι μεταξύ θρύλου και πραγματικότητας), πού χρόνος και διάθεση να τα καταγράψεις τότε!...

Ωστόσο, μια απ' αυτές τις ιστορίες της - πού παραθέτεις εδώ και ανάγεται γύρω στα 1900 - σου διηγήθηκε τα παλιότερα χρόνια η μητέρα, τις είχε ακούσει προπολεμικά από την ίδια, την πεθερά της.

Πριν από λίγους μήνες είδες και ένα ωραίο όνειρο. Ήσουν, λέει, στην Καρδίτσα, στο παλιό, προ του σεισμού, πατρικό σπίτι. Η αυλή γεμάτη κόσμο, γυναίκες ιδίως πολλές με μακρυά φορέματα. Θα 'ταν μέρα γιορτής, μέρα χαράς, κάτι τέτοιο. Μια απ' αυτές, γύρω στα εξήντα χρονών, περιφερόταν ανάμεσα στις άλλες γελαστή, πρόσχαρη. Το βλέμμα σου συγκεντρώθηκε πάνω της, την παρακολουθούσες κατάπληκτος. Δεν έβλεπες πουθενά βαθιές ρυτίδες, όπως την θυμόσουν, ούτε σκαμμένο πρόσωπο και ζαρωμένα, τρεμάμενα, χέρια. Έβλεπε κιόλας, δεν βάδιζε στα τυφλά με απλωμένα χέρια, ούτε ακουμπούσε πάνω σου!... Όπως στεκόσουν στην άκρη τής αυλής, σκούνησες τον αδελφό σου:

- Καλά, αυτή δεν είναι η γιαγιά;

- Αυτή είναι, απάντησε σκουπίζοντας κι αυτός τα μάτια του.

Απ' τη χαρά σου - που την ξανάβλεπες μετά σαράντα χρόνια - ξύπνησες, δυστυχώς, αμέσως. «Θα με ανάβεις κανένα κερί;», σε ρωτούσε. «Ναι, καημέ-

νη γιαγιά, το θυμάμαι πάντα». Στη μνήμη της χαράσσονται αυτές οι γραμμές.

Θα πρέπει να χτυπούσαν από ώρα την εξώθυρα - γωνία Ιεζεκιήλ και Ρούφου - γιατί όταν βγήκε απ' το πλυσταριό η χήρα άκουσε επίμονο χτύπημα. Έτρεξε βιαστικά στο διάδρομο κι άνοιξε. Ήταν ένας καχεκτικός ηλικιωμένος άντρας, αδύνατος, κιτρινιάρης. Κρατούσε στ' αδύνατα χέρια του έναν τρουβά κι ήταν ακούρευτος κι αξύριστος χρόνια.

- Λίγο ψωμί, μπόρεσε να ψελίσει.

Μπήκε η Γαρουφαλιά μέσα λέγοντας τον άγνωστο να περιμένει. Ψωμί - λιγοστό πάντα, από τότε που βιάστηκε να φύγει απ' τη ζωή ο μακαρίτης, αφήνοντάς την με τρία μικρά ορφανά - δεν βρήκε στο ερμάρι κι αλαφιάστηκε. Ο άγνωστος είχε ανάγκη, έπρεπε κάτι να βρει να του δώσει. Ήταν περήφανη η χήρα. Τα βάσανα - πάλεψε με νύχια και με δόντια να κρατηθεί όρθια - μπορεί να την είχαν αφήσει «κουσουρία», δεν είχε όμως ποτέ επιτρέψει στον εαυτό της να διώξει ζητιάνο - και τα παλιά χρόνια ήταν πολλοί. Έστω και μια φέτα ψωμί, κάτι θα εύρισκε.

Ξετρύπωσε λίγες δεκάρες, δύο κομμάτια πίτα και ήρθε στην εξώθυρα.

Πουθενά ο κιτρινιάρης, άφαντος. Γύρισε προς τον φούρνο του Γατσοπούλου¹, προς τα Δημοτικά Λουτρά, πουθενά. Εστριψε στην οδό Ρούφου (Λαμπράκη), έτρεξε προς τον παράλληλο δρόμο, τίποτα. Ξαναγύρισε σπίτι, τότε πρόσεξε τον τρουβά στην θύρα της. Τον πήρε στα χέρια, κάτι σκληρό είχε μέσα, κι έτρεξε να ρωτήσει στα γύρω σπίτια: στον Οικονόμου, στον Τσιμπούκη, στον Αναστασίου, στον .... Όχι, δεν είδαν ποτέ τέτοιο ζητιάνο.

Ξαναγύρισε και άφησε τον τρουβά στην θέση που τον βρήκε, μήπως γυρίσει ο καχεκτικός, που τώρα σα να θυμόταν η Γαρουφαλιά, κάπου τον είχε δει, κάπου τον ήξερε αυτόν τον άνθρωπο! Στη μία, στις δυο ώρες έβγαινε στην πόρτα να δει, ο τρουβάς πάντα στην θέση του. Το βραδάκι τον πήρε μέσα και κοίταξε να δει τί έχει έβγαλε από μέσα μια μικρή εικόνα. Ήταν ο Αϊ - Γιάννης, ο γνωστός Ξερακιανός και μαλιαρός άγιος που ζούσε με το τίποτα. «Θεέ μου, μονολόγησε η χήρα, ο Αϊ- Γιάννης μας που ξέρουμε μοιάζει με τον ζητιάνο, τί μοιάζει λέω, ίδιος είναι, αυτός ήταν!».

Δεν ξαναφάνηκε. Η χήρα συνέχισε την βιοπάλη και ως τα βαθιά γεράματα δεν έδωσε φτωχό και πεινασμένο. Κι όταν ήρθε η ώρα τής κρίσεως, των υπέρ και των κατά, αυτό εκεί απάνω μπορεί και να το θυμήθηκαν...

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έκτο, 1995, σελ. 178-179)

1. Αργότερα Γεωργίου Μπετζούνη, γαμπρού τού προηγούμενου, μετέπειτα Σπύρου Γ. Μπετζούνη

και σήμερα πάλι Γεωργίου Μπετζούνη, του εγγονού...

ΚΑΗΜΕΝΗ ΘΟΔΩΡΑ

Στο παραθύρι κάθεται, τους δρόμους αγναντεύει
τους στρατιώτες ρώταγε, τους στρατιώτες λέγει
- Παιδιά μου, μην τον είδατε τον γιό μ' τον ακριβό μου;

(Από τα «Δημοτικά τραγούδια της Θεσσαλίας» του Θοδ. Νημά)

«Πτωχαί χωρικάί γυναίκες πλέον των είκοσιν, κατέλαβον την παρελθούσαν Παρασκευήν το δημαρχείον Καρδίτσης, ζητούσαι άρτον!! Αι πτωχαί γυναίκες έ-
σαντο προ της θύρας της συνεδριάσεως, ότε εξερχομένων των συμβούλων ε-
πέτεινον την παρακλησίαν των. Ο πρόεδρος κ. Βελλίνης τας είπεν ότι έχουσι με-
ριμνήση περί αυτών, αλλ' αι πτωχαί εν ενί στόματι αντείπον ότι πεινώσιν! Πό-
σον σκληρόν τη αληθεία, εν ημέραις καθ' ας άλλοι μεν μασκαρευόμενοι διανυ-
κτερεύουσι χορεύοντες μετά βρώσιν και πόσιν πλουσίαν, και άλλοι σταυροκο-
πούμενοι προ της πείνης, ζητούσιν άρτον».

(Εφημερίδα «ΘΕΣΣΑΛΙΩΤΙΣ» Καρδίτσης, 6-3-1888)

- Θα τον δικάσω εγώ το Θεό, δεν θα με δικάσει...

Το 'λεγε και το ξανάλεγε κι ίσως το πίστευε. Γριά γυναίκα, τις Τετάρτες κα-
τέβαινε στην πόλη. Πότε μια κότα, πότε λίγα αυγά, κάτι πουλούσε. Κι όταν οι
χωριανές της κινούσαν για το χωριό εκείνη έλεγε:

- Προχωράτε εσείς, εγώ θα περάσω απ' τη νυφαδιά μ'.

Η καημένη η Θοδώρα, Την θυμάσαι τώρα νάρχεται στο σπίτι, καθόταν
στην σκάλα. Έτρεχε η μάνα σου, την έβαζε μέσα.

- Εσύ είσαι, Θοδώρα; ρωτούσε η γιαγιά που βαριάκουε.

Την αγαπούσε την Θοδώρα η γιαγιά. Έλεγε πως βασανίστηκε στη ζωή, την
λυπόταν. Κι έλεγε για κείνο το καψόπαιδο τον γιό της. Ήταν πριν πολλά χρό-
νια. Κι ήταν μεγάλη πείνα στο χωριό. Και της Θοδώρας τής αρρώστησε ο Πά-
νος, θάταν 17 χρονών. Κι εκείνη χήρα με δυο παιδιά, βασανισμένη. Και το παι-
δί να παρακαλάει:

- Δώσε μι, μαρή μάνα, πεινάω. Πεινάω, μαρή μάνα, δώσε μι.

- Δεν έχω Πάνο μ', δεν έχω, τί να σε δώσω.

- Ότι έχεις, μαρή μάνα. Λίγο ψωμάκι, σύρε ζήτα στη γειτονιά. Φκιάσε μι κά-
νι ένα σκορδάρι.

- Με τί, Πάνο μ', με τί...

Στουμπούσε ύστερα η Θοδώρα σκόρδο και νερό και ξύδι και το 'δινε. Ζή-
ταγε και στη γειτονιά κι ο άλλος της γιος ντρεπόταν, τη μάλωνε. Κι εκείνη τον
καταριόταν:

- Στον αγύριστο κακούργε, να πας στον αγύριστο.

Ρουφούσε λαίμαργα ο Πάνος την σκορδαλιά, τον θέριζε. Κι ύστερα πονού-
σε η κοιλιά, ξαναζήταγε.

- Δώσε μι, μαρή μάνα. Ό,τι έχεις.

- Δεν έχω, Πάνο μ', δεν έχω...

Και σφούγκιζε ένα δάκρυ. Σε λίγο καιρό έσβησε ο Πάνος. Κι έλεγαν ότι η
Θοδώρα δεν πήγαινε στην εκκλησία, ξέκοψε.

Την ρωτούσε μετά από χρόνια η μάνα σου...

- Θοδώρα, δεν πας στην εκκλησία;

- Δεν έχω παπούτσια, νυφαδιά μ', πώς να πάω στην εκκλησία.

- Μ' ότι έχεις, Θοδώρα, ό,τι έχεις.

- Δεν πάω.

Κι αν η νυφαδιά της επέμενε, η Θοδώρα ξεσπούσε:

- Θα τον δικάσω εγώ τον Θεό, δεν θα με δικάσει εμένα, θα τον δικάσω ε-
γώ.

- Γιατί, Θοδώρα, αμαρτάνεις, γιατί θα τον δικάσεις εσύ;

- Γιατί, εγώ είχα τον Πάνο μ', και δεν είχα να τον δώσω να φάει. Μ' έλεγε
ο γιόκας μ' «δώσε μι μαρή μάνα, λίγο ψωμάκι, πεινάω». Δεν είχα ούτε ψωμί,
τίποτα. Θα τον δικάσω το Θεό που πάει ο Πάνος μ' νηστικός...

Το 'λεγε και το ξανάλεγε. Ήρθαν ύστερα και καλύτερες μέρες. Μετά κη-
ρύχθηκε ο πόλεμος, επιστράτευση. Στην άκρη τού χωριού αποχαιρέτησε τον
άλλο γιο της, τον φίλησε. Πριν χαθεί στην στροφή, τον σταμάτησε:

- Παίρνω, γιόκα μ', πίσω τις κατάρες, να πας στο καλό.

Αλλά το παιδί δεν ξαναγύρισε. Πού έπεσε, πού χάθηκε άγνωστο. Γύριζαν
πίσω όσοι σώθηκαν, έτρεχε αλαφιασμένη η Θοδώρα να μάθει για το γιό της.
Άλλος δεν ήξερε, άλλος της έλεγε πως ο γιος της χάθηκε στην οπισθοχώρη-
ση.

Θυμάσαι, σαν σε όνειρο τώρα, που μια μέρα έλεγαν σπίτι, ότι η Θοδώρα
μπήκε νοσοκομείο. Πήγε η μάνα σου κοντά της, την φίλησε, της χάιδεψε τα
χέρια. Σάλεψε εκείνη, μισάνοιξε τα βλέφαρα.

- Εσύ είσαι, νυφαδιά μ';

- Εγώ, Θοδώρα, μη φοβάσαι.

- Πάω, στα παιδιά μ', νυφαδιά, με καρτεράν.

Κάποιος πήρε την επισκέπτρια παράμερα.

- Κυρία μου, μόλις που προλαβαίνει. Να μην πάει χωρίς μεταλαβιά.

Έτρεξε η μάνα σου στον Παπαηλία:

- Πάτερ, να την προλάβουμε.

Ετοιμάστηκε εκείνος γρήγορα, κινήσαν.

- Θοδώρα, μ' ακούς; Θοδώρα...

Αλλά εκείνη δεν μιλούσε. Σε λίγο άρχισε ο ρόγχος.

- Να την μεταλάβετε, πάτερ.

- Δεν μπορώ χωρίς εξομολόγηση, θα πάρω τις αμαρτίες πάνω μου.

Έφυγε η Θοδώρα έτσι. Κι ακόμα τ' ακούς:

- «Δεν πάω, σε λέω. Θα τον δικάσω, νυφαδιά, δεν θα με δικάσει».

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 130-131)

ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ

«Είμαι, μάνα μου εγώ
είμαι εγώ που σε κράζω»
(Ευριπίδου, *Αλκηστis 400-402 μετάφρ. Π. Λεκατσά, έκδ. Ζαχαρόπουλου*)

«Σ' αφήνω, μάνα μ', έχε γεια
και ντύσε με σα νύφη»
(Από τα «*Δημοτικά τραγούδια τής Θεσσαλίας*» τού Θ. Νημά)

Χαράματα 13 Δεκεμβρίου τού 1948. Οι τελευταίοι αντάρτες αποχωρούν απ' το σπίτι τής Ιεζεκιήλ (Βογιατζή), ένα τανκ από τα Δημοτικά Λουτρά τούς γαζώνει συνέχεια.

Πολλοί προσπαθώντας να περάσουν απέναντι στου Σβάρνα, κι από κει να φύγουν, πέφτουν στον τόπο. Πανδαιμόνιο, βογγητά.

- Γρήγορα, γρήγορα, φωνάζει ο επικεφαλής μ' αυτόματο στο χέρι.

Οχυρωμένος στην σιδερένια εξώθυρα Σβάρνα επιβλέπει την αποχώρηση.

- Γρήγορα, γρήγορα.

Οι σφαίρες σφυρίζουν, τσακίζουν κόκκαλα, τρυπάν κορμιά. Κάποτε «περνάν» όλοι, μένει μια νεαρή κοπέλα μ' αυτόματο, οχυρωμένη σ' εξώθυρα της απέναντι οικίας.

- Γρήγορα, έμεινες τελευταία! φωνάζει ο επικεφαλής.

- Πώς να περάσω, δεν βλέπεις τί γίνεται; φωνάζει εκείνη.

- Γρήγορα, γρήγορα.

Οι φωνές σκεπάζονται απ' τις ριπές τών πολυβόλων.

Διστάζει εκείνη, αργοπορεί. Γυρίζει αυτός τ' αυτόματο καταπάνω της:

- Θα περάσεις ή όχι;

- Καλά, έρχομαι, φωνάζει δυνατά ν' ακούσει. Αν πάθω τίποτα να πεις τη μάνα μου πως έφτασα στην Καρδίτσα!..

Κι ορμάει να περάσει απέναντι. Δεν πρόλαβε να κάνει δυο βήματα. Την πήραν κι αυτήν ύστερα, η παραγγελιά της κροτάλιζε για καιρό σ' αυτιά μας.

(Από την «*Παλιά Καρδίτσα*», *Μέρος Έβδομο, 1996, σελ. 226*)

ΣΑΝ ΕΝΑ ΠΟΤΗΡΙ ΝΕΡΟ Η ΖΩΗ

Βρήκε τον Θανάση στην πόλη, ήρθε και στο σπίτι, απόρησε που τον είδε με πένθος.

- Τι έγινε; ρώτησε ανήσυχα.

- Οι γέροι μου!...

Ψηλά στο ύψωμα - είπε - ο ήλιος έκαιγε κι η γριά του βγήκε να λιαστεί στην αυλή. Ο γέρος της τον είχε πάρει κατάχαμα, ροχάλιζε δυνατά. Τον κοίταξε κάμποση ώρα, μετά τί της ήρθε και τον σκούνησε:

- Άμα πεθάνεις εσύ, εγώ θα πάω στα παιδιά, του είπε.

Ο γέρος σάλεψε, είχε έτοιμη την απάντηση:

- Δεν θα σ' αφήσω, μη φοβάσαι. Θα σε πάρω κοντά μου.

Το άλλο πρωί φωνάζει ο γέρος τον γιο του.

- Θανάση, έλα να με ξυρίσεις.

Τον ξυρίζει απ' την μια πλευρά.

- Τώρα πάρε με κι απ' την άλλη «πάντα», είπε ο γέρος κι έσκυψε το κεφάλι στον ώμο τού γιού του.

Κι όπως έγειρε το κεφάλι, έμεινε ούτ' εκεί, στον τόπο. Πριν σαραντήσει πέθανε από συμφόρηση και η γριά. Της το 'χε πει.

Άφησε τον Θανάση με καταφανή πίκρα. Ναι, θυμόταν πάντα, τότε που ήρθε φαντάρος σπίτι. «Αδειούχος» για δυο μέρες, τέλη δεκαετίας '40. Θυμήθηκε τον καϋμό του, μιλούσε για την αδικία, την μεταπολεμική κατηγορία που τόσα χρόνια τον ταλαιπώρησε.

- Όχι, όχι, τίποτα, εγώ κοιτούσα τη δουλειά μου, δεν μας έφτανε ούτε το ψωμί, είπε και δάκρυσε.

Ντράπηκε ο άλλος που είδε τα δάκρυα, την ταπείνωση. Και θα ξεχνούσε, ίσως, και την παλιά εκείνη σκηνή, αν δεν μάθαινε, τελευταία, νεότερα. Είχε πάει ο Θανάσης στον γάμο, έλαμπε η ανεψιά του ντυμένη νυφούλα, κι όπως κάθισαν αργότερα να πάρουν το ούζο, έγειρε ο Θανάσης κι έμεινε ούτ' εκεί, στο τραπέζι.

Για τους καλούς, σαν τρία ποτήρια καθαρού νερού η ζωή σας, Θανάση.

(Από την «*Παλιά Καρδίτσα*», *Μέρος Πέμπτο, 1994, σελ. 297*)

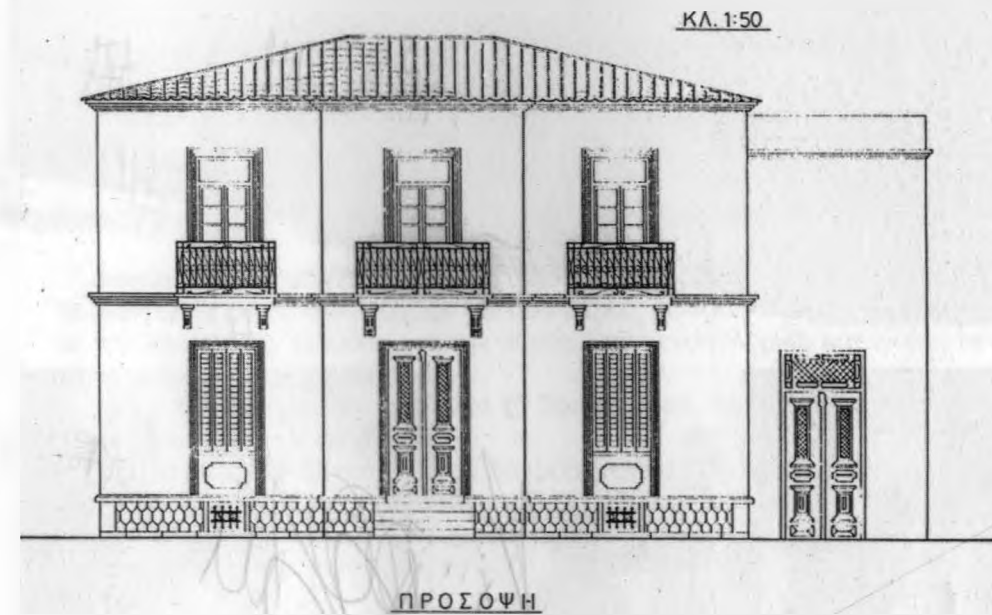

Φωτ. 196 - 198. Επάνω αριστερά και κάτω, στην ίδια θέση, η μετασεισμική οικία: όλοι παρόντες. Στην δεξιά φωτογραφία και κάτω διακρίνεται το πολυβολείο τής οικίας Σβάρνα.

Δεξιά στην οδό Ρούφου (Λαμπράκη), στο ύψος τής Ιεζεκιήλ. Αριστερά, στην ίδια φωτογραφία, και μετά τον κήπο τής οικίας Σβάρνα, μόλις διακρίνεται η ωραία οικία Οικονόμου (ήδη Βασιλείου και Λούλας Δερεχάνη). Δεξιά η οικία Σερμπέτη (Φωτ. 1965 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 191

Φωτ. 199 - 201. Το σαλκίμι, οι μανόλιες κρύβουν την πρόσοψη της οικίας Οικονόμου (ήδη Βασίλη και Λουλας Δερεχάνη). Σχηματική παράσταση της πρόσοψης της οικίας, η οποία βρίσκεται στην οδό Λαμπράκη (παλιά, Ρούφου) μπορούμε να δούμε δίπλα, έργο του αρχιτέκτονα Λάμπρου Τσιάνου. Η οικία ανηγέρθη το 1908 από τον δραστήριο επιχειρηματία και εργολάβο Δημήτριο Οικονόμου, ενώ σήμερα διαμένουν σ' αυτήν η κόρη του και ο γαμπρός του. Κάτω στην αυλή τής οικίας σε παλιότερες ευτυχημένες στιγμές.

Ας ριξουμε όμως μια ματιά στο εσωτερικό τής εξαιρετού οικίας, την οποίαν οι σημερινοί ιδιοκτήτες διατηρούν με ευλάβεια, ως είχε στο παρελθόν.

Φωτ. 202 - 203. Ανεβαίνουμε την περίτεχνη κυκλική και σκαλιστή εσωτερική σκάλα της οικίας Δερεχάνη. Ο «ευρωπαϊκών προδιαγραφών» χώρος υποδοχής -μέρος μόνον του οποίου διακρίνεται στην φωτογραφία - προξενεί εντύπωση στον επισκέπτη. Ο χώ-

ρος υποδοχής αλλά και όλη η οικοδομή παραμένει, όπως προαναφέρθηκε, αναλλοίωτος επί πολλές δεκαετίες χάρις στις φροντίδες και στην καλαισθησία των ιδιοκτητών και των παιδιών τους.

Φωτ. 204 - 205. Απέναντι από την οικία Οικονόμου - Δερεχάνη συναντούσαμε, πάντα στην οδό Ρούφου (Λαμπράκη), τις δύο «δίδυμες» οικίες Σερμπέτη, επιδιορθωμένες μετά τον καταστρεπτικό σεισμό του 1954 (ήδη η οικία στα αριστερά έχει προ ετών κατεδαφιστεί - Φωτ. Φ.Ν. Β. 1990).

Ο πρώτος δρόμος κάθετα προς την Ρούφου (Λαμπράκη), μετά την Ιεζεκιήλ, είναι η οδός Ρήγα Φεραίου, μετά δηλαδή το οικόπεδο της οικίας Δερεχάνη που προσπεράσαμε. Στην Φεραίου λοιπόν, ποδηλατεί με άνεση η Λένα Ποζιού, μαθήτριά τότε με μπλε ποδιά και λευκό γιακαδάκι, έξω ακριβώς από το σπίτι της. Αριστερά μόλις διακρίνεται η οικία Αλλαμανή, ενώ στο μέσον περίπου, δεξιότερα από τον ακάλυπτο χώρο, τα Καφανταρέικα (Φωτ. Πάσχα 1958).

Φωτ. 206 - 208. Πάντα στην οδό Ρήγα Φεραίου. Ας ριζούμε μια ματιά στην οικία Θωμά και Κασσιανής Ποζιού. Και ό-
ντως είμαστε τυχεροί αφού «πέφτουμε» και στον γάμο τού με-
τέπειτα Γραματέως τού Πρωτοδικείου Θωμά με την πανέμορ-
φη Κασσιανή Βελεσιώτη. Ο γάμος αυτός έγινε στην οικία τους
- όπως διακρίνεται στην φωτογραφία - κι ήταν ένας από τους
τελευταίους που έγιναν εκτός εκκλησίας. Συγγενείς και φίλοι
περιστοιχίζουν τους νεόνυμφους (Φωτ. 1938).

Κάτω αριστερά επίσης στην οδό Ρήγα Φεραίου, στην ίδια
οικία Ποζιού, ο γαμπρός με πολυμελή πλέον οικογένεια (1956).

Δεξιά κάτω, στην οδό Ρούφου (Λαμπράκη) που οδηγεί στο
Β' Δημοτικό. Η κυρία Ανδρομάχη Κοντάκη έξω από την πνι-
μένη στο πράσινο οικία της.

Φωτ. 209 - 210. Προχωρούμε στην οδό Ρούφου (Λαμπράκη), είμαστε έξω από την τουβλό-
κτιστη οικία τού συμβολαιογράφου Αλεξόπουλου -έναντι της οικίας Αποσταλακόπουλου. Η
ποδηλάτισσα μάς πληροφορεί πως το Β' Δημοτικό Σχολείο είναι πίσω της, στο βάθος τού δρό-
μου (Φωτ. δεκαετίας 1950).

Σ' αυτήν την κατάσταση περίπου ήταν η οδός αυτή και στα κατοχικά χρόνια, όταν καθημε-
ρινά παίρναμε τον δρόμο για το σχολείο, εν μέσω πολλές φορές Γερμανών στρατιωτών, που
έκαναν ασκήσεις κατά μήκος όλης τής οδού ή όδευαν με «βαρκούλες» σε λάκες μετά το Β' Δη-
μοτικό. Στο βάθος δεξιά το ψηλό σπίτι Μάνικα, στο ισόγειο του οποίου μπορούσες να αγορά-
σεις διάφορα καραμελικά -αλλά πού τα λεφτά... Και τί δεν μας θυμίζει αυτή η εικόνα (1948 -
1950).

Φωτ. 211. Το Β' Δημοτικό Σχολείο στο τέρμα της οδού Ρούφου (Λαμπράκη), όπως το ζήσαμε πολλοί από εμάς, ήδη από το ... 1947! - Η φωτογραφία τραβήχτηκε προ της ανεγέρσεως του δευτέρου ορόφου.

Φωτ. 212 - 214. Τρεις εικόνες από το ίδιο σχολείο (η κάτω αριστερά από την πλευρά της οδού Χρ. Αλλαμανή). Από την σιδερένια αυτή εξώθυρα αναχωρούσαμε, σχεδόν ... κάθε Τετάρτη, για εκδρομή με τα πόδια, στα περίξ - προηγούνταν ομαδικές κραυγές: Εκ-δρο-μή! Εκ-δρο-μή! Οι δάσκαλοι τί να κάνουν, υπέκυπταν...

Δεξιά κάτω, οι μαθητές και μαθήτριες έτοιμοι να ξεκινήσουν για την παρέλαση της 18.10.1947, πάντοτε, με το «Όλη δόξα, όλη χάρη, άγια μέρα ξημερώνει...».

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 222 η τρίτη φωτογραφία

Φωτ. 215. Ο παλιός δάσκαλός μας και μακαρίτης από ετών Γιώργος Οικονόμου, εν μέσω των μαθητών του στο προαύλιο του σχολείου (Φωτ. 1954).

Από την «Παλιά Καρότσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 222

Φωτ. 216 - 217. Αναμνηστική φωτογραφία μαθητών και μαθητριών του Β' Δημοτικού από το σχολικό έτος 1964-1965. Στο μέσον η δασκάλα Κική Καρυά.

Δεξιά από σχολικές επιδείξεις της δεκαετίας του 1960 στο προαύλιο του Β' Δημοτικού. Παραπλεύρως του ομιλητού ο δάσκαλος Χρήστος Μπαλντάς.

Φωτ. 218 - 220. Από τις σχολικές επιδείξεις στο προαύλιο του Β^ο Δημοτικού. Επάνω αριστερά μικρός μαθητής απαγγέλλει ποίημα έξω ακριβώς από την είσοδο του σχολείου, όπως και εμείς πριν από ... λίγα χρόνια! Τι τρακ ήταν εκείνο ... (Φωτο - Αλεξίου, 27.6.1965).

Δεξιά, λίγα χρόνια αργότερα, μαθητές χορεύουν στο προαύλιο, ενώ οι συγγενείς έχουν καλύψει τον περισσότερο χώρο (Φωτ. Χαρ. Καραπαναγιώτη). Κάτω σχολικό σκετς πάνω στην εξέδρα την ίδια εποχή (Φωτο - Αλεξίου).

Φωτ. 221 - 222. Μετά την επίσκεψή μας στο Β' Δημοτικό, ξαναγυρίζουμε στο ίδιο σημείο της οδού Ιεζεκιήλ. Κολλητά με την οικία Βογιατζή υπήρχε άλλοτε η μεγαλοπρεπής και τεράστια οικία Γατσοπούλου (Μπετζούνη), όπου και ο σχετικός φούρνος, που από το 1909 λειτουργεί ακόμη - σήμερα σε άλλο κτίσμα στον ίδιο χώρο (γωνία Ιεζεκιήλ και Χρ. Αλλαμανή - βορειοδυτικό οικόπεδο).

Στο αριστερό της τμήμα κατοικούσε για δεκαετίες η μητέρα και η αδελφή (σύζυγος του σιμβ/φου Κωτούλα) τού άλλοτε υπουργού Εξωτερικών Απόστολου Αλεξανδρή.

Μάλιστα στο ίδιο αυτό «διαμέρισμα» της οικίας φιλοξενήθηκε ένα βράδυ και ο Ελευθέριος Βενιζέλος, στα 1910! (βλέπε κείμενο που ακολουθεί). Στην αριστερή και κυρίως στην δεξιά φωτογραφία η είσοδος του διαμερίσματος Αλεξανδρή (από τις αρχές της δεκαετίας τού 1930 εγκαταστάθηκε σ' αυτό η οικογένεια του οδοντιάτρου Δημ. Λιάκου).

Ας εισέλθουμε και εμείς στο διαμέρισμα αυτό, από την ίδια μαρμάρινη σκάλα που εισήλθε ο μεγάλος Βενιζέλος (Φωτ. Φ.Ν.Β., Χριστούγεννα 1976).

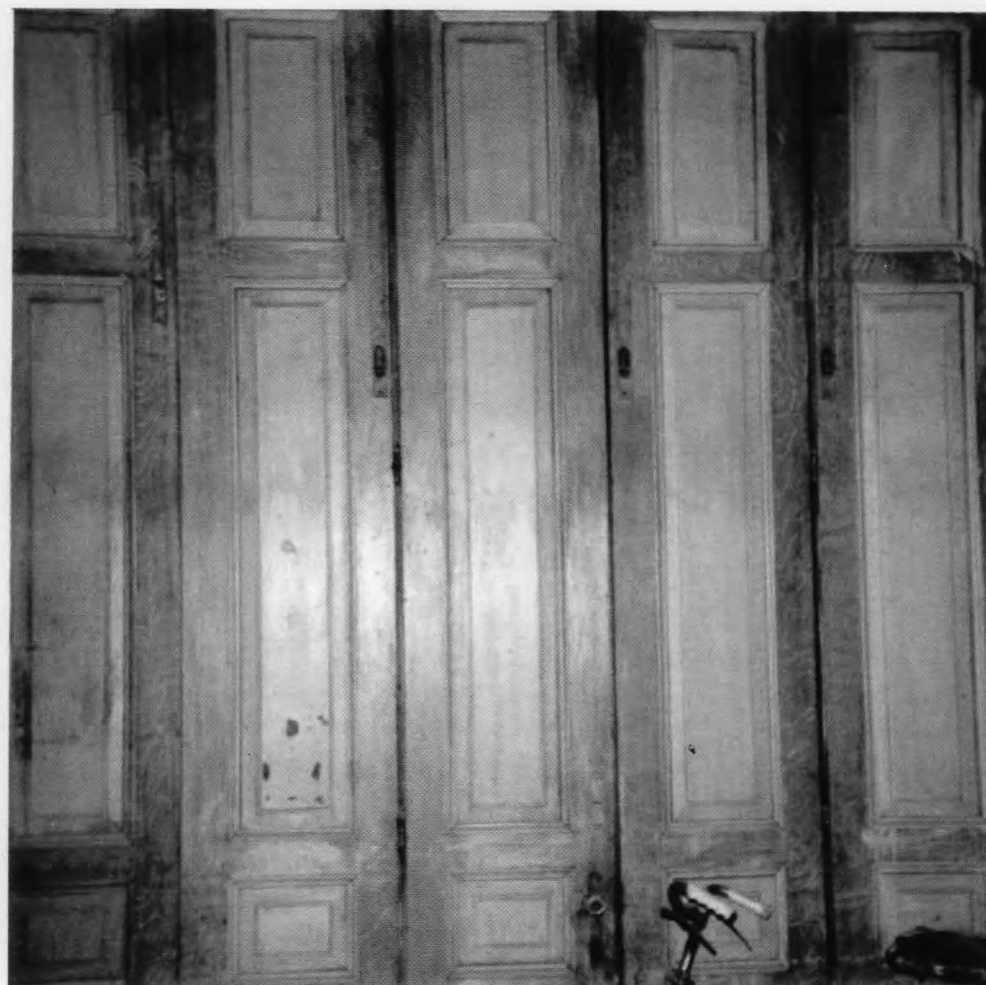
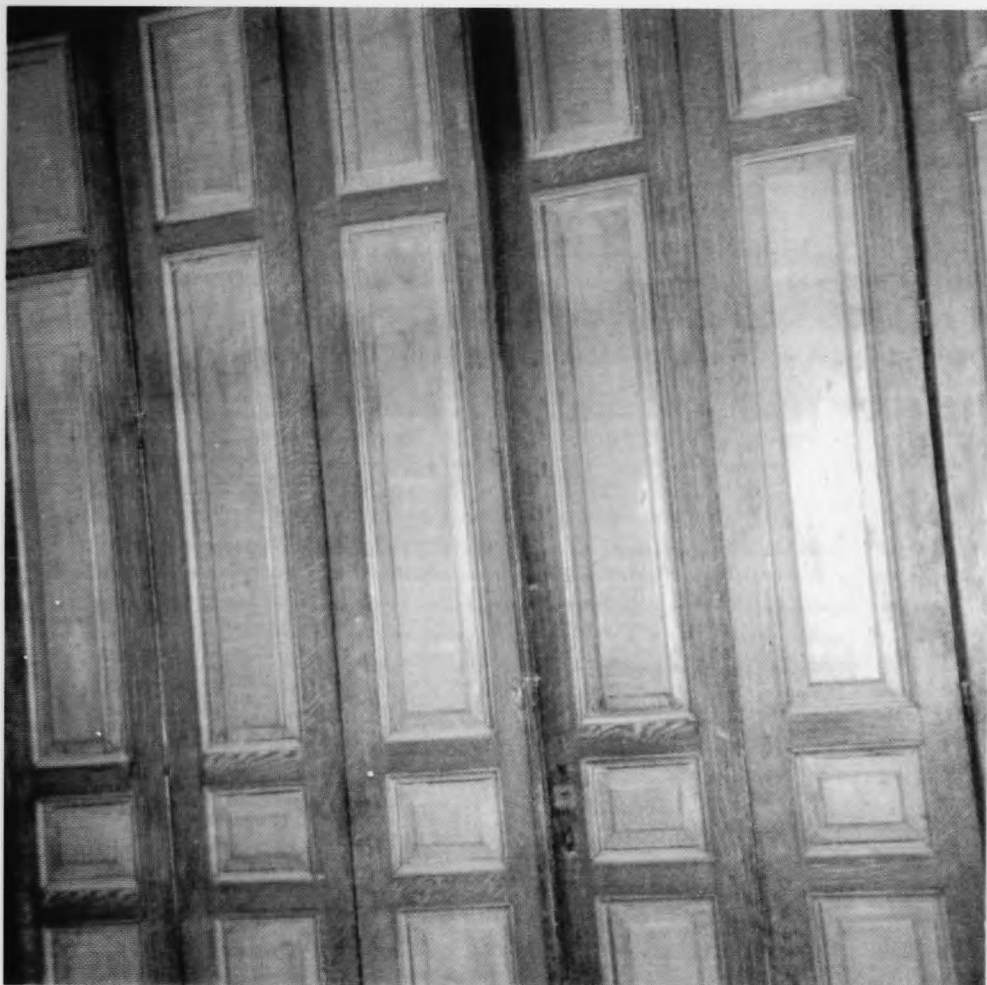

Φωτ. 223 - 225. Το πρώτο πράγμα που αντίκρυσε ο ... Βενιζέλος μπαίνοντας στο διαμέρισμα του υπουργού του ήταν η σκάλα που οδηγούσε στον επάνω όροφο (βλ. εν συνεχεία) και μια μεγάλη τοιχογραφία που κάλυπτε την οροφή του διαδρόμου με φυτικά διακοσμητικά στοιχεία, από τις αρχές του 20ου αιώνα.

Αριστερά η αρχή τής τοιχογραφίας (προς βορράν τού διαδρόμου) και δεξιά το τέλος (προς νότον - Φωτ. Φ.Ν.Β. 27.3.1989).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 196

Φωτ. 226 - 227. Δύο δείγματα εξάφυλλης θύρας από το ίδιο διαμέρισμα (Φωτ. Φ.Ν.Β., 2.4.1990, λίγο πριν από την κατεδάφιση της οικίας).

Φωτ. 228 - 229. Ακολουθώντας τα ... βήματα του Ελευθερίου Βενιζέλου (!) φτάνουμε στην εσωτερική σκάλα που οδηγεί στον επάνω όροφο, όπου και τα «καλά δωμάτια» που φιλοξενήθηκε ο μεγάλος πολιτικός. Δυστυχώς, η οικία, ακατοίκητη κατά το τμήμα αυτό μετά τους σεισμούς τού 1954, ήταν κατά την διάρκεια της φωτογράφισης, ετοιμόρ-

ροπη και ξυλωμένη από τα διακοσμητικά της στολίδια. Η θύρα, αριστερά, οδηγεί στο παλιό οδοντιατρείο, ενώ η μόλις διακρινόμενη άλλη θύρα, οδηγεί στην αυλή που θα επισκεφθούμε. Ανεβαίνουμε... (Φωτ. Φ.Ν.Β., 27.3.1989).

Φωτ. 230 - 232. Αριστερά το θέαμα που αντικρύζουμε στο «στοιχειωμένο» από τους σεισμούς τού 1954 και ακατοίκητο έκτοτε σπίτι ανεβαίνοντας την σκάλα που μόλις διακρίνεται αριστερά. Δεξιά το «καθιστικό» με το ξυλωμένο πολυτελές τζάκι. Εδώ είχαμε καταφύγει στα Δεκεμβριανά τού 1948, μια σφαίρα που μπήκε από το αριστερό τζάμι τρύπησε σίδηρο δέκα πόντους επάνω από το κεφάλι τού συντάκτη, ο οποίος διακινδύνευσε σοβαρά και κατά την φωτογράφιση, λόγω του σάπιου, σε πολλά σημεία, πατώματος. Κάτω υπνοδωμάτιο. Σ' ένα λοιπόν απ' αυτά τα δωμάτια παρετέθη γεύμα από τον Απόστολο Αλεξανδρή στον Ελευθέριο Βενιζέλο και στην ακολουθία του και σ' ένα απ' αυτά διανυκτέρευσε ο Βενιζέλος πριν από ενενήντα ακριβώς χρόνια... (Φωτ. Φ.Ν.Β., 27.3.1989).

Φωτ. 233 - 235. Αθέατες από το δρόμο όψεις της ίδιας οικίας Γατσόπουλου - Μπετζούνη. Από την αυλή, η τουβλόκιστη σκάλα οδηγεί στον επάνω όροφο. Την σκάλα αυτή ανέβηκε τον Δεκέμβριο του 1948, μέσα στη νύχτα, η «Κοιμωμένη» για να βρεθεί στην ταράτσα του σπιτιού όπου βρήκε τραγικό τέλος. Το πρωί της 13 Δεκεμβρίου 1948 την αντικρύσαμε από το δεξιό κάτω παράθυρο (με τον σταυρό) μισοθαμμένη στον κήπο - βλ. σχετικό κείμενο που ακολουθεί. Στους τοίχους διακρίνονται τα ίχνη της φωτιάς από τα ίδια γεγονότα. (Φωτ. Φ.Ν.Β., 1982, 1989 και 2.4.1990)

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 197

Φωτ. 236 - 239. Αριστερά, πάνω και κάτω, η ταράτσα όπου σκοτώθηκε η «Κοιμωμένη» στο ίδιο πάντα «διαμέρισμα» του ... Βενιζέλου! Δεξιά επάνω, το τέλος της οικίας Γατσοπούλου - Μπετζούνη. (Φωτ. Φ.Ν.Β. 1965, 1981 και 26.8.1990 οι πρώτες, η τέταρτη 1950 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 197 η τρίτη φωτογραφία

Η ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΕ ΤΙΣ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ (ΟΙΚΙΑ ΓΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ - ΜΠΕΤΖΟΥΝΗ)

Είναι γνωστό πως ο Ελευθέριος Βενιζέλος αφίχθη στην Καρδίτσα στις 14 Νοεμβρίου 1910, παραμονές των εκλογών. Λόγω απώλειας τού τοπικού Τύπου, θα δώσουμε τον λόγο στο «Θάρρος» (Τρικάλων), το οποίο στο φύλλο τής 15.11.1910 γράφει και τα εξής:

«Ο κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΕΙΣ ΚΑΡΔΙΤΣΑΝ

ΚΑΡΔΙΤΣΑΝ 14. Το τραίνον έφθασε εις Καρδίτσαν την 4 μ.μ. ακριβώς. Εκείνο το οποίον έγεινεν εις Καρδίτσαν είναι ανώτερον πάσης περιγραφής. Εις τον σταθμόν χιλιάδες λαού ανέμενον την άφιξιν την οποίαν εχαιρέτισαν εν ζητωκραυγαίς, επευφημίαις ατελευτήτοις. Η υποδοχή ήτο επισημοτάτη. Κατ' αυτήν παρίστατο ο κ. Νομάρχης Τρικάλων, πάσαι αι αρχαί της Καρδίτσης, η φιλαρμονική, άπαντα τα σωματεία, τα σχολεία μετά των σημαιών των και εν γένει άπασα η πόλις. Αληθής φρενίτις ενθουσιασμού κατείχεν όλα εκείνα τα πλήθη άτινα συνεχώς εζητωκραύγαζον υπέρ της Κυβέρνησης του κ. Βενιζέλου και του συνδυασμού. Κατελθών του τραίνου ο κ. Βενιζέλος εχαιρέτισε τους επισήμους είτα δε επιθεώρησε το παρά τον σιδ. Σταθμό παρατεταγμένον ευζωνικόν τάγμα και τον λόχον των Κεφαλλήνων (...)

»Τέλος όλον το πλήθος εισήλθεν εις πλατείαν από τον εξώστην του Ξενοδοχείου (σ.σ. «ΩΡΑΙΑ ΕΛΛΑΣ») της οποίας ανελθών ο κ. Βενιζέλος ομίλησεν ως εξής περίπου προς τον Λαόν (...)

» Εν Καρδίτση ο κ. Βενιζέλος κατέλυσεν εις την οικίαν του Συμβολαιογράφου κ. Κωτούλα, ένθα το εσπέρας παρέθεσε γεύμα άνευ πολιτικού χαρακτήρος ο κ. Αλεξανδρής. Εις αυτό παρεκάθησαν ο Νομάρχης Τρικάλων, ο Εισαγγελεύς Καρδίτσης, ο Δήμαρχος και ο Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου Καρδίτσης, ο Πρόεδρος Πρωτοδικών (...), ο Σεβ. Επίσκοπος Φαναρίου - Θεσσαλιώτιδος, η ακολουθία του Βενιζέλου και άλλαι αρχαί (...). Επίσης παρεκάθησε ο κ. Κωτούλας μετά της κυρίας αδελφής τού κ. Αλεξανδρή».

Διενυκτέρευσε λοιπόν ο Βενιζέλος ένα βράδυ στην Καρδίτσα, στο τότε

σπίτι τού συμβολαιογράφου Γρηγορίου Κωτούλα, γαμπρού απ' αδελφή τού συμπατριώτου μας πολιτικού και κατ' επανάληψιν υπουργού (Εξωτερικών, Παιδείας κλπ) Απ. Αλεξανδρή. Πού ήταν αυτό το σπίτι; Ήταν η μεγαλοπρεπής διώροφη οικία Γατσόπουλου, μετέπειτα Γεωργίου Μπετζούνη, αρτοποιού, όπως και ο πεθερός του Γατσόπουλος (στο ίδιο σημείο, μετά την κατεδάφιση της παλαιάς οικίας βρίσκεται σήμερα πολυκατοικία με τον ισόγειο φούρνο τού Γ. Μπετζούνη, εγγονού του προηγούμενου επί των οδών πάντα Ιεζεκιήλ -τότε, Κ. Κανάρη- και Αλλαμανή - βορειοδυτικό οικόπεδο). Στο αριστερό τμήμα τής οικίας κατοικούσε για πολλά χρόνια η αδελφή τού άλλοτε υπουργού Απόστολου Αλεξανδρή, η οποία είχε νυμφευθεί τον τότε συμβολαιογράφο Κωτούλα. Η οικία, που κάλυπτε μεγάλο τμήμα τού τετραγώνου, απαρτιζόταν από τρία αυτοτελή «διαμερίσματα», με χωριστή το καθένα πέτρινη σκάλα. Η είσοδος της οικίας Κωτούλα ήταν επί της Ιεζεκιήλ, του Μπετζούνη επί της Αλλαμανή. Μόλις έμπαινες στο «διαμέρισμα» Κωτούλα - που ήταν και το «επίσημο» - αντίκρυζες στην οροφή του διαδρόμου μια μεγάλη τοιχογραφία με φυτικά διακοσμητικά στοιχεία, από την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα, τότε που ανηγέρθη και η οικοδομή (βλ. φωτογραφίες).

Την οικογένεια Κωτούλα πρόλαβε στο σπίτι αυτό και η μητέρα τού γράφοντος. Τα δύο σπίτια Γατσόπουλου (Μπετζούνη) - Βογιατζή ήταν συνεχόμενα. Κατά παλιές επίσης πληροφορίες προς τον γράφοντα της Ιφιγένειας Γ. Μπετζούνη, το ζεύγος Κωτούλα - Αλεξανδρή νοίκιασε το διαμέρισμα αυτό αμέσως μετά την ανέγερσή του, δηλαδή το 1909.

Το διαμέρισμα «Βενιζέλου» αποτελείτο από 7 δωμάτια (τα δύο στο ισόγειο) με βοηθητικούς χώρους, υπόγειο και κήπο. Εσωτερική μεγαλοπρεπής ξύλινη σκάλα οδηγούσε στον επάνω όροφο. Στο διαμέρισμα αυτό κατά την τριήμερη εμφύλια σύγκρουση καταφύγαμε και εμείς (Δεκέμβριος του 1948).

Από την ίδια, πολυδαίδαλη στο εσωτερικό της, οικία και από έναν από τους εξώστες της, επί της οδού Αλλαμανή, παρακολουθήσαμε και την απελευθέρωση της πόλεως το 1944.

Η ΚΟΙΜΩΜΕΝΗ (ΤΟ ΑΙΝΙΓΜΑ)

Θα 'ταν στα μέσα τής δεκατίας τού '50 που την είδες για πρώτη φορά. Την «Κοιμωμένη» τού Χαλεπά. Μια βιαστική ματιά στις περίτεχνες πτυχώσεις τού σώματος πάνω στο μάρμαρο, κι ύστερα το βλέμμα καθελώθηκε στο πρόσωπο της νεαρής Κόρης. Στην πρώτη της άνοιξη, ήταν δεν ήταν δεκαοχτώ χρόνων.

Η Κόρη σου φάνηκε πως μόλις αποκοιμήθηκε, πως μόλις έκλεισε τα μάτια ύστερα από μια κοπιαστική ημέρα ή μετά από βασανιστική, προσωρινή όμως, ταλαιπωρία. Πλησίασες πολύ κοντά, στάθηκες πλά στο πρόσωπο της «αποκαμωμένης» κοιμωμένης κόρης. Το μικρό πρόσωπο, το μισάνοιχτο στόμα, τα μάτια, τα οποία, λίγο ν' άγγιζες το μαρμάρινο χέρι, αφημένο νωχελικά στο πλάι, θ' άνοιγαν. Όλη η τέχνη τού γλύπτη θαρρείς και είχε «παγιδευθεί» στην έκφραση του προσώπου της.

Αλλά και την δεύτερη φορά, μετά από μερικά χρόνια, «ψαχούλεψες» αρκετή ώρα το κοριτσιότικο πρόσωπο. Κάτι περίεργο σε τραβούσε πάνω του, ήταν άραγε μόνο η μαγική τέχνη τού Χαλεπά που μαγνίτιζε;

Τα χρόνια περνούσαν, οι επισκέψεις πλήθαιναν, ήταν που οι «Αθηναίοι» συμπολίτες βιάζονταν να μας αφήσουν με ολοένα συχνότερους ρυθμούς. Πήγαινες καμία φορά ένα τέταρτο πιο πριν, χάζευες τα έργα τέχνης τού «Πρώτου», συχνά δεν ξεχνούσες να σταθείς πλάι στο κοριτσιότικο πρόσωπο λες και κάτι σου τριβέλιζε το μυαλό, λες και προσπαθούσες να λύσεις κάποιο αίνιγμα. Κάτι απροσδιόριστο, κάτι πολύ μακρινό, σου θύμιζε το «οικείο» της πρόσωπο.

Μια φορά που πέρασες από 'κει ήταν πριν από μερικά χρόνια. Έφυγες μάλλον λυπημένος και τράβηξες με τα πόδια στην Πλάκα να περπατήσεις. Άρχισε να ψιλοβρέχει, Δεκέμβριος ήταν. Και ξαφνικά, κάτω από άγνωστους, μυστηριώδεις συνειρμούς, μέσα από αθέατη περιοχή μυστικών διαδρομών, θυμήθηκες πως ήταν του Αγίου Σπυρίδωνος: 12 Δεκεμβρίου. Στο πρώτο εκκλησάκι που βρήκες μπροστά σου μπήκες ν' ανάψεις κερι, ένα «ευχαριστώ» στον Άγιο. Ναι, παλιά συνήθεια, αυτήν την ημέρα, όποτε το θυμόσουν, ν' ανάβεις κερι ευχαριστώντας τον εορτάζοντα τις μέρες εκείνες Άγιο που βγήκατε σώοι από την καταιγίδα τής εμφύλιας σύγκρουσης: 11 με 13 Δεκεμβρίου 1948.

Βγήκες ανάλαφρος απ' το εκκλησάκι και, ξαφνικά, σα να φωτίστηκες. Το πρόσωπο της Κοιμωμένης μισή ώρα πριν, τώρα η Πλάκα, ο Άγιος Σπυρίδων, το κερι, η ανάμνηση της εμφύλιας σύγκρουσης, δέθηκαν κατά παράδοξο, υπόγειο, τρόπο. Κι όλα ξαφνικά έλαμψαν μέσα σου, το μυστήριο άρχισε να ξεδιαλύνεται καθώς ξετυλιγόταν το κουβάρι των αναμνήσεων.

Απόσπασμα από το τότε γραμμένο χρονικό ενός δεκατριάχρονου παιδιού για τον τριήμερο εφιάλητη τής 11-13 Δεκεμβρίου 1948:

«Είχε αρχίσει ήδη να ξημερώνει. Στους τέσσερις τοίχους τού υπογείου ανθρώπινες απελπισμένες υπάρξεις ήσαν ακουμπισμένες. Ποιός ξέρει ο καθείς τί να σκεπτόταν...

»Είχε πλέον ξημερώσει. Κι ακόμη τα όπλα να σταματήσουν. Είχα πια απελπισθεί. Κάθε τυχαίος θόρυβος προερχόμενος από το επάνω πάτωμα με τράντα-

ζε. Πεταγόμενοι τρομαγμένοι. «Ποιός να είναι; Ποιός να είναι; επανελάμβανα (...)

»Τα όπλα είχαν τώρα σχεδόν κοπάσει (...) Σε λίγο μάθαμε (...) ότι ήταν πραγματικά στρατιώτης και ότι οι αντάρτες είχαν φύγει. Βγήκαμε γρήγορα έξω ένας - ένας στην αυλή. Σε λίγο μια γυναίκα έτρεξε προς το μέρος μας. Ντυμένη με κάτι παλιόρουχα φαινόταν αγνώριστη. Ήταν η μητέρα μας. Ήταν μια πραγματικά συγκινητική στιγμή (...). Αμέσως έτρεξε να ειδοποιήσει τον πατέρα ότι είμαστε εκεί καλά (...) Μερικοί πυροβολισμοί ηκούσθησαν ξανά από στρατιώτες, προειδοποιούντες να εισέλθουν όλοι μέσα στα σπίτια των. Ξαναμπήκαμε υπακούοντας όλοι μέσ' το δωματιάκι. Κάποιος από εμάς φώναξε: «Κοιτάξτε... Κοιτάξτε!» Όλοι έτρεξαν προς το παράθυρο. «Αχ! Θεέ μου, φώναξαν έντρομοι, «μια ανταρτίνα σκοτωμένη!» Έτρεξα και γω στο παράθυρο. Το θέαμα ήταν μακάβριο που αντίκρυσσα. Μια ανταρτίνα ήταν μισοθαμμένη κοντά στο κοτέτσι (σ.σ. στο σύνορο οικίας Μπετζούνη - Βογιατζή). Το (μισό) κεφάλι της - δεμένο μ' ένα μαντήλι - και τα πόδια της (σ.σ. τα πέλματα των ποδιών) ήταν έξω (...)

»Την άλλη μέρα «άνδρες, παιδιά και χωροφύλακες ήσαν συγκεντρωμένοι μέσα σ' αυτήν (αυλή) παρακολουθώντας το πτώμα, το οποίο είχαν σύρει πιο πέρα. Ήταν ένα κορίτσι (...) με γκολφ μη ξεπερνώντας τα είκοσι χρόνια. Ένας (ένοπλος) έσκυψε και της έβγαλε το ρολόγι της (...)

» (Όλη τη νύχτα) «κάτω στην αυλή στην ίδια θέση βρισκόταν ακόμη η μικρή ανταρτίνα. Δεν την είχαν ακόμη πάρει. Κάθε μικρός κρότος με τίναζε τρομαγμένον (...) Σαν κινηματογραφική ταινία περνούσαν από το μυαλό μου οι τραγικότερες σκηνές τής μεγάλης αυτής περιπετειάς...».

Το πρωί, θυμάσαι τώρα, κατέβηκες κάτω. Είχαν έρθει να πάρουν την κόρη. Την ίδια ώρα πιο πέρα, δεκάδες ξεκεφαλισμένα - ξεκοιλιασμένα αθώα φανταράκια κείτονταν με την αιμορραγία στο πρόσωπο, στο μουσκεμένο προαύλιο Αγίου Κων/νου. Μόνη διαφορά με την «Κοιμωμένη» η χλαίνη τους κάτω απ' το κεφάλι, ως μαξιλάρι.

Στάθηκες - θυμάσαι τώρα - από πάνω της με δέος όχι τόσο γιατί ήταν νεκρή, αλλ' ίσως γιατί σ' εκείνην την καταιγίδα πρόφτασαν οι σύντροφοί της να την θάψουν, αφήνοντας στη βιασύνη τους το μισό κεφάλι και τα πέλματα των ποδιών άταφα. Αλλά και γιατί η άγνωστη κόρη, άγνωστο πώς, βρέθηκε, «πλαγιασμένη» απ' τους συντρόφους της, στο σύνορο του σπιτιού σας.

Το γκολφ που φορούσε, ένα χακί μπουφάν, τα ξέπλεκα μαλλιά, το μικρό προσωπάκι, το μισάνοιχτο στόμα, τα μάτια που, λίγο να την άγγιζες, θα άνοιγαν. Το κουρασμένο, αποκαμωμένο - νυσταγμένο πρόσωπο της Κοιμωμένης κόρης. Σιγανά βήματα μην την ξυπνήσεις. Ύστερα, εσύρθη μακριά. Το πρόσωπο χαρακτήκε για πάντα, η δίδυμη αδελφή της (ίδια κι απaráλλαχτη σ' όλα, εκτός απ' την πολυτελή περιβολή) κοιμάται στο Α' Αθηνών. Το αίνιγμα 50 χρόνων είχε λυθεί.

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Ογδοο, 1997, σελ. 278-279)

Φωτ. 240. Μια άλλη φωτογραφία τής μεγάλης οικίας Γατσοπούλου - Μπετζούνη με το (άλλο) πολυβολείο έξω από τον κήπο Σβάρανα. Βρισκόμαστε στην διασταύρωση των

οδών Ιεζεκιήλ (αριστερά) και Χρ. Αλλαμανή (δεξιά). Η φωτογραφία αμέσως μετά τους σεισμούς του 1954 που προξένησε βαρύτερες ζημιές στο κτίριο.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 195

Ο ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΚΑΒΑΛΑΡΗΣ

Προσπαθούσε να θυμηθεί πώς και τί ώρα ξύπνησαν εκείνη την ημέρα: 2 Σεπτεμβρίου 1944. Πρέπει να ήταν πολύ νωρίς. Και τους ξύπνησαν οι ιδιοκτήτες του διπλανού σπιτιού που τους φιλοξενούσαν δυο - τρεις μέρες τώρα για λόγους ασφαλείας.

Πρέπει να ήταν η εικοσάχρονη κόρη του ιδιοκτήτη του σπιτιού με την μητέρα της που χτύπησαν την θύρα του υπνοδωματίου:

- Ξυπνήσαμε όλοι. Φεύγουν οι Γερμανοί! Απ' τον Σβάρνα έχουν φύγει...

Πετάχτηκαν οι φιλοξενούμενοι επάνω, μαζί και ο εννιάχρονος νεαρός που ζούσε έντονα τα γεγονότα. Ετοιμάστηκαν γρήγορα, στο δωμάτιό τους ήρθαν και οι ιδιοκτήτες του σπιτιού και οι νοικάρηδες του άλλου "διαμερίσματος".

Βέβαια από μέρες τώρα διαδιδόταν ότι όπου νάναι «τα μαζεύουν». Τις τελευταίες μάλιστα ημέρες ακούγονταν συχνά κανονιές προς τα βουνά και πολυβόλα τις νύχτες. Όμως η είδηση ότι φεύγουν, πέρα από χαρά, σκόρπισε και τρόμο. Πώς θα έφευγαν; Θα έφευγαν ειρηνικά; Θα γίνονταν μάχες; Θα σκότωναν πολίτες; Θα έκαιγαν;

Οι τρεις οικογένειες είχαν μαζευτεί στο επάνω δωμάτιο των φιλοξενουμένων που έβλεπε στην οδό Αλλαμανή. Κάποια στιγμή ο ιδιοκτήτης άνοιξε την θύρα που οδηγούσε στον εξώστη. Προχώρησε σιγά και κοίταξε αριστερά. Ξαναμπήκε μέσα.

- Στην γωνία και σ' όλη την οδό Αλλαμανή είναι γεμάτο Γερμανούς! Αυτοκίνητα, μοτοσυκλέτες, τανκς... Θα πρέπει, όπου νάναι, να φύγουν, είπε.

Σε λίγο μια τρομακτική έκρηξη ακούστηκε. Όλοι πάγωσαν.

- Κάποιο σπίτι ή αποθήκη πυρομαχικών θα ανατίναξαν!, είπε ένας μεγάλος.

Ο εννιάχρονος άκουγε με δέος. Είχε δει πολλά τούς τελευταίους μήνες, περίμενε τα χειρότερα.

Ύστερα πολυβολισμοί ακούγονταν, νέες δυνατές εκρήξεις πολύ κοντά τους, η μητέρα του μικρού σταυροκοπιόταν ψιθυρίζοντας:

- Διώξ' τους, Μεγαλοδύναμε! Χριστέ μου, βάλε το χέρι σου...

Πάλι σιωπή και ύστερα νέοι πολυβολισμοί, εκρήξεις, μακριά και μέσα στην πόλη.

Δυο - τρεις μεγάλοι ξαναβγήκαν στον εξώστη.

- Φεύγουν, φεύγουν!

Βγήκε ο εννιάχρονος και κοίταξε στην ίδια κατεύθυνση, α-

Φωτ. 241. Τελευταία φωτογραφία από το τμήμα της οικίας Μπετζούνη, στο οποίο κατοικούσε η ίδια οικογένεια. Στο ισόγειο πάντα ο φούρνος.

Από τον εξώστη στα δεξιά της φωτογραφίας (βλ. το βέλος) παρακολούθησαμε την απελευθέρωση της πόλεως το 1944 (βλ. το κείμενο «Ο κίτρινος καβαλάρης»- Φωτ. Γιώργου Βογιατζή, 1990).

ριστερά. Καμουφλαρισμένα με θεόρατα κλαδιά δέντρων γερμανικά αυτοκίνητα με πάνοπλους στρατιώτες έστριβαν από την οδό Αλλαμανή, αριστερά και προχωρούσαν στην Φαναρίου (Μπλατσούκα). Μοτοσυκλετιστές με καφε-πράσινες στολές εκστρατείας και κράνη σκεπασμένα με κλαδιά. Εφευγαν κι όλο έρχονταν κι άλλα στρατεύματα από το βάθος τής Αλλαμανή, προφανώς από την τότε μεγάλη αποθήκη Παπαστράτου που στέγαζε μεγάλη μονάδα με τανκς και βαρύ οπλισμό.

Νέες δυνατές εκρήξεις, πάλι απόλυτη νέκρα. Έτρεξε ηλικιωμένος στον εξώστη να δει αν φεύγουν, οι Γερμανοί τον πυροβόλησαν, η σφαίρα πέρασε από πάνω του.

- Διώξ' τους, Μεγαλοδύναμε, διώξ' τους!

Ξαφνικά ένας απροσδιόριστος θόρυβος, ολοένα επιταχυνόμενος, κάλυψε κάθε άλλον. Μέσα στη νεκρική σιγή, εκείνος ο θόρυβος φάνηκε στον εννιάχρονο να του τρυπάει τα αυτιά. Ναι, ναι, καλπασμός αλόγου ήταν που κάλπαζε αφηνιασμένα απ' την πλευρά τού παλιού Γυμνασίου. Κι ύστερα ένα δυνατό χλιμίντρισμα του αλόγου που στάθηκε, τού φάνηκε του μικρού, κάτω απ' τα πόδια του. Δυο - τρεις μεγάλοι έτρεξαν στον εξώστη. Κοίταξαν κάτω, στον δρόμο, κι αμέσως άρχισαν να φωνάζουν δυνατά:

- Φύγε! Φύγε!

Ο μικρός πλησίασε κοντά τους με δέος. Στον δρόμο, κάτω ακριβώς από αυτούς, έξι - επτά μέτρα απόσταση, είδε τον καβαλάρη, στην γωνία Ιεζεκιήλ - Αλλαμανή. Έστριψε ο μικρός το κεφάλι αριστερά, είδε τους Γερμανούς. Δεξιά ο καβαλάρης, τον κοίταξε ο μικρός από πάνω ως κάτω, τον θυμάται σαν να τον πήρε φωτογραφία. Εικοσιπέντε, τριάντα χρονών. Αδύνατος πολύ, κίτρινος, το αίμα του λες και είχε φύγει απ' το πρόσωπο. Το δίκωχο, το ξεπλυμένο χακί πουκάμισο με μαζεμένα ως τον αγκώνα μανίκια. Οι χιαστί δεσμίδες, το στεν, το χακί παντελόνι, τα άρβυλα, τα κυάλια κρεμασμένα στο στήθος. Το βλέμμα ανέκφραστο, στο κενό.

Και ύστερα όλοι, μαζί κι ο μικρός, άρχισαν υστερικές κραυγές, αδιαφορώντας αν τους ακούσουν οι Γερμανοί, τριάντα - σαράντα μέτρα πιο πέρα.

- Φύ-γεεε! Φύ-γεεε! Φύ-γεεε!

Ούτε γύρισε αυτός να τους κοιτάξει. Πέρασαν κι άλλα δευτερόλεπτα αγωνίας και, ξαφνικά, σαν αυτόματο, το άλογο άρχισε να καλπάζει μπροστά.

Πέρασαν πενήντα έξι χρόνια από τότε. Κι ο άλλοτε μικρός θυμάται πάντα με συγκίνηση πως οι μεγάλοι, που θέλησαν να σώσουν τότε τον καβαλάρη, ενήργησαν με πατριωτικά κίνητρα και εθνική αλληλεγγύη, παρ' ότι κάποιοι «ανήκαν» ιδεολογικά σε άλλους «χώρους», από εκείνον στον οποίον υποτίθεται ότι ανήκε ο κίτρινος καβαλάρης...

Φωτ. 242. Κατοχική φωτογραφία κάτω από τον προαναφερθέντα εξώστη τής οικίας Μπετζούνη, στην διασταύρωση των οδών Ιεζεκιήλ (αριστερά) και Αλλαμανή, όπου και η φωτογραφία.

Πίσω από τον ηλεκτρικό στύλο, ακριβώς, στα αριστερά, στάθηκε ο καβαλάρης, περί του οποίου έγινε λόγος προηγουμένως. Δεξιά ο φούρνος Μπετζούνη και πιο πίσω ο κήπος Σβάρνα με το συνεχόμενο τότε ισόγειο μονοπώλιο.

Πίσω από τα παιδιά τής φωτογραφίας, επί της οδού Αλλαμανή, αριστερά, το μεταγενέστερο Λύκειο Ζούμπου.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δέκατο, 1999, σελ. 269

ΜΕΡΕΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

- Μάνα μ' , για δε μι καμαρώνεις;
- Του πως, Γιώργη, μ' , να σι χαρού, του πως να καμαρώσου;
κόσμους σι λέγουν χαραμτζή...
(Από τα «Δημοτικά τραγούδια της Θεσσαλίας» τού Θ. Νημά).

Ο Φάνης, ας τον πούμε έτσι, ξαναφάνηκε στην πόλη μας με την λήξη τού πολέμου. Ήταν οι πρώτες μέρες που ακολούθησαν την φυγή τών Γερμανών. Οι νέοι ξεχύθηκαν ζευγαρωμένοι, φιλιόνταν στους δρόμους, ξενουχτούσαν. Οι μεγάλοι τούς έλεγαν αλήτες. Σήμερα ξέρουμε πως δεν ήταν.

Ο Φάνης πρωτοστατούσε κι έδινε τον τόνο στις ανέμελες συντροφίες. Κάτι τίτλοι αντιστασιακοί - αληθινοί, ψεύτικοι, ποιός ξέρει- πρόσθεταν γόητρο, οι φήμες τον ήθελαν καρδιοκατακτητή. Οι κοπελιές μας εκτιμούσαν το θάρρος, την ανεμελιά. Κι άλλωστε ήταν ή πλησίαζε η ώρα τού υπαρξισμού.

Κάποτε κόπασαν τα τρελά καμώματα, η ζωή επανήλθε σε κάποιον φυσιολογικό ρυθμό. Τα ζευγαράκια, άλλα νομιμοποιήθηκαν, άλλα όχι. Κι όσα δεν νομιμοποιήθηκαν σε λογικό διάστημα κόλλησαν την «ρετσινιά». Οι ίδιοι τότε δεν έδιναν σημασία, το κατάλαβαν αργότερα.

Εκείνος που δεν χαμπάριζε ήταν ο Φάνης. Γι' αυτόν η ζωή ήταν διαρκές πανηγύρι. Σ' όσους τού έλεγαν για «δουλειά», απαντούσε:

- Μη βιάζεστε, θα ξανά 'ρθουν δύσκολες μέρες, θα βρούμε καιρό και για δουλειά.

Σ' όσους τον πείραζαν για τις συντροφίες του, έλεγε:

- Να σας πω κάτι; Ποτέ η Καρδίτσα δεν είχε ωραιότερες κοπελιές όσο σήμερα. Κι αυτό δεν το λέω μόνο εγώ, ρωτήστε και τα γερόντια!

Στα μεγάλα του κέφια έπαιζε μ' ένα πιστόλι πλακέ. Τα πιστόλια τότε ήταν στην ημερησία διάταξη. Τά 'φερναν και στο Γυμνάσιο, στο διαγώνισμα. Οι καθηγητές έκαναν πως δεν έβλεπαν. Οι μέρες ήταν πονηρές, η ελαττωματική όραση, προτέρημα.

Μια Κυριακή βολτάραν στο κτήμα τού Νότου. Σε λίγο φάνηκε κι ο Φάνης με μεγάλη παρέα. Ξαφνικά τον είδαν να βγάζει το πλακέ, να σημαδεύει ψηλά

στον φτελιά. Ο πυροβολισμός ανατάραξε το μικρό κτήμα. Ένα μεγάλο πουλί έπεσε κάθετα. Μια μελαχρινή τής παρέας του έτρεξε, το σήκωσε. Το χάιδεψε τρυφερά ώσπου ξεψύχησε. Εκείνος ξανάβαλε το πλακέ στην τσέπη, τους φάνηκε πως είχε μελαγχολήσει.

Για χρόνια μετά τον έβλεπαν στην πόλη άνεργο. Δεν έφερε βαρέως τον τίτλο, αν και ανεργία τότε σήμαινε εξαθλίωση. Εκείνος ξεχείλιζε από ζωντάνια, αισιοδοξία. Από πού αντλούσε την δύναμη;

Στην δεκαετία τού '60 μετακόμισε στην Αθήνα. Πότε - πότε τον συναντούσαν στα γήπεδα της Αθήνας, του Πειραιά, να φωνάζει για την «Αναγέννηση». Καλοντυμένος πάντα, έφερνε στα γήπεδα ειδικό μαξιλάρι. Ωστόσο τον έβλεπαν ξεκομμένο από συντροφίες.

Οι φήμες έλεγαν πως ήταν αδύνατον να στρώσει σε μια δουλειά. Άφηνε τη μια κι άρχιζε την άλλη. Κι αυτό για τους συμπατριώτες μας είναι βαρύ αμάρτημα.

Χρόνια είχε την αίσθηση πως είχε πάνω του ένα σημάδι «υπεροχής». Κι αυτό το σημάδι δεν το συναντούσες στους πράγματι πετυχημένους (με κριτήρια τοπικά). Διερωτόσουν καμιά φορά αν αντλούσε την δύναμη απ' την δεκαετία τού '40.

Ύστερα μαθεύτηκε πως ξαναγύρισε στην πόλη μας, πως σπάνια έβγαινε. Οι παλιές παρέες σκόρπισαν στα μεταπολεμικά χρόνια, άλλοι γινίκαν νοικοκυραίοι. Την τελευταία φορά που τον είδαν, τους φάνηκε πως το «σημάδι» χάθηκε. Ή δεν υπήρχε ή είχε γίνει πολύ ανεπαίσθητο. Μπορεί και να γελάστηκαν, ένιωσαν όμως κάτι σαν πίκρα. Τώρα σκέφτονται πως άλλοι είναι για ειρήνη κι άλλοι για χρόνια δύσκολα. Διερωτάσαι καμιά φορά αν ο Φάνης πράγματι υπήρξε, αφού έχεις τόσο αμυδρή εικόνα γι' αυτόν. Μπορεί να ήταν, πού ξέρεις, δημιούργημα της φαντασίας σου ή η συνισταμένη πολλών νέων τής μεταπολεμικής εποχής μας. Πάντως, αν πράγματι υπήρξε, σ' ένα πράγμα είχε δικιο: ποτέ η πόλη μας δεν είχε ωραιότερες κοπελιές απ' την δεκαετία τού '40.

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 210)

Φωτ. 243 - 244. Κοντά στην διασταύρωση των οδών Χρ. Αλλαμανή και Γεζεκλήλ λειτούργησε για μερικά χρόνια από την δεκαετία τού 1950 το Ιδιωτικό Εκπαιδευτήριο (Λύκειο - Δημοτικό - Νηπιαγωγείο) Κ. Ζούμπου. Μαθητές τής ΣΤ' Δημοτικού στην πρόσψη του σχολείου και στην αίθουσα διδασκαλίας με τον δάσκαλό τους Σανίδα (αριστερά) και τον διευθυντή τού σχολείου.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 151

Φωτ. 245 - 248. Γυμναστικές επιδείξεις στο προαύλιο του Εκπαιδευτηρίου Ζούμπου (Φωτ. Ευάγγελου Βαΐτση, Ιούνιος 1959).

Από την «Παλιά Καρόιτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 152

Φωτ. 249 - 252. Οι επιδείξεις τού Δημοτικού Ζούμπου συνεχίζονται με ασκήσεις, σκετς και χορούς (Φωτ. Ευάγγελου Βαΐτη, Ιούνιος 1959 και Απόκριες του ίδιου έτους στη τελευταία εικόνα).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 152 κ.επ.

Φωτ. 253 - 256. Αριστερά επάνω και κάτω, από παρέλαση του Εκπαιδευτηρίου Ζούμπου στο σχολείο και στην πλατεία (Φωτ. 1959, η πρώτη Δημ. Μπούζου). Στην μέση και δεξιά, από απαγγελίες και σκετς (Φωτ. Ευάγγελου Βαΐτη, 23.6.1959). Στο βάθος της δεξιάς φωτογραφίας διακρίνεται η οικία Γατσοπούλου - Μπετζούνη.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 152 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 257. Μετά την επίσκεψη στο Σχολείο Ζούμπου, γυρίζουμε στην οδό Ιεζεκιήλ. Από το σημείο τής διασταύρωσης με την οδό Αλλαμανή, προχωρούμε, πάντα δυτικά, προσπερνούμε την Πίνδου (σήμερα, Τζέλλα) και φτάνουμε στην παλιά αποθήκη τής οδού Ιεζεκιήλ, λίγο προ τής οδού 18 Αυγούστου. Εκεί λειτούργησε από το 1952 και για

μερικά χρόνια, το Β΄ Γυμνάσιο Αρρένων, που βρίσκεται 30-40 περίπου μέτρα από το παλιό (1889) Γυμνάσιο. Μια φωτογραφία από τον αγιασμό και τα επίσημα εγκαίνια του Β΄ Γυμνασίου, παρουσία επισήμων και λαού (Φωτ. 22.3.1953).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 198

Φωτ. 258 - 260. Επάνω αριστερά, μια άλλη φωτογραφία τού Β΄ Γυμνασίου από την τελετή των εγκαινίων. Αριστερά ο πρόεδρος του συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων Νικόλαος Βογιατζής εκφωνεί λόγο. Δίπλα του ο δικηγόρος Κων. Κουσαής (με το καπέλο) και εν συνεχεία ο Αθανάσιος Μπλατσούκας, Δήμαρχος. Πίσω του ο αξέχαστος Φυσικός και Γυμνασιάρχης του Α΄ Γυμνασίου Στέφανος Σερμπέτης, ο Δημήτριος Παπαγεωργίου, παλαιίμαχος δημοσιογράφος, ο Αλέκος Βελημέζης, εξαιρετος φιλόλογος και Γυμνασιάρχης τού εγκαινιαζομένου Γυμνασίου. Στο άκρον δεξιά ο Γ.Δ. Μπίτσιος. Άπαντες αείμνηστοι προ ετών...

Δεξιά το Β΄ Γυμνάσιο σε μεταγενέστερη φωτογραφία τού Φ.Ν.Β. Κάτω το ιστορικό, από το 1889, παλιό Γυμνάσιο στην διασταύρωση των οδών Ιεζεκιήλ και 18 Αυγούστου, λίγα μόλις μέτρα από το άλλοτε Β΄ Γυμνάσιο (Φωτ. 22.3.1953, 1991 και Χριστούγεννα 1975 αντιστοίχως). Προχωρούμε προς το παλιό Γυμνάσιο.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέτρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 128 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 261 - 262. Δυο σχετικά πρόσφατες φωτογραφίες από το παλιό ιστορικό Γυμνάσιο (Φωτ. Φ.Ν.Β., 1993 και Πάσχα 1983 αντιστοίχως)

Φωτ. 263. Παλιά αναμνηστική φωτογραφία των μαθητών τής Δ΄ τάξεως μπροστά στην είσοδο του παλιού Γυμνασίου, πριν από ογδόντα περίπου χρόνια! (Φωτ. 1921 -1922)

Φωτ. 264. Μια άλλη εντυπωσιακή φωτογραφία από την πρώτη, μεικτή τότε τάξη, του παλιού Γυμνασίου. Άλλες εποχές, άλλα ήθη... (Φωτ. 1921-1922)

Φωτ. 265 - 266. Μαθητές Γυμνασίου και Δημοτικού με τα χαρακτηριστικά πηλήκια της δεκαετίας του 1920. Αριστερά οι μαθητές Γυμνασίου Απόστολος Ζήσης (μετέπειτα καθηγητής Φυσικών), Βασίλειος Αναστασίου (μετέπειτα καθηγητής Μαθηματικών και

Λυκειάρχης) με φίλο τους δεξιά (Φωτ. 1922)

Δεξιά τα τρία αδέρφια Χαντζιάρα (Πελοπίδας, Βασίλειος και Αντιγόνη), μαθητές του Δημοτικού, με έναν φίλο τους δεξιά (Φωτ. 1920).

Φωτ. 267. Στην είσοδο πάντα τού παλιού Γυμνασίου πριν δημιουργηθεί ο σημερινός εξώστης και οι εκατέρωθεν σκάλες. Διακρίνονται, καθιστοί από αριστερά, οι καθηγητές Δημήτριος Κασιούρας (Γυμναστής), Παπαδάτου (Γαλλικών), Στέργιος Παπαγεωργίου (Φιλολόγος), Πριάκος (Γυμνασιάρχης), Αλέκος

Βελημέξης (Φιλολόγος), Κώστας Μπαρμπαρούσης (Φιλολόγος) και Κορομηλάς (Γυμναστής). Πρώτη μαθήτρια από αριστερά η Νίτσα Αναστασίου και πέμπτη η Δανάη Τσιμπούκη που πρόσφεραν φωτογραφίες για το Λεύκωμα. Η αναμνηστική φωτογραφία πριν από 68 ακριβώς χρόνια (1932).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 147

Φωτ. 268 - 269. Επάνω οι απόφοιτοι Γυμνασίου με τους καθηγητές τους Μιχόπουλο (στο μέσον) και Σερμπέτη δίπλα του (Ιούνιος 1945).

Κάτω, ημέρα εθνικής εορτής τού 1952-1953 και οι καθηγητές μας παίρνουν θέση για αναμνηστική φωτογραφία. Από αριστερά Παναγιώτης Μπέης (Φιλολόγος), Ηλίας Γκαβαρδίνας (Γυμναστής), Ζήσης, Κώστας Κουλοσούσας (Φυσικός), Βασίλειος Αναστασίου (Μαθηματικός), Στέφανος Σερμπέτης (Φυσικός, Γυμνασιάρχης), Δημ. Κασιούρας (Γυμναστής), Φώτης Καλούσης (Μαθηματικός). (Φωτ. Δημ. Τσούτσου και Φωτο - Δόντα αντιστοίχως).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 147 η δεύτερη φωτογραφία

Φωτ. 270. Ωραία διακόσμηση της πρόσοψης του παλιού ιστορικού Γυμνασίου κατά την εθνική εορτή τής 25 Μαρτίου 1951 (Φωτ. Δημ. Τσούτσου).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έκτο, σελ. 155

Φωτ. 271 - 273. Επάνω οι μαθητές στο προαύλιο του παλιού Γυμνασίου εν παρατάξει (1951-1952). Δύο μέτρα κάτω από το προαύλιο αυτό βρίσκονται θαμμένοι, πολύ πριν από το 1881, παλιοί συμπολίτες μας μουσουλμάνοι - ο χώρος πριν ανεγερθεί το Γυμνάσιο ήταν παλιό μουσουλμανικό νεκροταφείο.

Δεξιά ο σημαιοφόρος του Β' Γυμνασίου Φ.Ν.Β. κατεβαίνει από τον εξώστη του, εν όψει της παρελάσεως των δύο Γυμνασίων κατά την εορτή της 25 Μαρτίου 1953.

Κάτω αριστερά συντροφιά μαθητών στην σκάλα του Γυμνασίου, την ίδια πάνω - κάτω εποχή (1952 π.). (Φωτ. Δημ. Τσούτσου, Φωτο - Τζείεις και Φωτο - Δόντα αντιστοιχώς).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο και Τρίτο, 1993 - 1994 και 1990-1991, σελ. 220 και 199

Φωτ. 274 - 277. Μετά τον σεισμό τής 30 Απριλίου 1954, μερικές τάξεις τού Γυμνασίου Θηλέων στο προαύλιο του τότε Γυμνασίου Αρρένων (στις δυο φωτογραφίες επάνω) αλλά και στις οδούς Καποδιστρίου και 18 Αυγούστου, βόρεια του Γυμνασίου (βλ. στις

κάτω φωτογραφίες). Τα μαθήματα γίνονταν μέσα στις μεγάλες αυτές σκηνές (Φωτ. 1954).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο και Πέμπτο, 1992 και 1993-1994, σελ. 149 και 220-221

Φωτ. 278. Μια τελευταία χαρακτηριστική φωτογραφία με τελειόφοιτες μαθήτριες, κατά την εθνική εορτή τής 28.10.1964, μπροστά στο παλιό Γυμνάσιο, καθ' ον χρόνον στην διάρκεια του 1960 λειτουργούσε ως Γυμνάσιο Θηλέων (Φωτο - Αλεξίου).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 199

Φωτ. 279 - 280. Πάντα στο προαύλιο του παλιού Γυμνασίου. Αριστερά τελειόφοιτοι Γυμνασίου κατά την διάρκεια αθλήσεώς τους στο μπάσκετ. Σήμερα οι περισσότεροι ζουν και εργάζονται στην Αθήνα, εκτός των Τάκη Κουντάρα (στο κέντρο) και Βαγγέλη Καψή, δεξιά (Φωτ. 1954).

Δεξιά, από το προαύλιο του Γυμνασίου, διακρίνουμε την πίσω όψη (βόρεια) της μεγάλης οικίας Σπύρου και Κούλας Γεωργιάδη (ήδη Χρήστου και Γωγωλένας Μαυράκη) επί των οδών Φαναρίου (ήδη Μπλατσούκα) και Τρικάλων, κτισμένη το 1932 (Φωτ. 1954).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δέκατο, 1999, σελ. 265 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 281 - 283. Άλλες δύο όψεις τής οικίας Χρήστου και Γω-
λωλένας Μαυράκη (πρώην οικία Γεωργιάδου). Γαλήνιες στιγ-
μές με τις κότες να βόσκουν ελεύθερα στην θορυβώδη σήμερα ο-
δό Τρικάλων (φωτ. 1954).

Κάτω χρυσάνθεμα στον κήπο τής ίδιας οικίας. Αριστερά η
εκπαιδευτικός Κούλα Γεωργιάδου με την φίλη της Ελένη Μα-
κρή που πέρασε να πει μια καλημέρα (Φωτ. 1935 π.).

Φωτ. 284 - 286. Στο προαύλιο του παλιού Γυμνασίου, νοτιοανατολικά, υπήρχε άλλοτε το κεντρικό «τσαρσί» τζαμί με το παλιό μουσουλμανικό νεκροταφείο, που καταλάμβανε όλο τον προαύλιο χώρο. Στην διασταύρωση των οδών Φαναρίου (Μπλατσούκα) και Τρικάλων - νοτιοδυτικό οικόπεδο- ανηγέρθη το 1932 η οικία Γεωργιάδου. Κατά την ανέγερση των θεμελίων τής οικίας ανευρέθησαν εκτός άλλων, και οι εικονιζόμενες επι-

τύμβιες στήλες από το νεκροταφείο, οι οποίες φυλάσσονται ακόμη στην ίδια οικία. Στην αριστερή φωτογραφία ενώσαμε δύο σκόρπια κομμάτια τής στήλης και στην μεσαία τρίτα, ώστε να σχηματιστούν, κατά το δυνατόν, ολόκληρες οι στήλες (Φωτ. Φ.Ν.Β. 30.8. 1990).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 115-117

Φωτ. 287 - 289. Θραύσματα άλλων τριών επιτύμβιων στηλών τού μουσουλμανικού νεκροταφείου που ανευρέθησαν προπολεμικά κατά την εκσκαφή τών θεμελίων τής προαναφερθείσης οικίας Γεωργιάδου (σήμερα Χρ. Μαυράκη). (Φωτ. Φ.Ν.Β. 30.8.1990).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 115 - 117

Φωτ. 290. Λεπτομέρεια από το ζωγραφικό έργο του Κώστα Παύλου - Πωλ «Αυγή της Καρδίτσας» (1929). Διακρίνεται ανάμεσα στα φυλλώματα ο μιναρές του τζαμιού που βρισκόταν στον χώρο τού προαυλίου τού παλιού Γυμνασίου. Διακρίνουμε τον κωνικό εξώστη τού μιναρέ και την κωνική μολυβδοσκεπάστη κωνική με την ημισέληνο. Ολόκληρος ο πίνακας δημοσιεύθηκε στον Α' τόμο τού περιοδικού *Γνώση και Γνώμη* (σελ. 106) από τον Νίκο Κατόικο.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 114

ΤΟ ΠΑΛΙΟ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΟ ΤΖΑΜΙ ΣΤΟ ΠΡΟΑΥΛΙΟ ΤΟΥ ΠΑΛΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Από την σχετική εργασία με τίτλο «Τα τζαμιά τής Καρδίτσας» («Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991) αναδημοσιεύουμε το σχετικό απόσπασμα για το μουσουλμανικό τζαμί και νεκροταφείο που βρισκόταν άλλοτε στον χώρο τού προαυλίου τού παλιού Γυμνασίου.

Ορισμένες πληροφορίες για τα τζαμιά τής Καρδίτσας μνημονεύονται ακροθιγώς στο ήδη προαναφερθέν βιβλίο τού Βασιλείου Δημ. Λάππα «Η Ιστορία τής πόλεως Καρδίτσας». Παραθέτουμε ολόκληρη την σχετική περιγραφή (σελ. 34-35) που έχει ως εξής:

«*Εν Καρδίτση υπήρχον και τρία τεμένη (τζαμιά) διότι ο πληθυσμός ήτο μικρός. Ενώ εν Λαρίση, όπου ο Τούρκικος πληθυσμός ανήρχετο στις 20.000, τα τεμένη ανήρχοντο σε 27 (...). Το εν ήτο επί των οδών Φαναρίου (πρ. Ρούσβελτ) και Τρικάλων, έναντι του Γυμνασίου (...). Το παρά το Γυμνάσιον Τέμενος εσώζετο μέχρι το 1922, από του εξώστου δε του μιναρέ του τεμένους τούτου ηκούετο πεντάκις της ημέρας μέχρι του έτους 1898 ο Μουεζίνης προσκαλών τους πιστούς εις προσευχήν και λέγων «Εις ο Θεός και αντιπρόσωπός του ο Μωάμεθ, αυτόν δε πρέπει να προσκυνώμεν και όχι άλλον, κατά δε τας εορτάς του μπαϊραμίου (Πάσχα) και του Ραμαζανίου (Απόκριω) και κατά την προσευχήν, η οποία γίνεται μία και ημίσεαν ώρα πριν και μετά την δύσιν του ηλίου ηνάπτοντο εις τον εξώστην του μιναρέ και φώτα.*

«*Το τέμενος τούτο είχε έναν μιναρέ και ήτο απλούν άνευ αρχιτεκτονικής αξίας, εν αντιθέσει προς το εν Τρικάλους και ήδη σωζόμενον Τέμενος, το οποίο είναι έργον σπουδαίας αρχιτεκτονικής αξίας.*

Παραθέσαμε την σχετική περιγραφή τού Λάππα για να σχηματίσει μια πρώτη εικόνα ο αναγνώστης και προχωρούμε στην συνέχεια στα στοιχεία εκείνα που αντλήσαμε από γραπτές και προφορικές πηγές.

Περιγραφή τού Τζαμιού

Όπως είναι γνωστό στους ειδικώς ασχολούμενους με το θέμα, δεν υπάρχει καθορισμένος τύπος τζαμιού. Υπάρχει ποικιλία ως προς τον ρυθμό, το μέγεθος, τον αριθμό των μιναρέδων που έχει κάθε τζαμί κτλ. Από την άποψη αυτή, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, τα τρία τζαμιά τής Καρδίτσας ήταν απλού μάλλον τύπου, δηλαδή με μια τετράγωνη κεντρική αίθουσα και με ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τον ένα μιναρέ (υπάρχουν και ακόμη απλούστερα τζαμιά χωρίς μιναρέ. Τα τρία τής Καρδίτσας, ήταν, ας πούμε, μέσης κατηγορίας αφού διέθεταν από έναν μιναρέ!).

Το τζαμί τού παλιού γυμνασίου - για το οποίο έχουμε και τις περισσότερες προφορικές μαρτυρίες - πέραν τού ότι ήταν και το κεντρικότερο της πόλης, στον χώρο δηλ. της τότε αγοράς - ανήκε και αυτό στον απλό τύπο που προαναφέραμε, χωρίς κάτι το ιδιαίτερα χαρακτηριστικό. Όλοι οι παλιοί συνομιλητές μας ομιλούν για μια απλή τετράγωνη αίθουσα - αίθουσα προσευχής των Μουσουλμάνων, η οποία στις αρχές τουλάχιστον της δεκαετί-

ας τού 1930 δεν είχε στο εσωτερικό της τίποτα το ιδιαίτερο διακοσμητικό στοιχείο. «Τοίχοι άδειοι», μας λένε, «δεν υπήρχε τίποτα στο εσωτερικό».

Για να σχηματίσουμε σαφέστερη εικόνα θα πρέπει να έχουμε υπ' όψιν μας και τα εξής, που δικαιολογούν την ανωτέρω μαρτυρία:

α) στα οθωμανικά τζαμιά δεν υπάρχουν εικόνες ή αγάλματα, αφού, όπως είναι γνωστό, κάτι τέτοιο δεν το επιτρέπει η θρησκεία. Στους τοίχους υπάρχουν συνήθως γραμμένα ρητά του Κορανίου, ενώ το δάπεδο το στολίζουν διάφοροι τάπητες και

β) στις αρχές τής δεκαετίας τού 1920 (με την ανταλλαγή τών πληθυσμών, ήδη από το 1923) δεν υπήρχαν Μουσουλμάνοι στην Καρδίτσα για να φροντίσουν το ιερό τέμενός τους (αλλά και όταν υπήρχαν δεν τα πολυφρόντιζαν - βλ. κατωτέρω), και συνεπώς θα πρέπει μάλλον να υποθέσουμε πως αυτό (όπως χιλιάδες ελληνικά μνημεία τέχνης σ' όλη την Επικράτεια) είχε εγκαταληφθεί στην μοίρα του και στην φθορά τού χρόνου.

Αφού λοιπόν οι συνομιλητές μας δεν θυμούνται κάτι το χαρακτηριστικό από το εσωτερικό τού τζαμιού, φαίνεται ότι και τα τυχόν ρητά τού Κορανίου είχαν με τον έναν ή τον άλλον τρόπο εξαφανιστεί, καθώς και οποιοδήποτε άλλο διακοσμητικό στοιχείο.

Η είσοδος του τζαμιού, κατά τις προφορικές μαρτυρίες που προαναφέραμε, βρισκόταν στη βόρεια πλευρά του τζαμιού, «έβλεπε» δηλ. προς την είσοδο του σημερινού γυμνασίου (μαρτυρία Ιωάννη Θεολόγη και Βασιλή Νεστορίδη). Πάνω από την είσοδο του τζαμιού υπήρχε μια πλάκα με τουρκική επιγραφή, την οποίαν είχαν εντοιχίσει οι Τούρκοι στρατιωτικοί όταν το 1897, στον άτυχο εκείνον ελληνοτουρκικό πόλεμο, κατέλαβαν την πόλη. Τη μαρτυρία αυτή μάς δίνει σ' ένα μικρό σημείωμά του ο παλιός ιστορικός Χρίστος Γ. Καλοκαιρινός, το οποίο με τίτλο «*Δύο Τουρκικά επιγραφαί εν Καρδίτση*», δημοσίευσε ο ίδιος στη «*Θεσσαλική Φωνή*» Καρδίτσας, στο φύλλο τής 10.3.1927. Αντιγράφουμε το κείμενο αυτό της επιγραφής έτσι όπως το μετέφρασε από την τουρκική ο ίδιος ο ιστορικός. Έγραφε λοιπόν η επιγραφή τού τζαμιού:

«*Υπό του εμπορουμένου ευσεβείας και δικαιοσύνης μονάρχου Αβδούλ Χαμίτ, το περιφανές τούτο οικοδόμημα κατεστράφη (!), καίπερ ην αιτία αναριθμητών ευεργεσιών εν τε τω παρόντι και τω μέλλοντι κόσμω. Όθεν τούτο το κτίριον - Μπουρζά τζαμί - ο αυτοκράτωρ, ο καθήμενος επί ενδόξου και μεγαλοπρεπούς θρόνου, διέταξε να γίνη δια φερμανίου, προκληθέντος υπό του θεράποντος των νομικών διατάξεων τοποτηρητού (Καϊμμακάμ) της επαρχίας Καρδίτσας Χακκί. Συν τη ομολογία δε της πίστεως εις τον Θεόν, την χρονολογίαν την δε εις τον θελξικάρδιον τούτον τόπον μεθ' υπερβολικής χαράς τίθεμεν, αναζωπυρούντες τον αιώνα του Σουλτάνου 1315 (1897)*».

Η κακή (πιθανόν) μετάφραση της επιγραφής από τον φιλότιμο Καλοκαιρινό ή ο δαίμονας του τυπογραφείου κατέστησαν δυσνόητο το νόημα της επιγραφής. Πιθανόν, το νόημα αυτό να σχετίζεται με τον κατά το έτος 1897 ευπρεπισμόν τού τζαμιού, ο οποίος διετάχθη με φερμάνι από τον Τούρκο μονάρχη, συνεπεία των μακροχρόνιων φθορών του. Αξίζει όμως να σημειωθεί η θρησκευτική πίστη αυτών που εντοιχισαν την επιγραφή, καθώς και η ευγένειά τους να χαρακτηρίσουν τον τόπο μας «*θελξικάρδιον*»... (Είμαι βέβαιος πως σήμερα θα είχαν διαφορετική γνώμη...). Αξίζει επίσης να σημειώσουμε πως εντοιχισμένες

επιγραφές πάνω από την κυρία είσοδο μουσουλμανικών τζαμιών δεν ήταν κάτι το σπάνιο. Ενδεικτικώς παραπέμπω στο σχετικά πρόσφατα δημοσιευμένο άρθρο τού Βίκτωρα Κοντονάσιου («*Τουρκική επιγραφή*»), δημοσιευμένο στη «*Θεσσαλία*» Βόλου (3.4.1988). Ο Κοντονάσιος αφηγείται πως στον Αλμυρό αρκετές επιγραφές ήταν εντοιχισμένες στα 10 τζαμιά που υπήρχαν άλλοτε εκεί. Από τις επιγραφές αυτές μόνο η μια διασώθηκε - πρόλαβε να την δημοσιεύσει ο Νικόλαος Γιαννόπουλος στα 1933, στον τρίτο τόμο των «*Θεσσαλικών Χρονικών*». Παραθέτουμε το αρχικό μέρος τής από το 1868 επιγραφής αυτής τού Αλμυρού, έτσι όπως το διέσωσε ο Γιαννόπουλος: «*Ο ιδρυτής του τζαμιού αυτού είναι ο Ασλάν Τσαούς. Το πνεύμα του να είναι εύθυμο. Δεν έφθασαν τα χρήμαγα για τελειοποίηση. Ο Θεός ξέρει το μυστικό του*» (!).

Αλλά ο Χρ. Καλοκαιρινός στο μικρό σημείωμα που προαναφέραμε ομιλεί για δύο τουρκικές επιγραφές «*εν Καρδίτση*». Η δεύτερη αυτή επιγραφή βρισκόταν πλησίον της πρώτης, εντοιχισμένη στην παρακείμενη τότε (1927, χρονολογία δημοσιεύσεως του άρθρου τού Καλοκαιρινού) βρύση. Γράφει λοιπόν ο Καλοκαιρινός στο υπόλοιπο μέρος του σημειώματος που προαναφέραμε: «*Εις τας αρχάς του 16ου αιώνα μ.Χ. Τούρκοι εξ Ικονίου ελθόντες εγκατεστάθησαν, όπου το γυμνάσιον της πόλεως. Έκτισαν τότε ευκτήριον οίκον και πλησίον αυτού κρήνην διότι ως πρώτιστον καθήκον ταύτα υποβάλλει η θρησκεία των. Η επιγραφή έχει ούτω: «Η κρήνη του κασαμπά Αβδούλ Μπακή». Η εν λόγω πλαξ αφηρέθη προ τίνος, αγνώστου υπό τίνος». (Για τους «*Εξ Ικονίου*» μωαμεθανούς πρβ. την σχετική εργασία του Νικ. Καραφύλλη «*Εποικισμοί Κονιάρων - Τούρκων - στην περιοχή του Νομού Καρδίτσας*» - περ. «*Γνώση και Γνώμη*» τ.Ζ' /1989, σ. 167-170).*

Από το απόσπασμα αυτό του Καλοκαιρινού μπορούμε, εμμέσως ίσως, να προσδιορίσουμε την εποχή ανεγέρσεως του καρδιτσιώτικου τζαμιού, το οποίον πιθανόν να αριθμούσε 400 και πλέον χρόνια ζωή, αν βεβαίως δεν είχε στη διαδρομή των αιώνων κατεδαφισθεί και ανεγερθεί εκ νέου κτλ.

Αλλά ως προχωρήσουμε στην περιγραφή του κεντρικότερου αυτού τζαμιού τής πόλης μας. Στα δυτικά τού τζαμιού υπήρχε η ογκώδης βάση στην οποία στηριζόταν ο ψηλός μιναρές (από την αραβική λέξη «*νour*», που σημαίνει φως, χώρος από τον οποίον εκπέμπεται φως). Την ογκώδη βάση του μιναρέ ο επαίτης Χατζιαρούλιας (από το Καρπενήσι) είχε μετατρέψει σε υπνοδωμάτιο, τόπο δηλ. μόνιμης κατοικίας του (βλ. κατωτέρω λεπτομέρειες). Από το εσωτερικό τής βάσης αυτής ξεκινούσε μετά από ορισμένα σκαλοπάτια, στενή ελικοειδής κλίμακα, η οποία κατέληγε στον κυκλικό εξώστη (πληροφορία Ιφιγένειας Ιωάννου - Βογιατζή), από τον οποίον ο μουσουλμάνος ιερωμένος καλούσε πολλές φορές την ημέρα τούς ομόθρησκούς του σε προσευχή. Η σκάλα αυτή ήταν τόσο στενή και οι στροφές τόσο απότομες ώστε «*λίγο να στραβοπατούσες κινδύνευες να σπάσεις το κεφάλι σου στον τοίχο*» (πληροφορία Βασ. Νεστορίδη). Η περίμετρος του εξώστη ήταν 3-4 μέτρα και είχε διάμετρο 60-80 πόντους (πληροφορία Β. Νεστορίδη). Μετά τον κυκλικό αυτόν εξώστη (που βρισκόταν λίγο πιο ψηλά από το μέσον τού μιναρέ, όπως διακρίνεται και στον πίνακα του Πωλ), ο μιναρές κατέληγε σε κωνική μολυβδοσκεπάστη κορυφή, πάνω στην οποία βρισκόταν η ημισέληνος. Την τελευταία αυτή πληροφορία μάς δίνουν οι Ιωάννης Θεολόγης και Βασ. Νεστορίδης, συγχρόνως όμως επιβεβαιώνεται α-

πό σχετικό πίνακα του συμπολίτη μας καλλιτέχνη Κώστα Παύλου - Πωλ. Ο πίνακας αυτός έγινε στα 1929, παρουσιάζει δε την περιοχή γύρω από το γυμνάσιο. Σε πρώτο πλάνο βρίσκονταν παλιά χαμόσπιτα, άνθρωποι και ζώα, ενώ στο βάθος προβάλλει μέσα από τα δέντρα μεγαλοπρεπώς ο μιναρές με την μολυβδοσκέπαστη κορυφή του. Είναι το τοπίο αυτό του Πωλ ένα έξοχο έργο, σπάνιο πλέον εικαστικό ντοκουμέντο για την πόλη μας. Μικρό τμήμα τού μιναρέ μπορεί επίσης ο αναγνώστης να δει στη φωτογραφία (με αριθμό 10) που δημοσιεύσαμε στον ΣΤ' τόμο τού περιοδικού «Γνώση και Γνώμη» (1987), η φωτογραφία όμως αυτή, τραβηγμένη από μακρυνή απόσταση, είναι ελάχιστα διαφωτιστική.

Τέλος, κατά την μαρτυρία τού Βασ. Νεστορίδη, το τζαμί είχε και υπόγειο χώρο, πληροφορία που δεν επιβεβαιώνεται από άλλη πηγή.

Σκηνές από τη ζωή του τζαμιού

Η παλιότερη προφορική μαρτυρία που διαθέτουμε για την ζωή τού τζαμιού (πέραν όσων μνημονεύθηκαν ανωτέρω) αναφέρεται στην εποχή των βαλκανικών πολέμων τού 1912-13. Συγκεκριμένα (όπως μας αφηγήθηκε ο Ιωάννης Θεολόγης), όταν στις 21.2.1913 έπεσε το Μπιζάνι, θερμόαιμοι Καρδίσιώτες (ας μην ξεχνάμε πως ζούσαν τότε στην πόλη και ορισμένες μουσουλμανικές οικογένειες) ξεχύθηκαν πανηγυρίζοντας στους δρόμους, εφοδιασμένοι με γκράδες και μάλιγχερ. Μάλιστα, όπως θυμάται ο σεβαστός πληροφορητής μας, που ήταν αυτόπτης μάρτυρας των τότε γεγονότων, μερικοί θερμόαιμοι πυροβόλησαν προς την κορυφή του μολυβδοσκέπαστου μιναρέ, το οποίο φυσικά δεν έπαθε καμία ζημιά.

Ο παλιός εμψυχωτής τού Παιδικού Θεάτρου Καρδίτσας, ο Γιάννης Ματθαίουπουλος, μας αφηγήθηκε προ ετών κάποιες «εικόνες» από την ζωή τού Τζαμιού, που είχαν χαραχτεί στην παιδική του μνήμη, στις αρχές του 20ού αιώνα. «Θυμάμαι - μας έλεγε - τον μουσουλμάνο ιερωμένο να περιφέρεται γύρω - γύρω στον κυκλικό εξώστη τού μιναρέ και να ψέλνει δυνατά τις δεήσεις του, οι οποίες ακούονταν τότε σ' όλη την μικρή - και χωρίς πολυκατοικίες - Καρδίτσα. Μάλιστα, θυμάμαι, ήταν και καλλίφωνος. Εμείς τα μικρά παιδιά γελούσαμε με τα καμώματα του «Χότζα», ενώ κάτω από τον μιναρέ οι πιστοί μουσουλμάνοι έκαναν συνεχείς μετάνοιες. Είχε ακόμα λίγους μουσουλμάνους τότε η Καρδίτσα... Θυμάμαι επίσης πως ο ιερωμένος φορούσε «τουρμπάνι», είχε και μακρύ μανδύα, μακρύ μέχρι κάτω (περίπου σαν τους δικούς μας ιερείς), και αντί για παντελόνι φορούσε βράκα».

Ο Βασίλης Νεστορίδης θυμάται χαρακτηριστικές λεπτομέρειες από μια ανάβασή του στον κυκλικό εξώστη τού μιναρέ. «Θά 'ταν γύρω στα 1928-1929 - μας λέει- τότε ήμουν 15-16 χρόνων. Είμαστε μαθητές γυμνασίου όταν ανεβήκαμε εμείς «για πρώτη φορά» στον μιναρέ. Λέω «για πρώτη φορά» γιατί πιο πριν δεν ανέβαινε κανείς στον επικίνδυνο μιναρέ, επειδή η πρόσβαση ήταν αδύνατη (σ.σ. οι τελευταίοι μουσουλμάνοι ανεχώρησαν από την Καρδίτσα στα 1923 με την γνωστή ανταλλαγή πληθυσμών). Ήταν αδύνατη η πρόσβαση - συνεχίζει ο Νεστορίδης - γιατί στο εσωτερικό τού μιναρέ, όπου και η κυκλική σκάλα, ο χώρος είχε γεμίσει από τσάκνα, από κλαδάκια που είχαν φέρει τα καλια-

κούδια για να χτίζουν τις φωλιές τους. Μέσα στη βάση τού μιναρέ έμενε ο διακονιάρης, ο Χατζιαρούλιας. Τον είχε μετατρέψει, τον στενόν εκείνον χώρο, σε υπονοδωμάτιο. Εκεί μέσα κάηκε ζωντανός ο Χατζιαρούλιας (σ.σ. βλέπε παρακάτω λεπτομέρειες), τον βρήκαν μια μέρα μέσα εκεί καμμένο, τον είχα δει τότε κι εγώ. Δεν ξέρω πώς κάηκε. Ίσως απ' τα τσιγάρα που έφκιανε με χαρτί εφημερίδας. Από τότε και μέχρι τα τελευταία χρόνια, για όποιον καίγονταν ζωντανός λέγαμε εμείς οι παλιότεροι πως «κάηκε σαν τον Χατζιαρούλια»!

»Όταν αποφασίσαμε ν' ανεβούμε στον μιναρέ, ήμουν εγώ, ο Σπύρος Χατζημήτρος, ο Παναγιώτης Χαρλιάφτης κι ίσως ένας - δύο άλλοι. Ανεβήκαμε με φόβο γιατί ήταν θεοσκότεινα εκεί μέσα, και γιατί λίγο να στραβοπατούσες κινδύνευες να σπάσεις το κεφάλι σου στον τοίχο. Ήταν δηλαδή ο χώρος πολύ στενός, οι σκάλες κυκλικές και οι στροφές απότομες. Εγώ ανέβαινα τελευταίος σιγά - σιγά κρατώντας ένα κλεφτοφάναρο για να φωτίζω δήθεν, αλλά στην πραγματικότητα γιατί φοβόμουν! Κάποτε ανεβήκαμε στο «μπαλκονάκι» - σ.σ. κυκλικό εξώστη τού μιναρέ - απ' όπου έψαλαν οι χοτζάδες. Μάλιστα θα πρέπει να ήταν χειμώνας τότε, γιατί όταν ανεβήκαμε επάνω αρχίσαμε απ' τον εξώστη τού μιναρέ να ρίχνουμε χιονότοπες στους καθηγητές μας, που έρχονταν στο γυμνάσιο απ' την οδό Φαναρίου! Στον εξώστη ελάχιστο χιόνι είχε, γι' αυτό κουβαλούσαμε τις χιονότοπες από κάτω! Μετά από μας ανέβηκαν κι άλλοι, όχι όμως πολλοί γιατί το τζαμί θεωρούνταν επικίνδυνος τόπος και ήταν ετοιμόρροπο».

Η κοινή αυτή αντίληψη - για το «επικίνδυνο» του τζαμιού σηματοδότησε το τέλος του.

Η κατεδάφιση του τζαμιού

Ο Βασίλειος Δημ. Λάππας στο απόσπασμα που παραθέσαμε στην αρχή της εργασίας μας, μνημονεύει πως «το παρά το Γυμνάσιον τέμενος εσώζετο μέχρι το 1922». Η πληροφορία αυτή είναι (κατά 10 χρόνια) ανακριβής (το «τέλος» του τζαμιού επήλθε το 1932), όπως θα δούμε στην συνέχεια της έρευνάς μας.

Είναι γνωστό πως κατά την απελευθέρωση της Καρδίτσας (1881) οι Μουσουλμάνοι κάτοικοί της δεν πρέπει να υπερέβαιναν τους 1500 (κατά μια οθωμανική στατιστική του 1871 ο σχετικός πληθυσμός προσήγγιζε τους 1600 - πρβ. Μιχάλη Κοκολάκη «Μια οθωμανική περιγραφή τής Θεσσαλίας- 1871», περ. «Ιστορ», τ. 1/1990, σ. 73). Αντιθέτως, ο ελληνικός πληθυσμός συνεχώς αυξάνει. Η «έξοδος» των Μουσουλμάνων συνεχίστηκε και κατά τα επόμενα χρόνια, μεγάλο δε τμήμα τής υπόλοιπης μουσουλμανικής κοινότητας απεχώρησε το 1898, μετά την υπογραφή τής σχετικής συνθήκης που ακολούθησε τον πόλεμο του 1897. Γράφει σχετικώς ο Λάππας στο προαναφερθέν βιβλίο του (σελ. 36): «Τελευταίος δε Μουφτής (σ.σ. πνευματικός αρχηγός) εχρημάτισεν ο Αχμέτ Ομέρ Τσέλιος, εις σεβάσμιος γέρων, όστις ήσκει αξιοπρεπώς τα καθήκοντά του, εις όλας δε τας επισήμους εορτάς, ως και κατά την εθνικήν εορτήν (σ.σ. ελληνικήν), μετέβαινε πάντοτε εφ' αμάξης εις την Μητρόπολιν. Ούτος είχε και γνώσεις ιατρικής και εγγώριζε ορισμένα φάρμακα δια των οποίων θεράπευε σοβαράς ασθενείας. Ηγάπα δε τόσον την Καρδίτσα, ώστε ενώ η σύζυγός του και τα τέκνα του κατά το 1898 μετώκησαν εις Μικράν Ασίαν, ούτος έμεινε μόνος του εν

Καρδίτση μέχρι του θανάτου του, συμβάντος ολίγον προ της ανταλλαγής των πληθυσμών» (1923).

Από όσα ως τώρα εκθέσαμε, συνάγεται ότι στις αρχές τού 20ού αιώνα (στην δεκαετία τού 1910 και στις αρχές τής δεκαετίας τού 1920) ο αριθμός τών Μουσουλμάνων συμπατριωτών μας δεν υπερέβαιναν τις λίγες δεκάδες. Επικεφαλής τους ο τελευταίος Μουφτής, ο Αχμέτ Ομέρ Τσέλιος, ο οποίος απελάμβανε της εκτιμήσεως ολόκληρου του καρδιτσιώτικου πληθυσμού, ελληνικού και μουσουλμανικού. Ήταν άλλως τε και πρακτικός ιατρός και πολλοί κατέφευγαν στα φώτα του ή μάλλον στις ιδιόχειρες συνταγές του για την θεραπεία πολλών ασθενειών. Ο ίδιος ο Λάππας μάς έλεγε στην δεκαετία τού 1970, πως όταν κάποτε κατέφυγε στην συνδρομή τού Μουφτή, απογοητευμένος από την αδυναμία τών τοπικών ιατρών (αλλά και του καθηγητή τής ιατρικής Μέρμηγκα) να τον ανακουφίσει από τους δυνατούς πόνους που αισθάνετο στα κάτω άκρα (δεν μπορούσε επί μήνες να περπατήσει λόγω αρθριτικών), ο τότε Μουφτής (ο Αχμέτ Ομέρ Τσέλιος), με την βοήθεια πρακτικής αλοιφής που δωρεάν τού προμήθευσε, τον θεράπευσε σε μια εβδομάδα.

Στην δεκαετία λοιπόν τού 1910 και στις αρχές τής δεκαετίας τού 1920, είναι λογικό να συμπεράνουμε, πως όσο υπήρχαν στην Καρδίτσα έστω και ελάχιστοι Μουσουλμάνοι, το (κεντρικό αυτό) τζαμί λειτουργούσε, σύμφωνα άλλως τε και με προφορικές μαρτυρίες. Εξάλλου, ο τελευταίος Μουφτής, ο Αχμέτ Ομέρ Τσέλιος, τυπικός και «υπηρεσιακός» καθώς ήταν, θα ήταν αδύνατον να μην μεριμνήσει για τα του (θρησκευτικού) οίκου του. Μόνος του, άλλως τε, ζούσε στην πόλη, οικογενειακές φροντίδες δεν είχε, οι δικοί του, όπως είδαμε, ανεχώρησαν από την Καρδίτσα στα 1898.

Μπορούμε λοιπόν να φαντασθούμε τον τελευταίο Μουφτή στα τελευταία χρόνια τής ζωής του.

Ο παλιός διανοούμενος τής Καρδίτσας Ιωάννης Θεολόγης μάς πληροφόρησε πως θυμάται τον τελευταίο αυτόν Μουφτή να κατεβαίνει συχνά από το τζαμί τού γυμνασίου. Συχνά τον έβλεπε να κατευθύνεται στο φαρμακείο τού Αλέκου Χριστούλα (δίπλα στο σημερινό βιβλιοπωλείο Π. Πανουργιά (βλ. σχετικές φωτογραφίες .....)). Αρκετό χρόνο θα αφιέρωνε επίσης στις πρακτικές συνταγές του και στις (δωρεάν) οδηγίες του προς τους καταφεύγοντες σ' αυτόν ασθενείς του.

Μπορούμε να φανταστούμε λοιπόν τον τελευταίο Μουφτή να περιφέρεται (γέρος πλέον και μόνος), πρωί και απόγευμα, ανάμεσα στους τέσσερις τοίχους τού τζαμιού. Μπορούμε να τον φανταστούμε να προσεύχεται για την τύχη των δικών του που «άσπλαχνα» τους άφησε - φανατικός αυτό καρδισόφιλος- να φύγουν για τα βάθη τής Ασίας, θέλοντας πλέον να αφήσει τα κόκκαλά του στην πόλη όπου έζησε όλη του την ζωή και την οποίαν πολύ αγάπησε. Οι αμφιβολίες για το ορθόν τής ενέργειάς του και, ενδεχομένως, οι τύψεις για την εγκατάλειψη της οικογένειάς του, θα τον ζώνουν καθημερινά καθώς περιφέρεται μόνος στο άδειο τζαμί. Από το μυαλό του στις ώρες αυτές της περισυλλογής θα περνούν συχνά οι παλιές ημέρες δόξης, τότε που η (άδεια σήμερα) αίθουσα του ιερού τεμένους δεν χωρούσε το πλήθος τών ομοθρήσκων του, καθώς οι πιστοί παρατάσσονταν σε πυκνές σειρές για προσευχή - το μέτωπο πάντοτε προς την Μέκκα...

Από την στιγμή που ο Μουφτής πήρε την απόφαση να παραμείνει στην πόλη, χάριν, υποτίθεται, των ολίγων συμπατριωτών του που πεισματικά παρέμειναν στην πόλη, δεν απέμεινε στον πνευματικό ηγέτη τίποτα άλλο από το να ασκεί, με όσο γίνεται περισσότερη αξιοπρέπεια, τα καθήκοντά του. Έτσι, το (κεντρικό) τζαμί της πόλης δέχεται τις καθημερινές φροντίδες του, ο μουσουλμάνος ιερωμένος καθημερινά από τον εξώστη τού μιναρέ εκτελεί μεγαλοφώνως και καλλιφώνως τα καθήκοντά του, από κάτω (στο σημερινό προαύλιο του γυμνασίου τής οδού Ιεζεκιήλ) οι ολίγοι συμπατριώτες του γονυπετούν ευλαβικά. Η καθημερινή παρουσία τους στις ώρες τής προσευχής θα είναι, υποτίθεται, απαίτηση του Μουφτή, ο οποίος πειστικά θα τους προτρέπει να εμφανίζονται στον ιερό τους χώρο ανελλιπώς και ομαδικώς, έστω όσοι απέμειναν...

Αλλά η ώρα τού τέλους πλησιάζει. Ο νέος πόλεμος Ελλάδος - Τουρκίας (που καταλήγει στην Μικρασιατική καταστροφή τού 1922) θα πρέπει να κλονίζει τις τελευταίες ελπίδες τού Μουφτή. Ναι, ως εδώ ήταν. «Καιρός να φύγω, πριν με υποχρεώσουν με την ανταλλαγή των πληθυσμών να εγκαταλείψω την Καρδίτσα...». Κάπως έτσι θα σκέπτεται ο Τσέλιος, που παραδίδεται, χωρίς αντίσταση στο τέλος... Μόλις που πρόλαβε. Στα 1923 και οι τελευταίοι Μουσουλμάνοι εγκαταλείπουν την πόλη... Ο Ρούσμπεη, ο τσιφλικάς τού Ρούσου, μάταια προσπαθεί, παρακαλεί να τον αφήσουν να μείνει στην Καρδίτσα. Τον υποχρεώνουν κι αυτόν να πάρει (έστω και με τα πλούτη του) τον δρόμο τής προσφυγιάς (πληροφορία Ιωάννη Θεολόγη).

Από κει και πέρα (από το 1923) η τύχη τού κεντρικού τζαμιού είναι διαγεγραμμένη. Η Ελλάδα, καθημαγμένη από τον πολυετή με την Τουρκία πόλεμο (που καταλήγει στην μικρασιατική καταστροφή), και με 1.500.000 μικρασιάτες άστεγους και πεινασμένους πρόσφυγες στα χώματά της, είχε περί πολλά να μεριμνήσει. Το τελευταίο ίσως θα ήταν η τύχη τών ελληνικών και μουσουλμανικών ιερών χώρων. Των ελληνικών, ιδίως, μνημείων, η εγκατάλειψη ήταν απείρως χειρότερη, αφού ακόμη και σήμερα αφήνουμε ανεκτίμητα μνημεία τέχνης, αρχαιοελληνικά και ορθόδοξα, να καταρρέουν όχι μόνο ελλείψει πιστώσεων αλλά και λόγω τής γνωστής μας αδιαφορίας και άγνοιας.

Σιγά - σιγά το εγκαταλειμένο τζαμί αρχίζει να ερειπώνεται. Σκουπίδια και κάθε λογής ακαθαρσίες αρχίζουν να σωρεύονται στους εξωτερικούς τοίχους. Τα «καλιακούδια» οσφραίνοντας την εγκατάλειψη σπεύδουν να στήσουν πάνω στο μιναρέ τις φωλιές τους. «Τσάκνα και κλαδάκια» σωρεύονται με τα χρόνια στην εσωτερική κλίμακα του μιναρέ, η ανάβαση, για το αξιοπερίεργο του θεάματος, καθίσταται για τους μικρούς μαθητές τού παρακείμενου γυμνασίου προβληματική. Μόλις το 1928-1929 επιχειρείται μετά φόβου Θεού η «πρώτη» ανάβαση μετά από πολύχρονη (;) απραξία (πρβ. μαρτυρία Βασ. Νεστορίδη). Ανάμεσα στ' άλλα, έχουμε και την επικίνδυνη κλίση τού μιναρέ (μαρτυρίες Βασ. Νεστορίδη, του ζωγράφου Γιώργου Γούλα και του παλιού ιδρυτή και προέδρου τής «Λαϊκής Βιβλιοθήκης» Καρδίτσας Απόστολου Βογιατζή). Κάπου εκεί επωφελείται και ο Χατζιαρούλιας, ζητιάνος απ' το Καρπενήσι, και σπεύδει να εγκατασταθεί στην εσωτερική βάση τού μιναρέ, μετατρέποντας τον μικρό εσωτερικό χώρο σε υπνοδωμάτιο - κατοικία. Κουρνιάζει ανάμεσα στους σωρούς τών σκουπιδιών, μοιράζεται τον χώρο με τα καλιακούδια και τα παντοειδή ζωντανά που καταφεύγουν εκεί.

Είναι χειμώνας τού 1929 κι ο Χατζιαρούλιας, προσπαθώντας ν' αποφύγει το ξεπάγιασμα ανάβει πότε - πότε φωτιά στο εσωτερικό τού «δωματίου». Ο κίνδυνος ν' αρπάξει ο ίδιος φωτιά δεν είναι μικρός (μόλις μπορεί να σταθεί παράμερα στη φωτιά, εξαιτίας τής στενότητας του χώρου), ιδίως αν το 'χει τσούξει για τα καλά προηγουμένως στα καπηλειά με την ευκαιρία τών Χριστουγέννων ή τον πήρε ο ύπνος την ώρα που κάπνιζε τσιγάρο με χαρτί εφημερίδας... Ήταν άλλως τε γνωστός για τα καμώματά του, συχνά με έκπληξη οι γείτονες τον έβλεπαν να περιφέρεται ημίγυμνος στους γύρω δρόμους (μαρτυρία Γ. Γούλα).

Αλλά ας δώσουμε τον λόγο στην «Θεσσαλική Φωνή» (28.12.1919) που με τίτλο «ΕΚΑΗ ΖΩΝΤΑΝΟΣ» γράφει:

«Τας πρωϊνάς ώρας της προχθές ευρέθη εις το τζαμί απανθρακωμένος ο κατά την νύκτα των Χριστουγέννων διανυκτερεύσας εκεί επαίτης Γ. Χατζιαρούλιας εκ Καρπενησίου. Και μετά την ανακάλυψιν το πτώμα εξηκολούθει παραμένον επί αρκετάς ώρας απανθρακωθέν σχεδόν τελείως. Απεκόπησαν αι χείρες και οι πόδες, επίσης δε και το λοιπόν σώμα παρεμορφώθη εντελώς. Κατά τη μάλλον πιθανήν εκδοχήν ο επαίτης κατά την νύκτα ήναψεν πυράν εντός του τζαμιού δια να θερμανθή, μεθυσμένος δε ων κατελήφθη από ύπνο και δεν ηδυνήθη να εννοήσει και προλάβη την επέκτασιν του πυρός εις την κλινοστρωμνήν. Και ούτω εύρεν οικτρόν θάνατον δια της πυράς εις την κλινοστρωμνήν. Το πτώμα παρέμεινεν προχθές καθ' όλην σχεδόν την ημέραν εκτεθειμένον, μόλις δε περί το εσπέρας παρελήφθη και ετάφη. Υπό της αρμόδιας Αρχής διεξάγονται ανακρίσεις σχετικώς με τον θάνατον του επαίτου. Δεν αποκλείεται να πρόκειται περί εγκλήματος διαπραχθέντος υπ' αγνώστων, δεδομένου ότι ο επαίτης, καθ' ας έχομεν πληροφορίας, είχε παίξει την νύκτα και κερδίση περί τας 2.000 δραχμών τας οποίας έφερε μεθ' εαυτού».

Η πυρκαγιά στο τζαμί, η επικίνδυνη κλίση τού μιναρέ προς τα βορειοανατολικά (κατά τις σχετικές μαρτυρίες - προς τον συντάκτη τής εργασίας αυτής - των Γ. Γούλα, ζωγράφου, και Απ. Βογιατζή, παλιού προέδρου τής Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καρδίτσας και ήδη μακαρίτη), καθώς και ο θάνατος του επαίτη, σήμαναν την αρχή τού τέλους. Ένα χρόνο αργότερα, την 21.11.1930 η τοπική εφημερίδα «Θεσσαλική Φωνή» πληροφορεί τους αναγνώστες της πως «έπεσε χθες η στέγη της αποθήκης του τζαμιού». Μια ομάδα συμπολιτών (με χαρακτηριστικότερον ίσως εκπρόσωπο τον διευθυντή της εφημερίδος Βασίλειο Λιόλιο) αρχίζει να επιζητά την κατεδάφιση του τζαμιού. Άλλοι, όπως ο ζωγράφος Δημ. Γιολλάσης, διαφωνούν ριζικά (δήμαρχος είναι ο Ασπεριάδης Αλλαμανής). Στις 14.2.1932 η εφημερίδα επανέρχεται. Εισηγείται την κατεδάφιση «του παρὰ το Γυμνάσιον τζαμιού» με το αιτιολογικό ότι «τα μικρά παιδιά ανεβοκατεβαίνουν εις τον μιναρέν και είναι ενδεχόμενον να κινδυνεύσουν». Πέντε χρόνια πιο πριν η ίδια εφημερίδα (στις 23.8.1925) έγραφε: «ΤΟ ΤΖΑΜΙ. Εάν το τζαμί επιδιορθώνεται εσωτερικώς δεν θα ήτο κατάλληλον να συμπεριλάβη αν ουχί δύο, τουλάχιστον μία τάξιν εκ του Γυμνασίου προς διδασκαλίαν; Νομίζομεν οι μαθηταί υπερπληθύνθησαν εφέτος ώστε να καθίσταται αδύνατος εντός των τεσσάρων αιθουσών του Γυμνασίου. Αντί λοιπόν να βαυκαλιζώμεθα με την ιδέαν ότι το γυμνάσιον θα ανεγερθή (σ.σ. προφανώς εννοεί επέκτασιν), δεν θα ήτο προτιμώτερον και

πλέον αποτελεσματικώτερον να χρησιμοποιηθή αφού επισκευασθή καταλλήλως η μεγάλη αίθουσα του τζαμιού δια να συμπεριλάβη και δύο τάξεις; Ερωτώμεν απλώς, χωρίς μ' αυτό να θέλωμεν να εξυπνήσωμεν τους αρμοδίους από τον μακάριον ύπνον εις ον διατελούν!».

Φαίνεται πως δεν έγινε τότε τίποτα, ίσως και τεχνικώς θα ήταν αδύνατον.

Μ' αυτά και μ' αυτά, η απόφαση για την κατεδάφιση του επικλινούς και ημιερειπωμένου τζαμιού είναι σε λίγες μέρες ή εβδομάδες (δεν είναι γνωστή η ακριβής ημερομηνία, πάντως πρόκειται για το 1932) γεγονός. Εργάτες αναλαμβάνουν να ρίξουν τον μιναρέ. Περιζώνουν (από την κορυφή) τον μιναρέ, με τριχιές, η «εκτέλεση» γίνεται σιγά - σιγά, ο κόσμος έχει μαζευτεί να «απολαύσει» το θέαμα. Λίγα βήματα πιο πέρα ο Γιολλάσης αναστατωμένος ωρύεται (μαρτυρία τού συνταξιούχου λυκειάρχη Θεοδ. Θεού). Η ώρα φτάνει, οι εργάτες καλούν τον κόσμο να απομακρυνθεί «γιατί θα πέσει ο μιναρές». Οι εργάτες τραβούν τα σκοινιά με δύναμη, μια - δυο - τρεις φορές, ο μιναρές (ο, ούτως ή άλλως, επικίνδυνος λόγω τής μεγάλης κλίσης που εμφάνιζε προς τα βορειοανατολικά) αρχίζει να «τρικλίζει», ώσπου γκρεμίζεται με πάταγο στο έδαφος υψώνοντας για πολλή ώρα μεγάλο σύννεφο κουρνιαχτού (πάντα κατά τις προφορικές μαρτυρίες ηλικιωμένων συμπολιτών). Αξίζει επίσης να σημειώσουμε εδώ πως κατά την μαρτυρία του Γιώργου Γούλα, όταν κατά το 1932 γκρεμίστηκε ο μιναρές, το κυρίως κτίσμα του τζαμιού δεν υπήρχε. Την ίδια μέρα που γκρεμίστηκε ο μιναρές, ο Γιολλάσης πέρασε από τα γραφεία τής εφημερίδας «Α! επί τέλους, το ρίξαν!», του είπε ο διευθυντής της εφημερίδος «Θεσσαλική Φωνή» (μαρτυρία Δημ. Γιολλάση).

Υπολείμματα του γκρεμισμένου τζαμιού μπορούσε να δει κανείς ακόμη και στην δεκαετία τού 1950. Στον χώρο τής σημερινής ισόγειας οικίας Σερμπέτη, υπήρχε τότε ένα φυσικό «βαθούλωμα» που τον χειμώνα μετατρέποταν σε «λάκα», με βρωμόνερα γεμάτο βατράχια (τα καλοκαίρια ο χώρος γέμιζε πρασινάδες). Εκεί λοιπόν στο βαθούλωμα αυτό, έβλεπες ακόμη και τότε αρκετά «συμπαγή τούβλα, χωρίς δηλαδή οπές», που προέρχονταν, όπως έλεγαν οι παλιότεροι, από τον «λιθόκτιστο και πλινθόκτιστο μιναρέ (μαρτυρία Γ. Μπάστου). Ο ίδιος πληροφορητής, του οποίου η κατοικία ήταν στον παρακείμενο του γυμνασίου χώρο (σημερινή πολυκατοικία, στα δυτικά τού προαυλίου τού γυμνασίου) επιβεβαιώνει πως το τζαμί γκρεμίστηκε στα 1932 (χρονιά γέννησης του ίδιου), γιατί, όπως του έλεγαν από παλιά οι δικοί του, «εσύ γεννήθηκες την χρονιά που γκρέμισαν το τζαμί».

Τα χρόνια κύλησαν, σήμερα στον χώρο του παλιού τζαμιού, στο προαύλιο του παλιού Γυμνασίου (σήμερα Εσπερινό Γυμνάσιο και 14ο Δημοτικό σχολείο) εκατοντάδες μαθητές, αγόρια και κορίτσια, τιτιβίζουν αμέριμνα πρωί και βράδυ. Δύο μέτρα κάτω από τα πόδια τους, παλιοί Καρδιτσιώτες, μουσουλμάνοι το θρήσκευμα, αναπαύονται εν ειρήνη στον «θελξικάρδιο» αυτόν χώρο. Η ζωή από πάνω συνεχίζεται ολοένα και θορυβωδέστερη, καθώς οι δεκαετίες περνούν».

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 103-119)

Φωτ. 291. Βρισκόμαστε ακόμη στον χώρο του προαυλίου του παλιού Γυμνασίου, ανεβασμένοι όμως στον μιναρέ του υπάρχοντος άλλοτε εκεί, νοτιοανατολικά του προαυλίου, μουσουλμανικού τζαμιού, όπως έκανε και ο φωτογράφος τής σπάνιας πανοραμικής αυτής εικόνας. Η Καρδίτσα του 1909 (!) αυτή την εποχή αναπτύσσεται ραγδαίως. Αριστερά μας μόλις διακρίνεται η οδός 18 Αυγούστου, απ' την οποίαν εισήλθε την ημέρα εκείνη ο ελληνικός στρατός ελευθερώνοντας την πόλη, το 1881. Επί Τουρκοκρατίας εδώ ήταν το κέντρο τής πόλεως, εξ ου και το άλλοτε υπάρχον εδώ τζαμί. Αριστερά μας η στενή τότε οδός Ιεζεκιήλ αδιαμόρφωτη ακόμη (στενοσόκακο με λακούβες, απότομες κλίσεις τού εδάφους και χωρίς πεζοδρόμια). Στο μέσον η οδός Φαναρίου (ήδη Μπλατσούκα).

Στο κέντρο ακριβώς η (λευκή) ισόγεια οικία τού Βασιλείου Κόφφα, μετέπειτα ιδιοκτησία τού εμπόρου Δημητρίου Τσαρουχά (βλ. κατωτέρω). Αριστερά σε πρώτο επίπεδο, το μεγάλο κτίσμα που σώζεται ακόμη είναι του παλιού εμπόρου Λαμπράκη, μετέπειτα ιδιοκτησίας Πούλιου, όπου διέμενε (στον επάνω όροφο) ο γιατρός Κώστας Λιακόπουλος. Αριστερά στην οδό Ιεζεκιήλ (άλλοτε Κανάρη), γύρω στα 1910 ανηγέρθη το υφαντήριο Ιωαννίδη, μετέπειτα Β' Γυμνάσιο και οι συνεχόμενες οικίες Θανοπούλου, Ανδρέου κλπ. Μην ψάχνετε να βρείτε την «Αρνη», το «Πάλλας», τη Νέα Αγορά (Φωτ. Pallis & Gotzias, 1909).

Ας προχωρήσουμε αριστερά τής φωτογραφίας στην οδό 18 Αυγούστου, για να ανάψουμε ένα κερί στον παλιό και ήδη γκρεμισμένο Ναό τού Αγίου Νικολάου.

Η φωτογραφία δημοσιεύθηκε στην «Θεσσαλιώτιδα» (Α. Ντόσια) και στην «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 135

Φωτ. 292 - 293. Από το παλιό Γυμνάσιο προχωρούμε στην αγνώριστη σήμερα και άλλοτε αδιαμόρφωτη οδό 18 Αυγούστου. Αριστερά ευτυχής ο Παναγιώτης Θεμελής ποδηλατεί, δεξιά οι μαθήτριες Τούλα Καντογιάννη και Πιπίτσα Τσιούμα. Από το βάθος

της δεξιάς φωτογραφίας ο Ναός Αγίου Νικολάου, στα βορειοδυτικά της πόλεως, απέχει ελάχιστα.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1996, σελ. 173

Φωτ. 294 - 296. Ο παλιός, από το 1896, κατά τον Βασίλειο Δ. Λάππα, Ναός τού Αγίου Νικολάου, τον οποίον πριν από λίγα χρόνια βέβηλα χέρια γκρέμισαν για να μην «προσβάλει» τον ήδη ανεγερθέντα σε παρακειμένο οικόπεδο, μεγαλύτερο Ναό (Φωτ. Φ.Ν.Β., Χριστούγεννα 1975 και 2.4.1992).

Ας ανάψουμε ένα κερί στην χάρη του.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 269

Φωτ. 297 - 298. Στο εσωτερικό του παλιού Αγίου Νικολάου με την μακαρίτισσα Ιφιγένεια, που μάλλον είναι η τελευταία που άναψε κερί στην εκκλησία, λίγο πριν από την καταδραψή της (Φωτ. Φ.Ν.Β. 2.4.1992).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 270

Φωτ. 299 - 301. Μια τελευταία ματιά στο τέμπλο του ήδη κατεδαφισθέντος Ναού. Βέβαια, ο Άγιος Νικόλαος δεν είναι τίποτα μπροστά στα παλιά θρησκευτικά μνημεία, κινητά και ακίνητα, που καταστράφηκαν ή εξαφανίστηκαν τις τελευταίες δεκαετίες με το πρόσχημα της αναμόρφωσης ή «διαφύλαξης» τους από γνωστούς - αγνώστους.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 271-272

Φωτ. 302. Στο προαύλιο του Αγίου Νικολάου λειτουργούσε επί δεκαετίες το Δ' Δημοτικό Σχολείο. Εδώ ακριβώς φωτογραφίζονται οι δάσκαλοι (Δ/ντής Φώτης Ζωγράφος με την συνάδελφό του Γλίσκα Γακιοπούλου) με τους μαθητές τους (Φωτ. 1947-1950 π.).

Και τώρα ας συνεχίσουμε την ξενάγηση, επιστρέφοντας στον χώρο του παλιού Γυμνασίου, απ' όπου κάναμε την μικρή αυτή παράκαμψη. Αν θέλετε, ρίξτε προηγουμένως μια ματιά στο κείμενο που ακολουθεί για την παλιά εκκλησία του Αγίου Νικολάου.

ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Ο παλιός ναός τού Αγίου Νικολάου - ένα από τα τελευταία ταπεινά ιστορικά μνημεία τής πόλεως που αριθμούσε βίο εκατό ακριβώς ετών - γκρεμίστηκε κι αυτός τελευταία. Επιστολές και παρεμβάσεις συμπολιτών¹, που πονούν για τον τόπο αυτόν, δεν στάθηκαν ικανά να συγκινήσουν τους όποιους αρμόδιους, οι οποίοι, καίτοι διεκδικούν εις το ακέραιον τα «δικαιώματά» τους, στάθηκαν εν τούτοις ξένοι προς το κοινόν αίσθημα και προς τον τόπο που τους «φιλοξενεί».

Κάποιοι αρμόδιοι, επί δεκαετίες τώρα, γκρεμίζουν ή εξαφανίζουν την Ιστορία, τα Μνημεία και τον Πολιτισμό τής πόλεώς μας. Ουδείς ή σπανίως ελάχιστοι, αντιδρούν, λες και οι ίδιοι, τα παιδιά τους και τα εγγόνια τους δεν θα ζήσουν στον τόπο αυτόν. Βεβαίως βρήκαν οι ξένοι - και τινες ντόπιοι - και τα κάνουν, η Καρδίτσα, όπως γράψαμε κι άλλες φορές, έγινε πλέον, πράγματι, ανοχύρωτη πόλη...

«Εις μνήμην» τού παλιού ναού Αγίου Νικολάου οι λίγες γραμμές που ακολουθούν.

Φθινόπωρο 1937, 1938... Ο Ρώσος αριστοκράτης - ζωγράφος και μουσικός, μέλος τής Αυτοκρατορικής ορχήστρας τής Μόσχας - Μισέλ Ρεσένικωφ, εισήλθε στον ταπεινό ναό, άναψε ευλαβικά το κερί του. Ύστερα προσευχήθηκε λίγο - για πολλοστή, σίγουρα, φορά, ζήτησε να τον αξιώσει ο Θεός να γυρίσει κάποτε στην πατρίδα του. Το 1917 είχε φύγει εξόριστος κατασταλάζοντας τελικά στην Θεσσαλία².

Άνοιξε την θύρα τού Αγίου Νικολάου και βγήκε. Προχώρησε προς το πίσω μέρος, προς το Ιερό τού ναού, αριστερά. Μπροστά του ήταν ο τοίχος τού συνεχιζόμενου τότε - στο πίσω μέρος τού οικοπέδου - νεκροταφείου, στα δεξιά του το οστεοφυλάκιο. Κάθησε σε μια άκρη.

Έβγαλε την κασετίνα με τα χρώματα, τα πινέλα. Από εδώ το θέαμα ήταν ενδιαφέρον, τα φύλλα τών δέντρων και οι αποχρώσεις τους τον απορρόφησαν. Προσπάθησε να «διαγράψει» τον τοίχο και τότε μπροστά του είδε ένα γοητευτικό τοπίο. Άρχισε να ζωγραφίζει.

Ξαναπήγε τότε κι άλλες φορές. Ένα απομεσήμερο δυο εκκολαπτόμενοι ζωγράφοι - που δεν κοιμήθηκαν ποτέ μεσημέρι αλωνίζοντας την πόλη και αναζητώντας παράξενες γωνίες - βρέθηκαν ξαφνικά μπροστά του. Γοητευμένοι στάθηκαν πάνω απ' τον πίνακα, άρχισαν να μιλούν μαζί του. Πέρασαν χρόνια, ποτέ δεν ξέχασαν τον ευγενέστατο Ρώσο αριστοκράτη, τον αρχονάνθρωπο που παρέμεινε ίδιος κι όμοιος ως το τέλος. Ναι, τον είχες συναντήσει περί το τέλος τής ζωής του, στα 1975, στο «Χαρίσειον» Γηροκομείο Θεσσαλονίκης.

Ο ένας απ' τους δύο, νεαρούς άλλοτε, ζωγράφους είχε και μια άλλη ανάμνηση από τον Άγιο Νικόλαο. Χαμογέλασε με νόημα κι άρχισε να αφηγείται:

«Στα 1943 αλλά και πιο πριν μαζεύαμε όπλα για ευνόητους λόγους. Όσα βρίσκαμε στην αρχή τα κρύβαμε σε ένα χάνι στο Βαρούσι και, αμέσως μετά, σπίτι μου, ανάμεσα στα κάρβουνα της καπναποθήκης. Αργότερα τα διακινούσαμε προς το Βουνό από το τέρμα τής οδού Κουμουνδούρου, κοντά στις σιδηροτροχιές υπήρχε γερμανικό φυλάκιο. Περνούσαμε από κει με τρουβάδες που από κάτω είχαν πιστόλια και σφαίρες και από τη μέση και πάνω λάχανα. Την πρώτη φορά που περάσαμε από εκεί είχαμε, θυμάμαι, και ένα μπουκάλι με κονιάκ. Όταν φτάσαμε στην σκοπιά, άρχισα να φωνάζουμε στον σκοπό «Σναπ, σναπ»! Ο Γερμανός ήπια χωρίς να μας ελέγξει. Μάλιστα, μια άλλη φορά, ένας σκοπός αντί να μας χτυπήσει την πλάτη όπως φεύγαμε, χτύπησε «χαϊδευτικά» τον τρουβά! Κάθε φορά που περνούσαμε είχαμε φόβο. Θυμάμαι, επίσης, πως με τον ίδιο τρόπο η Οργάνωση μετέφερε ολόκληρο κανόνι, διαλυμένο, με μουλάρια φορτωμένα με ξύλα - τα διάφορα κομμάτια ήταν επιμελώς κρυμμένα ανάμεσα στα ξύλα. Ο αδελφός μου είχε ένα κυνηγετικό όπλο που το παρέδωσε στους Ιταλούς όταν άρχισαν να τα μαζεύουν. Είχε όμως και ένα πιστόλι, το οποίο η μάνα μας έκρυψε στο βάθος ενός μεγάλου μπαούλου. Παρ' όλο που έψαξα δεν το βρήκα. Άρχισα να την γυροφέρνω για το όπλο και με ρωτούσε:

- Τί θες και με ρωτάς συνέχεια γι' αυτό;

Της είπα ότι διατρέχαμε κίνδυνο αν το έβρισκαν στο σπίτι. Τελικά μου είπε ότι το παρέδωσε στην αδελφή της. Πήγα στη θεία μου μαζί μ' έναν φίλο. Είχα μαζί της καλές σχέσεις γιατί παλιά την βοηθούσα να μαζεύει καπνό. Με τα πολλά και με δυσκολία μάς είπε ότι το έκρυψε σε μια σακούλα με οστά, στο οστεοφυλάκιο του Αγίου Νικολάου!

Τότε το νεκροταφείο τού Αγίου Νικολάου ήταν πίσω απ' το Ιερό τής παλιάς εκκλησίας. Πίσω από το Ιερό ήταν οικόπεδο και πιο πέρα το νεκροταφείο. Η είσοδος του οστεοφυλακίου ήταν απ' την πλευρά τής εκκλησίας, μερικά μέτρα απ' το Ιερό.

Άρχισαμε τέσσερις - πέντε φίλοι τις συζητήσεις, πώς θα πάρουμε το όπλο χωρίς να κινήσουμε τις υποψίες. Πλησίαζε το Πάσχα τού '43 κι αποφασίσαμε να δράσουμε την νύχτα τής Μεγάλης Παρασκευής, κατά την διάρκεια της περιφοράς - εντός του προαυλίου τής εκκλησίας - του Επιταφίου! Τότε οι Ιταλοί δεν επέτρεπαν να γίνει κάθοδος των Επιταφίων στο κέντρο τής πόλης.

Πάμε λοιπόν το βράδυ στην εκκλησία, την ώρα τής περιφοράς είχαν παραπεταθεί ένοπλα Ιταλοί στρατιώτες, εν είδει τιμητικής φρουράς. Την ώρα τής

1. Πρβ. την επιστολή τού Γιώργου Βογιατζή, ως εκπροσώπου τής Νομαρχιακής Επιτροπής τού Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος, που δημοσιεύθηκε στον «Νέο Αγώνα» και στους «Νέους Καιρούς» στο φύλλο τής 9-9-1994

2. Για τον Ρεσένικωφ έχουμε γράψει πολλές φορές. Βλ. προχείρως «Η Θεσσαλική ζωγραφική», «Η Ιστορία τής μουσικής στην Καρδίτσα» κ.λπ.

περιφοράς δύο από μας φύλαγαν στο προαύλιο, κι εγώ μ' έναν φίλο μπήκαμε στο οστεοφυλάκιο. Η θεία μου είχε πει ότι το όπλο βρισκόταν κοντά στην είσοδο, σε μια σακούλα. Μπήκαμε μέσα μ' ένα κερι - λίγα μέτρα πιο πέρα ήταν οι Ιταλοί. Αρχίσαμε με τα χέρια να ψάχνουμε ανάμεσα στα οστά των σακουλών. Δίπλα ήταν ένας μεγάλος λάκος όπου υπήρχαν πεταμένα κόκκαλα αλλά και σακούλες γεμάτες οστά. Πήραμε λοιπόν τις σακούλες και τις αδειάζαμε μέσα στο λάκο προσέχοντας μην πέσει το όπλο. Αδειάσαμε μέσα στο λάκο καμιά πενηνταριά σακούλες (!), αλλά τίποτα. Ο φίλος μου πρόσεξε πως πάνω στα μαδέρια τής οροφής υπήρχαν δύο σακούλες, η μια ήταν του πατέρα του! Αδειάσαμε κι αυτές - «Ε, ρε πατέρα, τι έπαθες», είπε ο άλλος.

Ξαναπήγα στην θεία μου μετά την άκαρπη επιχείρηση και μου είπε τα εξής: Είχε αφήσει, πράγματι, το πιστόλι μαζί με ένα άλλο πιστόλι, μιας φίλης της, με την οποίαν πήγαν μαζί. Όταν η φίλη της είπε στον σύζυγό της πως ψάχνουμε για το όπλο, πήγε και τα πήρε πρώτος αυτός, για να μην μπλέξει... Τελικά τα 'δωσε κι αυτός εκεί που θα τα δίναμε κι εμείς».

Πέρασαν κάμποσα χρόνια από τότε που έκανες μακρινούς περιπάτους με την μητέρα. Διάλεγες την βόρεια πλευρά της πόλης που ήταν ακόμη ήσυχη και λιγοστά τα τροχοφόρα. Όχι σπάνια ανάβατε κερι στον Άγιο Νικόλαο.

Εκείνη την ημέρα μπαίνοντας στην άδεια εκκλησία κατάλαβες ότι την είχαν «διαγράψει». Εγκατάλειψη, σκόπιμες εκτεταμένες φθορές, ώστε να αποτρέψουν αντιστάσεις και διαμαρτυρίες και να δικαιολογήσουν τα αδικαιολό-

γητα. Ρώτησες τον ιερέα τί συμβαίνει - είχε ήδη κτισθεί η νέα μεγάλη εκκλησία λίγα μέτρα πιο πέρα - και απάντησε πως επρόκειτο να γκρεμιστεί ο παλιός ναός αλλά σταμάτησαν.

- Και γιατί σταματήσατε; ρώτησες με συγκρατημένη οργή.

Ο αναρμόδιος ιερέας αφού στάθηκε λίγες στιγμές σιωπηλός, είπε:

- Είχε παρθεί η απόφαση από τους αρμόδιους να γκρεμιστεί η εκκλησία κι είχαν αρχίσει οι προκαταρκτικές εργασίες. Όμως, όταν πήγαμε να πάρουμε την εικόνα τού Αγίου Νικολάου που ήταν σ' αυτό το εικονοστάσιο ... (ο ιερέας στάματησε προς στιγμὴν την αφήγηση).

- Τι έγινε τότε;

- Μόλις αγγίξαμε την εικόνα τού Αγίου, το μεγάλο εικονοστάσιο, χωρίς λόγο, άρχισε να σειεται ολόκληρο, πήγαινε πέρα - δώθε με θόρυβο...

- Και τι κάνατε; ρώτησες κοιτάζοντας το εικονοστάσιο.

- Φοβηθήκαμε. Θεωρήσαμε ότι ο Άγιος δεν ήθελε να χαλάσουν την εκκλησία και έκτοτε οι εργασίες σταμάτησαν...

Κάπως καθούχασες τότε, αλλά δεν είσαι απολύτως βέβαιος αν, αποχωρώντας από την εκκλησία, δεν σκέφθηκες ή δεν θα ήθελες να επιπέσει η ορχή τού Αγίου επί των πάσης φύσεως, παλαιότερων και μη, εντοπίων και μη, βεβήλων.

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 267 επ.)

Φωτ. 303. Ερχόμαστε στην προαναφερθείσα οδό Φαναρίου (ήδη Μπλατσούκα), στο ύψος ακριβώς του παλιού Γυμνασίου που, ευτυχώς, υπάρχει ακόμη (σήμερα 14ο Δημοτικό Σχολείο).

Αριστερά μικρό εικονοστάσιο έξω από το προαύλιο της προαναφερθείσης οικίας Πούλιου. Δεξιά τμήμα της όμορφης οικίας Φούντα. Βρισκόμαστε στα χρόνια της δεκαετίας του 1930. Ήρεμη πόλη με πολλά δέντρα και αυτοκίνητο εποχής, σημάδι αχνό της

μετέπειτα αλλοτρίωσης. Σήμερα ο χώρος θυμίζει περίπου την οδό Αχαρνών στην Αθήνα (Φωτο - Διεθνές).

Από την οδό Φαναρίου (Μπλατσούκα) μπορούμε ή να προχωρήσουμε προς το κέντρο της πόλεως (στο βάθος της φωτογραφίας) ή να κάνουμε μια παράκαμψη στα δεξιά της φωτογραφίας. Ρίχνουμε ... κλήρο και προκρίνεται η δεύτερη λύση. Υπομονή, θα επανέλθουμε στην οδό Φαναρίου...

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 289

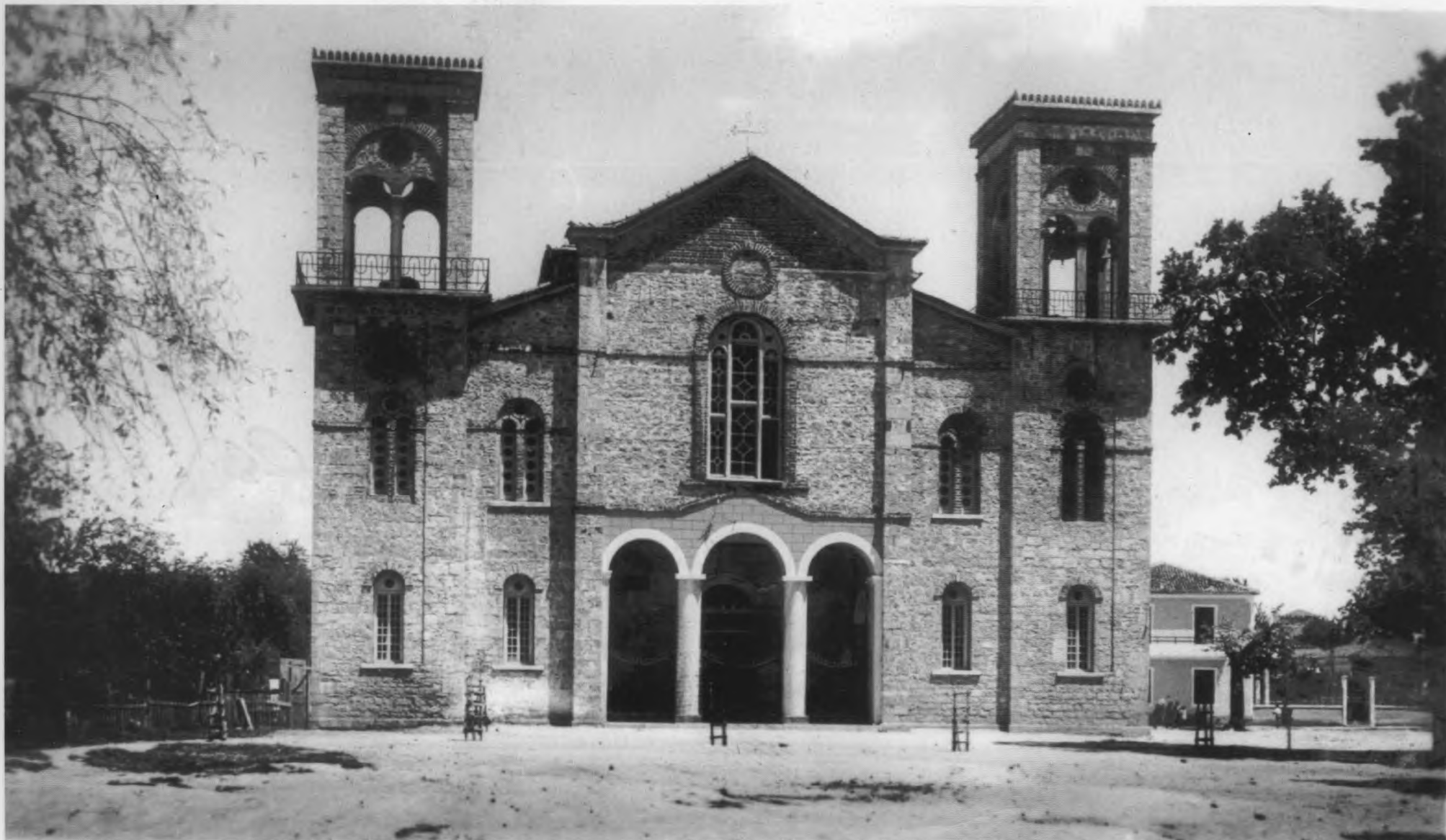

Φωτ. 304. Όχι μακριά από το προηγούμενο σημείο εκκίνησης, και αφού στρίψαμε δεξιά τής οικίας Φούντα, διακρίνουμε τον Ναό τής Ευαγγελίστριας, έργο της δασκάλας Βασιλικής Μετάξη στην δεκαετία τού 1930. Η περιοχή γραφική, «αδιαμόρφωτη» ακόμη. Αριστερά στο βάθος τμήμα τής μεγάλης καπναποθήκης Γκούμα επί της οδού Σπ. Τα-

λιαδούρου (Φωτ. 1949 π.).

Προχωρούμε, αφού πούμε μια καλημέρα στους ανθρώπους που μας κοιτάζουν, μεταξύ τών οποίων και η κάτοχος της φωτογραφίας Άρτεμις Καλαντζή.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 200

Φωτ. 305. Η ωραία, και ευτυχώς σωζόμενη ακόμη, εκκλησία τής Ευαγγελίστριας (Φωτ. Τ.Μ. 1940 π.).

Από την Παλιά Καρδίτσα, Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 200

Φωτ. 306. Τελευταία άποψη της προπολεμικής Ευαγγελίστριας. Αριστερά διακρίνεται η μεγάλη καπναποθήκη Γκούμα. Δεξιά μικροπωλητής που προμήθευε ζαχαρωτά, ξη-

ρούς καρπούς κλπ τους μαθητές τού Α* Δημοτικού Σχολείου, το οποίο επί δεκαετίες βρισκόταν στο προαύλιο του Ναού (προπολεμική φωτογραφία).

Φωτ. 307. Το παλιό Α' Δημοτικό Σχολείο στο προαύλιο της Ευαγγελίστριας. Από το «ταπεινό» αυτό κτίσμα και ποιός δεν πέρασε, ακόμη κι εμείς για λίγους μήνες, όταν κατά την διάρκεια της Κατοχής επιτάχθηκε το Β' Δημοτικό. Σ' αυτό δί-

δαξε μερικές δεκαετίες προ του πολέμου ο εξάίρετος δάσκαλος και εκ των ιστορικών της Καρδίτσας Χρίστος Γ. Καλοκαιρινός (1855-1944/5).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 178 και 176

Φωτ. 308. Έξω από το Α΄ Δημοτικό, προ του Ναού τής Ευαγγελίστριας, η δασκάλα Κούλα Ζορμπά - Γεωργιάδου και οι μαθήτριάς της μάς καλωσορίζουν με μια αναμνη-

στική φωτογραφία τού 1920 π. Στο μέσον με το σκουφάκι η Αντιγόνη Χαντζιάρα - Αναστασίου που την χάσαμε πριν από ένα χρόνο.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990, σελ. 201

Φωτ. 309. Άλλη μια αναμνηστική φωτογραφία της ίδιας δασκάλας του Α΄ Δημοτικού με τις μαθήτριάς της (Φωτ. 25.9.1921)

Φωτ. 310. Έξω από το ίδιο σχολείο μια άλλη φουρνιά μαθητών με τον εξαιρετο πνευματικό άνθρωπο και δάσκαλό τους Δήμο Κανιούρα, τριάντα πέντε χρόνια αργότερα (Φωτ. Αθ. Τσιολάκη, 1955 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 201

Φωτ. 311. Γονείς και επίσημοι παρακολουθούν τις επιδείξεις τών μαθητών τού Α΄ Δημοτικού στο προαύλιό του, έναντι του Ναού τής Ευαγγελίστριας. Στο μέσον με τα γυαλιά ο Δήμαρχος Αθανάσιος Μπλατσούκας, έκπληξη η παρουσία τών γονιών μας πίσω από τον Πρωτοσύγκελο Καλογερέα. Στην δεύτερη θέση, αριστερά τού Δημάρχου, ο

επί δεκαετίες εκδότης τής καθημερινής εφημερίδος «Θεσσαλική Ηχώ», Ηλίας Μίσσαζ, και στην τρίτη ο συμπαθής ιδιοκτήτης ταβέρνας Βασίλειος Παϊζάνος. (Φωτο - Τζείς, Ιούνιος 1952).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1191, σελ. 202

Φωτ. 312 - 316. Από εκδηλώσεις του Α' Δημοτικού Σχολείου στο προαύλιο. Επάνω, οι δυο πρώτες φωτογραφίες, από σχολικό σκετς με πρωταγωνιστή τον Ηλία Αναστασίου, ο οποίος κάτω απαγγέλλει και σχετικό ποίημα (1956-1957).

Επάνω δεξιά η Φωφώ Αναστασίου κατά την διάρκεια απαγγελίας επίσης, ενώ κάτω δεξιά η ΣΤ' τάξη σε συναφή εκδήλωση (Ιούνιος 1958).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 177 οι δυο πρώτες φωτογραφίες

Φωτ. 317. Ένα στιγμιότυπο από την επίδειξη των μαθητών του Α΄ Δημοτικού στο προαύλιό του (Φωτ. Τάκη Σπάνια, 2.6.1957). Δίπλα από το Α΄ Δημοτικό και στην οδό Βασιαρδάνη 87, λειτουργούσε το παλιό Νοσοκομείο, στην θέση τού οποίου ανεγείρεται

τώρα Αρχαιολογικό Μουσείο. Ας ριξουμε και εκεί μερικές ματιές, έχει και αυτό το Ίδρυμα την ιστορία του.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1191, σελ. 202

Φωτ. 318 - 320. Δίπλα από το Α' Δημοτικό, νοτιότερα, βρισκόταν το παλιό Νοσοκομείο, για το οποίο έγραψε ενδιαφέρουσα εργασία ο συμπολίτης μας ιατρός Λάμπρος Μπριάνας. Το Νοσοκομείο, σύμφωνα με την εργασία αυτή, λειτούργησε αρχικά, προ του 1935, σε μικρό οικίσκο του χώρου αυτού (Μετόχι της Μονής Κορώνας). Τα επίσημα εγκαίνια έγιναν το 1935. Το 1945-1946 εκτίσθη νέα πτέρυγα (βλ. φωτογραφία από την ανοικοδομηση αυτή, κάτω αριστερά).

Επάνω, όμορφες κοπέλες πλησιάζουν το νοσοκομείο - βρίσκονται ήδη στην οδό Βασιαρδάνη (αριστερά), ενώ δεξιά εισέρχονται στο προαύλιο του Νοσοκομείου για να μοιράσουν τρόφιμα που συνέλεξαν στον σχετικό έρανο. Διερωτάται κανείς πώς ένιωθε ο φίλος Τάκης Βασιλείου ανάμεσα σ' αυτό το μπουκέτο (Φωτ. 1942 οι δυο επάνω φωτογραφίες).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 203 οι δυο πρώτες φωτογραφίες

Φωτ. 321. Το 1949 στον ίδιο χώρο λειτουργούσε παράρτημα στρατιωτικού Νοσοκομείου. Τραυματίας στρατιωτικός προσάγεται και φωτογραφίζεται παρουσία του επιστημονικού και διοικητικού προσωπικού του Νοσοκομείου και φιλανθρώπων κυ-

ριών τής πόλεως. Πάνω από το κεφάλι του τραυματία ο τότε Διευθυντής του Ιδρύματος Στυλιανός Διαμαντής (Φωτ. 1949 π.).

Φωτ. 322. Από τις αρχές ήδη τού 1950 το παλιό Νοσοκομείο άρχισε σιγά - σιγά να παίρνει την τελική του μορφή. Διακρίνεται η είσοδος επί της οδού Βασιαρδάνη (Φωτο - Σερδένη, 1952).

Φωτ. 323. Άλλη μια πτέρυγα του παλιού Νοσοκομείου όπως ήταν το 1953 (αργότερα προστέθηκαν και άλλες πτέρυγες). Το Νοσοκομείο κατά την διάρκεια της δεκαετίας του

1980 έπαυσε να λειτουργεί, μετά την ίδρυση του νέου σύγχρονου Νοσοκομείου, νοτιοδυτικά της πόλεως, στο δρόμο που οδηγεί στην Παπαράντζα.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 204

Φωτ. 324 - 326. Από τις επισκέψεις τού Μητροπολίτου Κυρίλλου και λοιπών επισήμων στο Νοσοκομείο (η δεξιά φωτογραφία από το Πάσχα του 1958). Αναμνηστικές φωτογραφίες και «μεζές» στο προαύλιο του Ιδρύματος. Στην αριστερή φωτογραφία καθιστός ο Πρωτοσύγκελλος Καλογερέας, δίπλα του ο υφυπουργός Γεωργίας Δημ. Θανόπουλος, ο Μητροπολίτης Κύριλλος, ο βουλευτής Θέμης Μπάλλας κ.α. Στην δεξιά φωτογραφία διακρίνουμε από αριστερά τον Αρχιμανδρίτη Ευστάθιο Μπιλάλη, τον Νομόρχη, τον Διευθυντή τού Νοσοκομείου Στυλιανό Διαμαντή, τον Μητροπολίτη, τον Ιωάννη Τσικρίκη, δικηγόρο, πρόεδρο του Δ.Σ. του Ιδρύματος, την προϊσταμένη νοσοκόμα Ελπίδα Ρήγα, την Αφροδίτη Τσικρίκη, σύζυγο του παρακαίμενου Δημάρχου Ιωάννη Τσικρίκη.

Κάτω στην οδό Λαχανά, πίσω από το παλιό Νοσοκομείο, μια παρέα χαριεντίζεται πάνω στο αμάξι, ενώ υπομονετικά το καημένο το άλογο ανέχεται τα καπρίτσια τών νεαρών μαθητών (Φωτ. 1951 π., Δημ. Μπούζου).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 205 η δεξιά φωτογραφία

Φωτ. 327 - 328. Αποχώρηση του Μητροπολίτη και των συνοδών του μετά την επίσκεψή τους στο Νοσοκομείο το Πάσχα του 1956. Ο διευθυντής του Ιδρύματος Στυλιανός Διαμαντής, ο ιατρός Χρ. Πόπωτας, πρόεδρος του Δ.Σ. του Ιδρύματος και άλλοι τους συνοδεύουν στην επί της οδού Βασιαρδάνη έξοδο.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 204-205

Φωτ. 329 - 332. Από την ζωή τού Ιδρύματος στα δωμάτια ασθενών (επάνω). Περι-
στικά σε όλους και σε όλες (Φωτο - Τζέις 19.2.1952 και Τάκη Σπάνια 3.3.1957).
Κάτω γνωστές ερυθροσταυρίτισσες προσφέρουν εθελοντικά τις υπηρεσίες τους.

Και τώρα, αφού είμαστε τόσο κοντά, ας προχωρήσουμε λίγο, δυτικά τού Νοσοκομεί-
ου, πάντα επί της οδοί Βασιμαρδάνη, να δούμε τί κάνουν δυο παλιοί συμμαθητές εκπαι-
δευτικοί στο Ιδιωτικό Εκπαιδευτήριο Καραμαγκιόλα (Φωτ. 1959).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 219

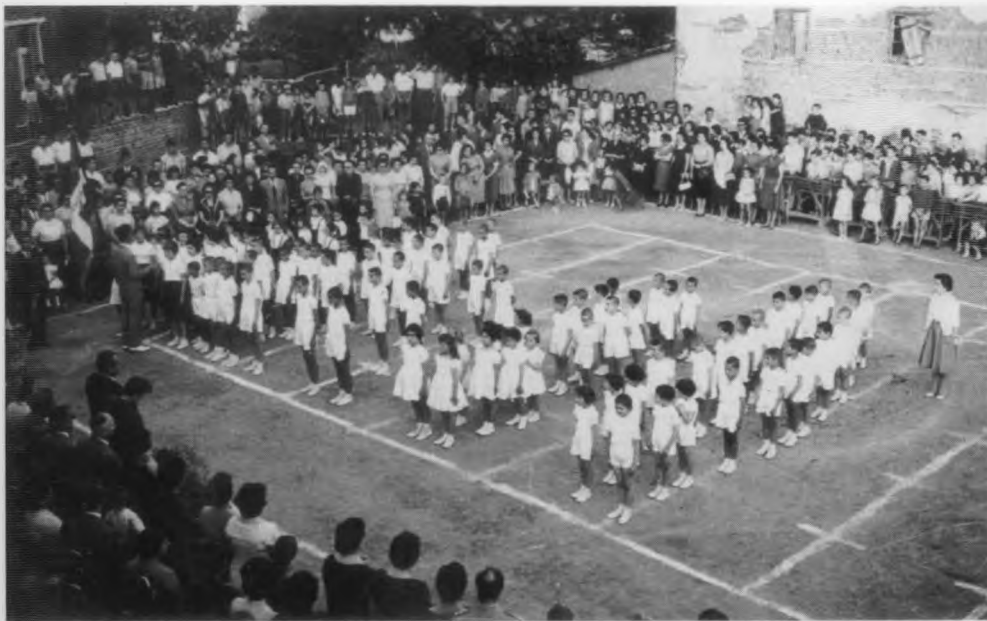

Φωτ. 333. Δυο βήματα από το νοσοκομείο υπήρχε άλλοτε το ιδιωτικό σχολείο (Δημοτικό - Λύκειο) Καραμαγγιόλα όπου υπηρετούν και οι εκπαιδευτικοί Θωμάς Κωστή-

κας και Γιώργος Παπαδημητρίου. Βρισκόμαστε στο προαύλιο του Δημοτικού Σχολείου. Παρέλαση και έπαρση της σημαίας, ενώ η χορωδία ψάλλει τον εθνικό ύμνο (Φωτ. 1957).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έβδομο, 1996, σελ. 174

Φωτ. 334 - 337. Στιγμιότυπα από τις γυμναστικές επιδείξεις του Εκπαιδευτηρίου Καραμαγκιόλα (Δημοτικό και Λύκειο επάνω) τον Μάιο του 1959.

Κάτω τα παιδιά επί το έργον, φως, νιάτα, «πεταλούδες», παιγνίδια (Φωτο - Αλφα οι τρεις φωτογραφίες).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έβδομο, 1996, σελ. 179

Φωτ. 338 - 341. Θεαματικές ασκήσεις και επιδείξεις με χάρη και ευλυγισία (Μάιος 1957. Φωτο - Άλφα η δεύτερη φωτογραφία).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο 1997, σ. 172-173

Φωτ. 342 - 345. Ακρίβεια, γυμνασμένα σώματα, πειθαρχία. (Φωτο - Άλφα, Μάιος 1956 οι κάτω φωτογραφίες).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 171-172

Φωτ. 346 - 349. Η ώρα των ελληνικών χορών... Επάνω χορός με το χαριτωμένο τραγούδάκι «Θέλω να πάω στην Κάλυμνο» (Φωτ. 30.5.57 Φωτο - Αλφα και Ι. Βελλή οι κάτω φωτογραφίες).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 172 και Μέρος Έβδομο, 1996, σελ. 177

Φωτ. 350 - 351. Θεαματικές ασκήσεις, με ισοροπιστές επάνω τούς φίλους Γιώργο Στυλογιάννη αριστερά και Έλη Σαράτση δεξιά (Φωτ. 30.5.1957).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 172

Φωτ. 352 - 355. Το Δημοτικό Σχολείο αλλά και το Λύκειο Καραμαγκιόλα καλλιέργησε το θέατρο με διάφορα σκετς, κωμωδίες και δράματα προσαρμοσμένα κατάλληλα (σημαντική η συμβολή των Θ. Κωστίκα και Γ. Παπαδημητρίου). Επάνω και κάτω αρι-

στερά τρεις σκηνές από το έργο «Στο πανδοχείο τής Βηθλέεμ» του Στ. Σπεράντσα (Χριστούγεννα 1955). Κάτω μια σκηνή από το πατριωτικό δράμα «Το Κούγκι» του Παπαλεονάρδου (Φωτο - Αλφα οι πρώτες και Ι. Βελλή η τελευταία φωτογραφία, 25.3.1956).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έβδομο, 1996, σελ. 175 οι δυο πρώτες φωτογραφίες

Φωτ. 356 - 359. Αποχαιρετούμε το Δημοτικό και το Λύκειο Καραμαγκιόλα με τέσσερις σκηνές από τις θεατρικές του εκδηλώσεις. Επάνω αριστερά μια σκηνή από την κωμωδία τού Γρηγορίου Ξερόπουλου «*Το φόρεμα της κυρίας*» - σε πρωταγωνιστικό ρόλο αριστερά οι Μελίνα Καφαντάρη, Έλση Σαράτση κ.ά. (Ιούνιος 1957). Δεξιά επάνω, από το σκετς τού Ξερόπουλου «*Τα Έξοδα της δίκης*». Διακρίνονται οι Γιώργος Πλαται-

νιάς, Στάθης Αναστασιάδου, Φραγκλίνος Λυκόπουλος (διδασκαλία Θ. Κωστίκα, Ιούνιος 1957).

Κάτω μια σκηνή από το έργο «*Ο χορός του Ζαλόγγου*» του Περεισιάδη (25.3.1957) και δεξιά από τον «*Παπαφλέσσα*» τού Σπ. Μελά (25.3.1959).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 174-175 οι δυο πρώτες φωτογραφίες

ΜΙΑ ΠΡΩΙΝΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΑΞΕΧΑΣΤΟ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΗΛΙΑ ΚΑΡΑΜΑΓΚΙΟΛΑ (1911 - 27.8.1999)

Στο φύλλο τής 15.9.1999 της εφημερίδος «Νέος Αγών», μετά δηλ. τον θάνατο (στις 27.8.1999) του παλιού και για ... μια μόνο εβδομάδα (!) καθηγητού μας Ηλία Καραμαγκιόλα, δημοσιεύθηκε σημείωμα του συνταξιούχου καθηγητή Θωμά Παπατριανταφύλλου με τίτλο «*Ηλίας Καραμαγκιόλας: Ο Πατριάρχης των Μαθηματικών*». Ανάμεσα στ' άλλα, γράφει και τα εξής:

«*Τον γνώρισα ως καθηγητή των μαθηματικών στο τότε εξατάξιο Γυμνάσιο Αρρένων Καρδίτσας κατά την περίοδο 1947 - 1950.*

» *Υπέροχος ως άνθρωπος. Άριστος ως μαθηματικός. Άφταστος ως παιδαγωγός. Είχε μια μεταδοτικότητα στη διδασκαλία του, που κανείς δεν μπορούσε να τον φτάσει. Έπαιρνε την άσκηση της Γεωμετρίας και έκανε τάχα ότι δεν γνώριζε την λύση της. Την έφερνε από δω, την έφερνε από κει, χάραζε τη μια ευθεία, χάραζε την άλλη και στο τέλος ξεροβήχοντας γεμάτος ικανοποίηση παρουσίαζε τη λύση. Λιτός και απέριτος, πράος και ευγενής, ηθικός και τίμιος, ευσυνείδητος και ανιδιοτελής, εργατικός και ακούραστος (...).*

» *Όταν άρχιζε το μάθημα μέσα στην τάξη όλοι κρεμόμαστε από τα χείλη του. Ποτέ δεν λέγαμε τότε θα τελειώσει η ώρα για να φύγουμε. Ο Καραμαγκιόλας είχε επάνω του ένα μαγνήτη που σε τραβούσε...».*

Όταν διάβασα το κείμενο αυτό, θυμήθηκα την τελευταία τυχαία συνάντησή μου με τον αξέχαστο καθηγητή, μερικούς μήνες πριν μας φύγει. Θυμήθηκα επίσης ότι από την εικοσάλεπτη περίπου εκείνη συνάντησή μας, είχα γράψει τότε ένα σημείωμα. Αυτές τις γραμμές που έγραψα τότε τις παραθέτω κατωτέρω γιατί, νομίζω, δικαιολογούν και εξηγούν, δια στόματος του μακαρίτη, όχι μόνο τί κρυβόταν πίσω από την μοναδική του πράγματι ικανότητα να γίνεται αντιληπτός στην παράδοση -ακόμη και από τους «τελευταίους» μαθητές του- αλλά και την μοναδική, πράγματι, καλοσύνη του και ανθρωπιά.

Ηταν ένα ήσυχο πρωινό εκείνο τής 23 Οκτωβρίου του 1998. Κατέβαινες την οδό Καραϊσκάκη προς το κέντρο, στα δεξιά του πεζοδρομίου. Καμπουριαστό βλέπεις από μακριά, με την τραγιάσκα, να έρχεται προς το μέρος σου το συμπαθητικό πρόσωπο του παλιού μαθηματικού Ηλία Καραμαγκιόλα. Είχες μερικά χρόνια να τον συναντήσεις, παλιότερα έβγαине πιο συχνά. Όλοι οι παλιοί μαθητές του μιλούσαν με θαυμασμό για τον άριστο τρόπο διδασκαλίας του, ατυχώς η τάξη σου μόνο μια εβδομάδα έτυχε να τον έχεις καθηγητή! Απώλεια, σίγουρα. Κι αυτή την εβδομάδα επειδή έτυχε ν' αναπληρώσει τον ασθενούντα συνάδελφό του.

- Κύριε καθηγητά, καλημέρα...
- Ωωω...
- Με θυμάστε;
- Είστε ο μεγαλύτερος, νομίζω...
- Ο μεσαίος!
- Α, βέβαια, τί κάνετε....

Ακολουθούν λίγα τυπικά κι ύστερα παίρνεις τον λόγο:

- Λοιπόν, κ. καθηγητά, θα σας πω κάτι που δεν ξέρετε. Σας είχα καθηγητή μόνο μία εβδομάδα όταν αναπληρώσατε συνάδελφό σας. Στο τέλος αυτής της εβδομάδας, το επίπεδο στην τάξη άλλαξε τόσο πολύ ώστε εμένα μου φάνηκε πως ένα «παραπέτασμα» έφυγε μπροστά από τα μάτια μου και είδα... το φως! Σαν να ανοίξατε το κρανίο μας και μας βάλατε τις γνώσεις μέσα. Ειλικρινά, αυτή την εντύπωση μας δώσατε τότε...

- ... (γελάει)

- Και, επί τη ευκαιρία, πάντα ήθελα να σας ρωτήσω, ποιό ήταν αυτό το μυστικό τής επιτυχίας σας, και όχι μόνο σ' εμάς. Πού αποδίδετε εσείς αυτήν την μεγάλη διαφορά με τους συναδέλφους σας στο «αποτέλεσμα»; Δεν μπορεί, κάποιον «μυστικό» θα υπάρχει...

Κουνάει τους ώμους, μερικές στιγμές αμηχανίας, γελάει...

- Θα σου πω... Αρκετοί καθηγητές δίδασκαν στην τάξη κι έλεγαν γενικά τα δικά τους, αυτά που έπρεπε να πουν, χωρίς να εξετάζουν το επίπεδο των μαθητών. Δεν προσπαθούσαν να καταλάβουν σε ποιό επίπεδο βρισκόταν ο καθένας τους. Έτσι οι ερωτήσεις που υπέβαλλαν ήταν οι ίδιες για όλους και στον άριστο και στον μέτριο και στον κακό μαθητή. Έτσι οι μέτριοι και οι κακοί αδιαφορούσαν για το μάθημα, τους έχανε αυτούς... Στην παράδοση εγώ προσπαθούσα να βρω το επίπεδο του καθενός μαθητή, δεν έλεγα πράγματα που δεν μπορούσαν να καταλάβουν. Επέλεγα τις ερωτήσεις που θα έκανα στον καθένα, ανάλογα με τις γνώσεις του. Όταν, ακόμη και ο τελευταίος, απαντούσε σωστά στην ευκολότερη ερώτηση, τότε τον συνέχαιρα με ένα «μπράβο». Αυτό τούς έδινε φτερά και άρχιζαν να βελτιώνονται. Δεν φώναζα, δεν αγρίευα, δεν χτυπούσα, δεν εξευτέλιζα τον μαθητή.

- Θα μου επιτρέψετε μια ερώτηση. Αυτή τη «μέθοδο» μόνος την «ανακαλύψατε» ή την πήρατε από κάποιον άλλον;...

Κουνάει πάλι τους ώμους, γελάει...

- Α, τώρα θέλει συζήτηση το πράγμα!

- Να πιούμε ένα καφεδάκι σε ένα ήσυχο μέρος;

- Βιάζομαι γιατί έχω δουλειά πιο κάτω (κοιτάει το ρολόι του), αλλά με πας με την ερώτηση πολύ μακριά. Θα σου πω σύντομα το εξής: Εγώ γεννήθηκα το 1911, κατάγομαι απ' το Βλάσδο. Λοιπόν στα μαθηματικά είχα στο γυμνάσιο καθηγητή έναν Παπαλόπουλο. Τις πρώτες μέρες που άρχισε να παραδίδει εγώ αρρώστησα από ελονοσία και δεν πήγα σχολείο. Διάβαζα όμως μόνος μου. Όταν πήγα σχολείο στις ερωτήσεις που έκανε ο Παπαλόπουλος στους μαθητές, σήκωνα και εγώ το χέρι, αλλά δεν με ρώτησε επί αρκετές ημέρες, ενώ εγώ ήξερα τις απαντήσεις. Κάποτε μου έκανε μια βολική ερώτηση και απάντησα σωστά. Με συγχάρηκε θερμά. «Καλά, διάβαζες στο κρεβάτι;» μου λέει. Κατάλαβα ύστερα γιατί δεν με ρωτούσε στην αρχή. Ήξερε ότι δεν παρακολουθούσα τις πρώτες μέρες και πιστεύοντας ότι δεν ξέρω μάθημα, δεν ήθελε να με ταπεινώσει. Δυο τάξεις πριν τελειώσω το Γυμνάσιο, δηλαδή γύρω στα 1926-

1927 είχαμε πάλι καθηγητή μαθηματικών τον Παπαλόπουλο, νομίζω ήταν από το Μεσδάνι. Ήταν ένας εξαιρετος καθηγητής. Λοιπόν στην τάξη μου είχα συμμαθητή τον Βαγγέλη Κοντονάσιο που αργότερα έγινε υπάλληλος της Αγροτικής Τράπεζας. Εκείνη τη χρονιά έμεινε μετεξεταστέος στα μαθηματικά. Εγώ, βέβαια, ήμουν καλός, ιδίως στα μαθηματικά και ο καθηγητής το είχε εντοπίσει αυτό και με πρόσεχε. Όταν βγήκαν τα αποτελέσματα έρχεται μια μέρα ο Βαγγέλης και με ρωτάει αν θέλω να του κάνω το καλοκαίρι φροντιστήριο - είχε συνεννοηθεί με τον πατέρα του και θα μου έδινε 500 δρχ. συνολικά. Το ποσό για την εποχή ήταν πολύ μεγάλο. Δέχτηκα εγώ και κάθε μέρα ερχόταν στην αυλή τού σπιτιού μου και κάτω απ' τη μουριά, όπου είχα στερεώσει δυο καρέκλες και ένα τραπέζι, του έκανα μάθημα, σύμφωνα με τον τρόπο που σου είπα και με βάση την εμπειρία μου από τον τρόπο διδασκαλίας και συμπεριφοράς τού καθηγητή μας.

» Όταν ήρθε η μέρα των προφορικών εξετάσεων (στα γραπτά είχε δώσει κι είχε πάει ο Βαγγέλης καλά), όπως είμαστε στο τσαίρι τού προαυλίου - δίπλα στο τζαμί που υπήρχε τότε εκεί- κάποια στιγμή φώναξε ο καθηγητής αυτούς που θα 'διναν εξετάσεις να μπουν μέσα. Με βλέπει και εμένα ο Παπαλόπουλος και μου κάνει νόημα από τον εξώστη να πάω κοντά του.

- Θέλεις, μου λέει, να έρθεις και συ μέσα να παρακολουθήσεις τις εξετάσεις και αν θες να τους κάνεις ερωτήσεις;

» Τάχασα, αλλά δέχθηκα, όπως σου είπα με είχε ξεχωρίσει. Πάμε μέσα, άρχισε πρώτα να ρωτάει ο Παπαλόπουλος, ο Βαγγέλης απαντούσε πολύ καλά σε

όλες τις ερωτήσεις κι ύστερα είπε να ρωτήσω κι εγώ τους μαθητές, πράγμα που έγινε. Όταν είδε ότι είχε βάλει τον Ιούνιο μόνο 9 βαθμό τον Βαγγέλη, στο τέλος του λέει:

- Μα, παιδί μου Βαγγέλη, πώς είναι δυνατόν να έμεινες εσύ μετεξεταστέος!...

Κάτι υποψιάστηκε και αργότερα με ρώτησε αν του έκανα εγώ φροντιστήριο.

- Τα λέγαμε το καλοκαίρι, του είπα.

» Πιθανόν λοιπόν ο Παπαλόπουλος, με τα πολλά που μου έδωσε, να έγινε η αιτία να ακολουθήσω και εγώ την μαθηματική επιστήμη. Νομίζω πως απάντησα στην ερώτησή σου.

- Τελευταία ερώτηση: Τι απέγινε ο Παπαλόπουλος;

- Α, καλή ερώτηση (!), πώς το σκέφθηκες... Λοιπόν, πριν τελειώσω εγώ το Γυμνάσιο, ο Παπαλόπουλος μετετέθη στον Πειραιά. Πριν φύγει με βρήκε και μου λέει: «Όταν θα 'ρθεις στην Αθήνα για το Πανεπιστήμιο, να 'ρθεις να με βρεις».

» Πήγα και τον βρήκα πράγματι και μόλις με είδε μ' αγκάλιασε με πολλή χαρά. Δεν έζησε όμως πολύ. Είχε σκωλικοειδήτιδα, έπαθε διάτρηση, φάρμακα δεν υπήρχαν τότε και πέθανε εκεί, στα 1940.

- Ευχαριστώ για το μάθημα, κύριε καθηγητά, να πάτε στο καλό!

Δεν ξανά' δα το ζεστό του χαμόγελο.

Φωτ. 360. Από το Εκπαιδευτήριο Καραμαγιάλα έως το νοτιοδυτικό άκρο της παλιάς πόλεως όπου βρισκόταν η λάκα της Αγίας Παρασκευής και η ομώνυμη εκκλησία, θέλουμε δέκα λεπτά ποδαρόδρομο. Αξίζει όμως τον κόπο.

Η λάκα, ο ναός της Αγίας Παρασκευής και ο περιβάλλον χώρος σε εκκλησιαστικό πίνακα του Καρδίσιώτη ζωγράφου Δημ. Γιολλάση (1950 π.). Διακρίνεται ο μινταρές του παλιού τζαμιού, ο οποίος διατηρήθηκε 54 χρόνια (1896-1950) ως κωδωνοστάσιο της εκ-

κλησίας της Αγίας Παρασκευής. Στον ίδιο ακριβώς χώρο υπήρχε, από τις αρχές του 18ου αιώνα, το μικρό εκκλησάκι του Αγίου Μηνά, το οποίο οι Μουσουλμάνοι της Καρδίτσας μετέτρεψαν σε τζαμί - με μινταρέ - μετά το 1835. Η «αποκατάσταση» του χώρου στην πρότερη κατάσταση έγινε στα 1896, αλλά η ορθόδοξη εκκλησία πήρε τότε το όνομα της Αγίας Παρασκευής (βλ. κατωτέρω σχετική εργασία μας για το τζαμί της Αγίας Παρασκευής).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 245

Φωτ. 361. Μια προπολεμική εικόνα από τον ίδιον ακριβώς χώρο με την προηγούμενη φωτογραφία. Διακρίνεται ο μιναρές τού τζαμιού (κωδωνοστάσιο της Αγίας Παρασκευής), που έμοιαζε με πύραυλο έτοιμο για εκτόξευση. Δεξιά το άλλοτε ΣΤ' Δημοτικό

Σχολείο της συνοικίας τής Αγίας Παρασκευής που λειτούργησε, κατά τον Βασίλειο Δημ. Λάππα, από το 1921. Το 1960 ανηγέρθη νέο σχολείο στην διπλανή οδό Αντιγόνου.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 121

Φωτ. 362. Θεοφάνεια 1952, τελετή καταδύσεως του Τιμίου Σταυρού στην λάκα Αγίας Παρασκευής. Η εκκλησία μόλις έχει «διευρυνθεί» - επί το χειρότερον πάντα - το «κωδωνοστάσιο» δεν υπάρχει. Διακρίνεται ο παλιός μαντρότοιχος του προαυλίου τής

εκκλησίας και στο ύψος περίπου του σχολείου, η «ανατολίζουσα» μεγαλοπρεπής εξώ-
θυρα. (Φωτ. Δημ. Τσούτσου).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 122

Φωτ. 363. Κατάδυση του Τιμίου Σταυρού - διακρίνεται ο Σταυρός στα αριστερά τής φωτογραφίας - στην λάκα της Αγίας Παρασκευής. Αγωνιώδης έφοδος πολιτών και ... στρατιωτών, ο γράφων ήταν εκεί ... (Φωτ. Δημ. Τσούτσου, Θεοφάνεια 1952).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 122

Φωτ. 364. Ένα ακόμη στιγμιότυπο από την λάκα της Αγίας Παρασκευής, για την οποία, όπως και για τις λοιπές λάκες της πόλεως, ο αναγνώστης μπορεί να διαβάσει

πολλά στον ΙΒ/1996 τόμο του περιοδικού «Γνώση και Γνώμη», σελ. 111 κ.επ. (Φωτ. 1953 π.).

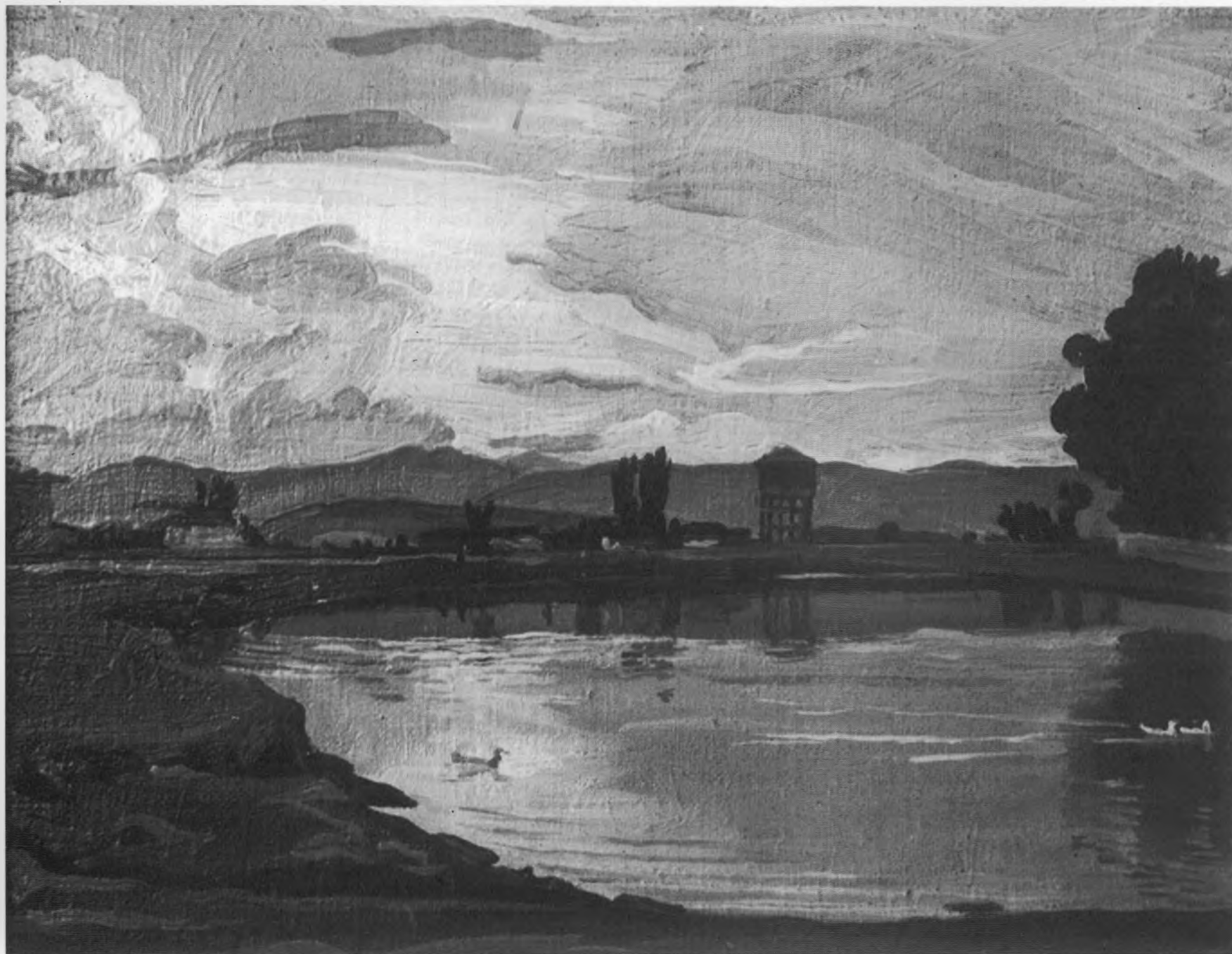
Από την «Παλιά Καρδίτσα». Μέρος Δέκατο, 1999, σελ. 302

Φωτ. 365. Ο συμπολίτης μας ζωγράφος Δημήτρης Γιολλάσης έζησε πάντα κοντά στην φύση, την οποία και απέδωσε όσο κανείς. Ένα έργο από την λάκα Αγίας Παρασκευής, ο μαντρότοιχος της οποίας -με την ανατολιζουσα θύρα

του- διακρίνεται αριστερά. Μεγάλα πλατάνια περιστοιχίζαν την γύρω περιοχή, τα λογής - λογής ζώα τής γειτονιάς ζούσαν στην λάκα μερικές γαλήνιες στιγμές μετά τον σκληρό μόχθο τής ημέρας (Συλλογή Δήμου Καρδίτσας).

Φωτ. 366. Μια ακόμη σπάνια, ειδυλλιακή, προφανώς προπολεμική, ζωγραφιά του Δημήτρη Γιολλάση από την λάκα Αγίας Παρασκευής. Δεξιά ο μαντρότοιχος της ομώνυμης εκκλησίας με τα αιωνόβια δέντρα, πιο αριστερά

ο Υδατόπυργος. Πηγάι πλέον στην λάκα, στην οποία καθρεφτίζεται με αδρές πινελιές ο μουντός ουρανός (Συλλογή Δήμου Καρδίτσας).

ΤΟ ΤΖΑΜΙ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ

α) Το ιστορικό του τζαμιού

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το χρονικό του τεμένους αυτού, για το οποίο, παρά τα στοιχεία που θα φέρουμε στο φως στη μικρή αυτή εργασία, μάλλον λιγοστά πράγματα γνωρίζουμε.

Ας θεωρήσουμε, ως σημείο εκκινήσεως, την σχετική περικοπή που παραθέτει στην γνωστή «*Ιστορία τής πόλεως Καρδίτσης*» ο Βασ. Δ. Λάππας.

Γράφει λοιπόν στη σελίδα 35 του βιβλίου του:

«Το τρίτον (σ.σ. αρίθμηση συμβατική χωρίς σημασία) τέμενος ευρίσκετο όπου ήδη ο ιερός ναός Αγίας Παρασκευής. Το τέμενος τούτο είχε καταρρεύσει και επί της θέσεως αυτού κατά το 1895 ανηγέρθη ο ιερός Ναός Αγία Παρασκευή. Κατά δε το 1897 που κατελήφθη η Καρδίτσα από τα τουρκικά στρατεύματα, ο διοικητής τούτων πληροφορηθείς ότι εις τον χώρον, που ήτο το τέμενος, εκτίσθη Χριστιανικός ναός, εζήτησεν εξηγήσεις από τον Δήμαρχον Στέργιον Λάππαν, και όταν και αυτός του είπεν ότι και «Σεις εκκλησίαν είχατε και ημείς εκκλησίαν εκάμαμεν» ηρκέσθη εις την δοθείσαν απάντησιν. Ο μιναρές όμως εσώζετο μέχρι προ ολίγων ετών χρησιμοποιούμενος ως κωδωνοστάσιον».

Οι ανωτέρω πληροφορίες που παραθέτει ο Λάππας είναι, όπως θα καταφανεί από τα στοιχεία που θα παραθέσουμε στην συνέχεια, και ελλιπείς και εν μέρει ανακριβείς. Εν παρενθέσει, θα πρέπει να σημειώσουμε εδώ τα εξής διευκρινιστικά: Ο παλιός αξιολύβαστος ιστορικός τής Καρδίτσης, Βασίλειος Δημ. Λάππας, δικηγόρος, πρώην Δήμαρχος Καρδίτσης και πρώην Νομάρχης, είναι βεβαίως άξιος πάσης τιμής για τη συγγραφή τής ανωτέρω «*Ιστορίας*» του. Βεβαίως, το βιβλίο, παρά τις πολύτιμες πληροφορίες που παραθέτει (κυρίως, καθ' όσον αναφέρεται στην δράση των δημάρχων τής πόλης) έχει, κατά τα άλλα, και κενά και ούτως ή άλλως αναπόφευκτα λάθη. Το ιδανικό θα ήταν ο ίδιος, λόγω της ηλικίας του και των συνανατροφών που είχε με ανθρώπους που έπαιξαν ρόλο στην ιστορία τού τόπου, να φροντίσει, θεωρητικά τουλάχιστον, να περιλάβει περισσότερα διαφωτιστικά στοιχεία. Όσον αφορά τα (τυπογραφικά ή άλλα) λάθη, ο συντάκτης τής εργασίας αυτής, τον θυμάται, πολλές φορές, να διαμαρτύρεται γιατί ο εκδότης τών Αθηνών, καθώς και κάποιος συγγενής του, δεν φρόντισαν να κάνουν ορθή παραβολή των τυπογραφικών δοκιμίων. Με την ευκαιρία μνημονεύω τα εξής:

Ο γράφων είχε την τιμή να γνωρίζει τον Β.Δ. Λάππα (στην δεκαετία του 1955-1965 σύχναζε στο γραφείο του), μετά δε την έκδοση του βιβλίου του (για την οποίαν πολλές φορές τον παρότρυνε σχετικώς) του ζήτησε κάμποσες φορές, δύο μάλιστα γραπτώς, κάποιες συμπληρωματικές πληροφορίες, τις οποίες και παρέθεσε ο γράφων σε επί μέρους εργασίες του (βλ. «*Το Θέατρο στην Καρδίτσα*», περ. «*Γνώση και Γνώμη*» Καρδίτσης τ. Δ' /1985, σ. 227, επίσης, ορισμένες πληροφορίες μου έδωσε για την «*Παλιά Καρδίτσα*» βλ. «*Γνώση και Γνώμη*» Καρδίτσης τ. ΣΤ' /1987, σ. 208. Πάντοτε μου έδωσε ο Λάππας πρόθυμα όσες πληροφορίες του ζήτησα και τις γνώριζε, παρά δε την προχωρημένη ηλικία του δεν παρέλειψε να μου στείλει και δύο διαφωτιστικές επιστολές (1979

και 1980), απαντητικές σε ορισμένες ερωτήσεις μου. Από τα στοιχεία που παραθέτει στα δύο γράμματά του ο Λάππας, κάποια μόνο έμμεση πληροφορία αναφέρεται στο παρά την Αγία Παρασκευή τζαμί. Βεβαίως, τότε τα τζαμιά της Καρδίτσης δεν ήταν στα άμεσα ενδιαφέροντά μου, θα πρέπει όμως να τονιστεί πως ο Λάππας, παρά τη σοβαρή κλασική μόρφωσή του, δεν έδειχνε ενδιαφέρον για τα πολιτιστικά τού καιρού του, ενώ για τα λιγοστά στοιχεία που παραθέτει στο βιβλίο του, αρκέστηκε σε όσα του έδωσαν άλλοι (βεβαίως, το τελευταίο δεν είναι κατακριτέο, εντύπωση όμως προκαλεί το γεγονός πως για τον μουσικό λ.χ. σύλλογο «Ορφέας», που έδρασε επί δεκαετίες στην πόλη, σε εποχή δηλαδή που ο Λάππας ήταν σε θέση να παρακολουθεί τη δράση του, ουδέν αναφέρει). Θέλω δηλαδή να πω, πως, και αν ακόμη του ζητούσα τότε περισσότερα στοιχεία για τα παλιά τζαμιά τής πόλης, πολύ πιθανόν θα ήταν ο Λάππας να μην ήταν σε θέση να παράσχει πρόσθετες πληροφορίες, πέραν αυτών που παραθέτει στο βιβλίο του. Ούτως ή άλλως, θα πρέπει να έχουμε πάντα υπόψη μας πως όποιος δεν «έχτισε» ένα ή περισσότερα βιβλία σαν αυτό που έγραψε ο Λάππας, ποτέ δεν θα μπορέσει να εκτιμήσει τον μόχθο και την δαπάνη που απαιτούνται για το «στήσιμο» τους. Κλείνει η παρένθεση.

Από το σχετικό απόσπασμα του Λάππα που προαναφέραμε, συνάγεται ότι στη θέση του ναού τής Αγίας Παρασκευής προϋπήρχε μουσουλμανικό τζαμί, στη θέση δε του τζαμιού αυτού, το 1896 (εκ λάθους παρατίθεται η χρονολογία 1895) ανηγέρθη ο ναός της Αγίας Παρασκευής. Το «χρονικό» αυτό τού τζαμιού, έτσι όπως το παραθέτει ο Λάππας, είναι ελλιπές και ανακριβές. Αποκαλυπτικό επί του προκειμένου, είναι ένα μικρό «σκόρπιο» σημείωμα του παλιού ιστορικού Χρίστου Γ. Καλοκαιρινού, το οποίο «αλιεύσαμε» στην εφημερίδα «*Θεσσαλική Φωνή*», στο φύλλο τής 14.3.1928. Λόγω τού ενδιαφέροντος που παρουσιάζει το σημείωμα αυτό του Χρ. Γ. Καλοκαιρινού, το παραθέτουμε κατωτέρω ολόκληρο.

«Τοπογραφική και ιστορική μελέτη περί του εν Καρδίτση Ιερού Ναού «Αγία Παρασκευή» πάλαι «Άγιος Μηνάς»:

«Η πόλις Καρδίτσα επί τουρκοκρατίας διηρείτο εις δέκα συνοικίας (μαχαλάδες). Μία δε εκ των συνοικιών τούτων, κειμένη προς Ν. της πόλεως έφερε και φέρει και μέχρι σήμερα το όνομα «Καρατζά μαχαλά», ήτοι συνοικία (μέρος) δορκάδων, καθόσον ένεκα του πυκνού δάσους διητών αυτοί ζαρκάδια, και άλλα άγρια ζώα, πράγματι δε από του δάσους της Παπαράντζας μέχρι της ειρημένης συνοικίας, ένθα ήδη κείται ο ναός της Αγίας Παρασκευής, υπήρχε μέγα δάσος, οιονεί όσας εν τω μέσω απεράντου πεδιάδος, το οποίον εξετέινετο μέχρι της εν λόγω εκκλησίας, και όπερ εσώζετο έως το 1897 έτους, ότε κατεστράφη τελείως υπό του παραχειμάσαντος τότε εν τη πόλει τουρκοικού στρατού, ες το τέρμα δε του ωραίου αυτού δάσους, και ακριβώς όπου ήδη ευρίσκεται ο ναός της Αγίας Παρασκευής, υπήρχεν μικρόν τι παρεκκλήσιον, καλούμενον «Άγιος Μηνάς», από των αρχών του δεκάτου ογδόου αιώνος, εις το μικρόν δε τούτο παρεκκλήσιον, συνθηροίζοντο την δεκάτην Δεκεμβρίου εκάστου έτους οι

χριστιανοί της πόλεως, διότι πολλαί οικογένειαι τουρκοικαί, ιδία εξ Ικονίου της Μ. Ασίας, όθεν Κονιάροι λεγόμενοι, εγκατεστάθησαν εν Καρδίτση, τούτου ένεκεν οι οθωμανοί κατέλαβαν αυθαίρετως εν έτει 1835 τον ναΐσκον του Αγίου Μηνά και μετέβαλαν αυτόν εις Μεστζίτ (εκτήριον οίκον άνευ μιναρέ) και βραδύτερον εις τέμενος (τζαμίον), του περίξ χώρου χρησιμεύοντος ως νεκροταφείον (μεζεριστόν), εντός δε του τζαμίου τούτου είχαν και δύο εικόνας. Του Αγίου Μηνά και της Αγίας Παρασκευής, τας οποίας είχαν εύρει κατά την κατάληψιν της εκκλησίας και τας οποίας εφύλαττον έκτοτε εν τω τεμένει, καίοντες μάλιστα και λύχνον (κανδήλαν) καθ' εκάστην προς σεβασμόν. Το καθεστώς δε αυτό διετηρήθη μέχρι της προσαρτήσεως της πόλεως εις την Ελλάδα (1881). Μετά δε την αναχώρησιν των Τούρκων οι Χριστιανοί επί δημάρχου Βασ. Αζά (1896) μετέβαλον αύθις το τζαμίον (βακούφ) εις εκκλησίαν και έδωκαν το όνομα «Αγία Παρασκευή» ως μάλλον κοινόν τοις πάσι, παραλείψαντες το του Αγίου Μηνά!

Καρδίτσα τη 12.12.1912 Χρ. Γ. Καλοκαιρινός»

Από το άκρως, ενδιαφέρον και αποκαλυπτικό αυτό κείμενο αντλούμε και τα εξής, εξόχως διαφωτιστικά για το θέμα μας στοιχεία:

- 1) Το άρθρο αυτό του Καλοκαιρινού δημοσιεύθηκε μεν στο φύλλο της 14.3.1928, φέρεται όμως γραμμένο από τον συντάκτη του, όπως σημειώνεται στο τέλος, από της 12.12.1912. Έχει σημασία η χρονολογία αυτή (1912), εν σχέσει με την χρονολογία δημοσιεύσεως του άρθρου (1928). Διότι, ενώ στα 1912 υπήρχαν ακόμη στην Καρδίτσα αρκετοί μουσουλμάνοι (δεν υπερέβαιναν πιθανόν τους 100, μεταξύ των οποίων ήταν και ο Μουφτής Αχμέτ Ομέρ Τσέλιος), στα 1928 (χρονιά δημοσιεύσεως του άρθρου) δεν υπήρχε στην πόλη ίχνος μωαμεθανού. Αυτό σημαίνει πως όταν έγραψε το άρθρο αυτό ο Καλοκαιρινός στα 1912 (πέραν του ότι ο ίδιος ήταν χρονικά εγγύτερος στα γεγονότα), υπήρχαν τότε και αρκετοί μουσουλμάνοι στην πόλη, από τους οποίους θα μπορούσε να αντλήσει πάσης φύσεως πληροφορίες (προφορικές και γραπτές για το ιστορικό τού τζαμιού και της προϊστορίας τού χώρου), δυστυχώς όμως δεν μνημονεύει τις πηγές του.
- 2) Στην θέση ακριβώς του σημερινού ναού τής Αγίας Παρασκευής υπήρχε από την αρχή του 18ου αιώνα (δηλ. πριν από 260 και πλέον χρόνια), το μικρό παρεκκλήσι τού Αγίου Μηνά. Στο παρεκκλήσι αυτό οι Έλληνες της πόλης κάθε 10 Δεκεμβρίου τελούσαν λειτουργία.
- 3) Στα 1835 οι Κονιάροι της Καρδίτσας (μωαμεθανοί) κατέλαβαν αυθαίρετα τον μικρόν ναό τού Αγίου Μηνά. Αρχικώς τον μετέβαλαν εις «ευκτήριον οίκον» (χωρίς μιναρέ), αργότερα δε (άγνωστο ακριβώς πότε, πάντως μετά το 1835, διευκρινίζει ο Καλοκαιρινός) μετέτρεψαν τον χώρο σε κανονικό τζαμί (με μιναρέ) και τη γύρω έκταση σε νεκροταφείο (ανάλογο μωαμεθανικό κοιμητήριο υπήρχε, όπως ήδη γνωρίζουμε, και στον περιβάλλοντα χώρο τού, παρά το Γυμνάσιο, κεντρικού τζαμιού). Το παρά την Αγία Παρασκευή λοιπόν τζαμί λειτούργησε ως τέτοιο είτε έως την απελευθέρωση της Θεσσαλίας (1881) είτε έως τα τελευταία χρόνια του 19ου αιώνα (1895- 1896).
- 4) Στα 1896 οι Έλληνες Καρδιτσιώτες, και αφού στο μεταξύ ελάχιστοι μουσουλμάνοι είχαν παραμείνει πλέον στην πόλη (οι οποίοι κάλλιστα μπορούσαν να εξυπηρετηθούν από το κεντρικό τζαμί τους), μετέτρεψαν το τζαμί σε ορθόδοξη κανονική εκκλησία, στην οποία έδωσαν το όνομα της Αγίας Παρασκευής, αφού ο Άγιος Μηνάς είχε στο μεταξύ περιπέσει εν μέρει σε λήθη.
- 5) Εκ των ανωτέρω, συνάγεται ότι χειρών αδίκων για την καταπάτηση του ιερού χώρου και την μεταβολή τής χρήσεώς του άρχισαν πρώτοι οι μουσουλμάνοι (οι οποίοι μετέτρεψαν τον Άγιο Μηνά σε τζαμί) και όχι οι Έλληνες.
- 6) Οι Μωαμεθανοί καταπατητές τού Αγίου Μηνά σεβάστηκαν κατά κάποιο τρόπο την προϋπάρχουσα στον χώρο κατάσταση, αφού μέσα στο τζαμί, που λειτουργούσε στον χώρο του μικρού ναΐσκου, διατηρούσαν με σεβασμό τόσο την εικόνα τού Αγίου Μηνά όσο και εκείνη τής Αγίας Παρασκευής που βρέθηκε στο εσωτερικό τής μικρής ορθόδοξης εκκλησίας.
- 7) Μετά την «επανίδρυση» της εκκλησίας στον ίδιο χώρο τού ναού (1896), δόθηκε το όνομα της Αγίας Παρασκευής και όχι του Αγίου Μηνά. Άραγε, να έγινε αυτό γιατί στους πολλούς Καρδιτσιώτες ήταν άγνωστη η προϊστορία τού ιερού χώρου; Πιθανόν, ο Καλοκαιρινός πάντως σημειώνει, όπως είδαμε, πως δόθηκε αυτό το όνομα «ως μάλλον κοινόν τοις πάσι». Πάντως, σ'ανάμνηση του μικρού ναΐσκου είναι γνωστό πως στην δεκαετία τού 1930, επί μητροπολίτου Ιεζεκιήλ, ανηγέρθη στην Καρδίτσα η μικρή εκκλησία τού Αγίου Μηνά, παρά τον σιδηροδρομικό σταθμό, όχι μακράν τής Αγίας Παρασκευής. Είναι μια συγκινητική χειρονομία η ανέγερση τού μικρού αυτού ναού, που δεν εκτιμήθηκε από την πόλη μας όσο θα 'πρεπε. Διότι μας φέρνει στο νου τον από αιώνες, και εν μέσω Τουρκοκρατίας, λειτουργούντα (στον χώρο τής σημερινής εκκλησίας τής Αγίας Παρασκευής) μικρό ναΐσκο τού Αγίου Μηνά, ο οποίος ναΐσκος στα μαύρα εκείνα χρόνια ήταν ο μοναδικός συνδεδετικός κρίκος των Ελλήνων τής περιοχής μας, οι οποίοι κάθε 10 Δεκεμβρίου έσπευδαν συν γυναιξί και τέκνοις να επιβεβαιώσουν όχι μόνο την θρησκεία τους αλλά και την ελληνική τους καταγωγή.
- 8) Ο Βασίλειος Δ. Λάππας στο σχετικό απόσπασμα που παραθέσαμε γράφει (σ. 34) ότι στα 1897 ο διοικητής τού τουρκικού στρατού που κατέλαβε τότε την πόλη, ζήτησε εξηγήσεις από τον δήμαρχο τότε Στέργιο Λάππα, ο οποίος ευθαρσώς του απάντησε «Σεις εκκλησίαν είχατε και ημείς εκκλησίαν εκάμαμεν». Ο Λάππας προσθέτει πως ο Τούρκος διοικητής «ηρκέσθη εις την δοθείσαν απάντησιν». Από τα προαναφερόμενα, γνωρίζουμε ήδη ότι η απάντηση του Στέργιου Λάππα, που μνημονεύει ο Βασ. Λάππας (ανεπιφύκτου παλιού δημάρχου Στέργιου Λάππα), δεν είναι ακριβής, εφόσον, όπως τώρα γνωρίζουμε, προϋπήρχε ελληνική εκκλησία στον ίδιο χώρο και απλώς οι Έλληνες επανέφεραν τα πράγματα στην προτέρα κατάσταση. Ενδέχεται δηλαδή ο Τούρκος διοικητής να «ηρκέσθη» στην ανωτέρω απάντηση, μόνο αφού πληροφορήθηκε τα της προϊστορίας τού ναού (είτε από παρατυχόντες Έλληνες είτε και από πρεσβυτέρους μωαμεθανούς, οι οποίοι ενδεχομένως να συμβουλευτήκαν και τα κιτάπια τους). Η προϊστορία αυτή τού περιβάλλοντος χώρου δεν θα ήταν στα 1897 άγνωστη, αφού ακόμη και στα 1912 ο Χρ. Καλοκαιρινός ήταν σε θέση να γνωρίζει τα της προϊστορίας τού

ναού.

Αξίζει εδώ να σημειώσουμε και κάτι άλλο: ο Β. Λάππας στη σελίδα 84 του ίδιου βιβλίου του γράφει πως δήμαρχος Καρδίτσας στα χρόνια 1886-1899 διέταξε ο Χρήστος Αζάς, «αδελφός του κατά το έτος 1896 δολοφονηθέντος δημάρχου Βασιλείου Αζά». Τότε, αφού δήμαρχος στα χρόνια 1896-1899 ήταν ο Χρήστος Αζάς, πώς συνέβη και τις ανωτέρω «εξηγήσεις» στον Τούρκο διοικητή για τη μετατροπή τού τζαμιού έδωσε ο, επίσης δήμαρχος, Στέργιος Λάππας; Την απάντηση στην εύλογη αυτή απορία μας τη δίνει ο ίδιος ο Β. Λάππας, ο οποίος στη σελίδα 134 του βιβλίου του μας πληροφορεί ότι «κατά την περίοδο της Κατοχής 1897, υποδειξίει των εκ Καρδίτση Οθωμανών ανετέθη η Δημαρχία εις τον Στέργιον Λάππαν, όστις πολυειδώς εξυπηρέτησεν τον πληθυσμό».

Η αναφερθείσα αλλαγή δημάρχου Καρδίτσας από τους κατακτητές στα 1897, σε συνδυασμό με τα σημειωθέντα ήδη κενά κλπ. του βιβλίου τού Λάππα, καθώς και με τις «εξηγήσεις» που παρέσχε ο «εκλεγείς» δήμαρχος στον Τούρκο διοικητή, μου δημιούργησαν ορισμένες απορίες όταν ανέγνωσα το βιβλίο, σκέφθηκα μάλιστα μήπως ο Β. Λάππας «μπέρδεψε» τις χρονολογίες όσον αφορά τον θείο του δήμαρχο (που, ούτως ή άλλως, ανεδείχθη εκ των πραγμάτων ο δημιουργικότερος δήμαρχος της Καρδίτσας). Για να λύσω την «απορία» αυτή, αλλά και μερικές άλλες (όχι δυστυχώς όλες!) που μου γεννούσε κατά καιρούς η ανάγνωση του βιβλίου, έγραψα στον συγγραφέα δύο επιστολές, στις οποίες και απάντησε προθύμως ο γηραιός ιστορικός. Για το θέμα που μας ενδιαφέρει μου έγραψε στις 15.4.1980 επί λέξει τα εξής:

«Το 1896 εξελέγη Δήμαρχος ο Χρήστος Αζάς, την δημαρχίαν δε τούτου διέκοψε η τουρκική κατοχή, ήτις διήρκεσε από της 7 Μαΐου μέχρι της 25 Μαΐου 1898. Κατά το διάστημα της Τουρκικής κατοχής οι αρχαί της πόλεως, ως και ο Δήμαρχος Χρήστος Αζάς, κατέφυγον εις Μεσσηνικόλα, όπου έμειναν μέχρι τέλους της Κατοχής. Τη υποδειξίει των εν Καρδίτση Οθωμανών ανετέθη η Δημαρχία στον Στέργιον Λάππαν». Από την επιστολή λοιπόν αυτή πληροφορούμαστε τον ακριβή λόγο που κατέστησε αναγκαία την αλλαγή του δημάρχου (το αυτό συνάγεται αν συνδυασθούν οι σελίδες 84 και 134 τού βιβλίου τού Β. Λάππα).

Όπως προαναφέραμε, τον περιβάλλοντα του τζαμιού χώρο οι μουσουλμάνοι μετέτρεψαν σε νεκροταφείο. Μάλιστα, για πολλά χρόνια μετά την «επανίδρυση» του ναού τής Αγίας Παρασκευής (1896), μέσα στην εκκλησία «πλησίον του μέρους ένθα πωλούνται κηρία» βρισκόταν μια μαρμάρινη πλάκα από το παρακείμενο νεκροταφείο. Στην επιτύμβια αυτή πλάκα (μήκους 0,47 - πλάτος 0,38 και πάχους 0,10) αναγράφονταν τα εξής, σύμφωνα με ολιγόλογο σημείωμα του Χρ. Καλοκαιρινού δημοσιευμένο στη «Θεσσαλική Φωνή» Καρδίτσας (φύλλο τής 2.8.1928):

«Επειδή ο ασταθής ούτος κόσμος ουδενί αιώνιος, πρόελθε διαβάτα, ανάνγνωθι εν ευλαβεία την επιγραφήν ταύτην. Μη σιγήση. Ιδέ εν συναισθήσει τον τάφον, και λάβε παράδειγμα. Πάσα πνοή φθαρτή εστί, μόνος δε ο Θεός υπάρχει ζων και αθάνατος».

Η «απαισιόδοξη» αυτή επιγραφή συνειρμικά μου φέρνει στο νου μια επιγραφή - ταμπέλα που βρισκόταν για πολλά χρόνια (θα βρίσκεται πιστεύω εκεί ακόμη) ανηρτημένη στην, παρά το Τσαρδάκι Καρδίτσας, ταβέρνα τού Γιάννη

Κορομπίλια. Την επιγραφή αυτή είχε, από το 1942, φιλοτεχνήσει (όπως μου έλεγε ο εδώ και μερικά χρόνια μακαρίτης Μπάρμπα Γιάννης) ο γνωστός καλλιτέχνης τής Καρδίτσας Κώστας Παύλου - Πωλ. Η ολιγόλογη αυτή επιγραφή γράφει:

«ΜΗΔΕΝ ΕΣΤΙ ΤΑ ΣΥΜΠΑΝΤΑ
ΜΗΔΕΝ ΚΑΙ ΑΥΤΟΣ Ο ΒΙΟΣ
ΚΑΙ ΕΚ ΤΟΥ ΜΗΔΕΝΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΜΗΔΕΝ
ΠΛΑΝΟΜΕΘΑ ΑΙΩΝΙΩΣ»

Παραθέσαμε το κείμενο της τουρκικής επιτύμβιας πλάκας από το παρά την Αγία Παρασκευή μουσουλμανικό νεκροταφείο, όπως την δημοσίευσε ο Χρ. Καλοκαιρινός. Πριν παραθέσουμε και ένα άλλο χρήσιμο στοιχείο, δημοσιευμένο από τον ίδιο ιστορικό, ορθό και δίκαιο είναι να αναφερθεί εδώ ότι τα (λιγοστά σε έκταση) μικρά αυτά σημειώματα του Χρ. Γ. Καλοκαιρινού μάς δίνουν πολύτιμες, για την ιστορία του τόπου μας, πληροφορίες. Του ανήκει λοιπόν ο προσήκων έπαινος, ενώ στη μνήμη του χαράσσονται αυτές οι γραμμές.

Το κείμενο για το οποίο μιλάμε αναφέρεται σε μια μεταγλώττιση ενός μικρού αποσπάσματος από τουρκική στατιστική, η οποία αναφέρεται στο έτος 1878 (τρία χρόνια δηλαδή πριν από την απελευθέρωση της Θεσσαλίας). Η μετάφραση λοιπόν από τον Καλοκαιρινό τής τουρκικής στατιστικής, που αναφέρεται στην πόλη της Καρδίτσας, έχει ως εξής («Θεσσαλική Φωνή» 25.9.1929):

«Η της Θεσσαλίας πόλις «Καρδίτσα» κείται ν.δ. της Λαρίσης. Και από μεν των Αγράφων απέχει 2.30 ωρ., από δε της Λαρίσης 12 ωρ. Αυτή αριθμεί 685 οικίας και έχει κλίμα καλόν, λαμπρόν και εκτεταμένον ορίζοντα, αμπέλους ... (σ.σ. δυσανάγνωστη λέξη), και εις το άκρον Ν. στρατώνας ευρυχώρους. Εν Καρδίτση και εν τη συνοικία «Καρατζά μαχαλά» υπάρχει ο τάφος του ενάρετου και λογίου Τζαφέρ εφένδη. Έχει δε αρκετά δια τους πιστούς (σ.σ. μουσουλμάνους, εννοείται) τεμένη ιερά και σχολή ιερατικήν εν η φοιτώσι 23 παίδες μωαμεθανών, προσέτι δε έχει δημοτικά τινά σχολεία εις τα οποία φοιτώσιν 182 μαθηταί. Προς τούτοις έχει δημαρχείον, επαρχείον, ταμείον, δικαστήρια και γραφείον επί των εμμέσων φόρων. Η πόλις και τα προσηρητημένα ταύτη χωριά αριθμεί εν συνόλω 48 κρήνας και 62 γεφύρας. Εκ των Αγράφων δε κατέρχονται και διαρρέουσιν αυτήν τε και τα πέριξ ρύακες και χείμαρροι 96 εν όλω...».

Να λοιπόν που ετάφοντο και σπουδαίοι λόγιοι (όπως ο Τζαφέρ εφένδης) στο παρά την Αγίαν Παρασκευήν μουσουλμανικό νεκροταφείο, και λέμε «σπουδαίος» αφού το όνομά του μνημονεύεται ευφώνως, ακόμη και σε μια στατιστική... Και, εύλογα, γεννάται η απορία: Να άφησε, άραγε, γραπτά κείμενα (πολύτιμα για την ιστορία τού τόπου) ο ονομαστός αυτός Καρδιτσιώτης λόγιος; Ιδού στάδιον δόξης λαμπρόν για τους νέους ερευνητές!

Εδώ θα πρέπει να μνημονεύσουμε και τα εξής:

Πριν από μερικά χρόνια κυκλοφόρησε τα πρώτο τεύχος τού περιοδικού «Ιστωρ», στο οποίο υπάρχει και μια εργασία του ερευνητή Μιχάλη Κοκολάκη με τίτλο «Μια οθωμανική περιγραφή της Θεσσαλίας - 1871». Στην εργασία αυτή μνημονεύεται μια άλλη οθωμανική «στατιστική» (Σαλμανές ή επίσημο ημερολόγιο) του έτους 1871, δηλαδή επτά χρόνια πριν από την «στατιστική» που μνημονεύει ο Χρήστος Γ. Καλοκαιρινός. Στους σαλμανέδες αυτούς - μας λέει

ο Κοκολάκης - «περιλαμβάνονταν κατάλογοι των αξιωματούχων του βιλαετιού (σ.σ. με διάταγμα του 1867 που εξέδωσε ο σουλτάνος Αβδούλ Αζίζ η Θεσσαλία και η Ήπειρος ενώθηκαν σε ένα κοινό βιλαέτι), γεωγραφικές και στατιστικές πληροφορίες, και άλλα στοιχεία που κρίνονταν χρήσιμα για τους αναγνώστες τους ή είχαν σκοπό να προβάλλουν το νέο μεταρρυθμιστικό προσώπιο της Οθωμανικής εξουσίας».

Για την περιοχή λοιπόν της Καρδίτσας («Καζάς» Καρδίτσας) το «ημερολόγιο» του 1871 περιλαμβάνει χρήσιμες πληροφορίες και ενδιαφέροντα στατιστικά στοιχεία. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά η περιοχή της Καρδίτσας στα 1871 διέθετε 62 γεφύρια, 48 βρύσες, 121 πόλεις, χωριά και τσιφλίκια, 10 κεραμοποιεία, 220 εκκλησίες, χάρβρες και μοναστήρια, 2 τεκέδες και τουρμπέδες (μοναστήρια δερβισικών ταγμάτων και μουσουλμανικά μαυσωλεία), 64 πρωτοβάθμια σχολεία, 2 μεντρεσέδες και ιμαρέτια (ιεροδιδασκαλεία και φιλόπρωχα καταστήματα), 3 στρατόπεδα, 32 καφενέδες, αναψυκτήρια και καπηλειά, 6 φούρνους, 101 μύλους, 2 λουτρά, 22 χάνια, 312 μαγαζιά και καταστήματα, 3243 σπιτικά, 22 τζαμιά και μεσοζήτια (τεμένη χωρίς μιναρέ και χωρίς ενοριακό χαρακτήρα).

Εκτός από τα στατιστικά στοιχεία αυτά, για τον «καζά» (περιοχή) Καρδίτσας μνημονεύονται τα εξής ενδιαφέροντα στοιχεία, μερικά των οποίων είναι σχετικά με το αντικείμενο της έρευνάς μας:

«Ο κασαμπάς (πόλη) της Καρδίτσας είναι κτισμένος σε μια επίπεδο τοποθεσία δυτικά του Γενισεχίρ (σ.σ. Λάρισα) και σε απόσταση δώδεκα ωρών από το Γενισεχίρ και δυόμισυ ωρών από τα βουνά των Αγράφων. Περιέχει 546 σπιτικά και είναι ένας τόπος με ευχάριστο νερό και κλίμα, με αμπέλια και κήπους, και με ένα στρατόπεδο δύο λόχων στην άκρη της πόλης.

» Δυόμισυ ώρες από την πόλη της Καρδίτσας και πάνω σ' ένα βουνό είναι ο κασαμπάς του Φαναριού, όπου υπάρχει ένα μικρό φρούριο και κοντά του δυο στρατώνες, ένας με έξι λόχους και πάνω απ' αυτόν, ένα τέταρτο της ώρας μακρύτερα, ένας δεύτερος με δύο λόχους.

» Στην πόλη της Καρδίτσας έχει ταφεί ο νεκρός του Σειχ Τζαφέρ εφέντη (σ.σ. αυτός που μνημονεύει ο σαλναμές - ημερολόγιο, στατιστική - του 1878, όπως προαναφέραμε) και στην πόλη Φαναριού ο νεκρός του Χουσαμεντίν εφέντη. Τόσο οι δύο τουρμπέδες τους (σ.σ. μαυσωλεία) όσο και τα ιερά τζαμιά και οι μεντρεσέδες που μνημονεύονται στον ειδικό πίνακα είναι κτίρια τόσο παλιά που δεν είναι γνωστοί ούτε οι ιδρυτές τους ούτε ο χρόνος που ιδρύθηκαν, βρίσκονται όμως ακόμη σε λειτουργία, μολονότι υπάρχουν και μερικά που έχουν πια ερειπωθεί. Ο αριθμός των σπουδαστών των μεντρεσέδων, όπου διδάσκεται η γραμματική και το συντακτικό, καθώς και των πρωτοβάθμιων σχολείων που μνημονεύονται στο σχετικό πίνακα, υπολογίζεται σε 1571 άτομα. Στον κασαμπά και στα χωριά που υπάγονται στην πόλη της Καρδίτσας υπάρχουν 48 βρύσες και 62 γέφυρες. Και εδώ οι ιδρυτές τους είναι άγνωστοι και δεν διαθέτουν κληροδοτήματα.

» Από τα βουνά των Μεγάλων και των Μικρών Αγράφων πηγάζουν 96 μικρά ποταμάκια που διασχίζουν το έδαφος του καζά και χωρίς να βγουν από τα όριά του χύνονται όλα στον ποταμό Κιοστέμ (σ.σ. Πηνειό). Στον καζά της Καρδίτσας υπάρχουν 121 χωριά και τσιφλίκια και το μήκος της περιμέτρου του υπολογίζεται σε 45 ώρες. Σε απόσταση οχτώ ωρών από την Καρδίτσα, κοντά στο χωριό

των Αγράφων Σμόκοβο, βγαίνει ένα ζεστό θειούχο μεταλλικό νερό, όπου πήγαιναν από παλιά όσοι είχαν ανάγκη θεραπείας και έβρισκαν την υγεία τους. Για το σκοπό αυτό είχε διαμορφωθεί εδώ πρωτύτερα μια λουτρική εγκατάσταση, που όμως με το πέρασμα του χρόνου ερειπώθηκε, αλλά επειδή οι ευεργετικές ιδιότητες του νερού είναι αναμφισβήτητες, με αποτέλεσμα να συρρέουν κάθε χρόνο τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο πλήθη βασανισμένων από αρρώστιες και επιδημίες, η τοπική δημαρχία κατασκεύασε δίπλα στο σημείο που αναφέραμε τον απαιτούμενο αριθμό καταλλήλων εγκαταστάσεων, η διαχείριση των οποίων υπάγεται και αυτή στις αρμοδιότητές της».

Αυτά και ως προς τον «σαλναμέ» του 1871. Πριν αναφερθούμε τώρα στο «φυσιολογικό» τέλος τού, παρά την Αγία Παρασκευή (ή παρά τον Άγιον Μηνά, κατά τα ανωτέρω αναφερόμενα), τζαμιού, ας σημειώσουμε ότι το ανωτέρω τζαμί περιβαλλόταν από ευρύ αυλόγυρο περί του οποίου θα αναφερθούμε κατωτέρω.

β) Το τέλος τού παρά την Αγίαν Παρασκευήν τζαμιού

Το τέλος τού, παρά τον Άγιον Μηνά ή παρά την Αγίαν Παρασκευήν, μουσουλμανικού τζαμιού προδιαγράφηκε στα μέσα τής τελευταίας δεκαετίας τού 19ου αιώνα, όταν δηλαδή αποφασίστηκε η επαναφορά τού τζαμιού (του χώρου που κατείχε) στην προτέρα του κατάσταση, δηλ. στην εκ νέου μετατροπή του σε ορθόδοξη εκκλησία (Αγία Παρασκευή, 1896). Η ολοκληρωτική όμως «μετατροπή» έγινε, όπως θα δούμε κατωτέρω, σε τρεις διαδοχικές φάσεις, η χρονική διάρκεια των οποίων καλύπτει μισό και πλέον αιώνα.

Η πρώτη φάση (μετατροπή τού τζαμιού - πρώην ορθόδοξη ελληνική εκκλησία Άγιος Μηνάς- σε ναό τής Αγίας Παρασκευής) ολοκληρώθηκε, όπως προαναφέρθηκε, στα 1896. Τότε για λόγους προφανώς πρακτικούς (και ίσως και για να μη θιγεί το θρησκευτικό συναίσθημα των μωαμεθανών της πόλης), αποφασίστηκε η διατήρηση του μιναρέ, ο οποίος (όπως γράφει και ο Β. Λάππας, και όπως θυμάται και ο συντάκτης τής εργασίας αυτής, που θα αφηγηθεί τα της προσωπικής του εμπειρίας από μια ημιτελή απόπειρα ... ανάβασής του στον μιναρέ) διατηρήθηκε για πέντε περίπου δεκαετίες (ως το 1950) ως κωδωνοστάσιο - καμπαναριό.

Εκτός από τον μιναρέ διατηρήθηκε και ο ευρύχωρος και εκτεταμένος αυλόγυρος του τζαμιού - εκκλησίας, ο οποίος (αυλόγυρος) είτε προϋπήρχε είτε κτίσθηκε κατά την, μετά το 1835, μετατροπή τής εκκλησίας σε τζαμί. Το τελευταίο φαίνεται πιο πιθανό, όχι μόνο γιατί υπήρχε συνήθεια να περιβάλλονται τα τζαμιά από εκτεταμένους αυλόγυρους, αλλά και γιατί στα ανατολικά τού αυλόγυρου (όπως θυμόμαστε όλοι οι παλιότεροι Καρδισιώτες και προκύπτει από σχετικές φωτογραφίες που διαθέτουμε) υπήρχε και μεγαλοπρεπής είσοδος «ανατολίζοντας» μουσουλμανικού τύπου, η οποία κατεδαφίστηκε στην τρίτη φάση «ελληνοποίησης» (;) του όλου χώρου.

Ως τα τέλη λοιπόν τής δεκαετίας τού 1940 υπήρχε ο «ταπεινός» ναός τής Αγίας Παρασκευής με εφαπτόμενο καμπαναριό τον μιναρέ (δεξιά «τω εισερχομένων»). Ο όλος χώρος περιβαλλόταν με χαμηλό μαντρότοιχο ο οποίος (δίπλα ακριβώς στην τότε λάκα, όπου για δεκαετίες γινόταν στα Θεοφάνεια η τελετή

καταδύσεως του Σταυρού) διέθετε περικαλλή αυλόθυρα με έντονα διακοσμητικά, μουσουλμανικού τύπου, στοιχεία. Η ανωτέρω αυλόθυρα, ο μιναρές - κωδωνοστάσιο (πάνω στον οποίον είχαν χτίσει φωλιά οι πελαργοί) και η τότε μικρή εκκλησία τής Αγίας Παρασκευής με τον περιβάλλοντα χώρο και την λάκα, διακρίνονται σαφώς σε δύο σχετικές φωτογραφίες που διαθέτουμε, αλλά και σε σχετικά ειδυλλιακά τοπία τού Γιολδάση (εκτελεσμένα στα χρόνια 1940-1950, όπως ο ίδιος μας πληροφόρησε). Αξίζει εδώ να προσθέσουμε πως ένας άλλος σχετικός πίνακας του Γιολδάση από την τοποθεσία αυτή (με φόντο τον μιναρέ) αγοράστηκε προπολεμικά από τον ίδιο τον Ελευθέριο Βενιζέλο! (πληροφορία Δ. Γιολδάση).

Αλλά ας επανέλθουμε στον μιναρέ - κωδωνοστάσιο που, όπως είπαμε, διατηρήθηκε ως τα 1950 (φωτογραφία που παραθέτουμε εδώ από τα Θεοφάνεια του 1952 δείχνει τον μιναρέ εξαφανισμένον λόγω επέκτασης της εκκλησίας κατά το 1950, ενώ, παράλληλα διετηρείτο ακόμη η «ανατολίζουσα» αυλόθυρα). Τόσο από τις φωτογραφίες που προαναφέραμε (η μια πιθανότατα προπολεμική), όσο και από τα σχετικά τοπία τού Γιολδάση, συμπεραίνουμε πως ο, ως τότε διατηρούμενος, μιναρές έδενε θαυμάσια με την εκκλησία τής Αγίας Παρασκευής, και τον περιβάλλοντα χώρο, στον οποίο αφθονούσαν τα αιωνόβια δέντρα - τελευταία προφανώς απομεινάρια τού μεγάλου δάσους που μνημονεύει ο Καλοκαιρινός, και τα οποία δέντρα - έξη μεγάλα πλατάνια - κόπηκαν επί δημαρχίας Αθ. Μπλατσούκα (πληρ. Πολ. Λάππα). Ο μιναρές δεν ήταν πολύ ψηλός, συγκριτικά δε με τον αντίστοιχο μιναρέ στον χώρο τού παλιού Γυμνασίου, ήταν σαφώς χαμηλότερος και ταπεινότερος, καίτοι, επαναλαμβάνουμε, έδενε αρμονικά με το περιβάλλον. Στο ύψος περίπου του παλιού κυκλικού εξώστη και σε σχετικό άνοιγμα, είχε τοποθετηθεί η καμπάνα τής εκκλησίας (ο χαρακτηριστικός στα τζαμιά κυκλικός εξώστης δεν υπάρχει ούτε στην σχετική φωτογραφία, ούτε στα έργα του Γιολδάση. Προφανώς «λαξεύθηκε» αναλόγως, από το 1896, για να μην έρχεται σε σύγκρουση με τη νέα χρήση του. Ο μιναρές πάντως στηριζόταν και αυτός σε ογκώδη βάση που είχε διατηρηθεί και διακρίνεται στην σχετική - προπολεμική - φωτογραφία αλλά, ακόμη καλύτερα, στους πίνακες τού Γιολδάση!

Ένα χρόνο ή δυό πριν από την επέκταση της εκκλησίας (1950) και την κατεδάφιση του μιναρέ - καμπαριού, δηλαδή γύρω στα 1948 - 1950, βρέθηκε μια Κυριακή στον όμορφο τότε χώρο τής Αγίας Παρασκευής. Ήταν η διαδρομή αυτή ένας όμορφος περίπατος τότε. Τα ταπεινά σπιτάκια με τους μεγάλους κήπους, η παρακείμενη λάκα, τα βαθύσκια πλατάνια, προδιέθεταν ευνοϊκά για έναν εκκλησιασμό, αρκεί αυτό να γινόταν με το φως τής ημέρας γιατί το βράδυ ποτέ δεν ήξερες τί μπορούσε να σου συμβεί (μιλάμε για την εποχή τού Εμφυλίου - τέλη τής δεκαετίας τού 1940!). Θέλησες λοιπόν κι εσύ ν' ανέβεις στον μιναρέ, να τον περιεργαστείς, να χτυπήσεις, όπως και άλλοι μπόμπιρες, την καμπάνα. Από την μικρούλα είσοδο άρχιζε η κυκλική ελικοειδής λίθινη σκάλα που σε οδηγούσε στην καμπάνα, από όπου άλλοτε ο μουεζίνης κραύγαζε μελωδικά τις δεήσεις του. Για να μπαίνει το φως τής ημέρας και να φωτίζει τον σκοτεινό μιναρέ, είχαν βγάλει εδώ κι εκεί μερικά τούβλα - ο μιναρές ήταν του-

βλόκτιτος. Από τα πρώτα σκαλιά το κεφάλι σου «προσέκρουσε» ανωμάλως στον κυκλικό τοίχο, αυτό δε συνεχίστηκε και στα επόμενα βήματα, άσε που ένα ζωηρό αίσθημα κλειστοφοβίας σε κυριεύσε. Βιάστηκες λοιπόν να κατέβεις με μικρά ... «τραύματα» αλλά πάντως σώος! και ν' αφήσεις την ανάβαση για αργότερα, κατί που δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ αφού σε ένα ή δύο χρόνια ο μιναρές κατεδαφίστηκε (1950). Ο φίλος δικηγόρος Πολ. Λάππας μού θύμισε τελευταία πως όταν στον πόλεμο του '40 οι Έλληνες εισήλθαν νικητές στην Κορυτσά και στο Τεπελένι, ήταν ο ίδιος που, μικρός τότε, έτρεξε κι ανέβηκε στον μιναρέ χτυπώντας χαρμόσυνα τις καμπάνες!

Αυτή η κατεδάφιση του μιναρέ, που συνδυάστηκε με την κατά το 1950 επέκταση της εκκλησίας, σήμανε το τέλος τής δεύτερης φάσης, για την οποία μιλήσαμε ανωτέρω. Η τρίτη και τελευταία φάση έγινε μετά το 1952, οπότε πια εξαφανίστηκε και η «ανατολίζουσα» αυλόθυρα του μαντρότοιχου - στην σχετική φωτογραφία από τα Θεοφάνεια του 1952 η αυλόθυρα υπάρχει. (Ο φίλος Πολ. Λάππας θυμάται πως στην κορυφή της αυλόθυρας, κάτω από μεγάλες πλάκες κούρνιαζαν την μέρα οι νυχτερίδες, οι οποίες πολλές φορές μπλέκονταν στις αυτοσχέδιες παγίδες τών νεαρών τής εποχής).

Η τρίτη λοιπόν φάση που προαναφέραμε, εξαφάνισε κάθε ορατό ίχνος τού πάλαι παλιού τζαμιού. Σιγά - σιγά, στα μεταγενέστερα χρόνια, αποξηράνθηκε και η παρά την εκκλησία γραφική αλλά και ανθυγιεινή «λάκα» (μια απ' τις τρεις τουλάχιστον μεγάλες λάκες που διέθετε η παλιά Καρδίτσα) και ο όλος χώρος, με την αποψίλωση και άλλων αιωνόβιων δέντρων από το πυκνό άλλοτε δάσος, πήρε νέα όψη που σε τίποτα δεν θυμίζει την ειδυλλιακή άλλοτε όψη τής Αγίας Παρασκευής. Μόνη «παρηγοριά» για τους νοσταλγούς παλιούς Καρδιτσιώτες, οι παλιές φωτογραφίες, καθώς και οι πίνακες του Γιολδάση με τα παπάκια να αρμενίζουν ειρηνικά στην λάκα, λίγα μέτρα πέρα απ' τον μιναρέ που υψώνεται περήφανα κατακόρυφα ανάμεσα στα αιωνόβια δέντρα, ως άλλος πύραυλος! Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε, πως η κατεδαφιστική αυτή μανία που μας διακρίνει συνεχίστηκε με μεγαλύτερη έκταση ως τις μέρες μας. Όταν πριν από δυο δεκαετίες ο γράφων συγκέντρωνε στοιχεία για την «Θεσσαλική ζωγραφική» με πόνο διαπίστωνε, στην ευρύτερη καρδιτσιώτικη περιοχή, την κατεδαφιστική αυτή μανία που εξαφάνισε (και στα χωριά μας) μνημεία θρησκευτικής τέχνης απείρως ωραιότερα από τα ερειπωμένα μουσουλμανικά τζαμιά. Την τελευταία μόλις στιγμή γλύτωσε από την κατεδαφιστική αυτή μανία και ο Μητροπολιτικός Ναός τού Παλαμά, ένα καλλιτεχνικό και αρχιτεκτονικό μνημείο μεγάλης ιστορικής αξίας. Ας μη βιαστεί λοιπόν κανείς να κατηγορήσει τους Καρδιτσιώτες ότι από σωβινιστική διάθεση εξαφάνισαν τα μουσουλμανικά τζαμιά τής πόλης. Η καταστροφική μανία έπληξε κυρίως τούς, όχι ετοιμόρροπους, όπως τα τζαμιά, ορθόδοξους ναούς με πρόσχημα την ανέγερση μεγαλύτερων στις θέσεις των παλιών!

(Από την «Παλαιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990 - 1991, σελ. 119-126)

Φωτ. 367 - 368. Δίπλα ακριβώς από την εκκλησία Αγίας Παρασκευής, δυτικά, υπήρχαν άλλοτε - στην σημερινή οδό Αντιγόνου όπου τώρα το ΣΤ' Δημοτικό Σχολείο- τα μικρά σπιτάκια - καλύβες (βλ. επάνω φωτογραφία) όπου, επί χρόνια, και μέσα σε άθλιες συνθήκες, ζύσαν κάτοικοι των ορεινών χωριών λόγω Εμφυλίου. Στον χώρο των σπιτιών αυτών ανηγέρθη το 1960 το ΣΤ' Δημοτικό Σχολείο, τα εγκαίνια του οποίου βλέπουμε στην κάτω φωτογραφία (30.11.1960).

Στο μέσον διακρίνεται ο αρχιμανδρίτης Ευστάθιος Μπιλάλης, δίπλα του ο Παπα - Κώστας και εν συνεχεία ο δάσκαλος Σακελλαρίου που εκφωνεί σχετικό λόγο (Η κάτω φωτ. Σερδένη).

Φωτ. 369 - 371. Καθ' οδόν προς Παπαράντζα στο άκρον τής πόλεως, νοτιοδυτικά, συναντούμε μαθητές τού Σχολείου Καραμαγκιόλα σε μικρή εκδρομή κοντά στον Υδατόπυργο - βλέπε τις δυο φωτογραφίες επάνω (Φωτο - Άλφα, Βελλή, 1956 και Φωτο - Δόντα, 1950 π.).

Κάτω, επιτέλους στην μοναδική Παπαράντζα για να πάρουμε βαθιές ανάσες και έναν καφέ ή υποβρύχιο στο εκεί εξοχικό κέντρο «Χίλια Δέντρα». Το απλό, γραφικό άλλοτε εκκλησιάκι τού Προφήτη Ηλία ανηγέρθη την τελευταία δεκαετία τού 19ου αιώνα. Τον χωματόδρομο της φωτογραφίας έχει αντικαταστήσει προ πολλών ετών ασφαλτόδρομος (Φωτ. Στέφ. Στουρνάρα, 1909 π.).

Ας προχωρήσουμε όμως στα ενδότερα της Παπαράντζας.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έβδομο, 1996, σελ. 180 και Μέρος Τρίτο, 1990 - 1991, σελ. 112 η πρώτη και τρίτη φωτογραφία αντιστοίχως

Φωτ. 372 - 375. Πάντα το εκκλησάκι τού Προφήτη Ηλία, αριστερά επάνω, με τον Παπαγιώτη Παΐση στο πρώτο πλάνο, πενήντα χρόνια αργότερα (1959) από την προηγούμενη φωτογραφία. Το κτίσμα τής εκκλησίας έχει αλλάξει σχήμα αρκετές φορές έως τις μέρες μας. Σήμερα μην περιμένετε να δείτε την ... τουλούμπα...

Στην Παπαράντζα φθάνεις με όποιο μέσο διαθέτεις, με τα πόδια θέλεις κάπου μισή ώρα. Οι προπολεμικοί πολίτες που διέθεταν ποδήλατο (κάτι σπάνιο) ή αυτοκίνητο (εξαιρετικά σπάνιο) σε λίγα λεπτά ήταν εκεί. Πρωτομαγιά τού 1928 επάνω δεξιά και 1931

κάτω αριστερά. Πρωταγωνιστές τής πρώτης φωτογραφίας τα ποδήλατα - μακάριοι οι κατέχοντες, γι' αυτό και δικαίως τα επιδεικνύουν οι εκδρομείς. Πρώτος από δεξιά ο Γ. Δ. Μπίτσιος. Το ζεύγος Σπύρου και Βασιλικής Γεωργιάδου στα ενδότερα της Παπαράντζας με το παλιό γραφικό αυτοκίνητο, αδιάψευστο τότε τεκμήριο κοινωνικής προβολής. Κάτω δεξιά, στο ταβερνάκι τής Παπαράντζας («Χίλια Δένδρα») γνωστοί γλεντζέδες τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια (1950 π.). Το γραμμόφωνο απαραίτητο πάντα...

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο και Τέταρτο, 1990-1991 και 1992, σελ. 213 και 137 η δεύτερη και τέταρτη φωτογραφία

Φωτ. 376 - 377. Αριστερά στα ενδότερα της Παπαράντζας, ο Νικόλαος Βογιατζής με τον γιό του Κων/νο κατά την Πρωτομαγιά 1935 ή 1936.
Δεξιά το γλέντι έχει ανάψει για τα καλά την Πρωτομαγιά τού 1936.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991 και Δέκατο 1999, σελ. 214 και 303 αντιστοίχως

Φωτ. 378. Πρωτομαγιά 1936, ομαδική εκδρομή στην Παπαράντζα. Λαϊκά όργανα, τραγούδι, φαγοπότι, κούνιες με κουβέρτες ανάμεσα σε τριχιές, ανάπαυση... Τρίτος από αριστερά ο εργολάβος Νίκος Όκας με την παρέα του. Ζήτω λοιπόν η Πρωτομαγιά με τα ωραία της...

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 136

Φωτ. 379. Πρωτομαγιά τού 1935 π. στην Παπαράντζα. Στη φωτογραφία συγγενείς και φίλοι τού Νικολάου και της Ιφιγένειας Βογιατζή (πρώτος και δεύτερη από αριστερά), ενώ οι μητέρες τους Γαρουφαλιά και Ουρανία - με σκούρα καλύμματα στα κεφάλια - καθιστές. Δεύτερος στα δεξιά, ο Γιάννης Θεολόγης, ένας από τους

πρωτεργάτες τών πολιτιστικών συλλόγων τής Καρδίτσας «Αι Μούσαι» και «Λαϊκή Βιβλιοθήκη». Δίπλα του η Πηνελόπη Ιωάννου - Θεολόγη (τα παιδιά της Μένιος, Φερονίκη και Νόννη καθιστά), το ζεύγος τού ποτοποιού Κονταξή κ.ά. Η φωτογραφία καλή για ενδυματολογικές παρατηρήσεις τής εποχής.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 213

Φωτ. 380 - 382. Στην Παπαράντζα, που τα χρόνια της Τουρκοκρατίας ήταν απαγορευμένη για τους Χριστιανούς, οι εκδρομείς διασκεδάζουν με την συνοδεία παραδοσιακών οργάνων (Φωτ. 1935 π.).

Κάτω αριστερά εκδρομή κοριτσιών της αστικής τάξεως στην Παπαράντζα την Πρωτομαγιά του 1935. Δεξιά εικόνα από εκδρομή του Γυμνασίου Θηλέων την 1 Ιουνίου 1932 ή 1933. Οι αχώριστες φίλες Νίτσα Αναστασίου και Δανάη Τσιμπούκη, φιλομαθέστατες και οι δύο.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έβδομο, 1996, σελ. 219 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 383 - 384. Νέοι και νέες στην δεξαμενή νερού τής Παπαράντζας την δεκαετία του 1930. Πρωταγωνιστεί ο πάντα ακμαίος Πελοπίδας Χαντζιάρας. Ο χορός δεν είχε (;) προπολεμικά τον «πονηρό» χαρακτήρα τών πρώτων μεταπολεμικών χρόνων.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 215
η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 385 - 388. Συνεχίζουμε την διαχρονική διερεύνησή μας στο γραφικό και ρομαντικό δασύλλιο. Το γραμμόφωνο απαραίτητο στην προπολεμική (επάνω αριστερά - δεκαετία του 1930) και κατοχική Παπαράντζα (από 20.7.1943 οι λοιπές), ιδίως όταν η Καρδίτσα είναι προσωρινά ελεύθερη. Ας το ριζούμε λοιπόν έξω και αν θέλουμε ντυνόμαστε «καουμπόηδες από το Μεξικό».

Στις δεξιές φωτογραφίες, εκτός άλλων, και ο Σ. Δεληγιάννης και ο Δημ. Τσούτσος, ο γνωστός φωτογράφος.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 215 και 216 η πρώτη, τρίτη και τέταρτη φωτογραφία

Φωτ. 389 - 390. Αριστερά πολίτες και προπολεμικοί χωροφύλακες γλεντάνε με την συνοδεία γνωστών και καλών «κλαριτζήδων» (Φωτ. 30.5.1939).

Κάτω οι καθηγητές μας σε ευχάριστες στιγμές σχολικής εκδρομής (1953-1954 π.). Από αριστερά οι Φώτης Καλούσης, Βασίλειος Αναστασίου (...), Φώτης Παπαβασιλείου, Κ. Κουλουσούσας, Στέφανος Σερμπέτης (Γυμνασιάρχης τότε), Ηλίας Γκαβριδίνας κ.ά.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο και Τέταρτο, 1990-1991 και 1992, σελ. 214 και 135 αντιστοίχως

Φωτ. 391. Από την εορτή του Συλλόγου Παντοπωλών στην Παπαράντζα στις 27 Ιουλίου του 1950. Τέταρτος από αριστερά καθιστός ο Δήμαρχος Κων. Χατζημήτρος και δί-

πλα του ο τότε Νομάρχης Απόστολος Σαγκάς. Ακολουθούν ο Διοικητής τής Χωρ/κής Καρδίτσας Λιανός κ.ά. (Φωτ. Δημ. Τσούτσου).

Φωτ. 392 - 394. Τρεις ακόμη φωτογραφίες από την εορτή των Παντοπωλών στην Παπαράντζα (επάνω στις 27 Ιουλίου 1950 και κάτω από την εορτή τής 27 Ιουλίου 1953 - Φωτ. Δημ. Τσούτσου).

Φωτ. 395 - 397. Μεσημέρι τής 30 Απριλίου 1954 στην Παπαράντζα. Γαμήλιο τραπέζι και χορός, ελάχιστα μόλις λεπτά πριν από τον μεγάλο καταστροφικό σεισμό που τραυμάτισε σοβαρά την Καρδίτσα. Ο Πελοπίδας Χαντζιάρας (γεν. 1909) σε έκσταση υπό την επήρεια γλυκόλαλων ήχων, άξιων παραδοσιακών μουσικών και σε μεγάλες χορευτικές και γαστριμαργικές εξάρσεις (Φωτ. Χαρ. Καραπαναγιώτης, 30.4.1954).

Εδώ τελειώνει το πρώτο μέρος τής φωτογραφικής περιπλάνησής μας στην παλιά πόλη, που μας αποζημίωσε με τον καθαρό αέρα τής Παπαράντζας και με την μουσική τών παραδοσιακών οργάνων. Μας περιμένουν ακόμη πολλές και μεγάλες συγκινήσεις κι έχουμε δρόμο μπροστά μας. Θυμάστε από πού είχαμε ξεκινήσει πριν κάνουμε την μεγάλη παράκαμψη; Ας γυρίσουμε λοιπόν στην οδό Φαναρίου (Μπλατσούκα), αφού πρώτα διαβάσουμε μερικές σελίδες από την ιστορία τής Παπαράντζας.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 217

ΠΑΠΑΡΑΝΤΖΑ

Το δασάκι τής Παπαράντζας, στην νοτιοδυτική άκρη τής πόλεως, είναι συνδεδεμένο στενά με την Καρδίτσα. Σε παλιότερες ιδίως, εποχές, τότε που τα τροχοφόρα ήταν σχεδόν ανύπαρκτα, ένας περίπατος στην Παπαράντζα μετάγγιζε ζωή. Τώρα οι περισσότεροι την περιφρονούν, οι οδηγοί τών τροχοφόρων ούτε καν καταδέχονται να ξεπεζέψουν για μια έστω ανάσα.

Αλλά η Παπαράντζα έχει την μικρή ή μεγάλη ιστορία της, μέρος τής οποίας έχει πριν από χρόνια δημοσιευθεί, σε πολλές συνέχειες, στην «Παλιά Καρδίτσα» (στο περιοδικό «Γνώση και Γνώμη»). Όπως θα δούμε, το όμορφο δασά-

κι τα παλιότερα χρόνια ήταν χώρος απαγορευμένος στους χριστιανούς επί Τουρκοκρατίας, γιατί εκεί «τραμπαλίζονταν» σε κούνιες οι πλούσιες κόρες τών μουσουλμάνων και αλλίμονο στον χριστιανό που παραβίαζε το άδυτο!

Από τα ανωτέρω παλιά δημοσιεύματα κάνουμε εδώ αυστηρότερη επιλογή από σκόρπια κείμενα παλιών εφημερίδων τής Θεσσαλίας (με χρονολογική σειρά), αλλά και από αφηγήσεις παλιών Καρδιτσιωτών που αναφέρονται σε διάφορα χρονικά τής ειρηνικής αλλά και τής κατοχικής ζωής τής Παπαράντζας.

A. ΑΠΟ ΣΚΟΡΠΙΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΛΙΟΥ ΤΥΠΟΥ (ΜΕ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΕΙΡΑ):

«ΔΙΑΦΟΡΑ

Πληροφορούμαστε ότι το Δημοτικόν Ταμείον πληρώνει μηνιαίως δραχμάς τεσσαράκοντα προς φύλαξιν τού εν τη θέσει Παπαράντζα κειμένου δάσους ενώ με το ποσόν όπερ ο φύλαξ λαμβάνει δι' αντιμισθίαν, ηδύνατο ο κ. Δήμαρχος να εξωραΐση και καθάριση το γέμον ακανθών δάσους και όχι μόνον τούτο ώφειλε να πράξη ο κ. Δήμαρχος αλλά και εις Παπαράντζαν άγουσαν οδόν ηδύνατο δια μικράς δαπάνης να επισκευάση και καταστήση την άνω ρηθείσαν θέσιν ρωμαντικωτάτην ως εκ της φυσικής της καλλονής, ίνα δε απαλλαγή τού προς φύλαξιν πληρωνομένου ποσού, συνιστώμεν τω κ. Δημάρχω την κατασκευήν ενός εξοχικού καφφενείου εκ του ενοικίου του οποίου θα πορίζεται το ανωτέρω ποσόν, δια του τρόπου τούτου και το Δημοτικόν Ταμείον δύναται να ωφελήση, και το κοινόν να ευχαριστήση».

(Εφημερίδα ΚΑΡΔΙΤΣΑ 2.6.1884)

«Το ενταύθα 17ον πεζικόν τάγμα χθες εξήλθεν εις στρατιωτικόν περίπατον μέχρι του δάσους Παπαράντζα ένθα έκαμεν γυμνάσια».

(εφημερίδα ΚΑΡΔΙΤΣΑ, 10.10. 1884)

«Η Καρδίτσα (...) κρύπτει εις τους κόλπους της αδάμαντα, κρύβει θησαυρόν ανεκτίμητον, εννοούμεν την Παπαράντζαν. Το όνομα δεν επιβάλλει, ουδέ ελκύει δια την κατοφωνίαν, αλλά τί καλύπτει αυτός ο γλωσσικός και βαρβαρόφωνος φλοιός ! (...). Τοιούτος χρυσός είναι και η Παπαράντζα, ην θα επρότεινον, ευλαβώς τοις Καρδιτσιώταις να μετονομάσωσιν επί το δροσερώτερον Αναψυχήν ή Δροσιάν, διότι τοιαύτη τις είναι το, ως όασις εν τω μέσω της απεράντου πεδιάδος, αναθρώσκον εκ της γης θαλερώτατον και τερπνότατον δασύλλιον. Τίποτε παρθενικώτερον και ψυχαγωγικώτερον της ευδένδρου εκείνης μπομπο-

νιέρας, προς ην σας φέρει είκοσι λεπτών εφ' αμάξης οδός. Είναι τα Πατήσια της Καρδίτσης. Έχει δε και ύδωρ θαυμάσιον η Παπαράντζα, όπερ ο Δήμαρχος σκέπτεται να διοχετεύση εις την διψώσαν και φλεγομένην ως αληθή καρδίαν Καρδίτσαν...»

(Ταξιδιωτικές εντυπώσεις τού κατά το 1896 περιοδεύσαντος την Θεσσαλίαν αρχαιολόγου και ζωγράφου Αλεξάνδρου Φιλαδέλφεως)

«ΛΗΣΤΕΙΑ ΕΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗ

Καθ' ά αγγέλουσιν ημίν εκ Καρδίτσης νέα páλι ληστεία έλαβε χώραν. Προχθές την Πέμπτην το μεσημέρι, αναχωρήσας εκ Καρδίτσης ο Δημήτριος Κατσιούνης, καταγόμενος εξ Αγρινίου, τον συνέλαβον δύο φουστανελλοφόροι οπλισμένοι μέχρι οδόντων κατά την θέσιν Παπαράντζα ολίγον έξωθεν της πόλεως Καρδίτσης, και αφού τον αιματοκύλησαν, σπάσαντες την κεφαλήν του, τον αφήρεσαν 3.200 δραχμάς ας έφερεν και τον εγκατέλειψαν».

(Εφημερίδα ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ. Βόλου 21.8.1893)

«ΤΟ ΥΔΡΑΓΩΓΕΙΟΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ

Οι σιδηροσωλήνες εκομίσθησεν

Δια του καταπεύσαντος την παρελθούσαν εβδομάδα αγγλικού ατμοπλοίου εκομίσθησαν εκ Βελγίου οι σιδηροσωλήνες οι προωρισμένοι δια την διοχέτευσιν πηγίν ύδατος εντός της πόλεως της Καρδίτσης.

Ως γνωστόν οι σιδηροσωλήνες είνε προορισμένοι δια το υδραγωγείον επί της θέσεως «Παπαράντζα» ένθα η πηγή, μέχρι της Καρδίτσης.

(Εφημερίδα ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ, 31.12.1901)

«Η ΠΟΛΙΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΖΟΥΣΑ

Τώρα οπότε ο κόσμος ασφυκτικά και παραλύει εκ της θερινής θαλπωρής και των αφορήτων κυνικών καυμάτων, μία παρουσιαζόμενη ευκαιρία, ως η χθεσινή, καθ' ην το εντός του παρά την πόλιν μας μαγευτικοτάτου και τερνοτάτου δάσους «Παπαράντζα» ναϊδριον εώρταζε, δεν ήθελε βεβαίως παρέλθει απαρατήρητος και ανεκμετάλλευτος. Διότι εκεί, εν τη ρωμαντικωτάτη εκείνη τοποθεσία, εκτός της τέρψεως και των διασκεδάσεων της εορτής, δεν ήθελεν επιτύχει και τον ανεκτίμητον της εξοχής αέρα, και την υπό της φύσεως αφειδώς χορηγούμενην αναψυχήν. Δια τούτο δ' η πόλις μας χθές έσπευσε σύσσωμος να συρρεύση εις τον τόπον της εορτής εκείνον εν αδιαπτώτω δε χαρά και ευθυμία, την οποία εθέρμαινεν ελληνικώτατον γεύμα υπό την παχειάν σκιάν των αιωνοβίων τού δασυλλίου δέντρων, διήλθε της ημέρας τας ώρας πάσας.

Δεν ελησμόνησαν όμως και εκεί ευρισκόμενοι οι συμπολίται μας εορτασταί ότι ευρισκόμεθα εν παραμοναίς του εκλογικού αγώνος, δια τούτο ένιοι τούτων εκκαίόμενοι και υπό του Βάκχου εις κομματικές εξεστράφησαν διαχύσεις, ζητωκραυγάζοντας υπέρ των πολιτικών των φίλων. Εκτός τούτου, τάξις και ησυχία παραδειγματική εβασίλευσε, παρ' όλην την κοσμοπλημμύραν και το εξαιρετικόν των περιστάσεων».

(Εφημερίδα ΠΑΝΘΕΣΣΑΛΙΚΗ Βόλου, 24.7.1903)

«Η θέσις Παπαράντζα, όπου η πηγή του ύδατος της πόλεως, εδενδροφυτεύθη με νέα δένδρα και απαρτίζει εν δασύλλιον θαυμασίον».

(Εφημερίδα ΠΑΝΘΕΣΣΑΛΙΚΗ Βόλου, 11.10.1903)

«ΕΚ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ»

Λαμβάνομεν την τιμήν να πληροφορήσωμεν την τε Δημοτικήν και Αστυνομικήν αρχήν, ότι τα εν Παπαράτζα στόμια του υδραγωγείου παραμένουν ανοικτά προς διαρκή κίνδυνον της υγείας της πόλεως και παρακαλούμεν αυτάς εξ ονόματος απάντων των κατοίκων όπως ευαρεστούμενοι κ.τ.λ.»

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΑ Βόλου, 7.8.1910)

«ΕΞΟΧΑΙ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ

Η ΠΑΠΑΡΑΝΤΖΑ

Διαβάτα θαύμασον! Ίδε την φύσιν, άκουσε την φύσιν, αισθάνθητε την φύσιν! Παπαράντζα. Πόσον κακόηχον το όνομα!

Αν οι άνθρωποι τας αντιθέσεις θηρεύοντες και εις ταύτας ευχαριστούμενοι, ονομάζουσι τα χειρότερα πράγματα με τας καλύτερας ονομασίας, εις αυτήν ακριβώς την τάσιν και την επιθυμίαν δέον ν' αποδοθή και το ότι το ελεεινότερον και πλέον κακόηχον όνομα εδόθη εις την μαγευτικωτέραν και θαυμασιωτέραν τοποθεσίαν..

Είνε αύτη δάσος εν τω μέσω σχεδόν της όλης πεδιάδος της Καρδίτσης, όσας αληθής εν τω μέσω γυμής Θεσσαλικής γης.

Δένδρα πανύψηλα και χλόη μεγάλη, σκιά παχεία και στρώματα σηπομένων φύλλων ωραία, άσματα πτηνών και ρύακος κελαρύσματα, δέντρα τα οποία ανθρωπίνα χείρες να εναγκαλισθώσι αδυνατούσι. Κομμένοι κορμοί - λείψανα από τον πόλεμον του '97, ότε εκάη το δάσος και δεντρύλλια εξ' αυτών αναθάλλοντα...

Τα πέριξ χωρία κείμενα επί των υπωρειών της Πίνδου παρουσιάζουσι πανοραμικήν θέαν ενώ τα καταπράσινα σιτηρά κυμαινόμενα ως θάλασσα γαληνίωσα, αφήνουσι, κύπτοντα εις την δύναμιν του ανέμου, ένα ήχον μη δυνάμενον να αναπαρασταθή, μαγευτικόν και θεσπέσιον.

Το όλον αυτό δάσος από δρομίσκους διατέμενεται κανονικούς, φέρον εις το μέσον παρεκκλήσιον, εις το Ν.Δ. άκρον δεξαμενήν, εξ ης πόσιμο διοχετεύεται ύδωρ εις την πόλιν.

Ποταμός αβαθώς και αργυροήχως κελαρίζων, εις τας σκιεράς αυτού όχθας ιχθείς παίζοντες. Αηδόνες ψάλλουσαι και βομβούσαι μέλισσαι...

Ίδου η Παπαράτζα, παν ότι κανείς ερημίτης - ποιητής ή φιλόσοφος ή τρελός - δύναται να ποθήσει και ν' απαιτήσει προς διανομήν.

Απέχει δε η Παπαράτζα της πόλεως 1 ώρα και δι' αμάξης 1/ 2 της ώρας.

Αυτού επί Τουρκοκρατίας εξήρχοντο αι γυναίκες των τιτλούχων Οθωμανών, και έδεον κούνιας από τα υψηλά δέντρα, τας οποίας ώθουν μαύραι δούλαι. Αλλοίμονον και τρις αλλοί δε, εις όντινα Χριστιανόν κακός δρόμος ωδήγει προς τα εκεί. Αν τυχόν έβλεπε καμμίαν Οθωμανίδα και συνελαμβάνετο, ξύλον και θάνατος πολλάκις η ποιηή.

Εις την Παπαράτζα γίνεται ωσαύτως σήμεραν, καθ' έκαστον έτος θρησκευτική πανήγυρις την 20ήν Ιουλίου, ημέραν της μνήμης του Προφήτου Ηλιού, εν ονόματι του οποίου τιμάται το άνω παρεκκλήσιον.

Άπασα δε τότε η πόλις εξέρχεται εκεί διερχομένη μίαν ημέραν καύσωνος ανυποφόρου, εν μέσω της φύσεως.

Αυτά τα ολίγα είχομεν να είπωμεν δια την Παπαράτζαν. Προσθέτομεν μόνον ότι ο κ. Φιλαδελφεύς εις τας «ακτίνας του εκ Θεσσαλίας» προτείνει να μετονομάσωμεν αυτήν «Αναψυχήν ή Δροσιάν». Μήπως δεν έχει δίκαιον;».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΑ Βόλου, 16.4.1911)

Η «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» ΕΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗ

7 Ιουλίου

(Του Συντάκτου μας)

Κρήνη εν Παπαράντζα

Εις το θελκτικόν δασύλλιον της Παπαράντζας κατεσκευάσθη κατ' αυτάς δαπάναις του Δήμου Καρδίτσης κρήνη προς ύδρευσιν των εκείθεν διερχομένων οδοιπόρων και των άλλων, όσων μεταβαίνουσιν εκεί.

Η κατασκευή της εν λόγω κρήνης ήτο απαραίτητος, εν Παπαράντζα, όπου κείται η δεξαμενή, διότι πας μεταβαίνων εκεί ή διερχόμενος εκείθεν ηναγκάζετο να αφαιρή το στόμιον της υπονόμου, δι ης διοχετεύεται το ύδωρ εκ της δεξαμενής εις τους σωλήνας και να προμηθεύηται ύδωρ.

Δεδομένου δε ότι οι τοιοῦτοι ἄνθρωποι συνήθως τυγχάνουσι ποιμένες ἢ ἀμόρφωτοι χωρικοὶ αἱ προσγιγνόμεναι ζημίαι εἰς τε το ὑδραγωγείον καὶ τους πολίτας, ἀναγκαζομένους νὰ προμηθεύωνται μεμολυσμένον πολλακὶς ὕδωρ ἦσαν ὄχι μικραὶ καὶ ἀξιοὶ προσοχῆς».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΑ Βόλου, 8.7.1912)

«Κατὰ τὴν προχθεσινὴν εορτὴν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ὁ λειτουργήσας ἱερεὺς εἰς τὸ ἐξωκκλήσιον «Προφήτης Ἡλίας» καὶ παρὰ τὴν ἐξοχὴν «Παπαράντζαν» συναθροίσας ἀρκετὰ πρόσφορα, ἐπῶλει αὐτὰ πρὸς 70 λεπτά ἕκαστον, ἤτοι 2.80 κατ' ὀκάν. Ὅπου ὁ ἱερεὺς εἶναι ὁ μνημονεύσας εἰς τὸν Ἅγιον Κωνσταντῖνον ἀντὶ τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου τὸν ἐκπτωτὸν βασιλέα...»!

(Εφημερίδα ΘΑΡΡΟΣ Τρικάλων, 24.7.1918)

«Προσῆλθον ἅπαντες σχεδὸν οἱ ἐργάται τὴν 7ην πρωϊνὴν εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ σωματείων των, ὁπόθεν ἐν σώματι ἐκκινήσαντο ἐν μοναδικῇ τάξει καὶ μεθ' ὀργάνων μετέβησαν εἰς τὴν ἐξοχικὴν θέσιν «Παπαράντζα» πρὸς εορτασμόν τῆς πρωτομαγιάς (...) Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν παρέλαβαν καὶ τὰς οικογενεῖας των καὶ μετέβησαν δια τῶν ἀνθοστολισμένων ἀμαξῶν εἰς τὸν τόπον τῆς διασκεδάσεως ὅπου διήλθον ὅλην τὴν ἡμέραν. Το γλέντι ἐγένε με μεγάλη ὄρεξη εἰς τὴν μαγευτικὴν τοποθεσίαν χωρὶς κανένα ἔκτροπον.

(Εφημερίδα ΘΑΡΡΟΣ Τρικάλων, 16.3.1922)

«ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΝΑΩΝ

Σήμερον Κυριακὴν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἰεζεκιήλ θέλει τελέσει τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν θέσει «Κόκκινη Ἐκκλησία» ἀνεγερθέντος Ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, αὐρίου Δευτέραν εορτῆ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου θὰ τελέσει τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν «Παπαράντζα» Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ (σ.σ. ἐννοεῖ τὸν μεταγενέστερον ναόν, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς κατεδαφίσθη γιὰ νὰ ἀνεγερθεῖ ὁ σημερινός, ὄχι καλύτερος ἀπὸ τοὺς προηγούμενους). Το φιλόθρησκον καινὸν τῆς πόλεως μας προσκαλεῖται ὅπως παρευρεθῆ κατὰ τὴν τέλεσιν τούτων».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 28.6.1925)

«Εγκαίνια ναοῦ

Χθὲς ἐτελέσθησαν μετὰ πάσης ἐπιβλητικότητος τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν «Παπαράντζα» Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ὑπὸ τὸν Σεβ. Μητροπολίτη κ. Ἰεζεκιήλ. Τα ἐγκαίνια ἐτίμησε δια τῆς παρουσίας τοῦ ὅλον το φιλόθρησκον καινὸν τῆς πόλεως μας».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 30.6.1925)

«ΜΙΑ ΝΥΚΤΕΡΙΝΗ ΕΚΔΡΟΜΗ

Ἀργὰ τὸ βράδυ ὕστερα ἀπὸ τὸ δροσερὸ ἀπόβροχο μίᾳ παρέα ἀπὸ δέκα παιδιὰ ἀποφασίζομε νὰ ἐκδράμομε ἐπὶ αυτοκινήτου σὴν ἐγκαταλειμμένη Παπαράντζα, σὴν θαυμαστὸ ἐκεῖνο πάρκο τῆς Καρδίτσας ποῦ δυστυχῶς οἱ Καρδιτσιώτες δὲν δίδουν καθόλου προσοχή, οὔτε σημασία σὲ τέτοια φυσικὰ Ἑλληνικὰ πάρκα.

Καὶ νὰ, ἀμ' ἔπος ἀμ' ἔργον παραγγέλλομεν δυο αυτοκίνητα τὰ ὁποῖα σὲ λίγα δευτερόλεπτα μας ξεσκλαβώνουν ἀπὸ τὸν μολυσμένο ἀέρα τοῦ καπειλιοῦ. Ὁ τρομερὸς σωφέρ, γνωστότατος σὴν Κοινωνία τῆς πόλης μας Σεραφεῖμ, με ἰλιγιώδη ταχύτητα διασχίζει τὸ βαθύ σκοτάδι τῆς νύχτας, καὶ τὸ βροντώδες, τὸ τρομακτικὸ μούγκρισμα τῶν αυτοκινήτων ταραζοῦν τὴν σιγαλιά τῆς νυκτός. Σαν κινηματογραφικὴ ταινία περνοῦν ἀπὸ ἐμπρὸς μας οἱ σιταγροὶ με τὶς πλούσιες θεμονιές τους.

Καὶ σὲ κάμποσα λεπτά τῆς ὥρας ἀπρόοπτα, ἐξαφνα ἐντελῶς, βρισκόμαστε σὴν μαγευτικὸ, σὴν υπέροχο δάσος τῆς Παπαράντζας. Γίνεται σταθμὸς γιὰ ν' ἀνασάνουν κάπως τὰ καυμένα αυτοκίνητα. Οἱ πιο θρησκοὶ μπένουν σὴν ἐκκλησίᾳ νὰ ἀνάψουν κανένα κερί σὴν Θεὸ γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ!..., ἐνῶ οἱ ἄλλοι με φωνές τοὺς ξυπνοῦν τὰ πουλιά τοῦ δάσους. Ταραζοῦν τὴν μεγαλειώδη ἐκεῖνη ησυχία, τὴν Θεῖα ἐκεῖνη σιγή.

Οἱ φωτεινὲς ἀκτίδες τῶν φανῶν τῶν αυτοκινήτων διασχίζουν τὸ χειροπιαστὸ σκοτάδι καὶ τὸ ζωηρὸ φῶς τοὺς λάμπουν πέρα ὡς πέρα. Ὡ! Τί θεσπέσιο θέαμα ἐξελίσσεται ἐμπρὸς μας! Τί υπέροχο, τί ἀνέκφραστο πανόραμα!

Ποῦναι ὁ μεγάλος ἐκεῖνος ζωγράφος, ὁ ἀφαστος ἐκεῖνος καλλιτέχνης Πενάντ νὰ ἀρπάξῃ τὸ τρομερὸ πινέλο τοῦ, τὰ θεῖα χρώματά τοῦ καὶ νὰ ζωγραφίσῃ ὅλο αὐτὸ τὸ θεσπέσιο θέαμα;

Πόσο ὁμως δύσκολο εἶναι! Κανεὶς λογογράφος, καμία πένα λογοτέχνη, κανένα χρῶμα ζωγράφου, κανένας ποιητὴς δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ ἐξυμνήσῃ τέτοια τοπεία (σ.σ. ὁ συμπατριώτης μας ζωγράφος Δ. Γιολδάσης ἔχει δώσει ἐκπληκτικὰ τοπία ἀπὸ τὴν Παπαράντζα λίγα χρόνια ἀργότερα!).

Καὶ κει ποῦ ὅλοι καταμαγευμένοι ἀπὸ τὰ θέληγτρα τῆς θεᾶς φύσης ἀσυναρτήτους καὶ ἀσυναρμολογήτους φράσεις ξεστομίζαμε, πέφτομε σὲ ρεμβασμόν. Ἄκρα ησυχία, θεῖα σιγή... λες καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελεσθῇ καμμία λιτανεία. Τί ἄγρια ποῦ εἶναι ἡ φύση! Πόσο σὲ τρομάζει ἡ σιγαλιά τῆς (...)

Τέλος καταγοητευμένοι, καταμαγευμένοι ἀπὸ τὰ ἀνεκτίμητα, τὰ ἀνέκφραστα θέληγτρα τῆς φύσης, γυρίζομε πάλι, ποῦ; σὴν πόλι, σὴν ψωφίμι, σὴν σαπίλα, γιὰ νὰ ἀναπνεύσωμε τὸν μολυσμένο, τὸν ἀρρωσιάρικο ἀέρα τοῦ καφενεῖου.

Τί κρίμα ποῦ ἀφήνουν τέτοια τοπεία, τέτοια κάλλη, νὰ περνοῦν σὴν Ζωὴ τούτη χωρὶς σημασία! ... (...) Λέγομε ὁμως, ἔχει ἡ πόλις μας φυσιολάτρεις καὶ μάλιστα ἔκαναν σύλλογο ἐκδρομῶν. Εγὼ νομίζω ὅτι πολὺ περισσότερο θὰ ἤρμοζε νὰ ὠνόμαζαν τὸν Σύλλογὸ τους «Ὁμιλον τῶν δανδίδων καὶ θαμῶνων τοῦ Σαλόν» (...) Ἄ! λοιπὸν Καρδιτσιώτες. Ἀφυπνισθεῖτε. Ρίξτε πρὸς στιγμὴν τὸ ἀπαισιοπέπλο τῆς κοσμικότητος καὶ τρέξατε ὅλοι πάνω σὴν βουνό, σὴν κλαρί, σὴν πράσινο βασιλεῖο καὶ κει θὰ βρῆτε ἐκεῖνο ποῦ ζητεῖτε τοῦ κάκου σὴν σαλόν ἢ καμπιρέ. Γίνετε ἀληθινοὶ λάτρεις τῆς φύσης (...)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΕΛΠΙΔΑΣ (υπογραφή - ψευδώνυμο)
(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 6.7.1925)

«Χάριν της πρωτομαγιάς

Σήμερα εις την Παπαράντζα πρόχειρον εξοχικόν κέντρον με άκρα περιποί-
σιν, όπου θα εύρητε Μπύραν με μεζέδες εκλεκτούς, κρασιά Μεσσηνικόλα, ούζο,
ψητό κλπ.»

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 1.5.1927)

«Εις το Ν.Δ. μέρος της πόλεως Καρδίτσης και εις απόστασιν 30' (σ.σ.
λεπτών) υπάρχει τοποθεσία εξάιρετος και μοναδική, καλουμένη Παπαράντζα ή
ορθότερον Παπαράτσα. Το μέρος τούτο είναι θησαυρός ανεκτίμητος, όασις εν
τω μέσω αδένδρου πεδιάδος, αναθρώσκουσα εκ της γης θαλερώτατον δάσος,
εν ω διαγεύστατον ύδωρ, ιχθύες και πτηνά διάφορα, ιδία κόρακες. Ωνομάσθη
δε ούτω, διότι ιερεύς τις διετήρει αυτού ποιμνιον σπουδαίον (του Παπά ή ρά-
τσα), γνωστότατον καθ' άπασαν την Θεσσαλίαν. Αρχιποιμήν τις δε βραδύτερον
(τσέλιγκας) ηγόρασεν από του παπά την ράτσαν ολίγα πρόβατα και μετέφερεν
αυτά εις την αρχαίαν Πιάλειαν (εξ ής και ο δήμος Πιαλίων, έχων πρωτεύουσάν
του την Βαρυμπόμπην) και εκλήθη και το μέρος εκείνο Παπαράντζα.

» Το δάσος της Παπαράντζας (της Καρδίτσης), άλλοτε ήτο ου μόνον εις με-
γάλην ακμήν, αλλά και εις έκτασιν διπλασίαν. Δυστυχώς όμως κατέστρεψεν αυ-
τό ο Τουρκικός Στρατός κατά την κατάληψιν της Θεσσαλίας του 1897 έτους,
καθ' όσον, ως γνωστόν, όπου ο ατίλειος αυτών πους, εμάρανε την πρότερον
ανθούσαν δύσμοιρον χώραν και άφησεν ερείπια εις τον τόπον αιματόβρεκτον
ως «μόνα ενθύμια της διελεύσεώς του»!

(Σημείωμα του ιστορικού Χρίστου Γ. Καλοκαιρινού
στην Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 16.6.1926)

«PENNIΕΣ

Χθες εορτήν του Προφήτου Ηλιού εύρταζεν ο φερώνυμος Ναός της «Παπα-
ράντζας».

Εις το από πάσης απόψεως ωραίον τούτο δάσος συνέρρευσαν όλοι σχδόν
οι Καρδιτσιώται, μετά τροφών, ποτών, οργάνων κ.λπ.

Ένθα εγλέντησαν καθ' όλην την ημέραν με αδιάπτωτον κέφι και όρεξη.

Δια να δοθή μία εικών του κόσμου όστις εξέδραμε μέχρι «Παπαράντζης»
αρκεί ν' αναφέρωμεν ότι ολόκληρον το δάσος και τα πέριξ αυτού κατεκλύσθη-
σαν.

Καθ' όλην την ημέραν χθες τα καφενεία της πόλεώς μας παρέμειναν κλει-
στά. Οι καφεπώλαι εύρταζαν και μετέβησαν εν σώματι μετά του λαβάρου του
σωματείου των εις «Παπαράντζαν» όπου διασκέδασαν από της πρωΐας».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 21.7.1926)

«Ο χθεσινός επήσιος εορτασμός της Παπαράντζας υπήρξε ανώτερος πά-
σης προσδοκίας.

Από την προτεραίαν ο ντελάλης της πόλεώς μας ειδοποίησε το κοινόν, με
την προσθήκην ότι τα αυτοκίνητα διετίμησαν την διαδρομήν Καρδίτσης - Παπα-
ράντζας 5 δρχ. το άτομον.

Και έτσι περί λύχνων αφάς το πλείστον της Καρδίτσης ευρίσκετο επί ποδός
με τας σχετικές προετοιμασίας φαγωσίμων και ... του απαραίτητου νέκταρος
του Βάχχου.

Ο σταθμός των αυτοκινήτων έμπροσθεν των γραφείων της «Θεσσαλικής
Φωνής» πάντα γεμάτος κόσμον με καλάθια και άλλα μικροπράγματα στα χέ-
ρια, προσέδιδαν όψιν της Ομονοίας Αθηνών.

Οι σωφέρ με 5 δραχμάς τη θέσι έκαμαν χρυσές δουλειές αφού στοίβαζαν
επιβάτας και στα ... φτερά των αυτοκινήτων. Μερικά μόνον που έτυχε να στα-
ματάνε από βλάβη μέσα στο δρόμο και το λιοπύρι.

Ένας επιβάτης περιμένοντας να διορθώσει ο σωφέρ τη βλάβη, αφού περι-
μενε αρκετά και τίποτε δεν έβλεπε, άρχισε να λέγη καλαμπουρίζων «προτιμώ-
τερο να μας μετέφερε μια γκαμήλα της ανατολής παρά εσεις».

Ο κοσμάκης μόλις έφτανε στην Παπαράντζα, ανάβοντας πρώτα ένα κερι
στο εκκλησάκι, έπεφτε με τα μούτρα στο φαγοπότι, στα γλυκά και στο κρασί.

Και έτσι υπό τους τρανταχτούς ήχους των διαφόρων μουσικών οργάνων
και με το ποτηράκι στο χέρι άρχισε να μερακλώνεται.

Τι τα θες όμως, ο Ρωμηός αν δεν πιή και δεν τραβήξη και την κουμπούρα
δεν μπορεί να γλεντήσει.

Μ' όλο το γερό γλέντι και το συνεχές ανεβοκατέβασμα του κοσμάκη δεν ε-
σημειώθηκε ουδεμία αταξία, ουδέν έκτροπον, μόνο δυο - τρεις που για το ψω-
ροφιλότιμο τραυματίσανε έναν συνάνθρωπό τους».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 25.7.1927 - υπογραφή «Φέλιξ»)

«Η προχθεσινή της Παπαράντζας είχε και τα κωμικοτραγικά της. Ενώ ερχό-
τανε ένα αυτοκίνητο προς την Καρδίτσα ασθμαίνοντας από το βάρος συναν-
θρώπων λογής λογής, ετράκαρε με ένα άλλο.

Με αποτέλεσμα το σπάσιμο των τζαμιών του ενός και το γερό τράνταγμα
και στραπατσάρισμα των γλεντζέδων επιβατών. Το γεγονός αυτό το απέδωσαν
κατά το Ρωμείο η κακές γλώσσες σε κάποια γρουσουζιά. Και έτσι τα ... σπα-
σμένα τα πλήρωσε ένας φουκαράς επειδή είχε το ατύχημα να είναι λίγο κου-
τσός».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 26.7.1927- υπογραφή «Φέλιξ»)

«Πάγος Παπαράντζας

Πάγος νερού Παπαράντζας του εργοστασίου Β. Λάππα πωλείται διαρκώς εν
τω πρατηρίω του, παραπλεύρως δημαρχείου Καρδίτσας».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 25.5.1929)

«Το πυκνό και ελκυστικό δασύλλιο της Παπαράντζας εσκέπαζε κάτω από τα

υψηλόκορμα και δροσερά δέντρα του, άνδρας, γυναίκες, κορίτσια και παιδιά, τριγυρίζοντα ανάμεσα στην θαλερή του πρασινάδα... (Η ημέρα της Πρωτομαγιάς) επερνούσε σιγά - σιγά και ο ήλιος επλησίαζεν προς την δύσιν, τότε οι εκδραμόντες προς την εξοχίην εξηναγκάζοντο να επανέρχωνται προς τα ίδια, γεμάτοι με άνθη και λουλούδια του αγρού και με ωραίας και εκπληκτικὰς εντυπώσεις της φυσικής ζωής».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 3.5.1931)

«Η ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΗΛΙΟΥ

Σήμερον Πέμπτην επί τη μνήμη του Προφήτου Ηλιού ο Σεβ. Μητροπολίτης κ. Ιεζεκιήλ θα ιερουργήση και θα ομιλήση εν τω πανηγυρίζοντι Ιερῷ Ναῷ του Προφήτου Ηλιού Παπαράντζας».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 20.7.1933)

«Πολύς κόσμος ξεχύθηκε χθες Κυριακὴν προς την «Παπαράντζαν» για να περάση μερικὲς ευχάριστες ὥρες κάτω ἀπὸ τα πανύψηλα δέντρα, της εξοχικῆς αὐτῆς τοποθεσίας. Αἱ συγκεντρώσεις των διασκεδαζόντων, ἡ τερπνὴ ὄψη του τοπίου και το μαγικὸ ποταμάκι που περνά δίπλα ἀπ' την «Παπαράντζα» ἔδιδαν την εντύπωσι θερινῆς διαμονῆς».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 27.7.1933)

«ΕΚΔΡΟΜΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Χθες Σάββατον οἱ μαθητὲς και μαθήτριαι του γυμνασίου και της αστικῆς σχολῆς διήμερευσαν μετὰ των καθηγητῶν τους εἰς ἐξοχὰς της περιφερείας μας. Οἱ μαθηταὶ του γυμνασίου ἐξέδραμον εἰς Κουρτέσι, αἱ μαθήτριαι του γυμνασίου εἰς Νταούτι και αἱ μαθήτριαι της Αστικῆς Σχολῆς εἰς Παπαράντζαν».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 30.4.1939)

«(...) Στην Παπαράτζα 3-4 πιτσιρίκοι με τα καλάμια στο χέρι ψαρεύανε, κι ἄλλοι τόσοι πιο ὠρμοὶ στην ηλικία, φίλοι του υπαίθρου, πέρνουν τον πρωινὸ καφέ τους στο πρόχειρο υπαίθριο καφενεδάκι κάτω ἀπὸ τα παχύσκια δέντρα».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 22.6.1938)

«ΕΥΚΑΙΡΙΑ

Αύριον Κυριακὴν μοναδικὴ ευκαιρία ν' απολαύσετε τη δροσόλουστη Παπαράτζα με ὅλας τὰς ανέσεις και περιποιήσεις που σας επιφυλάσσει το νέον κέντρον των κ.κ. Β. Γκαραβέλου και Ντρέγκα. Πάστες, παγωτά, γλυκά, λεμονάδες

κ.λπ. Εἰς τους επισκέπτας παρέχεται κάθε δυνατὴ περιποίησης.

Επωφεληθῆτε της αυριανῆς γενικῆς ἐξόδου εἰς την Παπαράντζαν.
Γκαραβέλος - Ντρέγκα»

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 23.7.1938)

«Νάρκη παρὰ την Παπαράντζαν

Χθες παρὰ το δάσος της Παπαράντζας μια ἄγνωστος ἐπάτησεν ἐπὶ νάρκης, τοποθετηθείσης ὑπὸ των αναρχικῶν και συνεπεὶα της ἐκρήξεως της νάρκης ἐφονεύθη»

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 24.4.1947)

«Η εορτή του προφήτου Ηλιού

Επί τη μνήμη του Προφήτου Ηλιού ἡ εορτὴ εἰς το δάσος Παπαράντζας δὲν ἐτελέσθη ἐφέτος λόγω των περιστάσεων, ἀλλ' ἡ πανήγυρις ἐτελέσθη ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ ἔνθα ἐχοροστάτησε και ὠμίλησεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης κ. Ιεζεκιήλ».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 22.7.1947)

«Εορτή Προφήτου Ηλιού

Τὴν προσεχὴ Τρίτην ἐπὶ τη μνήμη του Προφήτου Ηλιού πανηγυρίζει μεγαλοπρεπῶς ὁ Ναός τού Προφήτου Ηλιού εἰς το δάσος Παπαράντζας.

Κατὰ την θείαν λειτουργίαν θα ομιλήση ὁ Ιεροκήρυξ κ. Ευστάθιος Μπιλάλης».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 18.7.1948)

«ΕΙΣ ΠΑΠΑΡΑΝΤΖΑΝ

Προχθὲς λόγω του μεγάλου ἀέρος εἰς Παπαράντζαν κατέπεσεν ἐπὶ του ἀντλιοστασίου ἐν μέγα δέντρον, χωρὶς ὅμως να προκαλέση σοβαρὰς ζημίας εἰς τὰς εγκαταστάσεις».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 1.5.1932)

«Ο ΠΡΟΧΘΕΣΙΝΟΣ ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑΣ

(...) «Μετὰ την συγκέντρωσιν αυτοκίνητα του ΚΤΕΛ ἤρχισαν να μεταφέρουν τους εργάτας μετὰ των οικογενειῶν των εἰς Παπαράντζαν ὅπου και ἄλλοι συμπολίται εἶχον μεταβῆ και ἐγλέντησαν μέχρις ἀργά του απογεύματος».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 3.5.1952)

Β. ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΠΑΡΑΝΤΖΑ

Συνεχίζουμε με μαρτυρίες παλιών Καρδιτσιωτών. Ο Γιάννης Ματθαιόπουλος (γεν. 1904) μού έλεγε για την Παπαράντζα:

«Η Παπαράντζα ήταν το ωραίο δάσος, πηγαίναμε κυρίως Πρωτομαγιά. Ψήναμε αρνί, τραγουδούσαμε με τα όργανα, τις κιθάρες μας, το αγνό τότε κρασί. Αυτά ως μαθητές Γυμνασίου στα 1918 - 1920. Και στην γιορτή του Προφήτου Ηλία πηγαίναμε, άλλως τε τότε η εκκλησία ήταν πάντα ανοιχτή ό,τι ώρα ήθελες να πας, να προσευχηθείς, ν' ανάψεις ένα κερί. Πανηγύρι γίνονταν, πωλούσαν διάφορα οι υπαίθριοι πωλητές για τα παιδιά κλπ. Ξαναγυρίζαμε πίσω αφού περνούσαμε μια μέρα αξέχαστη».

Κι άλλος παλιός Καρδιτσιώτης, ο ζωγράφος Γιώργος Γούλας (γεν. 1919) μού έλεγε:

«Στην Παπαράντζα πηγαίναμε με τον ζωγράφο Κώστα Παύλου (Πωλ) συνήθως τις Κυριακές. Μιλώ για την προπολεμική περίοδο. Πηγαίναμε συχνά με ποδήλατο, πίναμε καφέ στο μαγαζάκι που ήταν εκεί από τότε. Ήταν μαζί μας κι ο Βασίλης Νεστορίδης με την κιθάρα του¹ κι ο Παπακωνσταντίνου με το βιολί του. Ήπαιζαν αυτοί τα όργανα κι εγώ συνήθως τραγουδούσα τα τραγούδια τής εποχής, «Ρεζεντά» κ.λπ., εκεί γύρω στα 1938.

Εκεί με λάστιχο κυνηγούσαμε κανένα πουλί, αυζακέλια ή σπουργίτια. Μετά επί τόπου τους βγάζαμε τα φτερά, ανάβαμε φωτιά σ' ένα βαθούλωμα και αφού τρυπούσαμε τα πουλιά σ' ένα ξυλαράκι, τα βάζαμε πάνω απ' την φωτιά να ψηθούν. Ήταν πολύ νόστιμα και η χαρά μας άγρια όταν τα σκοτώναμε, αλλά αργότερα εγώ είχα τύψεις! Τις συνηθισμένες Κυριακές έρχονταν τότε - τότε κι άλλοι, όχι όμως πολλοί, όπως την Πρωτομαγιά...».

Κι άλλος Καρδιτσιώτης (γεν. 1928) μού έλεγε:

«Πηγαίναμε στην Παπαράντζα με τα πόδια. Από κείνα ακόμη τα χρόνια, ήταν και λίγο μακριά, ο άνθρωπος πήγαινε πεζός.

»- Που θα πάμε; λέγαμε

» - Στην Παπαράντζα!

» -Πω - πω - πω!

» Χαρές που κάναμε. Παλιά ήταν 1-2 αυτοκίνητα με «αέρα» που έρχονταν και στην Παπαράντζα. Βάζαν το μηχανήμα πίσω και ξεκινούσε το αυτοκίνητο. Μετά το 1945 ήταν περισσότερα.

» Στην Παπαράντζα έμεναν και την νύχτα. Υπήρχε ο Αϊ Λιάς, πήγαινε ο κόσμος. Ξενυχτούσαν την παραμονή του Προφήτη Ηλία, ψήναν αρνιά, έρχονταν συνέχεια συντροφιάς - συντροφιάς με καλάθια. Όσοι χωρούσαν μεσ' στην εκκλησία έμεναν το βράδυ μέσα και διανυκτέρευαν. Οι άλλοι, όσοι ήθελαν να

μείνουν, την έβγαζαν έξω. Πολλοί προτιμούσαν να κοιμηθούν έξω, κι εγώ κοιμήθηκα έξω, το 'βλεπα σαν κάτι πρωτοφανίσιο, και οι άλλοι το ίδιο. Στρώνουμε μια κουρελού, εκείνες με τα μπαλώματα, κι ένα σεντόνι από πάνω αν υπήρχε. Υπήρχε και μια βρύση έξω για την εκκλησία, αλλά ήταν το νερό μηδαμινό σε ποσότητα. Την άλλη μέρα που γιόρταζε το εκκλησιάκι, έρχονταν οι κλαριτζήδες, τα όργανα. Τα κλαρίνα φέρναν γύρω - γύρω σ' όλες τις παρέες. Την ημέρα της γιορτής άκουγες όργανα από δω, από κει, φασαρία, γλέντια.

» Εκείνα τα χρόνια ήταν «καλύτερη» η θρησκεία απ' ότι τώρα και μεταπολεμικά. Τις ένιωθες τότε τις γιορτές. Μετά το 1960 χάλασε ο άνθρωπος. Αργότερα ο κόσμος πήγαινε με τα αυτοκίνητα παραπέρα, η Παπαράντζα τους φαίνονταν τώρα πολύ κοντά»...

Ψάρεμα στο ποταμάκι της Παπαράντζας

Στο ποταμάκι που περνούσε απ' την Παπαράντζα - αργότερα τα «κόψαν τα νερά του», κατά χαρακτηριστική έκφραση φίλου - ψάρευαν στο σημείο εκείνο μικρά παιδιά αλλά και μεγάλοι. Παλιός φίλος θυμάται πως την Πρωτομαγιά τού 1942 ψάρευαν με «κανίστρες» στο ποταμάκι αυτό, δεξιότερα απ' τη γέφυρα προς Τσαπόχα. Είχε κάτι ψάρια στην όχθη και θέλησε ένας να βάλει την κανίστρα. Πήγε στον όχθο να «κλείσει» τα ψάρια αλλά το μέρος ήταν απότομο, κινδύνευε να γλιστρήσει μέσα και φώναζε «θα πνιγώ, θα πνιγώ, δεν μπορώ να βαδίσω», δεν είχε από πού να πιαστεί. Ήπιασαν κάτι ψάρια, είχε «κεφάλια» και «μπουτσικάρια», τα λεγόμενα καρλίσια που έχει και η Κάρλα. Ακόμη και το 1942, την Πρωτομαγιά, είχε κόσμο στην Παπαράντζα.

Κυνήγι στην Παπαράντζα

«Πήγαινα συχνά για κυνήγι στην Παπαράντζα», μου έλεγε ξετυλίγοντας το κουβάρι των αναμνήσεων, ο 91χρονος σήμερα (2000) Πελοπίδας Χαντζιάρας. «Ένα σαββατόβραδο, γύρω στα 1932, πέρασα απ' το οπλοπωλείο Καρβούνη - στην οδό Μητροπόλεως - να γιομίσω φυσίγγια. Εκεί ήταν και ο κυνηγός Κώστας Νεστορίδης με τις λίρες² και μου λέει:

» - Πελοπίδα, ερχόμαν απ' την Κρύα Βρύση και βγαίνω στην Παπαράντζα μέσα. Πέρασα απ' την εκεί δεξαμενή³ και την ώρα που περνούσα πετάγεται ένας λαγός. Εγώ είχα άδειο όπλο και δεν πρόλαβα να το γεμίσω και μ' έφυγε. Πέρασε δίπλα μου, ήταν μέσ' την τούφα και «μπραφ» πετάχτηκε κι έφυγε.

»- Ε, αυτά συμβαίνουν, του είπα. Και σ' εμένα μια φορά πετάχτηκαν μπροστά μ' δυο μπεκάτσες και δεν πρόλαβα να τις τ'φεκίσω. Συμβαίνουν αυτά...

»- Σ'κώθ'κα την άλλη μέρα το πρωί, Κυριακή σαν και σήμερα, και πάω με

1. Για την δράση του Βασίλη Νεστορίδη στο Παιδικό Θέατρο κ.λπ. βλ. Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/1985, σ. 269 - 270. Επίσης βλ. «Η Μουσική στην Καρδίτσα», κεφάλαιο όγδοο.

2. Εννοεί ότι ασκούσε το επάγγελμα του χρηματιστή και πουλούσε ή αγόραζε, ανάμεσα στ' άλλα, και λίρες.

3. Στα νότια της Παπαράντζας

ποδήλατο στην Παπαράντζα. Πήρα μαζί κι ένα σκυλί «σέρτικο», το 'χα πάρει απ' τον στρατό στη Λάρισα, το τάζιζα εκεί που τρώγαμε συσσίτιο κι όταν απολύθηκα το πήρα μαζί μου. Πήγα αμέσως στη δεξαμενή πρωί - πρωί.

Μπροστά από μένα βάδιζε το σκυλί, «πάπα - πούπα» με την μουρουδιά (χρού - χρου). Κάποια ώρα έσκουξε λιγάκι, σφίχτηκε, μου 'δωσε σήμα αφού πήρε «φρέσκο ντορό», ότι εδώ σιμά ήταν ο λαγός. Είχε πάρει τον «ντορό» του λαγού. Άκουσε ο λαγός πατημασιές του σκυλιού, «μπραφ» πετάχτηκε κι έφυγε 15-20 μέτρα πιο πέρα. Ενώ μ' ένα μπαμ έκανε αυτός κολοτούμπα, το 'σπασα τα ποδάρια. Τον μαγκώνει το σκυλί, χαρές εγώ γιατί εκείνη την μέρα ήταν μόνο μισή ώρα υπόθεση. Άλλη φορά γυρίζαμε σε βουνά και δεν σκοτώναμε τίποτα. Τον κρεμάω το λαγό απ' το τιμόνι του ποδηλάτου κι ήρθα προτού φύγουν οι δικοί μου για την εκκλησία.

» Τί έγινε, μού λέει ο πατέρας μου, έχουμε στιφάδο σήμερα; Τον έχεις καλά δεμένο, πού τον στρίμωξες;

Απόρησαν κι αυτοί γιατί ήταν 2 ½ κιλά ενώ συνήθως έπιανα 1 κιλό, 1 ½ το πολύ.

» Προπολεμικά - συνεχίζει ο Πελοπίδας - γύρω απ' την Παπαράντζα και μακριά απ' αυτήν δεν υπήρχαν λάκες. Έτσι τα πουλιά, αφού πρώτα βοσκούσαν έξω στα χωράφια, τα βράδυα «κάτιαζαν» στην Παπαράντζα κι όπου αλλού υπήρχαν ψηλά δέντρα, για να 'χουν προφύλαξη. Η Παπαράντζα είχε διάφορα δέντρα, πλατάνια, φτελιάδια κ.ά. Κι εμείς οι κυνηγοί πηγαίναμε το βράδυ στην «κάτ' χα», την ώρα που έρχονταν να «κατιάσουν». Κι εμείς ήμασταν από κάτω σε «καθήστρα», φτιάχναμε «καθήστρες». Οι καθήστρες γίνονταν σε τίποτα χαντάκια, σε μέρη που είχε χορτάρια, τίποτε ξύλα, να μην μας βλέπουν τα τρυγόνια από παν'. Κι από κει βλέπαμε, «βοβουουου» έρχονταν αυτά, πότε δυο, πότε πέντε, τριάντα, πενήντα, τότε που είχε πολλά.

» Εμείς είχαμε «γκαρέλ», το μάτι απάν' στα δέντρα γιατί ξέραμε ότι εκεί θα καθήσουν. Καθένας είχε την «καθήστρα» τ', άλλος εδώ, άλλος παραπέρα, και 15 και 20 άτομα αναλόγως. Άλλοι πιάναν απ' έξω και τ'φεκούσαν απ' έξω στον αέρα κι άλλοι από μέσα. Και να τα πυροβολούσαν απ' έξω δεν έφευγαν τα τρυγόνια αλλά τραβούσαν ίσια για ύπνο στην Παπαράντζα γιατί ήταν «βαριά», φαγωμένα.

» Καθώς «κάτιαζαν» τα πυροβολούσαμε. Άμα ήταν στο δικό μ' το δέντρο κι άλλος να το χτυπούσε, εγώ το 'παιρνα. Καμιά φορά μαλώναμε, λέγαμε «τι σκάια έχεις, θα σε πιάσω στα σκάγια. Με τι σκάγια το σκότωσες;». Για να «καθαρίσει» η δουλειά λέγαμε «Έλα εδώ, βρε Γιώργο, με τί σκάγια τ'φέκ'εις; Εγώ έχω 7 νούμερα - Εγώ έχω εννιά». Κι εκεί ψάχναμε, φωνάζαμε και διαιτητή. Το ανοίγαμε με το μαχαίρι, το βγάζαμε το «σκάϊ», «να αυτό είναι δικό μ', είναι εννιά νούμερο»! Μπορούσε δηλαδή αν το χτυπούσε ο άλλος με δικά τ' σκάγια, να το πάρει, έστω κι αν ήταν απ' το δικό μου δέντρο.

» Το μάτι το είχαμε προσηλωμένο απάνω στο δέντρο. Καθώς έρχονταν τα

πουλιά χτυπούσαν τα φτερά, καταλάβαινες και κοιτούσες απάν' συνέχεια πού θα καθήσουν, σε ποιά τούφα. Βέβαια σκοτάδι ήταν αλλά πυροβολούσες στο περίπου, όπου υπολόγιζες ότι στάθ'κε.

» Εμείς πηγαίναμε στην Παπαράντζα καλοκαίρι, συνήθως ώρα 10 το βράδυ. Καθόμασταν καμιά ώρα εκεί και ό, τι κάναμε. Συνήθως 3-5 τρυγόνια ο καθένας, πότε- πότε τίποτα. Γυρίζαμε κατά τις 11 το βράδυ να φάμε και γυρίζαμε πάλι εκεί. Άλλες φορές παίρναμε μαζί μας φαγητό για να μείνουμε εκεί και δυο ώρες. Τότε σκοτώναμε περισσότερα».

Σημείωση συντάκτη: Άλλες εποχές και έως πριν από 35 χρόνια, το κυνήγι ήταν αναγκαίο για την επιβίωση του ανθρώπου. Σήμερα που ο άνθρωπος πεθαίνει από χοληστερίνη και πολυφαγία, τώρα που βλέπεις σαββατοκύριακα να εξορμούν караβάνια κοιλαράδων (=χορτάτων) ανά την χώρα και να γεμίζουν το αυτοκίνητό τους με άπειρα πλασματάκια του Θεού - πολλά τα πετάνε μετά ή τα μοιράζουν σε φίλους ή ... αγροφύλακες - το κυνήγι αυτού τού είδους τείνει να καταντήσει χυδαίο «σπορ» και υπέρτατη ύβρις...

Τα γερά ποτήρια

Προπολεμικά ο Σύλλογος Κυνηγών Καρδίτσας οργάνωνε κάθε χρόνο γερό τσιμπούσι. Το γλέντι γινόταν στην Παπαράντζα, την μέρα τού Προφήτη Ηλία. Αρκετές μέρες προ της εορτής τα μέλη τού διοικητικού συμβουλίου - γνωστοί πότες- συνεδρίαζαν ν' αποφασίσουν, για το τσιμπούσι, τις προμήθειες που θα 'καναν και λοιπά.

Για τις συνεδριάσεις αυτές μάς μίλησε παλιά στην Νεραΐδα ο μακαρίτης Γιώργος Τσικρίκης:

- Δεν θέλει ο καθένας μας, σαν άνθρωπος, να πιει τρεις οκάδες κρασί; ρωτούσε ο Πρόεδρος.

- Και βέβαια, κύριε Πρόεδρε, θέλει, απαντούσαν εν χορώ οι άλλοι.

- Δεν θέλει ο καθένας μας, σαν άνθρωπος, κι από μια οκά τσίπουρο;

- Και βέβαια, κύριε Πρόεδρε, θέλει.

- Δεν θέλει και 100 δράμια κρέας;

- Θέλει.

- Πόσα λεφτά μάς κάνουν;

- Τόσα.

- Τα λεφτά δεν φτάνουν. Πρέπει να περικόψουμε.

- Το κρασί και το τσίπουρο δεν κόβονται. Να ελαττώσουμε το κρέας.

Έκοβαν από το κρέας, πάλι τα λεφτά δεν έφταναν. Έκοβαν κι άλλα κονδύλια, ξανάκοβαν, το κρασί και το τσίπουρο παρέμεινε ιερό και απαραβίαστο.

Γ. Η ΠΑΠΑΡΑΝΤΖΑ ΣΤΗΝ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1940

Παλιός φίλος, ο συνταξιούχος δικηγόρος Πολύκαρπος Λάμπας, μου έλεγε προ ετών:

«Πηγαίναμε στην Παπαράντζα την Πρωτομαγιά και του Αϊ - Λιός. Πηγαίναμε με τα πόδια την παραμονή τού Προφήτη Ηλιά και κάναμε τον εσπερινό. Το βράδυ μέναμε καμιά φορά εκεί γιατί στην Κατοχή απαγορεύονταν να γυρίσουμε αργά. Μια φορά κάναμε γλέντι με μαθητές γυμνασίου στην Παπαράντζα, ήταν εκεί και οι αδελφοί Ζαφειρόπουλοι που σκοτώθηκαν στην Κατοχή.

» Μια μέρα, λίγες μέρες πριν φύγουν οι Γερμανοί, βρισκόμουν κοντά στην Παπαράντζα όπου είχαμε κάτι μπιστόνια. Ήμουν εκεί μ' έναν γνωστό μου. Στην Παπαράντζα τις μέρες εκείνες υπήρχαν αμέτρητοι ένοπλοι, έτοιμοι να μπουν στην πόλη. Τους θυμάμαι να ψήνουν, ανάμεσα στα δέντρα τής Παπαράντζας, ρόκες από καλαμποκιές που υπήρχαν τριγύρω. Κι από την πόλη μερικοί τούς έφερναν κρυφά πίτες, φαγώσιμα. Από κει ξεχύθηκαν - χωρίς να δώσουν μάχη - στην πόλη, με πρώτους κάποιους καβαλαραίους. Λίγους μήνες πιο πριν, άρχισε μια μέρα επιδρομή τών Γερμανών προς τα χωριά τών Αγρών. Μπροστά, καθώς πλησίαζαν στην Παπαράντζα, ήταν μοτοσυκλετιστές με τις γνωστές «βαρκούλες». Στον πρώτο υδατόπυργο - όχι μακριά απ' το δάσος - υπήρχε ένοπλος παρατηρητής αντάρτης. Μόλις είδε τους Γερμανούς φώναξε με δύναμη «Στα όπλα! Στα όπλα!» και ταυτόχρονα πυροβολώντας πέταξε κάτω τον πρώτο μοτοσυκλετιστή. Γρήγορα όμως τον σκότωσαν. Πιο πέρα, στην γεφυρούλα τής Παπαράντζας, ήταν άλλος πολυβολητής, που, ώσπου ν' αποχωρήσουν οι άλλοι, που ήταν μέσα στην Παπαράντζα, τους απασχολούσε με το πολυβόλο. Τραυματίστηκε και τον έπιασαν, οι άλλοι όμως έφυγαν. Μαζί τους έτρεξα κι εγώ μ' έναν φίλο μου, γιατί αν μας έπιαναν οι Γερμανοί, άντε να τους πείσεις πως από περιέργεια βρεθήκαμε εκεί. Φτάσαμε οι δυο μας τρέχοντας στο χωριό Άγιος Γεώργιος. Μας έδωσαν οι χωριανοί λίγο ψωμί και σταφύλια. Μείναμε εκεί 2-3 μέρες και μετά σιγά - σιγά γυρίσαμε. Οι δικοί μου κόντευαν να τρελλαθούν.

» Μια άλλη μέρα, που ήμουν πάλι στην Παπαράντζα, ήρθαν οι Γερμανοί και πολυβολούσαν μέσ' στα σπαρτά. Τραυματίστηκε ένας ένοπλος που φύλαγε εκεί. Κυλίστηκε στο ποτάμι κι εκεί γύρω είδαμε το αίμα να κυλάει σιγά - σιγά προς το ποταμάκι».

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΛΑΘΙ

Μέρες του 1943. Η Καρδίτσα προσωρινά ελεύθερη, οι αιφνιδιαστικές επιδρομές τών κατακτητών, που εξορμούν από τα Τρίκαλα, βαραίνουν την ήδη τεταμένη, για πολλούς λόγους, ατμόσφαιρα.

Εκείνο το πρωινό ο καθηγητής - ένας ήσυχος άνθρωπος - είχε δουλειά στην Τσαπόχα, απέναντι από την Παπαράντζα, Ξαφνικά τινάχθηκε, πολυβόλα άρχισαν να κροταλίζουν μέσα και γύρω απ' την πόλη. Και σε λίγο αεροπλάνα πετούσαν χαμηλά πολυβολώντας όσους προσπαθούσαν να βγουν στα περικόχια.

Άρχισε να τρέχει πανικόβλητος, τα πολυβόλα πύκνωσαν, είδε απέναντι τον Προφήτη Ηλιά της Παπαράντζας κι έτρεξε κατά 'κει. Βρήκε τον νεωκόρο ανήσυχο να σταυροκοπιέται, έκανε κι αυτός το σημείο του σταυρού. Σε λίγο η θύρα άνοιξε, μια γυναίκα πρόβαλλε, κρατώντας στα χέρια ένα καλάθι με χόρτα. Φαινόταν πιο ήσυχη.

Ξαφνικά ακούστηκαν απ' έξω κραυγές, ναι ήταν οι Ιταλοί, κι αμέσως τα τζάμια άρχισαν να σπάζουν, ξιφολόγχες λόγγιζαν τα παράθυρα. Μπήκαν μέσα στρατιώτες, έριξαν άγριες διερευνητικές ματιές στους τρεις, δεν είδαν ψάχνοντας τίποτα ύποπτο.

- Φύγετε, φύγετε, τους πρόσταξαν ιταλικά.

Άρχισαν ν' απομακρύνονται απ' την Παπαράντζα οι δυο τους, γυναίκα και καθηγητής. Τα πολυβόλα κροτάλιζαν μακριά τώρα, τα αεροπλάνα είχαν χαθεί. Λίγο παρακάτω η γυναίκα κοντοστάθηκε.

- Τυχερός ήσουν σήμερα, του είπε.

- Γιατί; απόρησε εκείνος.

- Θα σ' έπαιρνε και σένα η μπόρα...

- Τι θέλεις να πεις; ρώτησε ανήσυχα ο άλλος.

- Κοίταξε εδώ.

Παραμέρισε εκείνη τα χόρτα, έσκυψε εκείνος να δει στο καλάθι, στον πάτο γυάλιζε το περιστρόφο. Η καρδιά τού καθηγητή άρχισε πάλι να χτυπά δυνατά.

ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΤΑ ΓΥΡΙΣΜΑΤΑ

Μέρες τού 1944. Δύο φίλοι βαδίζουν στον κάμπο έξω από την πόλη. Ξαφνικά ένας χωρικός πετάγεται μπροστά τους.

- Εσείς είστε εχθροί τού λαού, τους λέει.

- Γιατί; ρωτούν εκείνοι.

- Γιατί σας άκουσα να διαδίδετε ότι θά 'ρθουν οι κατακτητές στο χωριό, ό- τι θα κάψουν τα σπίτια, ότι...

- Και πού το ξέρεις εσύ; ρωτούν ανήσυχα.

- Σας άκουσα, ήμουν πίσω απ' τα βάτα!

Φόβος. Οδηγούνται σ' ορεινό χωριό, στην Οργάνωση. Ξαφνικά ένας βαθμοφόρος τους βλέπει από μακριά, έρχεται κοντά τους τρέχοντας, τους αγκαλιάζει.

- Εσείς εδώ κρατούμενοι; απορεί. Εσείς είστε οι σωτήρες μου!

- Πότε, πώς; αναρωτιούνται οι άλλοι που τα 'χουν χαμένα.

- Εγώ ήμουν εκείνος που σώσατε στην Παπαράντζα!

Συγκίνηση.

Ήταν μια μέρα πριν ένα, ενάμισυ χρόνο. Βόσκοντας πρόβατα στην Παπαράντζα, σκόνταψαν οι δυο φίλοι σ' έναν μισοπεθαμένο άνθρωπο. Έτρεξαν γρήγορα, άρμεξαν γάλα, του 'δωσαν ζεστό να πιεί. Σιγά σιγά ο μισοπεθαμένος φάνηκε να συνέρχεται.

- Βρέστε καμία χελώνα, τούς ψιθύρισε με φωνή που μόλις έβγαине απ' το στόμα του.

Ψάχνουν στο δασάκι, βρίσκουν δυο χελώνες.

- Ανάψτε τώρα φωτιά σε μια κουφάλα, παραγγέλλει ο άγνωστος.

Ανάβουν φωτιά σ' ένα σάπιο κορμό δέντρου.

- Ρίξτε τώρα μέσα τις χελώνες.

Τις ρίχνουν, το δάσος άρχισε να μοσχοβολάει.

- Τώρα βγάλτε τις και σπάστε με μια πέτρα το καβούκι... Τώρα ξεφλουδίστε το κρέας και δώστε μου ... Δώστε μου και τ' αυγά...

Του δίνουν.

- Θα 'ρθουμε και αύριο, μη φοβάσαι, του λένε φεύγοντας.

Τα ίδια επαναλαμβάνονται και την άλλη μέρα... Την παράλλη έψαξαν, γύρισαν την Παπαράντζα σπιθαμή προς σπιθαμή, δεν τον βρήκαν.

- Πάει χάθηκε, και δεν προλάβαμε να ρωτήσουμε τίποτα.

Όρθιος τώρα ο παλιός «οδοιπόρος» τής Παπαράντζας τους αγκαλιάζει με τα μάτια υγρά. Αφού τα 'παν λίγη ώρα κάλεσε την φρουρά.

- Θα τους οδηγήσετε, υπ' ευθύνη σας, ως το Παλιόκαστρο, πιο πέρα απ' το γερμανικό φυλάκιο... Και προσοχή μην πάθουν τίποτα.

ΟΙ ΛΕΜΟΝΟΚΟΥΠΕΣ

Πρωτομαγιά τού 1945, λίγοι μήνες μετά την απελευθέρωση.

- Θά 'ρθεις στην Παπαράντζα;

- Στην Παπαράντζα; Τρελλάθηκες;

- Είμαι, λένε, παλιό προπολεμικό έθιμο! (σ.σ. δηλ. πριν από τέσσερα χρόνια!)

- Μα η Παπαράντζα είναι επικίνδυνη...

- Εμείς θα πάμε...

Λησμονημένες εικόνες. Σαν να τις ξανάδες σε όνειρο, σα να έζησες μια άλλη ζωή. Η Παπαράντζα!

Είναι κι άλλοι εκεί, κι όλο έρχονται, με κάποιο δισταγμό είν' αλήθεια.

- Προσέξτε, υπάρχουν νάρκες, μην προχωράτε βαθιά, φωνάζουν συνεχώς οι μεγάλοι.

Στην αρχή τα πιτσιρίκια προσέχουν, αργότερα ξεθαρρεύουν, απομακρύνονται.

- Τρεχάτε, σφαίρες! φωνάζει ένας προπορευόμενος.

Ήταν μια δεσμίδα από μεγάλες σφαίρες. Τις άδειασαν οι γαβριάδες γρήγορα (συνηθισμένοι από τα χρόνια τού πολέμου), άπλωσαν κάτω το μπαρούτι, άναψαν σπύρτο. Ήταν και «μακαρονοειδές» το μπαρούτι, «εκπυροσροτουόσε» κιάλας, χώρια η ωραία μυρουδιά...

Η ομάδα προχωρεί στα ενδότερα. Κι ακούς συνέχεια:

- Εδώ σφαίρες!

- Εδώ, τρεχάτε, δεσμίδες ολόκληρες!

- Παλιά χειροβομβίδα, άσκαγη!

- Καλύκια μεγάλα!

- Γεμιστήρες στεν!

Μπροστά στον γενικό ενθουσιασμό, κάποιος «σώφρων» πέταξε:

- Να μην τις αδειάσουμε όλες τώρα. Να κρατήσουμε και για τις ανατινάξεις τενεκέδων με ασετυλίνη!

Για καιρό η Παπαράντζα προμήθευε υλικό στα παιδικά θεάματα και ακροάματα!

Κι εκεί, εν μέσω της γενικής ευφορίας, κάποιος κατέφθασε κρατώντας ένα μεγάλο γραμμόφωνο. Ένας πιτσιρικάς έτρεξε γρήγορα κοντά του για εξακρίβωση. Ο πατέρας τους είχε πουλήσει ένα παρόμοιο στην Κατοχή αντί πινακίου φακής... Όχι, δεν ήταν το δικό τους, αλλά κάθησε κοντά παρακολουθώντας προσεκτικά τις κινήσεις τού κατόχου. Διάλεξε αυτός στην αρχή κάτι δημοτικά, κάποιοι σηκώθηκαν να χορέψουν κι ύστερα ήρθε η ώρα ενός καινούργιου δίσκου. Με τις πρώτες στροφές τής βελόνας μια ουράνια μελωδία (του Αν. Πόγγη, όπως έμαθες πολύ αργότερα) ξεχύθηκε στο δασάκι. Μια νοσταλγική φωνή μάς καθήλωσε, οι στίχοι τού Κοφινιώτη σκόρπισαν ρίγη συγκινησεως...

Ήρθε σαν μπόρα, σαν καταιγίδα
και στη γλυκειά μας πατρίδα
ο πόλεμος κάποιο πρωί
και νέκρωσε κάθε ζωή.
Γκρέμισε σπίτια, βούρκωσε μάτια
κι αίματα γέμισε τα μονοπάτια
πέρασε όμως και να
όλα γελούνε ξανά.

Θες η μελωδία, θες η γλυκειά φωνή της Κάκιας Μένδρη, θες οι συγκινητικότατοι στίχοι, ιδίως του ρεφραίν, όλα μαζί καθήλωσαν τους περιπατητές. Το ρεφραίν (εξαιτίας και των προσφάτων εμπειριών τού πολέμου) ήταν ή μας φάνηκε ανεπανάληπτο:

Η ζωή ξαναρχίζει για μας
με τραγούδια, με γέλια
λάμπει ο ήλιος ξανά της χαράς
στα χωράφια, στ' αμπέλια.

.....

Η ζωή ξαναρχίζει για μας
και χαρούμενοι τώρα
άνθη κόβουμε Πρωτομαγιάς
στη γαλάζια μας Χώρα.

Αν εκείνη την ώρα της έκστασης στην Παπαράντζα μας έλεγε κάποιος πως αυτά που τραβήξαμε στον πόλεμο, που μόλις είχε τελειώσει, δεν ήταν τίποτα μπροστά στον καινούργιο, που σε λίγο θα άρχιζε, θα τον παίρναμε με τις λεμονόκουπες...

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, Τέταρτο,
Έκτο και Έβδομο, 1990-1991, 1992, 1995, 1996)

Φωτ. 398 - 399. Επανερχόμαστε αριστερά -μετά την περιπλάνησή μας στην νοτιοδυτική Καρδίτσα και ακολουθώντας το δρομολόγιο του αειθαλούς ποδηλάτη Πελοπίδα Χαντζιάρα- στο κέντρο της πόλεως και στην οδό Φαναρίου (Μπλατσούκα), απ' όπου είχαμε ξεκινήσει.

Δεξιά ο ποδηλάτης Τάκης Μπίτσιος στην οδό Φαναρίου (Μπλατσούκα) με το

στρατιωτικό «Τολ» - αποθήκη τού Στρατού στην δεκαετία 1940 και 1950. Το παλιό Γυμνάσιο είναι πιο πίσω, δεξιά μας το τετράγωνο που περικλείεται από τις οδούς 18 Αυγούστου - Φαναρίου - Πίνδου (Β. Τζέλλα) και Ιεζεκιήλ. (Φωτ. Χ. Καραπαναγιώτη και Δημ. Τσούτσου).

Φωτ. 400 - 402. Αριστερά από τον προηγούμενο ποδηλάτη, προς βορράν, υπήρχε η ωραία οικία του παλιού Δημάρχου Βαΐου Τζέλλα, η οποία ανηγέρθη από την οικογένεια Κόφφα περί το 1885. Τρεις φωτογραφίες από την εξωτερική όψη της οικίας και από τους χώρους υποδοχής.

Προχωρούμε προς το κέντρο τής πόλεως.

Φωτ. 403. Μια παρέα φίλων και ορισμένων συμμαθητών μάς υποδέχεται στην διασταύρωση των οδών Φαναρίου (Μπλατσούκα) και Πίνδου (Β. Τζέλλα). Αριστερά ο ματρώτοιχος της πάλαι ποτέ οικίας Τσαγανού ή Τσαγανοπούλου (βλ. εν συνεχεία). Δεξιά

μας η είσοδος της οικίας του ιατρού Πόπωτα και εν συνεχεία το μέγαρο του ΟΤΕ. Στο βάθος διακρίνεται ο μεγαλοπρεπής τρούλος της θρυλικής «Άρνης», προς την οποίαν σιγά - σιγά κατευθυνόμαστε (Φωτο - Τζέις, 1953 π.).

«ΑΕΡΑΑΑΙ!»

«Αέρα, αέραααα!»Ι, φώναζαν από μακριά, τις πρώτες μέρες τής Ιταλικής Κατοχής, στους Ιταλούς μικροί και μεγάλοι κι έτρεχαν να εξαφανιστούν. Ήταν από τα πρώτα δείγματα της καθολικής αντίστασης του ελληνικού λαού στους κατακτητές. Στο μεικτό τότε Γυμνάσιο Καρδίτσης που στεγαζόταν στο κτίσμα τού Λιακατή επί της οδού Πίνδου (σήμερα Βαΐου Τζέλλα)- το παλιό Γυμνάσιο είχε μετατραπεί σε στρατιωτικό ιταλικό νοσοκομείο - η νεολαία «έβραζε» από πατριωτικό παλμό.

Μια μέρα Ιταλοί στρατιώτες «πειράξαν» κοντά στο Γυμνάσιο μαθήτριες του Γυμνασίου. Σύσσωμοι οι άρρενες συμμαθητές τους άρχισαν εν χωρώ να χλευάζουν - γιουχαίζουν «Αέρα, Αέραααα!» τους στρατιώτες. Εφυγαν εκείνοι αλλά σε λίγο το Γυμνάσιο Λιακατή περικυκλώθηκε από δεκάδες Ιταλούς στρατιώτες.

Άρχισαν να ερευνούν τις τσέπες και τα βιβλία τών μαθητών. Το μόνο που βρήκαν ήταν μια σειρά από γελοιογραφίες τού Ελληνοϊταλικού Πολέμου 1940-1941, κομμένες από τις αθηναϊκές εφημερίδες που είχαν κυκλοφορήσει λίγο καιρό πριν. Οι περισσότεροι πρόλαβαν και έριξαν ό,τι ενοχοποιητικό στις τουαλέτες ή όπου αλλού. Συνελήφθησαν δέκα μαθητές, μαζί με τον κάτοχο των γελοιογραφιών Τάκη Πυρρόπουλο, αλλά τη επεμβάσει διαφόρων παραγόντων (βρισκόμαστε στις πρώτες μέρες τής Κατοχής) οι «ύποπτοι» απολύθηκαν.

Φωτ. 404. Η άλλοτε οικία τού Λιακατή επί της οδού Πίνδου (Τζέλλα), συνεχόμενη της οικίας Πόπωτα, η οποία στα πρώτα χρόνια τής Κατοχής χρησιμοποιήθηκε ως μεικτό Γυμνάσιο (Φωτ. Φ.Ν.Β., Χριστούγεννα 1982)

Φωτ. 405. Είμαστε πάντα στην διασταύρωση των οδών Φαναρίου (Μπλατσούκα) και Πίνδου (Τζέλλα - νοτιοδυτικό οικόπεδο). Εδώ δέσποζε άλλοτε η οικία Τσαγανού (ή

Τσαγανοπούλου), διακρίνεται η νοτιοδυτική πλευρά της. Η οικία αυτή στέγασε κατά καιρούς πολλές δημόσιες υπηρεσίες - βλ. κατωτέρω.

Φωτ. 406 - 408. Επάνω δύο φωτογραφίες από την πρόσοψη της οικίας Τσαγανού (είσοδος από την οδό Φαναρίου - Μπλατισούκα σήμερα). Εντύπωση προκαλούν τα περίτεχνα κιγκλιδώματα του εξώστη. Η οικία κατά καιρούς στέγασε το Πρωτοδικείο (από το 1934 περίπου έως το 1954), την Νομαρχία (τουλάχιστον στα χρόνια 1958 - 1961), το Α΄ Δημοτικό Σχολείο κλπ. Ο συντάκτης «απαθανάτισε» την οικία αυτή την ημέρα της κατεδαφίσεώς της (Απρίλιος 1980).

Κάτω διακρίνεται στο βάθος η ίδια οικία φωτογραφημένη από την οικία Πόπωτα (1950 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 289-290 οι δύο επάνω φωτογραφίες

Φωτ. 409 - 411. Αριστερά επάνω η εξωτερική σκάλα τής οικίας Τσαγανού (Φωτ. Φ.Ν.Β., Απρίλιος 1980).

Δεξιά, στην ίδια σκάλα αλλά και στην αυλή (κάτω), Πρωτοδίκες και Υπάλληλοι του Πρωτοδικείου σε δυο αναμνηστικές φωτογραφίες. Δεύτερος από αριστερά, στην δεξιά φωτογραφία, ο Πρωτοδίκης Μελάς, τρίτος ο Πρωτοδίκης Ιωάννης Κόρδας. Στην κάτω φωτογραφία δεύτερος από αριστερά, γονατιστός, ο μετέπειτα Γραμματεύς τού Πρωτοδικείου Θωμάς Ποζιός, η κόρη τού οποίου διεφύλαξε τις φωτογραφίες αυτές. Στην πίσω σειρά, δεύτερος από αριστερά ο Γραμματεύς τού Πρωτοδικείου Χαρίλαος Μαργέλλος, πρώτος από δεξιά (μόλις διακρινόμενος) ο Δημοσθένης Αναστασίου, την μεγαλοπρεπή οικία τού οποίου θα συναντήσουμε εντός ολίγου (Φωτ. Δημ. Τσούτσου, 4.4.1950).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 290 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 412 - 413. Στην ίδια σκάλα και στην αυλή τής ίδιας οικίας Τσαγανού είκοσι χρόνια αργότερα. Τώρα εδώ λειτουργεί το Α' Δημοτικό Σχολείο με διευθυντή τον Θωμά

Κυρίτση- στην δεξιά φωτογραφία άρθιος, αριστερά. Παριστάμεθα στην τελετή - εορτή επί τη λήξει τών μαθημάτων. (Φωτ. Αλεξίου και Φωτο - Σερδένη, 21.6.1970).

Φωτ. 414 - 417. Από τις επιδείξεις στο ίδιο σχολείο στα τέλη τής δεκαετίας του 1960 και αρχές δεκαετίας του 1970. Ο παρακείμενος χώρος του άλλοτε Δικαστηρίου (στο βάθος) ξυπνά στους παλιότερους έντονες και ενίοτε δραματικές αναμνήσεις.

Φωτ. 418 - 421. Ομιλίες, σκετς και απαγγελίες ποιημάτων στο Α΄ Δημοτικό Σχολείο, στο προαύλιο της οικίας Τσαγανού (η δεξιά επάνω φωτογραφία Φωτο - Αλεξίου, 21.6.1970).

Ας προχωρήσουμε όμως και στα ενδότερα, δηλαδή στο παρακείμενο κτίσμα Τσαγανού που χρησίμευσε ως αίθουσα συνεδριάσεως διαφόρων Δικαστηρίων.

Φωτ. 422 - 424. Συνεχόμενα της οικίας Τσαγανού - στο ίδιο προαύλιο - και στην διασταύρωση των οδών Χρ. Αλλαμανή και Φαναρίου (Μπλατσούκα - νοτιανατολικό οικόπεδο), υπήρχαν οι παλιές αποθήκες Τσαγανού, τμήμα των οποίων χρησίμευσε κατά καιρούς ως αίθουσα συνεδριάσεων του Πρωτοδικείου - Πλημμελειοδικείου, του Στρατοδικείου (δεκαετία 1940 και αρχές του 1950), Ανταρτοδικείου (για μικρά πταίσματα) για λίγους μήνες. Αριστερά επάνω η επί της οδού Χρ. Αλλαμανή πρόσοψη του παλιού δικαστηρίου. Μια σπάνια φωτογραφία με χιόνια και έναν έκπληκτο οδοντίατρο Δημ. Λιάκο να κοιτάζει τον φακό του Φώτο - Μπούζου (1950 π.).

Στα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1950 η αίθουσα του Δικαστηρίου μετατρέπεται σε κέντρο διασκέδασης με το όνομα «Κομπαρσίτα». Βρισκόμαστε λοιπόν στην «Κομπαρσίτα» που διαθέτει εκλεκτή ορχήστρα (στον χώρο της ... έδρας των Δικαστηρίων!) και εκλεκτές τραγουδίστριες (Φωτ. Τάκη Σπάνια 27.12 και 6.11.1959 αντιστοιχώς).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 225

Φωτ. 425 - 427. Στον ίδιο χώρο, όπου πριν από πενήντα και πλέον χρόνια συνέβαιναν ενίοτε και δραματικά γεγονότα, ακούγονται τώρα απαλές μελωδίες ή και λαϊκά τραγούδια από τραγουδίστριες πάσης λογής, ενώ δεν λείπουν και οι χορεύτριες. Πόσο κοντά μας και πόσο μακριά μας είναι όλα αυτά...

Αριστερά κάτω, όρθιος ο αγαπητός Μπίρμης μάς ακολουθεί παντού - βλ. και

κατωτέρω (φωτ. Τάκη Σπάνια και Ε. Βαίτη, 1958 και 1959).

Ας αποχαιρετίσουμε την «Κομποραϊτά» που έφυγε... Απέναντι ακριβώς από το... Στρατοδικείο υπήρχε άλλοτε η οικία Χατζηενθυμίου - Κωσταβάρα (Φωτ. Τάκη Σπάνια 29.11.1959, 1956 και δεκαετίας του 1950 η δεξιά).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993 - 1994, σελ. 224 έως 226

Φωτ. 428. Η είσοδος του προαναφερθέντος Δικαστηρίου για το κοινό ήταν επί της οδού Χρ. Αλλαμανή, όπου αργότερα το μέγαρο της Αστυνομίας. Απέναντι ακριβώς υπήρχε, στην διασταύρωση των οδών Χρ. Αλλαμανή και Φαναρίου (Μπλατσούκα)-νοτιοδυτικό οικόπεδο - η ωραία οικία Χατζηευθυμίου, μετέπειτα Σωτ. Κωσταβάρα, αριστερά. Δεξιά στην φωτογραφία το μικρό ισόγειο κτίσμα χρησίμευε άλλοτε, στις αρχές τού 20ου αιώνα, ως χώρος στέγασης της έφιππης χωροφυλακής, ενώ στην

δεκαετία τού 1940 και ως εναλλακτική έδρα τού Στρατοδικείου. Πιο μπροστά η κομψή διώροφη οικία Χρήστου Αλλαμανή, στην διασταύρωση των οδών Χρ. Αλλαμανή και Λαμπράκη (Ρούφου). Εν συνεχεία, πάντα στην δεξιά πλευρά, η οικία Τσαγανού - μετέπειτα Νικ. Καφαντάρη - και ακολουθεί το κτίριο της μεγαλοπρεπούς «Άρνης» με τον γραφικό άλλοτε τρούλο, το μόνο κτίσμα που διασώζεται σήμερα, καλοβωμένο και αυτό. Θα τα προσεγγίσουμε με τη σειρά όλα (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 291

Φωτ. 429 - 431. Βρισκόμαστε πάντα στην διασταύρωση των οδών Χρ. Αλλιμανή και Φαναρίου (Μπλατσούκα). Πριν προχωρήσουμε για να δούμε τα κτίσματα που προαναφέρθηκαν, ας διασχίσουμε για λίγο την οδό Αλλαμανή, στα δεξιά τής προηγούμενης φωτογραφίας.

Λίγα μέτρα μετά την οικία Κωσταβάρα, σχεδόν απέναντι της άλλοτε Χωροφυλακής, υπήρχε η ωραία πέτρινη οικία του εμπόρου Βαρσάμη, η κόρη του οποίου Αντιγόνη, σύζυγος μετέπειτα του εισαγγελέα Χατζάκου, μας κοιτάζει έκκληκτη από τον δεύτερο όροφο του σπιτιού της με την θαυμάσια πλακό-στρωση (Φωτ. 1937).

Απέναντι σχεδόν της οικίας Βαρσάμη στεγαζόταν για πολλές δεκαετίες η Χωροφυλακή - σώζεται ακόμη το κτίριο σχεδόν ερειπωμένο. Δυο φωτογραφίες από γλέντι τής Χωροφυλακής σε κάποιο Πάσχα τής δεκαετίας του 1950.

Στην δεξιά επάνω φωτογραφία μόλις διακρίνεται, αριστερά στο βάθος, η οικία Κάγκκι, μια από τις ωραιότερες τής πόλεως.

Φωτ. 432 - 435. Επάνω αριστερά μόλις διακρίνεται δεξιά το κίσμα όπου στεγαζόταν άλλοτε η Χωροφυλακή. Αριστερά η πέτρινη οικία Κοτρώντσιου που διακρίνεται καλύτερα στην επάνω δεξιά φωτογραφία. Στην φωτογραφία αυτή, η κυρία Καλλιόπη Σταύρου με την κόρη της Ζίτσα έξω από το ισόγειο σπίτι τους, που στέγαζε άλλοτε, πολύ πριν από τον πόλεμο, Δημοτικό Σχολείο.

Κάτω δυο όψεις της άλλοτε λαμπρής οικίας Σταύρου, συνεχόμενης της προηγούμενης οικίας στην διασταύρωση των οδών Αλλαμανή και Βασ. Μετάξη - νοτιοανατολικό οικόπεδο. Το υπόγειο της οικίας αυτής χρησιμοποιήθηκε και από τις δύο «πλευρές» ως χώρος κράτησης στην ταραχώδη δεκαετία του 1940 (Φωτ. Τάκη Σπάνια η πρώτη - 1970- και Χαρ. Φατόλα και Φ.Ν.Β. η τρίτη και τέταρτη -1979- αντιστοίχως).

Φωτ. 436 - 438. Η σιδερένια εξώθυρα της προαναφερθείσης οικίας Σταύρου, η οποία γκρεμίστηκε πριν από μερικά χρόνια. Προχωρούμε προς το βάθος της οδού Αλλιμανή. Η πόλη αρχίζει να πολυκατοικιοποιείται. Στις δυο φωτογραφίες δεξιά η άλλοτε οικία Ευαγγελοπούλου, όπου έκανε για πολλά χρόνια, και έως το 1949 περίπου, φροντιστήριο γαλλικών ο Μπονφίλ (Φωτ. Φ.Ν.Β., 1982 και 1981 - η πρώτη και η δεύτερη - και Χαρ. Φατόλα 1982 η τρίτη).

Ας πλησιάσουμε την «ιστορική» λόγω ... Μπονφίλ οικία Ευαγγελοπούλου.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997. σελ. 149 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 439 - 442. Τα Χριστούγεννα του 1982 η οικία Ευαγγελοπούλου - στην διασταύρωση των οδών Αλλαμανή και Βασιαρδάνη - βορειοδυτικό οικόπεδο - γκρεμίστηκε για να γίνει πολυκατοικία. Ο άλλοτε μαθητής τού Μπονφίλ και ήδη γνωστός στους αναγνώστες τού Λευκώματος, πήρε μερικές φωτογραφίες λίγο πριν από την κατεδάφιση της οικίας. Αριστερά επάνω, η είσοδος της οικίας (δεξιά, όπου τα δύο ισόγεια παράθυρα, ήταν η αίθουσα του φροντιστηρίου γαλλικών). «Όταν περνάω καμία φορά από το κίτρινο σπίτι - γράφαμε άλλοτε - σαν να τον βλέπω ακόμη στην εξώθυρα χαρούμενο να μας φωνάζει, να χτυπά ρυθμικά παλαμάκια: - Entrez (Περάστε!)». Μπαίνοντας από την κυρία είσοδο αντίκρυζες την ωραία ξύλινη κυκλική σκάλα που οδηγούσε στον επάνω όροφο. Οι άλλες δυο φωτογραφίες από την αίθουσα όπου γινόταν το μάθημα των γαλλικών (Φωτ. Φ.Ν.Β., Χριστούγεννα 1982).

ΣΑΠΕΡΙΠΟΠΕΛ!

Ξαφνικά χάθηκε απ' την πόλη μας. Έφυγε, είπαν, για το Ισραήλ, την πατρίδα του. Ήταν γύρω στο 1949, το Ισραήλ γινόταν Κράτος, έτρεξε κι αυτός να προλάβει πόστο.

Πότε ακριβώς είχε φανεί στα μέρη μας δεν μάθαμε. Γύρω στα 1935 δίδασκε στην Βιβλιοθήκη γαλλικά. Δεν πέρασε καιρός, του 'δωσαν τα παπούτσια στο χέρι. Παραβίαζε, έλεγαν, τη συμφωνία. Η Βιβλιοθήκη κρατούσε ποσοστό από τα διδάκτρα, τα υπόλοιπα ήταν δικά του. Άρχισε όμως και μαθήματα ιδιαίτερα, τά 'θελε, λέγαν, όλα δικά του.

Στην Κατοχή το 'ριξε στις παραδόσεις ιταλικών, γερμανικών. Στις μέρες τής απελευθέρωσης έτρεχε εδώ και εκεί, έπιανε παλιούς μαθητές του ενόπλους («Μενέλαε, πώς μεγάλωσες έτσι, σωστός άντρας!»). Τους έλεγε πως καταστράφηκε στον πόλεμο, αναζητούσε δικά του πράγματα. Δεν έχανε, έλεγαν, ποτέ, τίποτα.

Την ίδια εποχή ξανάρχισε η μόδα τών γαλλικών. Τρέξαμε κι εμείς σ' αυτόν, η Γαβριέλλα με τον αιώνιο σκούφο της είχε πολύ γεράσει.

Μπροστά στο σπίτι τής οδού Αλλαμανή ο κήπος με τα λουλούδια, τα δέντρα. Στο ισόγειο η οικογένεια, δεξιά η αίθουσα των γαλλικών. Καθήσαμε σε κάτι μεγάλους πάγκους, το γραφείο του ακριβώς στο παράθυρο. Τους τοίχους στόλιζαν πολύχρωμες μεγάλες εικόνες, όλη η γαλλική μυθολογία και ιστορία ήταν εκεί.

Άρχισαμε το μάθημα επαναλαμβάνοντας δυνατά το γαλλικό αλφάβητο. Κρατούσε το ρυθμό με τον χάρακα, με παλαμάκια. «Encore une fois..., Encore une fois», επανελάμβανε συνέχεια. Κάποιος πήγε να γελάσει, του κατάφερε μια με τον χάρακα. Για πολύν καιρό τού το φύλαγε, ξεθύμαινε συνέχεια πάνω του. Τότε άρχισαν να μας πιάνουν κάτι νευρικά γέλια. Ματώναμε τα χείλη να μη γελάσουμε. Θα πρέπει να το καταλάβαινε, πάντως για νευρικό γέλιο δεν χτυπούσε ποτέ! Έβριζε όμως πολύ βαριά, αν έκρινες από το ύφος που έπαιρνε. Έλεγε κάτι ακατανόητες - ακατανόμαστες - φράσεις, που δεν καταλαβαίναμε γρι. Ίσως ήταν εβραϊκές βρισιές, ίσως ήταν δικής του επινοήσεως, συγκεκριμένες φράσεις - βρισιές που τον εκτόνωναν. Άρχιζε όμως πάντα μ' ένα «σαπεριποπέτ» ή «σαπεριποπέλ» που ποτέ δεν έμαθες τί πάει να πει (όσο κι αν ρώτησες ακόμη και στο Παρίσι), και συνέχιζε μ' οργή τα υπόλοιπα. Μια μέρα, παραμονές Πάσχα, πέρασε κάποιος απ' έξω που οι άλλοι φώναζαν «παρτσακλό», κι άρχισε να λέει τα κάλαντα για τους «άνομους εβραίους». Δαγκωθήκαμε, ήταν ευαίσθητος ο καθηγητής σε κάτι τέτοια. Βγήκε σαν σίφουνας έξω, τον κυνήγησε μέχρι την στροφή, του χάλασε τη μάπα περισσότερο.

Μερικοί πλήρωναν τα διδάκτρα σε είδος, συνήθως έναν τρουβά καλαμπόκι το μήνα. Ζητούσε να του φέρνουν σουσάμι, αυτοί συνέχιζαν καλαμπόκι. Το σουσάμι σπάνιζε, ήταν δέκα φορές ακριβότερο. Και μια μέρα, κρυφά απ' τον πατέρα του, κάποιος του 'φερε έναν τρουβά σουσάμι. Μόλις το είδε έμεινε εκστατικός!

- Oh! le susame, le susame! (Ω! Το σουσάμι, το σουσάμι!). Τον έβαλε αμέσως να διαβάσει. Και όταν τελείωσε, είπε:

- Tu lis comme un avocat! (Διαβάζεις σαν δικηγόρος!).

Δεν μπαίναμε στην αίθουσα διδασκαλίας πριν δώσει ο ίδιος το σύνθημα. Έβγαινε στην εξώθυρα, χτυπούσε δυο φορές παλαμάκια φωνάζοντας: Entrez! Πριν μπεις στην τάξη έπρεπε ν' απαγγείλεις μερικές φράσεις. Ήταν μια αστεία ιστορία που την τηρούσε για χρόνια με σχολαστική ακρίβεια. Σε ρωτούσε π.χ. στην είσοδο:

- Βλέπω είστε ακριβής στην ώρα σας.

Έπρεπε ν' απαντήσεις στα γαλλικά:

- Μάλιστα κύριε, όχι μόνο είμαι ακριβής στην ώρα μου αλλά έχω μελετήσει καλά και το μάθημα των γαλλικών. Διάβασα τη γραμματική μου και το συντακτικό. Δεν παρέλειψα την ορθογραφία. Όπως βλέπετε, κύριε, είμαι καλός μαθητής και θα γίνω ακόμα καλύτερος, σας το υπόσχομαι.

Δέκα λεπτά χάναμε μ' αυτό το τυπικό που κάθε τόσο άλλαζε. Τέλος πάντων, στην αρχή τα πήγαμε μάλλον καλά, ύστερα άρχισε τις ζαβολιές. Όποιος αρχάριος ερχόταν, τον φόρτωνε στην τάξη μας. Κι όλο γινόμαστε περισσότεροι, οι αρχάριοι έτρωγαν την μισή ώρα.

Μια μέρα ήρθε στο τμήμα μια πολύ όμορφη κοπέλα. Θάταν 16-17 χρονών. Ο καθηγητής τής φερόταν με πολύ σεβασμό, την φώναζε Natalie ή κάπως έτσι. Ήταν καλή μαθήτρια, άκουγε συνεχώς επαίνους. Κάποιο απόγευμα, λίγο πριν από το μάθημα, πέρασε απ' έξω κάποιος γνωστός μας, μεγαλύτερος. Ρώτησε αν έχουμε στο τμήμα τη Natalie.

- Ναι, ναι, βιάστηκε ν' απαντήσει ένας μικρός.

- Σ' αρέσει; ρώτησε ο άλλος μ' ένα περίεργο γέλιο.

Κοκκίνησε ο μικρός και πριν πούμε εμείς τίποτα, μας το πέταξε:

- Α, ρε μπαγάσδες, είστε όλοι τσιμπημένοι με τη Natalie!

Κάθε τόσο όλο και τον έφερνε προς τα κει ο δρόμος. Αφού έφερνε με τρόπο την συζήτηση κατά κει, επαναλάμβανε φεύγοντας, προσπαθώντας να μαζέψει τα σάλια του:

- Α, ρε μπαγάσδες, είστε όλοι τσιμπημένοι με τη Natalie.

Λες και την μάτιασε, με τις πρώτες αλλαγές η Natalie άλλαξε τμήμα, στην θέση της ήρθε ένας κασιδιάρης αρχάριος. Γενικά οι αλλαγές μάς ευχαρίστησαν πολύ, είχαμε κι από πάνω τον τύπο να μας ειρωνεύεται:

- Α, ρε μ..., χάσατε τη Natalie μέσα απ' τα χέρια σας!

Ο Εμφύλιος κόντευε να τελειώσει όταν ο καθηγητής αποχαιρέτησε την πόλη μας. Μάθαμε ότι πήρε στην χώρα του τρανό πόστο. Ύστερα διαδόθηκε ότι αρρώστησε βαριά, πως τα ψωμιά του ήταν μετρημένα. Ο θάνατός του δεν μας έκανε ούτε κρύο ούτε ζέστη. Τελευταία ακούστηκε πως στην Κατοχή έσωσε συμπολίτες του Εβραίους με τη σημαντική βοήθεια Καρδισσιωτών. Μπορεί, αλλά με το ένα ή με το άλλο οι μετοχές του ανέβηκαν. Πάντως, όταν περνάω καμία φορά απ' το κίτρινο σπίτι με τα λουλούδια (όταν περνούσα δηλαδή, πριν το παραλάβει η μπουλντόζα) σα να τον βλέπω ακόμη στην εξώθυρα χαρούμενο να μας φωνάζει, να χτυπά ρυθμικά παλαμάκια:

- Entrez! (Περάστε!).

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 327-328)

Φωτ. 443 - 444. Λίγα μέτρα πέρα από την οικία Ευαγγελοπούλου είναι το τέρμα τής οδού Χρ. Αλλαμανή, καθώς συναντά την οδό Αβέρωφ. Εδώ δέσποζε η άλλοτε καπναποθήκη Παπαστράτου, μετέπειτα ιδιοκτησία Αφών Αλλαμανή. Κατά την διάρκεια της Κατοχής στεγαζόταν εδώ μηχανοκίνητη γερμανική μονάδα με τανκς και βαρύ οπλισμό. Την ημέρα που έφυγαν οι Γερμανοί κατέστρεψαν το κτίριο μαζί με τον εναπομείναντα εκεί οπλισμό τους. Δυο φωτογραφίες από την ερειπωμένη καπναποθήκη. Αριστερά, το Λυκόπουλο Μάκης Χριστούλας (1950 π). Το πρώτο κτίσμα αριστερά είναι η οικία Γα-

λανοπούλου, ενώ στο έμπροσθεν αυτής οικόπεδο, οι Γερμανοί «πάρκαραν» τα τανκς τής μονάδας «Παπαστράτου».

Δεξιά νέες κοπέλες σε αναμνηστική φωτογραφία εμπρός στο ερείπιο Παπαστράτου, το Πάσχα του 1953.

Επιστρέφουμε εκεί απ' όπου κάναμε την μικρή παράκαμψη, στην διασταύρωση δηλαδή τών οδών Αλλαμανή και Ρούφου (Μπλατσούκα).

Φωτ. 445 - 446. Στην διασταύρωση λοιπόν των οδών Αλλαμανή και Φαναρίου (Μπλατσούκα) υπήρχε η άλλοτε οικία Χατζηευθυμίου (ιδιοκτήτη του τσιφλικιού του χωριού Ανωγείου), μετέπειτα ιδιοκτησία του Σωτ. Κωσταβάρα. Δυο φωτογραφίες της οικίας αυτής, η δεύτερη από την οδό Μπλατσούκα. Στην αρχική της μορφή η οικία κτίστηκε προ του 1900 και κατεδαφίστηκε πριν από μερικά χρόνια. Στο ίδιο τετράγωνο υπήρχαν οι οικίες Μπετζούνη, Βογιατζή (απ' όπου περάσαμε ήδη) και Αναστασίου, την οποί-

α θα συναντήσουμε εν συνεχεία.

Οι διαβάτες στην αριστερή φωτογραφία μοιάζουν σαν να μην ξέρουν κατά πού βαδίζουν, όπως τότε και η ίδια η Χώρα (Η φωτογραφία αυτή του Δημ. Τσούτσου από τον Δεκέμβριο του 1948, με έντονα τα σημάδια από τις σφαίρες της εμφύλιας σύγκρουσης στην πόλη τον ίδιο χρόνο).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 121 και 120

Φωτ. 447. Πάλι στην οικία Χατζηευθυμίου και στον χώρο τού κήπου της επί της οδού Μπλατσούκα. Ο γιός τού ιδιοκτήτη, ο Γιώργος Χατζηευθυμίου, ίδρυσε μια απ' τις πρώτες ορχήστρες στην Καρδίτσα (βλ. λεπτομέρειες στην εργασία μας «*Η ιστορία τής μουσικής κίνησης στην Καρδίτσα (1881 - 1960)*», εδώ σ' ένα στιγμιότυπο από τις πρόβες τής ορχήστρας το 1920 περίπου. Η

ορχήστρα τού Γιώργου Χατζηευθυμίου (ο ίδιος στο μέσον με το παπιγιόν) παρουσίασε στην «Άρνη» οπερέτες και άλλες μουσικές συνθέσεις. Το ωραίο φύλο παρόν, ανάμεσά τους και η άλλοτε κάτοχος της φωτογραφίας Αλεξάνδρα Τζέλλα. Ας μην ξεχνάμε πως η προπολεμική Καρδίτσα ήταν - εντάξει, με κάποια ... υπερβολή! - η Βαϊμάρη τής Ελλάδος!

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 292

Φωτ. 448 - 449. Πάντα στον κήπο τής οικίας Χατζηευθυμίου, είκοσι χρόνια αργότερα, όταν πλέον διαμένει η οικογένεια Σωτηρίου Κωσταβάρα. Κατοχική Καρδίτσα, 1941-1942. Ιταλός αξιωματικός που έχει επιτάξει δωμάτιο του σπιτιού, χαριεντίζεται στον κήπο με το μικρό παιδί τής οικογένειας. Από τα πιο σπάνια τεκμήρια της κατοχικής περιόδου.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έβδομο, 1996, σελ. 170

Φωτ. 450 - 451. Συνεχόμενα της οικίας Κωσταβάρα και στην διασταύρωση των οδών Ρούφου (Λαμπράκη) και Φαναρίου (Μπλατσούκα) - νοτιοανατολικό οικόπεδο - δέσποζε για δεκαετίες η λαμπρά οικοδομή τού παλιού ιδιοκτήτη τού τσιφλικιού Νταουτίου Κλεάνθη Αναστασίου. Η οικία άρχισε να οικοδομείται το 1908 και τέλειωσε στα 1912. «Ολόκληρος συρμός με μάρμαρα παρηγγέλθη στην Αθήνα... Δεκατέσσερα δωμάτια είχε το νέο κτίριο συνολικά με εξαιρετο ανθόκηπο εμπρός και μεγάλη αυλή πίσω γεμάτη αποθήκες, καθώς και άλλους βοηθητικούς χώρους...» που συνόρευαν με την οικία Νικ. Βογιατζή (βλ. «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, σελ. 109). Αριστερά μια σπάνια φωτογραφία αμέσως σχεδόν μετά την απελευθέρωση (Ιανουάριος 1945).

Δεξιά στην σκάλα τής μεγαλοπρεπούς οικίας Κλεάνθη Αναστασίου ποζάρουν τα παιδιά τού ιδιοκτήτη για μια αναμνηστική φωτογραφία τού 1918!

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 117- 118

Φωτ. 452 - 454. Αριστερά επάνω στην είσοδο του σπιτιού, το ζεύγος Κλεάνθη και Αθηνάς Αναστασίου, πρώτη δεξιά η κόρη τους Νίτσα- η ίδια πρώτη αριστερά και στην δεξιά εικόνα (Φωτ. 1938 και 1945 αντιστοίχως). Κομψοτέχνημα και έργο τέχνης η ξύλινη θύρα του σπιτιού, ενώ μόλις διακρίνεται και η έξοχη πλακάκιπρωκκη στο δάπεδο. Από την οικία αυτή παρακολούθησαμε την κοιμοσυρροή κατά την υποδοχή του Ναπολέοντα Ζέρβα στην πόλη το 1946.

Κάτω, δέκα χρόνια χωρίζουν την πρώτη φωτογραφία από την τρίτη. Διακρίνεται ο τότε Νομάρχης Κυρδίτης Στυλιανός Δερμιτζάκης - που διέμενε στον άνω όροφο της οικίας- παισιωμένος από το νέο ζεύγος Δημοσθένους Κλ. Αναστασίου και Μάχης Χατζηνίκου. Δεξιά ο τότε Διοικητής της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας Κυρδίτης Πλέσσας (Φωτ. 1948).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 119 η πρώτη και η τρίτη φωτογραφία

Φωτ. 455 - 459. Στον ανθόκηπο του ίδιου σπιτιού οι επάνω φωτογραφίες με την Νίτσα Αναστασίου - Αναγνωστάκη όρθια και την νύφη της Μάχη στο κέντρο. Στην πρώτη και δεύτερη φωτογραφία, στο βάθος, διακρίνεται η οικία Κωσταβάρα (Φωτ. Απρίλιος 1942, 15.8.1944 και 1945 αντιστοίχως).

Κάτω αριστερά η Νίτσα Αναστασίου στον επάνω εξώστη του σπιτιού με φίλες της (Χριστούγεννα 1938) και δεξιά η ίδια στον πίσω κήπο σε ώρες χειμωνιάτικες (1945).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 120, η τρίτη και πέμπτη φωτογραφία

Φωτ. 460 - 462. Μερικά ακόμη στιγμιότυπα από την οικία Αναστασίου, με την Νίτσα πάντοτε σε ώρες κεφισού είτε με χιόνι είτε και χωρίς. Στην τρίτη φωτογραφία, στο βάθος, μόλις διακρίνεται η οικία Γ. Αναγνωστοπούλου και ο τρούλος της "Άρνης", επί

της οδού Φαναρίου (Μπλατσούκα). Η πρώτη φωτ. 1938, οι άλλες από τον Ιανουάριο του 1945.

Φωτ. 463 - 465. Και μια ματιά στο εσωτερικό τής οικίας Αναστασίου με τις κατά καιρούς παρέες μασκοφορεμένων. Αριστερά μπροστά στο πολυτελές τζάκι, Άραβες επισκέπτες. Δεξιά ό, τι επιθυμεί η ψυχή σου, απ' όλα έχει ο μπαξές. (Φωτ. 28-2-1965, 2-3-1965 και 2-3-1968. Η πρώτη Τάκη Σπάνια).

Και πάλι στην οδό Φαναρίου (Μπλατσούκα).

Φωτ. 466. Βρισκόμαστε πάντα στην διασταύρωση των οδών Φαναρίου (Μηλαιοσύκα) και Ρούφου (Λαμπράκη), δεξιά και αριστερά η οδός Ρούφου. Δεξιά διακρίνεται η προαναφερθείσα μεγαλοπρεπής οικία Αναστασίου και αριστερά αριστερά η βοηθητική αίθουσα Δικαστηρίου (πρώην οίκημα της προπολεμικής έφιπλης χωροφυλακής). Αριστερά στο πρώτο επίπεδο μόλις δια-

κρίνεται η οικία Χρ. Αλλαμινή. Η εικόνα είναι έργο του Δημ. Γιολδάση καμωμένο πριν από μερικές δεκαετίες.

Αριστερά μας λοιπόν, όπως βλέπουμε, μόλις διακρίνεται η οδός Ρούφου (Λαμπράκη). Τί λέτε, στρίβουμε αριστερά να δούμε τί γίνεται στο παλιό Γυμνάσιο Θηλέων;

Φωτ. 467 - 468. Από το βάθος τών δυο φωτογραφιών ξεκινήσαμε και έχουμε φτάσει σχεδόν στο τέλος τής οδού Ρούφου (Λαμπράκη), στην διασταύρωση με την οδό Σπ. Ταλιαδούρου. Το ταπεινό άλλοτε Γυμνάσιο Θηλέων διακρίνεται στα δεξιά τών δυο φωτογραφιών. Σ' αυτές μόλις διακρίνονται, συνεχόμενες του Γυμνασίου, οι οικίες Σταύρου και Αλλαμανή. Στην δεύτερη φωτογραφία, τρίτος από αριστερά, ο παλιός οδοντίατρος Δημήτριος Λιάκος. Σημειώνουμε επίσης πως ο χώρος τού Γυμνασίου χρησιμοποιήθηκε για ένα διάστημα, μετά το 1945, ως κρατητήριο υποδίκων (Φωτ. Τάκη Σπάνια, 1958 η πρώτη, η δεύτερη προ του πολέμου).

Από την «Παλιά Καρότσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 223 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 469. Βρισκόμαστε στην είσοδο του παλιού κτίσματος Ταλιαδούρου στην διασταύρωση των οδών Ρούφου (Λαμπράκη) και Ταλιαδούρου (νοτιοδυτικό οικόπεδο). Το κτίσμα αυτό χρησιμοποιήθηκε για πολλά χρόνια ως αίθουσα Σχολαρχείου,

Γυμνασίου Θηλέων κλπ.

Στην φωτογραφία μαθητές και μαθήτριες της τρίτης τάξεως του Β' Ελληνικού Σχολείου (Σχολαρχείου), πλαισιωμένοι από τον καθηγητή τους (Φωτ. 1920 π.).

Από την «Παλιά Καρότσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 168

Φωτ. 470. Το παλιό Γυμνάσιο Θηλέων λοιπόν εν εξάψει, κατά την διάρκεια διαλείμματος. Χαμός με τους περιοίκους χωρίς προαύλιο και μαντρότοιχο, όλες «χύμα» στον δρόμο (!) επί της Ρούφου (Φωτ. 1952 π.)

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 190

Φωτ. 471 - 472. Αριστερά σε άλλη φάση τού διαλείμματος τού Γυμνασίου Οηγλιών στην οδό Ρούφου (1952).

Δεξιά έξω από το ίδιο Γυμνάσιο, μια αναμνηστική φωτογραφία επί τη λήξει των μαθημάτων (2 Ιουλίου 1948). Αριστερά ο καθηγητής Φυσικής Απόστολος Ζήσης και δεξιά ο καθηγητής Μαθηματικών Βασίλειος Αναστασίου.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο και Τρίτο, 1993- 1994 και 1990-1991, σελ. 223 και 190 αντιστοίχως

Φωτ. 473 - 475. Τρεις αναμνηστικές φωτογραφίες στην είσοδο του παλιού Γυμνασίου Θηλέων, στην διασταύρωση πάντα των οδών Ρούφου και Ταλιαδούρου -νοτιοδυτικό οικόπεδο.

Αριστερά επάνω λήξη τού σχολικού έτους (7-4-1949, Φωτο - Δόντα). Δεξιά «τέλος εποχής» επίσης (Δημ. Τσούτσου, 30.6.1951) και κάτω δυο περίπου χρόνια αργότερα (1953-1955).

Προσοχή όμως, έχουμε ήδη εισέλθει σε ζώνες επικίνδυνες...

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, σελ. 167 η άνω δεξιά φωτογραφία

Φωτ. 476. Απίθανες πρωινές στιγμές από το μάθημα της Γυμναστικής. Δεξιά πάντα το παλιό Γυμνάσιο Θηλέων με τα μεγάλα παράθυρα, οι μαθήτριες γυμνάζονται στην ο-

δό Ρουφου (Λιμπράκη). Μερικές από τις ωραιότερες κοπέλες τής δεκαετίας τού ... 1950 (παρά τις ... φουφούλες) μπροστά στα μάτια μας (Φωτ. Χαρ. Καραπαναγιώτη, 1953).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έκτο, σελ. 288

Φωτ. 477 - 479. Δεξιά και κάτω χαριεντίσματα αθλουμένων μαθητριών προ του φακού. Αριστερά επάνω λίγο πριν από την έναρξη των ασκήσεων (Φωτ. Χαρ. Καραπαναγιώτη 1953).

Ας επανέλθουμε όμως στην οδό Φαναρίου (Μπλατσούκα), πλησιάζουμε ήδη την μεγαλοπρεπή «Αρνη».

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Ένατο και Δέκατο, 1998 και 1999, σελ. 287- 288 οι πρώτες δύο φωτογραφίες και 266 η τρίτη αντιστοίχως.

Φωτ. 480. Στην κεντρική οδό Φαναρίου (Μπλατσούκα), δεξιά πάντα η άλλοτε οικία Κλ. Αναστασίου. Αριστερά εμπρός η άλλοτε οικία του Κ. Νασιάκου, μετέπειτα Νίκου Καφαντάρη (βλ. εν συνεχεία). Δεξιά στο μέσον το άλλοτε μεγάλο οικόπεδο Τουμπούκη, παράδεισος για παιχνίδι στα παιδικά μας χρόνια, γειτονιά μας γαρ.

Τελειή της παρέλασης, επικεφαλής της οποίας βλέπουμε σηματοφόρους της προπολεμικής οργάνωσης νεολαίας Ε.Ο.Ν (Φωτ. Αφών Δόντα - επανέκδοση Φ.Ε.Κ.). Προχωρούμε στην οδό Μπλατσούκα.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 228

Φωτ. 481. Πάντα στην κεντρική οδό Φαναρίου (Μπλατσούκα) που διασχίζει μεγάλο μέρος της πόλεως. Από την άλλοτε ξακουστή - και σήμερα κολοβωμένη, λόγω τών σεισμών του 1954... - «Άρνη» μια πανοραμική φωτογραφία στα μέρη που έχουμε ήδη ξαναγυθεί. Αριστερά μόλις διακρίνεται τμήμα της ταράτσας της «Άρνης» με τα ωραία διακοσμητικά της στοιχεία. Εμπρός δεξιά η οικία του παλιού βουλευτή Γιώργου Αναγνωστοπούλου με εμφανή τα σημάδια από τα τότε πρόσφατα γεγονότα του Δεκεμβρίου 1948.

Στο συνεχόμενο οικόπεδο Τσιμπούκη -που στην προηγούμενη φωτογραφία το είδαμε ακάλυπτο, εδώ υπάρχει πρόχειρο στέγαστρο - σήμερα στεγάζεται το «εξάμβλωμα» της Αγροτικής Τράπεζας. Πιο πίσω (με τον σταυρό), η οικία Αναστασίου και πιο πίσω η οικοδομή Χατζηευθυμίου - Κωσταβάρα. Δεξιότερα μια αποθήκη, εν συνεχεία η οικία Γατοπούλου - Μπετζούνη και πιο μπροστά, χαμηλότερα, η ... μουριά μας! (Φωτο Νικ. Σ. Στουρνάρα, 1950 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 188

Φωτ. 482. Βρισκόμαστε στην διασταύρωση των οδών Φαναρίου (Μπλατσούκα) και Κολοκοτρώνη - βορειοανατολικό οικόπεδο. Απέναντι ακριβώς από την «Άρνη» - η οδός Κολοκοτρώνη χωρίζει τα δύο κτίσματα - βρισκόταν έως πριν από μερικές δεκαετίες η

χαρακτηριστική οικία Κ. Νασιάκου, μετέπειτα Νίκου Καφαντάρη. Φθάσαμε όμως επιτέλους στην «Άρνη»!

Φωτ. 483. Και τώρα η μεγάλη «ΑΡΝΗ» (!), το ωραιότερο, έως τον σεισμό του 1954, όπως γράψαμε πριν από πολλά χρόνια, κτίριο στην Θεσσαλία! Η παλιά «Αρνη» με το ξενοδοχείο της (οι επάνω δύο όροφοι), το καφενείο και το κινηματοθέατρο στο ισόγειο, με τον μοναδικό τρούλο της και τα λογής - λογής αρχιτεκτονικά και διακοσμητικά στοιχεία της.

Στο κέντρο η είσοδος του παλιού κινηματοθεάτρου - καφενείου που λειτούργησε για πολλές δεκαετίες. Στον χώρο αυτό εμφανίστηκαν όλοι οι παλιοί πρωταγωνιστές του ελληνικού θεάτρου (Κοτοπούλη, Βεάκης, Νέζερ κ.π.ά). Εδώ έδρασε και το προπολεμικό και ξακουστό Παιδικό Θέατρο της πόλης. Δεξιά με τον σταυρό, η οικία Νασιάκου - μετέπειτα Καφαντάρη - για την οποία έγινε ήδη λόγος. (Φωτ. Κ. Ζημέρη, 1935 π.).

Από την «Παλιά Καρότσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 168

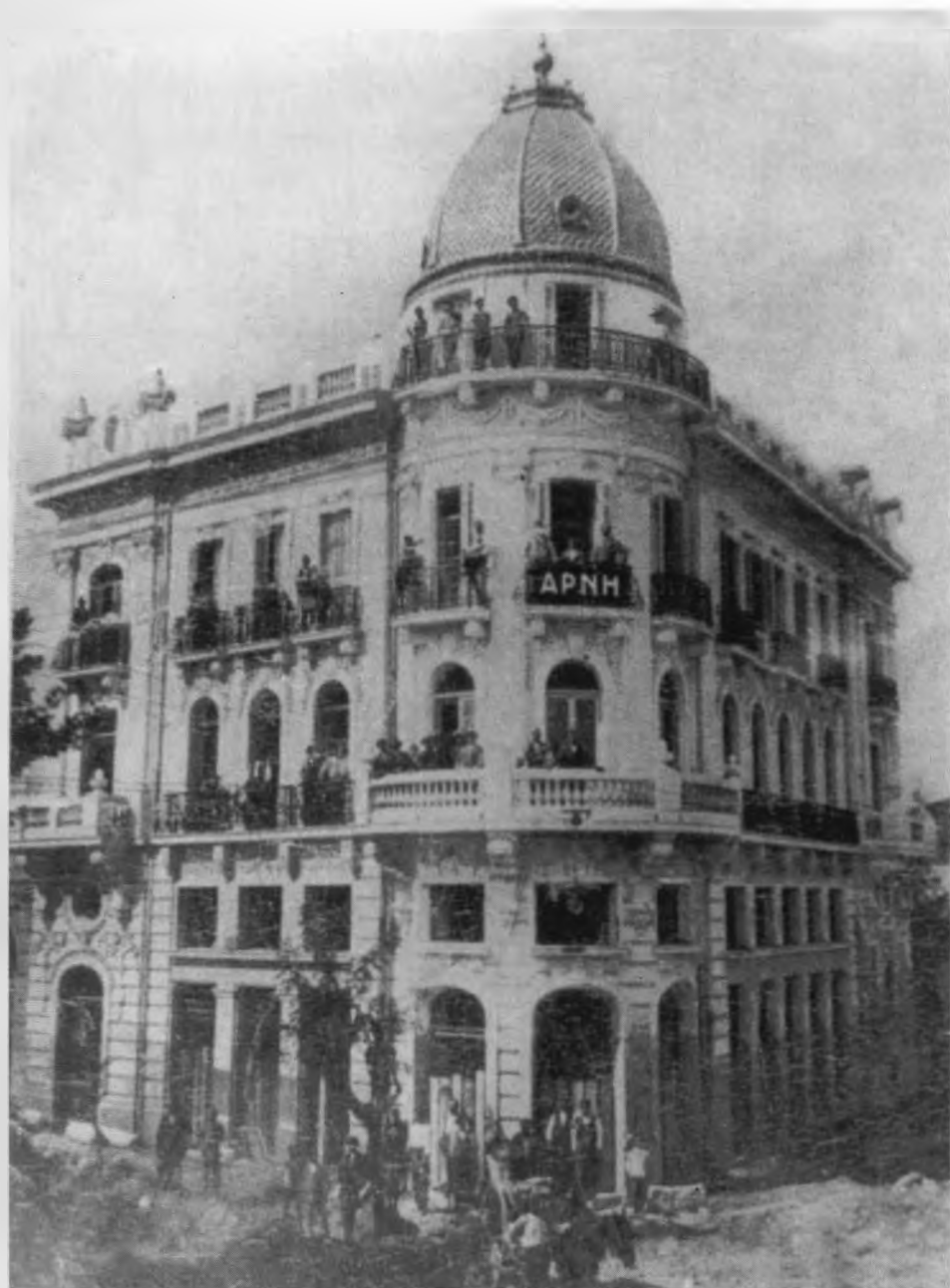
ΚΑΡΔΙΤΣΑ, Ξενοδοχείον ΑΡΝΗ
CARDITZA, Hôtel ARNI

Φωτ. 484. Άλλη μια φωτογραφία προπολεμική - που μιλάει μόνη της - από την πρό του σεισμού «Άρνη». Εδώ, στην ισόγεια θεατρική σκηνή της, έλαμψε η θεατρική ιδιοφυΐα του συμπατριώτη μας ζωγράφου και θεατράνθρωπου Κώστα Παύλου (1914-1962) - βλ. εν συνεχεία. Από τον τρούλο τής Άρνης - στον οποίο ανεβήκαμε αμέσως μετά την απελευθέρωση με τον γείτονα και μετέπειτα υπουργό Θόδωρο Αναγνωστόπουλο - είδαμε με τα μεγάλα και βαριά κυάλια ενός αντάρτη - παρατηρητή τα ... Αγραφα σε δύο μέτρα απόσταση... (Φωτ. Στέφ. Στουρνάρας, 1923-1927).

Από την εργασία μας «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881- 1986)», Μέρος Πρώτο, Γνώση και Γνώμη, τόμος Δ/1985, σελ. 213

Φωτ. 485 - 486. Άλλες δύο όψεις - η πρώτη προπολεμική - της «Άρνης». Η «Άρνη» χτίστηκε στις αρχές τής δεκαετίας του 1920 από τον πολιτικό και πρώην υπουργό Κώστα

Τετάρτη και αμέσως έγινε το στολίδι τής πόλεως (Φωτ. Κουρμπέτη και Κ. Ζημέρη).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 169

Φωτ. 487 - 490. Επάνω αριστερά μέρος της πρόσοψης της «Αρνης» στα 1937. Δεξιά, την ίδια πάνω κάτω - εποχή, μια παρέα δικηγόρων στο κέντρο, ανάμεσα στους άλλους και οι μεταπολεμικοί Δήμαρχοι Καρδίτσας Βάιος Τζέλλας (το κάθισμα κάτω από το πεζοδρόμιο) και Βασίλειος Λάππας (με το καπέλο αφημένο στην καρέκλα).

Κάτω αριστερά ο εκ των ιστορικών της Καρδίτσας Βασίλειος Δημ. Λάππας έξω από το μετέπειτα γραφείο του, έναντι της «Αρνης» (Φωτ. 1932). Δεξιά άλλη μια παρέα Καρδιτσιωτών έχουν αράξει έξω από το καφενείο της «Αρνης» την ίδια περίπου περίοδο. Ο σερβιτόρος επί το έργον...

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 170 η δεύτερη φωτογραφία

Φωτ. 491 - 492. Πάντα η απίθανη «Αρνη» σε διάφορες εποχές, αριστερά προ του πολέμου και δεξιά στα 1950 (Φωτ. Εμμ. Σ. Διακάκη και Φωτο - Παπαδόπουλου).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 107

Φωτ. 493 - 494. Αριστερά η «Άρνη» (1957), κολοβωμένη απ' τους σεισμούς τού 1954, με τα περισσότερα διακοσμητικά και αρχιτεκτονικά της στοιχεία εξαφανισμένα από τον σεισμό αλλά και από τις απαραίτητες επισκευές και στερεώσεις που ακολούθησαν. Στην διάρκεια της Κατοχής στεγαζόταν εδώ η ιταλική διοίκηση, από τον κεντρικό της δε εξώστη - όπου και η επιγραφή «Ξενοδοχείον Άρνη» (βλ. αριστερή φωτογραφία)- υψωνόταν

κάθε πρωί η ιταλική σημαία και υποπελλόταν το απόγευμα από άγημα του ιταλικού στρατού, συνοδευόμενο από στρατιωτική μπάντα. Από τον Μάρτιο του 1943 και έως τον Νοέμβριο του ίδιου έτους, αλλά και μετά την απελευθέρωση, στεγάζονταν σε όλο το κτίριο αντιστασιακές οργανώσεις -στο ισόγειο λειτουργούσε Βιβλιοθήκη.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, σελ. 170-171 η πρώτη φωτογραφία (τού Φ.Ν.Β. η δεύτερη)

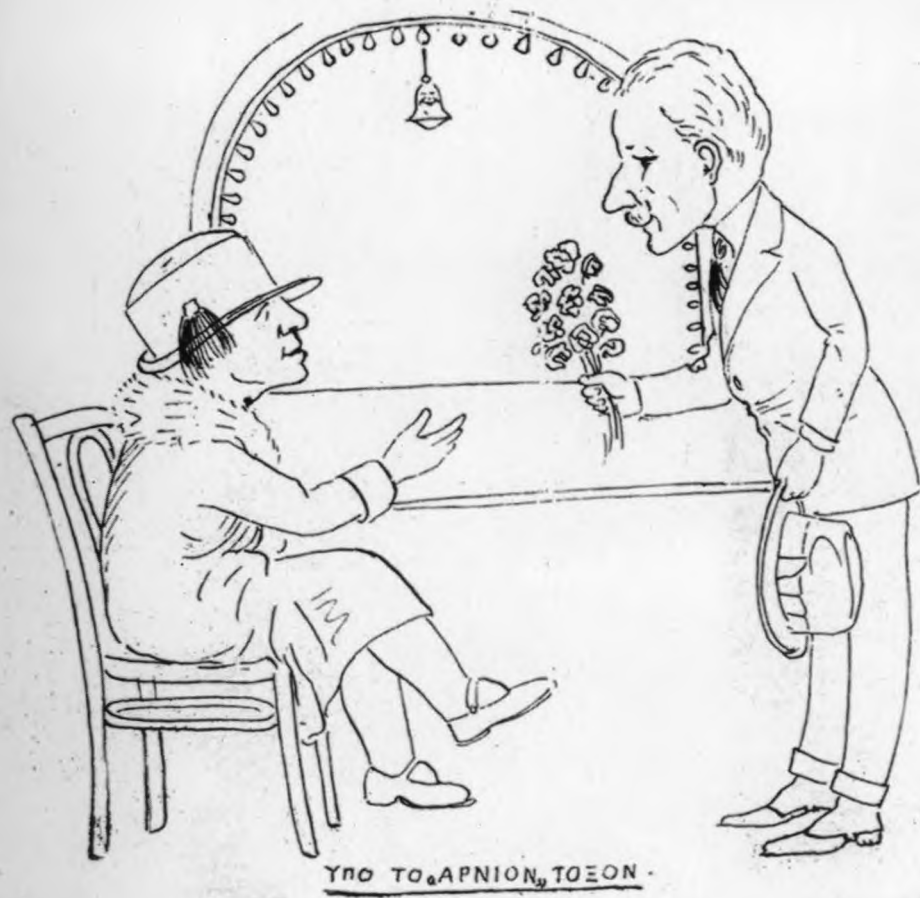
Φωτ. 495 - 496. Αριστερά η «Αρνη» όπως ήταν άλλοτε σε σκίτσο του Γιώργου Γούλα και δεξιά όπως είναι σήμερα (Φωτ. Φ.Ν.Β.).

Αλλά ας μπούμε στα ενδότερα της «Αρνης» για έναν καφέ και μια νοσταλγική

περιπλάνηση στο μοναδικό Παιδικό Θέατρο Καρδίτσας.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993 - 1994, σελ. 228 η πρώτη και από «Το θέατρο στην Καρδίτσα (1881 - 1986)» Γνώση και Γνώμη τ. Δ/1985, σελ. 213 η δεύτερη φωτογραφία

Φωτ. 497 - 498. Στο εσωτερικό του καφενείου της «Άρης», που χρησιμοποιείτο και ως αίθουσα κινηματοθέατρου. Αριστερά η διαβόητη καθηγήτρια γαλλικών Γαβριέλλα (μαροκινής καταγωγής που διέμενε μόνιμα στο ξενοδοχείο «Άρη», όπου και παρέδιδε γαλλικά), δέχεται ένα μπουκέτο λουλούδια από θαυμαστή της. Ο άγνωστος σκιτσογράφος σημειώνει πως η «σκηνή» εκτυλίσσεται «ΥΠΟ ΤΟ «ΑΡΝΙΟΝ» ΤΟΞΕΟΝ», υπονοώντας το τόξο της θεατρικής σκηνής με τους λαμπτήρες, όπου άλλοτε και το πανό του κι-

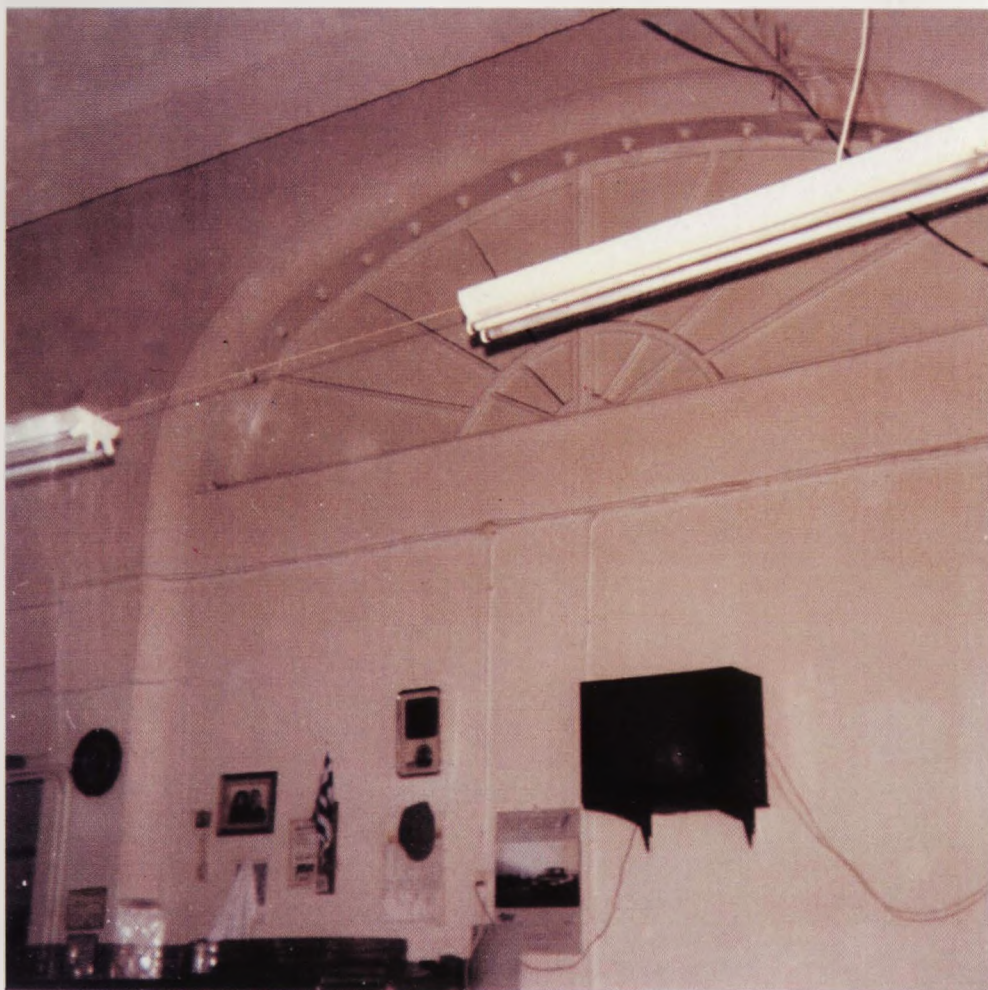

νηματοθέατρου (σκίτσο περί το 1925 - 1935, που διαφύλαξε η Άρτεμις Καλαντζή - Παπαθανασίου).

Δεξιά στον ίδιο χώρο η θεατρική σκηνή έχει καλυφθεί, αλλά το περίγραμμά της διακρίνεται σαφώς, μαζί με τις υποδοχές των λαμπτήρων - λίγες μέρες πριν το καφενείο της «Άρης» κλείσει μετά από 70 περίπου χρόνια λειτουργίας (Φωτ. Φ.Ν.Β. 27.4.1992).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993- 1994, σελ. 230

Φωτ. 499 - 500. Άλλες δυο εικόνες από το εσωτερικό του καφενείου - αριστερά στο βιάθος (προς δυσμάς) ο χώρος της σκηνης και δεξιά μέρος της αίθουσας του καφενείου σε ώρα μεσημεριανής αναπαύσεως. Το ανοιχτό παράθυρο «βλέπει» προς την αρχή της οδού Φαναρίου (Μπλατσούκα). Άδειος ο χώρος, ας πιούμε τον εξαιρετικό καφέ της

«Άρης» με την ησυχία μας και ας προσπαθήσουμε νοερά, και με την βοήθεια μοναδικών τεκμηρίων, να «ζωντανέψουμε» κάπως την ένδοξη ιστορία του Παιδικού Θεάτρου Καρδίτσας (Φωτ. Φ.Ν.Β. 27.4.1992).

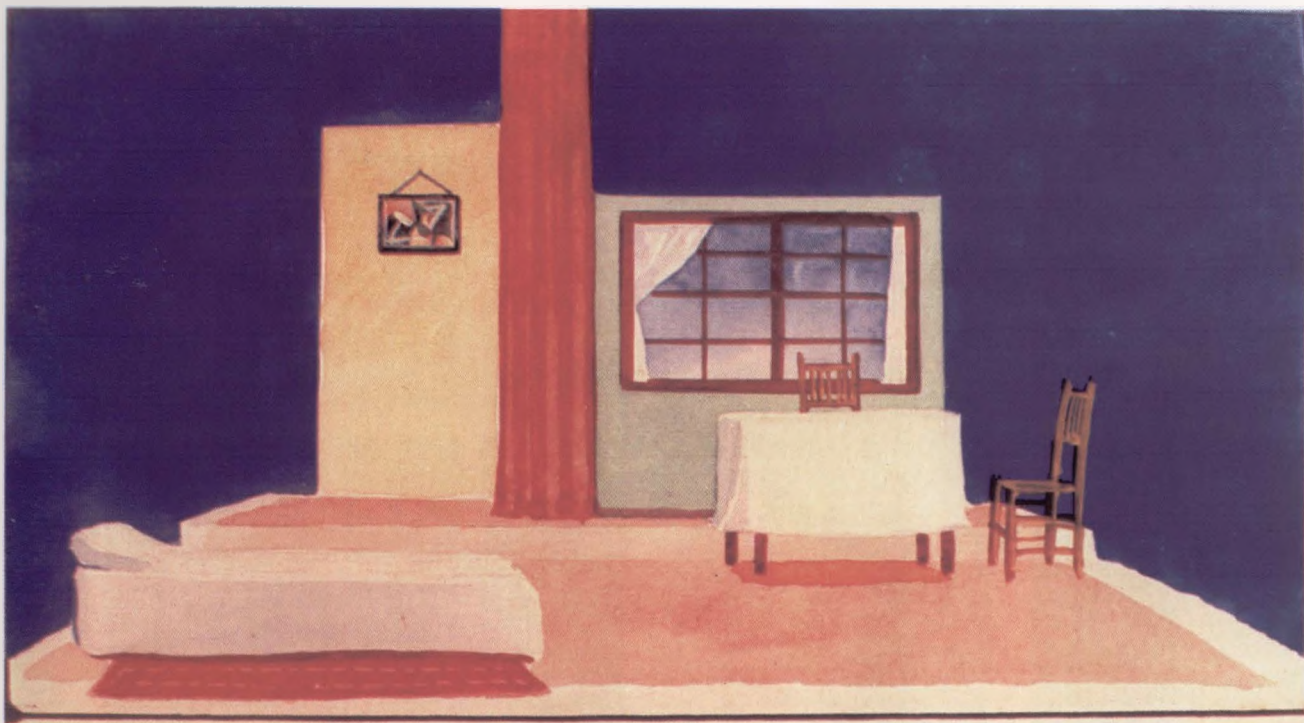
Φωτ. 501. Ο μεγάλος οραματιστής και πρωταγωνιστής (σκηνοθέτης, σκηνογράφος, ηθοποιός και πολλά άλλα) του Παιδικού Θεάτρου Καρδίτσας (1929-1939), ήταν κυρίως ο Κώστας Παύλου ή Πωλ (1914 - 1962), όπως τον φώναζαν όλοι. Χώρος δράσης του Θεάτρου, κυρίως η προπολεμική σκηνή της «Άρνης». Από την δράση του Θεάτρου αυτού σώθηκαν λιγοστές φωτογραφίες από παραστά-

σεις και κάποιες μακέτες του Παύλου. Ας πάρουμε λοιπόν μια ιδέα...

Εκπληκτική μακέτα του Πωλ για την παράσταση του έργου του Β. Ρώτα «Μαξιλαριές» από το Παιδικό Θέατρο. Λεπτότητα σχεδίου, απλότητα, πρακτικότητα και ισορροπία χαρακτηρίζουν τις μακέτες του μοναδικού παλιού Θεσσαλού θεατρανθρώπου που εργάστηκε 30 χρόνια για το θέατρο της πόλεως.

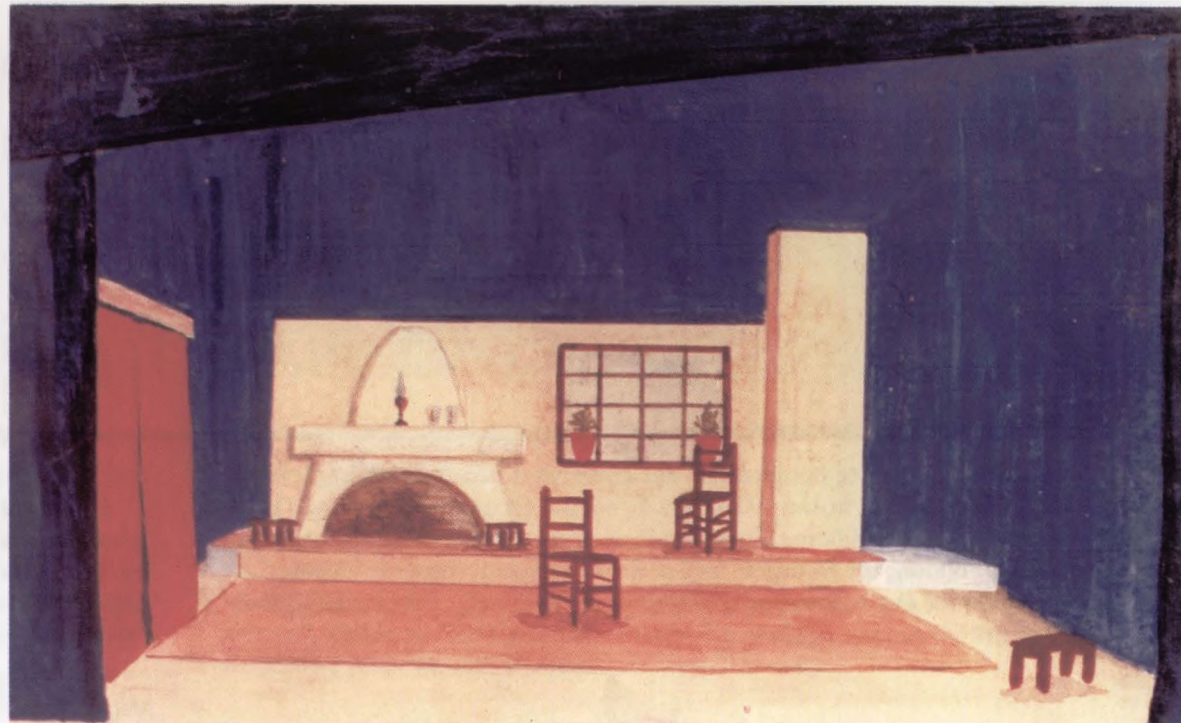
Από την εργασία του συντάκτη «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881 - 1986)», Μέρος Πρώτο, Γνώση και Γνώμη, τ.Δ/ 1985, σελ. 246

Φωτ. 502 - 503. Άλλες δύο μακέτες τού Πωλ για τις παραστάσεις τού Παιδικού Θεάτρου. Αριστερά από το έργο «Όπου δεν πέφτει λόγος» (ο χρόνος παραστάσεως δεν είναι ακριβώς γνωστός) και κάτω, ίσως από το έργο «Η Νονά απ' το Παρίσι» (25.3.1938).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Μέρος Πρώτο, Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/1985, σελ. 247

Φωτ. 504 - 505. Δύο μακέτες για τον «Χορό Μεταμφιεσμένων» τού Βέρντι. Ο Παύλου σκόπευε να ιδρύσει δική του παιδική σκηνή κοντά στο σπίτι του επί τής οδού Νικηταρά, αλλά τον πρόλαβε ο θάνατος. Ιμπρεσιονιστική απόδοση των μορφών, η εκφραστική του δεινότητα μεγάλη (1938 π.).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Μέρος Πρώτο, Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/ 1985, σελ. 222 - 224

Φωτ. 506. Μια απίθανη μακέτα απ' τις πολλές που έκανε ο Παύλου, για την αποθεωτική παράσταση στην «Άρνη» τού παιδικού έργου «*Η Χιονάτη και οι επτά νάνοι*», σε διασκευή Αντιγόνης Μεταξά (16.4.1939).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Μέρος Πρώτο, Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/1985, σελ. 222

Φωτ. 507. Καρδίτσα, Θέατρο Άρνης, 16.4.1939. Μια σπάνια φωτογραφία από την παράσταση της «Χιονάτης». Διακρίνονται οι επτά νάνοι (Νίκος Ανεμάς, Αν. Ανδρούτσος, Αντ. Αντωνιάδης, Φ. Σακελλαρίου, Ευθ.

Μόκας, Κ. Μαντζιάρας, Β. Πίτσας) με την χαριτωμένη Χιονάτη Λενίτσα Κουρμπιλή. Τί να πρωποθαυμάσει κανείς ... (Φωτο - Παπαδόπουλου, 1939).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Μέρος Πρώτο, Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/1985, σελ. 250

Φωτ. 508. Καρδίτσα, 16.4.1939, Θέατρο «Άρης». Σκηνή στο δάσος με την Χιονάτη (Κουρμπαλή), δεύτερη στα αριστερά, όρθια. Εκτός άλλων, λαμβάνουν μέρος οι Έλλη Οικονόμου, Εντέρπη Μαυρογιώργου, Κούλα

Καλογριανίτου, Μερóπη Αλλαμανή. Τα χειροποίητα «πλαστικά» - ανάγλυφα δέντρα τού Παύλου είναι ευρωπαϊκού επιπέδου! (Φωτο - Παπαδόπουλου, 1939).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Μέρος Πρώτο, Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/1985, σελ. 251

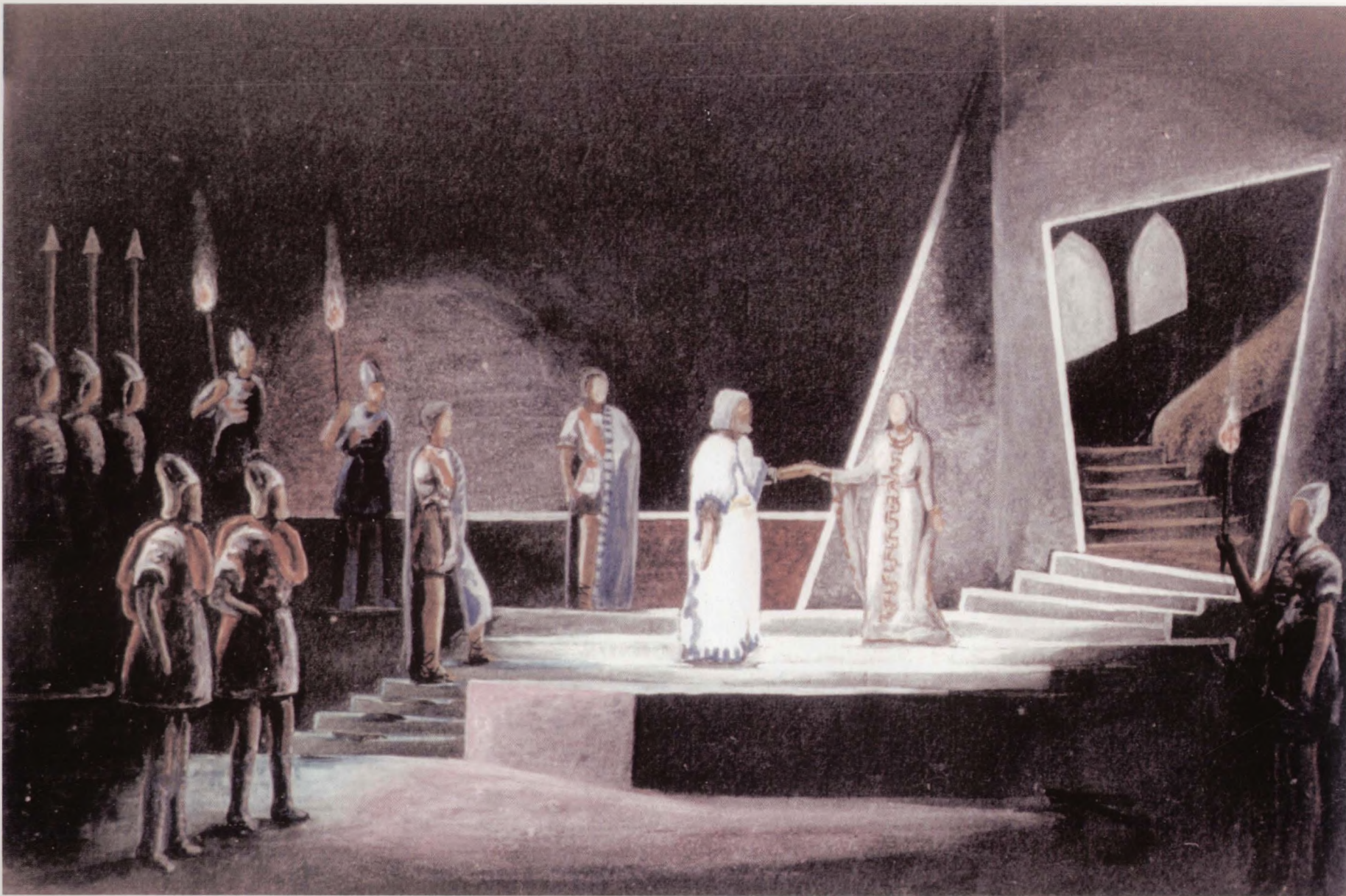
Φωτ. 509 - 510. Αριστερά μια σκηνή από το μπαλέτο με τις ψυχές του διάσους στο έργο της «Χιονάτης». «Η χάρη και η δροσιά ήταν τόσο έκδηλες και οι κινήσεις τόσο χαριτωμένες, που ήταν οι στιγμές εκείνες ένα σωστό λυρικό ποίημα», έγραφε ο τοπικός Τύπος χωρίς, έστω και μια φορά (!) να μνημονεύσει το όνομα του φτωχού, αλλά μέγιστου δημιουργού του Παιδικού Θεάτρου Κώστα Παύλου... Διακρίνονται οι Πόπη Μαθησιοπούλου, Ρίτα Στεργίου, Νόρα Κρητικού, Λούλα Κολοβοί, Μαρία Ναιάκου, Αθηνά Μπαζάνη, Αλίκη Σοφιανού και ο μικρός Αζό (Φαίδων Σακελλαρίου).

Δεξιά μια σκηνή με την Κική Μαγγίνα στον ρόλο της μικρής Χιονάτης και τον Απόστολο Λάππα στο ρόλο του Μάγκα (Φωτο - Παπαδόπουλου, 1939).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Μέρος Πρώτο, Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/1985, σελ. 249

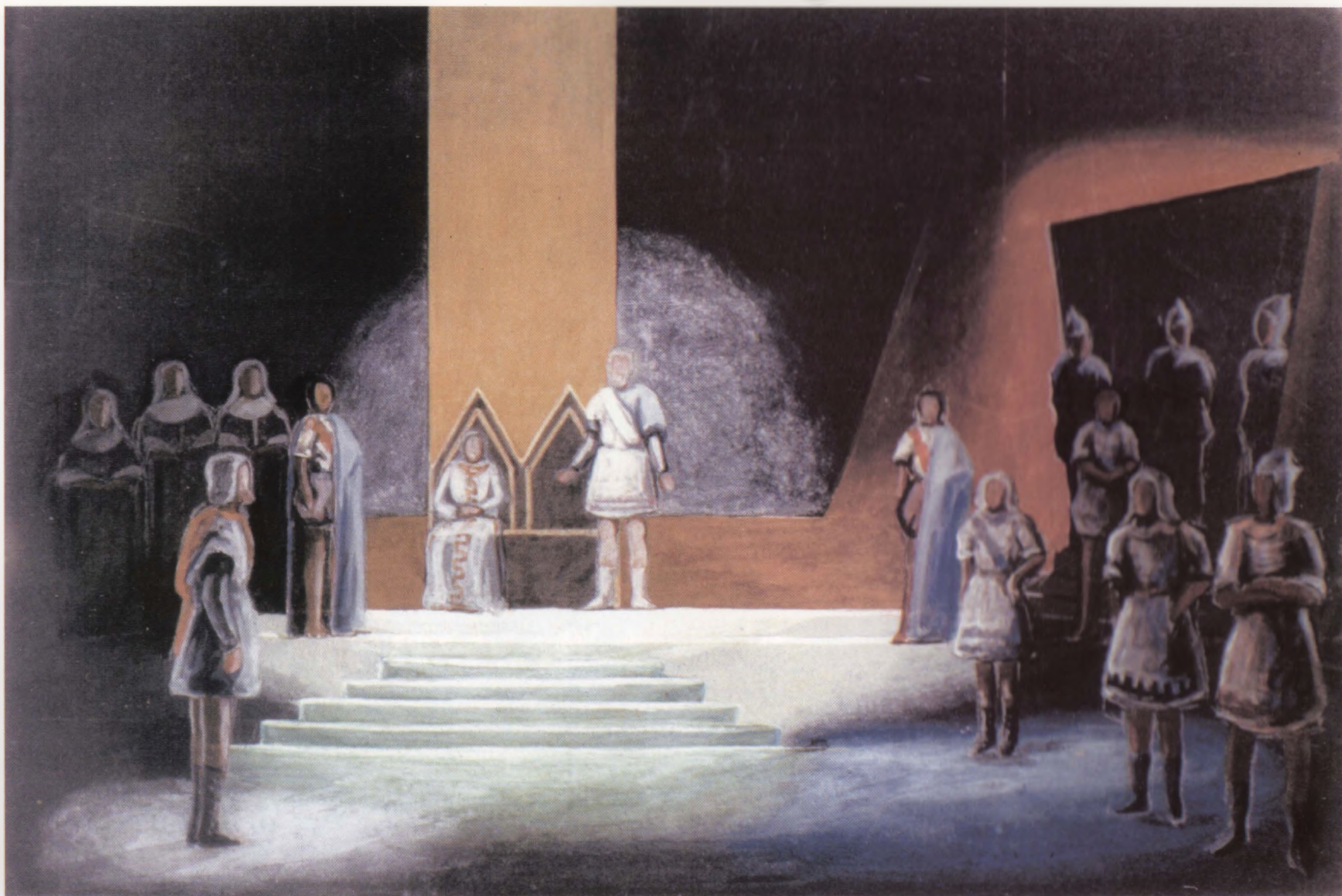

Φωτ. 511. Ο Σαίξπηρ είχε επηρεάσει βαθύτατα τον νεαρό Παύλου. Στο πρόγραμμα του ήταν ν' ανεβάσει το «Όνειρο θερινής νυκτός», τον «Μάκβεθ» και άλλα έργα τού μεγάλου δημιουργού, τον πρόλαβε όμως ο πόλεμος, η φτώχεια και οι συνακόλουθες περιπέτειες. Σώζεται μια σειρά από τις μακέτες τού «Μάκβεθ». Πριν από είκοσι χρόνια ο γράφων έδειξε τις μακέτες αυτές στον

σκηνογράφο (και) του Εθνικού Θεάτρου Σάββα Χαρατσίδη, ο οποίος είπε ότι οι μακέτες αυτές δεν διέφεραν σε ποιότητα από αντίστοιχες προπολεμικές μακέτες τού Εθνικού Θεάτρου! Ιδια γνώμη είχαν και άλλοι ειδικοί, όπως ο καθηγητής θεατρολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών Βάλτερ Πούχγκερ. Μια ωραιότερη μακέτα από τον «Μάκβεθ» (1938 π.).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Μέρος Πρώτο, Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/1985, σελ. 223

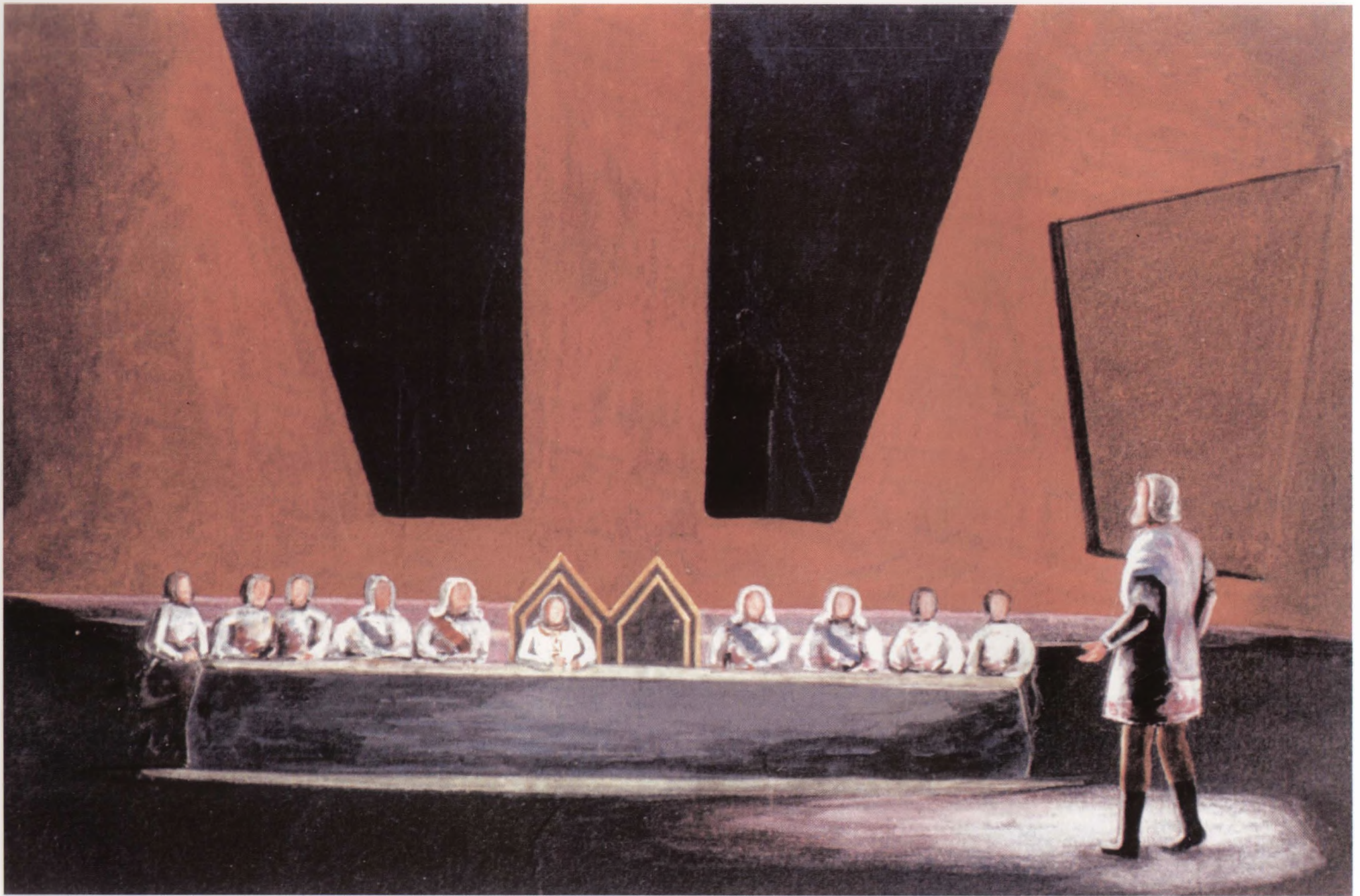

Φωτ. 512. Άλλη μια φανταστική μακέτα τού Παύλου από τον «Μάκβεθ» τού Σαίξπηρ (1938 π.).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Μέρος Πρώτο, Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/1985, σελ. 223

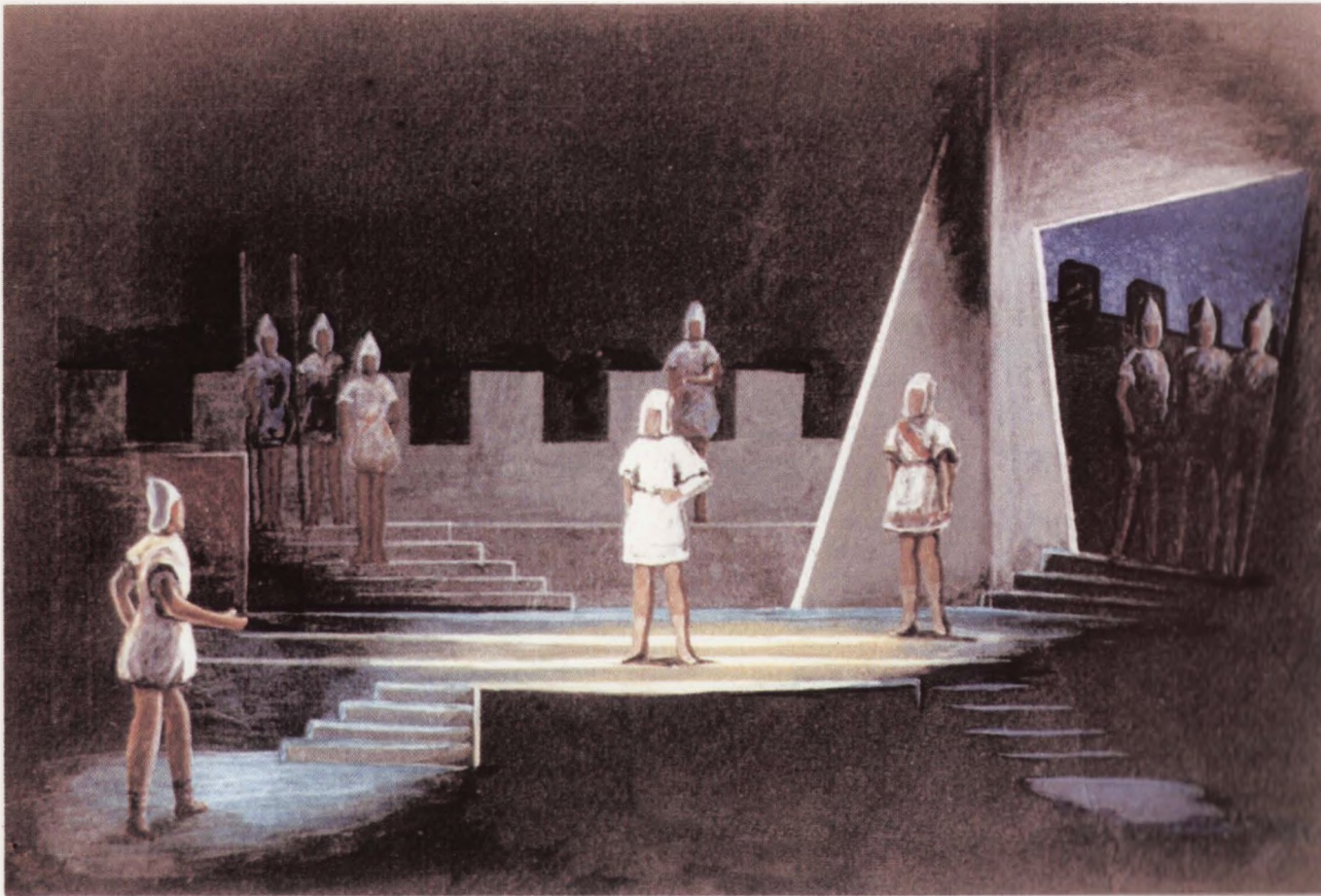

Φωτ. 513. Σαίξπηρ στην Καρδίτσα; Ναι, παρά λίγο! Ο Κώστας Παύλου είχε από καιρό αρχίσει την προετοιμασία του «Μάκβεθ», δημιουργώντας καταπληκτικές για την εποχή του έγχρωμες μακέτες (1938 π.).

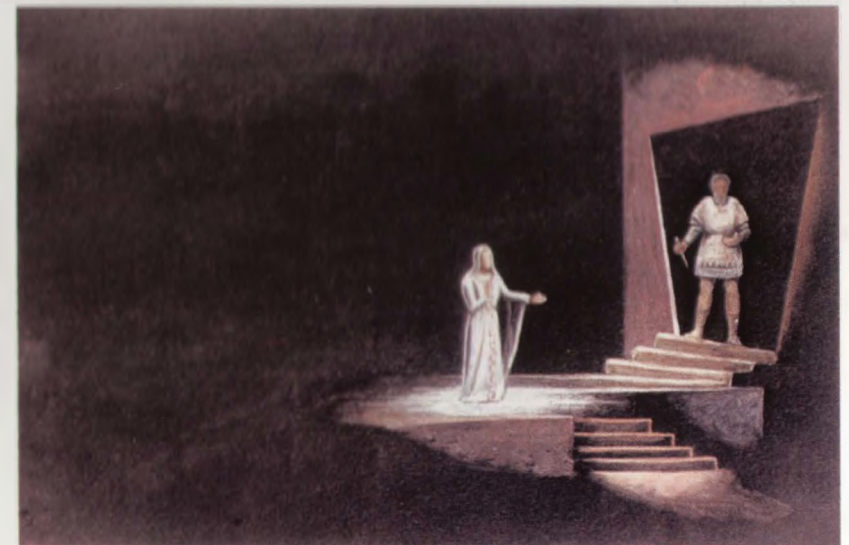
Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Μέρος Πρώτο, Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/1985, σελ. 266

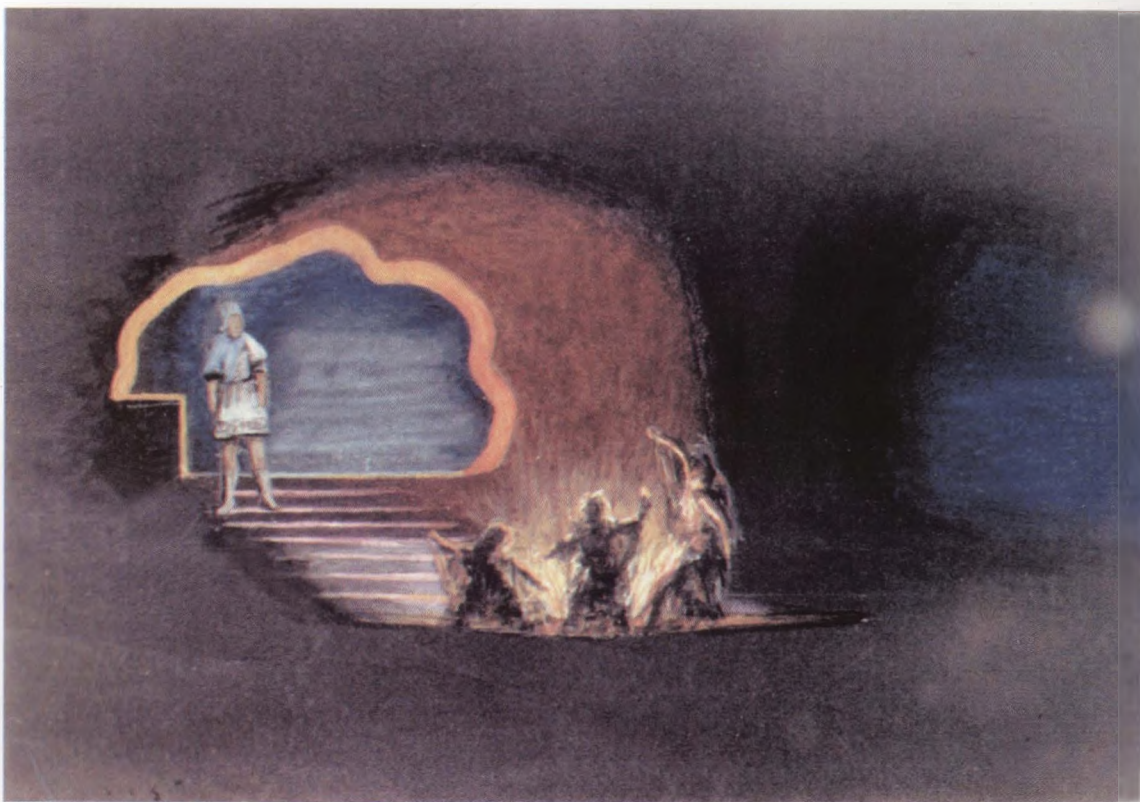
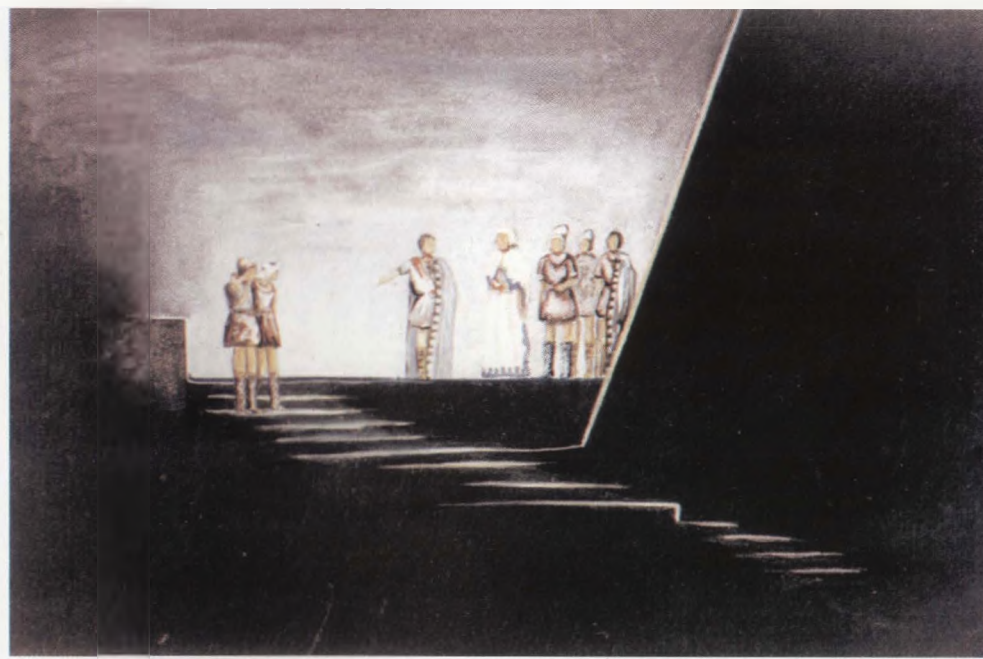
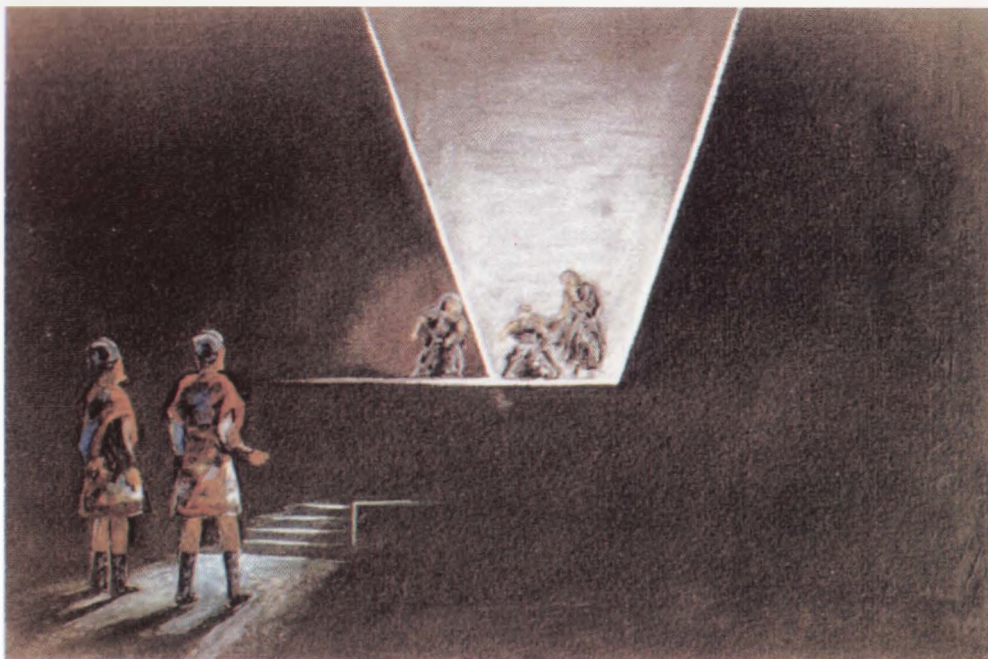

Φωτ. 514 - 515. Τα θεατρικά οράματα του Παύλου δεν είχαν τελειωθεί. Μακέτες για τον «Μάκβεθ» μεγάλης εκφραστικότητας (1938 π.).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Μέρος Δεύτερο, Γνώση και Γνώμη, τ. Ε/1986, σελ. 266-267

Φωτ. 516 - 518. Έκφραση, λεπτό σχέδιο, χρώμα, δυναμισμός, φαντασία, δεξιοτεχνία χαρακτηρίζουν τις μακέτες του Παύλου από το προαναφερθέν έργο του Σαίξπηρ.

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Μέρος Πρώτο, Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/1985, σελ. 224 η δεύτερη και Μέρος Δεύτερο, τ. Ε/1986, σελ. 267 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 519-520. Οι ποιητικές και εξπρεσιονιστικές αναζητήσεις τού Κ. Παύλου τον οδήγησαν σε δημιουργίες υψηλής τέχνης. Δύο φωτογραφίες από το δραματικό έργο τού Σπύρου Μελά «Ιούδας». Φύση υπερευαίσθητη και εκλεκτική ο Παύλ, κατόρθωσε, όπως γράψαμε και άλλοτε, να κλείσει μέσα τους όλο το δραματικό πάθος τού έργου τού Μελά. Κρίμα που δεν παίχθηκαν ποτέ στην σκηνή, εξ αιτίας του πολέμου (1938 π.).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Μέρος Δεύτερο, Γνώση και Γνώμη, τ. Ε/1986, σελ. 268

Φωτ. 521-522. Το Παιδικό Θέατρο Καρδίτσας εκτός από τον Κ. Παύλου ανέδειξε και δύο άλλους σκηνοθέτες: τον Γιάννη Ματθαίουπουλο και τον Θεόφιλο Ζωγράφο, φίλους του Παύλου. Μπορεί να μην έφταναν στο ύψος του τελευταίου, πρόσφεραν όμως στην δεκαετή παρουσία του Θεάτρου αυτού στην πόλη, πολλές υπηρεσίες.

Δύο φωτογραφίες από την παράσταση του τελευταίου έργου του Παιδικού Θεάτρου στην πόλη (30.4.1939, Θέατρο «Αρνης»), που ήταν οι «Βασιλικές Μαργαρίτες» του Ζ.Ν. Παπαμιχαλόπουλου.

Διακρίνονται στην πρώτη φωτογραφία καθιστοί οι Βασιλείς (Ισμήνη Παλαμιώτη και Λούλης Καλογρούλης) πλαισιωμένοι από τις Μαρία Διαμαντή, Λούλα Τσακανίκα (δεξιά, όρθια) και Ιφιγένεια Καλκαντζή (Μαργαρίτα).

Δεξιά η Βασίλισσα πλαισιωμένη από τις κυρίες επί των τιμών Λούλα Τσακανίκα (αριστερά), Βάια Στυλογιάννη, Θέτιδα Καλογρούλη, Κασσιανή Νεστορίδου. Διδασκαλία - σκηνικά Θεόφιλου Ζωγράφου (Φωτο - Δόντα 1939).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Μέρος Πρώτο, Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/1985, σελ. 252

Φωτ. 523 - 525. Καρδίτσα 30.4.1939, Θέατρο «Άρνης». Άλλες τρεις χαρακτηριστικές σκηνές από την παράσταση του Παιδικού Θεάτρου «Βασιλικές Μαργαρίτες». Από αριστερά η Βασίλισσα με την νεαρή Μαργαρίτα (Ιφιγένεια Καλκαντζή) και τον νεαρό Στέ-

λιο Μαλλιόπουλο που χάθηκε πολεμώντας τον κατακτητή στην Ήπειρο (1944). Στο μέσον η Αφροδίτη Στρογγύλη, Ιφιγένεια Καλκαντζή και ο Γιάννης Πούλιος. Δεξιά μια σκηνή στην φυλακή με τους δύο τελευταίους προαναφερθέντες (Φωτο - Δόντα).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Μέρος Πρώτο, Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/1985, σελ. 253

Η «ΑΡΝΗ»¹

Α. ΣΚΟΡΠΙΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

«Αύριον τελούνται τα εγκαίνια της νέας περιόδου του μεγαλοπρεπούς εν Καρδίτση μεγάρου «Άρνη» Ξενοδοχείου κλπ. Και το άγγελμα αυτό μας κάμνει να ζηλεύομεν τους Καρδιτσιώτας, οίτινες χάρις εις τον αείμνηστον πολιτευτήν των και τέως υπουργού Κωνσταντίνον Τερτίτην απέκτησαν ένα τόσοσν επιβλητικόν και περίπλομπρον μέγαρον, το οποίον όχι μόνον ο Βόλος και άλλες πόλεις μεγαλύτερες ζηλεύουσν, αλλά και εις αυτήν ακόμη την πρωτεύουσαν θα ήτο ένα από τα ωραιότερα κτίρια.

Επί τη αναγγελία των εγκαινίων αναπολούντες την μνήμην του εκλεκτού πολιτευτού Καρδίτσης και δημιουργού του ωραίου στολίσματος της πόλεως ευχόμεθα εις την αναλαβούσαν την εκμετάλλευσιν του καλύτερου θεσσαλικού Ξενοδοχείου λαμπράν σταδιοδρομίαν».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΑ Βόλου, 24-1-1925)

«ΚΑΡΔΙΤΣΑ Πρόσκλησις

Η εν Καρδίτση Εταιρεία εκμεταλλεύσεως μεγάρου «ΑΡΝΗ» ανακαινίσασα τελείως και πλουτίσασα δια πολυτελών επίπλων το τε Ξενοδοχείον ύπνου, Καφεζυθεστιάτοριον και αίθουσα χορού, λαμβάνει την τιμήν επί τη ενάρξει των εργασιών της να γνωρίση εις τους πολυπληθείς φίλους και πελάτας της ότι σήμερον Κυριακήν 25 τρέχοντος μηνός τελεί τα εγκαίνια και παρακαλεί αυτούς όπως τους τιμήσωσι δια της παρουσίας των».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΑ Βόλου, 25 - 1- 1925)

«ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΡΓΩΝ

Από πολλών ημερών έχουν εκτεθεί εν τη αιθούση «Άρνη» υπό τραυματίου τινός έργα ζωγραφικής και άλλα πολυτελή είδη, των οποίων αύριον Κυριακήν θα γίνει η κλήρωσις. Οι συμπολίται μας ας εγγραφώσιν δια την κλήρωσιν των έργων, διότι πρόκειται περί τραυματίου, όστις δια των συλλεξομένων χρημάτων θα κατασκευάση τεχνικόν πόδα».

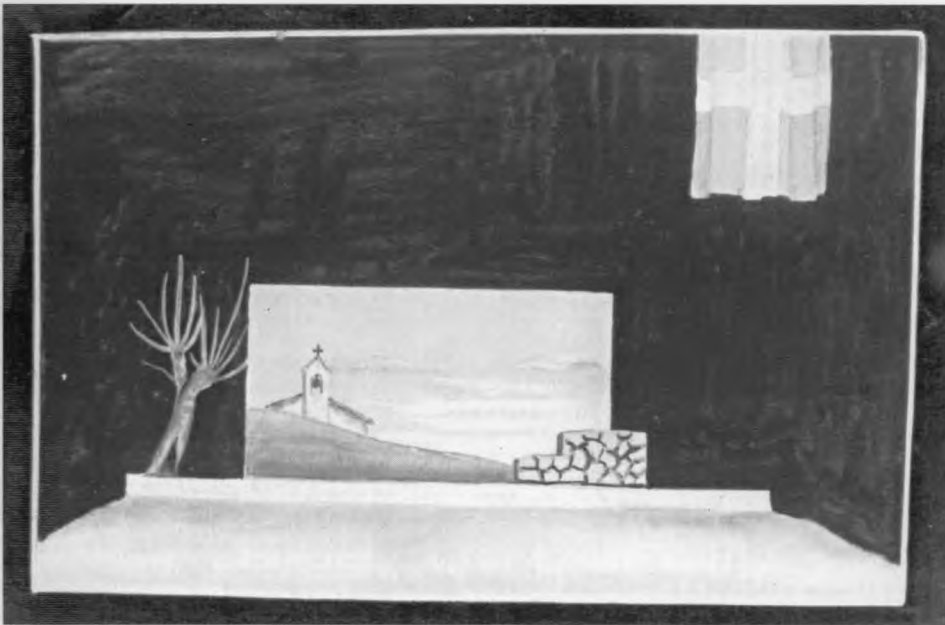
(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 11.4.1925)

«Το Ξενοδοχείον «Άρνη»

Ο σύνδεσμος εκδρομέων η «Υπαίθριος Ζωή» του οποίου μέλη εξέδραμον το Πάσχα εις την πόλιν μας απέστειλε εξ Αθηνών προς το Ξενοδοχείο «Άρνη» την κάτωθι επιστολήν.

«Δ/νσιν Ξενοδοχείου «Άρνη»
Καρδίτσαν

1. Ήδη σε πολλές εργασίες μας για το θέατρο, την μουσική, τον κινηματογράφο, τις επισκέψεις αθηναϊκών θιάσων κ.λπ. στην Καρδίτσα, έχουμε κατ' επανάληψιν λεπτομερώς αναφερθεί στην ιστορία τής δημοφιλούς «Άρνης»

Φωτ. 526. Κατά την διάρκεια της Κατοχής ο Κώστας Παύλου δεν κάθησε στ' αυγά του. Δημιούργησε το λεγόμενο κατοχικό ή αντιστασιακό θέατρο που έδρασε στην πόλη και στα βουνά.

Μια πρόχειρη μακέτα τού Παύλου για σκετς ή «ταμπλό βιβάν» (1944 π.) - βλέπε κατωτέρω και τις παραστάσεις του στο «Πάλλας» (1944 -1945).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Μέρος Δεύτερο, Γνώση και Γνώμη, τ. Ε/1986, σελ. 269

Κύριοι διατηρούμε ακόμη ζωνρή την ευχάριστη έκπληξη που δοκιμάσαμε συναντώντες στην καρδιά της Θεσσαλίας το αληθινά παραμυθένιο Παλάτι σας, θαύμα καθαριότητας και ανέσεων. Αποτελεί τίτλο τιμής ίσως από τους λίγους στις δέλτους της ελληνικής ξενοδοχείας και ενθάρρυνση σε κείνους που πιστεύουν και εργάζονται για την ανάπτυξη του τουρισμού στον τόπο μας. Δεχθήτε δε παρακαλούμε τες πιο θερμές μας ευχαριστίες για την ευγενική φιλοξενία και περιποίηση που επιφυλάξατε στους εκδρομείς μας.

Με εκτίμηση

Ο πρόεδρος Ο Γεν. Γραμματέας»

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 23.5.1929)

«PENNIES

Μεζέδες, μπριζολάκια της ώρας με κρασιά αρίστης ποιότητας στην β' αίθουσα της «Άρνης». Οπου ετοιμάζονται και πρόχειρα γεύματα».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 28.11.1929)

«ΣΤΗΝ ΑΡΝΗ ΔΙΑ ΤΑΣ ΕΟΡΤΑΣ ΕΤΟΙΜΑ ΚΑΙ ΕΠΙ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑ

Σοκολατάκια	Πάστες διάφορες
Αμυγδαλωτά	Ταρταλέτες
Κουραμπιέδες	Μπομπονιέρες
Πτί Φουρ	Μπομπόνια
Φρούι Γλασέ	Λικέρ
Βουτήματα	Μπακλαβάς
ΚΑΙ ΚΑΛΜΙΤΕΧΝΙΚΕΣ ΤΟΥΡΤΕΣ»	

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 22.12.1929)

«ΑΙΘΟΥΣΑ ΑΡΝΗΣ

Σήμερα 7 Ιανουαρίου 1933 ώρα 10 μ.μ.

ΜΕΓΑΛΗ ΧΟΡΕΥΤΙΚΗ ΕΣΠΕΡΙΣ

Υπέρ του Γυμναστικού Συλλόγου «Αναγέννησις», υπό την προστασίαν του υπουργού των Στρατιωτικών κ. Γεωργ. Κονδύλη, όστις και θα τιμήση αυτήν προσωπικώς».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 7.1.1933)

ΑΡΝΗ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

«Την 1ην μ.μ. εις την Β' αίθουσαν της «Άρνης» παρετέθη υπό του κόμματος φιλελευθέρων προς τιμήν του κ. Πρωθυπουργού (σ.σ. Ελευθ. Βενιζέλου, που αφίχθη στην Καρδίτσα την προηγούμενη, 22 Φεβρουαρίου 1933) και της ακολουθίας του, πολιτικόν πρόγευμα εις το οποίον παρεκάθησαν, πλην των άλλων και οι κ.κ. Σίδερης, Αλλαμανής, Λάμπας, Καταφυγιώτης (...). Ο κ. Βενιζέλος εκάθησε εις τα μέσον της τραπέζης έχων δεξιά τον γερουσιαστήν κ. Περ. Αλεξανδρήν, αριστερά τον γερουσιαστήν κ. Μπούσδραν, και απέναντί του τον κ. Σίδερην έχοντα δεξιά του μεν την λαίδη Κρόσφιλδ και αριστερά τον γερουσια-

στήν Τρικκάλων κ. Φωτάκην (...).

Μετά το πρόγευμα ο κ. Βενιζέλος επεσκέφθη την οικίαν του κ. Ν. Πλαστήρα (σ.σ. στην οδό Καραϊσκάκη) και εχαιρέτησε τους γονείς του τέως αρχηγού της επαναστάσεως».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 23.2.1933)

«ΓΕΥΜΑ ΣΤΟΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΣΤΗΝ ΑΡΝΗ

Μετά εξαιρετικής μεγαλοπρεπείας και ασυνήθους επιβλητικότητος εωρτάσθη εις την πόλιν μας η ετήσια εορτή της λιτανείας του πολιούχου της επαρχίας μας Αγίου Σεραφείμ (...)

Την μεσημβρίαν παρετέθη γεύμα υπό του δήμου εις την Β' αίθουσαν της Άρνης προς τιμήν του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών (σ.σ. Χρυσοστόμου) και των Μητροπολιτών Καβάλλας και Τρίκκης.

Παρεκάθησαν οι Μητροπολίται Αθηνών, Καβάλλας και Θεσσαλιώτιδος, ο υπουργός κ. Ταλιαδούρος μετά της κυρίας του, ο μέραρχος κ. Τσολάκογλου μετά της κυρίας του, ο νομάρχης κ. Πιπιλιάγκας μετά της κυρίας του, ο δήμαρχος κ. (Αστεριάδης) Αλλαμανής, ο συνταγματάρχης κ. Καβράκος μετά της αδελφής του (...) Ηγέρθησαν προποσείς και απηυθύνθησαν συγχαρητήρια προς τον Μητροπολίτην Θεσσαλιώτιδος κ. Ιεζεκιήλ δια την ωραίαν επιτυχίαν της εορτής».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 1.5.1933)

Β. Ο ΧΕΙΜΕΡΙΝΟΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ ΤΗΣ «ΑΡΝΗΣ» (1924 - 1933)

Για την αίθουσα του καφενείου - κινηματοθεάτρου της «Άρνης» έχουμε γράψει κατ' επανάληψιν στο παρελθόν (βλ. λ.χ. τις εργασίες «Παλιά Καρδίτσα», «Το θέατρο στην Καρδίτσα», «Η ιστορία της μουσικής κίνησης στην Καρδίτσα», «Ο ρόλος των παραδοσιακών καφενείων - θεάτρων και οι επισκέψεις αθηναϊκών κλπ. θιάσων στην Καρδίτσα, 1881-1940», «Το θέατρο Σκιών στη Δυτική Θεσσαλία» κλπ). Κατωτέρω, θα αναφερθούμε λεπτομερέστερα στον κινηματογράφο που λειτουργούσε (στις δεκαετίες 1920 και 1930) στο καφενείο της «Άρνης».

Αρχίζουμε με ορισμένα κατατοπιστικά στοιχεία για την αίθουσα του κινηματογράφου της «Άρνης».

Η αίθουσα του καφενείου - κινηματοθεάτρου «Άρνη»

Από την σχετική εργασία μας που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό «Γνώση και Γνώμη», τ. 1/1993-1994, και η οποία αναφέρεται στην ιστορία τού Κιν/φου στην Καρδίτσα, παραθέτουμε εδώ μικρό απόσπασμα:

« Στην δημοσιευθείσα εργασία μας «Ο ρόλος των παραδοσιακών καφενείων - θεάτρων και οι επισκέψεις αθηναϊκών κλπ. θιάσων στην Καρδίτσα 1881-1940» γράψαμε, εκτός των άλλων, πως στην εικοσαετία 1920-1940 πρωταγωνιστικό ρόλο έπαιξε το θέατρο του καφενείου της «Άρνης», του γνωστού δη-

λαδή παλιού κεντρικού καφενείου της Καρδίτσας (σ.σ. σταμάτησε την λειτουργία του στα μέσα του 1993). Επίσης, προ ετών, αναφερόμενοι στην δράση του ονομαστού Παιδικού Θεάτρου Καρδίτσας (1929- 1939) - οι παραστάσεις του οποίου, δόθηκαν σχεδόν όλες, στην Άρνη - γράφουμε και τα εξής:

«Το μέγαρο τής «Άρνης» αποπερατώθηκε - σ.σ. από τον ιδιοκτήτη του, τον γνωστό πολιτικό Κ. Τερτίπη - στις αρχές τής δεκαετίας τού 1920. Στο ισόγειο προβλέφθηκε μεγάλη αίθουσα κινηματοθεάτρου χωρητικότητας 300 θεατών. Τις πρωινές και απογευματινές ώρες η αίθουσα λειτουργούσε ως καφενείο, σχεδόν χωρίς διακοπή, με την εξαίρεση της Κατοχής όταν επιτάχθηκε από τα κατοχικά στρατεύματα και κατά καιρούς από διάφορες Οργανώσεις. Στους πάνω ορόφους λειτουργούσε και λειτουργεί ακόμη το ομώνυμο ξενοδοχείο.

» Η σκηνή του Θεάτρου τής «Άρνης» φιλοξένησε από την αρχή τής κατασκευής του διάφορους ελληνικούς θιάσους που έδωσαν στον μεσοπόλεμο πολλές εκατοντάδες παραστάσεις (επαναλαμβάνω, εκατοντάδες). Πολλές από τις παραστάσεις αυτές ήταν οπερέτες, στο κλίμα δηλαδή τής εποχής τού μεσοπολέμου. Ανάμεσα στους καλλιτέχνες, που κατά καιρούς εμφανίστηκαν εκεί, περιλαμβάνονται (...) οι Μαρίκα Κοτοπούλη, Αμύλιος Βεάκης, Χριστόφορος Νέζερ, Αττίκ, Βασίλης Αυλωνίτης, συναυλία Μανώλη Καλομοίρη κ.ά. Στα 1938 έδωσαν επίσης διαλέξεις στον ίδιο χώρο οι Μενέλαος Λουντέμης, Γιάννης Σκαρίμπας, Νίκος Παππάς κ.ά.

» Ως θέατρο η «Άρνη» έπαυσε να λειτουργεί στα 1945 - 1946. Η σκηνή της έκλεισε με πρόχειρο διάφραγμα, μπορούσε όμως να επανέλθει στο παλιό σχήμα προκειμένου, έστω περιοδικά, να δίνονται εκεί συμβολικές παραστάσεις, σε ανάμνηση των προπολεμικών καλών ημερών της. Μετά το κλείσιμο της σκηνής τής «Άρνης» τον ρόλο της ανέλαβε για πολλά χρόνια η σκηνή του κινηματοθεάτρου «Πάλλας»².

Αλλά για την Άρνη έχουμε αναφερθεί κατ' επανάληψιν στο παρελθόν, όπως προαναφέραμε. Από την «Ιστορία τής μουσικής κίνησης στην Καρδίτσα», αντιγράφουμε κάποιες αναμνήσεις τού παλιού μουσικού και μακαρίτου ήδη (+1992) Βασίλη Νεστορίδη που αναφέρονται στο καφενείο - θέατρο της Άρνης:

«Η Λαϊκή Βιβλιοθήκη δημιούργησε μουσικό τμήμα, μανδολινάτα, παιδικό θέατρο (...) στο οποίο παίζαμε οπερέτες, συνήθως τού Παπαμιχαλόπουλου, σε μουσική Λαυράγκα κ.ά. συνθετών (...) Είχαμε φτιάξει τμήμα μανδολινάτας με διεύθυνση δική μου. Μέχρι ορχήστρα από φυσαρμόνικες μικρές, «πίκολο», είχαμε. Παίζαμε - μερικές φορές και στα διαλείμματα των παραστάσεων - χαβάνιες που ήταν τότε στην μόδα (...) Δίναμε συναυλίες συνέχεια με εισιτήριο στην Άρνη υπέρ τής Λαϊκής Βιβλιοθήκης. Είμαστε οι μουσικοί κρυμμένοι στα παρασκήνια στις παιδικές οπερέτες (...). Γύρω στους 30 μουσικούς παίζαμε στις οπερέτες (...). Βάσταξαν οι παραστάσεις πολλά χρόνια.

» Η σκηνή της Άρνης- συνεχίζει ο Νεστορίδης - ήταν βέβαια μικρή. Δεν είχα ευχέρεια. Παρασκήνια είχε ένα δωματάκι που παίζαν τις άλλες ώρες χαρ-

τιά 1Χ2 (;). Κατέβαιναν την σκάλα να ντυθούν τα κορίτσια, από 'κει βγαίνεις προς το (σ.σ. παλιό) ΚΤΕΛ. Δεν υπήρχε χώρος».

Το καφενείο - θέατρο της Άρνης άρχισε να λειτουργεί από το 1923 - 1924, η επίπλωση της Άρνης για την εποχή εκείνη ήταν ό, τι καλύτερο μπορούσε να περιμένει κανείς: «Έπιπλα κομισθέντα απ' ευθείας εκ Βιέννης στοιχίσαντα περί τας 800 χιλ. δραχμάς (...) όμοιον του οποίου κέντρον δεν έχει καμμία άλλη θεσσαλική πόλις»³.

Για τον φωτισμό του καφενείου - θεάτρου της Άρνης ενδιαφέρουσες πληροφορίες μας δίνει μια ανακοίνωση του τότε διευθυντού τού ηλεκτρικού Εργοστασίου, η οποία δημοσιεύθηκε στον τοπικό Τύπο, και στην οποίαν αναφέρεται:

«Ο φωτισμός τής Άρνης, κατ' ανακοίνωσιν του Δ/ντου Ηλεκτρικού, εφωτίζετο κατά τους χορούς, συγκεντρώσεις, θέατρα κλπ. ως εξής:

21 λαμπτήρες W840 εις το προ της αυλαίας της Σκηνης τόξον, 32 των 32 KW 1280, 4 κομπίνες με λαμπτήρας εκ 200 W 800. Εντός της σκηνης εκ των 500 W 500, εις το εν μέσω της αιθούσης πολύφωτων 1 των 100 W και 4 των 50 W 340. Κουζίνα, διάδρομον, κλπ W 150. Εν όλω W καθ' ώραν 3910 X 9 ώρας κίλοβαττα 35.190, των οποίων η σημερινή αξία μετά φόρων κ.λπ., ανέρχεται εις δρχ. 576.80»⁴.

Κρίνουμε σκόπιμο να επαναλάβουμε και εδώ αυτό που κατ' επανάληψιν αναφέρθηκε στο παρελθόν. Ότι όλες σχεδόν οι θεατρικές (επαγγελματικές - ερασιτεχνικές) παραστάσεις στην Καρδίτσα, στα χρόνια 1924 - 1940 έγιναν σ' αυτό το καφενείο - κινηματοθέατρο τής Άρνης (Το «Γυαλί καφενέ» δεν υπάρχει πλέον στα χρόνια αυτά, ενώ το «Μεγάλο Καφενείο» και το «Νέον Κέντρον» («Εθνικόν»), μετά την κατασκευή τής «Άρνης» περιέπεσαν, ως χώροι θεάτρου, εις αχρησίαν. Παραστάσεις πότε - πότε δίνονταν και στην «Τιτάνια», ενώ στο «Εθνικόν» παιζόταν για αρκετό διάστημα κινηματογράφος ή και καραγκιόζης⁵...

Από τον τρικαλινό Τύπο πληροφορούμαστε πως στα 1924 λειτουργεί στην Άρνη κιν/φος. Τον επόμενο χρόνο, το καλοκαίρι τού 1925 (όπως και τα προηγούμενα χρόνια) λειτουργούσε θερινός κινηματογράφος στο Παισιλίπο (σημερινή πλατεία Πλαστήρα). Οι προβολές την χρονιά εκείνη σταμάτησαν με τα πρώτα κρύα και τις ψυχάλες τού φθινοπώρου (στις 20 Σεπτεμβρίου) και για τους φανατικούς κινηματογράφους αυτό θα ήταν σκέπη συμφορά, αν το κενό δεν έσπευδε αμέσως να καλύψει - με τον καλύτερο δυνατό τρόπο - η αίθουσα του καφενείου Άρνη. Περιχαρείς οι φίλοι της Έβδομης Τέχνης διάβαζαν την παραμονή τών Χριστουγέννων 1925, στην τότε κυκλοφορούσα «Θεσσαλική Φωνή» Καρδίτσας, την ακόλουθη είδηση:

«ΑΙΘΟΥΣΑ ΑΡΝΗ

Παρασκευή 25 Δεκεμβρίου. Πανηγυρική έναρξις του μεγάλου Πανθεσσαλικού Κινηματογράφου Διεύθυνσις Ι. Φραγκουδάκη (σ.σ. Γιάννης Φραγκουδά-

2. Βλ. «Το Θέατρο στην Καρδίτσα», περ. «Γνώση και Γνώμη», τ. Δ/1985, σ. 271

3. Πρβ. Θεσσαλική Φωνή 25.1.1925

4. Θεσσαλική Φωνή 3.1.1928

5. Βλ. «Το θέατρο Σκιών στην Θεσσαλία»

κης, γιός του Νίκου Φραγκουδάκη, περί τού οποίου αναφερθήκαμε σε άλλο κεφάλαιο). *Πρόγραμμα 1-2-3-4-5.*

Το υπέροχον κινηματογραφικόν αριστούργημα «Ο Λευκός απτός». Έναρξις ώρα 6½ - 8½ και 9½ - 12»

Από τις πρώτες προβολές στην Άρνη, οι φιλότεχνοι Καρδισιώτες διεπίστωσαν πως οι προβολές στο αριστοκρατικό αυτό καφενείο - έχουμε γράψει στον παρελθόν πως το μέγαρο της Άρνης ήταν το ωραιότερο κτίσμα σ' ολόκληρον τον θεσσαλικό χώρο⁶ ... - δεν ήταν κάτι περιστασιακό και προσωρινό, αλλά επρόκειτο περί μονίμου πλέον αίθουσας κινηματογράφου - καφενείου, ουσιαστικά επρόκειτο περί της πρώτης μόνιμης και εν διαρκεί σχεδόν λειτουργία χειμερινής αίθουσας κινηματογράφου στην Καρδίτσα. Βεβαίως, και στο παρελθόν είχε λειτουργήσει χειμερινός κινηματογράφος στην Καρδίτσα, αυτό δεν ήταν για την πόλη κάτι το πρωτοφανές, τώρα πρωτοφανές ήταν το μόνιμον της αίθουσας και ο πολιτισμένος και άνετος χώρος της. Μνημονεύουμε επίσης πως ο κινηματογράφος τού μεγάρου - ξενοδοχείου τής Άρνης λειτουργούσε στην ισόγεια αίθουσα του καφενείου τής «Άρνης» και πως το «πανί» του κινηματογράφου βρισκόταν στον χώρο της θεατρικής σκηνής («εκεί στην δυτική πλευρά τού μεγάρου, που ήταν η αυλαία του θεάτρου», κατά προφορικές μαρτυρίες παλιών Καρδισιωτών), και που σήμερα «κρύβεται» από ένα «παραπέτασμα».

Ο κινηματογράφος τής Άρνης λειτουργούσε τους χειμερινούς μήνες. Μετά τον Απρίλιο οι προβολές σταματούσαν και τον λόγο είχαν στη συνέχεια οι θερινοί κινηματογράφοι τού Παισιλίου και της Πλατείας (κεντρικής), παλιότερα και του Γυαλί - Καφενέ. Αλλά και τους χειμερινούς μήνες συχνή ήταν η διακοπή των κινηματογραφικών προβολών. Αυτό γινόταν όταν επισκέπτονταν (στις δεκαετίες 1920 και 1930) την Καρδίτσα διάφοροι αθηναϊκοί κλπ. θίασοι, αλλά και θίασοι ποικιλιών, ταχυδακτυλουργοί, φακίρηδες κλπ. (έχουμε κατ' επανάληψιν αναφερθεί για τους θιάσους αυτούς και για τα λαϊκά θεάματα και ακροάματα στο παρελθόν). Όταν λοιπόν η Άρνη μετακαλούσε (εφόσον οι οικονομικοί όροι ήταν ευνοϊκοί) διάφορους θιάσους κλπ. τότε ο χώρος ανήκε, τις βραδυνές ή και απογευματινές ώρες (ανάλογα αν παίζονταν και απογευματινές παραστάσεις με το ίδιο ή διαφορετικό έργο) στους μετακαλούμενους θιάσους. Εννοείται, πως και σ' αυτήν ακόμη την περίπτωση, τις πρωινές και μεσημεριανές ώρες (ή και τις απογευματινές, κατά τις ανωτέρω διακρίσεις) ο χώρος τής αίθουσας λειτουργούσε πάντα ως καφενείο, και από κάποιο σημείο και μετά ο χώρος παρεχωρείτο στους καλλιτέχνες τών διαφόρων μπουλουκιών ή των γνωστών θιάσων (Κοτοπούλη, Βεάκη, Νέζερ κ.π.ά.).

Εννοείται, πως ο κινηματογράφος της Άρνης μπορούσε να μην λειτουργήσει και σ' άλλες περιπτώσεις, όταν λ.χ. δεν υπήρχαν διαθέσιμες ταινίες (γιατί δεν είχαν αποσταλεί έγκαιρα), όταν στην αίθουσα γίνονταν διάφοροι χοροί και μουσικές εκδηλώσεις ή διάφορες παραστάσεις από τους πολιτιστικούς συλλόγους ή τα σχολεία τής πόλεως, κλπ. Σημειώσαμε και την περίπτωση

ταυτόχρονης - την ίδια ημέρα - εμφάνισης θιάσου και προβολής κινηματογράφου στην Άρνη. Στις 18 Νοεμβρίου 1926 λ.χ., στις 6 - 8½ μ.μ. προβλήθηκε το κιν/κό έργο του Ίψεν «Ο άνθρωπος του μεσονυχτίου» (ή «Το δράμα του φάρου»), ενώ στη συνέχεια, μετά την 9½ βραδυνή, ο θίασος της «Αθηναϊκής Οπερέτας» Βάζα - Νούλη - Μαυροπούλου - Χρηστοφή παρουσίασε την οπερέτα «Ο χορός της τύχης». Βεβαίως, αυτό το φαινόμενο της ειρηνικής «συνύπαρξης» κινηματογράφου - θεάτρου (αλλά και καφενείου!) δεν ήταν συχνό φαινόμενο. Υποτίθεται, πως ο εκάστοτε μετακαλούμενος θίασος ήθελε εγκαίρως την σκηνή της Άρνης για να στήσει τα σκηνικά τών έργων, να κάνει στοιχειώδεις πρόβες στον χώρο (αν και οι περιπλανώμενοι τότε θίασοι είχαν «εθιστεί» σ' αυτές τις συχνές αλλαγές χώρων και δεν «ίδρωνε το αυτί τους» ακόμη και στις μικρές θεατρικές σκηνές με υποτυπώδη καμαρίνια, όπως ήταν η σκηνή τής Άρνης). Το βέβαιο πάντως είναι ότι οι πρωινόι και μεσημεριανοί καφενόβιοι της Άρνης σπανίως «παρεβλάπτοντο» στο έργο τους (!) από την λειτουργία τού κιν/φου ή από την συχνή παρουσία θεατρίνων και πάσης φύσεως καλλιτεχνών στο μεγάλο χωνευτήρι τής Άρνης (που κατά καιρούς διέθετε και δεύτερη και τρίτη αίθουσα για τους φιλόμους και φιλότεχνους Καρδισιώτες - στην συνεχόμενη δηλ. αίθουσα, όπου κατά καιρούς λειτουργούσε Τράπεζα ή σε άλλη αίθουσα στον επάνω όροφο).

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός πως για μερικές μέρες ο κινηματογράφος πήρε - περίπου - την ονομασία «Σινέ Φαναμέτ»! Διαβάζουμε στην «Θεσσαλική Φωνή» τής 13.11.1926:

«Την Κυριακήν στο Μέγαρον ΑΡΝΗ πανηγυρική έναρξις του νέου αμερικανικού κινηματογράφου «ΦΑΝΑΜΕΤ» όστις θα καταπληξη την Καρδίτσαν προβάλλων την εφετεινήν σειράν 1926-1927 των νεωτάτων ταινιών τού Αμερικανικού συνδικάτου «Φαναμέτ» με τους μεγαλύτερους ηθοποιούς και τους περίφημους σκηνοθέτας.

Πρώτη εμφάνισις εν Καρδίτση του Ροδόλφο Βαλεντίνο εις τα νεώτερα έργα του. Γκλόρια Σβάνσον - Πόλα Νέγκρι. Καλλιτεχνική Διεύθυνσις - Σύμπραξις Κ. Βλαττά».

Στις δύο επόμενες αγγελίες χρησιμοποιούνται οι ονομασίες «Άρνη - Σινε «Φαναμέτ» και «ΣΙΝΕ ΦΑΝΑΜΕΤ»⁷.

Αξίζει επίσης να σημειώσουμε πως στην «Γ αίθουσαν της Άρνης» (πρώην Πανελλήνιος Τράπεζα) λειτούργησε το 1928 κιν/φος με το όνομα «ΑΧΙΛΛΕΙΟΝ»⁸. Είναι κι αυτή μια απ' τις πολλές «μεταμορφώσεις» του κιν/φου τής Άρνης, περίπτωση που θυμίζει τον παλιό κινηματογράφο «Ορφέα» των Τρικάλων που ξεκίνησε ως «Πανελλήνιον» και κατέληξε «Απόλλων», (με ενδιάμεση ονομασία «Ορφεύς»).

Ως προς τις ώρες προβολής τού κιν/φου τής «Άρνης» μπορούν να λεχθούν τα εξής: Όπως και σήμερα συμβαίνει στους περισσότερους ελληνικούς κινη-

6. Τελευταίως, είδαμε να γράφεται ότι η Άρνη ήταν το μεγαλύτερο πολιτιστικό κέντρο τής Θεσσαλίας. Αυτό δεν είναι σωστό - προηγείται το παλιό Δημοτικό Θέατρο Βόλου, το «Πανελλήνιον» Τρικάλων...

7. Θεσσαλική Φωνή, 24-12-1925

8. Θεσσαλική Φωνή, 27-12-1925

ματογράφους, οι ώρες προβολών της «Άρνης» κυμαίνονταν, πολλές φορές από ημέρα σε ημέρα, χωρίς, όπως φαίνεται, τουλάχιστον τα πρώτα χρόνια, να παίζει ιδιαίτερο ρόλο η εποχή του έτους. Πάντως, ποτέ η «Άρνη» και τους χειμερινούς ακόμη μήνες - δεν άρχιζε στις ... 2 μ.μ. (όπως με ... νοσταλγία θυμάται ο γράφων πως έκανε η «Τιτάνια»), προφανώς γιατί η αίθουσα τις απογευματινές ώρες λειτουργούσε ως καφενείο, αλλά και διότι το μεσημέρι δεν θα πήγαινε τότε κανένας, αφού για τους κοσμικούς και εργαζόμενους Καρδισιώτες τέτοιες ώρες ήταν αδιανόητες. Η «Τιτάνια», ως αίθουσα μόνο κιν/φου, πόνταρε και στους «χασομέρηδες» ή και ανέργους της μεταπολεμικής περιόδου, καθώς και στους μαθητές για τις πρώτες απογευματινές προβολές - άλλες εποχές, άλλα ήθη...

Ο κινηματογράφος τής Άρνης άρχισε το 1925 με δυο παραστάσεις - ώρες 6½ - 8½ - 12⁹, προβλήθηκαν τα πέντε πρώτα «επεισόδια» ή «εποχές» τού έργου «Ο Λευκός αητός», ενώ την μεθεπόμενη πρόβαλλε το 5ο και 6ο επεισόδιο από τις 9 1/2 μ.μ. (μία προβολή). Το αυτό συνεχίστηκε στις επόμενες ημέρες, ενώ στα μέσα Ιανουαρίου 1926 οι προβολές ήταν 5½ - 7 και 9½ μ.μ.¹⁰. Ακολουθούν προβολές 10-12¹¹, 5-7 και 9-12¹², αργότερα 7½ και 10½¹³, επανήλθε το 10 μ.μ.¹⁴, το 6 -8½¹⁵ (στις 9½ άρχιζε θιάσος οπερέτας) και στις 5-12¹⁶ κλπ.

Η συχνή αλλαγή του ωραρίου των προβολών ίσως να ωφείλετο, εκτός των άλλων, στην ... αστάθεια των προτιμήσεων του φιλοθεάμονος κοινού, εξ ου κι οι διαρκείς ... πειραματισμοί τής διεύθυνσης του κινηματογράφου.

Γ. ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΗΣ «ΑΡΝΗΣ»

- Περνάει καθόλου από δω; ρωτάς τον καφετζή.
- Ποιός, ο κύριος Βασίλειος Λάμπας; Μα εμείς αυτόν έχουμε και τον έχουμε πώς και πώς. Ο πιο σοβαρός πελάτης μας είναι ο κύριος Βασίλης.
- Τι ώρα έρχεται;
- Τώρα είναι νωρίς, κατά τις 11.
- Τακτικός στην ώρα του, κυρτωμένος, το αιώνιο μπαστούνι, το αθώο χαμόγελο.
- Ω, τον αγαπητόν.
- Με θυμάστε;
- Μα τι λέτε, αλίμονο. Μπορεί να πέρασα προ πολλού τα 80, η μνήμη όμως δεν μ' εγκατέλειψε. Έλα να καθήσουμε εδώ στη γωνία. Πώς τον πίνεις;
- Έρχονται οι καφέδες, βγάζεις να πληρώσεις.
- Επεμβαίνει ο σερβιτόρος:
- Μα τί κάνεις, ο κύριος Λάμπας δεν αφήνει να πληρώσει κανένας.
- Πληρώνει, ησυχάζει.
- Λοιπόν, αγαπητέ, τώρα η Άρνη άλλαξε. Όταν χτίστηκε στα 1921-22 έρχονταν εδώ η αριστοκρατία τής εποχής, άντρες και γυναίκες. Χωρικός δεν πα-

τούσε στην Άρνη. Τώρα βέβαια όλα έχουν αλλάξει.

Πετάγεται παλιός δικηγόρος:

- Πριν χτιστεί η «Άρνη» υπήρχε εδώ ένα μικρό καφενείο, κάτι μικρές αποθήκες, δέντρα. Ο περισσότερος χώρος ήταν άδειος. Όταν χτίστηκε η «Άρνη» έγινε το κέντρο τής καλής κοινωνίας. Στα χρόνια μου λέγαμε το ανεπανόληπτο «θα σου βάλω και καπέλο και στην «Άρνη» θα σε πάω!» (οι κυρίες τότε φορούσαν καπέλα). Αν χορέψαμε εδώ μέσα...

- Να σας εξηγήσω, επεμβαίνει ο παλιός ιστορικός τής Καρδίτσας. Αρχικά οι καρδισιώτικοι χοροί γίνονταν στο παλιό Γυμνάσιο που χτίστηκε στα 1887. Τότε το ονομαστό «Γυαλί - καφενέ» (στην θέση της «Τιτάνιας») ήταν ακόμη παράγκα. Γύρω στα 1905-1907 χτίστηκε το κτίριο, που στην δεκαετία τού '30 ονομάστηκε «Τιτάνια». Το «Γυαλί - καφενέ» επεκτάθηκε σ' αυτό, οι χοροί δίνονταν πλέον εκεί. Αυτό κράτησε ως τα 1922 που χτίστηκε η «Άρνη». Τότε η κοσμική κίνηση, οι χοροί, μεταφέρθηκαν οριστικά πλέον εδώ, ως την Κατοχή.

- Και το «Παυσίλυπο»;

- Το «Παυσίλυπο» έγινε στα 1901 αλλά ούτε φως υπήρχε στην αρχή, ούτε μεγάλη αίθουσα. Χοροί δίνονταν εκεί μόνο το καλοκαίρι. Φυσικά, μεταπολεμικά, όταν χτίστηκε η καινούργια αίθουσα στη Δεντροφυτεία, ο κόσμος άρχισε να συχνάζει εκεί.

- Θυμάστε τίποτε το ιδιαίτερο από την παλιά «Άρνη»;

- Ου κόσμος, κακό. Θυμάμαι, απ' έξω οι μικροί έβγιναν τα τζάμια για να βλέπουν μέσα το θέαμα. Και τα θεωρεία στους χορούς γεμάτα, έρχονταν καμιά φορά και οι δικαστικοί. Οι επίσημοι έπιαναν εδώ κάτω, κάτω ήταν και η ορχήστρα. Ένα μέρος τού σημερινού ξενοδοχείου μετατρεπόταν σε κουζίνα, παρασκευάζαν εκεί τα φαγητά για τον κόσμο.

- Και στο μέρος τής σκηνής;

- Στο μέρος της θεατρικής σκηνής που τώρα καλύφθηκε, πήγαινε κι εκεί κόσμος. Η ορχήστρα ήταν κάτω. Θυμάμαι, πέρασαν απ' την «Άρνη» ένα σωρό αθηναϊκοί θιάσοι, ότι καλύτερο διέθετε προπολεμικά η Ελλάδα.

- Θυμάμαι κάτι χαρακτηριστικό με τη Γαβριέλλα, διακόπτει ένας απόστρατος. Την θυμάστε την Γαβριέλλα;

- Πώς, πώς...

- Ναι. Ήταν μια καθηγήτρια γαλλικών, άγνωστης εθνικότητας, μάλλον μαροκινή. Φάνηκε στην Καρδίτσα γύρω στα 1918. Έμενε εδώ σ' ένα δωμάτιο τής «Άρνης», εδώ παρέδιδε γαλλικά. Κατ' άλλους, τα γαλλικά ήταν πρόφαση να καμουφλάρει την κατασκοπεία που έκανε. Ο Θεός κι η ψυχή της... Μάλιστα, ήταν και απαιτητική με τους μαθητές της. «Εσύ θα μου φέρεις αυτό, εσύ το άλλο», έλεγε...

- Είπατε ότι θυμάστε κάτι χαρακτηριστικό.

- Α, ναι. Όταν έπαιζε θιάσος, στις πρώτες θέσεις καθόταν πάντα η Γαβριέλλα. Άσχημη, κοκκαλιάρια, το αιώνιο μαντίλι στο κεφάλι. Μια μέρα η παράσταση αργούσε ν' αρχίσει. Η αίθουσα φίσκα, ο κόσμος ανυπομονούσε. Η Γαβρι-

9. Θεσσαλική Φωνή, 17 έως 21-1-1926

10. Θεσσαλική Φωνή, 23-1-1926, 14-11-1926

11. Θεσσαλική Φωνή, 13 και 14-11-1926

12. Θεσσαλική Φωνή, 27-10-1928 κλπ.

13. Θεσσαλική Φωνή, 24-12-1925

14. Θεσσαλική Φωνή, 17-1-1926

15. Θεσσαλική Φωνή, 29-1 και 4-2-1926

16. Θεσσαλική Φωνή, 11-4-1926

έλλα έμενε στην «Άρνη», δεν είχε πρόβλημα, ερχόταν όμως πριν της ώρας για την αναγκαία «παράσταση». Άλλωστε οι δικαστικοί με τους οποίους έκανε συχνά παρέα τής κρατούσαν θέση. Επωφελούνταν κι αυτοί να βελτιώσουν τα γαλλικά τους, δωρεάν.

» Κάποτε η αυλαία άνοιξε, κάποιος ηθοποιός θέλησε να δώσει εξηγήσεις:

- Κυρίες και κύριοι, καταλαβαίνω την ανυπομονησία σας. Ζητώ συγγνώμη εκ μέρους τού θιάσου. Θα πρέπει όμως με λύπη μου να σας αναγγείλω ότι δυστυχώς η πρωταγωνίστριά μας κωλύεται να εμφανιστεί απόψε...

»- Να παίξει η Γαβριέλλα! Φώναξε από κάτω ένας καμπούρης.

Τι ήταν να το πει, σείστηκε η «Άρνη». Απειλούσε εκείνη θεούς και δαίμονες, μηνύσεις και τα ρέστα. Τρόμαξαν οι ψυχραιμότεροι να διευθετήσουν τη διαφορά.

- Θυμάμαι κι εγώ, διακόπτει ο δικηγόρος, που έπαιζαν εδώ διάφοροι θιάσοι. Εδώ θαυμάστηκε κι ο δικός μας Πωλ με το «Παιδικό Θέατρό» του. Θυμάμαι σε μια παράσταση, προπολεμικά, μια τελειόφοιτη τραγουδούσε, είχε τόσο ωραία φωνή. Ο κόσμος άκουγε μαγεμένος. Ένας ακροατής της την ερωτεύθηκε κερουνοβόλα, παντρεύτηκαν σχεδόν αμέσως.

- Ξέρω, ξέρω, επεμβαίνει ο απόστρατος, δεν ήταν όμως μόνο η φωνή.

- Ναι, βέβαια... Και μια άλλη φορά, θυμάμαι, είχε χορό επί δημάρχου Χατζημήτρου, έπαιζε η δημοτική μπάντα. Πάνω στο φόρτε η μουσική σταματάει.

»- Τι συμβαίνει παιδιά;

»- Δεν έχει άλλο, τα παιδιά κουράστηκαν, λέει ο μαέστρος.

Πλησιάζει ο Χατζημήτρος:

»- Τι ζητάν τα παιδιά;

»- Αύξηση.

»-Μα τα είπαμε στο Δημαρχείο. Και πόση αύξηση θέλετε;

»- Τόση.

Συμφώνησαν. Σε λίγο νέα διακοπή.

» - Ξέρετε, κύριε Δήμαρχε, τα παιδιά δεν συμφωνούν. Δεν θέλουν τόση αύξηση, αλλά τόση...

Φασαρία, κακό... Ου, τί μας θύμισες σήμερα. Τα καλύτερα χρόνια μας είναι συνδεδεμένα με την «Άρνη». Ύστερα άρχισε η κατρακύλα. Ήρθε η Κατοχή, οι Ιταλοί κατέλαβαν το κτίριο. Εγκατέστησαν εδώ τη Διοίκηση, ύψωσαν την ιταλική σημαία.

Ναι, βέβαια, μετά θυμάσαι. Πρωί κι απόγευμα η ιταλική μπάντα να διασχίζει την κεντρική οδό Στ. Λάππα, να υψώνει, να κατεβάζει την σημαία στην «Άρνη». Κι έπρεπε να μένεις ακίνητος, όπου κι αν είσαι. Κι ο κόσμος, να χώνεται στα κοντινά μαγαζιά, στα βιβλιοπωλεία τής οδού Λάππα, στα φαρμακεία, να αποφύγει την ταπείνωση. Ναι, βέβαια, θυμάσαι τον γιατρό με το καπέλο να συνεχίζει (αφηρημένος;) το βάδισμα, χύθηκαν οι καραμπινιέροι πάνω του. Τον ποδηλάτη να διασχίζει τον δρόμο έξω από την «Άρνη» σε ώρα «υποστολής», γλύτωσε φτηνά με δυο σκαμπίλια...

Κι ύστερα α, ναι, η απεργία. Ξημέρωσε ένα πρωί (Απρίλιος του '42) κι οι Ιταλοί βρήκαν την πόλη νεκρή, θεόκλειστα όλα. Νόμισαν πως μπήκαν ένοπλοι στην πόλη, οχύρωσαν με σακιά την «Άρνη» την είσοδο, τους εξώστες.

Είχε προετοιμαστεί μεθοδικά η απεργία. Κατά τομείς ειδοποιήθηκαν όλοι να κλείσουν τα μαγαζιά τους. Δεν έπρεπε να παρακούσει κανένας, η πείνα είχε φτάσει στο απροχώρητο.

Η Επιτροπή των απεργών πήγε στην «Άρνη». Μίλησε ένας εκπρόσωπος, μετέφραζε ο διερμηνέας:

- Η πράξη σας αυτή είναι ευθέως επαναστατική και ως τοιαύτη θα αντιμετωπιστεί, είπε ο Ιταλός Διοικητής.

- Η πράξη αυτή, είπε ο εκπρόσωπος, δεν εστρέφετο κατά των Ιταλικών αρχών Κατοχής, αλλά κατά των Ελληνικών Αρχών για την μη διανομή τροφίμων.

- Στο φασισμό, απάντησε ο Ιταλός, αυτή η πράξη τιμωρείται στα έξι μέτρα. Βλέπω όμως πως είστε νοικοκυραίοι! Για πρώτη φορά σας το συγχωρώ...

Κάλεσε ο Ιταλός στο τηλέφωνο τον στρατηγό Τζελοζο. Του ανέφερε τα γεγονότα, διέταξε ο στρατηγός να γίνει σε δυο μέρες διανομή σουσαμιού (δυο οκάδες κατ' άτομο).

Κατεβαίνουν απ' την «Άρνη» τα μέλη της Επιτροπής, κάτω περιμένουν διάφορα στελέχη.

- Τι έγινε;

- Το και το.

Αγκαλιάζονται.

Έπαιζε στο καφενείο τής «Άρνης» ωραίο πιάνο ο Ιταλός παπάς, τραγουδούσε ιταλικές καντσονέτες. Περνώντας απ' έξω άκουγες τραγούδια, όχι για πόλεμο, για την μητέρα, την επιστροφή στην πατρίδα.

Φεύγουν οι Ιταλοί (12 Μαρτίου 1943), γίνεται κατάληψη της «Άρνης», στο ισόγειο το καφενείο γίνεται Αναγνωστήριο.

Το Νοέμβριο του '43 ξαναμπαίνουν εκδικητικοί οι Ναζί, θα φύγουν για πάντα στις 2 Σεπτεμβρίου του '44. Απελευθέρωση, κόσμος, κόσμος.

- Θες να δεις με τα κυάλια; σε ρωτάει ένας πιτσιρικάς, μετέπειτα υπουργός.

- Πού;

- Στην «Άρνη».

Ανεβαίνεις με κάποιο δέος, ένοπλοι ανεβοκατεβαίνουν τις σκάλες. Στα σκαλιά τού τρούλου διστάζεις:

- Καλά, θ' ανεβούμε και πάνω;

- Ναι, στον τρούλο είναι το παρατηρητήριο.

Ανεβαίνεις τα μικρά σκαλάκια, μπαίνεις, για πρώτη και τελευταία φορά, στον γωνιακό τρούλο. Τριγύρω αραδιασμένα τα πολυβόλα, οι κάσες με τις σφαίρες. Παίρνει ο φίλος από κάποιον ένοπλο τα κυάλια, βγαίνεις στον εξώστη:

- Να, κοίτα.

- Πω, πω, τι βαριά κυάλια είναι αυτά!

Οι Καμινάδες στα μάτια σου, τα Άγραφα στην απέναντι στέγη...

- Κοίτα, κοίτα...

Σεισμοί τού 1954 κι η αγωνία σου μη γκρεμιστεί το ωραιότερο κτίριο της Θεσσαλίας, η «Άρνη». Τραυματίζεται και αυτή θανάσιμα, γκρεμίζεται ο μισός

πάνω όροφος, μαζί πάει ο κι ο τρούλος! Και να 'ναι μόνο αυτό... Θανάσιμες «ενέσεις», μπετόν εξαφανίζουν τα αρχιτεκτονικά και διακοσμητικά της στολίδια, η «Άρνη» τώρα σκιά τού άλλοτε εαυτού της. Έχεις ή θέλεις να έχεις καμιά φορά την ψευδαίσθηση πως μπορεί κάποτε να ξαναοίξει η θεατρική της σκηνή (που πάντα υπάρχει πίσω από ένα πρόχειρο «παραπέτασμα»), να ξαναδείς το δάπεδο που δόξασε ο Βεάκης, η Κοτοπούλη, ο Νέζερ, ο Καλομοίρης...

Η επιλογή

Ήταν τότε που ήταν στα πράγματα οι κατοχικές οργανώσεις. Στην οργάνωση Νεολαίας, στο τμήμα Θεάτρου συγκεκριμένα, τον πρώτο και τελευταίο λόγο είχε ο Πωλ, ιδίως στο θέμα τής επιλογής τών ηθοποιών, για τις απανωτές παραστάσεις που έδιναν. Δεν σήκωνε σ' αυτό κουβέντα, ήταν ιδιότροπος, ανυποχώρητος, έστω κι αν δημιουργούσε προβλήματα. Ο υπεύθυνος της Νεολαίας, φίλος τού Πωλ, γνώριζε τα χουΐα του, εκείνη όμως την μέρα πάτησε πόδι στο φουαγιέ τής «Άρνης».

- Τρελλός είσαι; Πώς να πάω να την ζητήσω απ' τον πατέρα της; Αυτός είναι απόστρατος αξιωματικός, συντηρητικός άνθρωπος, τί θα πει αν του ζητήσουμε την κόρη του για το θέατρο;

- Εγώ θέλω αυτήν, ο ρόλος θέλει κοπέλα όμορφη, δεν βλέπω άλλη πιο κατάλληλη.

- Τότε να πας να την ζητήσεις εσύ...

- Εγώ, ξέρεις; πρώτον είμαι ντροπαλός, και δεύτερον εσύ είσαι γνωστό μέλος της οργάνωσης, θα σου την δώσουν!...

Με τα πολλά ο άλλος υπεχώρησε. Έστειλε έναν «νεολαίο» να ειδοποιήσει τον πατέρα της να έλθει στην «Άρνη».

Στο άκουσμα ο πρώην αξιωματικός ότι τον ζητούν στην Οργάνωση (είχε πάψει να περνάει κι απ' έξω!) χλώμιασε. Προσπάθησε να μαντέψει σε τί έσφαλε, πού δεν φέρθηκε καλά. Έφτασε όχι χωρίς φόβο στην «Άρνη», παρουσιάστηκε στον υπεύθυνο.

- Είμαι ο τάδε, με ζητήσατε...

- Α! μάλιστα καθήστε! Ξέρετε εμείς (και τα λοιπά και τα λοιπά).

- Γι' αυτό μόνο με καλέσατε;

- Γι' αυτό.

Σηκώθηκε με ανακούφιση:

- Ευχαρίστως! Ευχαρίστως! Να παίξει!...

Έπαιξε η κοπέλα και μάλιστα διεκρίθη. Είχε διαίσθηση ο μεγαλύτερος θεατράνθρωπος της Θεσσαλίας.

Η ταυτότητα

Η αναχώρησή τους για το Βουνό έκανε μπαμ στην πόλη. Τέλη '42, αρχές '43. Εκείνο που πείραξε τις Ιταλικές αρχές Κατοχής δεν ήταν οι 3-4 επί πλέον (ανάμεσά τους και ο Σούλης Νασιάκος) που βγήκαν στο κλαρί, αλλά το ότι ήταν επώνυμοι, παιδιά γνωστών και πλουσίων οικογενειών.

Μάζεψαν στην Διοίκηση της «Άρνης» τ' αδέρφια και τους πατεράδες τους. Αφού τους τά 'ψαλαν με υπαινιγμούς και απειλές, στο τέλος διάλεξαν δυο απ'

τ' αδέρφια τών φυγάδων.

- Πηγαίνετε να τους φέρετε πίσω, άλλως θα υποστείτε τις συνέπειες...

- Πού να τους βρούμε;

- Να πάτε να τους βρείτε. Έχετε 48ωρη προθεσμία να τους φέρετε πίσω.

Άλλως...

Ξεκίνησαν οι δυο τους προς τα βουνά. Μετά από πολύωρη διαδρομή έφτασαν στην Καστανιά. Βρήκαν την Οργάνωση, αλλά ήταν «άτυχοι», ο επικεφαλής καθηγητής Γιάννης Κοσπεντάρης - γνωστός για την μετριοπάθειά του - έλειπε την μέρα εκείνη, απευθύνθηκαν σε άλλον:

- Φύγετε, γιατί..., είπε εκείνος απειλώντας τους.

Γύρισαν στην πόλη με μαύρες σκέψεις, παρουσιάστηκαν στην «Άρνη».

- Δεν τους βρήκαμε πουθενά...

- Τότε θα πάτε μέσα, είστε από τώρα κρατούμενοι.

Ξαφνικά, ο ένας απ' τους δυο έκανε μια έσχατη προσπάθεια.

- Ακούστε, είπε, εγώ είμαι τραυματίας τού Ελληνοϊταλικού Πολέμου, ορίστε και το τραύμα στο πίσω μέρος τής κεφαλής.

- Την ταυτότητά σας, είπε ο Ιταλός αξιωματικός.

- Ορίστε.

Την κοίταξε, στάθηκε προσοχή και τον χαιρέτησε στρατιωτικά:

- Είστε ελεύθερος, εμείς σεβόμαστε τους στρατιωτικούς που μας πολέμησαν!

Τον άφησαν ελεύθερο κι έφυγε αυθημερόν για Αθήνα. Σε λίγες εβδομάδες μαζί με άλλους γνωστούς βρέθηκαν ψηλά στη Ρεντίνα.

Η παράβαση

Προηγείτο η μικρή ορχήστρα κι ακολουθούσε άγημα Ιταλών στρατιωτών. Σταματούσαν εν παρατάξει στην Άρνη κι εκεί ύψωναν, στον ιστό τού κεντρικού εξώστη τού πρώτου ορόφου, κάθε πρωί την σημαία. Το απόγευμα η υποστολή.

Με το πρώτο συνθηματικό σάλπισμα έπρεπε οι πάντες να σταθούν προσοχή όπου κι αν ήταν. Έπρεπε να είσαι υπομονετικός, η τελετή κρατούσε κάμποσο, τυχόν παράβαση εθεωρείτο ύβρις.

Υπήρξαν παντοειδείς παραβάσεις. Μια μέρα ο γιατρός Κωνσταντίνου συνέχισε απτόητος την πορεία, εκεί κοντά στού Πανουργιά, κι έπεσε, λένε, ξύλο. Ένα απόγευμα ζωγράφος διέσχισε με ποδήλατο, κατά την ώρα της «τελετής», την οδό Κ. Τερτίπη (Α. Παπανδρέου), και συνέχισε με φόρα μπροστά στην Άρνη. Καιροφυλακτών Ιταλός άρπαξε ένα δίτροχο, τον πρόλαβε κοντά στού Φώλα επί της Καραϊσκάκη και του 'δωσε μερικές.

Όμως μια - δυο φορές - θα υπήρξαν κι άλλες - παρέστης μάρτυρας ασυνήθιστης ομαδικής παράβασης. Με το πρώτο σάλπισμα, αντί οι πολίτες να σταθούν προσοχή, χώθηκαν εν τάχει στα διπλανά καταστήματα τής οδού Στέργιου Λάππα. Ούτε γάτα ούτε ζημιά, ομαδική παθητική, ουσιαστική αντίσταση!

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, Πέμπτο και Έκτο, 1987, 1993-1993, και 1995)

Φωτ. 527. Θυμάστε τη Λιτανεία του πολιούχου μας Αγίου Σεραφείμ; (βλ. τις πρώτες σελίδες του Λευκώματος). Η πορεία της Λιτανείας συνεχίζεται στο ύψος της «Άρνης»

που διακρίνεται αριστερά. Στην δεξιά πλευρά οι οικίες Μαντζιάρα, Κρικέλλη, Τσιρκί-κη κ.ά.. (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935),

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 281

Φωτ. 528. Είμαστε ακριβώς έξω από την «Άρνη», στην αρχή τής οδού Καραισκάκη (Σιδηροδρόμου). Μπορούμε είτε να προχωρήσουμε προς την κεντρική πλατεία είτε να ακολουθήσουμε την οδό Καραισκάκη που είναι μπροστά μας. Στον δρόμο αυτόν γινό-

ταν, έως περίπου το 1940, το «νυφοπάζαρο» - περίπατος. Ας προτιμήσουμε την δεύτερη λύση και θα επανέλθουμε μετά την σύντομη σχετικά περιπλάνησή μας προς βορράν τής πόλεως (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 180

Φωτ. 529. Απέναντι ακριβώς από την «Άρνη» και στην αρχή τής οδού Καραϊσκάκη - εκεί περίπου που είναι το αυτοκίνητο στην προηγούμενη φωτογραφία- λειτουργούσε από το 1937 έως το 1945 το εκλεκτό εστιατόριο του Γιώργου Καρβούνη και του κουνιάδου του Κώστα Χαντζιάρα. Το 1945 το εστιατόριο κήχη και το 1946 οι ίδιοι επιχειρη-

ματίες άνοιξαν νέο εστιατόριο στην κεντρική πλατεία - τα «Ηλύσια», κάτω ακριβώς από το «Πάλλας» (βλ. κατωτέρω). Στην φωτογραφία μια μοναδική όψη τού εσωτερικού χώρου τού εστιατορίου. Ο Καρβούνης αριστερά στον πάγκο, στο βάθος.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 282

Φωτ. 530. Από την Λιτανεία τών λειψάνων τού Αγίου Σεραφεΐμ στο ίδιο ακριβώς σημείο με την προηγούμενη φωτογραφία. Στην δεξιά πλευρά το ισόγειο κτίσμα με τον τσί-

γκο ήταν το δικηγορικό γραφείο τού Βασιλείου Δημ. Λάππα (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 280

Φωτ. 531. Η Καρδίτσα στο πόδι, παρευρισκόμαστε κι εμείς, έστω νοερά, στην μεγαλοπρεπή λιτάνευση των λειψάνων τού πολιούχου μας. Οι εξώστες τής «Άρνης» και τα

συνεχόμενα κτίσματα - αριστερά - γεμάτα κόσμο. Χαρά Θεού! (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 169

Φωτ. 532. Στο ίδιο πάντα σημείο - αρχή της οδού Καραϊσκάκη - διακρίνεται ο άγιος Μητροπολίτης Ιεζεκιήλ μπροστά από τους επισήμους (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρότσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 281

Φωτ. 533. Στο ίδιο περίπου σημείο δεκαεπτά χρόνια αργότερα. Δεύτερος απ' αριστερά, στο μέσον, ο τότε Μητροπολίτης Κύριλλος. Διακρίνεται ο Νομάρχης Καρδίτσας Γρηγ. Σακκάς, δίπλα του ο τότε υπουργός της Ε.Π.Ε.Κ. (Πλαστήρα) Στέλιος Αλλαμανής

(με τα γυαλιά), ο εκπρόσωπος της τότε κυβέρνησης Παπαπολίτης και δίπλα του ο Δήμαρχος Καρδίτσας, Αθανάσιος Μπλατσούκας. (Φωτ. Δημ. Τσούτσου 4.5.1952).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 283

Φωτ. 534 - 535. Οι δυο φωτογραφίες από το ίδιο περίπου σημείο τής οδού Καραιϊσκάκη με τις προηγούμενες. Δεξιά τα συνεχόμενα κτίσματα της «Άρνης» που συναντήσαμε σε προηγούμενες εικόνες. Στην πρώτη - όπου το καροτσάκι - μόλις διακρίνεται το κουρείο Μπίτη. Ο ιδιοκτήτης του διετέλεσε και χοροδιδάσκαλος στην πόλη.

Ο δρόμος στο βάθος οδηγεί στον Σιδηροδρομικό Σταθμό, στο τέρμα τής οδού. Σιγά

- σιγά θ' ακολουθήσουμε αυτόν τον δρόμο. Δεξιά στην χειμωνιάτικη φωτογραφία, ασπούμε μια καλημέρα στους πρωϊνούς διαβάτες, δηλαδή στον δημοσιογράφο Γιάννη Ιακωβάκη και στον Δήμαρχο Καρδίτσας Κώστα Χατζημήτρο. (Φωτ. Αφών Δόντα 1935 π. η πρώτη και από τον Ιανουάριο 1938 η δεύτερη).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 172-173

Φωτ. 536. Φανταστική εικόνα από το ίδιο περίπου σημείο, με την «Άρνη» πάντα αριστερά. Το μεσαίο κτίσμα αριστερά στέγαζε για πολλά χρόνια την Αγροτική Τράπεζα, ενώ στο γωνιακό είχε το δικηγορικό του γραφείο ο Ιω-

άννης Τσικρίκης, συγγενής τού σπινονόματου άλλοτε Δημάρχου. Στον ίδιο χώρο σήμερα στεγάζεται καφεενείο. Δεξιά μόλις διακρίνεται η αρχή τής οδού Ταλιαδούρου (Φωτ. Κ. Ζημέρη, 1935 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 180. Η ίδια φωτογραφία δημοσιεύθηκε στα «Θεσσαλικά Χρονικά» τού 1935

Φωτ. 537. Γαλήνιες ώρες στην οδό Καραϊσκάκη στο ύψος της διασταύρωσης (αριστερά) με την οδό Υψηλάντου. Διακρίνεται αριστερά η Εθνική Τράπεζα. Δεξιά το «βάθρο» τού τροχονόμου για τις ώρες αιχμής. (Φωτ. 1957).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 187

Φωτ. 538. Όπως είμαστε στο ύψος της πετρόκτιστης Εθνικής Τράπεζας - μνημείο τέχνης για την πόλη - ανηγέρθη την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα - ας ρίξουμε γύρω μας μια ματιά, άλλωστε το χιόνι προδιαθέτει ευχάριστα. Στο βάθος η οδός Υψηλάντου,

μπροστά μας η Καραϊσκάκη. Χαρακτηριστική είναι η μικρή σκαλίτσα στο παράθυρο του ισογείου της Εθνικής Τράπεζας που δεν υπάρχει σήμερα. Χιονισμένη γοητευτική Καρδίτσα του 1935 (Φωτ. Αφών Δόντα).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 174

Φωτ. 539 - 540. Η είσοδος της Εθνικής Τράπεζας και η βορειοδυτική πλευρά του κτίσματος. Στα δεξιά, στην πρώτη φωτογραφία, μόλις διακρίνονται τα κάγκελα του εξώστη. Στον ίδιο εξώστη δεξιά, η κυρία είναι η σύζυγος του προπολεμικού διευθυντή τής

Τράπεζας - οι εκάστοτε διευθυντές της κατοικούσαν στον επάνω όροφο. Θαυμάσια σκαλιστή πέτρα, ωραία διακοσμητικά στοιχεία, περίτεχνα κάγκελα, διαλεχτή πλακόστρωση (Φωτ. 1957 και δεκαετίας του 1930 αντιστοίχως).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 173 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 541. Η βόρεια πλευρά της Τράπεζας. Στο μέσον περίπου μόλις διακρίνεται η παρקיζείμενη οδός Μεγάλου Αλεξάνδρου, ενώ στο βάθος δεσπόζει η αποθήκη Στάνα και λίγο αριστερά της αποθήκης, η τούβλινη διώροφη οικία Μυλωνή, όπου διέμενε ο γειτονός Λάμπρος Τσαγανός (γωνία Αβέρωφ και Μεγ. Αλεξάνδρου). Στο μέσον περι-

που της φωτογραφίας μόλις διακρίνεται το Ηλεκτρικό Εργοστάσιο και λίγο πιο αριστερά, μεγάλος σταυρός μπροστά από τον τότε υπάρχοντα εκεί μικρό Ναό του Αγίου Γεωργίου. Η Καρδίτσα πνιγμένη στο πράσινο (Φωτ. Αφών Δόντα, 1920 π).

Αξίζει να σημειώσουμε ότι δεν έχει ανεγερθεί ακόμη η Νέα Δημοτική Αγορά.

(Η ίδια φωτογραφία στο βιβλίο της Μαρούλας Κλιάφα «Θεσσαλία 1881-1981 - Εκατό χρόνια ζωής», Εκδ. Κέδρος, 1983).

Φωτ. 542. Πάντα έξω από την Εθνική Τράπεζα, πεζοπορούμε μαζί με τους περιπατητές της φωτογραφίας με βήμα σημειωτόν και πισωγυρίσματα για να δούμε, ει δυνατόν, όλες τις αξιόλογες πτυχές της παλιάς πόλης. Άλλωστε, η οδός Καραϊσκάκη ήταν ο

καθιερωμένος δρόμος περιπάτου πριν αντικατασταθεί μεταπολεμικά από την οδό Λαρίσης, ήδη Δ. Τερτίπη (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 174

Φωτ. 543. Στην προέκταση των κτισμάτων της Άρνης και έναντι της Εθνικής Τράπεζας, αριστερά στην φωτογραφία, στήθηκε από το 1936, μερίμνη του τότε Δημάρχου Καρδίτσας Κώστα Χατζημήτρου, η προτομή του ήρωά μας Γ. Καραϊσκάκη πάνω σε μεγαλοπρεπές πέτρινο βάθρο. Στο ίδιο περίπου σημείο υπάρχει η προτομή σήμερα, μετά

από πολλές περιπέτειες και υπό διαφορετική κάπως μορφή. Πίσω από το βάθρο διακρίνεται αριστερά το παλιό Κ.Τ.Ε.Λ. Καρδίτσας με το γραφικό αέτωμα στην πρόσοψη. Ήσυχη πόλη, 1950 (Φωτο - Παπαδόπουλου).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 186

Φωτ. 544. Το μεγαλοπρεπές βάθρο με την προτομή του Καραϊσκάκη όπως ήταν το 1950. Δεξιά η οικία των άλλοτε πολιτικών και υπουργών Σπύρου και Σάκη Ταλιαδούρου - η οικία γκρεμίστηκε πριν από μερικά χρόνια (Φωτο - Παπαδόπουλου).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 186

Φωτ. 545 - 546. Αριστερά προπολεμική εικόνα τής προτομής Καραϊσκάκη, στο ίδιο πάντα σημείο, χωρίς το σιδερένιο μεταγενέστερο κιγκλίδωμα. Αριστερά μόλις διακρίνεται η οικία Ταλιαδούρου (Φωτ. Κ. Ζημέρη, 1935 π. Δημοσιεύθηκε και στα «Θεσσαλι-

κά Χρονικά», 1935).

Δεξιά, από μεταπελευθερωτική εκδήλωση τής τότε «Ενιαίας Πανελλαδικής Οργάνωσης Νεολαίας», μάλλον περί τον Δεκέμβριο του 1944 στο ίδιο σημείο.

Φωτ. 547 - 548. Αριστερά ημέρα σημαδιακή για την πόλη, Μάρτιος 1945. Τον μήνα αυτόν ειρήλθε παρελαύνοντας στην πόλη από το βάθος τής οδού Καραϊσκάκη (Σιδηροδρομικός Σταθμός), η Εθνοφυλακή, τμήμα δηλαδή του νεοϊδρυθέντος μετά την απελευθέρωση της Χώρας (1944) Εθνικού Στρατού. Έγινε δεκτή με ενθουσιασμό και ζωηρότατα χειροκροτήματα από τους μεν (ο γράφων θυμάται με συγκίνηση εκείνη την ημέρα,

βρισκόταν έναντι της Άρνης, στο πιο επίκαιρο σημείο τής οδού Καραϊσκάκη), και με αποδοκμασίες από τους δε, όπως οι νεαροί τής φωτογραφίας που έχουν σκαρφαλώσει στο βάθρο τού Καραϊσκάκη. Δεξιά μαθήτριες πλαισιώνουν το ίδιο βάθρο τον Απρίλιο του 1946. Λάμπει στο βάθος τών φωτογραφιών η οικία Ταλιαδούρου.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έκτο και Δέκατο, 1995 και 1999, σελ. 164 και 267 αντιστοίχως

Φωτ. 549 - 551. Αριστερά επάνω τα Πουλάκια των Οδηγών πίσω από την προτομή Καραϊσκάκη (1948 π.). Δεξιά μαθήτριες του κοντινού Γυμνασίου Θηλέων έχουν συγκεντρωθεί στο ίδιο σημείο με τις σακούλες φαγητού, έτοιμες να αναχωρήσουν από το διπλανό Κ.Τ.Ε.Λ. για σχολική εκδρομή (Φώτο - Δόντα, Μάιος 1949). Κάτω μεταπολεμική φωτογραφία στο ίδιο σημείο.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έκτο και Δέκατο, 1995 και 1999, σελ. 164 και 267 αντιστοίχως οι επάνω φωτογραφίες

Φωτ. 552 - 554. Κατάθεση στεφάνου με την ευκαιρία τής εθνικής εορτής στην προτομή Καραϊσκάκη από τον σημαιοφόρο του Β' Γυμνασίου Φ.Ν.Β. Αριστερά επάνω πίσω από τα μικρά παιδιά, ο Γυμνασιάρχης του Α' οκτατάξιου Γυμνασίου Γιάννης Γούλας, δίπλα του, με το περήφανο παράσημα, ο γυμναστής Δημ. Κασιούρας και πρώτος δεξιά ο Θεολόγος καθηγητής Χρήστος Κοτρώτσιος. Στην ίδια φωτογραφία, δεξιά, μόλις διακρίνεται η Εθνική Τράπεζα, ενώ τα υπόλοιπα κτίσματα της παλιάς πόλης σε ανθρωπίνα, λογικά και οικολογικά μέτρα.

Κάτω αριστερά στο μέσον, πρώτος δεξιά ο Γυμνασιάρχης του Β' Γυμνασίου Αλέκος Βελημέζης και δίπλα του στην σειρά ο τότε Δήμαρχος Αθανάσιος Μπλατσούκας (με το καπέλο στο χέρι), ο Πρωτοσύγκελλος Χρυσόστομος Καλογερέας και ο μόλις διακρινόμενος Μητροπολίτης Κύριλλος (Φωτο - Τζείς, 24-3-1953).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έκτο, 1995, σελ. 166

Φωτ. 555 - 557. Αριστερά η σημαιοφόρος του Γυμνασίου Θηλέων Πιπίτσα Τσιούμα μετά την κατάθεση στεφάνου (Φώτο - Αστήρ, 25.3.1954). Στο μέσον παρέα με συμμαθητές το Πάσχα του 1955. Πίσω τα αυτοκίνητα του τότε Κ.Τ.Ε.Α. στην οδό Κολοκοτρώνη.

Δεξιά τί βλέπουμε; Μήπως η διάσημη ηθοποιός Λωρήν Μπακόλ καταθέτει στην πόλη μας στεφάνι; Όχι, βρε αδελφέ, απλώς είναι η «σωσίας» της μαθήτρια -και πάντα αιθιαλής- Άννα Τζαβέλλα στον ίδιο χώρο (Φώτο - Αστήρ, 24.10.1953).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έκτο, 1995, σελ. 167 οι δύο πρώτες φωτογραφίες

Φωτ. 558. Προχωρούμε σιγά - σιγά πάντα στην αρχή τής οδού Καραϊσκάκη. Βρισκόμαστε στα 1935, μπροστά από τα συνεχόμενα κτίσματα της «Αρνης» και ιδίως από το προαναφερθέν δικηγορικό γραφείο Τσικρόκη - δεν υπάρχει ακόμη προτομή Καραϊσκάκη (στηθήκη στα 1936). Αριστερά στο βάθος η μεγάλη οικία Ταλιαδούρου σε πρώτο

πλάνο, αριστερά ο μεγάλος κήπος τής οικίας Κουτσοκώστα. Ο δημιουργικός Δήμαρχος Κώστας Χατζημήτρος επί το έργον, καθώς η μπουλντόζα ασφαλτοστρώνει την οδό Καραϊσκάκη (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρόιτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 169

Φωτ. 559. Από το ίδιο περίπου ύψος της οδού Καραϊσκάκη μια θαυμάσια εικόνα με την Εθνική Τράπεζα στα δεξιά (1936-1940).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 179

Το βιβλίο ψηφιοποιήθηκε χάρη στη δωρεά του Qualco Foundation

Φωτ. 560. Ας μην χάσουμε έστω και μια «πτυχή» από τις σπάνιες αυτές φωτογραφίες των Αδελφών Δόντα, τα αρνητικά των οποίων διαφύλαξε ως κόρη οφθαλμού η Μαρίτσα Σακελλαρίου - Σπύρου. Στα δεξιά με τις πέντε θύρες το «ιστορικό» ποδηλατάδι-

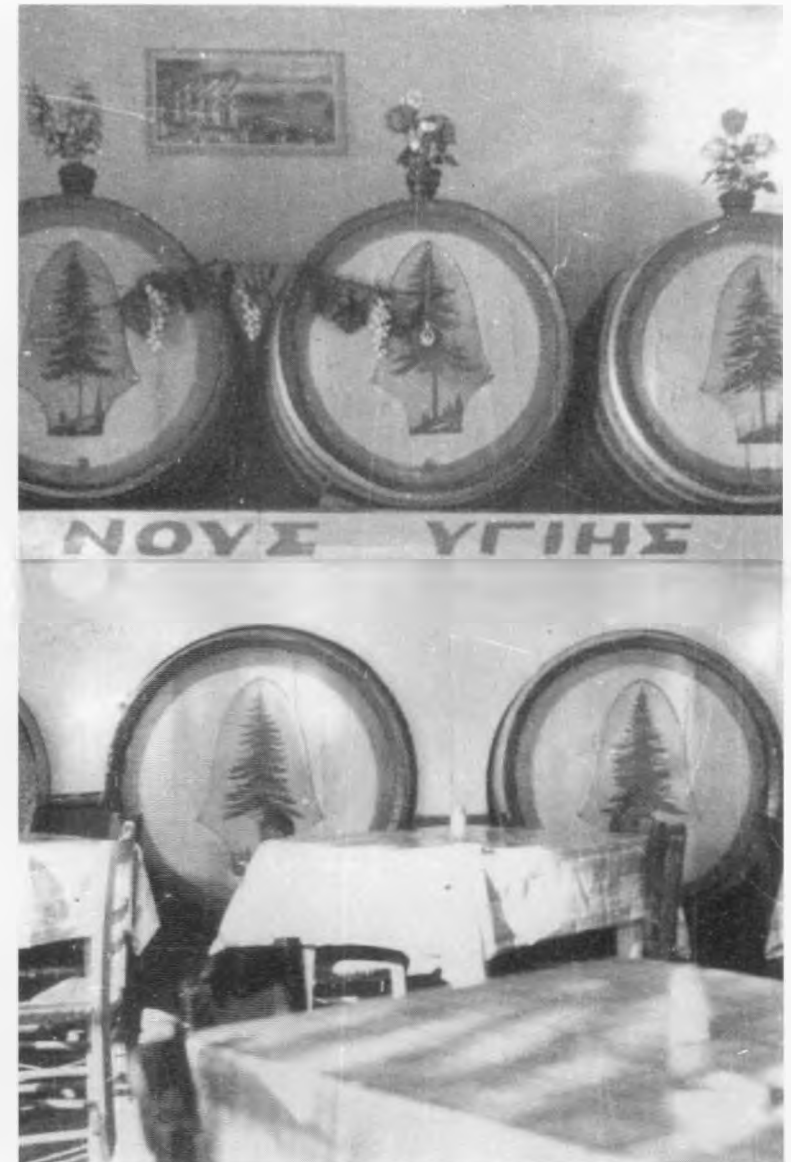
κο Μπίτσιου - του επονομαζόμενου Γκατζόκη - έξ ου και τα ποδήλατα για νοίκιασμα. Προσοχή, περνάει ο παγωτατζής με τα λευκά ρούχα! (Φωτ. Αφών Δόντα. 1935).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 179. Η ίδια φωτογραφία στα «Θεσσαλικά Χρονικά» τού 1935

Φωτ. 501. Στο ίδιο περίπου σημείο της οδού Καραϊσκάκη με την προηγούμενη φωτογραφία. Πολλοί χωρικοί στην πόλη, ίσως είναι ημέρα εβδομαδιαίας αγοράς (Φωτο - Διεθνές, 1935 π.).

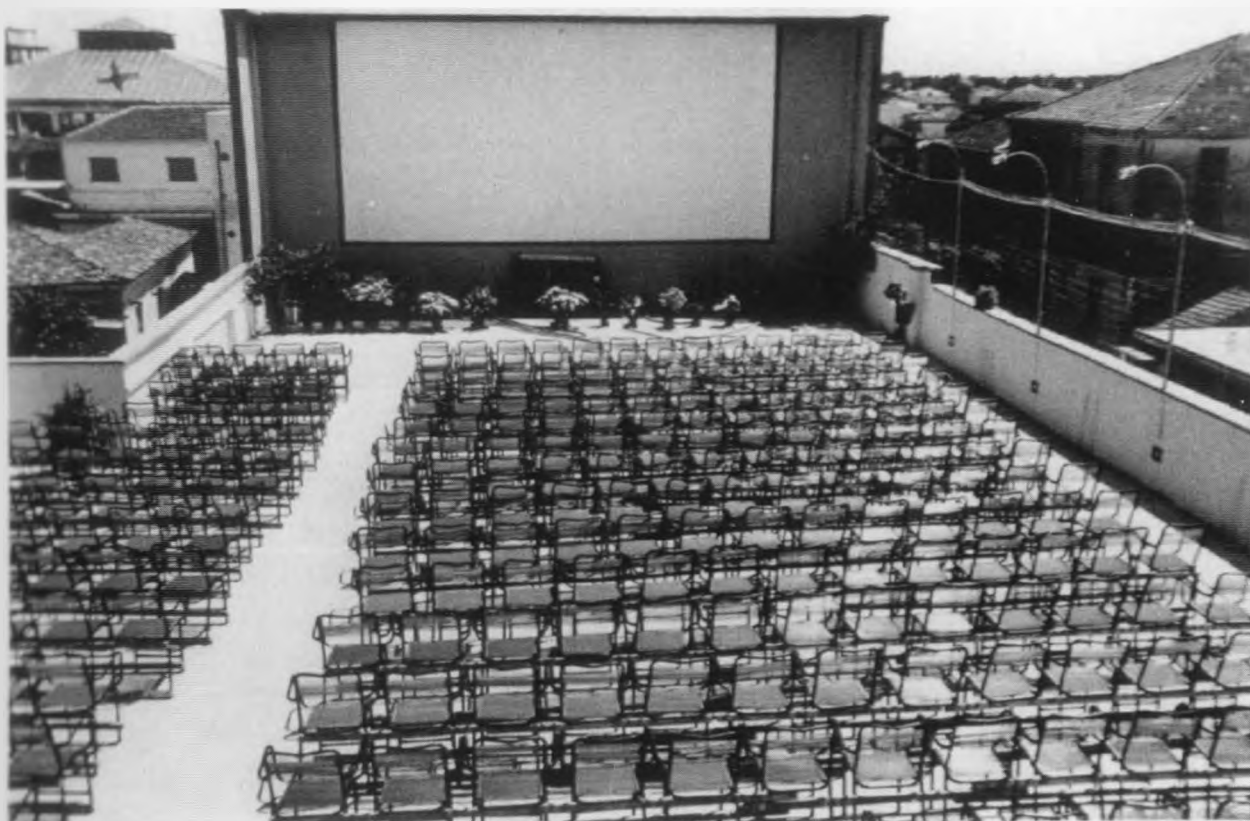
Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 177

Φωτ. 562 - 564. Προχωρούμε βόρεια, πάντα επί της οδού Καραϊσκάκη. Έχουμε αφήσει πίσω μας την «Αρνη», την Εθνική Τράπεζα... Καθ' οδόν, λίγα μέτρα πιο πέρα, καθώς βαδίζαμε προς τον Σταθμό, συναντούσαμε στα δεξιά μας την παλιά ταβέρνα «Ο Έλατος» του φίλου Στέφανου Θεολόγη. Ας εισέλθουμε στα ενδότερα για ένα ποτήρι κρασί, «λάβετε θέσεις», μας φωνάζουν οι πελάτες... Τα κρασοβάρελα δεξιά περιποιημένα και με το καλύτερο πάντα κρασί.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 170-171

Φωτ. 565 - 566 Στα αριστερά τής οδού Καραϊσκάκη και κοντά στην διασταύρωση με την οδό Αβέρωφ χτίστηκε πριν από μερικές δεκαετίες ο κινηματογράφος «Γαλαξίας», χειμερινός και θερινός (επιχειρηματίας Στέφανος Θεολόγης). Στην επάνω φωτογραφία, στο βάθος αριστερά, μόλις διακρίνεται η Δημοτική Αγορά με την γυάλινη στέγη και δεξιά, στην ίδια φωτογραφία, η στέγη τής μεγάλης αποθήκης Στάνα.

Λιξιά στην διασταύρωση των οδών Καραϊσκάκη - μπροστά μας - και Αβέρωφ, που διασχίζει την πρώτη κάθετα. Στο βάθος δεξιά, η άλλοτε οικία Χρυσόστομου Χαντζιάρου. Από την οδό Αβέρωφ και από την αποθήκη Παπασπράτου συγκεκριμένα έφυγαν οι τελευταίοι Γερμανοί με τανκς, στρίβοντας αριστερά - όπου ο σταυρός τής φωτογραφίας - στην οδό Καραϊσκάκη. Στο κέντρο η οικία Στέφανου Γώγου, ο οποίος διατηρούσε παντοπωλείο στο ισόγειο και, συνεχόμενα στην οδό Αβέρωφ, χάνι, το οποίο μόλις διακρίνεται. Αριστερά τής οικίας Γώγου, όπου οι μαρμαρίνοι σταυροί, είναι το άλλοτε μαρμαράδικο Τσίχλα.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 172 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 567. Μια ιστορική φωτογραφία από την γερμανική Κατοχή στην Καρδίτσα. Στην βορειοανατολική γωνία των οδών Καραϊσκάκη 32 και Αβέρωφ - η πρόσοψη επί της πρώτης οδού, απ' όπου και η φωτογραφία- βρίσκεται πάντα η διώροφη οικία, ιδιο-

κτησίας σήμερα των κληρονόμων του παλιού φαρμακοποιού Δημ. Παπαϊωάννου (ανηγέρθη κατά πληροφορίες προ του 1900 από τον Χαλάστρα). Στην οικία αυτή διέμενε για δεκαετίες, όπως και κατά την διάρκεια της Κατοχής, η οικογένεια του φαρμακοποιού

Αλέξανδρου Χριστούλα. Ο γιος του τελευταίου, Μάκης, φαρμακοποιός επίσης, διακρίνεται στα αριστερά της φωτογραφίας, μαζί με την μητέρα του Ευθυμία, το γένος Καραθάνου. Άκουσαν θόρυβο και φωνές και βγήκαν να δουν τί συμβαίνει.

Ένας Γερμανός φωτογράφιζε συμπατριώτες του στρατιωτικούς που καβάλησαν τις κολώνες του μαντρότοιχου. Ο φίλος και συμμαθητής Μάκης τους θυμάται ακόμη, γιατί μερικοί από τους εικονιζόμενους διέμεναν σε ιδιαίτερο χώρο της οικίας αυτής για έναν και πλέον χρόνο (1943 -1944). Από αριστερά ο πρώτος Γερμανός στρατιώτης, ιπποκόμος του τρίτου κατά σειράν εικονιζομένου αξιωματικού, δεύτερος ο ιπποκόμος του τέταρτου κατά σειράν αξιωματικού. Τρίτος ο αξιωματικός Τίο, τέταρτος ο αυστριακής καταγωγής Ζελ, πέμπτος και έκτος δύο γραφείς. Οι δυο αξιωματικοί διέμεναν στο επάνω

δεξιά δωμάτιο - όπου τα ανοιχτά παραθυρόφυλλα - ενώ οι δυο γραφείς στα συνεχόμενα επί της οδού Καραϊσκάκη δωμάτια, όπου και τα γραφεία τους, εφοδιασμένα με ασυρμάτους, τηλέφωνα κλπ. Οι στρατιωτικοί αυτοί ανήκαν σε μάχιμη μονάδα των Ες - Ες, ενώ ο τελευταίος δεξιά στρατιώτης φέρει στο αριστερό μπράτσο την ένδειξη ότι είναι μέλος του ναζιστικού κόμματος (πληρ. Μάκη Χριστούλα). Αξίζει να σημειωθεί ότι στην ίδια οικία στεγάζονταν τα τελευταία χρόνια τα γραφεία αντιστασιακής οργάνωσης, ενώ στους βομβαρδισμούς του πολέμου 1940 -1941 πολλοί γείτονες προσέτρεχαν στην οικία αυτή ως επίσημο καταφύγιο, όπως γράφει η μικρή λευκή επιγραφή, στο κάτω μέρος της σιδερένιας εξώθυρας.

Από την «Παλιά Καρότσι», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 178

Φωτ. 568. Πάντα επί της οδού Καραϊσκάκη. Το πράσινο κυριαρχεί παντού, αντιλαμβανόμαστε γιατί ο τότε γαλήνιος και ρομαντικός αυτός δρόμος ήταν χώρος περιπάτου προ του πολέμου.

Δεξιά ο μαντρότοιχος της οικίας Συρτσάκου - με την σιδερένια θύρα - και αμέσως μετά η οικία Μαντζιάρου (Φωτο - Παπαδόπουλου, 1950).

Φωτ. 569. Στο ίδιο περίπου σημείο με την προηγούμενη φωτογραφία, απλώς καθώς προχωρούμε ρίχνουμε ένα βλέμμα προς τα πίσω, όπου δεσπόζει πάντα η παλιά «Άρνη». Αριστερά ο κήπος τής οικίας Μαντζιάρρα και εν συνεχεία τού Συρτσάκου. Τα αυτοκίνη-

τα που κυκλοφορούν, μικρή ένδειξη ότι τα πράγματα αρχίζουν να δυσκολεύουν καθώς τα χρόνια περνούν και τίποτα σχεδόν δεν θα μείνει όρθιο από την πόλη που ζήσαμε (Φωτο - Παπαδόπουλου 1950).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 187

Φωτ. 570. Η ΟΙΚΙΑ ΤΟΥ ΠΛΑΣΤΗΡΑ. Φθάνουμε ήδη, καθώς προχωρούμε στην Καραϊσκάκη, στο ύψος του κυλινδρόμυλου Ψάρρα (πρώην Σγουρίτσα από το 1905). «Πού είναι ο Έλληνας Ροσελίνα για γυρίσει εδώ μια πράγματι νεορεαλιστική ταινία;», γράφαμε πριν από μερικά χρόνια δημοσιεύοντας την λίαν εντυπωσιακή αυτή φωτογραφία που μας είχε παραχωρήσει το Μουσείο Μπενάκη. Αριστερά τής φωτογραφίας, μέρος του μύλου και τμήμα του αυλόγυρου, όπου οι χωρικοί άφηναν τα ζώα τους ή τα κάβρια τους με το αλεύρι.

Μετά τον μύλο αριστερά διακρίνεται η οικία που διέμενε το ζεύγος Μπέη - Κατσιρέλου. Ο πρώτος σκοτώθηκε από αδέσποτη (;) σφαίρα τον Δεκέμβριο του 1948, καθώς

βγήκε στην οδό Καραϊσκάκη να δει αν έληξε η εμφύλια σύρραξη...

Στα δεξιά τής φωτογραφίας το ακάλυπτο οικόπεδο Χριστιούλα - Αργυρίου. Ακολουθεί, στα δεξιά πάντα, η αδιαμόρφωτη τότε οδός Παλαιολόγου και εν συνεχεία η μεγάλη ημιδιώροφη λευκή οικία, στην οποία διέμενε επί πολλά χρόνια η οικογένεια του ήρωα τής Μικράς Ασίας και κατ' επανάληψιν Πρωθυπουργού Νικολάου Πλαστήρα. Στον επάνω όροφο, όπου το πρώτο από αριστερά παράθυρο (επί τής οδού Καραϊσκάκη) ήταν το υπνοδωμάτιο του Νικολάου Πλαστήρα. Στο συνεχόμενο των γωνιών του και στο τρίτο των αδελφών του ή των υιοθετημένων παιδιών του, όταν οι αδελφοί έλειπαν (Βλέπε λεπτομέρειες στο σχετικό κείμενο).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 175

Φωτ. 571 - 572. Αριστερά, στο ίδιο περίπου σημείο με την προηγούμενη φωτογραφία. Για πρώτη φορά βλέπουν οι Καρδιτσιώτες τόσα πολλά αυτοκίνητα καθώς διέρχεται η βασιλική πομπή στις 3 Μαΐου 1938. Στα δεξιά τής πρώτης φωτογραφίας η οικία Πλαστήρα στην διασταύρωση των οδών Καραϊσκάκη και Παλαιολόγου, όπου σήμερα (σε νέο κτίριο) στεγάζεται Κρατικός Παιδικός Σταθμός. Ας πλησιάσουμε.

Εισερχόμαστε στον κήπο (με τα πολλά δέντρα) από την θύρα που βλέπουμε επί της οδού Καραϊσκάκη. Μπροστά μας, κάτω από την εξωτερική σκάλα τού σπιτιού, η οικογένεια Πλαστήρα! Οι γονείς Στεργιάννω και Χρήστος, και ανάμεσά τους το δοξασμένο αλλά απλό παιδί τους που κυβέρνησε την Ελλάδα στις πιο κρίσιμες ώρες (1922-1923, 1945, 1950-1952). Δεύτερος αριστερά ο γαμπρός του Κώστας Μπουμπάρας, εν συνεχεία η γυναίκα τού τελευταίου, Αγγελική, αδελφή τού Νικολάου. Πρώτος από δεξιά όρθιος ο αδελφός του Βασιλείου. Μπροστά τα τέσσερα υιοθετημένα παιδιά τού Πλαστήρα, Λυδία (+1936), Μαρία, Κυριακούλα και Γιάννης στα γόνατα του θετού πατέρα, που, προφανώς επεσκέφθηκε την πόλη ως Αρχηγός τής Επαναστατικής Κυβέρνησης τής Ελλάδος (Φωτο - Δόντα, 1922 - 1923).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο και Ένατο, 1987 και 1998, σελ. 175 και 250 αντιστοίχως

Φωτ. 573 - 574. Η οικογένεια Πλαστήρα στον ίδιο χώρο οκτώ χρόνια αργότερα (Απρίλιος 1931). Στην πρώτη εικόνα από αριστερά ο γαμπρός του Νικολάου, Κ. Μπουμπάρας, ο Βασίλης Πλαστήρας, η αδελφή του Αγγελική (σύζυγος Μπουμπάρα), ο Νικόλαος, η μηνηστή του Γιώργου Πλαστήρα, ο Γιώργος και ένα από τα υιοθετημένα παιδιά. Στο κέντρο οι γονείς Στεργιάννω και Χρήστος.

Δίξιά, από αριστερά Γιώργος Πλαστήρας, η μηνηστή του, ο Νικόλαος, ο αχώριστος υπαιπιστής του Μενιουδάκης, η Αγγελική, ο σύζυγός της Κώστας, ο Βασίλης Πλαστήρας, οι γονείς (Καρδίτσα, Απρίλιος 1931). Οι φωτογραφίες αυτές, όπως και μερικές από τις επόμενες, παραχωρήθηκαν από το Μουσείο Μπενάκη.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Ένατο, 1998, σελ. 251- 252

Φωτ. 575 - 577. Μερικές ακόμη φωτογραφίες από την επίσκεψη του Πλαστήρα στην Καρδίτσα και στο ίδιο (νοικιασμένο) σπίτι των γονέων του. Δεύτερη από αριστερά στην πρώτη φωτογραφία η Αγγελική, ο υπασπιστής Μιχάλης Μενιουδάκης, πέμπτος ο Αρχηγός (έτσι τον αποκαλούσαν όλοι) και στην άκρη ο πατέρας του.

Στην δεξιά φωτογραφία δεύτερη η Αγγελική, ο Μενιουδάκης, άγνωστος, ο Πλαστήρας, η μηνηστή του αδελφού του Γιώργου (1931).

Κάτω αριστερά μια από τις σπάνιες φωτογραφίες των τριών υιοθετημένων κοριτσιών του Πλαστήρα (πίσω, με τους φιόγκους), σχεδόν αμέσως μετά την υιοθεσία τους. Μπροστά με την κούκλα η φίλη των κοριτσιών Νίτσα Κλ. Αναστασίου. Τα παιδιά κάτω από την σκάλα του ίδιου σπιτιού (Φωτ. 1922-1925).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Ένατο, 1998, σελ. 251- 252 οι δυο πρώτες φωτογραφίες

Φωτ. 578 - 579. Αριστερά μία από τις τελευταίες (1951) επισκέψεις του Πλαστήρα στην Καρδίτσα (πρώτος αριστερά). Φωτογραφίζεται με συγγενείς και φίλους στο σπίτι των εξαδέλφων του Φραγκίσκας και Δημητρίου Ευαγγελοπούλου, στην, παρά την οδό Καραϊσκάκη, οδό Γιαννιτσών, κοντά σχετικά στην οικία Πλαστήρα. Δίπλα του ο μικρός είναι ο σημερινός δικηγόρος Γιάννης Ευαγγελόπουλος.

Στην δεξιά εικόνα ο Πλαστήρας - στο μέσον της φωτογραφίας - στην Καρδίτσα το 1951, δύο χρόνια προ του θανάτου του. Δεύτερος από αριστερά ο τότε υπουργός της Ε.Π.Ε.Κ. Στέλιος Αλλαμανής και πρώτος δεξιά ο τότε Δήμαρχος Αθανάσιος Μπλατσούκας.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Ένατο, 1998, σελ. 252 η πρώτη φωτογραφία

α) Το σπίτι που γεννήθηκε

Έχει ακουστεί η αβάσιμη και ατεκμηρίωτη άποψη πως η έρευνα για τον Πλαστήρα έχει σχεδόν εξαντληθεί και πως όσα συνέδρια και να γίνουν δεν πρόκειται να προστεθεί τίποτα το ουσιαστικό. Η γνώμη τού ομιλούντος, έχοντας υπ' όψιν και την εμπειρία από το συνέδριο για τον Πλαστήρα που έγινε πέρυσι στην Εορτία Νέας Σμύρνης,¹ είναι ότι η έρευνα για τον μέγιστον αυτόν πατριώτη και συμπατριώτη μας αρχίζει τώρα να παίρνει τις διαστάσεις που αρμόζουν, χωρίς αυτό να υποβαθμίζει την έως σήμερα σημαντική συμβολή των ιστορικών - ερευνητών.

Γεννάται π.χ. το ερώτημα: πού γεννήθηκε ο Πλαστήρας; Ότι γεννήθηκε στην Καρδίτσα δεν αμφισβητείται σήμερα, αν και έχω διαβάσει ένα - δύο πρόχειρα ατεκμηρίωτα σημειώματα ότι γεννήθηκε δήθεν στο Μορφοβούνι, στο χωριό τού πατέρα του. Πού όμως ακριβώς γεννήθηκε;

Ο Ιωάννης Πεπονής στο ογκώδες βιβλίο του για τον Πλαστήρα γράφει πως "στις 17 Νοεμβρίου του 1883 (...) ένα τόσο δα αγοράκι γέμιζε με κλαψιάρικες φωνές το σπίτι του Χρήστου Πλαστήρα"² (σ.σ. στην Καρδίτσα), ενώ και ο Βαγγέλης Αγγέλης στο δικό του βιβλίο γράφει πως "γεννήθηκε στην πόλη τής Καρδίτσας"³.

Αλλά και σε πολλές άλλες εργασίες δεν αμφισβητείται το γεγονός της γεννήσεώς του στην Καρδίτσα, δεν εξειδικεύεται όμως ο ακριβής χώρος που συνέβη το γεγονός αυτό, κάτι που παγκοσμίως ερευνάται διεξοδικά για μεγάλες προσωπικότητες. Ως προς αυτό, θα πρέπει να πούμε πως εδώ και αρκετό καιρό, πιστεύαμε και εμείς αυτό που αναγράφεται σε μια άλλη εργασία, και συγκεκριμένα στο αφιέρωμα για τον Πλαστήρα που επιμελήθηκε ο Βασίλης Δερεχάνης⁴ πριν από δέκα περίπου χρόνια. Στο αφιέρωμα αυτό, ο Κώστας Πλαστήρας, ανεισιός τού Νικολάου, αφηγείται και τα εξής:

«Ο θείος Νίκος γεννήθηκε στην Καρδίτσα το 1883 στο σπίτι τού Μοσχοβίτη⁵ στην οδό Σιδηροδρόμων (ήδη Καραϊσκάκη) που τώρα ανήκει στο γιατρό Λάζαρο Λαζαρίδη και τη σύζυγο του Πιπίτσα από την οικογένεια Μοσχοβίτη. Απέναντι ήταν ο Μύλος του Ψάρρα και το Κονάκι του Αγά.⁶

Ότι η οικογένεια Πλαστήρα διέμεινε για πολλά χρόνια και έως το θάνατο

τουλάχιστον των γονιών του, το 1935,⁷ στο νοικιασμένο διώροφο κτίσμα επί των οδών Σιδηροδρόμων (Καραϊσκάκη) και Παλαιολόγου, είναι σήμερα κοινώς γνωστό, τουλάχιστον στους περισσότερους ηλικιωμένους συμπατριώτες μας. Όμως, πέραν κάποιων ηλικιωμένων συγγενών του, είναι αμφίβολο αν κάποιοι άλλοι γνωρίζουν το σπίτι που πράγματι γεννήθηκε ο Πλαστήρας, που όπως θα καταδειχθεί από τα εν συνεχεία αναφερόμενα δεν είναι η οικία που μονημονεύεται στο ανωτέρω αφιέρωμα Δερεχάνη.

Η ηλικιωμένη σήμερα κυρία Αλίκη Μπαντή - Καραγιώργου, πρώτη εξαδέλφη τού Πλαστήρα, μου έδωσε τις ακόλουθες διασταυρωμένες πληροφορίες, που για πρώτη φορά, εξ όσων τουλάχιστον γνωρίζω, έρχονται στο φως και, όπως θα δούμε, επιβεβαιώνονται και από ένα ενδιαφέρον τεκμήριο που μου έδωσε ο συμπατριώτης μας αρεοπαγίτης Πολύβιος Μαντζιάρας: Στην σημερινή λοιπόν οδό Γιαννιτών (αριστερά όπως βαδίζουμε προς τον σιδηροδρομικό σταθμό), που παλιότερα δεν υπήρχε και ο γύρω χώρος ήταν καπνοχώραφα, υπήρχαν, κατά την κ. Μπαντή, λίγα μέτρα μετά την οδό Σιδηροδρόμων, τα χωράφια και κάτι «ντάμια» τού Κώστα Καραγιώργου.⁸ Σ' ένα σημείο των χωραφιών αυτών υπήρχε ένα μικρό «πορτάκι», από το οποίο έμπαινες σε κήπο και εκεί υπήρχαν τρία - τέσσερα ντάμια. Από τα ντάμια αυτά, ο περιβάλλων χώρος της σημερινής οδού Γιαννιτών πήρε την ονομασία «στα ντάμια». Μ' αυτήν την ονομασία έμεινε έως σήμερα. Σ' ένα λοιπόν απ' αυτά τα ισόγεια ντάμια, που γκρεμίστηκαν στην δεκαετία τού 1920, γεννήθηκε ο Ν. Πλαστήρας. Ήταν ένα άθλιο ισόγειο κτίσμα, - το «χαγιάτι» και ένα ή ενάμισυ δωμάτιο, σήμερα δε εντοπίζεται από την Αλίκη Μπαντή ακριβώς επί της σημερινής οδού Γιαννιτών, αριθ. 48, είκοσι - τριάντα μέτρα από την οδό Σιδηροδρόμων (Καραϊσκάκη), μπροστά από την υπάρχουσα σήμερα εκεί πολυκατοικία, στα δεξιά τής οδού. Προτείνω μάλιστα στην πρόσοψη της πολυκατοικίας αυτής να εντοιχισθεί, μερίμνη της Νομαρχίας Καρδίτσας σχετική αναμνηστική πλάκα. Θα μπορούσε να αναγράφονται τα εξής: «Στο σημείο αυτό τής οδού Γιαννιτών υπήρχε άλλοτε ταπεινός οικίσκος, στον οποίον γεννήθηκε και έζησε τα παιδικά του χρόνια ο αρχηγός τής Επανάστασης του 1922 και κατ' επανάληψιν πρωθυπουργός της Ελλάδος ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΛΑΣΤΗΡΑΣ». Πιο παλιά αλλά και

1. Από τον Σύλλογο των απανταχού Καρδιτσιωτών

2. Πεπονής Ι.Α., «Νικόλαος Πλαστήρας - ο Μαύρος Καβαλάρης», εκδ. Συλλόγου Μεσσηνολιτών, χ.χρ., σελ. 10-11

3. Αγγέλης Ευάγγελος, «ο Νικόλαος Πλαστήρας - Ο Μαύρος Καβαλάρης - Ο αγωνιστής - Ο επαναστάτης - Ο δημοκράτης», εκδ. Π. Ευσταθίου, 1984, σελ. 10

4. «Νικόλαος Πλαστήρας (ένα άγιος άνθρωπος σε μια πολυτάραχη ζωή)», περ. Γνώση και Γνώμη, τ. 2/1983, σελ. 137-183

5. Πριν περιέλθει το ανωτέρω κτίσμα στον γιατρό Λαζαρίδη ανήκε στον καπνέμπορο Θανάση Παναγιωτόπουλο, παππού τής συζύγου τού γνωστού και εκλεκτού παιδιάρου Λάζαρου Λαζαρίδη, Πιπίτσα. Αυτό είναι γνωστό και μου το επιβεβαίωσε και η Π. Λαζαρίδου. Το όνομα Με

ριχοβίτης (και όχι Μοσχοβίτης, όπως ανακριβώς, προφανώς εκ παραδρομής, αναγράφεται στο ανωτέρω αφιέρωμα) είναι δηλωτικό της καταγωγής τού Παναγιωτόπουλου.

6. Βλ.σημ.3, σ. 141

7. Ο Χρήστος Πλαστήρας απεβίωσε το 1933 και η σύζυγος του Στεργιάννω το 1935 (βλ. προχείρως το Αρχείο τής Π.Σ. Δέλτα, Νικόλαος Πλαστήρας, σ. 84 και 113). Για τον θάνατο του Χρ. Πλαστήρα, βλ. και Φ. Μάνθου - Ματθαιόπουλου «Οδοιπορικό του αθλητικού κινήματος στην Καρδίτσα», Ν. Αγών 30-6-1992.

8. Ο Κώστας Καραγιώργος ήταν πατέρας τής Αλίκης Μπαντή - Καραγιώργου και αδελφός της μητέρας τού Νικ. Πλαστήρα, Στεργιάννως.

αργότερα, όταν η οικογένεια Πλαστήρα μετακόμισε, χρησιμοποιείτο το ντάμι αυτό ως χώρος αποθήκης για ξύλα, βαρέλια και τα τοιαύτα. Εκεί λοιπόν, σ' αυτό το ντάμι, γεννήθηκε ο Νικ. Πλαστήρας. Μάλιστα η κ. Αλ. Μπαντή θυμήθηκε πως όταν ο Πλαστήρας μεγάλωσε, καμάρωνε και ο ίδιος που γεννήθηκε σ' αυτόν τον χώρο κάθε φορά που μετέβαινε εκεί, στην δεκαετία του 1920, για να δει το αχούρι που γεννήθηκε. Παλιότερα αυτά τα ντάμια ανήκαν σε Τούρκο, σε κάποιον Χατζήλιαγα. Το όνομα του ιδιοκτήτη συνάγεται και από μια ενδιαφέρουσα πληροφορία που μου έδωσε πρόσφατα, όπως προανέφερα, ο συμπολίτης μας Πολύβιος Μαντζιάρας. Στην οικογένεια Μαντζιάρα διασώζεται προφορικά από γενιά σε γενιά ένα τηλεγράφημα που έστειλαν στον Πλαστήρα, αμέσως μετά την Επανάσταση του 1922, τρεις Καρδισιώτες, μεταξύ των οποίων και ο Μήτσος Μαντζιάρας, εξάδελφος του πατέρα τού πληροφορητή μας. Το τηλεγράφημα που εστάλη από Καρδίτσα στην Αθήνα έλεγε κατά λέξη τα εξής:

«Αρχηγόν Επαναστάσεως Νικόλαον Πλαστήραν

Αρχηγέ, αφήσατε σταυρόν, παραλάβετε σπάθην, χτυπήσατε αμειλίκτως εχθρούς πατρίδος, ίνα έχητε ευλογίαν Θεού, λαού ευγνωμοσύνην. Τρεις έτεκεν η φύσις: Ιησούν Χριστόν τον Ναζωραίον είς τινα φάτνη των αλόγων, Ελευθέριον Βενιζέλον εις τι χωρίον της Κρήτης και Νικόλαον Πλαστήραν εις τα ντάμια του Χατζήλιαγα!»

Σ' αυτά λοιπόν τα περίφημα ντάμια τού Χατζήλιαγα γεννήθηκε ο Πλαστήρας, το δε γεγονός αυτό, το 1922, που απεστάλη το τηλεγράφημα, ήταν γνωστό τότε στους συμπατριώτες μας, άλλωστε, όπως προαναφέραμε, για την ταπεινότατη εκείνη «φάτνη των αλόγων» καμάρωνε και ο ίδιος. Τέλος, κατά πληροφορίες τής Πιπίτσας Λαζαρίδου, το επί τής οδού Καραϊσκάκη (Σιδηροδρόμου) σπίτι του παππού της Παναγιωτοπούλου χτίστηκε περί το 1900 και, συνεπώς, δεν ήταν δυνατόν να γεννηθεί εκεί ο Νικ. Πλαστήρας στις αρχές της δεκαετίας του 1880.

Για να σταματήσουν ορισμένοι την πλαστογράφηση του τόπου γεννήσεως του Νικολάου Πλαστήρα (ότι δήθεν γεννήθηκε στο Μορφοβούνι), προσθέτω και τα εξής αποστομωτικά: Το 1924, ζώντος βεβαίως του Πλαστήρα, εκδόθηκε στην Αθήνα ένα συλλογικό βιβλίο με τίτλο «Ο Πλαστήρας» (Έκδοσις τής Μάννας τού Στρατιώτου). Ανάμεσα στους συγγραφείς τού βιβλίου ήταν και ο εκ Καρδίτσας καθηγητής μας των Μαθηματικών Γιάννης Σακελλαρίου (1890-1948), στενός φίλος τού Πλαστήρα. Γράφει ο Σακελλαρίου και τα εξής για τον φίλο του: «Γεννήθηκε στην Καρδίτσα (...). Ο πατέρας του Χρήστος Πλαστήρας, ζει ακόμα, κατάγεται από ένα χωριό που το λένε Βουνέσι (σ.σ. Μορφοβούνι) πέντε ώρες μακριά από την Καρδίτσα απάνω στο βουνό. Από μικρός όμως είχε εγκατασταθεί στην Καρδίτσα όπου παντρεύτηκε και πήρε την μάνα του αρχηγού Στεργιάννω που ζει ακόμα και αυτή, το γένος Καραγεώργου, Αγραφιώτισσα. Ο Νίκος, το πρώτο τους παιδί, γεννήθηκε σε ένα χαμόσπι-

το, πλίθινο, χωρίς πάτωμα και χωρίς οροφή. Έτσι ήταν τότε τα περισσότερα σπίτια στην Καρδίτσα».

Η ανωτέρω εργασία τού Σακελλαρίου, η οποία αναδημοσιεύθηκε στον Ε/1986 τόμο τής «Γνώσης και Γνώμης» από τον Γιώργο Κούτρα, επιβεβαιώνει πλήρως τα όσα αναγράφονται ανωτέρω για τον τόπο γεννήσεως τού Πλαστήρα (άλλωστε, και η Αλίκη Μπαντή - Καραγεώργου ζει ακόμη...). Πέραν αυτού όμως, υπάρχει και άλλη απόδειξη:

Ο συμπολίτης μας Χρήστος Τηλ. Λιαπής δημοσίευσε στον πρώτο τόμο τών «Καρδισιωτικών Χρονικών» μια εργασία με τίτλο «Πότε γεννήθηκε ο Νικόλαος Πλαστήρας;». Στην εργασία αυτή δημοσιεύονται και τα εξής αποστομωτικά για τους πλαστογράφους: Ο συντάκτης επικαλείται την 157/3.5.1905 απόφαση του (Πολυμελούς) Πρωτοδικείου Καρδίτσας. Σύμφωνα με το ιστορικό τής απόφασης αυτής, ο Πλαστήρας ήταν εγγεγραμμένος στα Μητρώα Αρρένων τού Δήμου Καρδίτσας με αυξ. αριθ. 3937/1881. Ο Νικ. Πλαστήρας με την από 27 Ιανουαρίου 1905 προς το Δικαστήριο αίτησή του, ζήτησε να διορθωθεί ο φερόμενος ως χρόνος γεννήσεώς του (1881) στο ορθόν 1883, πράγμα που έγινε δεκτό από το Δικαστήριο με την ανωτέρω απόφασή του. Όπως δε γράφει η απόφαση αυτή, ο Πλαστήρας «εζητήσατο να γίνει δεκτή η αίτησίς του αυτή. Να πιστοποιηθεί ότι εγεννήθη κατά Ιανουάριον τού έτους 1883 εν τη πόλει τής Καρδίτσας του ομωνύμου Δήμου». πράγμα που έγινε δεκτό με την ανωτέρω απόφαση του Δικαστηρίου. Τελεία και παύλα.

β) Μετακόμιση σε άλλο «ντάμι»

Μετά από μερικά χρόνια, πιθανόν όταν γεννήθηκαν και τα άλλα αδέρφια τού Νικολάου, η οικογένεια Χρήστου Πλαστήρα μετακόμισε σ' ένα άλλο ντάμι, στον ίδιο πάντα χώρο (αυλή) που προαναφέραμε. Μπροστά στο σπίτι αυτό, που ήταν κατά τι ευπρεπέστερο και μεγαλύτερο από το προηγούμενο, υπήρχαν, κατά τις πληροφορίες τής Αλ. Μπαντή, κάτι πλάκες, ανέβαινες 2-3 ξύλινα σκαλάκια, έμπαινες από την θύρα σ' ένα διάδρομο, είχε δε ένα δωμάτιο από την μια πλευρά και ένα άλλο από την άλλη. Η κουζίνα ήταν έξω.

γ) Το σπίτι παρά τον Άγιο Γεώργιο

Τα χρόνια περνούν, η οικονομική κατάσταση της οικογένειας καλύτερείει, η οικογένεια μετακομίζει σ' άλλο σπίτι, παρά τον Άγιο Γεώργιο, κοντά, όπως λένε, στο σπίτι του παλιού συμβολαιογράφου Τζαβέλλα.⁹

δ) Το "παραδοσιακό" πατρικό σπίτι επί των οδών Σιδηροδρόμων και Παλαιολόγου

Αργότερα, και πάντως προ του 1920, η οικογένεια του Χρήστου Πλαστήρα μετακόμισε, οριστικά πλέον, στο προαναφερθέν ενοικιασμένο σπίτι τής οδού Καραϊσκάκη (Σιδηροδρόμων), ιδιοκτησίας αρχικά και αυτό, όπως προκύ-

9. Πληροφορία Αλίκης Μπαντή

ππει από πληροφορίες που μας έδωσε προσφάτως η Πιπίτσα Λαζαρίδου, του ιδίου Τούρκου εμπόρου από την Σμύρνη, Χατζήλιαγα ή Χατζηλιάγα, ο οποίος ήταν ιδιοκτήτης όλης της γύρω περιοχής (τα δυο πρώτα ντάμια που προανέφερα και το τελευταίο αυτό σπίτι βρίσκονταν πολύ κοντά). Αργότερα, από τον Τούρκο αυτόν έμπορο αγόρασε, κατά τις ίδιες πάντα πληροφορίες, την επί της οδού Καραϊσκάκη οικία του ο καπνέμπορος Θανάσης Παναγιωτόπουλος, ή «Μεριχοβίτης», κατά τα προαναφερθέντα.¹⁰

Αυτό το σπίτι επί των οδών Σιδηροδρόμου (Καραϊσκάκη) και Παλαιολόγου «έμεινε» για τους παλιούς Καρδιτσιώτες, ως το παραδοσιακό, τρόπον τινά, πατρικό σπίτι τής οικογένειας Πλαστήρα, όχι μόνο γιατί κατοικήθηκε από αυτήν για πολλά χρόνια (τρεις περίπου δεκαετίες) αλλά και διότι εδώ η οικογένεια έζησε τις δόξες τού Νικολάου ως αρχηγού τής Επαναστάσεως του 1922 και Αρχηγού του Ελληνικού Κράτους, τις επισκέψεις επιφανών Ελλήνων πολιτικών, όπως του Ελευθερίου Βενιζέλου, του Γεωργίου Παπανδρέου και άλλων. Πώς μπορεί σήμερα να περιγραφεί το σπίτι αυτό, εξήντα περίπου χρόνια μετά την εγκατάλειψή του από τους υψηλούς ενοίκους του και 40 μετά το γκρέμισμά του από τους σεισμούς τού 1954; Εξ όσων γνωρίζουμε, ουδείς έχει περιγράψει το θεωρούμενο ως πατρικό αυτό σπίτι τού Πλαστήρα (εξ ου και η πλάνη περί της εδώ γεννήσεως του). Με την βοήθεια ηλικιωμένων συγγενών του ή οικείων¹¹ θα προσπαθήσουμε να το περιγράψουμε. Η προαναφερθείσα οικία ήταν πράγματι απέναντι από τον τότε μύλο Σγουρίτσα, αργότερα ιδιοκτησίας Ψάρρα. Όπως πηγαίνουμε προς τον σιδηροδρομικό σταθμό, στα δεξιά μας, συναντούμε πρώτα (στην διασταύρωση των οδών Καραϊσκάκη και Παλαιολόγου) το ισόγειο πολυιατρείο και ακριβώς απέναντι βρισκόταν η οικία αυτή, εκεί που σήμερα βρίσκεται ο Γ Κρατικός Παιδικός Σταθμός.

Κατά την Αλ. Μπαντή, ήταν ένα μεγάλο, ωραίο και επιβλητικό γωνιαίο δώροφο σπίτι. Είχε μεγάλη αυλή στο πίσω μέρος και πιο πίσω, στην ίδια αυλή, υπήρχε μια άλλη οικία, στην οποίαν διέμεναν οι αδελφές τού καπνέμπορου Παναγιωτόπουλου, παλιά τούρκικη, με καφασωτά, με ξύλινες σκαλιστές οροφές, με εισόδους από την Καραϊσκάκη, αλλά και από την οδό Δημ. Λάππα, με μεγάλο εξώστη που κάλυπτε ολόκληρο το σαλίκι¹² κλπ. Στην ίδια αυλή, σ' ένα ξεχωριστό καμαράκι, διέμεινε η μαμή Ψαλιδοπούλου¹³. Τις αυλές τών δύο αυτών σπιτιών «τις χώριζε μια σίτα».¹⁴ Ένας μαντρότοιχος πλίθινος με κεραμίδια στην κορυφή τού τοίχου έκλεινε την θέα απ' έξω. Στον μαντρότοιχο από την πλευρά της οδού Καραϊσκάκη υπήρχε μια ξύλινη, ανατολικού

τύπου, θύρα, μεγάλη, η είσοδος του σπιτιού.¹⁵ Για την αυλή αυτή διηγούνται και το εξής ανέκδοτο: Σκούπιζε μια μέρα στην αυλή η Στεργιάννω (η μητέρα τού Νικολάου), όταν αφίχθησαν εξ Αθηνών δημοσιογράφοι. Σε ερώτηση της Στεργιάννω για τον σκοπό της επισκέψεως, απάντησαν αυτοί πως «ήρθαμε να φιλήσουμε το χέρι τού σωτήρα τής Πατρίδος». «Μα δεν λέγεται Σωτήρης, Νίκος είναι το όνομά του»!. «Ήρθαμε να φιλήσουμε το χέρι τού μεγάλου ανδρός», επανέλαβαν εκείνοι. "Μα δεν είναι μεγάλος ο Νίκος, είπε αυτή απορημένη, απλώς μεγαλοδείχνει!"¹⁶

Κατά την Αφροδίτη Γλεντή -οικείο πρόσωπο της οικογένειας- στην αυλή αυτή υπήρχαν πλάκες στρωμένες, γύρω - γύρω υπήρχαν πολλές πικροδάφνες, τριανταφυλλιές, δαμασκηνιά, κορομηλιά, πασχαλίτσα, δύο ακακίες στην άκρη τού τοίχου. Υπήρχε κι ένα πηγάδι, από το οποίο έπαιρναν νερό, ενώ η Στεργιάννω είχε φυτέψει στον κήπο κρεμμύδια, ραπανάκια, λαχανικά.

Τέλος, στην αυλή προς την πλευρά τής οικίας Παναγιωτοπούλου, υπήρχε μεγάλη φτελιά που κάποτε κόπηκε γιατί μαζεύονταν «όλα τα καλιακούδια».¹⁷ Το ισόγειο (που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ημιυπόγειο αφού κατέβαινες ένα - δυο σκαλιά) ήταν για καιρό ακατοίκητο και παλιά χρησιμοποιείτο ως καπναποθήκη από τον ιδιοκτήτη του.¹⁸ Κατά την Αλ. Μπαντή, το ημιυπόγειο αυτό αργότερα (όταν δηλαδή ο Πλαστήρας υιοθέτησε τα ορφανά από την Μικρά Ασία) επισκευάστηκε και έμεναν κατά καιρούς σ' αυτό τα παιδιά («Αυτά είναι δικά μου παιδιά, θα τα φροντίζετε όπως κι εμάς», είπε ο Πλαστήρας στους γονείς του όταν τα έφερε στην Καρδίτσα).¹⁹ Τότε είχε χωριστεί ο χώρος τού ισογείου σε δύο δωμάτια και ο υπόλοιπος χώρος χρησιμοποιείτο ως αποθήκη - πλυσταριό. Τα ανωτέρω επιβεβαίωσε και η Αφροδίτη Γλεντή που είχε την γνώμη πως τα υιοθετημένα παιδιά έμεναν στον επάνω όροφο του σπιτιού και μόνο για διάβασμα κ.λπ. κατέβαιναν κάτω.²⁰

Μια πέτρινη, από την αυλή, εξωτερική σκάλα (βλ. φωτογραφίες) οδηγούσε στον επάνω όροφο, η σκάλα κατέληγε σε εξώστη σκεπαστό με θέα προς την αυλή αλλά και προς την οδό Σιδηροδρόμων (Καραϊσκάκη, σήμερα). Έμπαινες - από τον εξώστη - σ' ένα μεγάλο διάδρομο κι εκεί, αριστερά, υπήρχε μια σκάλα εσωτερική όπου κατέβαινες στο ισόγειο. Στο βάθος τού διαδρόμου ήταν το μεγάλο σαλόνι και το συνεχόμενο καθιστικό που χωριζόταν με εξάφυλλη θύρα. Στο σαλόνι υπήρχαν απλά έπιπλα: Δύο καναπέδες, καρέκλες με στόφα, όλα το ίδιο χρώμα «στο μπεζ με καφέ».²¹ Επίσης τραπέζι, μια σόμπα, τα παράθυρα που έβλεπαν προς την Καραϊσκάκη, αλλά και προς την αδιαμόρφωτη τότε οδό Παλαιολόγου (που ήταν τότε ιδιωτικός χώρος) - ήταν

10. Πληροφορία Πιπίτσας Λαζαρίδου. Η Αλίκη Μπαντή μάς πληροφόρησε επίσης πως η ίδια γνώριζε πως αρχικώς ιδιοκτήτης της οικίας Παναγιωτοπούλου ήταν κάποιος αγάς, αγνοούσε όμως το όνομά του.

11. Αλ. Μπαντή, Αφροδ. Γλεντή, Πιπ. Λαζαρίδου

12. Πληροφ. Πιπ. Λαζαρίδου

13. Πληροφ. Πιπ. Λαζαρίδου

14. Πληροφ. Αλ. Μπαντή

15. Πληροφ. Αλ. Μπαντή

16. Πληροφ. Αλ. Μπαντή

17. Πληροφ. Πιπ. Λαζαρίδου

18. Πληροφ. Πιπ. Λαζαρίδου

19. Πληροφ. Αλ. Μπαντή

20. Η Πιπ. Λαζαρίδου θυμάται πως όταν επισκέφθηκε μια φορά το σπίτι, είδε ασθενή σε υπνοδωμάτιο του άνω ορόφου την υιοθετημένη μικρή Λυδία.

21. Πληροφ. Αλ. Μπαντή

το σπίτι ακριβώς στο πεζοδρόμιο.²² Κατά τις Αλ. Μπαντή, Πιπ. Λαζαρίδου και Αφρ. Γλεντή, το σαλόνι ήταν γεμάτο με καδραρισμένες μεγάλες φωτογραφίες του Ελ. Βενιζέλου, φωτογραφίες από την Μικρασιατική εκστρατεία, φωτογραφίες τού Πλαστήρα με τον Στυλ. Γονατά αλλά και άλλους, όλοι οι τοίχοι τού σαλονιού ήταν γεμάτοι με φωτογραφίες, αρκετές από αυτές, κατά την Μπαντή, βρίσκονται σήμερα στο Λαογραφικό Μουσείο Καρδίτσας.

Τέλος, κατ' αφήγηση της Γλεντή προς τον συντάκτη, στους τοίχους τού σαλονιού «υπήρχαν κρεμασμένα διάφορα σπαθιά, πολλά σπαθιά, κάποια αριστεία («βραβεία»), ένα μεγάλο ελεφαντόδοντο, ένα βαλσαμωμένο κεφάλι ελαφιού με τα κέρατα, δώρα στον Πλαστήρα»²³ και όπως μας αφηγήθηκε η Αφρ. Γλεντή «τότε που ήμουν μικρή τα φοβόμουν όταν τα έβλεπα». Επίσης υπήρχε «τζάκι και πολλά εικονίσματα»²⁴ αλλά και ένας μαύρος έλικας αεροπλάνου με κόκκινη κορδέλα, δώρο και αυτό προς τον Πλαστήρα²⁵. Γι' αυτό το σαλόνι αφηγούνται οι οικείοι του το εξής περιστατικό: Είχαν έρθει ξαφνικά διάφοροι πολιτικοί στην Καρδίτσα, εκεί στην δεκαετία τού 1920, επισκέφθηκαν το σπίτι, χειμώνας ήταν κι έκανε κρύο. Η μητέρα του Στεργιάννω τούς πέρασε στο παγωμένο σαλόνι «αλλά δεν έχουμε αναμμένη την σόμπα», τους είπε, «και κάνει κρύο, κάνει πολύ κρύο, Άρειος Πάγος είναι!» Τά 'μαθαν τα λεχθέντα οι άλλοι, τά 'μαθε και ο Πλαστήρας, το σχολίαζαν οι άλλοι, το σχολίαζε γελώντας κι αυτός με τον τρόπο του: «Α, ρε μάνα, Άρειος Πάγος, ε;»²⁶

Εκείνο που πρέπει τώρα να πούμε, είναι πως με τα «παθήματα» και τις γκάφες τής καημένης τής Στεργιάννω και του καλοκάγαθου άντρα της Χρήστου, γελοούσε και ο Νικόλαος, όπως λένε. Ποτέ δεν πειραζόταν ή θύμωνε με τα καμώματα των απλοϊκών γονιών του, τα έλεγε και στους άλλους, μπροστά στους γονείς του, και γελούσαν όλοι μαζί. Ήταν μια ευτυχισμένη οικογένεια, ο αδελφός του Γιώργος ήταν κεφάτος άνθρωπος, με χιούμορ (όπως και ο Νικόλαος) και διασκεδάζαν όλοι με το παραμικρό, μάλιστα, όπως αφηγούνται οι οικείοι του, μετά από άλλο ένα «κατόρθωμα» της Στεργιάννω, τ' αδέρφια του πήγαιναν τρέχοντας στον Νικόλαο φωνάζοντας «Τρέχα, Νίκο, να δεις τί έκανε (ή τι είπε) η μάνα!» (ή ο πατέρας!).²⁷

Στον επάνω όροφο του σπιτιού υπήρχε και ένα άλλο μεγάλο δωμάτιο (στα αριστερά, στο βάθος του διαδρόμου και με θέα προς την αυλή), που χρησί-

μευε και για επίσημη, τρόπον τίνε, τραπεζαρία²⁸ - ήταν δίπλα από την εσωτερική σκάλα. Σ' αυτό το δωμάτιο υπήρχε μεγάλο τραπέζι, πολυθρόνες, καρέκλες, σόμπα, ένα κρεβάτι σε μια γωνιά για τον γέρο πατέρα του. Εδώ σ' αυτό το δωμάτιο, μετά την λήξη τής Επανάστασης του 1922, περί το 1924, έκαναν τραπέζι στον Ελευθέριο Βενιζέλο. Συναγερμός στο σπίτι, τα ορφανά και το συγγενολό επί ποδός, οι μικρές τότε εξαδέλφες τού Πλαστήρα, Αλίκη και Φραγκίσκα Καραγιώργου με τα υιοθετημένα παιδιά, αλλά και άλλος νεαρόκοσμος, είδαν από την σκάλα τού ημιυπόγειου τον Βενιζέλο με τον αχώρι στο πάντα «κούκο» του στο κεφάλι!²⁹

Επίσης γύρω στα 1926, πριν από 70 δηλ. χρόνια, ήρθε στο σπίτι αυτό και ο Γεώργιος Παπανδρέου με την τότε σύζυγό του Κυβέλη, την Αλίκη με τον τότε αρραβωνιαστικό της Κώστα Μουσούρη, τον γνωστό ηθοποιό. Ήταν Πάσχα, κατέλυσαν στο ξενοδοχείο της «Άρνης». Το τραπέζι τού Πάσχα έγινε στην Παπαράντζα, κουβαλήθηκαν εκεί κιλίμια, τραπέζια κ.λπ. Την άλλη ημέρα τους έκανε το τραπέζι ο Πλαστήρας στο σπίτι του, κι όπως θυμάται η Μπαντή, «κάθησαν στο τραπέζι και τα ορφανά και εμείς τα μικρά τότε και όλο το συγγενολό για να τους γνωρίσουμε». Συχνά επίσης η οικογένεια Πλαστήρα φιλοξενούσε σπίτι τους τον τότε Υπουργό Γεωργίας και βουλευτή Καρδίτσας Γεώργιο Σίδηρη (τον υπουργό που επιμελήθηκε την απαλλοτρίωση των τσιφλικιών) είτε βρισκόταν στην Καρδίτσα ο Πλαστήρας είτε όχι. Τον θυμούνται οι οικείοι τού Πλαστήρα ως «πολύ καλό άνθρωπο»³⁰. Στα τραπέζια αυτά, αλλά και σ' όλα τ' άλλα βεβαίως, παρακάθονταν και οι γέροι γονείς του. Ο πατέρας του Χρήστος είχε πρόβλημα, όπως θυμούνται, με την χρήση των μαχαιροπήρουνων. Τον θυμούνται να έχει στην τσέπη ένα σουγιά και καθώς έτρωγαν στο τραπέζι κοίταζε κρυφά τον Νικόλαο αλλά και τους ξένους, να δει αν τον προσέχουν. Έβγαζε πονηρά και με τρόπο τον σουγιά με τον οποίο έκοβε το κρέας, δεν μπορούσε ο καημένος να χρησιμοποιήσει μαχαίρι, όπως οι υψηλοί φιλοξενοούμενοί τους.³¹

Εκτός από τα τέσσερα γνωστά παιδιά (Κυριακούλα, Μαρία, Λυδία, Γιάννης) είχε, ανεπισημώς μάλλον, υιοθετήσει και άλλα, όπως την Ελένη (από την Μικρασία επίσης), που αργότερα παντρεύτηκε στους Σοφάδες με τον Χρήστο Μπονέλο και έκαναν 4-5 παιδιά. Η Ελένη λοιπόν πρόσφερε μια μέρα

²² Πληροφ. Αλ. Μπαντή. Κατά την Αφροδ. Γλεντή - που κατά τα άλλα συμφωνεί με την περιγραφή τού σπιτιού και προσθέτει και τις δικές της πληροφορίες - το σαλόνι δεν "έβλεπε" στον δρόμο αλλά στην αυλή του σπιτιού.

²³ Πληρ. Αφρ. Γλεντή και Πιπ. Λαζαρίδου

²⁴ Πληρ. Αφροδ. Γλεντή

²⁵ Πληροφ. Πιπ. Λαζαρίδου

²⁶ Πληροφ. Αλ. Μπαντή

²⁷ Πληροφ. Αλ. Μπαντή

²⁸ Πληροφ. Αλ. Μπαντή. Κατά την Αφροδίτη Γλεντή πολλά γεύματα δίνονταν στο καθιστικό τού σπιτιού αν και υπήρχαν και περιπτώσεις - όπως λέει - που το τραπέζι στρώνονταν στον ευρύχωρο διάδρομο του επάνω ορόφου.

²⁹ Πληροφ. Αλ. Μπαντή. Όπως και να 'ναι, ο Ελευθέριος Βενιζέλος επισκέφθηκε (και) το 1933 το σπίτι τού Πλαστήρα στην Καρδίτσα. Διαβάζουμε (στο φύλλο της 23.2.1933) στην εφημερίδα

«Θεσσαλική Φωνή» (Καρδίτσας) τα εξής:

«Την 1ην μ.μ. (σ.σ. της 22.2.1933) εις την Β αίθουσαν της «Άρνης» παρετέθη υπό του κόμματος των φιλελευθέρων προς τιμήν του κ. πρωθυπουργού και της ακολουθίας του, πολιτικών πρόγευμα εις το οποίον παρεκάθησαν, πλην των άλλων και οι κ.κ. Σίδηρης, Αλλαμανής, Λάππας, Καταφυγιώτης (...). Ο κ. Βενιζέλος εκάθησεν εις το μέσον της τραπέζης έχων δεξιά τον γερουσιαστήν κ. Περ. Αλεξανδρήν, αριστερά τον γερουσιαστήν κ. Μπούσδραν, και απέναντί του τον κ. Σίδηρην έχοντα δεξιά του μεν την λαίδη Κρόσφιλο και αριστερά του τον γερουσιαστήν Τρικκάλων κ. Φωτάκην (...). «Μετά το πρόγευμα ο κ. Βενιζέλος (σ.σ. πρωθυπουργός τότε) επισκέφθη την οικίαν τού κ. Ν. Πλαστήρα και εχαίρετίσε τους γονείς τού τέως αρχηγού της Επανάστασης».

³⁰ Πληροφ. Αλ. Μπαντή και Αφροδ. Γλεντή

³¹ Πληροφ. Αλ. Μπαντή

στους επισκέπτες, κατά λάθος, αντί για ούζο, ένα φάρμακο που χρησίμευε για λουτρό τών ποδιών (το χρησιμοποιούσε ο Βασίλης, ο αδελφός του Νικολάου, για τα πόδια του). Όταν απεκαλύφθη το λάθος έτρεξε ο γέρο - Χρήστος να βρει την Ελένη... αλλά στο τέλος όλοι γελούσαν και με το συμβάν αυτό.³²

Πολύ αγαπημένη οικογένεια, τ' αδέρφια του Βασίλης, Γιώργος «θυσιάστηκαν για τον Νίκο», κατά χαρακτηριστική έκφραση συγγενικού τους προσώπου (Μπαντή): «Άμα πηγαίναμε καμμία φορά στην Αθήνα, στο σπίτι τής οδού Βασ. Σοφίας, μας αφηγήθηκε η Αλίκη Μπαντή, και του ζητούσαμε καμμία μετάθεση Καρδιτσιώτη γνωστού μας - για διορισμό δεν γινόταν λόγος - το ύφος του άλλαζε κι από χαρούμενος γινόταν σκυθρωπός: «Αφού ξέρετε, εγώ δεν μπορώ να κάνω τίποτα», έλεγε. Δεν παραξηγούνταν γι' αυτό τ' αδέρφια του γιατί ήξεραν πως δεν ήθελε να κάνει ρουσφέτι. Μάλιστα αφηγούνται πως ο γαμπρός του Μπουμπάρας (άντρας τής αδελφής του Αγγελικής) ήθελε να διοριστεί στην Τράπεζα, ήξερε δυο γλώσσες, είχε σπουδάσει και στην Γερμανία. Μόνη ελπίδα τού Πλαστήρα για να μην διορισθεί ο γαμπρός του (κάτι που δεν ήθελε για να μην τον παρεξηγήσουν) ότι δεν θα υπέγραφε ο γαμπρός του την γνωστή δήλωση αποκηρύξεως του κομμουνισμού που έκαναν τότε οι υποψήφιοι για διορισμό υπάλληλοι, και, ευτυχώς για τον Πλαστήρα, ο γαμπρός του δεν την υπέγραψε»³³.

Επανερχόμαστε στο σπίτι τής οδού Σιδηροδρόμου και Παλαιολόγου. Στον επάνω όροφο υπήρχαν επίσης εκτός από την κουζίνα³⁴ και την τουαλέτα,³⁵ και τρία υπνοδωμάτια, στα δεξιά τού διαδρόμου, όπως έμπαινες μέσα.

Το πρώτο καθώς έμπαινες ήταν το υπνοδωμάτιο του Νικολάου Πλαστήρα, ακριβώς δίπλα στην οδό Καραϊσκάκη (όπως και τα άλλα υπνοδωμάτια). Σ' αυτό το δωμάτιο υπήρχε κρεβάτι ξύλινο, ντουλάπα με καθρέπτη, κομοδίνο με μάρμαρο, «απλά πράγματα».³⁶ Το συνεχόμενο υπνοδωμάτιο ήταν των γονιών του και το άλλο τών αδελφών του Βασίλη και Γιώργου (ή και των μικρών παιδιών τού Πλαστήρα αφού ο Νικόλαος και τα αδέρφια του συχνά απουσίαζαν - ο Γιώργος δούλευε εκτός Καρδίτσας).

Κατά πληροφορίες τής Άρτεμης Καλαντζή - Παπαθανασίου (οι γονείς τής οποίας συνδέονταν στενά με τον Νικόλαο Πλαστήρα), στην περίοδο του μικρασιατικού πολέμου πολλές γυναίκες και συγγενείς στρατιωτών που πολεμούσαν στο μέτωπο επισκέπτονταν το σπίτι αυτό και ζητούσαν από την μητέρα του Στεργιάννω να πληροφορηθούν «τί έχει επάνω του ο γιος της και περνάνε δίπλα του οι σφαίρες και φεύγουνε»... Και επειδή εκείνη αρχικά τούς έλεγε πως «δεν έχει τίποτα», τους έβλεπε να φεύγουν «απογοητευμένοι». Έτσι, κι επειδή στην οικογένεια του Πλαστήρα είχαν «καρδιά μικρού παιδιού», άρχισε η Στεργιάννω να φτιάνει με υφασματάκια κάτι «φυλαχτά», τους έδινε ένα απ' αυτά, κι έλεγε «αυτό το φυλαχτό έχει και ο Νίκος, και το ίδιο θα έχει και ο γιος σας». Έλεγαν επίσης πως τα ρούχα τού Νικολάου είχαν τρύπες από τον πόλεμο, και τα είχαν στο ημιυπόγειο του σπιτιού τους, στην οδό Καραϊσκάκη, στην Καρδίτσα. Μετά την Κατοχή έβγαλαν και τα έδωσαν στους φτωχούς, εκτός από εκείνα που είχαν τις τρύπες και ντρέπονταν να τα δώσουν. Έτσι τελικά χάθηκαν».

Ανάμεσα στα χρόνια 1935-1940, και αφού είχαν πεθάνει οι γονείς του, ο Βασίλειος Πλαστήρας, αδελφός τού Νικολάου, εγκατέλειψε το διώροφο σπίτι που περιγράψαμε, αφού είχε εν τω μεταξύ χτίσει ένα μικρό ισόγειο σπίτι με δύο δωμάτια στην οδό Καραϊσκάκη (δωρεά τού οικοπέδου από την οικογένεια τού εξαδέλφου του Καραγιώργου). Το 1940 είχε ήδη μετακομίσει στο σπίτι αυτό, κατά πληροφορίες τής εξαδέλφης του Αλ. Μπαντή. Κατά πληροφορίες της ίδιας, όταν ο Νικόλαος έρχονταν μεταπολεμικά στην Καρδίτσα, διέμενε στο πατρικό σπίτι τής πρώτης εξαδέλφης του Φραγκίσκας Ευαγγελοπούλου (μητέρας τού δικηγόρου Αθηνών Γιάννη Ευαγγελοπούλου) που βρισκόταν στον ίδιο περίπου χώρο που είχε γεννηθεί ο Πλαστήρας, στα παλιά ντάμια του Χατζήλιαγα.

(Από κείμενα του Φ.Ν.Β. στα Πρακτικά τού συνεδρίου για τον Νικόλαο Πλαστήρα, στην Καρδίτσα και Μορφοβούνι στις 13-15-Μαΐου 1994)

32. Πληροφ. Αλ. Μπαντή

33. Πληροφ. Αλ. Μπαντή

34. Από την κουζίνα ξεκινούσε άλλη εσωτερική σκάλα που οδηγούσε στο ημιυπόγειο (πληροφ. Αφροδ. Γλεντή)

35. Το μπάνιο γινόταν στο πλυσταριό («βράζανε το καζάνι με νερό - με ξύλα - μας έπαιρνε η για-

γιά - σ.σ. η μητέρα τού Νικ. Πλαστήρα - όλα με τη σειρά τα παιδιά και μας έλουζε», μας διηγείται η Αφροδ. Γλεντή)

36. Πληροφ. Αλ. Μπαντή. Η Αφροδίτη Γλεντή προσθέτει «ένα λαβομάνο και διάφορα κάδρα στους τοίχους».

Φωτ. 580. Προχωρούμε μαζί με τις κοπέλες τής φωτογραφίας (Μαρίκα Λιάπη, Χρυσή Καλιγερομήτρου, Μαρία Πέτσα, Μαρία Γούλα) προς τον Σιδηροδρομικό Σταθ-

μό που είναι είναι ήδη πολύ κοντά μας. Στο βάθος αριστερά δεσπόζει το ξενοδοχείο τής «Αρνης» και δεξιά ο μύλος Ψάρρα (Φώτο - Τζέις, 1953).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δέκατο, 1999, σελ. 268

Φωτ. 581 - 584. Λίγα μόλις μέτρα προ του Σιδηροδρομικού Σταθμού, στα δεξιά μας και στο τέρμα της οδού Καραϊσκάκη, συναντούμε από την προπολεμική ακόμη περίοδο, την διώροφη παλιά οικία και κλινική του ιατρού Καπάλλα. Πολλά χρόνια προ του πολέμου ο χώρος του ισογείου μετετράπη σε καφεζαχαροπλαστείο και, κατά καιρούς, σε ουζοπωλείο, εστιατόριο και κέντρο διασκέδασης. Εδώ σταματούσαν οι περιπατητές μετά το προπολεμικό «νυφοπάζαρο». Τέσσερις εικόνες από το εσωτερικό του ισογείου. Ο χώρος γνώρισε δόξες και δόξες (Φωτ. Φ.Ν.Β., 1990).

Φωτ. 585 - 588. Τέσσερις φωτογραφίες μέσα και έξω από το προαναφερθέν κέντρο , το οποίο για πολλά χρόνια εκμεταλλεύονταν οι αδελφοί Κουκορίκου. Το γλέντι ανάβει για

τα καλά, μερικοί ενθουσιάζονται και συνεχίζουν τον χορό έξω. Η νεαρά τραγουδίστρια κοντά στον επιχειρηματία τού κέντρου (Φωτ. Τάκη Σπάνια, 1957, οι τρεις τελευταίες).

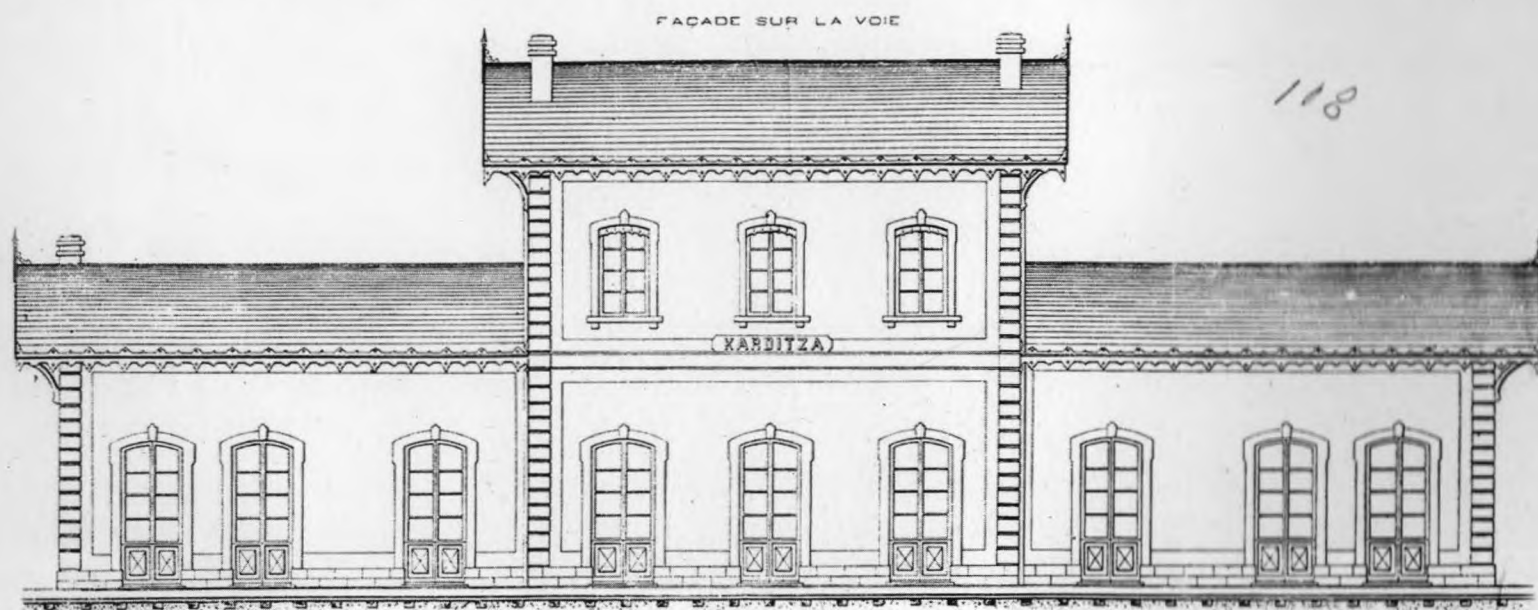
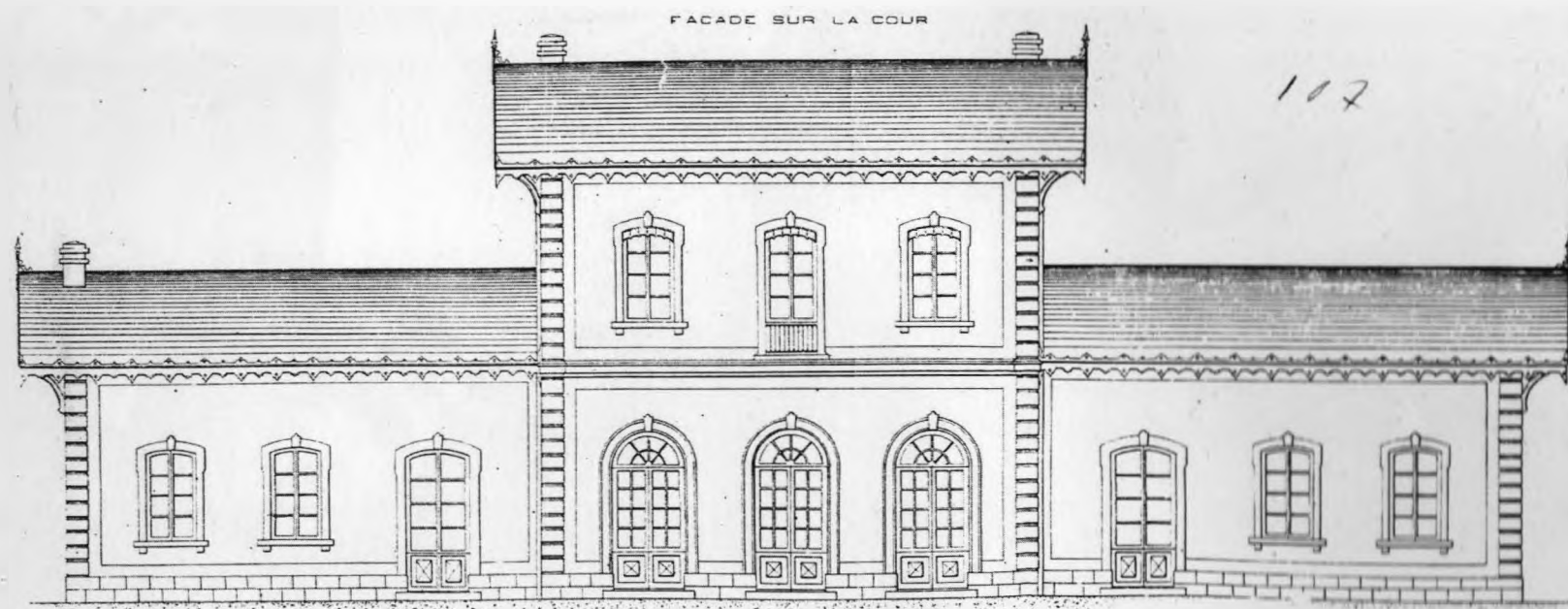
Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 215 η τέταρτη φωτογραφία

Φωτ. 589 - 591. Πάντα στο κέντρο Κουκορίκου, πιθανότατα στην δεκαετία του 1950 οι φωτογραφίες. Οι συνδαιτυμόνες επί τη θέα των πεζοπόρων αναγνωστών του Λευκώματος εγείρονται και πίνουν στην υγεία τους, προσκαλώντας τους ευγενώς να καταλάβουν θέσεις μετά από την κοπιώδη διαδρομή (Φωτ. Φωτο - Λουξ - Ιωάννης Φούκας - η πρώτη και τρίτη φωτογραφία, η δεύτερη του Τάκη Σπάνια, 9.11.1958).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 214 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 592 - 593. Και φτάνουμε, πράγματι, στον παλιό Σιδηροδρομικό Σταθμό Καρδίτσας στο τέρμα της οδού Καραϊσκάκη. Δύο φωτογραφίες σπανιότατες από τα σχέδια κατασκευής του Σταθμού που έγιναν πριν από 120 περίπου χρόνια, στην αρχή της δεκα-

ετίας του 1880, με την ευκαιρία της κατασκευής του θεσσαλικού σιδηροδρόμου. Επάνω το σχέδιο της προσόψεως του Σταθμού επί της οδού Καραϊσκάκη, κάτω το σημείο επιβίβασης και αποβίβασης των επιβατών.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 213

Φωτ. 594. Μοναδική φωτογραφία από την πρόσοψη του Σιδηροδρομικού Σταθμού. Απεργούντες σιδηροδρομικοί έχουν καταλάβει τον προ του Σταθμού χώρο και διασκεδάζουν με παραδοσιακά όργανα, ενώ το αρνί ψήνεται σιγά - σιγά... Κι εμείς που νομίζαμε πως οι καταληψίες τών εθνικών οδών αγρότες της Θεσσαλίας είχαν, προ λίγων μό-

λις ετών, πρωτοτυπήσει, κάνοντας κάτι ανάλογο. Σε πρώτο πλάνο αναγράφεται «ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΗ ΑΠΕΡΓΙΑ - ΚΑΡΔΙΤΣΑ 1934. Ενθύμιον». Ένα βλέμμα στις θύρες της προσόψεως επιβεβαιώνει πως τα προαναφερθέντα σχέδια του Σταθμού υλοποιήθηκαν κανονικά.

Φωτ. 595. Η νότια πλευρά τού Σταθμού όπου και οι σιδηροτροχιές των τρενών και σημείο επιβίβασης και αποβίβασης των επιβατών (Φωτο - Διεθνές, 1930-1935).

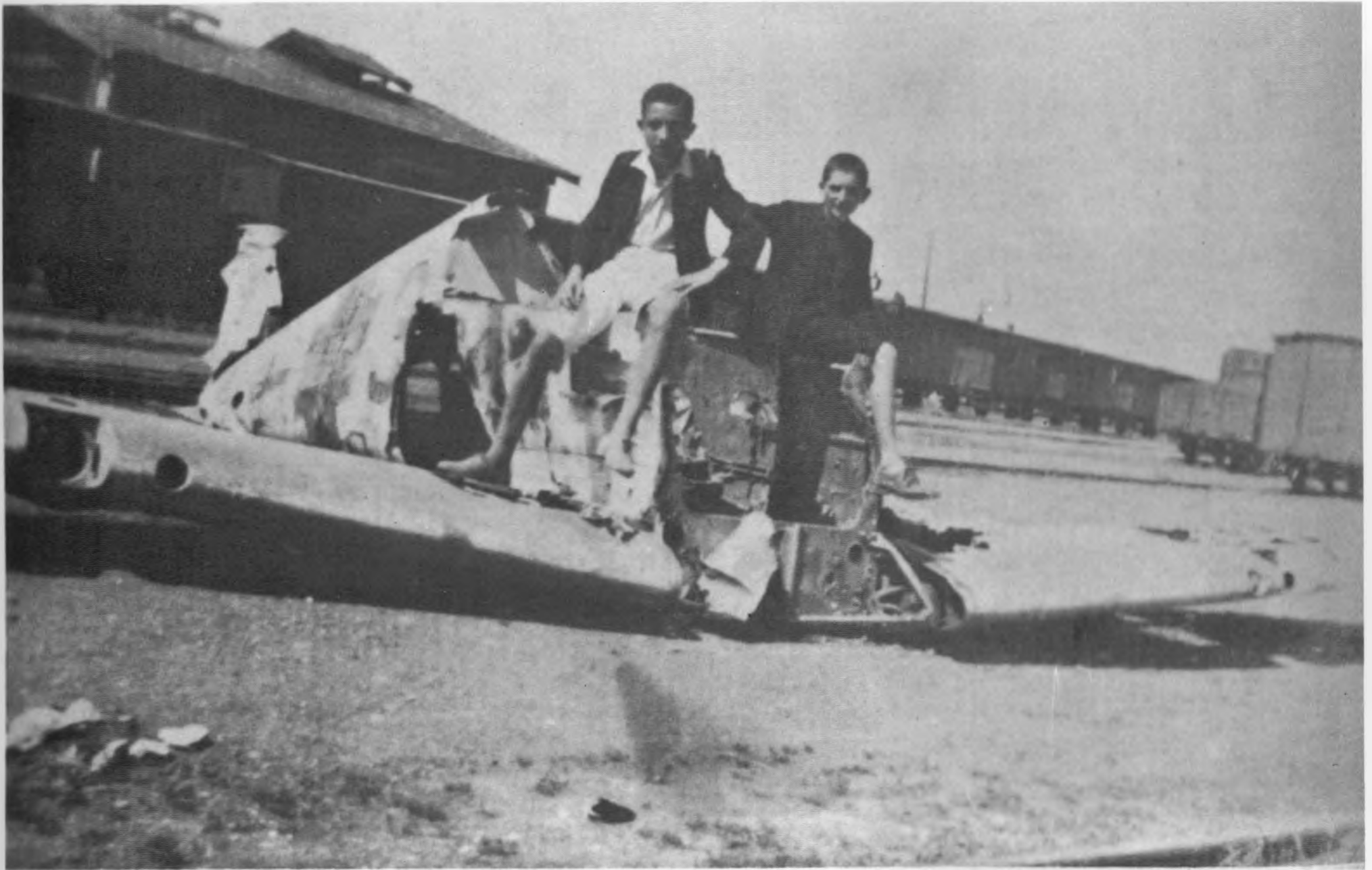
Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987 σελ. 176

Φωτ. 596. Μια ιστορική φωτογραφία στην αποβάθρα τού Σιδηροδρομικού Σταθμού Καρδίτσας. Καρδιτσιώτες, αστοί και γεωργοί, κατηγορούμενοι για τα δραματικά γεγονότα τής δυναμικής και αιματηρής αγροτικής εξέγερσης τής 27.2.1910, που οδήγησαν, μια εβδομάδα αργότερα, στα γεγονότα τού Κιλελέρ, επιβιβάζονται στο τραίνο για να οδηγηθούν στο δικαστήριο τής Χαλκίδος. Στο μέσον με το καπέλο ο εκ των πρωταγωνιστών τής εξέγερσης Δημή-

τριος Μπούσδρας και δυο θέσεις δεξιότερα ο δυναμικός ηγέτης και συγκατηγορούμενος τού πρώτου ιατρός Βασίλειος Γρίβας. Ο κληρικός είναι πιθανότατα ο συγκατηγορούμενός τους για τα ίδια γεγονότα Βασίλειος Παπαδημητρόπουλος, ιερέυς τού Καλλιφωνίου (Φωτ. 1910. Δημοσιεύθηκε κατ' επανάληψιν, και από την Μαρούλα Κλιάφα).

Φωτ. 597. Μέρη του 1943. Τα υπολείμματα ενός γερμανικού αεροπλάνου στην αποβάθρα του Σιδηροδρομικού Σταθμού. Πρώτος αριστερά ο φίλος Κώστας Φατόλας (Φωτ. «Βρετάνια»).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 176

Φωτ. 598 - 601. Οι δυο αχώριστες φίλες Νίτσα Αναστασίου και Ναυσικά Σακελλαρίου στον Σταθμό, ενώ αποχαιρετούν κάποιες φίλες τους (1938). Στις δεξιά φωτογραφίες, ο τότε Νομάρχης Καρδίτσας Στέλιος Δερμιτζάκης (δεύτερος από αριστερά) επισκέ-

πτεται τον Σιδηροδρομικό Σταθμό λίγες ημέρες μετά τις καταστροφές που υπέστη κατά τον Δεκέμβριο του 1948 (Φωτ. 28.1.1949).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 177 η τρίτη φωτογραφία

Φωτ. 602 - 604. Τί συμβαίνει στον Σιδηροδρομικό Σταθμό; Μήπως έχουμε ... «εμβατήρια»; Όχι, βρε αδελφέ, αυτή την εποχή ανέλαβε ή αναλαμβάνει τα ηνία της Χώρας - αν και άκιο τον αφήσουν- ο συμπατριώτης μας Πλαστήρας. Απλώς η Χώρα δεν έχει συνέλθει ακόμη από τον Εμφύλιο και ο Στρατός αισθάνεται την υποχρέωση να τιμήσει τους νεκρούς του. Στην αποβάθρα η Άρτεμις Καλαντζή με τον πατέρα της ετοιμάζονται για ταξίδι (Φωτ. 1950 π.).

Οι άλλες δυο φωτογραφίες από την αποβάθρα του Σταθμού. Στην δεξιά επάνω ο τότε προϊστάμενος Κώστας Αντωνίου (Φωτ. 1958 π. και από την δεκαετία του 1980 η κάτω).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997 σελ. 242 η αριστερή φωτογραφία

Φωτ. 605. Αφού βρισκόμαστε στον Σταθμό, κάτι θυμηθήκαμε. Βεβαίως, το έθιμο της Καθαράς Δευτέρας! Στην φωτογραφία Απόκριες και μασκαράδες του 1924! Άγνωστοι όλοι εκτός από τον Γεώργιο Δ. Μπίτσιο, στα δεξιά με το μπασιτούι και το γυναικείο

καπελάκι! Απίθανες μεταμφιέσεις, γούστο, φαντασία και μουσικά όργανα. Όλοι λοιπόν για τον Καράμπαλη...

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Ένατο, 1998, σελ. 282 (Η φωτογραφία δημοσιεύθηκε το 1983 από την Μαρουλα Κλιάφα στο προαναφερθέν βιβλίο της)

Φωτ. 606 - 607. Αφού βρισκόμαστε λοιπόν στον Σταθμό, ας παρακολουθήσουμε το εθίμο της Καθαράς Δευτέρας, που επιβάλλει όλος ο κόσμος να φθάνει με τα πόδια - διασκεδάζοντας με όλα τα διαθέσιμα μέσα - έως την Γέφυρα του Καράμπαλη, απ' όπου διέρχεται το τραίνο.... Μεταμφιεσμένες όμορφες νεαρές και μικρές κοπελιές έτοιμες να

εκστρατεύσουν, μέσω της σιδηροδρομικής γραμμής, για την Γέφυρα τού Καράμπαλη ποταμού. Τρίτη από αριστερά στην πρώτη φωτογραφία η πανέμορφη και σήμερα ακόμη Νόννη Θεολόγη (Φωτ. 19.3.1932 η πρώτη και Φωτο - Λάκη, 1955 π. η δεύτερη φωτογραφία)

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο και Ένατο, 1993- 1994 και 1998, σελ. 212 και 282 αντιστοίχως

Φωτ. 608 - 610. Όλες οι μεταμφιεσμένες, λόγω Απόκρεω, έτοιμες για αναχώρηση για την Γέφυρα του Καράμπαλη. Στην δεξιά φωτογραφία «μπορούμε να διακρίνουμε» από αριστερά, όπως τις κατέγραψε ευσυνείδητα η Λένα Ποζιού, τις Βασιλική Μπαρμπαρούση, Λιλή Δεληγιάννη, Εύη Καλογιάννη, Φωφώ Αναστασίου, Γιόλα Βαρσαμή, Μάγια Παπαϊωάννου, Κούλη Χαρλιάφτη, Κατίνα Μπαρμπαρούση, Βάσω Χαντζιάρα, Βάσω Μαραγκοπούλου, Σύλβια Μπαρμπαρούση και Λένα Ποζιού (Φωτο - Στυλ, Ευαγγ. Βαΐτη, 17.3.1964)

Η επάνω αριστερά φωτογραφία τού Φωτο - Μοντέρνο (Δ. Μπούζου), 1956 π., και η κάτω τού Φωτο - Δόντα, Μάρτιος 1965.

Ας προχωρήσουμε λοιπόν προς ανατολάς, επί της σιδηροδρομικής γραμμής.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 212 η τρίτη φωτογραφία

Φωτ. 611 - 613. Ακολουθώντας τα βήματα της μικρής (Φωτ. Τάκη Σπάνια), πορευόμαστε προς τον Καράμπαλη με διάφορες πόζες για αναμνηστικές φωτογραφίες. Χιλιάδες κύριος ακολουθεί, παρών και ο γνωστός στους αναγνώστες του λευκώματος νεαρός με τα χέρια του ενωμένα ή στις τσέπες (Φωτ. Δημ. Τσούτσου, 20.2.1950).

Από την «Παλιά Καρόιτσα», Μέρος Πέμπτο 1992, σελ. 211 και 209 αντιστοίχως

Φωτ. 614 - 616. Χιλιάδες κόσμος επάνω, επί της σιδηροδρομικής γραμμής, αριστερά και στο βάθος. Μασκοφόροι «ταλαιπωρούν» το καημένο ζώο, που ξέρεις όμως, μπορεί κι αυτό να «συμμετέχει» ευχαρίστως (;) στις θορυβώδεις εκδηλώσεις... Μασκοφόροι καουμπούδες παρόντες παντού (Φωτο - Λάκη η πρώτη φωτογραφία, 1956. Ίδια χρονολογία και οι άλλες δυο).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 208 και 210

Φωτ. 617 - 619. Φτάσαμε λοιπόν στην Γέφυρα του Καράμπαλη ποταμού, απ' όπου, όπως προαναφέραμε, διέρχεται και η σιδηροδρομική γραμμή. Καθαρά Δευτέρα του 1924 (επάνω αριστερά) και δεκαετία του 1930 (οι άλλες δύο). Επάνω δεξιά οι Γ.Δ. Μπίτσιος (ο ίδιος και στην κάτω φωτογραφία) και Δήμος Πετεινάρης. Στην κάτω φωτογραφία έφιπποι μεταμφιεσμένοι ετοιμάζονται κατά το έθιμο να περάσουν με τα άλογα το ποτάμι.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 205 και 206

Φωτ. 620 - 621. Χαμός στην Γέφυρα και πάνω από τον Καράμπαλη ποταμό. Δύο χαρακτηριστικές προπολεμικές φωτογραφίες.

Φωτ. 622 - 624. Ακόμη και κατά την διάρκεια της Κατοχής το έθιμο της πεζοπορίας έως την σιδηροδρομική γέφυρα του Καράμπαλη δεν σπαιματά, η ζωή σινεχιζεται... Βέβαια, απαγορεύονται οι μεταμφιέσεις (επάνω αριστερά, Καθαρά Δευτέρα 1942). Δεξιά, τέσσερα - πέντε χρόνια αργότερα (1946-1947) στο ίδιο σημείο, νεαρός ποδηλάτης διασχίζει την γέφυρα, κάτι ιδιαίτερα επικίνδυνο. Κάτω νεαροί κολυμβητές στα ήσυχια τώρα νερά του Καράμπαλη (1949-1950).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 207 οι δυο πρώτες φωτογραφίες

Φωτ. 625 - 626. Τα χρόνια περνούν αλλά το έθιμο συνεχίζεται. Επάνω Καθαρά Δευτέρα 1953 και κάτω 1960. Η συμμετοχή του κόσμου αθρόα πάντα (Φωτ. Δημ. Τσούτσου και Τάκη Σπάνια).

Και τώρα μ' ένα άλμα θα επανέλθουμε στην «Άρνη» για να προχωρήσουμε εν συνεχεία προς την κεντρική πλατεία.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 211 η δεύτερη φωτογραφία

ΠΟΤΑΜΟΣ ΚΑΡΑΜΠΑΛΗΣ

Στην άκρη τής πόλης μας ο ποταμός Καραμπάλης, που πηγάζει από τις κορυφές τού Ιτάμου και ενώνεται με τον ποταμό Καλέντζη στα βόρεια της Καρδίτσας, είναι συνδεδεμένος με τη ζωή μας. Σε παλιότερες ιδίως εποχές, τότε που οι διακοπές, τα θαλασσινά μπάνια και το λουτρό στο σπίτι ήταν όνειρο απατηλό, το ψάρεμα ή ένα μπάνιο στον Καραμπάλη (με όλους τους κινδύνους που συνεπάγονταν - βλ. κατωτέρω) ήταν πηγή ζωής, ευφρόσυνο διάλειμμα.

Αλλ' ο Καραμπάλης και η περιοχή του έχει την μικρή ή μεγάλη ιστορία του, μέρος τής οποίας θα μνημονευθεί εδώ. Στις σελίδες που ακολουθούν θα παρατεθούν πρώτα κάποια δημοσιεύματα του Τύπου. Στην συνέχεια θα αναφερθούν κάποια χρονικά και πληροφορίες για το ποτάμι, όπως τα ακούσαμε σε παλιότερα χρόνια (αναδημοσιεύονται από την «Παλιά Καρδίτσα»).

1. «Εκατέρωθεν του ποταμού Καραμπάλη της περιφέρειας Καρδίτσας, υπάρχουν καλλιεργήσιμοι γαίαι εκτάσεως 600 στρεμμάτων και πλέον, αξίας ου της τυχούσης, αίτινες επί τουρκοκρατίας απετέλουν περιουσίαν του Δήμου Καρδίτσας. Αι γαίαι αύται ανέκαθεν εξεμισθούντο επί δημοπρασίας υπό της εκάστοτε δημοτικής αρχής (Μπελιτιέ), το δε μίσθωμα αυτών διετίθεντο πάντοτε υπέρ των αναγκών εν γένει του Δήμου, της επιδιορθώσεως τουτέστι του υδραγωγείου, των κρηνών, των δημοτικών οδών, ως και περί του φωτισμού της πόλεως και άλλων τοιούτων του δήμου αναγκών.

Αλλά πρότινων ημερών, ο Ισμαήλ βέης Μεχμέτ βέη συναναγών πάντας τους επιμώρτους καλλιεργητάς τού ενός τσιφλικίου του, κατέλαβε τας γαίας ταύτας ανεξαιρέτως και άνευ ουδενός δικαιώματος και ήρξατο αροτριών αυτάς.

Ερωτώμεν εν τίνι δικαιώματι, ο κ. Ισμαήλ βέης προέβη εις την κατάληψιν των περιών πρόκειται γαιών, παρά τίνος απέκτησε ταύτας: μη εκ κληρονομίας του πατρός του Μεχμέτ βέη; βεβαίως όχι, διότι ουδείς ενθυμείται τον Μεχμέτ βέη κτήτοχον των γαιών τούτων. Όσοι δε κατά διαφόρους καιρούς εμίσθωσαν ταύτας, τας εμίσθωσαν ως είρηται επί δημοπρασίας παρά της δημοτικής αρχής (Μπελιτιέ).

Ουδεμίαν όθεν αμφιβολία ότι ο κ. Ισμαήλ βέης έχει παραπεποιημένους τουρκοικούς τίτλους, ους τινας προτίθεται να προσαγάγη εν περιπτώσει διεκδικήσεως των γαιών τούτων παρά τρίτου.

Τη αληθεία απορούμε, πώς ο κ. Δήμαρχος Καρδίτσας ούτινος το πρώτον μέλημα έδει να είναι η διατήρησις και επαύξησις της δημοτικής περιουσίας, δεν λαμβάνει τα κατάλληλα συντηρητικά μέτρα προς εξασφάλισιν αυτής, της οποίας την διαχείρισιν ενεπιστεύθη αλλ' εγκαταλιμπάνει αυτήν σφετεριζομένην. Τι συμβαίνει; επί του προκειμένου, ως και δι' άλλας γαίας δημοτικής καταληφθείσας αυθαιρέτως κατά διαφόρους καιρούς, επιφυλασσόμεθα να επανέλθωμεν εκτενέστερον...»

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΩΤΙΣ, 18-12-1885)

2. «ΚΑΡΑΜΠΑΛΗ

Το σπουδαίον τούτο δια τον δήμον Καρδίτσας ζήτημα, περί του οποίου πολλάκις ικανά ανεγράψαμεν εν ταις στήλαις της εφημερίδος ημών ταύτης, παριστώντες την αναπόδραστον ανάγκην και το κατεπείγον της υπό του δήμου αμέσως διεκδικήσεως των αγρών αυτής προς τους διεκδικούντες ταύτην Τούρκους, το σπουδαίον λέγομεν τούτο ζήτημα, ευρίσκεται εισέτι εις ην και προ πενταετίας κατάστασιν. Το ζήτημα τούτο της Καραμπάλης είναι λίαν σπουδαίον δια τον δήμον Καρδίτσας καθόσον αφορά περιουσίαν του δήμου τούτου ανερχομένην εις 2000 λίρας και πλέον, περιουσίαν κτηματικήν ήτις κινδυνεύει να καταβροχθισθή υπό των διεκδικούτων αυτήν τούρκων, χάρις εις την αβελτηρίαν και ασύγγνωστον αδιαφορία των δημοτικών αρχόντων (...)

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΩΤΙΣ, 6-3-1888)

3. «(...) Το δημοτικόν συμβούλιον Καρδίτσας συνεδρίασε και κατά την παρελθούσαν Κυριακήν (13 Τρ.) καθ' ήν διώρισε δικηγόρους προς υπεράσπισιν της υποθέσεως Καραμπάλης...»

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΩΤΙΣ, 15-3-1888)

4. «Η ΚΑΡΑΜΠΑΛΗ

Δεν αγνοούσι βεβαίως οι αναγνώστοι της «Θεσσαλιώτιδος» τι εστί Καραμπάλη, διότι πολλάκις ανέγγων εν αυτή περί του ζητήματος τούτου. Πρόκειται περί της εις αγρούς συνισταμένης κτηματικής εκείνης περιουσίας του δήμου Καρδίτσας, την οποίαν άμα τη προσαρτήσει της Θεσσαλίας, έκριναν φρόνιμον Οθωμανοί τινες να την διεκδικώσιν ως ιδίαν των περιουσίαν. Έκτοτε η υπόθεσις αύτη ευρίσκεται εις τα δικαστήρια.

Κατ' αυτάς όμως το ζήτημα τούτο έλαβε ζωηρόν χαρακτήρα και απειλεί σύγκρουσιν μεταξύ των ιδιοποιούντων αυτήν οθωμανών και του δήμου, των μεν θεριζόντων τους σίτους των αγρών αυτών, των δε παρεμποδιζόντων την λήψιν αυτών.

Το ζήτημα τούτο κατέστη μάλλον σκανδαλώδες ένεκα δικαστικής τινός αποφάσεως εκδοθείσης υπό του πρώην προέδρου του πρωτοδικείου Καρδίτσας κ. Πρεβεδούρου υπέρ των οθωμανών, της οποίας μεν ο εισαγγελεύς ζητεί την εκτέλεσιν, ο δε νυν πρόεδρος του δικαστηρίου κ. Στεφανόπουλος αποκαλεί σφαλεράν και παράνομον και συνεπώς αποδέχεται το ανεκτέλεστον αυτής (...).

Ως και άλλοτε εκτενώς αναγράψαμεν, η Καραμπάλη είνε αδιαφιλονίκητος περιουσία του δήμου Καρδίτσας, συνισταμένην εκ 500 και πλέον στρεμμάτων γης λίαν καρποφόρου, και εκτιμωμένης σήμεραν υπό ειδημόνων εις 1500 και πλέον λίρας, περιουσίαν την οποίαν άρπαγες οθωμανοί ζητούσι να υφαρπάσωσι προσάγοντες ψευδείς τίτλους.

Δεν μας λέγουσιν όμως οι διεκδικούντες την Καραμπάλην οθωμανοί, που εί-

χον κεκρυμμένους τους τίτλους των τούτους προς της προσαρτήσεως, και διατί ενοικίαζε ταύτην ο δήμος επί δημοπρασίας, χωρίς να προβάλλωσιν ούτοι τας και σήμερον αξιώσεις των; Πώς τότε η Καράμπαλη ήτο δημοτική, και σήμερον όχι; Τί πράγματα είναι αυτά και τί αποφάσεις; (...) Σημειούντες τας ολίγας ταύτας λέξεις ώδε, επιφυλασσόμεθα προσεχώς να σημειώσωμεν πλείστα τεκμήρια, δι ων καταδειχθήσεται ηλίου φαινότατον ότι η Καράμπαλη είνε περιουσία του δήμου».

5. «ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ

Συνεδρίασις της 12ας Ιουνίου (1888)

Κατά την συνεδρίαν ταύτην, το δημοτικόν συμβούλιον εγνωμοδότησε περί της εγκρίσεως της δημοπρασίας υπό της Νομαρχίας εις την Καράμπαλην....»

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΩΤΙΣ, 18-6-1888)

6. «ΠΩΣ ΠΡΟΦΥΛΑΣΣΕΤΑΙ Η ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥΣ ΑΡΧΟΝΤΕΣ

Εν τω προλαβόντι φύλλω ημών εδημοσιεύσαμε τα περί της τελευταίας (28ης τελευτήσαντος Ιανουαρίου) του δημοτικού συμβουλίου Καρδίτσης συνεδριάσεως πρακτικά, εν οίς εμφανίζεται κατά πλειοψηφία πράξις του συμβουλίου τούτου, δι' ης παρέχεται τω δημάρχω Καρδίτσης (σ.σ. Χρ. Λάππα) εκ του δημοτικού ταμείου ου προϊίσταται, αποζημίωσις εκ δραχμών 17.020, λόγω υπερασπίσεως του δημοτικού κτήματος «Καράμπαλης» εν τοίς δικαστηρίοις, ως ο δήμαρχος ισχυρίζεται (...).

Ο δήμος Καρδίτσης, ως γνωστόν κέκτηται κτηματικήν τινά περιουσίαν εις αγρούς συνισταμένην παρά τον ποταμόν Καράμπαλην (εξ ου και η ονομασία του κτήματος «Καράμπαλη») περί τα 600 περίπου στρέμματα ανερχομένη, περιουσίαν ην ο δήμος Καρδίτσης επί τουρκοκρατίας ενοικίαζε επί ιδία αυτού ωφελεία (...).

Την κτηματικήν τούτην του δήμου περιουσίαν, άμα τη προσαρτήσῃ την οικειοποιήθησαν τινες των ισχυόντων τότε οθωμανών. Επειδή δε οι γαίαι του κτήματος τούτου κατείχοντο και καλλιεργούντο υπό διαφόρων εκ Καρδίτσης καλλιεργητών, εν οίς και ο νυν δήμαρχος Καρδίτσης Χρ. Λάππας, τη αρχηγία ούτως ειπείν και προτροπή του τελευταίου, άπαντες οι εν τοίς αγροίς ευρεθέντες καλλιεργηταί, αντέστησαν, πονούντες την περιουσίαν του δήμου των, εις την παράνομον και αυθαίρετον επί των αγρών Καράμπαλης επέμβασιν των οθωμανών, και εντεύθεν ο δικαστικός αγών μεταξύ του δήμου Καρδίτσης του κυρίως ιδιοκτήτου του κτήματος και των αυτοκλήτων νέων ιδιοκτητών οθωμανών. Ούτως έβαινον τα πράγματα μέχρι των ημερών καθ' άς ο κ. Λάππας ανέλαβε δια της ψήφου την διοίκησιν του δήμου Καρδίτσης. Έκτοτε όμως η υπόθεσις εισήλθεν εις την κανονικήν αυτής δικαστικήν πορείαν, του δήμου αποκτήσαντος πλέον και υπό τους ελληνικούς νόμους την κατοχήν του κτήματος, ούτινος και νέμεται πλέον την επικαρπίαν.

Κατά το παρελθόν έτος, αν δεν απατώμεθα, επειδή ο κ. Λάππας παρεπονείτο εις το δημοτικόν συμβούλιον ότι αγωνισθείς, και πολλά ως λέγει θυσιάσας

υπερασπιζόμενος την Καράμπαλην, ουδέν ωφελήθη, το συμβούλιον δια πράξεώς του επέτρεψε την κατάληψιν τεσσαράκοντα στρεμμάτων αγρών εκ του περὶ ου ο λόγος κτήματος και την επικαρπίαν αυτών, λόγω, εννοείται, αποζημίωσέως του. Ήδη όμως, θεωρών εαυτόν ηδικημένον ο κ. Λάππας επί τη παροχή ταύτη, πρό τινων ημερών υπέβαλεν εις το δημοτικόν συμβούλιον αίτησίν του δι' ης εζήτηι να τω παρασχεθή εκ του δημοτικού ταμείου αποζημίωσις δια την υπεράσπισιν της Καράμπαλης εκ. δρχ. 17.020, χρηματικόν ποσόν όπερ λέγει ότι εδαπάνησεν, υπερασπιζόμενος την Καράμπαλην. Την αίτησίν του ταύτην το συμβούλιον κατ' αρχήν απέρριψε, αλλά μεθ' ημέρας τινάς και πάλιν ο κ. δήμαρχος εισήγαγε την αίτησίν του εις ετέραν συνεδρίασιν του συμβουλίου, άπότοτος του προέδρου και του συμβούλου Οικονόμου και τινών άλλων, και εγένετο δεκτή αύτη κατά δε την τελευταίαν συνεδρίασιν δι' ετέρας αιτήσεώς του εζήτησεν ο κ. δήμαρχος να ορισθή το ποσόν της αποζημίωσέως του όπερ και ωρίσθη κατά πλειοψηφίαν, ως υπό του δημάρχου είχε διατυπωθεί, εις δρχ. 17.020, καθ' α εν τω προηγούμενω φύλλω ημών εγράφη. (...)

Φρονούμεν όθεν, ότι προκειμένου περί τοιούτων αφαιμάξεων του δήμου, οι κ.κ. δημοτικοί σύμβουλοι δεν πρέπει, ερωτώμενοι υπό του προέδρου αυτών, ν' απαντώσι, παιδιάς χάριν «να τα πάρει», «δίκαιο έχει», «όσα ζητάει» και άλλο άλλο είδος τραγελαφικής απαντήσεως να εκφέρει, ως τινες των κ.κ. συμβούλων εποίουν κατά την εν λόγω ψήφισιν των 17.020. Αυτά είναι φοβερά και ανήκουστα πράγματα, προδίδουσι δε μα την αλήθειαν, παν άλλο ή την υπεράσπισιν των συμφερόντων του δήμου. Ώφειλον οι κ.κ. δημοτικοί σύμβουλοι, δεχθέντες άπαξ την αίτησιν, να καταστρώσωσι τον υποβαλόντα λογ/σμόν του κ. δημάρχου και εξελέγξωσιν αυτόν επακριβώς, να ίδωσι δηλαδή που εξωδεύθη το ζητούμενον ποσόν, τότε, εις ποίον εδόθη, και δια ποίαν ωρισμένως αιτίαν, ποία στοιχεία πείθουσιν αυτούς ότι εδαπανήθη το ζητούμενον ποσόν κτλ. και ουχί με εν νεύμα μόνον της κεφαλής και με εν «δίκιο έχει να τα πάρη» ν' αποφαινώνται τοσούτον επιπολαίως προς βλάβην και καταστροφήν των συμφερόντων του δήμου.

Πιθανόν, να έχει δίκαιον ο κ. δήμαρχος, υποστάς δαπάνην τινά. Αλλά τούτο έδει να εξετασθή προηγούμενως και να δοθή εν πεποιθήσει ότι υπήρχε τοιούτο, και ουχί απλώς ως έτυχεν, «δίκιο έχει να τα πάρη».

Μ' όλην λοιπόν την υπόληψιν που έχομεν προς τους κ.κ. συμβούλους τούτους, ας μας επιτρέψωσι να τοίς είπωμεν, ότι τοιαύται πράξεις, οία η προκειμένη, είνε άξιαι ελέγχου και αποδοκιμασίας».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΩΤΙΣ, 4-2-1890)

7. «ΠΕΝΝΙΕΣ. Οι Καρδιτσιώται εξεστράτευσαν χθες εναντίον της Καράμπαλης. Την οποίαν κατέλαβον αυθωρεί και παραχρήμα. Εκεί εώρτασαν τα κούλουμα ή κοινώς «μαχμουρλίκια» λεγόμενα. Και τα εώρτασαν εν πάση επισημότητι. Πανήγυρις ετελείτο περί την Καράμπαλην. Έλειπον μόνον τα εμπορικά καταστήματα. Ηδύνατο κανείς να αγοράση εκεί ... ό,τι ήθελε. Ακόμη και μύλους του καφέ. Ποίοι παρευρέθησαν εις την πανήγυριν δεν δυνάμεθα ν' αναφέρωμεν. Δυνόμεθα όμως ν' αναφέρωμεν ποίοι δεν παρευρέθησαν. Και ούτοι ήσαν μερικοί των οποίων καθυστέρησε το αυτ/τον. Εις την Καράμπαλην η ευθυμία ε-

σκορπίστησαν χθες. Αμφιβάλλομεν αν οι συμπολίται ηυθύμησαν κατά την ημέρην των Απόκρεω τόσον, όσον χθες με τα κούλουμα. Και του χρόνου λοιπόν».

(εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 16-3-1926)

8. «Συνταρακτικόν δράμα τριών μικρών αδελφών εγνώσθη χθες και κρατεί εν συγκινήσει ολόκληρον την κοινωνίαν τής πόλεώς μας. (...) Το πρωί της παρελθούσης Κυριακής (σ.σ. 19-6-1938) τρεις μικροί αδελφοί, ο Ευθύμιος ετών 9, ο Δημήτριος ετών 13 και ο Κων/νος Τσιτσικώστας ετών 15 αποφάσισαν να ψαρεύσουν μαζί εις τον ποταμόν Καράμπαλην (...) Περιττόν να γραφή ο ενθουσιασμός και η χαρά των μικρών ιδία αδελφών που χειροπιαστά - όπως εβεβαίωσαν συμπολίται που τους είδαν - εβάδιζαν προς το «ποτάμι» πηδώντας, εξαλλοι από χαρά. (...) Όταν αντικρίζουν πλέον τα κατακάθαρα νερά του Καράμπαλη αρχίζουν τα ξεφωνητά, ανακινούν τα καλάμια προς το κενό. (...)

Ο Ευθύμιος και ο Δημήτριος ήταν σχεδόν πολύ κοντά και οι δύο εις το χείλος της όχθης. Είχον αφοσιωθεί εις το ψάρεμα και τα βλέμματά των είχαν καρφωθεί εις το δόλωμά των. (...) Ο μικρός Ευθύμιος καταληφθείς φαίνεται υπό σκοτοδίνης έκλινε προς το μέρος του ποταμού. Ο παραπλεύρως ευρισκόμενος αδελφός του χωρίς να προφθάση να δώσει και την ελαχίστην βοήθειαν είδε καταποντιζόμενον τον Ευθύμιον μαζί με το καλάμι που κρατούσε. Σχεδόν ταυτοχρόνως επήδησε από τον όχθην και ο Δημήτριος προφανώς δια να σώση τον κινδυνεύοντα αδελφόν του. (...)

Ο Κώστας ο οποίος παρακολουθούσε κατάπληκτος τα διαδραματιζόμενα γεγονότα με κινηματογραφική ταχύτητα, έσπευσε τρέχων προς το μέρος που κατεδύθησαν οι αδελφοί του. Επρόφθασε, μέχρις ότου φθάσει εις το ύψος της όχθης, και απέβαλε μόνον το καπέλο του και το ένα παπούτσι. Χωρίς χρονοτριβήν και ο Κώστας ηκολούθησε το παράδειγμα του αμέσως μικροτέρου, του αδελφού του Δημητρίου. Επήδησε και αυτός όπως ήταν εις το νερό. Εις διάστημα, ίσως αφαντάστως βραχύ, τρεις υπάρξεις ευρίσκοντο εις τον υγρόν τάφον.

Την επομένην, χθες την πρωίαν ο κ. Μιζαφέντης, ιδιοκτήτης των αγρών παρά την θέσιν (σ.σ. «καλαμάκι» κοντά στην «Δέση») όπου συνέβη το ατύχημα, προσήλθε εις την Αστυνομίαν και προσεκόμισε ένα παπούτσι το οποίον είπεν ότι ανεύρε εις τους αγρούς του παρά την όχθην του ποταμού. (...) Κατ' αρχάς απεφασίσθη να ερευνηθή ο βυθός του ποταμού δι αλληπαλλήλων καταδύσεων του Αντ. Παππά (σ.σ. ψαράς). Λόγω όμως του βαθέος των υδάτων της περιοχής εγκαταλείφθη η σκέψις αυτή. Η ερεύνησι ήρχισε να γίνεται με το δίχτυ του ψαρά. Κατ' αρχάς απέβη άκαρπος. Το δίχτυ ερρίφθη πολλάκις και εσύρετο με προσοχήν. Κάποτε είχε «πιάσει» εις το μέσον περίπου της περιοχής. Ο ψαράς έσυρε το δίχτυ πολύ βραδέως. Η προσπάθεια που κατέβαλε δια να το σύρη ήτο έκδηλος εις το πρόσωπόν του, όπως ζωγραφισμένη ήτο η αγωνία και συγκινήσις όλων των παρισταμένων.

Εις διάστημα βραχύ το δίχτυ ενώ ανεσύρετο απεκάλυψε το περιεχόμενό του. Σφιχταγκαλιασμένα τα δυο αδελφάκια εις την πάλην των να σωθούν από τον υγρόν τάφον έμειναν εις την θέσιν αυτήν δια παντός (...) Επακολουθεί μετά σύντομον έρευναν και η ανάδυσις του τρίτου πτώματος, του δεκαπενταετούς Κωνσταντίου.

Είναι δύσκολον να φαντασθή, έστω, κανείς το δράμα του τραγικού πατρός ο οποίος έχασε μέσα εις μιαν ημέραν, μίαν στιγμήν τα τρία παιδιά και τα συνοδεύει νεκρά προς την οικίαν των. (...)

Η κηδεία των τριών αδελφών εγένετο το απόγευμα χθες εις την Αγίαν Παρασκευήν. Την κηδείαν παρηκολούθησεν ολόκληρος η συνοικία της Αγίας Παρασκευής, η συνοικία του «Αλιάκ Μαχαλά» και πλήθος κόσμου άλλων συνοικιών. Κατά την ώραν της κηδείας όλαι οι οικισμοί είχαν κλείσει και εγκαταλειφθή υπό των ενοίκων πλην των ασθενών».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 21-6-1938)

9. «Η ΓΕΦΥΡΑ ΕΠΙ ΤΟΥ «ΚΑΡΑΜΠΑΛΗ»

Πληροφορούμεθα αρμοδίως ότι η αποπερατωθείσα μεγάλη γέφυρα επί του ποταμού «Καράμπαλη» (παρά τα Δημοτικά σφαγεία) θα τεθή εις κυκλοφορίαν από της προσεχούς Δευτέρας (σ.σ. 5 Ιουνίου) περατουμένων εν τω μεταξύ των εργασιών κατασκευής των εκατέρωθεν της γεφύρας προσπελάσεων. Μετά την αποπεράτωσιν των χωματουργικών έργων τα εκατέρωθεν της νέας γέφυρας τμήματα θα παραμείνουν εις κυκλοφορίαν επί μήνα περίπου οπότε θα γίνει η σκυρόστρωσις αυτών. Όσον αφορά την παλαιάν γέφυραν γίνεται σκέψις αν θα κατεδαφισθή μετά την αποπεράτωσιν των ως άνω έργων ή θ' αφεθή δι' ευθετώτερον χρόνον και δη μέχρι της μελετωμένης υπό της εταιρείας Μπουτ κατασκευής νέας μεγάλης γεφύρας επί του ποταμού Καλέντζη εις την οποίαν θα χρησιμοποιηθή η λιθοδομή της Γεφύρας Γκαράμπαλη».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 2-6-1939)

10. Ψάρεμα και κολύμπι στον Καράμπαλη - προφορικές μαρτυρίες

α) Το κολύμπι

«Ξέρεις πως έμαθα κολύμπι;» άρχισε την αφήγηση του παλιός Καρδίσιώτης. «Είχαμε πάει μια παρέα στον Καράμπαλη κι ένας μ' έσπρωξε μέσα στο ποτάμι. «Ααα» από 'δω, «ααα» από κεί κατάφερα να μην πνιγώ!

- Από πολύ μικρός - συνέχισε την αφήγηση ο παλιός φίλος - πηγαίναμε με τους φίλους στον Καράμπαλη. Οι γονείς μας μας απαγόρευαν αυστηρά να πλησιάσουμε το ποτάμι γιατί κάθε χρόνο πνίγονταν παιδιά. Η μητέρα όταν γύριζα το καλοκαίρι σπίτι, μ' έκανε «τεστ» για να δει αν κολύμπησα. Αν «άσπριζε» εκεί που έβυνε, καταλάβαινε ότι κολύμπησα (επειδή το νερό τού ποταμού άφηνε επάνω στο δέρμα μια ανεπαίσθητη στρώση άμμου - «γλίτσα») οπότε έτρωγα της χρονιάς μου. Αν δεν άσπριζε, ήμουν εντάξει. Για να εξουδετερώσω αυτό το τεστ είχα μάθει απ' τους παλιότερους κάποιο «αντίδοτο». Πριν πάω στο σπίτι, περνούσα πρώτα από τον μύλο τού Παρθένη - ήταν στον δρόμο μου - εκεί ήταν μια βρύση και πλενόμουν καλά, χέρια - πόδια, για να μην προδίνει η νυχιά. Αλλά και τα ψάρια που πιάναμε τα τρώγαμε σε άλλο σπίτι και έτσι δεν είχα πρόβλημα.

»Πηγαίναμε συχνά για μπάνιο στην θέση «Πηδόκαστρο», πίσω περίπου α-

πό το γήπεδο. Εκεί συνδυάζαμε το τερπνόν μετά τού ωφελίμου. Είχε όχθο ψηλό, κάθετο, ύψος 2,50 με 3 μέτρα. Από 'κει ψηλά κάναμε βουτιά, γι' αυτό το λέγαν Πηδόκαστρο, μόνο από εκείνο το μέρος μπορούσες να πηδήσεις από τόσο ύψος. Ακόμη και στην θέση «Λαγκούφες» (προς την σιδηροδρομική γέφυρα) δεν είχε τόσο ύψος. Ήταν ωραίο το πήδημα, ιδίως τα καλοκαίρια που το νερό είναι ζεστό. Εκεί ήταν ο μπαχτσές του Πιούκα - μιλάω για την δεκαετία τού 1930. Στον μπαχτσέ υπήρχε ένα πηγάδι κι ένα γαϊδουράκι γύριζε γύρω - γύρω στο μαγκάνι κι έβγαζε νερό που πότιζε το χωράφι. Στις βραγιές (αυλακές) είχε αγγουράκια, πιπεριές και άλλα ζαρζαβατικά. Πηγαίναμε στα αγγουράκια, παίρναμε μερικά και τα βάζαμε στο νερό να κρυσώσουν (στο μέρος που στένευε εκεί το ποτάμι και κάνει «γαργάρες»). Ύστερα τα τρώγαμε σκέτα, ήταν παγωμένα πολύ ωραία.

»Ένας απ' την παρέα μας δεν έρχονταν για κολύμπι και ψάρεμα γιατί διάβαζε όλη μέρα. Τον καλούσαμε να έρθει μαζί μας αλλά ήταν πολύ μελετηρός. Κάποτε όμως ήρθε, του άρεσε και μετά όποτε πηγαίναμε στο ποτάμι τον βρίσκαμε εκεί!

»Κάναμε μπάνιο γυμνοί βέβαια. Μια μέρα είμαστε με τον Κώστα Παύλου (τον Πωλ), και άλλους. Ένας απ' την παρέα, κοντός και χοντρός και πολύ εύθυμος τύπος, ενώ είχαμε τελειώσει το μπάνιο και είχαμε ντυθεί να φύγουμε, δεν έλεγε να τελειώσει. Συνέχιζε να κολυμπάει, δεν ήθελε να βγει, μάλιστα απ' την ευχαρίστηση που ένοιωθε, έκανε συνεχώς «χα - χα - χα - χα»! Τον παρακαλούσε ο Πωλ να φύγουμε, αυτός τίποτα. «Θα σε κάνω εγώ, βρε κερατά»!, άκουσα να λέει ο Πωλ και αμέσως του πήρε τα ρούχα του, τον αφήσαμε εκεί κι όταν νύχτωσε με χίλιες - δυο προφυλάξεις έτρεξε στο σπίτι του που ήταν σχετικά κοντά. Έμεινε το «γεγονός» εκείνο ιστορικό.

»Καθώς κολυμπούσαμε περνούσαν δίπλα μας νεροφίδες αλλά δεν τιμπούσαν, φοβούνται τον άνθρωπο, χώνονταν μέσα στις πρασινάδες κι εξαφανίζονταν».

Κι άλλος παλιός Καρδιτσιώτης (γενν. 1925) μας έλεγε:

«Προπολεμικά το κολύμπι στον Καράμπαλη το αρχίζαμε στις 25 Μαρτίου, αμέσως μετά την παρέλαση. Τότε ομαδικά, όλο το Γυμνάσιο, πηγαίναμε στο ποτάμι, βγάζαμε τα ρούχα και κολυπούσαμε. Γινόταν χαμός, είχε πλάκα μεγάλη. Από την γέφυρα του Καράμπαλη στις ράγες του τραίνου, φτάναμε ως την τοποθεσία Δέση, πίσω περίπου από το γήπεδο. Από εκεί περνούσαμε την γέφυρα του ποταμού στο Νεκροταφείο και φτάναμε μέχρι την Σμίξη που σμίγουν Καράμπαλης και Καλέντζης. Η Σμίξη θ' απέχει από το νεκροταφείο κάπου 1500 μέτρα. Στην Δέση πνίγηκαν προπολεμικά τρία αδέρφια, εκεί πνίγηκε και ο νεαρός Σαμαράς στην δεκαετία τού 1950.

»Κολυμπούσαμε όλο το καλοκαίρι, εκεί πρωτομάθαμε κολύμπι. Το κολύμπι στο ποτάμι είναι πολύ δυσκολότερο απ' την θάλασσα. Το ποτάμι έχει νερό καθαρό, σε τραβάει προς τον πάτο, θέλει μεγαλύτερη δύναμη να κολυμπήσεις, ενώ στη θάλασσα το νερό είναι βαρύ από τα άλατα κλπ. που έχει και σε ανεβάζει επάνω. Έχει τεράστια διαφορά».

β) Το ψάρεμα

Και ο παλιός Καρδιτσιώτης (γενν.1919) συνεχίζει την αφήγησή του απαντώντας σε πολλές ερωτήσεις μας:

«Προπολεμικά πολλοί πήγαιναν στον Καράμπαλη για ψάρεμα, ιδίως τις Κυριακές. Μερικοί ψάρευαν κατά σύστημα, ένας Τζιτζής, θυμάμαι, θεωρούνταν στα χρόνια μας ο καλύτερος ψαράς. Ψάρευε συνεχώς κι έτρωγε η οικογένεια του, θα 'ταν τότε γύρω στα 50.

»Εμείς πηγαίναμε καμιά δεκαριά φίλοι για ψάρεμα με καλάμια και αγκίστρια. Τα αγκίστρια τα αγοράζαμε απ' τον Μαστρογιαννίτη που είχε κατάστημα γυαλικών στην Πλατεία. Κάθε αγκίστρι είχε μια - δυο δεκάρες. Για δόλωμα είχαμε σκουλήκια που βρίσκαμε στις όχθες τού Καράμπαλη. Είχαμε ένα τενεκάκι που τα βάζαμε μέσα, το τενεκεδάκι ήταν ένα κονσερβοκούτι κομμένο στη μέση. Βάζαμε βαρίδι στην άκρη του σκοινιού (για να βουλιάζει μέσα) κι εκεί δίπλα στο βαρύδι έβαζες το αγκίστρι κι επάνω στο αγκίστρι το δόλωμα. Δεν είχε τρύπα για να περάσει το «ράμα», αλλά είχε ένα «πλάτιασμα» στην αρχή και για να το δέσεις, ήθελε ειδικό ναυτικό κόμπο για να μην ξεφύγει. Μας τά 'φτιαναν αυτά οι μεγαλύτεροι. Πολλές φορές το αγκίστρι χάνονταν μέσ' στα νερολούλουδα, τραβούσες κι αυτό έμενε μέσα. Άλλες φορές βάζαμε αγκίστρι με πολλούς γάντζους και πιάναμε περισσότερα ψάρια. Τα αγκίστρια αυτά όμως στοίχιζαν ακριβότερα και δεν τα παίρναμε.

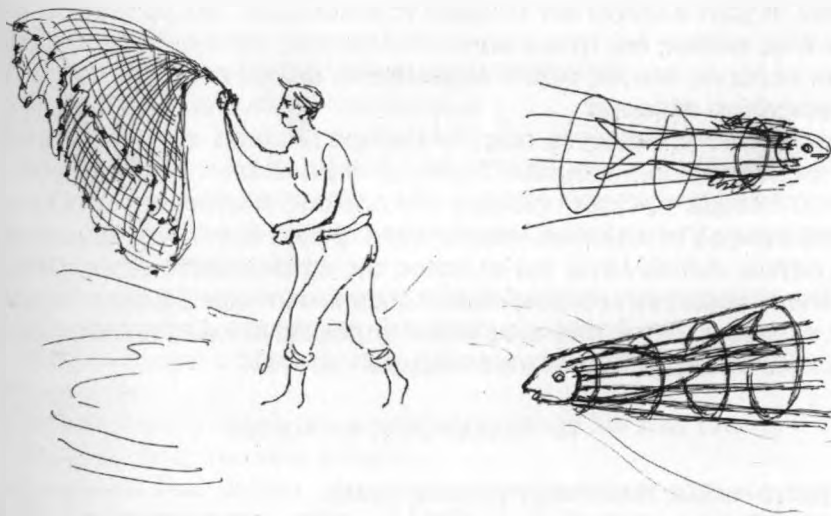
»Μερικοί, μεγαλύτεροι, έπιαναν ψάρια μέσα στις γρούσπες (τρύπες στην όχθη, κάτω απ' το νερό) αλλά εγώ δεν έπιασα με τον τρόπο αυτόν. Άλλοτε πάλι ψαρεύαμε ξεριζώνοντας ένα φυτό που φύτρωνε στις όχθες του ποταμού και έβγαζε κίτρινα λουλούδια. Κλείναμε το νερό τού ποταμού σε δυο σημεία που είχε βάθος και χτυπούσαμε το νερό με το λουλούδι. Το χτυπούσαμε ώρα πολλή και τα ψάρια που ήταν μέσα στο νερό «τρελλαίνονταν», έκαναν ένα τρελλό γύρο κι έβγαιναν σαν μεθυσμένα στην όχθη. Λέγαν τότε πως αυτά τα κίτρινα λουλούδια είχαν δηλητήριο που ζάλιζε τα ψάρια, γι' αυτό ξερριζώναμε τα φυτά μόνο όταν έβγαζε τα κίτρινα λουλούδια. Αυτό το φυτό το λέγαμε σφλοΐμι.

»Ένας άλλος τρόπος ψαρέματος στον Καράμπαλη ήταν με την καλαμωτή. Κλείναμε σ' ένα σημείο το ποτάμι, μπαίναμε μέσα στο νερό και σπρώχναμε το νερό προς το καλαμένιο πλέγμα που είχαμε. Ήταν ειδικό καλάθι σαν χωνί. Όσα ψάρια πήγαιναν μέσα το καλάθι κλείνονταν μέσα, έκαναν να βγουν απ' την στενή τρύπα, δεν χωρούσε να βγει ολόκληρο παρά μόνο το κεφάλι και κάνοντας όπισθεν πιάνονταν τα βράγχια τους στα καλάμια.

Αυτές τις καλαμωτές τις δίναμε συνήθως παραγγελία στους τσιγγάνους να μας τα φτιάχνουν.

»Άλλος τρόπος ψαρέματος ήταν με τα δίχτυα που άνοιγαν σαν ομπρέλα. Όσα ψάρια ήταν στον κύκλο απ' το δίχτυ (κάπου δύο μέτρα) τα 'πιανε, τα βαρίδια έφταναν στον πάτο κι όπως τραβούσες το δίχτυ, τα βαρίδια έκλειναν και «μαγκώνονταν» τα ψάρια μέσα. Ήθελε πολλή τέχνη αυτό, δεν ήταν για μας τους πιτσιρικούς.

»Τί ψάρια ψαρεύαμε; Υπήρχαν λαδούσες με μουστάκια που ήταν γλυκύτερες (τηγανητά). Πιάναμε ασπρόψαρα («ουγκλιές», τις έλεγαν), πλατύτσες (που έμοιαζαν με τις γλώσσες) και αυτές κολυμπούσαν όρθιες, όχι πλάγια ό-

Φωτ. 627. Αριστερά, εκτός από καλαμωτές, χρησιμοποιούσαν για ψάρεμα στον Καράμπαλη και δίχτυ - πεζόβολο.

Δεξιά, καλαμωτές (πλέγματα καλαμμένα) για προπολεμικό ψάρεμα στον Καράμπαλη ποταμό (πρόχειρα σκίτσα παλιού Καρδισιώτη).

πως τα άλλα ψάρια. Οι πλατύτσες ήταν μεγαλύτερες από τα άλλα ψάρια. Όλα αυτά ήταν πολύ νόστιμα, τα τρώγαμε τηγανητά. Στον Μπλιούρη (Πάμισο) έλεγαν πως υπήρχαν ακόμη μεγαλύτερα ψάρια, εκεί πήγαινε ο Θανάσης Δεληήμπασης που ήταν ο δεινότερος ψαράς.

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1993-1994, σελ. 291)

»Μια μέρα είχα πιάσει κάτι ψάρια και τα πήγα κρυφά στο σπίτι μου να τα ζωγραφίσω, με τον φόβο μην με δει η μάνα μου που δεν ήθελε να ψαρεύω (για να μην πνιγώ). Κάρφωσα ένα καρφί στο ξύλινο παραθυρόφυλλο του δωματίου μου, τα κρέμασα εκεί κι άρχισα να τα ζωγραφίζω. Συνέχισα και τις επόμενες μέρες αλλά, χωρίς να το καταλάβω, τα ψάρια χάλασαν κι έβγαζαν ανυπόφορη μυρωδιά. Ήρθε η μάνα μέσα, τράβηξα το παραθυρόφυλλο να μην τα δει η μάνα μου, ευτυχώς δεν τα βρήκε. Τα ψάρια είχαν σκουληκιάσει, μέσα απ' τα μάτια τους έβγαιναν σκουληκία! Αυτό έγινε στα 1934...»

Κι άλλος παλιότερος Καρδισιώτης (γενν. 1905) μας αφηγήθηκε:

»Θυμάμαι να ψαρεύουν στον Καράμπαλη πριν από το 1915 αλλά και μετά: Πηγαίναμε στην «Λάκκα τού Δρόσου», μια τοποθεσία τού ποταμού, κάπου 700 μέτρα από την γέφυρα του Νεκροταφείου και πριν από την μεγάλη γέφυ-

ρα του τραίνου. Λέγονταν «λάκκα» γιατί το μέρος εκεί πέρα ήταν βαθύ.

»Ψαρεύαμε με αγκίστρι, όμως πολλοί ρίχναν δυναμίτη. Ήταν κάτι μασούρια δυναμίτη, σαν «καρούλια» στενόμακρα, χρώματος ταραμά. Έδεναν το κοντό βραδύκαυστο φυτίλι με τον δυναμίτι, το άναβαν φωτιά και τό 'ριχναν στο ποτάμι. Ύστερα από λίγο, από την πίεση της έκρηξης, σκοτώνονταν τα ψάρια κι ανέβαιναν στην επιφάνεια του νερού, όπου αυτοί τα μάζευαν με μια απόχη. Τα ψάρια τα λέγαμε κεφάλια. Ήταν κι ένα χόρτο εκεί, χτυπούσες μ' αυτό το νερό κι έβγαινε δηλητήριο. Δηλητηριάζονταν τα ψάρια και επέπλεαν.

»Πηγαίναμε για κολύμπι επίσης στο μέρος που το έλεγαν «Ιτιές», πιο δώθε ήταν αυτό, κοντά στο γήπεδο. Υπήρχαν πολλά μπουστάνια κι εκεί, φώναζαν οι «μπαχτσήδες» άμα τους έπαιρνες τίποτα, κι άμα σ' έπιαναν...».

Κι άλλος Καρδισιώτης (γενν. 1925) μας είπε:

«Πολλοί ψάρευαν στον Καράμπαλη, βλέπαμε τακτικά εκεί να ψαρεύει, πριν απ' τον πόλεμο, τον θεολόγο καθηγητή Δημ. Κρικέλα, επίσης τον Παπαδόπουλο που είχε κοντά στο ποτάμι μπαχτσέ και άλλους. Ήταν ψάρια νόστιμα αλλά με πολλά κόκαλα. Ψάρευαν με σκουλήκια για δόλωμα και με καλάμι, εγώ δεν θυμάμαι με δυναμίτη, αυτό θα γινόταν παλιότερα».

11. Καράμπαλης και Καθαρά Δευτέρα

Παλιός Καρδισιώτης ο Τάκης Βασιλείου (γενν. 1925) μας έλεγε:

«Την Καθαρά Δευτέρα το έθιμο ήταν να πάμε όλοι κατά μήκος της σιδηροδρομικής γραμμής ως την σιδερένια γέφυρα του Καράμπαλη, όπου και στρατοπεδεύαμε. Εκεί ήταν το τέρμα τής πορείας κι εκεί (και όχι μόνο εκεί) γινόταν το γλέντι και το φαγοπότι με χαλβάδες και σαρακοσιανά. Υπήρχαν λαϊκές ορχήστρες με σαντούρια, λαούτα και κλαρίνα. Θυμάμαι την παρέα τού θείου μου Τσαπή, με τους αδελφούς Γιαμόπουλου, με τον Καυχίτσα που είχε τον φούρνο, με τον μονόφθαλμο Κίτσιο Γεροντόπουλο, με τον Νίκο τον Μπακόλα, που ήταν πολύ γλεντζέδες. Μια άλλη παρέα πολύ ζωντανή ήταν αυτή του Πελοπίδα Χαντζιάρια με τους αδελφούς Καραγιάννη, τον Μαγγίνα, τους Ηλία και Λέοντα Κοέν και άλλους. Την Καθαρά Δευτέρα Ξεφάντωναν. Χόρευαν με την συνοδεία τών μουσικών ζειμπέκικα, χασαποσέρβικα, τσιφτετέλια...»

»Το τέρμα, όπως είπα, ήταν η γέφυρα Καράμπαλη. Το «έθιμο» ήταν να την περάσεις με τα πόδια την γέφυρα ως απέναντι. Το δύσκολο ήταν να περπατήσεις ως το τέλος πάνω στις ράγες του τραίνου, ενώ κάτω απ' τα πόδια σου κυλούσαν ορμητικά τα νερά τού Καράμπαλη, το δε ύψος τής γέφυρας ήταν πολλά μέτρα πάνω απ' το ποτάμι. Πολύ ευκολότερο ήταν να περπατήσεις πάνω στην «σιδηροσανίδα», που ήταν κάπου 25 πόντους πλάτος, αυτό ήταν αρκετά ευκολότερο. Όμως, πολλοί ζαλίζονταν και κάμποσοι έπεσαν στο ποτάμι και τραυματίστηκαν, θυμάμαι έναν που τον πήγαν στην τότε κλινική Τσούτσου. Άλλοι διέσχισαν το ποτάμι καβάλα στ' άλογα...»

»Στον Καράμπαλη κατέληγε και το Γαϊτανάκι. Ξεκινούσε ο χορός τών μεταμφιεσμένων μετά το τέλος τής εκκλησίας, χόρευαν στις διάφορες συνοικί-

ες και, αφού γινόταν μια διακοπή το μεσημέρι, κατέληγαν στη γέφυρα, όπου έκαναν δυο - τρεις φορές, αλλά και καθ' οδόν, την σχετική χορευτική «επίδειξη». Το Γαϊτανάκι το χόρευαν την προπολεμική περίοδο με σφυρίχτρα, χωρίς τραγούδια. Τον ρυθμό τον έδινε ένας ντυμένος Σαρλώ, με ρεδιγκότα και ψηλό καπέλο, αυτός έδινε τον ρυθμό («σλόου»!) και χόρευαν τα ζευγάρια, άντρες και γυναίκες. Θυμάμαι να δίνουν τον ρυθμό με σφυρίχτρα ο Σωκράτης Χαρίτος, ο Κλεάνθης Ζαφειρόπουλος, ο Όμηρος Μασίκας, ο Μένιος Νεστορίδης, ο οποίος την Κυριακή και την Καθαρά Δευτέρα έβγαζε και λόγους κωμικούς στην πλατεία σατιρίζοντας την κοινωνία τής Καρδίτσας! Όταν τελείωνε το Γαϊτανάκι, φόρτωναν το κοντάρι και τις «κορδέλες» στον ώμο και γύριζαν πίσω.

»Θυμάμαι πως το 1945 χορεύτηκε το γαϊτανάκι από την τότε αντιστασιακή οργάνωση νεολαίας. Τον ρυθμό έδινε νομίζω ο Κλεάνθης Ζαφειρόπουλος (που έπαιζε και στο θέατρο) και τα ζευγάρια ήταν ντυμένα με εθνικές στολές (Καραγκούνικες, τσολιάδες, μετσοβίτικες, σαμαρινιώτικες). Χόρεψαν πολύ ωραία και γύρισαν όλες τις συνοικίες πριν φτάσουν στην Γέφυρα.

»Στην γέφυρα του Καράμπαλη αλλά και το βράδυ στην πλατεία πολλοί ήταν οι μεταμφιεσμένοι και ο χαρτοπόλεμος και οι σερπαντίνες πήγαιναν σύννεφο. Θυμάμαι στην πλατεία να έχει δέκα πόντους χαρτοπόλεμο. Το 1957-58 ήρθαν πολλοί ξένοι που δούλευαν στο έργο τού Μέγδοβα. Μια χρονιά, Απόκριες, που έκανε πολύ κρύο και έριχνε χιονόνερο, ο γιος ενός από τους υπαλλήλους αυτούς, κρατώντας ένα κοντάρι, ολόγυμνος, με κάτι κορδέλες αντί για μαγιό, ξυπόλυτος και βαμμένος σαν Ινδιάνος, αλώνισε την Καρδίτσα. Θα 'ταν τότε 25 περίπου ετών. Ξέχασα να πω πως στα γλέντια της Καθαράς Δευτέρας έβλεπε και γυναίκες ελευθερίων ηθών - που είχαν την «έδρα» τους κοντά στους Στρατώνες - να διασκεδάζουν μαζί με τον κόσμο».

Κατ' άλλες πληροφορίες, το «κλου» τής Καθαράς Δευτέρας στην γέφυρα του Καράμπαλη ήταν όταν έφθαναν εκεί οι Κοκκοταίοι (παλιοί κυρατζήδες), κατά μια άποψη (μη επιβεβαιωμένη) αρκούντως πιωμένοι, καβάλα πάνω σε μουλάρια. Φορούσαν την βλάχικη ενδυμασία, είχαν βαμμένα τα πρόσωπά τους κατακόκκινα με μπογιά και όταν περνούσαν με τα μουλάρια (χωμένα μέχρι το κεφάλι μέσα στο νερό) από την μια όχθη του ποταμού στην άλλη (και μάλιστα όχι μόνο μια φορά) το «αγριεμένο πλήθος» κραύγαζε ομαδικά ένα «Ααααα!»! Ήταν ένα είδος «πειράγματος» που ασφαλώς, εν όψει του κλίματος της ημέρας, το επιζητούσαν και οι ίδιοι (ηλικίας τότε 50-55 ετών), αφού αυτό επαναλαμβάνονταν για καιρό, μιλάμε για τα χρόνια 1930-1934 περίπου. Το ίδιο πλήθος υποδέχονταν με έξαλλες κραυγές και το τραίνο, κάθε φορά που πήγαινε ή ερχόταν από Βόλο.

Κατά τις ίδιες πληροφορίες, άλλο χαρακτηριστικό της Καθαράς Δευτέρας, ήταν όταν (τα ίδια πάνω κάτω χρόνια) ο Κ. Μαστρογιαννίτης, μακαρίτης σήμερα, διέσχιζε τρέχοντας την γέφυρα πατώντας πάνω στα πλαϊνά σίδερα

πλάτους 25 περ. πόντων. Ήταν ένα λίαν επικίνδυνο τόλμημα που κανείς άλλος όλα τα χρόνια εκείνα δεν τόλμησε να επαναλάβει. Και να σκεφθεί κανείς πως ο νέος εκείνος δεν ήταν κανένας παληκαράς, αλλά άνθρωπος μετρημένος και σοβαρός που τίς οίδε τί ευχαρίστηση ένιωθε αποτολμώντας ένα τόσο ριψοκίνδυνο πέρασμα.

Μερικοί επίσης θυμούνται πως την Καθαρά Δευτέρα, προπολεμικά πάντα, ο Μένιος Νεστορίδης¹ ντυμένος Σαρλώ με ψηλό καπέλο, ανεβασμένος σε αμάξι που διέσχιζε την γεμάτη κόσμο οδό Λαρίσης, παρίστανε τον οδοντογιατρό φωνάζοντας στο πλήθος «πονάει δόντι, βγάξει δόντι» και λέγοντας διάφορα αστεία. Αστεία λόγω του κλίματος της ημέρας έλεγε στο πλήθος που μαζεύονταν γύρω του κι ο φανοποιός Καλαμπακιώτης με βαμμένο το πρόσωπο με κάρβουνο. Ήταν από τους πλέον χαρακτηριστικούς τύπους τών, αξέχαστων για όσους τα έζησαν, προπολεμικών χρόνων.

12. Καράμπαλης και Κατοχή

Διηγείτο παλιός Καρδιτσιώτης (γενν. 1925):

«Στην διάρκεια της Κατοχής και ιδίως τα χρόνια 1943 - 1944, αρκετοί Καρδιτσιώτες φόρτωναν στο τραίνο τσουβάλια με σιτάρι και καλαμπόκι και το μετέφεραν στον Βόλο. Το Πήλιο υπέφερε από σιτάρι και καλαμπόκι, γι' αυτό έδιναν στους Καρδιτσιώτες λάδι σε τενεκέδες και γι' αντάλλαγμα έπαιρναν σιτάρι. Μόλις έφθαναν στο σταθμό της Καρδίτσας, τους έπαιρναν τους τενεκέδες οι Ιταλοί που ήξεραν γι' αυτές τις ανταλλαγές. Μια - δυο φορές, η λύση βρέθηκε.

»Είχαν συνεννοηθεί με τον μηχανοδηγό, που τον λέγαμε τότε «καποτραίνο». Είχα πάει κι εγώ για λάδι, την πρώτη φορά μου το πήραν οι Ιταλοί. Την δεύτερη φορά είχα πάει μ' έναν φίλο μου και μου λέει αυτός ότι θα γίνει το και το. Βάλαμε, πριν ανεβούμε στον σταθμό τού Βόλου, άχυρα και χορτάρια στα τσουβάλια που είχαμε τους τενεκέδες, οι τενεκέδες ήταν στην μέση. Λίγο πριν φτάσει το τραίνο στην γέφυρα Καράμπαλη, ο μηχανοδηγός έκοβε σιγά - σιγά ταχύτητα. Μαρσάριζε και τη μηχανή κι έβγαζε το φουγάρο καπνό για να φαίνεται ότι το τραίνο είναι εν κινήσει, γιατί οι Ιταλοί (που είχαν φυλάκιο στην σιδηροδρομική γραμμή μετά τους Στρατώνες) άμα έβλεπαν ότι το τραίνο δεν βγάξει καπνό, σου λέει κάτι ύποπτο συμβαίνει και το τραίνο σταμάτησε. Δεν σταματούσε εντελώς το τραίνο. Αμέσως μετά την γέφυρα πετάξαμε κάτω τα τσουβάλια με τους τενεκέδες (δεν έσπασαν γιατί ήταν τα άχυρα) και αμέσως μετά πηδήσαμε και εμείς. Το ίδιο έκαναν κι οι άλλοι, υπήρχαν άνθρωποί τους που τους περίμεναν εκεί στη γέφυρα. Έτσι με τον τρόπο αυτόν δεν μας έπαιρναν το λάδι οι κατακτητές.

»Τον Μάρτιο του 1943, όταν έφυγαν οι Ιταλοί απ' την πόλη, την γέφυρα αυτή τού Καράμπαλη την ανατινάξαμε για να μην χρησιμοποιούν τον σιδηρόδρομο οι Γερμανοί για μεταφορά υλικών και στρατού. Την ξανάφτιασαν οι Γερμανοί περί τα τέλη τού 1943, όταν μετά την συνθηκολόγηση της Ιταλίας,

με γνωμικά. Έπαιζε επίσης κιθάρα με τον αδελφό του Βασίλη στο Παισιύλιπο.

1. Παλιά δούλευε στο ποδηλατάδικο του πατέρα του αλλά ήταν και καλλιτέχνης. Ανάμεσα στ' άλλα ζωγράφιζε και διακοσμούσε τα κάρα με μικρά σχέδια - κεφαλές αλόγου κλπ - αλλά και

κατέλαβαν αυτοί την πόλη μας».

Και κάτι άλλο κατοχικό:

Βρήκε τον φίλο του στην πλατεία, μέρες τού 1943:

- Έχω κάτι να σου πω, να σου δείξω....

- Τί;

- Θα δεις, πάμε στον Καράμπαλη, στην γέφυρα.

Οι δυο φίλοι προχώρησαν στην οδό Λαρίσης, όσο πλησίαζαν η απορία τού φίλου μεγάλωνε. Το παρακείμενο κοιμητήριο ήταν έρημο, προχώρησαν προς την γέφυρα του Καράμπαλη.

Από μακριά απορημένος ο νέος είδε στην άκρη της γέφυρας καθισμένο τον φίλο, σκυμμένον στο ποτάμι. Απόρησε, είχε καιρό να τον δει.

- Μα τί κάνει εκεί ο αδελφός σου, πότε γύρισε; ρώτησε με έκπληξη τον συνοδοιπόρο του.

Κοντοστάθηκε ο άλλος, τον κοίταξε λυπημένα, δεν είπε τίποτα.

- Πάμε, θα δεις, του είπε ύστερα...

Ταράχθηκε. Ναι, βέβαια, είχε ανεβεί «στο βουνό» ο αδελφός τού φίλου του, έγινε μπαμ τότε στην πόλη, «αλλά δεν φοβήθηκε που γύρισε;» αναρωτήθηκε.

Προχώρησαν. Είδαν τον Βάσο από ψηλά να ρίχνει χορτάρια στο ποτάμι κι ύστερα κι άλλα χορτάρια κι άλλα. Κυλούσαν αυτά ήσυχα και χάνονταν στην στροφή, κάτι ψιθύριζε εκείνος από πάνω, ούτε τους έδωσε σημασία.

- Βάσο, γύρισες; Τί κάνεις αυτού; ρώτησε με φωνή που έτρεμε.

- Η ροή ... Το χορτάρι... Δεν βλέπεις;

- ...

- Από την κίνηση του χορταριού... Την ταχύτητα... Μετράω ταχύτητα... τη ροή του ποταμού... το διάστημα, ξέρεις... Η ροή...

Έμεινε ο άλλος άλαλος. Ο αδελφός τού Βάσου τον τράβηξε απ' το χέρι.

- Πάμε.

- Ο Βάσος;

- Θα γυρίσει μόνος του... Το βράδυ...

Στην επιστροφή λίγες λέξεις:

- Ξέρεις... Εκεί επάνω... Του ανέθεσαν... Κάποια μέρα τον διέταξαν να ... (ούτε που ακούστηκε η λέξη). Αρνήθηκε. Του πήραν το όπλο (...) Όταν γύρισε ο αδελφός μου ήταν άλλος άνθρωπος ... (πέθανε, όπως έλεγαν, στο Δρομοκαϊτειο, πολλά χρόνια αργότερα).

13. Η εξοικείωση

Είχε κατέβει απ' το χωριό στην πόλη. Κι ήταν σε κάτι συγγενείς του, ήρθε να γνωρίσει τον κάμπο, την Πολιτεία, τους έλεγε.

- Πόσο θα μείνεις, Θανάση;

- Δυο βδομάδες.

- Μόνο;

Ήταν περιζήτητος ο μικρός, τότε μετά τον πόλεμο. Είχε έναν αέρα βουνίσιο, ξεχώριζε από χιλιόμετρο τα δέντρα και τα πουλιά. Πότε - πότε εξαφανι-

ζόταν με τις ώρες, τον έχαναν, έτρεχαν οι φίλοι του να τον βρουν. Κι ένα απόγευμα το τετράγωνο σείστηκε:

- Πάει ο Θανάσης.

- Τί;

- Πνίγηκε στον Καράμπαλη!

Τον έφεραν δίπλα, γέμισε η κάμαρα λουλούδια. Και τα παιδιά στεκόμαστε απ' έξω μουδιασμένα, σιωπηλά. Δεν τόλμησε κανείς μας να μπει. Όχι πως δεν είχαμε εξοικειωθεί με τον θάνατο, κάθε άλλο. Σκοτωμένους έβλεπες κάθε μέρα, μα 'κείνοι ήταν από σφαίρα, από ξύλο! Ο «φυσιολογικός» θάνατος ή το πνίξιμο στο ποτάμι, είχαν κάτι το μυστηριακό, σε πάγωνε.

Όχι δεν μπήκαμε μέσα, τον φίλο τον αποχαιρετήσαμε νοερά.

14. «Η ΓΕΦΥΡΑ ΤΗΣ ΚΑΡΑΜΠΑΛΗΣ

Η γέφυρα Καράμπαλης παρά το Νεκροταφείον έχει φθαρεί τόσον ώστε ενέχει πλείστους όσους κινδύνους δια τα διερχόμενα εκείθεν παντός είδους τροχοφόρα. Η άμεσος επισκευή της γεφύρας καθίσταται ούτω επιτακτική, προτού σημειωθούν θλιβερά δυστυχήματα, οπότε θα είναι πλέον αργά.

Ο κ. Μηχανικός εις την αρμοδιότητα τού οποίου υπάγεται η επισκευή της γεφύρας, ας επιληφθή αυτοπροσώπως του ζητήματος».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 22.8.1929)

15. «Πνιγμός εις Καράμπαλην

Χθες περί ώραν 2αν μ.μ. η Ελευθερία Χρ. Φαλάρα ολισθήσασα κατέπεσεν εντός του ποταμού «Καράμπαλη» και επνίγη. Το πτώμα ανεβράσθη αργότερον υπό των υδάτων, παραληφθέν δε παρεδόθη εις τους οικείους. Η πνιγείσα είχε μεταβεί εις Καράμπαλην μετά της Χρυσάνθης Φαλάρα δια να συλλέξη ξύλα, καθ' ον δε χρόνον προσεπάθη να λάβη εκ του ποταμού εν ξύλον ωλίσθησε και έπεσε εις το ύδωρ».

(Εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, 23.11.1929)

16. Το Κολύμπι στον Καράμπαλη (προφορικών μαρτυριών συνέχεια):

Για το ψάρεμα στον Καράμπαλη έχουμε γράψει αρκετά σε προηγούμενη συνέχεια. Εδώ θα συνεχίσουμε με άλλες μαρτυρίες παλιών Καρδιτσιωτών, όπως ο 85χρονος περίπου σήμερα Δημ. Μπαρμπάτσαλος (σ.σ. δυστυχώς απεβίωσε πριν από λίγους μήνες), ο οποίος μού έλεγε τα εξής:

«Πηγαίναμε για κολύμπι στα 1920 στου «Δρόσου την Λάκα» τού Καράμπαλη που είχε καθαρά νερά. Πήρε την ονομασία αυτή γιατί, όπως λέγαν, πνίγηκε εκεί κάποιος Δρόσος. Στα νερά τα ποταμίσια είναι δύσκολο το κολύμπι γιατί το νερό είναι αραιό. Κάναμε τότε μπάνιο καθαριότητας στο ποτάμι γιατί πολλές φορές τα Δημοτικά Λουτρά (εκεί που είναι η σημερινή Δημαρχία) δεν λειτουργούσαν. Παίρναμε λίγο σαπούνη μαζί μας και πηγαίναμε στις «Γαργάρες» του Καράμπαλη, που είχαν λίγο νερό 10-20 πόντους. Εκεί γυμνοί καθόμασταν κάτω και πλενόμασταν. Κάναμε βέβαια και κολύμπι, συνδυάζαμε το

τερπνόν μετά τού ωφελίμου. Πολλοί κολυμπούσαν κοντά στη «Σμίξη» που είχε πολύ νερό και το μέρος ήταν βαθύ».

Άλλος Καρδιτσιώτης (γεν. 1928) έλεγε:

«Για κολύμπι πηγαίναμε στην θέση «Στρογγυλό» του Καράμπαλη, δεξιά απ' το γήπεδο. Λέγονταν «Στρογγυλό» το μέρος γιατί και το νερό ήταν ανοιχτό κι έφερνε γύρω - γύρω πολλές φορές (είχε ρουφήχτρες εκεί) και μετά έπαιρνε τον κατήφορο. Εκεί έπρεπε να είσαι δεινός κολυμβητής για να μην πνιγείς αλλά εμείς ξέραμε. Το κολύμπι ήταν επικίνδυνο, τεράστια διαφορά απ' την θάλασσα. Ο άνθρωπος άμα είναι μαθημένος να κολυμπάει στο ποτάμι, είναι μαθημένος και στη θάλασσα. Δεν είναι όμως να κάνεις οργυιές, το ποταμίσιο κολύμπι είναι της αντοχής. Δουλεύουν όλα τα μέλη του σώματος».

Κι άλλος Καρδιτσιώτης, της ίδιας περίπου ηλικίας, έλεγε πως το κολύμπι στον Καράμπαλη το 'λεγαν «Σκλίσιο» γιατί κολυμπούσαν με τα χέρια μπροστά, όπως το σκυλί! «Όχι οργυιές δηλαδή και ανοίγματα»...

17. Το ψάρεμα στον Καράμπαλη (προφορικών μαρτυριών συνέχεια):

Ο παλιός τυπογράφος Δημ. Μπαρμπάτσας μου έλεγε σχετικά τα εξής:

«Στα 1920 ψαρεύαμε κι εμείς οι μικροί τότε στον Καράμπαλη. Δεν χρησιμοποιούσαμε εμείς δίχτυα, αυτά ήταν για τους μεγάλους που έπρεπε να ξέρουν καλό κολύμπι για να κρατήσουν το δίχτυ μέσα στο νερό. Με δίχτυ θυμάμαι να ψαρεύουν οι Καμινιώτες (οι κάτοικοι της σημερινής συνοικίας Καμινιάδων) στην θέση «Σμίξη», εκεί που σμίγουν τα δυο ποτάμια, Καράμπαλης και Καλέντζης. Ψάρευαν μετά το μεγάλο γεφύρι το πέτρινο, προς το χωριό Μοίρους, που το είχαν οι Καμινιώτες σαν περιοχή δική τους. Τα δίχτυα καρφώνονταν τότε σε ένα ξύλο από τη μια μεριά και σ' ένα άλλο από την άλλη. Το δίχτυ ήταν στερεωμένο στα ξύλα αυτά, όπως είναι τώρα στα «πανό» που βγάζουν στις διαδηλώσεις. Ήταν ενάμιση με δύο μέτρα μήκος και φάρδος. Κράταγε ο ένας το ξύλο από 'δώ, ο άλλος από το άλλο και έμπαιναν στο νερό κολυμπώντας. Πήγαιναν όπου υπολόγιζαν τις φωλιές των ψαριών, χτυπούσαν τα νερά με τα πόδια και με τα χέρια τους, και τα ψάρια τρομοκρατημένα έκαναν να φύγουν κι έπεφταν στα δίχτυα. Τα βγάζαν έξω και τα 'ριχναν μέσα σε σακί ή σε τροβά που είχαν μαζί τους. Έτσι ψάρευαν κυρίως οι Καμινιώτες που έπιαναν και μεγάλα ψάρια σαν τις γόπες, αλλά αυτά είχαν πολλά κόκκαλα, «αγκάθια». Έπιαναν λίγα ψάρια και τα 'τρωγαν και μοίραζαν καμιά φορά και στους γείτονες για να δείχνουν ότι είναι και ψαράδες!... Είχα και εγώ κάτι συγγενείς μου και μας έφερναν καμιά φορά και δοκιμάζαμε κι εμείς.

»Και έτσι μεν ψάρευαν οι μεγάλοι. Εμείς, η παρέα μας που είμαστε γύρω στα 1920 πιτσιρικά, δεν ψαρεύαμε με δίχτυ ή με αγκίστρι. Ψαρεύαμε με το ... «ψαροβότανο»!, έτσι το έλεγαν. Ήταν τότε 2-3 μικροί μπακάληδες στην Καρδίτσα που πουλούσαν ένα «πράγμα» για ψάρεμα, που το έλεγαν «ψαροβότανο». Ήταν κάτι σβώλοι σαν ρεβίθια ξερά, αγοράζαμε 5-10 τέτοια κάθε φορά. Εμείς τα παίρναμε σε μέγεθος ρεβιθιού και σ' ένα γουδί τα σπάγαμε και τα κάναμε σκόνη. Βρίσκαμε και μερικά σκουλήκια στη γη και κομμάτια απ'

αυτά ανακατεύαμε και κάναμε μικρά «βουλάκια», στερεά, σε μέγεθος φακής. Αυτά τα «ψαροβότανα» τα πουλούσαν οι μπακάληδες κρυφά γιατί απαγορεύονταν, τα έφτιαχναν από κάποιο φυτό, δεν ξέρω αν ήταν από τον «Φλόμο». Με τις «φακές» αυτές πηγαίναμε στις όχθες τού Καράμπαλη και τις ρίχναμε στο νερό, από την μια όχθη ένας κι απ' την άλλη ο άλλος. Όσα ψάρια έτρωγαν ζαλίζονταν, έκαναν «γύρους» γύρω - γύρω κι έβγαιναν στην επιφάνεια του νερού. Εμείς τα πιάναμε ζωντανά με τα χέρια, με κασκέτο, με το μαντήλι ή με απόχη. Ήταν μικρά ψαράκια, λαδούσες τα λέγαμε, σαν σαρδέλες μικρές.

Πολλοί στο μείγμα με ψαροβότανο και σκουλίκι πρόσθεταν και ... ούζο, για να είναι πιο ... έντονο και να ζαλίζονται τα ψάρια περισσότερο... Μετά τα τρώγαμε αλλά βέβαια μετρούσε και το θέαμα, ήταν ένα είδος ψυχαγωγίας! Μόνο τα μικρά ψάρια έπεφταν στην παγίδα τού ψαροβότανου. Τα μεγάλα ψάρια - σε μέγεθος γόπας - ή δεν έτρωγαν τους βώλους ή κι αν τους έτρωγαν δεν ζαλίζονταν.

»Επαναλαμβάνω πως τα ψαροβότανα τα ρίχναμε στις άκρες τής όχθης. Τα ψαράκια - που ήταν μέσα στα καλάμια, στα υδρόβια φυτά κλπ - τα έβλεπαν όταν τα ρίχναμε και τα άρπαζαν. Όσα τα έτρωγαν έκαναν 5-10 λεπτά να ζαλιστούν. Το ρεύμα του ποταμού τα 'φερνε στις «Γαργάρες» - που είχαν λίγους πόντους νερού - κι εκεί τα πιάναμε».

Διευκρινίζουμε εδώ πως το ψαροβότανο - που μνημονεύει ανωτέρω ο Μπαρμπάτσας - είναι διάφορο από το φλόμο ή «σφλοϊμί», που αναφέραμε - ως τρόπο ψαρέματος - στον προηγούμενο τόμο. Για τον φλόμο, η Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια Δρανδάκη γράφει τα εξής: (τ. Γ, σ. 780):

«Αλιεία δια φλόμου.

Το είδος τούτο της αλιείας, όπερ απαγορεύεται απολύτως, συνίσταται εις την δια διαφόρων δηλητηριωδών φυτών νάρκωσιν των ιχθύων προς ευκολωτέραν σύλληψιν. Το μάλλον εν χρήσει εκ των ναρκωτικών φυτών είναι το ευφόρβιον «*Eufhorbia*», όπερ είναι κοινότατον εις τους βράχους και τας αποκρήμας ακτάς. Σπανιωτέρα είναι η χρήσις του «*Verbascum Sinuatum* - Ψαροβότανο. Οι δια φλόμου αλιευόμενοι ιχθύες προκαλούσιν εις τον τρώγοντα στομαχικές διαταραχάς, ναυτιάσεις και κεφαλαλγίας».

Διευκρινίζουμε ότι το ψάρεμα με φλόμο συνηθίζεται στην Ελλάδα ακόμη και σήμερα.

Διαβάσαμε προσφάτως στην «Ελευθεροτυπία» (φ. 26.6.1994):

«ΛΑΡΙΣΑ. Ο Πηνειός χάνει τα ψάρια του. Στη Διεύθυνση Αλιείας της Νομαρχίας Λάρισας σωρεύονται καταγγελίες για ομάδες αγνώστων αλιέων, οι οποίοι ψαρεύουν στον ποταμό χρησιμοποιώντας χλώριο και φλόμο (χόρτο που προκαλεί ασφυξία στα ψάρια αναγκάζοντάς τα να βγουν στην επιφάνεια). Η Εποπτεία Αλιείας προσπαθεί να ελέγξει τις καταγγελίες, καίτοι δεν έχει αρμοδιότητα, αφού για τη φύλαξη του ποταμού δεν υπάρχει αρμόδια υπηρεσία και το έργο αυτό έχει ανατεθεί στην αστυνομία.

Δημ. Χατζευθυμίου»

Συνεχίζουμε την παράθεση προφορικών μαρτυριών για το ψάρεμα στον Καράμπαλη. Ο 90χρονος Γιάννης Ματθαίουπουλος - με πλούσια δράση στο

προπολεμικό θέατρο Καρδίτσας - βλ. τον Δ/1985 τ. τού περιοδικού «Γνώση και Γνώμη» - μου έλεγε σχετικώς τα εξής:

«Και κολυμπούσαμε - εγώ όχι, γιατί δεν είχα τη δεξιοτεχνία - και ψαρεύαμε στον Καράμπαλη με φίλους. Χρησιμοποιούσαμε για δόλωμα σκουληκάκι και γεμίζαμε το καλάθι ψάρια. Πιάναμε λαδούσες - πολύ ωραία, λίγο λιπαρά - που ήταν πιο νόστιμες από τα κεφάλια. Τα κεφάλια πιάνονταν με πεταχτό αγκίστρι. Στο πεταχτό δεν βάζεις βαρίδι, μόνο αγκίστρι, κι όταν ρίχνεις καλάμι επιπλέει το αγκίστρι στο νερό. Το ψάρι το χάφτει στην επιφάνεια.

»Υπήρχαν πολλοί που έμπαιναν γυμνοί στο ποτάμι κι έψαχναν να βρουν ψάρια σε μικρές λακούβες, στις όχθες ή στον πάτο. Τα έπιαναν εκεί με το χέρι. Υπήρχαν και επαγγελματίες ψαράδες στον Καράμπαλη που χρησιμοποιούσαν και δίχτυα. Αυτοί πουλούσαν τα ψάρια στην Αγορά. Ζυμώναν άλλοι το βότανο με τυρί, το λεγόμενο ψαροβότανο. Και πιάναν μ' αυτά ψάρια».

Κι άλλος Καρδιτσιώτης (γεν. 1928) έλεγε:

«Ψαρεύαμε εμείς στον Καράμπαλη από το 1940 περίπου. Με τα χέρια αλλά και με τα καλάμια. Πιάναμε κυρίως λαδούσες. Υπήρχαν και επαγγελματίες ψαράδες που είχαν διπλάσια ηλικία από εμάς. Ψάρευαν και με καλάμι - τον έβλεπες κι έλεγες αυτός είναι ψαράς! - ενώ εκείνοι που είχαν δίχτυα μεγάλα ήταν συστηματικοί ψαράδες. Έβαζαν νύχτα τα δίχτυα (ίσως και να κοιμόταν εκεί) και τα μάζευαν το πρωί. Έπιαναν κεφάλια ένα κιλό το ένα, έβλεπες στο δίχτυ 5-6 μεγάλα κεφάλια, από σπιθαμή και μεγαλύτερο. Τα πωλούσαν αυτά τα ψάρια στην Αγορά, και ακριβότερα από τα ψάρια των λιμνών».

18. Το «καλοτάξιδο σκαρί» τού ... Καράμπαλη!

«Ο Μάνθος ο Λάππας - συνέχισε ο Δημ. Μπαρμπάτσας - είχε πάει παλιά, πολύ προ του πολέμου, στην Αμερική κι έφτιασε λεφτά. Τον λέγαμε και «Αμερικάνο». Επιστρέφοντας γύρω στα 1920 στην Καρδίτσα έκανε έναν μύλο που ήταν όπως πάει ο δρόμος προς τη συνοικία Γαρδικάκι, πίσω ακριβώς από το παλιό Γυμναστήριο, δίπλα στην Δεντροφυτεία τού Παισιλίου. Δεν πρόκοψε πολύ ο Λάππας με τον μύλο. Είχε φτιάσει μαζί με τον αδελφό του και ένα εργαστήριο που σχίζον ξύλα («κορδέλα») αλλά και πάλι αυτό δεν «σταδιοδρόμησε». Αυτός λοιπόν ο άνθρωπος, ο πολυμήχανος, κατασκεύασε μια ... βάρκα για τον Καράμπαλη! Δεν είχαμε ξαναδεί τότε εμείς βάρκα στο ποτάμι, την «δόξα» την δικαιούται αυτός που πρωτοπόρησε πριν από 70 περίπου χρόνια.

»Δεν ξέρω γιατί έφτιασε τη βάρκα, ο ίδιος δεν ψάρευε. Ίσως ήθελε να δοκιμάσει αν το ρεύμα του Καράμπαλη μπορεί να σηκώσει βάρκα. Την βάρκα την έφτιασε - όπως λέγαν - στον μύλο (στο Γαρδικάκι ήταν και το σπίτι του), την άλειψε με πίσσα κι έκανε το «κομμάτι» του. Την πήγε ύστερα στο ποτάμι και την έριξε εδώ, πίσω απ' το γήπεδο - σημερινό Στάδιο. Μ' αυτή την βάρκα, που εγώ δεν την είδα, έκανε, όπως λέγαν οι άλλοι, το περίφημο «ταξίδι» μέχρι το Μοίρους και το ... Μακρυχώρι, κάπου εκεί κοντά. Τό 'κανε από ευχαρίστηση όπως λέγαν, αφού κατάφερε και με την βάρκα δεν πνίγηκε, δεν «έμπασε νερά», αλλά κατάφερε να φτάσει ως το Μακρυχώρι... Δεν γνωρίζω ποιά ή-

ταν η κατάληξη του πλωτού εκείνου μέσου, ο ίδιος όμως αργότερα τυφλώθηκε, άγνωστο για ποιό λόγο».

Πέραν αυτών, φαίνεται ότι τον Λάππα τον τραβούσαν σαν μαγνήτης τα ... καρδιτσιώτικα ποτάμια. Διαβάζουμε στην τοπική εφημερίδα «Θεσσαλική Φωνή» (6.2.1927):

«Εντός του ποταμού

Υπό του κ. Μ. Λάππα ηγοράσθη εν αυτοκίνητον εν Ματαράγκα και μεταφερόμενον ενταύθα έπεσεν εντός του ποταμού εξ απροσεξίας του σωφέρ παρά την γέφυραν Οργοζίνου, όστις εγκαταλείψας τούτο εξηφανίσθη».

Την επομένη η ίδια εφημερίδα καθησύχασε τους πάντες:

«Το αυτοκινητιστικόν

Ο οδηγός και ιδιοκτήτης τού πεσόντος εις τον ποταμόν προχθές αυτοκινήτου μετά το ατύχημα μετέβη εις τους εν Ματαράγκα συγγενείς του όπου διενυκτέρευσε και χθες επανήλθε. Το ατύχημα οφείλεται εις μικράν βλάβην της γεφύρας».

Τέλος καλό, όλα καλά.

19. Κατάβρεγμα της Καρδίτσας και Καράμπαλης

«Όπως είπα - συνεχίζει ο συνομιλητής μας - πηγαίναμε για κολύμπι γύρω στα 1920 στου «Δρόσου τη Λάκα» που είχε καθαρά νερά. Από κείνο το μέρος έπαιρνε το νερό, «ποτίζονταν», το αυτοκίνητο της Δημαρχίας, που κατάβρεχε την πόλη τα καλοκαίρια. Ερχόταν ο οδηγός με το αυτοκίνητο από την οδό Λαρίσης, μετά το γήπεδο («Ζευγαρολίβαδο» ή «Μεριά» το λέγαμε τότε το μέρος αυτό), έστριβε δεξιά κι έφθανε από τον χωματόδρομο στην όχθη του Καράμπαλη. Δεν κατέβαινε ως κάτω το αυτοκίνητο γιατί φοβόταν ο οδηγός μη δεν μπορέσει μετά, από το βάρος, να ανέβει πάλι. Ο οδηγός με έναν απορροφητικό σωλήνα γέμιζε το τεπόζιτο. Έκανε 2-3 «ταξίδια» με το αυτοκίνητο στον Καράμπαλη και κατάβρεχε τους κεντρικούς δρόμους: την οδό Λαρίσης, γύρω από την πλατεία (Τράπεζα Κόφφα, Ξενοδοχείο ύπνου «Η Ωραία Ελλάς» κλπ). Όχι, δεν πήγαινε τότε στις συνοικίες».

20. Επικίνδυνοι «ανταγωνισμοί» στον Καράμπαλη και επίθεση φιδιών!

Δεν είχε μόνο πολλές «χάρες» ο παλιός Καράμπαλης. Καμία φορά τα κατώματα και οι διάφοροι «ανταγωνισμοί» των νεαρών μπορούσαν να αποβούν λίαν επικίνδυνα. Μου έλεγε σχετικώς παλιός Καρδιτσιώτης:

«Κάναμε μπάνιο μια μέρα στον Καράμπαλη, κοντά στο κτήμα τού Ράγκου. Βουτούσαμε τα κεφάλια μέσα στο νερό, ποιός θα κρατήσει μέσα το κεφάλι πιο πολύ! Κόντεψα να πνιγώ, ήπια και κανα - δυο «γκαζόζες» νερού αλλά δεν έλεγα να βγάλω το κεφάλι έξω. Φοβόμαστε κιόλας μην δηλητηριαστούμε γιατί εκεί έριχναν και φάρμακο για να πιάνουν ψάρια. Και φοβήθηκα μην δηλητηριασθώ σαν τα ψάρια! - που ζαλίζονταν και τά 'πιαναν με τα χέρια! Και θυμάμαι όταν μισοπνιγμένος (!) έβγαλα το κεφάλι έξω δεν ήξερα πού βρισκόμουν»!...

»Εκτός από ... πνιγμό (λόγω φιλότιμου!...) κινδύνευες με τους ανταγωνισμούς να ... σουβλιστείς. Μερικοί νεαροί επιδίδονταν στις όχθες του Καράμπαλη και σε έναν άλλον, λίαν επικίνδυνο «διαγωνισμό». Όπως έβγαιναν γυμνοί απ' το μπάνιο, κάθονταν στην όχθη για να στεγνώσουν στον ήλιο. Θες επίτηδες, θες και υπό την επίδραση των ακτίνων του ηλίου, ο ανταγωνισμός ήταν ποιός έχει το μεγαλύτερο... πουλί. Όμως αυτό μπορούσε να έχει απρόβλεπτες συνέπειες. Απέναντι στην άλλη όχθη, υπήρχαν οικογενειάρχες, που με τις γυναίκες τους δούλευαν στα κτήματά τους. Το να επιδίδονται λοιπόν οι μαντράχαλοι γυμνοί στο σπορ αυτό, θεωρείτο από τον σύζυγο (παραουσία τής συζύγου) μεγάλη ύβρις! Έτσι δεν ήταν σπάνιο ο δικαίως εξαγριωμένος σύζυγος να πέφτει με τα ρούχα στον ποταμό και να κυνηγάει με τον κουσιά, υψωμένο ψηλά, τους υβριστές... Δεν έγινε γνωστό αν σουβλίστηκε κανένας!».

Στην περιοχή του Καράμπαλη μπορούσες να υποστείς μικρές ή μεγάλες λαχτάρες. Μού έλεγε παλιός Καρδισιώτης, συνταξιούχος δικηγόρων Αθηνών:

«Όπως κολυμπούσες στον Καράμπαλη βλέπαμε τριγύρω μας τις νεροφίδες να επιπλέουν ή να κολυμπούν. Δεν τις πειράζαμε ούτε μας πείραζαν, προσέχαμε όμως να μην πλησιάσουμε πολύ κοντά τους, για παν ενδεχόμενο.

»Δεν ξέραμε αν τσιμπούσαν, ξέραμε όμως ή ακούγαμε ότι το τσίμπημά τους δεν είχε δηλητήριο (σ.σ. κατ' άλλον ... γνώστη, τα νερόφιδα αυτά τσιμπούσαν και πονούσαν, αλλά δεν πάθαινες τίποτα). Μια μέρα ένας από εμάς, που σύχναζε συχνά στον Καράμπαλη και ήξερε τον κόσμο του ποταμού (!) καλύτερα απ' όλους, ήταν και μεγαλύτερος κατά τρία χρόνια, αρπάζει δύο νεροφίδες που σπαρταρούσαν κι αρχίζει μ' αυτές να μας κυνηγάει! Για αστέιο το 'κανε, και το επανέλαβε κι άλλη φορά, αλλά πήγε τότε η καρδιά μας στην κούλουρη...

»Μια άλλη όμως φορά είχαμε ξεκινήσει καμιά δεκαριά φίλοι για κολύμπι στον Καράμπαλη, πριν από 50 περίπου χρόνια. Ήταν καταμεσήμερο καλοκαιριού, είχε ζέστη 40 με 45 βαθμούς. Είχαμε περάσει τον μύλο τού Παρθένη, κόψαμε απ' το γήπεδο και βαδίζαμε ξυπόλητοι σ' έναν δρόμο - κουρνιαχτό. Λίγο πριν από το ποτάμι, ρίχνεται ξαφνικά καταπάνω μας ένα φίδι - όχι νεροφίδα! Ήταν «σαίτα» που έχει δηλητήριο κι αρχίζει να μας κυνηγάει με πηδήματα μεγάλα! Για πολύ ώρα μάς κυνηγούσε ώσπου κάποιος είχε την ιδέα και πέταξε προς το φίδι το πουκάμισό του. Αυτό ήταν, όταν πετάς στο φίδι κάτι, αυτά σταματάνε. Γυρίσαμε πολύ αργότερα να πάρουμε το πουκάμισο οπλισμένοι με καλάμια και πάσης φύσεως αντικείμενα».

Πηγαίνοντας προς Καράμπαλη ο κίνδυνος πάντα ... παραμόνευε, καμιά φορά και με το ... όπλο ανά χείρας, κυριολεκτικώς! Ας ακούσουμε τί μου αφηγήθηκε άλλος παλιός, παθών:

«Πηγαίνοντας με την παρέα στον Καράμπαλη περνούσαμε πρώτα απ' το κοντινό κτήμα τού Νότου, στο ύψος περίπου τού μύλου Παρθένη, προς το γήπεδο. Μπαίναμε στο κτήμα, αρπάζαμε φρούτα, ζαρζαβατικά, ό, τι βλέπαμε μπροστά μας. Πηγαίναμε με προφυλάξεις βέβαια, γιατί, και με το δίκιο του, αν μας έβλεπε έβαζε τις φωνές κι έλεγε το χαρακτηριστικό του «Έσπειρες,

πότισες; Γιατί τώρα θέλεις να θερίσεις;» και κάτι τέτοια που εμάς ελάχιστα μας συγκινούσαν. Ήταν βλέπεις και άλλες εποχές...

»Μια μέρα όμως ο ιδιοκτήτης μάς παραφύλαξε με το ... δίκανο! Είχε φτιάσει φυσιγγία με ... αλάτι! Όπως ήταν άδεια τα φυσιγγία, έβαλε πρώτα το καψούλι - γιατί τότε δεν πετούσαν τα μεταχειρισμένα φυσιγγία αλλά έβαζαν καινούργιο καψούλι. Μετά έβαζε στον πάτο μπαρούτι, μετά μια τάπα, μετά ... αλάτι και μετά άλλη μια τάπα. Εκείνη τη μέρα, καθώς γυρίζαμε μπήκαμε στο κτήμα ανύποπτοι αλλά με πολλές προφυλάξεις για το πλιάτσικο, ο ιδιοκτήτης μας πυροβόλησε μ' αυτά τα φυσιγγία αφού συγχρόνως μάς έβριζε! Όπως δεν φορούσαμε τότε μακρυνά παντελόνια, μας τρύπησε τα πόδια το αλάτι! Μπήκε το αλάτι με δύναμη μέσα στο δέρμα, μάτωσε, έτσουζε πολύ κι έπρεπε μετά να το πιέσεις με δύναμη - στην αρχή δεν το ξέραμε - για να βγει το αλάτι. Φύγαμε αλαφιασμένοι».

Επειδή το κτήμα τού Νότου άρχιζε - δικαίως! - να γίνεται επικίνδυνο, και επειδή μετά το μπάνιο στον Καράμπαλη ήθελες φρούτο για να συνέλθεις..., εφαρμοζόταν άλλη μέθοδος, πιο αποτελεσματική. Ας δούμε τί έχει να μας πει παλιός ... κολυμβητής!

«Δίπλα στον Καράμπαλη, στις όχθες του, υπήρχαν μπουστάνια με καρπούζια και πεπόνια. Το κολύμπι συνοδευόταν απαραίτητως με καρπουζοφαγία. Όμως όταν αυτά ωρίμαζαν, οι ιδιοκτήτες τών κτημάτων τα φύλαγαν καθισμένοι στις δραγασιές τους. Όπως είμαστε παρέα καμιά δεκαριά νεαροί και είχαμε λίγα λεφτά, στέλναμε έναν - δυο ν' αγοράσουν «επισήμως» απ' τον ιδιοκτήτη ένα - δυο καρπούζια ή πεπόνια. Οι άλλοι καθόμαστε παραπέρα κι όπως οι δυο διαπραγματεύονταν, εμείς, σχεδόν ακίνητοι, για να μην κινήσουμε υποψίες, κόβαμε με το χοντρό δάχτυλο του ποδιού από ένα καρπούζι. Μετά με το άλλο πόδι το σπρώχναμε σιγά - σιγά προς τα πίσω, που ήταν ο άλλος, κι αυτός με τη σειρά του το κυλούσε προς τα πίσω κ.ο.κ.

»Ο ένας δηλαδή το κυλούσε στον άλλον, ο άλλος στον άλλον κι ο τελευταίος το 'ριχνε στο ποτάμι! Όπως κάνουν δηλαδή οι χτίστες με τα κεραμίδια ή τα τούβλα, που ο ένας τα πετάει στον άλλον! Ένα πεπόνι, δύο πεπόνια, έξι πεπόνια και καρπούζια. Μετά τα σπάγαμε επί τόπου, τα τρώγαμε μέσα στο ποτάμι και τις φλούδες τις ρίχναμε ο ένας στο κεφάλι του άλλου! Οι άλλοι δυο αγόραζαν ένα - δυο, άλλο όμως ένα κι άλλο έξι ή δέκα! Αυτή η μέθοδος ήταν αλάνθαστη, δεν μας έπιασαν ποτέ».

21. Καράμπαλης και ... σχολικός χάρακας

«Με τον στραγαλοπώλη Μπίρμπη - μας έλεγε 90άρης Καρδισιώτης - είμαστε συμμαθητές στο δημοτικό. Ο Μπίρμπης ήταν βιοπαλαιστής από μικρός, δεν τον θυμήθηκα να παίζει σαν παιδί, δεν είχε χρόνο για χάσιμο, ούτε για τις εκδρομές τού σχολείου.

»Θυμάμαι μια μέρα, θά 'ταν γύρω στα 1917, είχαμε πάει εκδρομή στον Καράμπαλη, προς την γέφυρα του νεκροταφείου, δεξιάτερα. Μαζί μας ήταν κι ο Μπίρμπης, ο οποίος σε μια στιγμή σηκώθηκε κι έφυγε χωρίς άδεια, γιατί, όπως είπε αργότερα, έπρεπε να σκουπίσει το σχολείο. Τότε τα σχολεία μπο-

ρούσαν να σκουπίζουν και μαθητές, και γι' αντάλλαγμα τους έδιναν μια - δυο δεκάρες.

»Ο δάσκαλος όταν έμαθε πως έφυγε χωρίς να τον ρωτήσει, έγινε μπαρούτι. Την άλλη μέρα τον φώναξε στην έδρα:

»- Για άνοιξε την παλάμη σου!

Τότε οι δάσκαλοι είχαν ξύλο από κρανιά, χτυπούσαν αλύπητα, σ' έσπαζαν το χέρι. Άρχισε να τον χτυπάει δυνατά, ούρλιαζε αυτός απ' τον πόνο και ξαφνικά φώναξε οργισμένος και σακατεμένος:

» - Σε χαρίζω και την δεκάρα που σκούπ' σα το σχολείο, δάσκαλε!

Ο καημένος!

22. Κάποιες τοποθεσίες του Καράμπαλη

α) Η θέση «Στρόγγυλη» του Καράμπαλη και τα έντερα των σφαγείων!

Πηγαίνοντας προς το νεκροταφείο, συναντούσαμε λίγο πιο πέρα την γέφυρα του Καράμπαλη, από την οποία περνούσαν τα οχήματα προς Αθήνα, Λάρισα, Βόλο κ.λπ. Σήμερα η γέφυρα αυτή δεν υπάρχει, το μέρος «εκσυγχρονίστηκε» για να καθιστά ανετότερη την διέλευση προς την πόλη. Όλα στο βωμό της ρόδας...

Ο Καράμπαλης περνούσε - και περνάει - κάτω από την γέφυρα αυτήν και τα νερά του ρέουν προς βορράν ώσπου να συναντήσουν τελικώς τον Πηνηϊό. Αν ακολουθήσουμε την ροή αυτή του ποταμού, σε απόσταση 500 περίπου μέτρων, θα συναντήσουμε την θέση Στρόγγυλο ή Στρόγγυλη.

Κατά πληροφορίες παλιού Καρδισιώτη προς τον συντάκτη της «Παλιές Καρδίτσας», το μέρος απεκλήθη έτσι από τους παλιότερους γιατί ήταν «στρόγγυλο εκείνο το σημείο», σαν να τό 'χε κάποιος σκάψει. Ήταν σαν «πισίνα» στρογγυλή, σαν νερουλένιο αλώνι, απ' τους μεγαλύτερους ακούγαμε ότι το λένε «Στρόγγυλη». Είχε ένα φαρδύ πλατύσκαλο και είχε απέναντι όχθη - που το 'πιανε ο ήλιος καλύτερα - είχε χαλικάκι και αμμουδιά, όπου ξαπλώναμε για τον ήλιο. Ανατολικά η αμμουδιά και δυτικά, προς το κτήμα του Αθανάτου, πηδούσαμε για μπάνιο.

Και ο πληροφορητής μας συνεχίζει:

»Δεν πηγαίναμε συχνά εκεί για μπάνιο γιατί απ' τα κοντινά - πλησίον της γέφυρας - σφαγεία ρίχναν στο ποτάμι κοιλίες και έντερα, και καμιά φορά, κάνοντας βουτιά, βγαίναμε έξω με κοιλίες και έντερα στο κεφάλι! Δεν ψαρεύαμε εκεί, τότε είμαστε 10-15 ετών (σ.σ. 1940-1945). Πηγαίναμε μόνο για κολύμπι στην Κατοχή αλλά μας εμπόδιζαν τα έντερα αν καμιά φορά τα πετούσαν!».

β) Η θέση «Ακακίες» Καράμπαλη και η αιχμαλωσία πολύχρωμων «περιζήτητων» πουλιών

Οι παλιότεροι Καρδισιώτες καθώς παρέκαμπταν το παλιό γήπεδο - σημε-

ρινό στάδιο - και διέσχιζαν το ζευγαρολίβαδο για να πάνε στην θέση «Ακακίες» τού Καράμπαλη, έμπαιναν μέσα στα χωράφια που ήταν γεμάτα «τριβόλια» (ζιζάνια αγκαθωτά). «Σαν ρεβύθια» με αγκαθωτές προεξοχές. Υπήρχε κι ένας δρομάκος αλλά μπορούσες εύκολα να μπερδευτείς και να πέσεις στα χωράφια. Οι αγκαθωτές αυτές προεξοχές σου τρυπούσαν τα πόδια, ήθελε προσοχή. Οι «Ακακίες» ήταν λίγο πιο πέρα απ' το στάδιο, πίσω περίπου από τα σημερινά σχολεία που υπάρχουν τώρα εκεί.

Ονομάζονταν από παλιά «Ακακίες» γιατί υπήρχαν στο σημείο εκείνο μερικές ακακίες. Το μέρος ήταν κατάλληλο για κολύμπι, στην ανατολική όχθη υπήρχε μέρος να καθίσεις με χαλικάκι και άμμο. Μπορούσες μετά το μπάνιο να καθίσεις και να στεγνώσεις εκεί. Τα νερά του στο σημείο εκείνο ήταν κατακάθαρα, στις όχθες πολλές φορές ανέβλυζε νερό. Ήταν μικρές πηγές¹, από τις οποίες οι κολυμβητές και περιπατητές έπιναν νερό να ξεδιψάσουν. Απ' το ποτάμι σπανίως έπιναν νερό εκτός από καμιά αναγκαστική «γαργάρα». Αλλά από τις «γκαζόζες» αυτές κανείς δεν έπαθε ποτέ τίποτα.

Οι Ακακίες ήταν το κοντινότερο σημείο προς την Καρδίτσα. Τα «νερά» στο σημείο εκείνο ήταν «στρωμένα», στα μέτρα δηλαδή των νεαρών κολυμβητών που πάτωναν. «Ήσυχο σημείο, σαν μια λωρίδα πισίνας», αφηγείται παλιός Καρδισιώτης. Ο ίδιος αφηγήθηκε τον τρόπο που έπιναν τα πουλιά αλκυόνες (κ. βουλγάρες!), ακριβώς στο σημείο εκείνο. Με μελαγχολία ακούσαμε τα παρακάτω:

»Στις Ακακίες που κολυμπούσαμε πιάναμε κάτι πολύχρωμα πουλιά, τις Αλκυόνες ή «βουλγάρες»! Έρχονταν εκεί περίπου καλοκαίρι και έφτιαναν στην όχθη του Καράμπαλη μικρές τρύπες, διαμέτρου 4-5 πόντων και τρύπωναν μέσα. Οι τρύπες αυτές γίνονταν στα πλάγια της όχθης, όχι καθέτως αλλά οριζοντίως. Εκεί ήταν η φωλιά τους, εκεί ζευγάρωναν, γονιμοποιούνταν. Θα 'χαν οι τρύπες αυτές βάθος μισού μέτρου. Υπολογίζω το βάθος απ' το νερό που ρίχναμε μ' ένα τενεκάκι - κονσερβοκούτι - στις τρύπες για να βγουν και να τα πιάσουμε. Και πράγματι έβγαιναν σιγά - σιγά από τις τρύπες κι εμείς από πάνω τα πιάναμε!

Ήταν κατά τι μικρότερα απ' τα κοτσύφια κι εμείς τα λέγαμε «βουλγάρες»! Πολύ όμορφα πουλιά, πολλά χρώματα στα φτερά τους. Χρώματα σπάνια.

»Δεν τρώγονταν αλλά τα πιάναμε για την ομορφιά τους. Ορισμένα τ' αφήναμε, αλλά τα επιδεικνύαμε στη γειτονιά, ότι δηλαδή κάτι κάναμε, ήταν σαν παιγνίδι. Το κρέας δεν τρώγονταν ούτε άντεχαν μέσα στα κλουβιά. Καμιά φορά τα βάζαμε στο κλουβί αλλά δεν άντεχαν πολύ, ζήτημα ένα μήνα. Στο κλουβί δεν έτρωγαν, δεν ήταν συνηθισμένα να τρώνε στο κλουβί (!) ενώ η καρδερίνα «προσαρμοζόταν» ... (σ.σ. Διερωτώμαι καμιά φορά, αν υπάρχει μεγαλύτερος φασισμός από το να σκλαβώνουμε, για πάντα - για σήμερα μιλάω - ανυπεράσπιστα πουλιά...).

Αυτό γίνονταν εκεί γύρω στα χρόνια της Κατοχής».

Χάρην ενημερώσεως ας διαβάσουμε τί γράφει για τα πουλάκια αυτά το Λεξικό του Ηλίου:

¹ «Ο ορίζοντας του νερού ήταν ψηλά και στραγγίζαν τα νερά και έτσι ανέβρυζε το νερό», μας εξηγεί παλιός κολυμβητής στον Καράμπαλη

«Αλκυών, κοινώς ψαροπούλι (...) Έχει σώμα μήκους 18 εκ. μ., ιδιόρρυθμον, μικρόν, βαρύ και παχύ, με πόδας βραχείς και λεπτούς, κεφαλήν μεγάλην με μακρόν και ισχυρόν ράμφος, οξύ εις το άκρον, δυσανάλογον προς το μέγεθος του σώματός του. Αντιθέτως προς το κακόσχημον του σώματος έχει πτέρωμα με θαυμασίαν ποικιλίαν χρωμάτων, ήτις σπανίως συναντάται εις άλλα πτηνά. Η αλκυών κατοικεί εις τα πευκοφύτους όχθας των ποταμών και λιμνών, πλησίον των ιχθυοτροφείων και παρά τας βραχώδεις και θαμνώδεις ακτάς τών θαλασσών, μεμονωμένως ή κατά ζεύγη (...) Έρχεται εις την Ελλάδα κατά το τέλος τού θέρους, δηλαδή από τας αρχάς τού Σεπτεμβρίου και αναχωρεί περί τα τέλη Μαρτίου (...) Μένει ακίνητος επί ενός ξηρού κλάδου ή μιας πέτρας, πλησίον των υδάτων, εις απόμερον τόπον και αναμένει υπομονητικώς την διέλευσιν ιχθύος, το οποίον μόλις αντιληφθή, ορμά αστραπιαίως, το συλλαμβάνει και το μεταφέρει εκτός των υδάτων, όπου το τρώγει. Η αλκυών εμφωλεύει σχεδόν πάντοτε εντός οπών παρά τας όχθας ποταμών (...) Φαίνεται ότι σκάπτει η ίδια δια του ράμφους υπογείους στοάς, συνηθέστερον όμως χρησιμοποιεί στοάς υδροβίων ποντικών δια να τοποθετήσει τα αυγά της, τα οποία γεννά κατά την άνοιξιν (...) Το κρέας της δεν είναι ευχάριστον, αλλά το πτέρωμά της είναι περιζήτητον δια τον στολισμόν των γυναικείων πύλων»!

Καημένες «βουλγάρες»!

γ) Η θέση «Πόρος» Καράμπαλη

Από τη θέση Ακακίες αν προχωρήσουμε προς νότον, φθάνουμε, μετά από μερικές εκατοντάδες μέτρα, στη θέση Πόρος Καράμπαλη. Οι παλιότεροι το ονόμαζαν έτσι γιατί το μέρος εκείνο είχε λίγα νερά (ρηχά) και μπορούσες να περάσεις (πέρασμα, διάβαση).

Οι χωρικοί παλιότερα για να πάνε προς το χωριό Νταούτι λ.χ. περνούσαν από το μέρος εκείνο. Διέσχιζαν το ποτάμι, περνούσαν απέναντι και συνέχιζαν προς Νταούτι. Σήμερα πάνε από την παλιά γέφυρα κοντά στα σφαγεία και στρίβουν δεξιά. Σήμερα ο δρόμος αυτός είναι ασφαλτόστρωτος αλλά είναι μεγαλύτερη απόσταση.

Ο Πόρος ήταν κατάλληλο μέρος για κολύμπι, το μέρος ήταν ομαλό, όχι πολύ βαθύ. Πήγαιναν εκεί περισσότερο για ποικιλία. Σ' αντίθεση με τις Ακακίες - όπου υπήρχαν ακακίες και λυγαριές - ο Πόρος δεν είχε δέντρα.

δ) Τα καθαρά και επικίνδυνα («στροβιλιζόμενα») νερά της Δροσολάκας Καράμπαλη

Προχωρώντας από τον Πόρο προς νότον, συναντάμε, όχι πολύ μακριά, τη λεγόμενη Δροσολάκα ή Λάκα του Δρόσου. Πήρε αυτήν την ονομασία, κατά πληροφορίες παλιών Καρδιτσιωτών, γιατί προ του πολέμου πνίγηκε εκεί κολυμπώντας ένας συμπολίτης μας, ο Δρόσος.

Το ποτάμι στο σημείο αυτό είναι βαθύ, «είχε γωνία το ποτάμι και συγκέντρωνε πολλά νερά που στροβίλιζαν και μπορούσες να πνιγείς. Το στροβίλι-

σμα αυτό ήταν συνεχές, ιδίως όταν το ποτάμι κατέβαζε πολλά νερά, ακόμα και το καλοκαίρι. Εκεί, μόνο ορισμένοι τολμηροί κολυμπούσαν που ήταν γεροδεμένοι και είχαν πείρα στο ποταμίσιο μπάνιο. Τα νερά εκεί ήταν πολύ καθαρά, βλέπαμε τα ψάρια κι όταν ήταν σε βάθος ενός μέτρου. Συνήθως δεν ψάρευαν εκεί, δεν έβλεπες συχνά ψαράδες στη «Δροσολάκα».

ε) Το βολικό «Κουλούρι» τού Καράμπαλη

Μετά την Δροσολάκα σε κοντινή απόσταση³, συναντούμε την θέση «Κουλούρι». Είχε τον όχθο διαμορφωμένο, κοφτό και ψηλό κι από εκεί πηδούσες στο νερό.

Λέγονταν Κουλούρι γιατί ήταν κι αυτό στρογγυλό και τού 'δωσαν οι παλιοί την ονομασία αυτή. Το νερό είχε δημιουργήσει ένα «αλώνι», έκανε η όχθη ένα «στρογγυλό σπάσιμο». Εκεί κολυμπούσε η νεολαία λίγο πριν ή λίγο μετά τον πόλεμο αλλά και στην Κατοχή. Ήταν, ας πούμε, το τελευταίο όριο που πήγαιναν οι νεότεροι με τα πόδια. Ήταν και βολικό για κολύμπι, το βάρος τού νερού δεν ξεπερνούσε το μέτρο.

στ) Στην σιδερένια γέφυρα τού Καράμπαλη

Αφήνοντας το Κουλούρι φθάνουμε έπειτα από λίγο στη σιδερένια γέφυρα απ' όπου διέρχεται το θεσσαλικό τρένο, λίγο έξω απ' την Καρδίτσα - στην οποία καταλήγουν οι πεζοπόροι Καρδιτσιώτες την Καθαρά Δευτέρα. Στο παρελθόν δημοσιεύσαμε αρκετές φωτογραφίες από την γέφυρα αυτή και αναφέραμε κάποια «έθιμα» και «χρονικά» από την παλιά καρδιτσιώτικη ζωή. Κατά παλιούς ειδήμονες, την γέφυρα, αν πρόκειται να κολυμπήσεις, την προσπερνάς, γιατί δεν έχει κάποιο «ενδιαφέρον» σημείο για κολύμπι. Αν έχουν να θυμηθούν οι ίδιοι κάτι, είναι ότι και στην Κατοχή οι Γερμανοί, και ο στρατός στον Εμφύλιο, έβαζαν τριγύρω στις όχθες νάρκες, για λόγους ασφαλείας (να μην ανατιναχθεί η γέφυρα, από την οποία περνούσαν τρένα με στρατό, πολεμοφόδια κλπ). Μάλιστα διηγούνται και το εξής περιστατικό:

Μια μέρα στην Κατοχή, ντύθηκαν χωρικοί δυο ένοπλοι και πήγαν με προφυλάξεις κοντά στη γέφυρα. Εκεί υπήρχε σκοπός Γερμανός κι ένα υποτυπώδες πέτρινο πολυβολείο. Με τρόπο ο ένας σχεδίασε τη γέφυρα και την περιοχή της ενώ ο άλλος τον «προστάτευε» μ' ένα αυτόματο, που είχε κάτω απ' το παλτό του. Ο Γερμανός είδε τον έναν, που έκανε τον αδιάφορο, αλλά δεν συνέβη τίποτε. Λένε πως με βάση το σχέδιο αυτό, έγινε επιδρομή και η γέφυρα ανετινάχθη.

ζ) Στην επικίνδυνη Δέση του Καράμπαλη

Προχωρώντας μετά την σιδερένια γέφυρα φθάνουμε στη θέση Δέση Καράμπαλη. Θ' απέχει και ένα χιλιόμετρο από τη γέφυρα.

Για να πας παλιότερα στη Δέση έπρεπε να διασχίσεις χωματόδρομο, ανά-

3. Με κατεύθυνση πάντα προς νότον, προς την σιδερένια δηλ. γέφυρα του Καράμπαλη, απ' όπου περνάει το τρένο και όπου συγκεντρώνονται οι Καρδιτσιώτες την Καθαρά Δευτέρα

μια - δεξιά κι αριστερά - από μπουστάνια. Το κολύμπι στη Δέση ήταν επικίνδυνο, ιδίως στο σημείο που σχηματίζει μικρή «λίμνη». Διηγείται Καρδισιώτης:

«Παλιζοντας καμιά φορά προς τη «Δέση» παίρναμε καθ' οδόν κανένα καρπούζι, κανένα πεπόνι από τα γύρω μπουστάνια. Οχι όμως όταν ήταν στην «ακμή» τους, γιατί τότε τα φύλαγαν καλά οι ιδιοκτήτες τών χωραφιών, αλλά στα «εμπουστάνιασμα» μπαίναμε και διαλέγαμε. Ήταν βέβαια τα άγουρα και μικρά (τα ξυλάγκρα!) που δεν ωρίμαζαν ποτέ. Τα 'παιρνε το φθινόπωρο και έμειναν «ουτ' εκεί» στα χωράφια χωρίς να μεγαλώνουν, ήταν ξυλάγκρα, πεπόνια και καρπούζια.

«Στη Δέση κόβαν το νερό και το 'ριχναν στα χωράφια προς τον Άγιο Παντελεήμονα. Πιο παλιά το νερό αυτό χρησίμευε και για τους νερόμυλους Καρδίσιος. Το κτίσμα της Δέσης ήταν για να κόβει το ποτάμι. Τραβούσαν όσο νερό ήθελαν. Είχαν ένα «παραπέτο» στην όχθη του ποταμού, «έκλειναν» το ποτάμι, το «έδεναν», ν' ανέβει η στάθμη του νερού, να ξεχειλίσει προς τα κει που θέλουν. Έκαναν ένα μικρό παραπόταμο με αυλάκι. Το κτίσμα παλιά ήταν ξύλινο, αργότερα έγινε τσιμεντένιο. Στο επάνω μέρος σχηματίζονταν μια μικρή λίμνη, πνίγιχαν άνθρωποι εκεί, κόντεψα κι εγώ μια μέρα να πνιγώ.

«Στην Κατοχή πήδησα μια μέρα στη λίμνη αυτή από το φράγμα για να κοιμηθώ, να δοκιμάσω. Ήμουν με παρέα, όχι μόνος μου. Επειδή στη λίμνη λιμνάζαν στον πάτο πολλά χώματα είχε σχηματισθεί βούρκος. Όπως πήδησα στην λίμνη που ήταν πολύ βαθιά, βρέθηκα και κόλλησα ως τη μέση, στον πάτο. Το κεφάλι μου ήταν ένα μέτρο κάτω από την επιφάνεια του νερού! Κάνω να ξεκολλήσω, αδύνατον, θα πνιγώμουν! Κι άκου να δεις πώς λειτούργησε σε ώρα δύσκολη το μυαλό! Κάνω μια δυο προσπάθειες να ξεκολλήσω, αδύνατον. «Πάω, θα πνιγώ», σκέφτηκα. Αστραπιαία τότε κάνω στροφή πέριξ του άξονά μου, χτύπησα τα χέρια και το σώμα μου πήρε στροφή μέσ' το βούρκο, και πέρασε νερό ανάμεσα απ' το σώμα μου και το βούρκο και ξεκόλλησα! Θα πνιγώμουν για σημάδι, οι φίλοι μου ούτε που πήραν χαμπάρι πού βρισκόμουν! Κολύμπησα και βγήκα τρομοκρατημένος.

«Δεν ξαναπήγα εκεί για κολύμπι, πήγα όμως για ψάρεμα. Ήταν Μεγάλη Τετάρτη, πέρασε ένας φίλος απ' το καφενείο και πήγαμε κάτω απ' τη «Δέση».

Έριξε με το πεζόβολο και πιάσαμε πολλά ψάρια, τότε τά 'λεγαν «της πιθαμής», «πιθαμιάρικα». Συνήθως πιθαμιάρικα πιάναμε ή λίγο μεγαλύτερα. Έχει ορμητικά νερά ο Καράμπαλης απ' το εργοστάσιο. Δεν «στίβει» (στερεύει) το καλοκαίρι, όσα νερά κι αν τραβήξουν για τα βαμπάκια».

Εκτός από «μακάβριες» αναμνήσεις, συνέβησαν και «κωμικοτραγικά» γεγονότα στη Δέση. Αφηγείται παλιός Καρδισιώτης:

«Βρέθηκα μια ωραία ανοιξιάτικη μέρα στη Δέση τού Καράμπαλη. Βρήκα εκεί τον δάσκαλο (...) να ψαρεύει με καλάμι κάτω από τη Δέση. Ήταν το μέρος εκεί κατάλληλο για ψάρεμα, γιατί σταματούσαν εκεί τα ψάρια γιατί τα 'κοβε το φράγμα, για να γυρίσει το νερό προς την πόλη. Πιο πέρα από τον δάσκαλο, ήταν ο Κώστας, ένας εύθυμος παλιός τύπος μαζί μ' έναν φίλο του που ψάρευε εκεί. Παίρνει ο Κώστας ένα «πιασμένο» ψάρι μεγάλο από τον φίλο του και το δένει στο αγκίστρι, να φαίνεται ότι είναι πιασμένο στο καλάμι. Το σέρνει μέσα απ' τα νερά σιγά - σιγά και το φτάνει δίπλα στον δάσκαλο που ψάρευε αμέριμνος αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Κάθετα δίπλα ο Κώστας στον δάσκαλο κι έκανε πως ψάρευε και αυτός. Σε μια στιγμή που ο δάσκαλος νόμιζε ότι κάτι έπιασε και σήκωσε, άδειο βέβαια, το καλάμι, σηκώνει κι ο τύπος το δικό του καλάμι με το μεγάλο ψάρι! Ο δάσκαλος νόμιζε ότι του πήρε το δικό του ψάρι που προσπαθούσε τόση ώρα να πιάσει εκείνος! Άρχισε το κυνηγητό και οι διαμαρτυρίες («Εγώ ψάρευα τόση ώρα κι έρχεσαι τώρα εσύ» κλπ), γελάσαμε πάρα πολύ την ημέρα εκείνη».

Κάτι, σχετικά παρόμοιο, αφηγήθηκε κι άλλος παλιός Καρδισιώτης.

«Τον μακαρίτη τον Βήτα που πέθανε στον Καράμπαλη από ανακοπή, τον ήξερα ως επαγγελματία ψαρά. Μια φορά εγώ ψάρευα με αγκίστρι. Είχα ρίξει στο ποτάμι το αγκίστρι και ταυτόχρονα κάποια στιγμή κατουρούσα! Ο Βήτας πλησίασε την ώρα εκείνη ψαρεύοντας. Τότε ακριβώς ένωσα τσίμπημα, τραβάω και τί να δω, ψάρι μεγάλο στο αγκίστρι μου, κάπου μιάμιση οκά τότε... Ο Βήτας κόντεψε να «σκάσει»...

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο και Έκτο, 1993 και 1995, σελ. 288-294 και 171-178)

Φωτ. 628. Επανερχόμαστε στην «Άρνη», τμήμα της οποίας διακρίνεται στα δεξιά της φωτογραφίας. Στο βάθος ο Σιδηροδρομικός Σταθμός και αριστερά μας η οδός Στέργιου Λάππα που οδηγεί στην κεντρική πλατεία και, μέσω της οδού Λαρίσης (Δ. Τερτίπη), στο

Πανσίλυπο. Προχωρούμε λοιπόν προς την Πλατεία Ελευθερίας, την μοναδική της πόλεως για πολλές δεκαετίες (Φωτ. Ν. Κουρτίδη, 1930 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 172

Φωτ. 629 + 630. Είμαστε ήδη - στο πρώτο πλάνο των φωτογραφιών - στην οδό Στ. Λάππα. Η μεγαλοπρεπής «Άρνη» στην διασταύρωση των οδών Καραϊσκάκη και Φαναριώτου (Μαλακισίτσια) - η τελευταία προέκταση της οδού Λάππα. Είμαστε στην δεκαετία

τού 1950 - και στις δυο εικόνες - η πόλη ακόμη ανθρώπινη χωρίς ίχνος πολυκατοικίας (Φωτο - Παπαδόπουλου, 1950 π. η πρώτη και 6.4.1950 η δεύτερη).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 185 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 631 - 633. Αριστερά επάνω, λίγα μέτρα πιο πέρα από τις προηγούμενες φωτογραφίες (οδός Λάππα). Παρέλαση επί τη εθνική εορτή του 1956, η πόλη στο πόδι (Φωτ. Χαρ. Καραπαναγιώτη).

Από τα πρώτα καταστήματα, καθώς βαδίζουμε προς την πλατεία, το άλλοτε βιβλιοπωλείο από την προπολεμική ακόμη περίοδο του αγαπητού μας φίλου Παναγιώτη Πανουργιά (+1993), ο οποίος, εκτός από το χάρισμα της αφήγησης, είχε και την ευγένεια να «υποδέχεται» με εγκάρδιότητα κι έναν καλό λόγο τους διαμένοντες εκτός της πόλεως συμπατριώτες του (Φωτ. 17.8.1985).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 229 η τρίτη φωτογραφία

ΧΑΡΤΙ ΠΙΕΣΤΗΡΙΟΥ

« (...) Σκοτώνονται για να διασφαλίσουν έστω και μερικές κόλλες χαρτιού...»
(από σημείωμα του Θ. Πανάγου στην «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία» της 30.7.1995, με τίτλο «Η τεχνολογία τής εθνικής αντίστασης»).

«Είχα, θυμάμαι, κατεβάσει τα ρολά, συνέχισε ο παλιός, μακαρίτης από χρόνια, βιβλιοπώλης Π.Π. Κάθησα σε μια καρέκλα, σταύρωσα τα χέρια και έκλαιγα τη μοίρα μου. Δουλειές δεν υπήρχαν, χαρτί δεν υπήρχε, το περισσότερο το 'χαν κατάσχει πιο πριν οι Ιταλοί. Η πόλη τώρα προσωρινά ανταρτοκρατούμενη -1943- έβγαζαν εφημερίδες, προκηρύξεις, αφίσες κι όλο μου ζητούσαν κι άλλο χαρτί, κι άλλο χαρτί, ό, τι και να τους έδινες το κατάπιναν.

« Ήταν απομεσήμερο, περασμένες τρεις, και ακούω έναν χτύπο στα ρολά. Θα πρέπει να μ' είχε πάρει ο ύπνος στην καρέκλα, άκουσα το όνομα μου, ανοίγω. Ήταν ο «ανώτερος», ο Βελ..., ο πιο τρανός τότε στην Ελλάδα, κι ένας άλλος γνωστός μου. Φορούσαν στολή καινούργια, μπήκαν αμέσως στο θέμα:

»- Θέλουμε χαρτί πιεστηρίου.

»- Δεν έχω, ορίστε, κοιτάξτε, αδειανά ράφια.

»- Πρέπει να βρεις. Τ' αφήνουμε στη διάθεσή σου, θα έχεις και την αμοιβή σου... .

Έφυγαν και μ' άφησαν σε συλλογή. Στην πόλη χαρτί δεν υπήρχε, έπρεπε να πάω αλλού.

Στα Τρίκαλα ήταν Ιταλοί, δεν ήταν εύκολο. Μπορούσες να κινήσεις υποψίξεις, περνούσες από μπλόκα. Ύστερα συγκοινωνία δεν υπήρχε, ο δρόμος ήταν όλο λακούβες. Τέλος πάντων, το αποφάσισα. Πήρα έναν γνωστό μου αμαξά, "ζούκου - ζούκου" το αμάξι, κάναμε τρεις ώρες να φτάσουμε. Πάω σ' ένα γνωστό μου χαρτοπώλη.

»- Τα λεφτά πρώτα, μου λέει.

Το τακτοποίησα. Κάθομαι το βράδυ και κόβω το χαρτί έτσι που να μοιάζει με σχολικό. Βάζω και τετράδια από πάνω, κάτι βιβλία, άλλα σχολικά είδη, τα κειμουφλάρισα καλά. Ωρα πέντε πρωινή είχα ραντεβού με τον αμαξά. Φορτώνω και ξεκινάμε. Ξημέρωνε, από μακριά βλέπω τους Ιταλούς στο πόστο -μπλόκο τής Αγίας Μονής. Πλένονταν με τις φανέλες στο δρόμο, μας κάνουν νόημα να σταματήσουμε.

»- Που πας;

»- Καρντίτσα.

»- Καρντίτσα ... αντάρτο, μου λένε.

»- Ιο, νο αντάρτο (εγώ όχι αντάρτης).

Πλησίασαν.

»- Τί έχεις;

»- Σχολικά είδη.

Έριξαν μια ματιά πάνω - πάνω, μας άφησαν να περάσουμε. Φτάναμε στο Μεσνάνι όταν ακούμε βόμβο αεροπλάνου. Σε λίγο το βλέπουμε να 'ρχεται καταπάνω μας, αρχίζει να πολυβολεί, «μας κατάλαβαν» σκέφτομαι. Παίρνει το αεροπλάνο μια γύρα, ξαναγυρίζει. Ρίχνει ο αμαξάς τ' αμάξι σ' ένα χαντάκι, πέφτουμε κι εμείς μέσα, οι σφαίρες πέφτανε δίπλα μας.

Χάθηκε το αεροπλάνο προς το Φανάρι, «με πήρες στο λαιμό σου», έλεγε συνέχεια ο αμαξάς.

Πάμε με την ψυχή στο στόμα στο Μεσνάνι, πίνουμε ένα κιλό ούζο στο καφενείο.

Πάω στα γραφεία, τους αφήνω το χαρτί, ύστερα πάω στη Διοίκηση, εκεί στη Νέα Αγορά, στην καπναποθήκη Στάνα. Βρίσκω τον γνωστό μου που ήρθε για την παραγγελία. Μόλις με είδε μου ζήτησε το χαρτί.

»- Με προδώσατε, του λέω, κάποιος από σας με πρόδωσε.

Έφυγα. Την άλλη μέρα πρωί - πρωί πήγαίνα στο μαγαζί, πέρασα όπως συνήθως, απ' την πλατεία. Εκεί στο ΠΑΛΛΑΣ, ήταν μαζεμένοι καπεταναίοι, ανάμεσα τους μερικοί τής νεολαίας.

Μόλις με είδαν «Α, καλά που σε βρήκαμε», λένε, «θέλουμε κι άλλο χαρτί, να πας ξανά στα Τρίκαλα».

Αγρίεψα, ήθελα ν' αποφύγω, βρήκα δικαιολογία:

»- Δεν πάω, τους λέω, έχετε ανάμεσά σας προδότη.

Κοκκίνησαν. Πάνω στην ώρα έρχεται ο ανώτερος.

»- Αφήστε το ήσυχο το παιδί, λέει, τον ξέρω εγώ, είναι φιλότιμος, θα βρει αυτός ευκαιρία να μας φέρει κι άλλο χαρτί.

Πήρα θάρρος.

»- Θέλω να μου βρεις αυτόν τον ... που πρόδωσε, του λέω.

Ξαναπήγα στα Τρίκαλα. Με πιάνουν Ιταλοί έξω στην πόλη, με παν στην Καραμπινερία, εκεί στην κεντρική πλατεία, δίπλα στο «Πανελλήνιον». Ρωτούσαν για ποιό λόγο πάω συχνά στα Τρίκαλα - είχα πάει και για δικές μου δουλειές. Μ' ανέκριναν πολλή ώρα, τρόμαξα να γλυτώσω. Γυρίζω στην Καρδίτσα και τους τα λέω έξω απ' τα δόντια.

Παρίσι 31-5-1982

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έβδομο, 1996, σελ. 220-221)

MARTINEΛΛΙ

Ο φίλος Π.Π, παλιός βιβλιοπώλης, πήρε βαθιά ανάσα. Ανακάθησε, κι αφού παρήγγειλε δεύτερο καφέ, συνέχισε:

«Γνώρισα στην Κατοχή κι έναν Ιταλό υπολοχαγό, τον Μαρτινέλλι. Αυτός ήταν καλό παιδί, λεβεντόπαιδο. Ήταν και δημοκρατικών φρονημάτων, όχι φασίστας.

Μια μέρα έρχεται στο βιβλιοπωλείο ένας Ιταλός στρατιώτης και μου λέει πως με θέλουν στην ιταλική Διοίκηση. Ανησύχησα, μια και δυο πάω στον πρώτο όροφο της «Άρνης». Εκεί στεγαζόταν η Διοίκηση, απ' τον μεγάλο εξώστη τού πρώτου ορόφου ύψωναν την σημαία. Μπαίνω στο γραφείο και βλέπω τον Μαρτινέλλι. Αφού με χαιρέτησε, μου δείχνει σε μια αποθήκη ένα μεγάλο σωρό ιταλικών εφημερίδων, Τζορνάλι ντ' Ιτάλια και άλλες. Ήταν παλιές εφημερίδες που τις έστελνε ο ιταλικός στρατός στα στρατεύματα Κατοχής.

- Τα θέλεις αυτά; μου λέει.

Αν τα ήθελα! Το χαρτί τότε ήταν πανάκριβο. Να σκεφθείς ότι το χαρτί πωλούνταν 28 δραχ. η οκά, ενώ το κρέας είχε 18!

Με μισόλογα τού λέω πως το θέλω αλλά δεν είχα τόσα λεφτά...

- Πάρ' τα, μου λέει, χάρισμα!

Με το ζόρι τού έδωσα λίγες δραχμές που είχα πάνω μου. Έρχονταν ύστερα άλλοι έμποροι κι αγόραζαν από μένα μια οκά εφημερίδες, και με τα λεφτά που μου 'διναν αγόραζα ψάρια, τρόφιμα και άλλα. Σώθηκα. Την έβγαλα κάμποσους μήνες έτσι.

Μια μέρα - οι Ιταλοί είχαν εν τω μεταξύ συνθηκολογήσει - πιάνουν οι Γερμανοί έναν ψαρά να διπλώνει ψάρια με γερμανικές εφημερίδες. Τον ρωτούν

από πού τις πήρε κι έρχονται στο βιβλιοπωλείο. Τους λέω ότι εγώ κόβω τον τίτλο τής απούλητης εφημερίδας, τον στέλνω στο πρακτορείο και τ' άλλα τα κρατώ. Με πηγαίνουν στην πλατεία, στην γερμανική διοίκηση, στον πάνω όροφο του ξενοδοχείου «Κιέριον». Εκεί διερμηνέας ήταν η γυναίκα τού δημοτικού υπαλλήλου Κατσούλη, γερμανικής καταγωγής η ίδια.

- Ο Π, τους λέει αυτή, είναι καλός άνθρωπος, ήσυχος, κοιτάει τη δουλειά του.

Τους βγάζω την άδεια πρακτορείου και μόλις ο Διοικητής είδε το επίσημο χαρτί με τις βούλες και τις σφραγίδες, σηκώθηκε επάνω και σε στάση προσοχής, «Χάιλ Χίτλερ» φώναξε. Έφυγα.

Όταν συνθηκολόγησαν οι Ιταλοί, πολλοί απ' αυτούς πήγαν στις Οργανώσεις, ανάμεσα σ' αυτούς κι ο φίλος μου ο Μαρτινέλλι. Η πόλη ήταν 7-8 μήνες ελεύθερη, οι Γερμανοί ήταν στα Τρίκαλα. Μια μέρα όμως μπαίνουν αιφνιδιαστικά στην πόλη, τα φυλάκια ούτε που τους είδαν.

Βλέπω στην «Άρνη» απ' έξω τα πολυβόλα, στην πλατεία περικύκλωσαν όλο το μέρος, προχώρησαν προς τις εξόδους τής πόλης. Σκοτώθηκαν κάμποσοι εκείνη την μέρα. Κοντά στον μύλο τού Κατσάρη σκότωσαν έναν αντάρτη - μέσα στις κάλτσες του είχε λίγες λίρες που τους μοίραζαν οι Εγγλέζοι - κι εκεί, δίπλα του, έπεσε και ο φίλος μου ο Μαρτινέλλι».

Καρδίτσα 16.4.1982

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 227-228)

Φωτ. 634. Καλημέρα, κύριε Χριστούλα! Δίπλα ακριβώς απ' το βιβλιοπωλείο του Παν. Πανουργιά που διακρίνεται αριστερά, υπήρξε έως το 1949 το φαρμα-

κείο του Αλέξανδρου Χριστούλα, ένα από τα πιο γνωστά στο κέντρο της πόλεως (Φωτ. 1944-1945).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 183

Φωτ. 635 - 636. Άλλες δύο προπολεμικές φωτογραφίες από το εσωτερικό τού φαρμακείου Χριστούλα. Αριστερά ο ιατρός Κώστας Αναγνώστου και δεξιά ο φαρμακοποιός. Στην δεξιά φωτογραφία, δεύτερος από αριστερά ο Χριστούλας, στο κέντρο ο ια-

τρός Ψάφρας και δεξιότερα ο γυναικολόγος ιατρός Σουλιώτης που είχε την κλινική δίπλα στην οικία Χριστούλα, επί της οδού Καρραισκάκη, την οποία έχουμε ήδη συναντήσει.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 184 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 637. Προχωρούμε στην οδό Λάπλα, η κίνηση στον δρόμο αυξάνεται (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

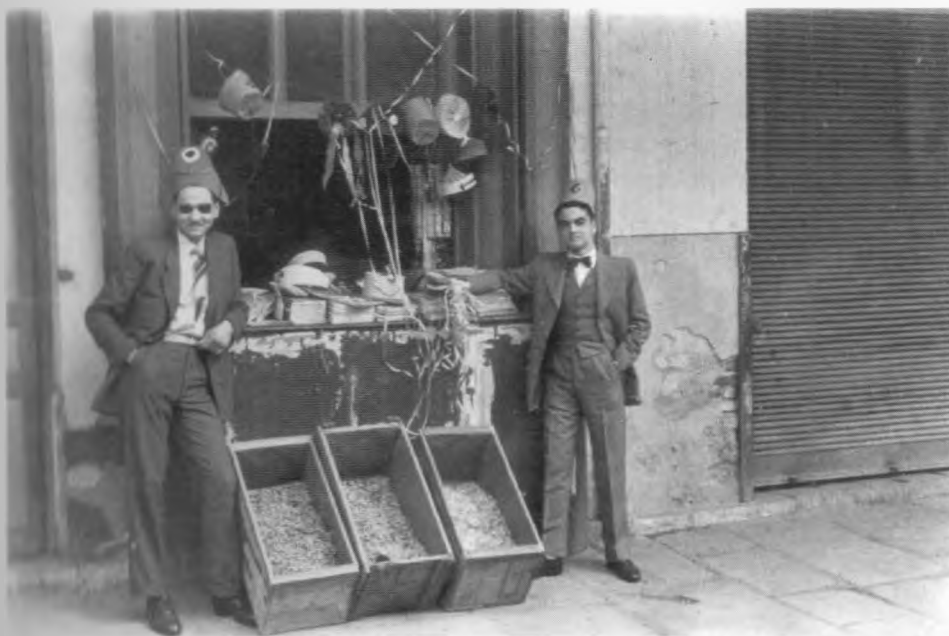
Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 182

Φωτ. 638. Μια άλλη ματιά από το ίδιο περίπου σημείο της πόλεως. Το ύφος και το ήθος μιας άλλης εποχής με την γραφική παρουσία του παγωτατζή («ΠΑΓΩΤΑ ΚΑΙ ΓΚΑΖΟΖΕΣ»), που αποτελούσε άλλοτε τη μεγαλύτερη πρόκληση της ζωής μας. Δεξιά

διακρίνεται το βιβλιοπωλείο Τσιοπελάκου και, απέναντι ακριβώς, λίγο αργότερα, μεταφέρθηκε εκεί από την οδό Κ. Τερτίπη (Παπανδρέου, σήμερα) το εκλεκτό ζαχαροπλαστείο Σεραφείμ Καθάρου. Ας πλησιάσουμε (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 165

Φωτ. 639 - 642. Αριστερά επάνω μέρος της εξωτερικής πρόσοψης του βιβλιοπωλείου Γιάννη και Γιώργου Τσιοπελάκου. Απόκριες 1954, ο κόσμος αγοράζει χαρτοπόλεμο και οφισιανίνες. Δεξιά ο Μάκης Χριστούλας συντροφεύει τον συμμαθητή του Γιώργο (Φωτ. Χαρ. Καριολαναγιώτη).

Στις άλλες φωτογραφίες, τρεις εικόνες από την κίνηση και δράση τού ζαχαροπλα-

στείου Σεραφεΐμ Καθάρειο, σινηθισμένο στέκι της νεολαίας (σήμερα τυπογραφείο εφημερίδος «Νέος Αγών»). Όρθιος ο Σεραφεΐμ με το σκούρο κοστούμι και το ζεστό του χαμόγελο, πρόθυμος πάντα να εξυπηρετήσει τους φίλους του και να αφηγηθεί σπαρταριστά ανέκδοτα... (Φωτ. Δημ. Τσοϊτζου και Δ. Κουσιά, 1949 - 1950 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 166 η δεύτερη και τρίτη φωτογραφία

ΕΠΑΡΧΙΑΚΟ ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΕΙΟ

Έπρεπε απαραίτητα να περάσεις. Πριν και μετά το σχολείο. Το ζαχαροπλαστείο του ήταν, απ' τον μεσοπόλεμο ακόμη, το στέκι τής νεολαίας. Κι όπως ήταν στο κέντρο τής πόλης, το προτιμούσαν τα νιάτα: έβλεπες και σ' έβλεπαν.

Ήταν αγαθός άνθρωπος ο Σεραφεΐμ. Γνωστός φαρσέρ, καλαμπουρτζής, ήξερε να γοητεύει τη νεολαία, να διηγείται ανέκδοτα, να σπήνει, σε ανταπόδοση άλλων, «αθώες» - καμία φορά όχι και τόσο αθώες! - φάρσες. Δεν θυμάσαι να του κράτησε κανείς κακία.

Γύρω στα 1920 άνοιξε ζαχαροπλαστείο στην οδό Κ. Τερτίπη (αργότερα στην ίδια θέση το σφαιριστήριο Μαράβα). Ήμεινε εκεί κάπου 20 χρόνια, ύστερα μεταφέρθηκε οριστικά στην οδό Στ. Λάππα. Κάποιος παλιός θυμάται ακόμα μια χαρακτηριστική φάρσα τής προπολεμικής «περιόδου Τερτίπη»(σήμερα οδός Α. Παπανδρέου).

Είχε κατασκευάσει - λέει - κάτι «χάπια» δική του εμπνεύσεως, καθαρτικά! Ανακατεμένα με σοκολάτα τρώγονταν ευχάριστα. Και μια μέρα έθεσαν, αυτός και φίλος του γιατρός, το σχέδιο σ' εφαρμογή.

Είχε νυχτώσει όταν ο γιατρός έπιασε θέση. Παρήγγειλε ούζο και τα «ειδικά» σοκολατάκια. Η ώρα περνούσε, έπινε ήσυχα το ούζο του (χωρίς να πειράζει τα ... χαπάκια), ρίχνοντας κλεφτές ματιές στην είσοδο.

- Λες, Νάσο (έτσι συνήθως τον αποκαλούσαν) να μην έρθουν απόψε;
- Δεν μπορεί. Εδώ κάναμε τόσο κόπο!

Πρώτος μπήκε ο Δημητρίου. Κάθησε χωρίς να χαιρετίσει.

- Τί πίνεις, γιατρέ;
- Ούζο. Θα πάρεις;
- Βεβαίως. Νάσο, εμείς δεν πίνουμε;
- Μπράβοοοο!, έκανε εκείνος απ' το βάθος.

Φέρνει το караφάκι, ο Δημητρίου χουφτώνει σοκολοτάκια.

- Περίεργο. Δεν έχουν, γιατρέ, μύγδαλα;
- Είναι ροσόλικά, γι' αυτό...
- Α, καλά.

Σε λίγο καταφθάνει η παρέα, επιδίδεται κι αυτή στο έργο.

- Νάσο, τα σοκολατάκια τελείωσαν. Φέρε...
- Όπως θέλεις, γιατρέ! Μπράβοοοο!...

Ξαφνικά γίνεται χαμός, σηκώνεται σαν ελατήριο ο Δημητρίου. Με το ένα χέρι λύνει τη ζώνη, με το άλλο πιάνει τον πισινό του κι αλαφιασμένος τρέχει στο πίσω μέρος, στο εργαστήριο. Εκεί (ελλείπει αποχωρητηρίου) τα κάνει στο πάτωμα λίμπα. Έντρομος ο Νάσος βλέπει τους άλλους να καταφτάνουν με ανάλογες διαθέσεις. Μερικούς ξαποστελνει στ' Αρτεσιανό (είχε εκεί τότε μαύρα σκοτάδια), αλλά δεν πρόλαβαν όλοι και η φάρσα πληρώθηκε επί τόπου.

Οι тарταλέτες τού Νάσου δεν ήταν για όλο τον κόσμο. Στοίχιζαν αρκετά, οι περισσότεροι τις κοιτούσαν με τα κιάλια.

Ο τύπος ήταν πλουσιόπαιδο. Κάθε φορά που περνούσε από εκεί παράγγελλε:

- Νάσο, μια тарταλέτα.
- Ναι, Γιάννη μου, αμέσως. Μια тарταλέτα για τον κύριο Γιάννη, φώναζε ο Νάσος στα ενδότερα.

Το βραδάκι, τα ίδια.

- Σάσια (χαϊδευτικά) μια тарταλέτα. Ξέρεις κάτι; Τις τρώω για να παχαίνω. Γίνομαι πιο δυνατός!

- Το βλέπω, Γιάννη μου. Μια тарταλέτα για τον κύριο Γιάννη.

Καμάρωνε αυτός, έδειχνε το ποντίκι του. Για ν' αποδείξει τη δύναμή του, κούμπωνε το γιλέκο, ανέπνεε δυνατά, τεντώνονταν ύστερα και τα κουμπιά τού γιλέκου έσπαζαν ένα - ένα, «τανγκ - τανγκ - τανγκ»!

Η παρέα ζήλευε. Μια μέρα όμως ο Νάσος τούς αποζημίωσε. Μπήκε ο Γιάννης και ως συνήθως φώναξε:

- Σάσια, μια тарταλέτα.

Πλησίασε ο Νάσος:

- Ποιός είστε κύριε, δεν σας γνωρίζω.
- Τί ποιός είμαι; απόρησε ο Γιάννης.
- Δεν σας γνωρίζω, κύριε. Τι θέλετε;
- Μια тарταλέτα. Ο Γιάννης βρε είμαι... Δεν με γνωρίζεις;
- Όχι, κύριε, δεν σας γνωρίζω, παχύνετε πολύ!

Κι επειδή η σκηνή τράβηξε σε μάκρος η παρέα ακόμα γελάει.

Το χιόνι είχε φτάσει το μισό μέτρο. Η παρέα μπήκε τουρτουρίζοντας.

- Νάσο, πες τον Μηλίτση, τρία τσάια.

Έφερε ο Μηλίτσης τα τσάια.

- Φοβερό κρύο, ε, Νάσο;

- Κρύο δεν θα πεί τίποτα. Ερχόμουν σήμερα το πρωί ν' ανοίξω το μαγαζί, καθώς ξεκλείδωνα ακούω δίπλα μου «Γάλααα». Κοιτάω, πουθενά άνθρωπος. Τι είχε γίνει; Τρόμαξα να το καταλάβω. Είχε περάσει χαράματα ο Δημάκης ο γαλατάς και φώναζε «Γάλααα». Κι επειδή έκανε πολύ κρύο η φωνή του πάγωσε. Την ώρα που άνοιγα, η φωνή ζεστάθηκε από τον ήλιο, έλιωσε κι ακούστηκε...

- Τί είπες;

Το βαρύ χειμώνα του '56, ο Νάσος έλεγε μια παραλλαγή:

- Ψες το βράδυ έκανε φοβερό κρύο. Την ώρα που έκλεινα πέρασε ο κυρ Γιώργης. Τον χαιρέτησα αλλά απάντηση δεν πήρα. Λέω μέσα μου «τί στο διά-

ολο έπαθε ο Γιώργης». Σήμερα το πρωί ανοίγω το μαγαζί την ώρα που έβγαινε ο ήλιος. Εκείνη την στιγμή άκουσα την φωνή που ξεπάγωσε:

- Καληνύχτα, Γιώργο!
- Καληνύχτα, Νάσο!

Η συζήτηση περί... στήθους. Επειδή η κουβέντα ζώηρευε και υπήρχαν σχετικές διαφωνίες ο Νάσος έθεσε τέρμα.

- Είστε όλοι αγράμματοι, απελέκητοι. Το μεγαλύτερο στήθος το έχουν οι μαύρες. Καθώς βαστάν πίσω τους τα μωρά, δίνουν μια στο στήθος και το πετάν από πίσω για να πιεί το μωρό...!

Ο κουρέας απέναντι είχε αγοράσει ένα φόρτωμα ξύλα. Την ώρα πής πληρωμής πλησιάζει ο Νάσος, διαλέγει δύο ξύλα.

- Τα πουλάς αυτά; ρώτησε τον χωριάτη κλείνοντας το μάτι στον κουρέα.
- Τα πήρε ο κύριος.
- Σου δίνω ένα πενηντάρι (άξιζαν 5 δραχμές).

Απορεί ο χωρικός, παίρνει τα λεφτά και ρωτάει γιατί.

- Δεν ξέρεις; Αυτά είναι ξύλα θηλυκά. Αντικαρκινικό φάρμακο. Έχεις άλλα τέτοια;

Την άλλη Τετάρτη τού φέρνει ο χωρικός δέκα φορτώματα.

- Ξεφόρτωσέ τα, διατάζει ο Νάσος.

Τα ξεφορτώνει. Αρχίζει ο άλλος τη διαλογή. «Αυτό δεξί, αυτό δεξί!». Διάλεξε στο τέλος ένα ξύλο.

- Αυτό είναι θηλυκό. Πάρε ένα πενηντάρι.

Δαγκώθηκε ο χωριάτης, δεν είπε τίποτα.

- Πουλάτε τίποτε άλλο στο χωριό; ρωτάει ο Νάσος.
- Πουλάμε χελωνίτσες.
- Φέρε μου μερικές θηλυκές!

Την άλλη Τετάρτη ο χωριάτης παρών. Αφήνει με τρόπο στο πάτωμα ένα σακί βατραχάκια.

- Βάλε με, Νάσο, δύο καραμέλες απ' αυτές, δύο απ' αυτές, δύο από κείνες...

Κάτι υποπεύεται ο άλλος. Όσοπου να βάλει τις καραμέλες το πάτωμα γέμισε βατραχάκια.

- Τι έκανες εδώ, τρελλάθηκες;

- Δεν πειράζει, Νάσο, αυτά είναι βατραχάκια θηλυκά...

Μια άλλη Τετάρτη στέκονταν τρεις στην πόρτα τού μαγαζιού τους. Σε λίγο φάνηκε το θύμα.

- Πόσο έχεις το φόρτωμα; ρωτάει ο ένας.

- Πενήντα.

- Δώσ' το μου.

Εκείνη την ώρα πλησιάζει ο άλλος.

- Πόσο έχει αυτό το φόρτωμα;

- Πενήντα, αλλά το πήρε ο κύριος.

- Εγώ σου δίνω 200...

Όσοπου να συνέλθει ο χωρικός μπαίνει στη μάχη ο Νάσος.

- Αυτό το φόρτωμα το αγοράζω εγώ, του λέει με τρόπο.

- Πόσο δίνεις; ρωτάει ο χωρικός.

- Εγώ γι' αυτό το φόρτωμα δίνω 1000!

Λαμπαδιάζεται ο αγωγιάτης, το σκέφτεται, και νομίζοντας πως κρατάει θησαυρό... το βάζει στα πόδια.

Χριστούγεννα του '80. Μπαίνεις μέσα, κάθεσαι. Θα 'χεις και είκοσι χρόνια να διαβείς το κατώφλι. Παραγγέλνεις γλυκό.

Απ' τη τζαμαρία βλέπεις τα παλιά γραφεία τού «Νέου Αγώνα», το βιβλιοπωλείο Τζίρου - Αλεξίου, δεξιότερα η βιτρίνα τού Τσιοπελάκου. Όπως τότε...

Αλλά και μέσα όλα είναι όπως τότε. Στο βάθος αριστερά η σόμπα πετρελαίου, δεξιά το μικρό ψυγείο. Πιο κει το ψυγείο με τα γλυκά. Τα πράσινα τραπεζάκια, οι πρασινωπές καρέκλες.

Στην είσοδο δεξιά το γραφείο, από πάνω το παλιό γραμμόφωνο. Η εταζέρα με τα μπισκότα στα ράφια με τα ποτά, οι γυάλες με τις καραμέλες («Νάσο, δυο απ' αυτές, δυο από κείνες»), οι μπομπονιέρες στα μεγάλα κουτιά στους τοίχους. Στο βάθος η επιγραφή

ΓΛΥΚΑ ΚΟΥΤΑΛΙΟΥ - ΧΟΝΔΡΙΚΗ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΗ ΠΩΛΗΣΗ - ΕΙΔΗ ΓΑΜΟΥ και στην οροφή ο παλιός ανεμιστήρας.

- Εφημερίδες, διακόπτει ο Βασίλης που μπαίνει φουριόζος.

Ναι, τίποτε δεν άλλαξε. Μόνο που μας λείπει ο Νάσος.

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 206-207)σ

Φωτ. 643. Όλο και απομακρυνόμαστε σιγά - σιγά από την «Άρνη», καθώς πλησιάζουμε προς την κεντρική πλατεία - την μοναδική στην πόλη μας για πολλά χρόνια (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 165

Φωτ. 644. Και μια εικόνα του παλιού Βολιώτη ζωγράφου και φωτογράφου Κώστα Ζήμερη από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1930. Διακρίνεται αριστερά το κατάστημα ποικιλιών (ψιλικά, καλλυντικά, αλλά και καθαριστήριο -

βαφείον) Δημ. Παγανού, καθώς και το κατάστημα οπτικών Γεωργίου. Δεξιά το κατάστημα ραπτομηχανών «Σίγγερ» και μπροστά μας το Στιλβωτήριον Νικ. Παπακώστα, το οποίο θα επισκεφθούμε.

Από την «Παλιά Καρότσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 164

Φωτ. 645. Και μια αναπάντεχη, από το ίδιο περίπου σημείο, φωτογραφία τού Δημ. Γιολδάση από την μεγάλη, προ 60 ετών, πλημμύρα που έπληξε την πόλη (Συλλογή Δήμου Καρδίτσας).

Φωτ. 646 - 648. Προχωρούμε μαζί με τους Προσκόπους, των οποίων προηγείται ο μικρός τότε Τάκης Ακριβόπουλος (1951 π.).

Δίπλα από το Στιλβωτήριο Νικολάου Παπακώστα - το οποίο θα συναντήσουμε εν συνεχεία - υπήρχε για πολλά χρόνια το κατάστημα της αντιπροσωπείας των μηχανών «Σίγκερ» (η υπεύθυνη Στ. Παπαγεωργίου όρθια στο κέντρο).

Πάνω δεξιά η πρόσοψη του καταστήματος και κάτω μια γωνία από το εσωτερικό της αντιπροσωπείας (Φωτ. 5.9.1930 και καλοκαίρι τού 1952 αντιστοίχως).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έκτο και Τρίτο, 1995 και 1990-1991, σελ. 150 και 181 η πρώτη και τρίτη φωτογραφία αντιστοίχως

Φωτ. 649 - 651. Η πρόσοψη του κατεδαφισμένου εδώ και χρόνια Στιλβωτηρίου και καταστήματος Ποικιλιών Νικ. Παπακώστα και υιού. Αριστερά η οικογένεια στο πόδι (δεξιά ο ιδρυτής του καταστήματος), ενώ στο βάθος, επάνω δεξιά, φαίνονται αμυδρά οι πολυτελείς για την εποχή τους πολυθρόνες του Στιλβωτηρίου, του μοναδικού για δεκαετίες στην πόλη.

Επάνω δεξιά άλλη μια γραφική φωτογραφία από την είσοδο του καταστήματος με χαρακτηριστικό τις πολυποίκιλες διαφημιστικές επιγραφές (Φωτο - Λάκη 1959 και 1955 αντιστοίχως).

Δεξιά κάτω στο εσωτερικό του καταστήματος ο πατέρας και ο υιός Παπακώστα, ανάμεσα στα πάσης φύσεως πωλούμενα αντικείμενα.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 180-181 οι δυο πρώτες φωτογραφίες

Φωτ. 652. Πάντα στην οδό Στέργιου Λάππα, τμήμα της κεντρικής πλατείας διακρίνεται στα δεξιά. Διακρίνονται, όπως και στις επόμενες φωτογραφίες, τα χαρακτηριστικά σύγγραμμα υπέρυψα των καταστημάτων. Επίσης, δεξιά μόλις διακρίνεται τμήμα του πολυ-

τελούς άλλοτε ξενοδοχείου «Ωραία Ελλάδα» επί της πλατείας. Στο βάθος της προπολεμικής αυτής φωτογραφίας δεσπόζει ο Μητροπολιτικός ναός του Αγίου Κων/νου (Φωτ. 1930 π. Ν. Κουρτίδη).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 184

Φωτ. 653. Μια, κατά πέντε περίπου χρόνια μεταγενέστερη, φωτογραφία από την ίδια οπτική γωνία. Δεξιά με το σταυρό τμήμα του ξενοδοχείου «Ωραία Ελλάδα». Στο βά-

θος πάντα ο Μητροπολιτικός Ναός και τα πολλά δέντρα του Πανσιλπου (Φωτ. 1935 π., Ν. Τζίρου, παραχωρήθηκε από το Μουσείο Μπενάκη).

Από την «Παλιά Καρότσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 184

Φωτ. 654. Πάντα από το ίδιο περίπου σημείο, τώρα η πλατεία διακρίνεται σαφέστερα. Στην θέση της «Ωραίας Ελλάδος», το μεγαλοπρεπές «Πάλλας» (καφενείο, κινηματογράφος και πολλά άλλα). (Φωτο - Παπαδόπουλου, 1950 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 179

Φωτ. 655. Στην αρχή πλέον της πλατείας, μια καταπληκτική προπολεμική εικόνα από την διασταύρωση των οδών Στ. Λάπλα και Ζαίμη (σήμερα, Πλαστήρα). Γραφικά αμάξια σάθμευαν τότε κάτω από το ξενοδοχείο «Η Ωραία Ελλάς», αριστερά. Στο κέ-

ντρο το «ξενοδοχείον φαγητού Ερμής» του Βασιλείου Παϊζάνου με τους εκλεκτούς μεζέδες και το κρασί Μεσογείων. Γραφικά τροχοφόρα συμπληρώνουν την εικόνα μιάς εποχής, υποτίθεται, «ανέμελης» (Φωτ. Αφών Δόντα, 1934 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 293

Φωτ. 656 - 657. Η πρόσοψη του εστιατορίου «Ερμής» του Βασ. Παϊζάνου. Ο ίδιος καιθιστός στο κέντρο με την ποδιά «με τους φίλους μαθητές Γυμνασίου όλων των Τάξεων», όπως γράφει ο ίδιος στο πίσω μέρος της φωτογραφίας (1932, Ιούλιος).

Δεξιά το συνεχόμενο της ταβέρνας Παϊζάνου, κατάστημα Γραμμοφώνων, Ραδιοφώνων, Δίσκων και Φωτογραφικών ειδών Γιοβάννη - Παπαδημητρίου επί της οδού Ζαΐμη (Πλαστήρα). (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο και Τρίτο, 1989 και 1990-1991, σελ. 295 και 180 αντιστοίχως

Φωτ. 658. Από την ταβέρνα Παϊζάνου, μια ωραία άποψη της οδού Ζαίμη (Πλαστή-
ρα). Δεξιά μέρος τής δυτικής πλευράς του «Πάλλας» και στο κέντρο το ωραίο για την ε-
ποχή του ξενοδοχείο ύπνου «Κιέριον». Στο βάθος η σημερινή πλατεία Δικαστηρίων με

την δεσπόζουσα άλλοτε οικία Παπαδοπούλου, παλαιό κονάκι. Όλα τα προαναφερθέ-
ντα κτίσματα (πλην του «Πάλλας») αποτελούν μακρυνή ανάμνηση (Φωτο - Παπαδόπου-
λου, 1950 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 294

Φωτ. 659 - 661.
Αριστερά εκπληκτική θέα καθώς, από την κεντρική οδό Στ. Λάππα, πλησιάζουμε στην πλατεία Ελευθερίας που ήδη φαίνεται μπροστά μας. Ημέρα γιορτής, γαλήνιοι οι θαμώνες του «Μεγάλου Καφενείου» - κάτω από το άλλοτε ξενοδοχείο «Ωραία Ελλάς», στην θέση τού σημερινού «Πάλλας» - απολαμβάνουν τον καφέ και την πρωινή τοπική εφημερίδα. Μια Καρδίτσα σε ανθρώπινα μέτρα.

Διαγωνίως απέναντι από το «Μεγάλο Καφενείο», και στην διασταύρωση των οδών Στ. Λάππα και Πλαστήρα, υπήρχε για πολλές δεκαετίες η ισόγεια Τράπεζα Κόφφα, στην οποία μετά τον πόλεμο λειτουργούσε για πολλά χρόνια το ζαχαροπλασείο Αφών Γώγου. Εδώ μπορούσες εκτός από αναψυκτικά να δοκιμάσεις μια εξάισια πουτίγκα και πλήθος άλλων γλυκών.

Επάνω δεξιά εκπρόσωποι των Αρχών γίνονται το πρωινό - ή ενδεχομένως απογευματινό - καφεδάκι τους. Δεύτερος από αριστερά ο Νομάρχης Καρδίτσας Γρηγόριος Σακκάς, πέμπτος ο Δήμαρχος Κώστας Χατζημήτρος και έκτος ο πρωτοδίκης Μελάς. Στην κάτω φωτογραφία τμήμα τού εσωτερικού τού ζαχαροπλασείου με τους τρεις εκ των αδελφών Γώγου - απουσιάζει ο Νίκος (Φωτ. 1950/1954). Ας προχωρήσουμε στην πλατεία.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έκτο και Έβδομο, 1995 και 1996, σελ. 157 (η πρώτη) και 214 οι άλλες δύο φωτογραφίες

Φωτ. 662 - 665. Είμαστε ακόμη έξω από το «Πάλλας» (στις τρεις πρώτες φωτογραφίες), αλλά τί... συμβαίνει; Πέσαμε επάνω στο καρναβάλι του 1962! Επάνω δεξιά το άρ-

μα της «Πεταλούδας» (εμπορικό κατάστημα) και κάτω ο πύργος του Άιφελ (διακρίνεται η βάση του). Τρέμε Πάτρα και Ρίο....

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 163 και 165

Φωτ. 666. Είμαστε στο ίδιο σημείο - έξω από το «Πάλλας». Μετά τον καρνάβαλο, η παρέλαση λόγω εθνικής εορτής. Αριστερά επάνω οι Οδηγοί Καρδίτσας με επικεφαλής την Μερούπη Κρικέλλη (Φωτ. Δημ. Τσουίτσου, 25.3.1949).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δέκατο, 1999, σελ. 272

Φωτ. 667 - 668. Από τις πρώτες - αν όχι οι πρώτες - μεταπολεμικές φωτογραφίες των Οδηγών Καρδίτσας (14.12.1947).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Ένατο, 1998, σελ. 268

Φωτ. 669 - 671. Αριστερά παρέλαση του Γυμνασίου Θηλέων (1954/1955).

Επάνω δεξιά παρέλαση επίσης του Γυμνασίου Θηλέων (Φωτο - Δόντα, 28.10.1949), ενώ κάτω παρελαύνουν τα Πουλάρια τών Οδηγών (1950 π). Τότε οι παρελάσεις γίνονταν στην κεντρική πλατεία, εδώ και χρόνια όμως χώρος παρελάσεως έχει ορισθεί η οδός Καραϊσκάκη, την οποίαν έχουμε ήδη διασχίσει.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 237

ΚΑΡΔΙΤΣΑ

Κεντρική Πλατεία

Φωτ. Δ. Τσουτσοπούλου

Φωτ. 672 - 674. Επάνω στην Λέσχη τους οι Πρόσκοποι Καρδίτσας. Αριστερά στην πρώτη φωτογραφία καθιστός ο Νομάρχης Γρηγόριος Σαγκάς, δεξιά του όρθιος ο πρόεδρος της τοπικής επιτροπής Κώστας Μαλαμούλης, συμβολαιογράφος, και αριστερά του ο καθηγητής Γαλλικών Κηρύκος Παπαϊωάννου, με δράση και στο σχολικό θέατρο της πόλεως (Φωτ. Δ. Τσουτσοπούλου, 1949-1950).

Κάτω η κεντρική πλατεία όπως την βλέπαμε το 1950 ερχόμενοι από την οδό Στ. Λάππα (Φωτο - Παπαδόπουλου).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 232 οι δύο πρώτες φωτογραφίες

Φωτ. 675 - 677. Έχουμε εισέλθει ήδη στην αρχή τής κεντρικής πλατείας μετά την οδό Ζαΐμη (σήμερα, Πλαστήρα). Δεσπόζει στις τρεις φωτογραφίες το παλιό ξενοδοχείο «Κιέριον». Αριστερά η είσοδος του ξενοδοχείου από την δυτική πλευρά του (οδός Πλαστήρα), ενώ δεξιά τα ισόγεια καταστήματα, όπως το κατάστημα Υφασμάτων Σωτηρίου

1933 Καρδίτσα

Ζημέρη/Βολος

1933 Καρδίτσα

Ζημέρη/-Βολος

Κωσταβάρα, το ιστορικό για τις ... κρέμες του Γαλακτοπωλείου Γκέκα (η απίθανη γεύση τους ακόμη μας «καταδιώκει»...) και το βιβλιοπωλείο Βασιλείου Λιόλιου, εκδότη τής εφημερίδος «Θεσσαλική Φωνή» (Φωτ. Αφών Δόντα η πρώτη και Κ. Ζημέρη οι δεξιά φωτογραφίες, 1933).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 179 η δεύτερη και τρίτη φωτογραφία (Η δεύτερη δημοσιεύθηκε στα «Θεσσαλικά Χρονικά», 1935)

Φωτ. 678 - 681. Άλλα τέσσερα στιγμιότυπα από το ιστορικό «Κιέρριον», όπου κατά την διάρκεια του ελληνοϊταλικού πολέμου κατέλυσε για μια ημέρα ο τότε Βασιλεύς της Γιουγκοσλαβίας, μετά την επίθεση που δέχθηκε η χώρα του από τις δυνάμεις τού Άξονα.

Επάνω αριστερά μια φωτογραφία τού Κ. Ζημέρη (1933), δεξιά επάνω το ξενοδοχεί-

ο «Κιέρριον» από το Φωτο - Παπαδόπουλου (1950).

Κάτω αριστερά ένα χειμωνιάτικο στιγμιότυπο του 1945 με την παρέα τού φίλου Νίκου Κωστή. Δεξιά θαμώνες του «Μεγάλου Καφενείου» έξω από το «Πάλλας» απολαμβάνουν το καφεδάκι τους.

Αλλά ας δούμε παλιές και λίαν ενδιαφέρουσες όψεις τής παλιάς πλατείας.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο και Τρίτο, 1987 και 1990-1991, σελ. 149 (η δεύτερη φωτογραφία) και 178-179 η τρίτη και τέταρτη

ΧΑΡ. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ

ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ

Φωτ. 682. Στην κεντρική -και μοναδική για δεκαετίες- πλατεία Καρδίτσας γύρω στα 1900. Η ήρεμη και ίσως ευτυχισμένη ζωή. Στο βάθος (δυτική πλευρά της πλατείας, όπου το σημερινό «Πάλλας») το μεγαλοπρεπές άλλοτε ξενοδοχείο της «Ωραίας Ελλάδος» (ισπιν άνω όροφος). Η ισόγεια δεξιά αίθουσα είναι το «Μεγάλο Καφενείο», το οποίο, από το τέλος τουλάχιστον του 19ου αιώνα, χρησίμευε και ως αίθουσα θεατρικών παραστάσεων. Στον χώρο αυτόν παίχθηκε το 1890, από τον θίασο «Σοφοκλής» του Θ. Βασιλειάδη, το δράμα «Γαλάτεια» του Σπ. Βασιλειάδη, καθώς και άλλα έργα. Ο επάνω όροφος και ξενοδοχείου καταδαφίστηκε στα 1940 και στην θέση του έγινε το κινηματοθέατρο «Πάλλας» (αριστερά), η αίθουσα δεξιώσεων «Αίγλη» (δεξιά) κλπ. Το ισόγειο κτίσμα

τού κτιρίου μπορεί να πει κανείς πως παραμένει βασικά το ίδιο από την εποχή της τουρκοκρατίας. Αριστερά του «Μεγάλου Καφενείου» υπήρχε για παλιά χρόνια, στο ισόγειο, το υποδηματοποιείο Θ. Παπατζιμόπουλου, στην συνέχεια το κουρείο «Το Ρόδο» κλπ. Για μερικά χρόνια λειτούργησε στον ίδιο χώρο το εστιατόριο «Ηλύσια».

Στο βάθος της φωτογραφίας, αριστερά, μόλις διακρίνουμε το κτίσμα του Εμπορικού Συλλόγου και από κάτω το άλλοτε καφενείο Τουλούμη. Τα τραπεζάκια που βλέπουμε στο πρώτο πλάνο είναι του καφενείου «Νέον Κέντρον» (μετέπειτα «Εθνικόν»), τα άλλα στο μέσον προφανώς του ζαχαροπλαστείου Κονταξή και στο βάθος του «Μεγάλου Καφενείου». Τί λέτε, πίνουμε ένα καφεδάκι ανάμεσα στην διπλή σειρά ακακιών;

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 141

Φωτ. 683. Στην κεντρική πλατεία. Μπροστά από την «Ωραία Ελλάδα» διακρίνεται μικρό κίосκι που δεν υπήρχε στην προηγούμενη φωτογραφία. Φαίνεται πως κτίστηκε την ίδια εποχή με το αντίστοιχο του «Πανσίλυπου», ενώ παρόμοιο με το πρώτο υπήρχε και στην ανατολική πλευρά της πλατείας για μερικά χρόνια. Στο βάθος, και στο μέσον

περίπου, εκτός από τον τρούλο της «Άρνης», μόλις διακρίνεται και ο μιναρές του τζαμιού που υπήρχε άλλοτε στον χώρο του παλιού Γυμνασίου (Φωτ. Νικ. Τσούτσου, 1925/1927 π. - επανέκδοση Φ.Ε.Κ.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 158

ΚΑΡΔΙΤΣΑ

Φωτ. 684. Μεγαλειώδης όψη του κέντρου τής πόλεως γύρω στα 1930. Πίσω από το ξενοδοχείο τής «Ωραίας Ελλάδος», δεσπόζει ο επιβλητικός τρούλος τής «Άρνης» και, δεξιότερα, ο μιναρές του τζαμιού στο παλιό Γυμνάσιο. Δεξιά η Τράπεζα Κόφφα - σήμερα τεράστια πολυκατοικία. Ίσως

είναι ώρα μεσημεριανής αναπαύσεως γιατί το «Μεγάλο Καφενείο» δεν έχει απλώσει ακόμη τις καρέκλες του. Οι υπαίθριοι σπιλβωτές επί το έργον, τα γραφικά αμάξια στην μόνιμη άλλοτε θέση τους.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 144 (Η φωτογραφία δημοσιεύθηκε παλιότερα από τον Βασίλη Βαγενά στον «Νέο Αγώνα» από το αρχείο ΛΕΦΦΚ)

414 — ΚΑΡΔΙΤΣΑ — Πλατεία Ἐλευθερίας

Φωτ. 685. Η δυτική πάντα πλευρά τῆς κεντρικῆς πλατείας λίγα χρόνια αργότερα. Το γραφικὸ κίосκι δεν ὑπάρχει πλέον, μάλιστα δεν διακρίνουμε και τον τρούλο τοῦ τζαμιού - κατεδαφίστηκε το 1932. Στην στέγη τοῦ ξενοδοχείου τῆς «Ωραίας Ελλάδος» ἔχει προστεθεῖ διακοσμητικὸ αέτωμα (βλ. και προηγούμενη φωτογραφία). Από τον ἐξώστη τοῦ ξενοδοχείου μίλησε σε προεκλογικὴ περίοδο ο Ἐλευθέριος Βενιζέλος. Το διώροφο κτί-

Carditsa - Place de la Liberté

σμα δεξιὰ (σκοτεινὸ στην φωτογραφία) εἶναι ἡ ἄλλοτε οἰκία και ο φούρνος τοῦ Παληοῦ, ὅπου αργότερα οἰκοδομήθηκε το ξενοδοχεῖο «Κιέριον», το οποίο ἔχουμε ἤδη συναντήσει. Ἀριστερά τοῦ φούρνου ἡ ἄλλοτε ἰσόγεια τράπεζα Κόφφα (Φωτ. Ν. Κουρτίδη, ἀρχές δεκαετίας τοῦ 1930).

Από την «Παλιὰ Καρδίτσα», Μέρους Πρώτο, 1987, σελ. 142 ἀλλά και ἀπὸ «Το Θέατρο στην Καρδίτσα 1881-1986», Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/1985, σελ. 212

Φωτ. 686. Από την δυτική πάντα πλευρά της πλατείας. Το κτίσμα αριστερά της «Ωραίας Ελλάδος» στέγαζε τον Εμπορικό Σύλλογο και συνεχόμενα υπήρχε, σύμφωνα με πληροφορίες που μου έδωσαν οι Γ.Δ. Μπίτσιος και Γιώργος Χαντζιάρας, το συμβολαιο-

γραφείο Σβάρα, εν συνεχεία το υποδηματοποιείο Γιαννούλη Παπούλια και στην γωνία (με τις καμάρες) το εμπορικό Νικολάου - αργότερα, περί το 1935 κατάστημα οπτικών κλπ. Γιobάννη (Φωτ. Αφών Δόντα, 1935).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 146

Φωτ. 687. Πανοραμική άποψη της κεντρικής πλατείας, ημέρα εβδομαδιαίας αγοράς που επεκτεινόταν, πριν ανεγερθεί η Νέα Δημοτική Αγορά, και στην οδό Ιεζεκιήλ. Η «Άρνη» στο βάθος (Φωτ. 1935 π., Κ. Ζημέρη).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 143 (Είχε δημοσιευθεί στα «Θεσσαλικά Χρονικά» τού 1935)

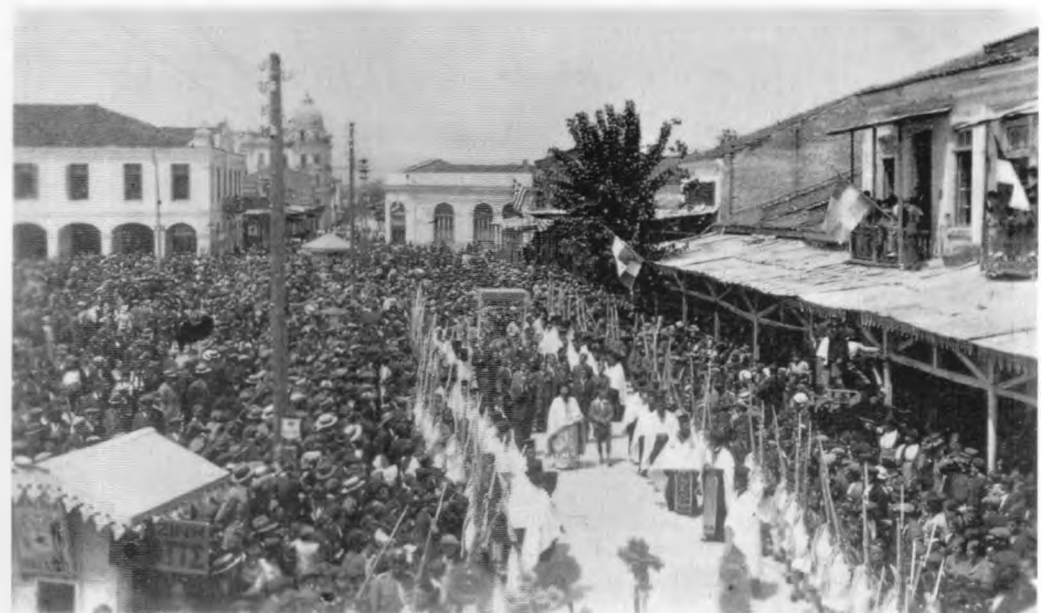

261. Καρδίτσα. Πλατεία.

KARDITSA. LA PLACE.

Φωτ. 688. Ο φακός μετατοπίζεται δεξιότερα - εν σχέσει με την προηγούμενη φωτογραφία - για να τραβηχτεί αυτή η ενδιαφέρουσα άποψη της πλατείας, γύρω στα 1930.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 159

Πλατεία 'Ελευθερίας—Καρδίτσα

Φωτο—Δόντα

Φωτ. 689 - 691. Άλλες τρεις όψεις τής πλατείας από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1930, με το ξενοδοχείο «Η Ωραία Ελλάς» αριστερά. Στην πρώτη φωτογραφία προεκλογική συγκέντρωση τον Ιανουάριο του 1936. Δεξιά επάνω μια ενδιαφέρουσα άποψη από την λιτανεία του πολιούχου μας Αγίου Σεραφείμ, γύρω στα 1935 (Η κάτω εικόνα τής κεντρικής πλατείας Φώτο - Δόντα, η δεξιά Νικ. Τσουτίτσου - επανέκδοση Φ.Ε.Κ.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο και Πέμπτο, 1987 και 1993-1994, σελ. 145 οι πρώτες δύο και 160 αντιστοίχως η τρίτη

284-4. ΚΑΡΔΙΤΣΑ. Κεντρική πλατεία

KARDITSA. Place centrale

Φωτ. 692. Μια από τις τελευταίες, προ του πολέμου, φωτογραφίες από την βορειο-δυτική πλευρά της κεντρικής πλατείας. Στα δεξιά έχει μόλις ανεγερθεί το πολυτελές για την εποχή του ξενοδοχείο «Κιέριον». Το ξενοδοχείο κατεδαφίστηκε πριν από κάμποσα

χρόνια για να ανεγερθεί στη θέση του μεγαθήριο. Στο μέσον η άλλοτε Τράπεζα Κόφφα. Η πόλη κυριολεκτικά λάμπει με τα έξοχα οικοδομήματά της (Φωτ. Τ.Μ., 1939-1940).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 147

183 3. ΚΑΡΔΙΤΣΑ. Κεντρική πλατεία

KARDITSA. Place centrale

Φωτ. 693. Άλλη μια πτυχή τής βορειοδυτικής πλευράς της πλατείας, επίσης γύρω στα 1939-1940. Στο βάθος πάντα η «Άρνη», αριστερά. «Η Ωραία Ελλάς».

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 161

Φωτ. 694. Μια από τις πρώτες μεταπολεμικές φωτογραφίες από την βορειοδυτική πλευρά της πλατείας (1950 π.). Αριστερά το μέγαρο του «Πάλλας», στη θέση του ξενοδοχείου «Ωραία Ελλάδα». Η «Άρνη» με τον τρούλο πάντα στο βάθος, το

«Κιέριον» δεξιά. Μια εικόνα που στην δική μας τουλάχιστον γενιά θα μείνει άσβεστη στην μνήμη (Φωτ. Δημ. Τσούτσου).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 150

288-8. ΚΑΡΔΙΤΣΑ Στή κεντρική πλατεία

KARDITSA A la place centrale

284-4 ΚΑΡΔΙΤΣΑ Στή κεντρική πλατεία

KARDITSA. A la place centrale

ΚΑΡΔΙΤΣΑ

Κεντρική Πλατεία

Φωτο-Παπαδόπουλου

ΚΑΡΔΙΤΣΑ

Κεντρική Πλατεία

Φωτο-Παπαδόπουλου

Φωτ. 695 - 698. Τέσσερις φωτογραφίες από την βορειοδυτική πλευρά της πλατείας, όπως ήταν πριν από 50 χρόνια (1950 π.). Το «Πάλλας» αριστερά, το «Κιέριον» δεξιά. (Φωτ. Τ.Μ. οι επάνω και Φωτο - Παπαδόπουλου οι κάτω).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, Δεύτερο και Τρίτο. 1987, 1989 και 1990-1991, σελ. 149 (η τέταρτη φωτογραφία), 306 (η πρώτη και δεύτερη) και 166 (η τρίτη) αντιστοίχως

Φωτ. 699 - 702. Το μέγαρο του «Πάλλας» που αντικατέστησε εμάξια το «Ωραία Ελλάς», ευτυχώς πάντα στην θέση του - σήμα κατατεθέν πλέον της πόλεως μετά τον σεισμό του 1954 που «κολόβωσε» την «Αρνη».

Στην αριστερή πλευρά του επάνω ορόφου του «Πάλλας» -όπου οι τέσσερις μικροί εξώστες - λειτουργούσε από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια η αίθουσα του κινηματοθέατρου «Πάλλας», ενώ στην επίπεδη στέγη του κτιρίου υπήρχε ο θερινός κιν/φος «Πάλλας» - διακρίνεται στην πρώτη φωτογραφία ο μεταλλικός σκελετός του «πανιού». Δεξιά

στον άνω όροφο η αίθουσα της «Αίγλης», η οποία τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια χρησιμοποιήθηκε ως «Σπίτι του Στρατιώτου» και αργότερα ως αίθουσα της «Λαϊκής Βιβλιοθήκης». Ο συντάκτης απευθύνει έκκληση προς όλους τους αρμοδίους - για πολλοστή φορά - για την επαναλειτουργία ολόκληρου του κτιρίου (Οι επάνω φωτογραφίες 1957 και 6.4.1950 αντιστοίχως. Η τρίτη του 1975 π. και η τέταρτη 1950 π. Η δεύτερη φωτ. Δημ. Τσούτσου και η τρίτη Εμμ. Διακάκη και Υιού).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 154 και 153 η πρώτη και τρίτη φωτογραφία αντιστοίχως

Φωτ. 703. Προεκλογική ομιλία τού Γεωργίου Παπανδρέου τον Νοέμβριο τού 1949 στην πλατεία, από έναν εξώστη τού «Πάλλας». Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 154 (Δημοσιεύθηκε και από την Μαρούλα Κλιάφα το 1982 στο προαναφερθέν βιβλίο της)

Φωτ. 704 - 705. Δύο φωτογραφίες από την ίδια προεκλογική ομιλία του Γεωργίου Παπανδρέου. Ο κεντρικός χώρος προσπαθεί να ανασυντάξει τις δυνάμεις του, όπου νά 'ναι κατέρχεται στον στίβο της πολιτικής ο συμπατριώτης μας Νικόλαος Πλαστήρας, με

κύριο και εθνοσωτήριο στόχο την συμφιλίωση των Ελλήνων (Φωτ. Δημ. Τσούτσου η δεύτερη και πιθανόν και η πρώτη).

*Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987
και Πέμπτο 1993-1994, σελ. 163 και 162 αντιστοίχως*

Φωτ. 706 - 707. Ας πλησιάσουμε όμως, πριν δούμε τις άλλες πλευρές της πλατείας, το μέγαρο του «Πάλλας» γιατί έχει πολλά ενδιαφέροντα να μας δείξει. Στις φωτογραφίες η είσοδος του κινηματοθεάτρου «Πάλλας». Στην πρώτη φωτογραφία, από αριστερά, ο εκ των επιχειρηματιών του κιν/φου, μακαρίτης ήδη, Κώστας Αναγνώστου, στο μέσον ο μηχανικός προβολής Τέρπος Παπαευαγγέλου και δεξιά ο, εκ των επιχειρηματιών επίσης του κιν/φου, Αχιλλέας Κοντογιάννης.

Στην άλλη εικόνα από αριστερά οι Αχιλλέας Κοντογιάννης και Κώστας Αναγνώστου. Οι επιγραφές των προβαλλομένων έργων (τηρουμένων τών αναλογιών, θα μπορούσαμε να τις ονομάσουμε και... γιγαντοαφίσες...), φτιαγμένες από τον Κώστα Παύλου, δυστυχώς όχι από εκείνες που είχαν και «πρόσωπα»! Η επιγραφή «ΜΠΑΛΕΤΟ ΣΚΥΛΩΝ» δεν είναι ο τίτλος του έργου, σημαίνει απλώς ότι στα διαλείμματα του έργου θα εμφανίζονταν εκείνες τις μέρες μπαλέτο σκυλιών! Θεέ και Κύριε... (Φωτ. 1954 και 1951 -1952 αντιστοίχως).

Ας προχωρήσουμε όμως και στα ενδότερα του κτίσματος, αρχής γενομένης από το ισόγειο...

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έκτο, 1995, σελ. 162-163

Φωτ. 708 - 709. Αριστερά της εισόδου τού κινηματοθεάτρου υπήρχε για χρόνια το εστιατόριο των Γιώργου Καρβούνη και Κώστα Χατζιάρα. Όταν το 1945 το έναντι τής «Άρνης» εστιατόριό τους (βλ. σχετική φωτογραφία) κήηκε, άνοιξαν το 1946 το νέο εστιατόριο «Ηλύσια», στο ισόγειο τού «Πάλλας»... Αριστερά μια άποψη του πολυτελούς για την εποχή του εστιατορίου, από το παρατεθέν υπό τού Δήμου Καρδίτσας γεύμα κατά την εορτή τού πολιούχου Αγίου Στραφεΐμ (4.5.1952, φωτ. Δημ. Τσούτσου). Στο κέντρο ο Νομάρχης Γρηγόριος Σακκιάς (πρώτος από αριστερά), ο Μητροπολίτης Κύριλλος, ο Δήμαρχος Αθανάσιος Μπλατσούκας κ.ά.

Διξιά άλλη μια φωτογραφία τής ίδιας εποχής από το εσωτερικό τών «Ηλυσίων», το οποίο λειτούργησε έως περίπου τα μέσα τής δεκαετίας τού 1960.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 303

Φωτ. 710 - 711. Δεξιά τής εισόδου τού κινηματοθεάτρου υπήρχε για εκατό τουλάχιστον χρόνια το «Μεγάλο Καφενείο». Δύο όψεις από το εσωτερικό τού ιστορικού καφενείου, ο χώρος τού οποίου σήμερα στεγάζει Τράπεζα. Επάνω ο επιχειρηματίας τού καφενείου Γιάννης Αντωνόπουλος στον πάγκο του (δεκαετία τού 1950). Κάτω συγκέντρωση οπαδών και φίλων τού δικηγόρου και πολιτικού Γιώργου Παπαευθυμίου σε προεκλογική περίοδο.

Ας ανεβούμε όμως στον κινηματογράφο, και, προσοχή, όχι πολλές συγκινήσεις οι παλαιότεροι...

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 302 η πρώτη φωτογραφία

ΤΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Ο πατέρας σύχναζε στο «Μεγάλο». Μεγάλο πραγματικά καφενείο στο κέντρο τής πόλης μας. Σ' αυτό το στέκι τον θυμάσαι τα τελευταία χρόνια. Ίσως παλιότερα πήγαινε στην «Άρνη», όπως τόσοι και τόσοι. Ή στο «Εθνικό», μπορεί. Αλλά τον έχεις συνδέσει με το «Μεγάλο». Σαν είσαι στο «Μεγάλο» αναπνέεις την πόλη, την αφουγκράζεσαι. Βλέπεις και σε βλέπουν, ακούς και σ' ακούν, είσαι κάτι. Διαλέγεις τη θέση σου, το τραπέζι. Προνόμιο των τακτικών.

Ο πατέρας διάλεγε στο βάθος, στη βορειοανατολική γωνία. Δίπλα στο τζάμι. Αν καθόσουν στον παλιό «Παπαλόπουλο», τον έβλεπες. Σκυφτός έπαιζε ή πρόσεχε, δεν κοίταζε ποτέ έξω. Δεν θυμάσαι να σ' είχε ποτέ προσέξει από μέσα. Όταν ερχόσουν από ταξίδι, έμπαινες μέσα, τού έκανες νόημα. Σ' έβλεπε, πεταγόταν. Έβγαине, χαριετιόσατε, λίγα λόγια. Ή κάνατε δυο βόλτες στην πλατεία, θα τα λέγατε το βράδυ. Έπειτα σου 'λεγε να πας «στα παιδιά». Κι εννοούσε τους φίλους.

Ο πατέρας πήγαινε στο «Μεγάλο» τις απογευματινές ώρες. Όταν πήρε σύνταξη πήγαινε και πρωί. Σπάνια πρόσεχες με ποιούς έπαιζε. Δεν διάλεγε, προτιμούσε απλούς ανθρώπους. Ή παλιούς συναδέλφους του. Τον θυμάσαι πάντα τώρα όταν τους βλέπεις. Τελευταία όλο και λιγοστεύουν. Σε λίγο κανένας δεν θα θυμίζει τον πατέρα, μόνο το καφενείο. Άκουσες τελευταία πως και αυτό το αποφάσισαν...

Η τελευταία φορά που θυμάσαι τον «γέρο» στο καφενείο, ήταν καλοκαίρι. Μόνος στον «Παπαλόπουλο», πρόσεχες μην περάσει κανένας φίλος, οι φίλοι αραίωναν από τότε. Στεκόταν στη γωνιά του ακίνητος. Έκανε ένα πλαίσιο γύρω απ' το πρόσωπό του, προσπαθώντας να συγκρατήσεις την εικόνα, να τον τοποθετήσεις στον χώρο. Ξαφνικά σηκώθηκε. Βγήκε έξω περπατώντας κάθετα από σένα. Έστριψες το κεφάλι προσπαθώντας να σε δει, σήκωσες λίγο το δεξί χέρι. Ήθελες να τον φωνάξεις στο τραπέζι σου, θά 'θελες να κουβεντιάσετε λίγο. Άλλωστε ήσουν μόνος. Μπορεί και να τον κερνούσες κάτι, αν και δεν θα 'παιρνε τίποτα. Αλήθεια, κέρασες ποτέ τον πατέρα; Ούτε θυμάσαι.

Τελικά μπήκε στον «Παπαλόπουλο». Δεν σ' είδε και όταν βγήκε. Κρατώντας δύο κεσεδάκια πήρε το δρόμο για το σπίτι. Δεν θυμάσαι να τον είδες εκείνο το βράδυ.

Έπειτα από λίγο καιρό θα πρέπει να 'ρχισε η περιπέτειά του. Τώρα έχεις την αίσθηση πως του κάνεις πάντα νόημα. Όπως εκείνη την μέρα στο καφενείο. Ίσως θά 'ταν τότε καλύτερα να τον φώναζες ή να πήγαινες κοντά του. Θα ξαφνιαζόταν, θα το 'θελε πολύ.

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 210-211)

Φωτ. 712 - 715. Ανεβαίνουμε την σκάλα (αριστερά επάνω) από την κεντρική είσοδο του «Πάλλας». Μπροστά μας αριστερά και δεξιά επάνω τα μεγάλα φωτεινά ανοίγματα, από τα οποία διακρίνουμε την πλατεία (κάτω αριστερά στρατιωτική τελετή, πιθανόν κατά τον Δεκέμβριο 1948 ή 1949).

Κάτω δεξιά, έξω από το φουαγιέ τού κιν/φου, λίγο πριν διαβούμε, μετά τον έλεγχο

των εισιτηρίων από τους δύο επιχειρηματίες, την χώρα των θαυμάτων. Το «Προ παντός ψυχραιμία» τού έργου, επίκαιρη υπόμνηση για τους σημερινούς νοσταλγούς (Φωτ. Δ. Τσούτσου, 1953 π. η τρίτη και Φ.Ν.Β. οι δυο πρώτες).

Αλλά ας μπούμε στο εσωτερικό τού κιν/φου...

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έκτο, 1995, σελ. 163 η τέταρτη φωτογραφία

Φωτ. 716 - 717 Συγκίνηση και δέος από το εσωτερικό του κινηματογράφου «Πάλλας», αρκετά χρόνια μετά την διακοπή τής λειτουργίας του. Αριστερά η αίθουσα του κιν/φου, δεξιά ο εξώστης!... Ο κονκλιίστικος κιν/φος έχει αφεθεί στην τύχη του εδώ και

πολλά χρόνια. Ο Δήμος πρέπει να κάνει το παν για να εξασφαλίσει την επαναλειτουργία του (Φωτ. Φ.Ν.Β., 1985 π.)

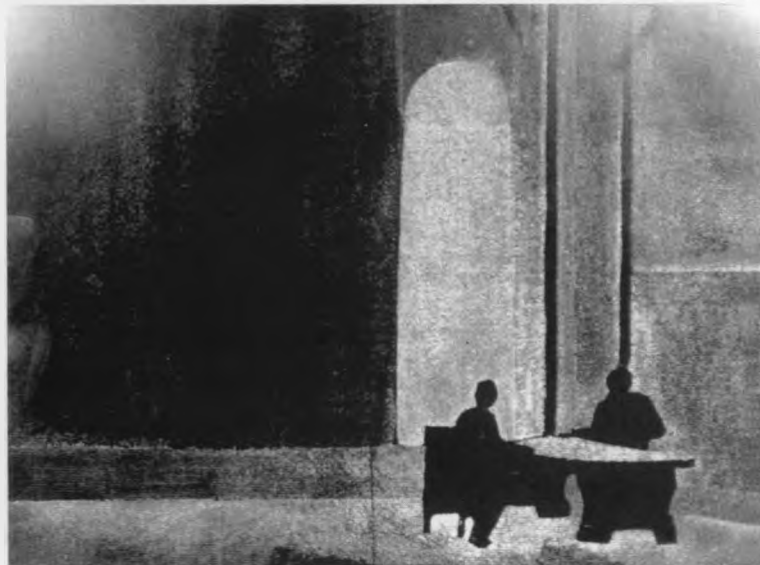
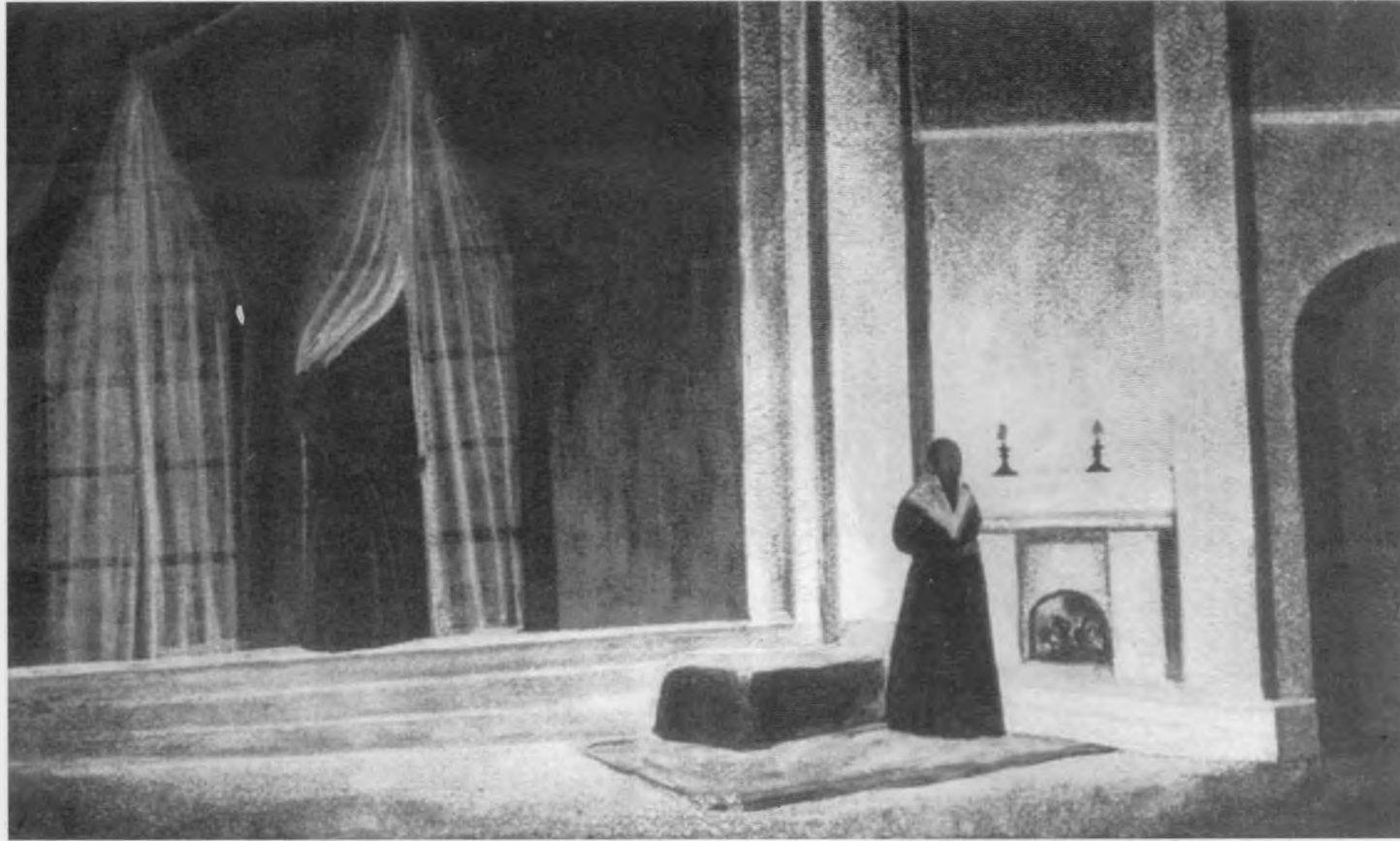

Φωτ. 718. Στην αίθουσα του κιν/θεάτρου «Πάλλας» παίχθηκε το 1944-45 από την τότε «Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων» (υπεύθυνοι Κ. Παύλου και Γ. Γούλας) το έργο του Βασίλη Ρώτα «Ρήγας Βελεστινλής». Αν και οι παραστάσεις έργων με υπόθεση για τον Ρήγα είναι πολλές στην Θεσσαλία στα χρόνια 1881-1993, εν τούτοις τα φωτογραφικά κ.ά. τεκμήρια από τις παραστάσεις αυτές δεν είναι πολλά. Το έργο του Ρώτα παί-

χθηκε στην Καρδίτσα στην κρίσιμη εκείνη περίοδο με σκηνοθέτη, σκηνογράφο και πρωταγωνιστή τον περίφημο Καρδιτσιώτη θεατράνθρωπο Κώστα Παύλου (1914-1962). Μια έξοχη μακέτα του από την παράσταση του Ρήγα βλέπουμε στην σελίδα αυτή.

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)» του Φ.Ν.Β, Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/1985, σελ. 255

Φωτ. 719 - 720. Λιτότητα σχεδίου, απλότητα, πρακτικότητα, ισορροπία χαρακτηρίζαν τις έξοχες μακέτες του Κώστα Παύλου - Πωλ. Στις φωτογραφίες, άλλες δύο μακέτες του από το θεατρικό έργο του Ρώτα "Ρήγας Βελεστινλής" που παίχθηκε στο «Πάλλας» (1944-1945).

Ήταν η εποχή που ο Πωλ διαπίστωνε πως τα θεατρικά οράματά του δεν ήταν και τόσο ουτοπικά.

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/1985, σελ. 254

Φωτ. 721. Η αυλαία στα κινηματοθέατρα ήταν στοιχείο απαραίτητο για να βιώσεις την θεατρική και κινηματογραφική μαγεία. Από την άποψη αυτή το «Πάλλας» ήταν τυχερό, αφού ανέθεσε το έργο αυτό στον Κώστα Παύλου. Φωτογραφία μιας αυλαίας

του Κώστα Παύλου από το «Πάλλας» πριν από πενήντα περίπου χρόνια. Και τί δεν μας φέρνει στο νου αυτή η φωτογραφία. Για φαντάσου να παίζει το ... «Καζαμπλάνκα» (που παίχθηκε στο «Πάλλας»!) και η αυλαία ν' αρχίζει σιγά - σιγά ν' αποσύρεται....

Από «Το θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/1985, σελ. 256

Φωτ. 722 - 725. Άλλες δυο διαφημιστικές αυλαίες μεγάλων διαστάσεων του κινηματοθεάτρου «Πάλλας» καμωμένες και αυτές από τον Πωλ πριν από πενήντα περίπου χρόνια. Στην αίθουσα του «Πάλλας» ο μαέστρος Στέφος Ευθυμιάδης στα πρώτα του

καλλιτεχνικά βήματα με την Χορωδία Καρδίτσης. Μια εποχή ήδη αρκετά μακρινή, η εποχή του «Βίβα Ζαπάτα» και του «Ρομπέν των Δασών» (1954).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/1985/σελ. 256 η πρώτη φωτογραφία. Οι λοιπές από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 191 και 192 (η τρίτη και δεύτερη), και Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 155 (η τέταρτη φωτογραφία)

Φωτ. 726. Στην ίδια αίθουσα του κινηματοθεάτρου «Πάλλας» δόθηκαν πολλές παραστάσεις από μαθητές και μαθήτριες των Γυμνασίων, από Προσκόπους, Οδηγούς κλπ. Μοναδικές στιγμές στο «Πάλλας» από θεατρική παράσταση - επιθεώρηση των Οδηγών Καρδίτσας (28.10.1947). Ανάμεσα σε σκετς κλπ. παρουσιάστηκε και το χαριτωμένο μουσικοχορευτικό νούμερο «*Ναυτικός Χορός*». Από

αριστερά διακρίνουμε τις Ελένη Γιαννοπούλου, Νίκη Κατσίκη, Πούπουλη Παπακριβοπούλου, Αθηνά Λούκουτου, Μαρία Παπαοικονόμου, (...), Ασημίνα Παρθένη, Ελένη Μητρίτσα, Ιφιγένεια Καλογεροπούλου. Στη μέση κάτω η Νίκη Θεού - που δίδαξε το νούμερο - και δεξιά η Αλίκη Αλεξοπούλου (Φωτ. Δημ. Τσούτσου).

Από «*Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)*», *Γνώση και Γνώμη*, τ. Ε/1986, σελ. 275

Φωτ. 727 - 729. Επάνω αριστερά από την ίδια παράσταση των Οδηγών (28.10.1947). Ανάμεσα στ' άλλα παίχτηκε και το σκετς «*Η Ελλάδα ξαναζεί*». Όρθιες στο μέσον οι Λίτσα Πατρικάλου (Νίκη) και Φωφώ Γερμανοπούλου (Ελλάς). Στο σκετς «όλα τα τμήματα της Χώρας εκκαλούντο και εστεφανούντο υπό της Ελλάδος και της Νίκης». Διακρίνουμε επίσης κοπέλες με τοπικές ενδυμασίες, όπως οι Ευτυχία Θεού, Μαρία Τσιαμούρα κ.ά. Δεξιά η Οδηγός που συνόδευε στο πιάνο, Μερόπη Κρικέλλη.

Δεξιά ξεχασμένες μαγείες από τον «*Χορό των Νηρηίδων*» σε διδασκαλία Νίκης Θεού από θεατρική εκδήλωση των Οδηγών Καρδίτσας. Όρθια στο μέσον η Λίτσα Πατρικάλου και δεξιά η Τούλα Δεληβελιώτου (Φωτ. Δημ. Τσούτσου, 1948-1949).

Κάτω μια σκηνή από τον ίδιο «*Χορό των Νηρηίδων*» από την επιθεώρηση «*Τσικ - Τσακ*». Διακρίνονται από αριστερά οι Θέτις Αναγνωστοπούλου, Στέλλα Πετεινάρα, Μαίρη Πώποτα, Ηλέκτρα Κοντάκη, Π. Παπακριβοπούλου, Παπαδούλη, Άρτεμις Καλαντζή, Δανάη Καυχίτσα, Νίκη Κατσίκη (Φωτ. 29.10.1950).

Από «*Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)*», Γνώση και Γνώμη, τ.Ε/1986, σελ. 274 και 289 η πρώτη και τρίτη φωτογραφία. Η δεύτερη από την «*Παλιά Καρδίτσα*», Μέρος Ένατο, 1998, σελ. 270

Φωτ. 730 - 733. Καρδίτσα, 30.1.1950, Θέατρο «Πάλλας». Τέσσερα στιγμιότυπα από την παράσταση των μαθητών και μαθητριών των Γυμνασίων Καρδίτσας της κωμωδίας του Μολιέρου «Κατά φαντασίαν ασθενής». Διδασκαλία του καθηγητού Γαλλικών Κηρύκου Παπαϊωάννου.

Στην πρώτη εικόνα από αριστερά Λούλα Μαγαλιού, Γιάννης Αυγέρος, Κώστας Γκαγκάς και Σάκης Γεωργαντζόπουλος. Στην τρίτη από αριστερά Σάκης Γεωργαντζόπουλος, Γιάννης Αυγέρος, Κώστας Γκαγκάς, Π. Παπακριβοπούλου, Ασημίνα Παρθένη. Οι ίδιοι και στις άλλες φωτογραφίες.

Φωτ. 734 - 737. Καρδίτσα 25.3.1957. Η «Λαϊκή Βιβλιοθήκη» στην δεύτερη και, δυστυχώς, τελευταία, θεατρική περίοδο της, παρουσίασε με μοναδική επιτυχία την κωμωδία του Δημήτρη Ψαθά «Ζητείται Ψεύτης». Τέσσερις σκηνές από το έργο με την συμμετοχή - στην επάνω αριστερά φωτογραφία - των Γιώργου Τσιοπελάκου, Κλεάνθη Ζαφειρόπουλου - εκλεκτού ερασιτέχνη ηθοποιού και εκ των πρωταγωνιστών του κατοχικού

θεάτρου του Κ. Παύλου - Καίτης Αναγνώστου (...) και της αμίμητης Αίγλης Μυλωνή. Στην κάτω δεξιά φωτογραφία το φοβερό ταλέντο Πιπίτσα Λαμπροπούλου. Σκηνοθεσία Κλεάνθη Ζαφειρόπουλου, σκηνικά Μάνθου Γιολλάση, κοστουίμα Νένας Χριστοδούλου (Φωτο - Αλεξίου).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Γνώση και Γνώμη, τ. Ε/1986, σελ. 295-296 η πρώτη και δεύτερη φωτογραφία

Φωτ. 738 - 743. Άλλες δυο χαρακτηριστικές σκηνές - επάνω - από την ίδια παράσταση, με τους Πιπίτσα Παπαδημητρίου, Γιώργο Τσιοπελάκο, Καίτη Αναγνώστου, Σάκη Γούζιο και Αίγλη Μυλωνή. Στην τρίτη και τέταρτη φωτογραφία ο θίασος επί σκηνής δέχεται τα ζωηρά χειροκροτήματα των θεατών. Κάτω αριστερά με την λευκή μπλούζα η

Έμμη Κοτρώνη. (Φωτο - Αλεξίου 25.3.1957). Στην πέμπτη και έκτη φωτογραφία δύο σκηνές από το δραματάκι «Για την Λευτεριά» που παρουσίασαν στο «Πάλλας» μαθητές και μαθήτριες. Πρωταγωνιστούσαν οι Πιπίτσα Παπαδημητρίου, Αίγλη Μυλωνή κλπ. (Φωτο - Ασής, 25.3.1954 η έκτη φωτογραφία).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Γνώση και Γνώμη, τ. Ε/1986, σελ.295 η τρίτη φωτογραφία

Φωτ. 744 - 747. Και τώρα από την αίθουσα του κινηματοθεάτρου, ας μεταφερθούμε στην παρακειμένη (πάντα στον άνω όροφο) αίθουσα της «Αίγλης», πάνω ακριβώς από το «Μεγάλο Καφενείο». Ο χώρος αυτός στην δεκαετία του 1940 χρησιμοποιήθηκε ως «Σπίτι του Στρατιώτου» και στην συνέχεια στέγασε για πολλά χρόνια την ονομαστή για την δράση της «Λαϊκή Βιβλιοθήκη». Η τελευταία οργάνωσε εδώ διαλέξεις, μουσικοφιλολογικές και συναφείς εκδηλώσεις.

Επάνω δύο φωτογραφίες από την αίθουσα της «Αίγλης», όπως ήταν πριν από 15 περίπου χρόνια (Φωτ. Φ.Ν.Β.). Κάτω αριστερά από σχετική διάλεξη του 1952 π. και δεξιά μια εικόνα από αποκριάτικη εκδήλωση του Λυκείου Ζούμπου (Φωτ. Ε. Βαΐτη, 10.3.1959).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, η τέταρτη φωτογραφία

Φωτ. 748 - 751. Στην αίθουσα της «Αίγλης» παριστάμεθα στην ορκωμοσία των Ερευνητριών με την παρουσία του Μητροπολίτη Κυρίλλου και του τέως υπηρεσιακού Πρωθυπουργού Γεωργακοπούλου (Φωτ. Δημ. Μπούζου και Ευάγγελου Βαίτση 21.3.1959).

Και τώρα ας ανεβούμε και στην επίπεδη στέγη (ταράτσα) του «Πάλλας» να δούμε τι ενδιαφέρον παρουσιάζει εκεί.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 164-165 οι τρεις πρώτες φωτογραφίες

Φωτ. 752 - 756. Ακολουθώντας - μετά την αίθουσα της «Αίγλης»- την σκάλα αριστερά, βρισκόμαστε στην επίπεδη στέγη του «Πάλλας», όπου και ο ρομαντικός θερινός κιν/φος του. Δεξιά επάνω το μαγικό «πανί» του κιν/φου και γύρω - γύρω σ' όλον τον χώρο ωραίες διαφημιστικές επιγραφές του Κώστα Παύλου - Πωλ (Φωτ. δεκαετίας του 1950 - οι δύο των Ν. Σερίφη και Φωτο - Δόνια. Η πρώτη του Φ.Ν.Β., 1985 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 156 η δεύτερη επάνω και η κάτω, αριστερά, φωτογραφία

Φωτ. 757 - 760. Μερικές ακόμη ωραίες διαφημιστικές επιγραφές του Κ. Παύλου - Παυλ (δεξιά ο ίδιος) τοποθετημένες στην επίπεδη στέγη του «Πάλλας», όπου και ο θερινός κιν/φος του.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, σελ. 156 η κάτω αριστερά φωτογραφία

Φωτ. 761 - 764. Στην επίπεδη στέγη του «Πάλλας» ανέβαιναν πολλοί μαθητικοί, προσκοπικοί κλπ. θίασοι είτε για να φωτογραφηθούν μετά την παράσταση είτε ενίοτε και για πρόβες. Αριστερά επάνω η Σχολή Γαλλικών Θάλειας Ναούμ δεν μπορούσε να μείνει έξω από τον θεατρικό οργανισμό της σημαδιακής δεκαετίας του 1940. Στη φωτογραφία μαθητές και μαθήτριες της Σχολής που έλαβαν μέρος σε θεατρικές εκδηλώσεις την χρονιά 1947-1948.

Δεξιά επάνω, επίσης στην επίπεδη στέγη του «Πάλλας», μερικοί από τους συντελεστές της επιθεώρησης «*Λίγο απ' όλα*». Κοπέλες με μακρινά φορέματα φέρουν ταινίες προσωποποιώντας διάφορες βαλκανικές και ευρωπαϊκές χώρες (Βουλγαρία, Σερβία, Γαλλία, Πολωνία κ.ά.), όπως εμφανίστηκαν στο σκετς «*Κάνε κουράγιο, Ελλάδα μου*», από το ομώνυμο τραγούδι. Ο παγκόσμιος πόλεμος ήταν νωπός ακόμη, η Ελλάδα με τις τόσες θυσίες έβλεπε να παραμερίζεται και να αδικείται από τους συμμάχους της (Φωτ. 6.4.1949).

Στην τρίτη και τέταρτη φωτογραφία ο θίασος των μαθητών και μαθητριών Γυμνασίου που παρουσίασε την κωμωδία του Μολιέρου «*Κατά φαντασίαν ασθενής*» στις 5 Φεβρουαρίου 1950. Διδασκαλία του καθηγητή Γαλλικών Κηρύκου Παπαϊωάννου. Διακρίνονται στην επίπεδη στέγη του «Πάλλας», ανάμεσα στους άλλους, και οι Κώστας Γκαγκάς, Χρήστος Τσιούμας, Πέτρος Αηδόνης, Αρτεμης Καλαντζή, Βασίλης Αγορίτσας, Πόπη Κωστάμη, Λούλα Μαγαλιού κ.ά. Στην δεξιά φωτογραφία οι εκ των πρωταγωνιστών Χρ. Τσιούμας και Βασίλης Αγορίτσας (Φωτ. Δημ. Τσουτσοου και οι δυο).

Από «*Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881 - 1986)*», *Γνώση και Γνώμη*, τ. Ε/1986, σελ. 276 η πρώτη, 279 η δεύτερη και 288 η τρίτη φωτογραφία

Φωτ. 765 - 766. Και από την επίπεδη στέγη του «Πάλλας» πάλι στην κεντρική πλατεία για να δούμε δύο χαρακτηριστικά στιγμιότυπα από την χιονοπηγή πλατεία, με την παρέα του Γραμματέα του Πρωτοδικείου Θωμά Ποζιού. Αριστερά το «Πάλλας», δεξιά το ξενοδοχείο «Κιέριον» (Φωτ. Δημ. Τσιούτσου, 1950 π.)

Φωτ. 767 - 769. Τρεις φωτογραφίες από την βόρεια πλευρά της πλατείας, όλες γύρω στα 1935. Στις δύο αριστερά, ημέρα εβδομαδιαίας αγοράς (Φωτ. Αφών Δόντα- η δεύτερη παραχωρήθηκε από το Μουσείο Μπενάκη). Στην δεξιά φωτογραφία, αριστερά το γαλακτοπωλείο Γκέκα στην νέα του θέση, η ειδικότητά του ήταν στις κρέμες και στα ρυζόγαλα! Δεξιά το κατάστημα Βελεσιώτου - Μάμαλη, σήμερα ζαχαροπλαστείο «Εργάνη».

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 161 και 163. Η τρίτη φωτογραφία δημοσιεύθηκε στα «Θεσσαλικά Χρονικά» τοῦ 1935

Εβδομαδιαία Ἀγορά Καρδίτσας

ΑΔΕΛΦΟΙ ΔΟΝΤΑ

Φωτ. 770. Μια από τις ελάχιστες, υπάρχουσες σήμερα, και σε κακή κατάσταση, κατοχικές φωτογραφίες από την Καρδίτσα. Ένα στιγμιότυπο μετά την απελευθέρωση της πόλεως. Ο Σαράφης έφιππος σε επιμνημόσυνη τελετή στην (κεντρική) πλατεία (Η φωτογραφία από το βιβλίο τού Απόστολου Στρογγύλη «*Η Πρωτεύουσα της Ελεύθερης Ελλάδας*»).

Φωτ. 771 - 772. Δύο, όχι τόσο καθαρές, εικόνες από τους πρώτους ταραχώδεις μεταπολεμικούς μήνες. Η τύχη τής Ελλάδος αντικείμενο καθημερινής διαμάχης, οι διαδηλώ-

σεις στην κεντρική πλατεία (δεξιά) και σε κεντρικά σημεία τής πόλεως (αριστερά) καθημερινό φαινόμενο. Το «Πανδημοκρατικό Μέτωπο» στους δρόμους (1945).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 180

Φωτ. 773. Και τί δεν φέρνει στο νου η φωτογραφία αυτή σ' όσους έζησαν τα δραματικά γεγονότα στην πόλη το 1948. Από της 13.12.1948 έξη μεγάλα τάνκς «Κένταυροι», όπως αυτό της φωτογραφίας, βρισκόνταν για μερικούς μήνες στην κεντρική πλατεία, παί-

ζοντας, ούτως ή άλλως, αποτρεπτικό ρόλο στην επανάληψη της εμφύλιας σύρραξης μέσα στην πόλη. Οι Οδηγοί της Καρδίτσας σε αναμνηστική φωτογραφία από την ταραχώδη εκείνη περίοδο. Στο βάθος το τότε ξενοδοχείο «Κιέριον» στην πλατεία (Φωτ. 1948).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 185

Φωτ. 774. Και από την βόρεια, περνάμε στην ανατολική πλευρά της κεντρικής πλατείας, όπως ήταν πριν από 100 π. χρόνια! Δεξιά το περίπτερο - κιόσκι που μοιάζει με το αντίστοιχο του Πανσιλύπου - που θα συναντήσουμε πιο κάτω - και με το άλλο που θα συναντήσουμε στην δυτική πλευρά της πλατείας. Στιλβωτές αριστερά, υπαίθριοι πωλη-

τές στο βάθος με τις γραφικές τέντες που θυμίζουν παγωτατζήδες! Το καμπαναριό του Αγίου Κων/νου μόλις διακρίνεται αριστερά, ενώ το πράσινο έχει κατακλύσει την πλατεία (Φωτ. Στεφ. Στουρνάρα, 1905-1909).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 155

ΚΑΡΔΙΤΣΑ

Κεντρική Πλατεία

Φωτο—Γαπαδοπούλου

Φωτ. 775. Η ίδια περίπου βορειανατολική πλευρά της πλατείας, κάπου 45-50 χρόνια αργότερα. Το κιόσκι και το πράσινο έχουν ήδη εκλείψει, το παλιό καφενείο «Νέον Κέντρον» («Εθνικό», αργότερα) στην θέση του (με τον σταυρό).

Πιο αριστερά το κατάστημα Δημ. Μαστρογιαννίτη. Ο Άγιος Κων/νος με όλους τους ορόφους του - ο σεισμός του 1954 όμως πλησιάζει (Φωτο - Παπαδόπουλου, 1950 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 166

Φωτ. 776 - 777. Δυο χαρακτηριστικές φωτογραφίες από την βορειοανατολική (αριστερά) και νοτιοανατολική πλευρά της πλατείας όπως ήταν πριν από 50 περίπου χρόνια (Φωτ. 1950 π. - Ε.Λ.Ι.Α.)

Φωτ. 778 - 779. Ας πλησιάσουμε λίγο το προαναφερθέν κατάστημα «Ποικιλίας Αγοράς» τού Δημ. Γ. Μαστρογιαννίτη. Από την εξωτερική όψη τού καταστήματος μπορούμε να συμπεράνουμε ότι στο εσωτερικό θα βρούμε τα πάντα, εκτός από φαγώσιμα, και σε εξαιρετική ποιότητα. Το καφενείο «Εθνικόν» έχει βγάλει καρέκλες στην πλατεία, ευκαιρία ο γνωστός έμπορος τής πόλεως Κώστας Βαρσαμής - άλλοτε πρόεδρος της «Αναγέννησης» - να πιεί τον καφέ του και να προσφέρει λουκούμι στην κόρη του Γιόλα (Φωτ. 1936 π. η πρώτη και 1953 π. η δεύτερη - η τελευταία τού Κ. Σερδένη).

Και αφού είμαστε έξω από το «Εθνικόν», ας ρίξουμε μια ματιά στα ενδότερα του καφενείου.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Ένατο, 1998, σελ. 284 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 780. Η μεγάλη έκπληξη! Ο χώρος του καφενείου «Εθνικόν» («Νέον Κέντρον», τότε) χρησίμευε προπολεμικά κατά καιρούς και ως αίθουσα κινηματοθεάτρου. Στην φωτογραφία - το πρώτο θεατρικό φωτογραφικό τεκμήριο από τον χώρο της Δυτικής Θεσσαλίας- ο θίασος του Γυμνασίου Καρδίτσας που παρουσίασε στο «Νέον Κέντρον» το έργο του Σπ. Βασιλειάδου «*Αλέξανδρος Υψηλάντης*». Στον ρόλο του Υψηλάντη - με την σπολή, τρίτος από αριστερά - ο Νικ. Ευαγγελόπουλος. Αριστερά του - στον ρόλο της

μητέρας του Ελισάβετ - η μαθήτρια Κ. Παναγιωτόπουλου. Με το καπέλο στην πρώτη σειρά ο Καραμπαμπάς (στον ρόλο του Καποδίστρια) και αριστερά του ο Θόδ. Δεληβελλιώτης (Ξάνθος). Στην πρώτη επίσης σειρά, στο κέντρο, οι δυο νεαροί Κλεομένης Αναστασίου και, πιθανότατα, Μήτσος Καραγιώργος (αδέλφια του Υψηλάντη). Διακρίνονται επίσης μαθήτριες του χορευτικού θεατρικού ομίλου και της αντίστοιχης μανδολινάτας.

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Γνώση και Γνώμη, τ. Δ/1985, σελ. 216

Φωτ. 781. Μια ακόμη έκπληξη στο ίδιο καφενείο («Εθνικόν», πλέον). Από τον χορό της Π.Ε.Ν. τού 1952 - δύο φωτογραφίες ενωμένες σε μία. Αριστερά ο παλιός αρχηγός της

αντιστασιακής κατοχικής οργάνωσης Ε.Δ.Ε.Σ. Ναπ. Ζέρβας ομιλεί στους φίλους του, ενώ δεξιά τον προσφωνεί ο άλλοτε συμπολεμιστής του δικηγόρος Μένιος Θεολόγης.

Φωτ. 782 - 785. Τέσσερα στιγμιότυπα από εκδηλώσεις στο «Εθνικόν». Αριστερά επάνω η ορχήστρα με τον Στέφο Ευθυμιάδη και δεξιά θαμώνες από χορούς της «Αναγεννήσεως» (Φωτ. Τάκη Σπάνια, 26.12.1957 και 23.2.1958 αντιστοίχως).

Κάτω, άλλες αποκριάτικες εκδηλώσεις στον ίδιο χώρο, την ίδια εποχή, όπου τον πρώτο λόγο έχει, όπως πάντα, ο αειθαλής Πελοπίδας Χαντζιάρας, στα δεξιά της τρίτης φωτογραφίας.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 168 η τρίτη και τέταρτη φωτογραφία

Φωτ. 786. Και η νοτιοανατολική (δεξιά και αριστερά) πλευρά της πλατείας Ελευθερίας, πριν από εκατό περίπου χρόνια. Αριστερά τραπεζάνια του «Νέου Κέντρου» («Εθνικού») και ίσως τού ζαχαροπλαστικού Κονταξή, δεξιότερα. Σε πρώτο πλάνο οι αμέριστοι θαμώνες τού «Μεγάλου Καφενεί-

ου» - διακρίνουμε και ορισμένα φέσια, υπήρχαν τότε ακόμη στην πόλη και μερικοί μουσουλμάνοι. Τα καταστήματα δεξιά με τις χαρακτηριστικές έως τα τελευταία χρόνια καμάρες. (Φωτ. Χαρ. Καλοκαιρινού, αδελφού τού παλιού Καρδιτσιώτη ιστορικού Χρ. Γ. Καλοκαιρινού (1855 - 1944/5).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 157 (Η φωτογραφία δημοσιεύθηκε από τον Αντώνη Αντωνίου στην Γνώση και Γνώμη, τ.Β/1983)

189-2. ΚΑΡΔΙΤΣΑ. Κεντρική πλατεία

KARDITSA. Place centrale

Φωτ. 787. Η ίδια νοτιοανατολική πλευρά τής πλατείας μερικές δεκαετίες αργότερα. Στο μέσον δεσπόζει η Εμπορική Τράπεζα - στην θέση τού παλιού ισογείου κτίσματος με

τις καμάρες (βλ. προηγούμενη φωτογραφία). Δεξιά το διώροφο κτίσμα Μπακαλάκου. Αριστερά - με τον σταυρό- το καφενεϊόν «Εθνικόν» (Έκδ. Ιωάννου Τσιοπελάκου).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 158

Φωτ. 788 - 789. Αριστερά δημοτικοί χοροί στην πλατεία από εκδήλωση στα χρόνια 1937-1940 (στο βάθος δεξιά, στο κτίσμα Μπακαλάκου, διακρίνεται ανησθημένη επιγραφή που γράφει «Ζήτω ο Μεταξάς»). Πιο αριστερά η Εμπορική Τράπεζα.

Δεξιά χορός τού Γυμνασίου Θηλέων (Φωτ. Δημ. Τσούτσου, 25.3.1952). Και στις δύο εικόνες δεσπόζει αριστερά η Εμπορική Τράπεζα.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έκτο και Όγδοο, 1995 και 1997, σελ. 158 και 185

Φωτ. 790 - 792. Ας ανεβούμε και εμείς στον εξώστη τού άλλοτε ξενοδοχείου «Κιέριον» για να παρακολουθήσουμε με άνεση την επικείμενη παρέλαση και τους χορούς, μμούμενοι τον αγαπητό Κώστα Φατόλα που ήδη, επάνω αριστερά, έπιασε θέση (1953 π.).

Δεξιά οι εκπρόσωποι τών Αρχών ετοιμάζονται να καταλάβουν τις θέσεις τους κατά την παρέλαση της 25 Μαρτίου 1948. Αριστερά ο Μητροπολίτης Ιεζεκιήλ, ο οποίος στα δύσκολα εκείνα χρόνια έκανε ό,τι μπορούσε - ακόμη και στις δραματικότερες στιγμές - για να κατευνάσει τα πάθη τών Ελλήνων. Δίπλα του ο τότε Νομάρχης Στ. Δερμιτζάκης (Φωτ. Δημ. Τσούτσου).

Κάτω μια αναπάντεχη φωτογραφία από μια ταραχώδη περίοδο (αρχές 1945). Από αριστερά οι Γιώργος Ζαχαρόπουλος, Γιάννος Αλλαμανής, Σούλης Νασιάκος και Παντελής Αλμπάνης, πρώην αντάρτες αξιωματικοί που μόλις παρέδωσαν τα όπλα μετά την υπογραφή τής συμφωνίας τής Βάρκιζας. Ο τρίτος - γιος τού ιδιοκτήτη τού ξενοδοχείου «Κιέριον» - σκοτώθηκε δύο χρόνια αργότερα στον Εμφύλιο.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο και Τέταρτο, 1987 και 1992, σελ. 158 και 181 οι δυο πρώτες

Φωτ. 793 - 796. Η παρέλαση αρχίζει, μαρτιάτικο μεσημέρι του 1948. Οι επίσημοι ελληνικοί μέλη, χαιρετούν τους παρελαύνοντες, ο κόσμος παρακολουθεί.

Κάτω αριστερά, στην πρώτη σειρά, ο βουλευτής Φώτης Κατούζας, στο μέσον η σύζυγός του, δεξιά με το καπέλο ο μακαρίτης πατέρας (Φωτ. Δημ. Τσούτσου, 25.3.1948).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 85 και 182 -184

Φωτ. 797 - 798. Αριστερά παρέλαση Οδηγών και Προσκόπων στην πλατεία. Στο βάθος το κόσμημα (και της σημερινής) Καρδίτσας, το Μέγαρο «Πάλλας» (1948 π.). Δεξιά ο στρατηγός Καλογερόπουλος μπροστά από το «Πάλλας» κατά την τελετή πα-

ρασημοφορίας αξιωματικών του στρατού και οπλιτών που αμύνθηκαν, όντως γενναίως, κατά τα «Δεκεμβριανά» της Καρδίτσας (Φωτ. Δημ. Τσούτσου, Δεκέμβριος 1948).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έκτο, 1995, σελ. 160 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 799 - 800. Αριστερά παρέλαση Οδηγών στην κεντρική πλατεία με επικεφαλής τις Λίτκι Πατριάλου και Μερόπη Κρικέλλη (25 Μαρτίου 1948).

Δεξιά παρέλαση του Α' Δημοτικού Σχολείου στην εθνική εορτή τής 28 Οκτωβρίου 1948. Σημαιοφόρος ο μετέπειτα πολιτικός και υπουργός Θόδωρος Αναγνωστόπουλος.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Ένατο, 1998, σελ. 269 και 167 αντιστοίχως

Φωτ. 801 - 803. Ωραία στιγμιότυπα από παρέλαση Προσκόπων (αριστερά επάνω και κάτω, 28 Οκτωβρίου 1948). Δεξιά παρέλαση τεθωρακισμένων ένα χρόνο αργότερα (28 Οκτωβρίου 1949). (Φωτ. Δημ. Τσούτσου η πρώτη και δεύτερη).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 230 η πρώτη και τρίτη φωτογραφία

Φωτ. 804. Συγκινητικές στιγμές από την παρέλαση της 28 Οκτωβρίου 1949. Παρελαίνουν οι τραυματίες και ανάπηροι του ένδοξου Ελληνοϊταλικού Πολέμου 1940-1941. Ο τόπος σείεται από τα χειροκροτήματα του κοι-

νού, ενώ ο Εμφύλιος δεν έχει ακόμη λήξει. Αριστερά στην εξέδρα των επισήμων ο Δήμαρχος Κώστας Χατζημήτρος (με το καπέλο) και ο Νομάρχης Γρηγ. Σακκάς (με υψωμένο χέρι).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 186

Φωτ. 805. Από την ίδια παρέλαση των αναπήρων πολέμου που πάντοτε ηλέκτριζε το πλήθος (28 Οκτωβρίου 1949). Πρώτος δεξιά ο τότε πρόεδρος των αναπήρων Δημ. Μέλλος.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 187

Φωτ. 806 - 807. Παρέλαση Προσκόπων με ποδήλατα (28 Οκτωβρίου 1948) και Οδηγών λίγα χρόνια αργότερα (25 Μαρτίου 1956). Αριστερά διακρίνονται οι Γιάννης Τζίρος, Ντίνος Νασιάκος, Πολύκαρπος Παπαζώης, Ηλίας Γεωργιάδης, Αλέκος Παϊζάνος κ.ά.

Στις Οδηγούς δεξιά προηγείται η Πιλίτσα Λαμπροπούλου ως Αρχηγός στα Πουλάκια (Φωτ. Ι. Βελλή η δεύτερη).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Ένατο και Δέκατο, 1998 και 1999, σελ. 269 και 272 αντιστοίχως

Φωτ. 808 - 811. Παρέλαση και χορός (οι τρεις πρώτες εικόνες) από το Γυμνάσιο Θηλέων κατά την πρώτη εκδήλωση για τα γεγονότα του Δεκεμβρίου 1948. Στην πρώτη εικόνα αριστερά επικεφαλής η Άρτεμις Καλαντζή. (Φωτ. Δημ. Τσούτσου οι πρώτες δύο,

12 Δεκεμβρίου 1949). Η κάτω δεξιά φωτογραφία από την παρέλαση του Γυμνασίου Θηλέων στην εορτή της 28 Οκτωβρίου 1949.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο και Έκτο, 1990-1991 και 1995, σελ. 178 και 161 οι κάτω φωτογραφίες

Φωτ. 812 - 814. Από τους χορούς τού Γυμνασίου Θηλέων στην κεντρική πλατεία κατά τις εθνικές εορτές 1949-1950. Όμορφες γνωστές κοπέλες γεμάτες ζωντάνια και με άριστες χορευτικές ικανότητες. Άλλικπε, η πρώτη αριστερά στην κάτω φωτογραφία είναι η μετέπειτα πρόεδρος τού Χορευτικού Ομίλου τής «Καραγκούνας» Μαίρη Φιλολόγη. Στην ίδια εικόνα - με τα λευκά - η Άρτεμις Καλαντζή αλλά και πολλές γνωστές Καρδίτσιώτισσες (Φωτ. Δημ. Τσούτσου).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έκτο, 1995, σελ. 161 η δεύτερη φωτογραφία

Φωτ. 815 - 816. Παρελαύνει το Γυμνάσιο Αρρένων στην κεντρική πλατεία. Αριστερά, στην πρώτη τριάδα από αριστερά, οι Κων/νος Βογιατζής, Γιώργος Μπάστος και Χρήστος Αποστολακόπουλος.

Στη δεξιά φωτογραφία, από αριστερά οι Φίλιππος Αυγέρος, Γιώργος Βογιατζής και Θωμάς Αντωνίου - Φωτ. Δ. Τλούπα και Φωτο - Σεργόνη. (1949 - 1950 και 1959 οι φωτογραφίες αντιστοίχως).

Φωτ. 817 - 818. Δύο στιγμιότυπα από παρέλαση του Β΄ Γυμνασίου Αρρένων την 25 Μαρτίου 1953. Στην πρώτη τριάδα από αριστερά οι Λάκης Αλεξόπουλος, Φ.Ν.Β. και Ηλίας Χατζοπλάκης (Φωτο - Τζέις η πρώτη φωτογραφία).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έβδομο, 1996 η δεύτερη φωτογραφία

Φωτ. 819. Τα χρόνια περνούν, η Καρδίτσα δεν έχει αλλάξει ακόμη. Η παρέλαση όπου νά 'ναι αρχίζει. Μεγαλοπρεπές πάντα το ξενοδοχείο «Κιέριον» (Φωτ. Τάκη Σπάνια, 10 Δεκεμβρίου 1970).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1194, σελ. 168

Φωτ. 820. Το Γυμνάσιο Αργένων παρελαύνει στις 28 Οκτωβρίου 1973 (Φωτ. Τάκη Σπάνια)

Φωτ. 821. Από την παρέλαση τού Γυμνασίου την ημέρα της εθνικής εορτής (Φωτ. Τάκη Σπάνια, 25-3-1970).

Από την «Παλιά Καρδίτσα». Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 156

Φωτ. 822 - 824. Καλημέρα παιδιά, πού βρισκόμαστε; Μα, στο εξαιρετικό εστιατόριο «Πίνδος», στην βόρεια πλευρά τής πλατείας, όπου η «Λαϊκή Βιβλιοθήκη» παραθέτει γεύμα στους μαθητές των Νυκτερινών Σχολών τής. Πρώτος από αριστερά στην πρώτη φωτογραφία ο Δήμαρχος ιατρός Κώστας Χατζημήτρος, ακολουθούν δεύτερος και τέταρτος οι άλλοτε πρόεδροι τής Βιβλιοθήκης Μένιος Θεολόγης και Γ.Δ. Μπίτσιος. Οι τελευταίοι και στην δεύτερη φωτογραφία (Φωτ. Δημ. Τσούτσου, 1950 π. οι δυο πρώτες).

Κάτω μια όψη τής ανατολικής πλευράς τής πλατείας όπως ήταν στα 1957. Διακρίνεται στο μέσον το καφεενείο «Εθνικόν», δεξιά η Εμπορική Τράπεζα.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Ένατο και Πρώτο, 1998 και 1987, σελ. 284 και 159 η πρώτη και τρίτη φωτογραφία αντιστοίχως

Φωτ. 825 - 826. Επάνω, πανοραμικά η νότια πλευρά της πλατείας, όπως εμφανίζεται σε δύο ενωμένες φωτογραφίες του 1957. Αριστερά το μέγαρο της Εμπορικής Τράπεζας. Στις αρχές του 20ού αιώνα στην θέση της υπήρχε, όπως είδαμε, το ισόγειο ζαχαροπλαστείο Κονταξή. Στο κέντρο το διώροφο κτίσμα Μπακαλάκου, προπολεμικά ξενοδοχείο στον επάνω όροφο. Στη συνέχεια η αρχή της οδού Κουμουνδούρου (άλλοτε, Στρατώνων), όπως φαίνεται καλύτερα στην κάτω φωτογραφία (1957).

Ας ριξουμε μια ματιά στην οδό Κουμουνδούρου - που αρχίζει στην κάτω φωτογραφία από το τέλος της πλατείας - και πολύ σύντομα επανερχόμαστε, για να περάσουμε εν συνεχεία στην κεντρική οδό Λαρίσης, με την οποία και θα κλείσει ο κύκλος του Λευκώματος (Φωτ. 1957).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο και Τρίτο, 1987 και 1990-1991, 160 και 169 αντιστοίχως

Φωτ. 827 - 829. Στη διασταύρωση των οδών Κουμουνδούρου 12 και Βασιαρδάνη - στο επόμενο τετράγωνο από την πλατεία - υπήρχε για πολλά χρόνια το παντοπωλείο του Σπυριδωνίου Φατόλα, ο οποίος φωτογραφίζεται ευτυχής εν μέσω της απίθανηςπραμάτειάς του (Φωτο - Δόντα, 1960 π.). Στο κέντρο, δεξιά ο διάδοχος του καταστήματος Κώστας

Φατόλας με φίλο του (Φώτο - Αλεξίου 1952-1953).

Στην οδό Βασιαρδάνη, δίπλα στο προηγούμενο κατάστημα, υπήρχε για χρόνια η ταβέρνα του Κώστα Αναγνώστου, εκ των επιχειρηματιών του κιν/φου «Πάλλας», ο οποίος στην τρίτη φωτογραφία έχει το χέρι ψηλά (1960 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δέκατο, 1999 η τρίτη φωτογραφία

Φωτ. 830 - 831. Προχωρώντας στην οδό Κουμουνδούρου μπορούμε να δροισιστούμε με ένα αναψυκτικό ή να φάμε ένα γλυκό στο ζαχαροπλαστέιο «Ολύμπια» του Αχιλλέα Κόκκα. Παρέα μας, εκτός άλλων, ο αρτοποιός Γατσόπουλος (στο κέντρο με τα γυαλιά και το καπέλο) και ο γαμπρός του Γιώργος Μπετζούνης, επίσης αρτοποιός, καθιστοί (φωτογραφία τής δεκαετίας 1920).

Απέναντι από το ζαχαροπλαστέιο διέμενε κάποια χρόνια η Νίτσα Αναστασίου - Αναγνωστάκη με την οικογένειά της (την συναντήσαμε ήδη στην πατρική της οικία Κλεάνθη Αναστασίου). Χαρακτηριστική η δεξιά φωτογραφία στον εξώστη τού σπιτιού της μετά το 1950 (Φώτο - Δόντα).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 171 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 832. Πάντα στην οδό Κουμουνδούρου όπου ο κόσμος βγαίνει παρα-
ξενεμένους στους δρόμους για να υποδεχθεί τους ... αναγνώστες του Λευκώμα-

τος. Η ... έντιμη ξυπολησιά «δίνει και παίρνει», την σχετική εμπειρία την είχα-
με και οι μεταγενέστερες γενιές.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 170

Οδός Κουμουνδούρου (Κουμουνδούρου)

Φωτ. 833. Η οδός Κουμουνδούρου, με τα γραφικά και ενίοτε νεοκλασικά σπίτια της, όπως ήταν την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα (Φωτ. Στέφ. Στουρνάρα)

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 170

Φωτ. 834. Προχωρώντας στην οδό Κουμουνδούρου (άλλοτε, Στρατώνων) συναντούμε νέα ευεργετικά ερεθίσματα για την... ηρεμία μας. Οι όμορφες κατοικίες σε ανθρώπινα μέτρα, ενώ η έλλειψη τροχοφόρων και οι άνετες αυλές με την πρασινάδα τους καθι-

στούν τους παλιούς συμπατριώτες μας προνομιούχους σε σύγκριση με την καταναλωτική εποχή μας (Φωτ. Στέφ. Στουρνάρα 1909-1910).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 171

Φωτ. 835 - 837. Ήδη όμως πλησιάζουμε στο τέρμα τής Κουμουνδούρου, κοντά στο οποίο συναντούμε το Ε' Δημοτικό Σχολείο. Επάνω αριστερά η είσοδος με τον δάσκαλο Στέφανο Τριανταφυλλου και τους μαθητές του (Φώτο - Τζέις, 1952), ενώ κάτω γυμναστικές επιδείξεις με την δασκάλα Σταματία Γερούκη-Θέου (1970).

Η οδός Κουμουνδούρου καταλήγει στους Στρατώνες (εξ ού και η παλιά ονομασία τής οδού) και στην Σιδηροδρομική Γραμμή. Ας πάρουμε κι εμείς, μαζί με τους αξιωματικούς που εξέρχονται από τον Στρατώνα, τον δρόμο τής επιστροφής προς το κέντρο τής πόλεως, προς την πλατεία Ελευθερίας, απ' όπου θα ξεκινήσουμε το τελικό στάδιο τής ξενάγησης αυτής (Φωτ. Στέφ. Στουρνάρα, 1910 π).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 171 η τρίτη φωτογραφία

Φωτ. 838 - 841 . Και μετά την μικρή περιπλάνηση στην οδό Κουμουνδούρου, επανερ-
 ρήμασε στην κεντρική πλατεία, όπου οι πολίτες παρακολουθούν ακόμη την παρέλαση
 έξω από το κτίσμα Μπακαλάκου (Φωτ. Τάκη Σπάνια, 25 Μαρτίου 1957). Όμως στην
 πλατεία συμβαίνουν και άλλα πράγματα... Από την δεκαετία ακόμη του 1920 γίνεται
 στην πόλη η Λιτανεία τού Αγίου Σεραφείμ, όπως την παρακολουθήσαμε στις αρχές τού
 Δημολογίου αυτού. Κάποιες εκδηλώσεις από την Λιτανεία τής 27.4.1969 στις δύο φω-

τογραφίες δεξιά (Φωτ. Τάκη Σπάνια) και κάτω αριστερά από ανάλογη εκδήλωση της
 27.4.1958 (Φωτ. Τάκη Σπάνια).

Αρχίζουμε σιγά - σιγά να εγκαταλείπουμε την πλατεία για να ακολουθήσουμε την ο-
 δό Λαρίσης (Τερτίτη) έως το παλιό Γήπεδο (σήμερα, Στάδιο), με το οποίο και θα τερ-
 ματίσουμε την ξενάγηση.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 167 και 169-170

Φωτ. 842. Κατεβαίνοντας από την πλατεία, αν στρίψουμε το βλέμμα αριστερά, βλέπουμε μέρος της πλατείας (νοτιοανατολική πλευρά) και τμήμα, δεξιά, της οδού Κωλέττη (σήμερα Ηρώων Πολυτεχνείου). Στο κέντρο το κατάστημα εδωδίων Σ. Σεδίκου. Η-

μέρα εβδομαδιαίας αγοράς, αγνό τυρί στα βαρελάκια (πόσοι μπορούσαν να αγοράσουν τότε;), ο παγωτατζής (μάλλον) παρών, χιόνια, ώρα να λιαστούμε για λίγο (Φωτ. δεκαετίας του 1920).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 310

Φωτ. 843 - 844. Πίσω ακριβώς από την πλατεία, στην διασταύρωση της οδού Υψηλάντου και της προαναφερθείσης οδού Κωλέττη (σήμερα, Ηρώων Πολυτεχνείου), υπήρχε η ωραιότερη για την εποχή της οικία Μωραϊτίνη, όπου αργότερα διέμενε το ζεύγος Καλανιζή. Χτίστηκε γύρω στα 1890 και για πολλές δεκαετίες κοσμούσε την πόλη. Στα 1943 διήρμαιναν στην οικία αυτή, διερχόμενοι από την πόλη, οι Τσιριμώκος, Σβώλος κ.ά.

Η εικόνα αριστερά - από την δεκαετία του 1920 - είναι τραβηγμένη από την οδό Κωλέττη που διακρίνεται μπροστά μας. Η δεξιά φωτογραφία δείχνει κυρίως την βόρεια πλευρά του οπτιού.

Ας πλησιάσουμε την οικία περισσότερο.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο και Δεύτερο, 1993 - 1994 και 1989, σελ. 167 και 309

Φωτ. 845 - 849. Στην επάνω δεξιά φωτογραφία η είσοδος της οικίας Καλαντζή. Η ωραία Άρτεμις, κόρη του ζεύγους - η ίδια και στις δύο τελευταίες εικόνες από την δεκαετία του 1950 - μας υποδέχεται με παραδοσιακή στολή, μπροστά στην εντυπωσιακή

ξύλινη θύρα (Φωτ. 1950 π.). Κάτω και επάνω αριστερά, το ζεύγος Καλαντζή στην εσωτερική κυκλική σκάλα του σπιτιού και στον κήπο με τα περίτεχνα κάγκελα (προπολεμικές φωτογραφίες).

Φωτ. 850. Και μετά την οδό Κωλέττη βαδίζουμε ήδη στη αρχή τής κεντρικής οδού Λαρίσης (Δημ. Τερτίπη), προς την αντίθετη κατεύθυνση από το ζευγάρι τού πρώτου επιπέδου... Ημέρα προπολεμικής εβδομαδιαίας αγοράς,

πριν δηλαδή ανεγερθεί η περιγραφείσα ήδη Νέα Δημοτική Αγορά. Αριστερά το ξενοδοχείο «Ωραία Ελλάδα», στο βάθος η «Άρνη».

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 146

Φωτ. 851 - 853. Πάντα στην οδό Λαρίσης (Τερτίτη) στο ύψος σχεδόν τής πλατείας. Αριστερά στο βάθος το «Πάλλας» στις φωτογραφίες δεξιά. Εθνική εορτή, 28 Οκτωβρίου 1949, και ο κόσμος ξεχύθηκε στους δρόμους μετά την παρέλαση. Σημαίες παντού, εθνικές ενδυμασίες, φωτεινές επιγραφές στον «αέρα» με ηλεκτρικούς λαμπτήρες, κάποιες ελπίδες για καλύτερες μέρες, καθώς ο Εμφύλιος βρίσκεται στο τέλος του. Πρώτη

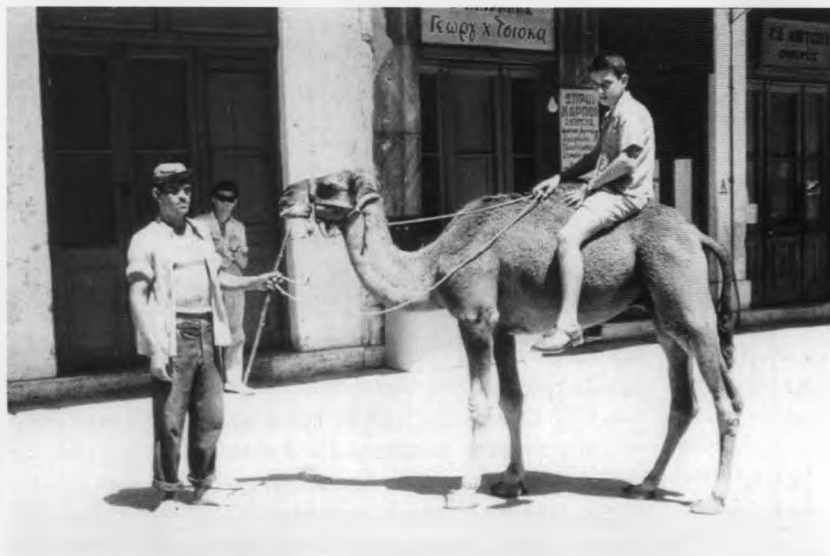
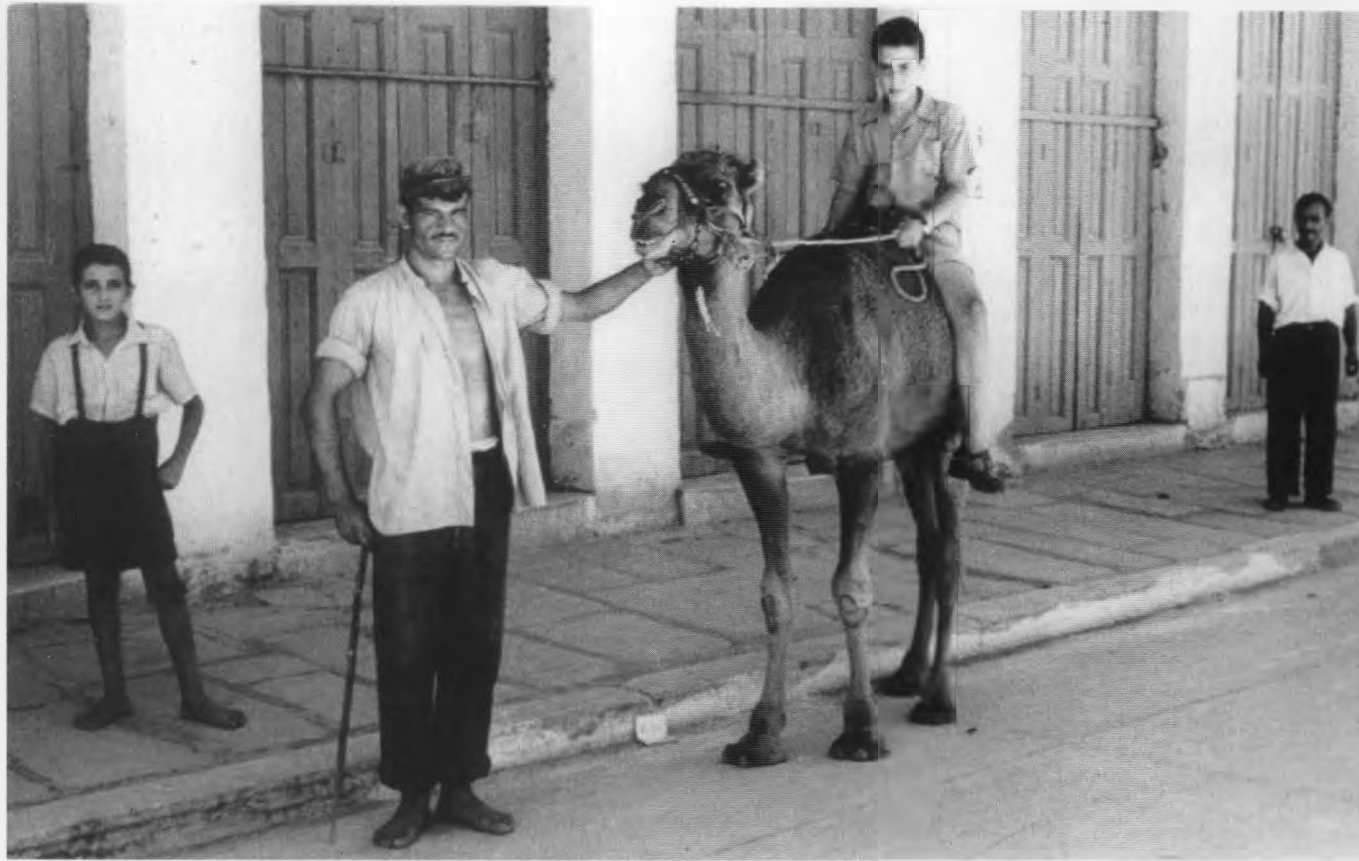

αριστερά η Μαρίτσα Σακελλαρίου με φίλες της (28.10.1949 στην αριστερή φωτογραφία).

Δεξιά η Λιτανεία τού Αγίου Σεραφεΐμ (των Μυροφόρων) μας ακολουθεί κατά πόδας, επάνω ο Ηγούμενος της ιστορικής Μονής Κορώνας με τα λείψανα του Αγίου (Φωτ. Τάκη Σπάνια, 28.4.1963 και 27.4.1958 αντιστοίχως).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο και Πέμπτο, 1990-1991 και 1993-1994, σελ. 161 και 172 αντιστοίχως

Φωτ. 854 - 855. Καμήλες στην Καρδίτσα και μάλιστα στην κεντρική οδό Λαρίσης, λίγα βήματα από την πλατεία, όπου και το στραγαλοποιείο του Μπίρμπε και του φίλου μας Γ.Δ. Μπίτσιου; Γιατί όχι; (Φωτ. Τάκη Σπάνια 11.4.1957).

Αλλά ας πούμε μια καλημέρα στον φίλο τής νεολαίας, τον αξέχαστο Μπίρμπε....

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 173

Φωτ. 856 - 857. Ο αγαπητός και πασίγνωστος στους παλιούς Καρδισιώτες «Μπίρμπης» (Γιώργος Τσιόκας) πάντα με το χαμόγελο μας καλημερίζει και μας υπόσχεται ότι κι αυτήν την φορά ο μοναδικός πασατέμπος του στα χωνάκια και οι ξηροί καρποί του θα είναι ασυναγώνιστοι και εγγυημένης ποιότητας... Ημέρες αποκριάς, μπορούμε να προμηθευτούμε επίσης μάσκες όλων των ειδών, άφθονο χαρτοπόλεμο και τα συναφή. Στην είσοδο του βασιλείου τού Μπίρμπη, ωραίες καλλονές τού διεθνούς κιν/φου μάς

προκαλούν με την ομορφιά τους - ας σημειωθεί ότι ο Μπίρμπης με το κασελάκι του ήταν απαραίτητη παρουσία στους χώρους δημοσίων θεαμάτων και φίλος τού Γιάννη Βλάχου (τής «Τιτάνιας!»), εξ ου και η επιλογή τών ωραιότερων καλλονών...

Δίπλα από το κατάστημα τού «Μπίρμπη» μόλις διακρίνεται αριστερά το δικηγορικό γραφείο τού Φωκίωνος Μπίτσιου, ενώ συνεχόμενο είναι το εμπορικό τού αδελφού του Γ.Δ. Μπίτσιου.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 204 - 205

Φωτ. 858 - 859. Είμαστε στην διασταύρωση των οδών Λαρίσης και Κ. Χατζημήτρου (νοτιοανατολικό οικοπέδο). Στο κέντρο το εμπορικό του Γ.Δ. Μπίτσιου. Χιόνια αριστε-

ρά, τα κρύσταλλα κρέμονται από τα τσίγκια (Φωτ. δεκαετίας του 1920, η δεύτερη 1927).
Ας πλησιάσουμε όμως τον αξέχαστο φίλο Γιώργο...

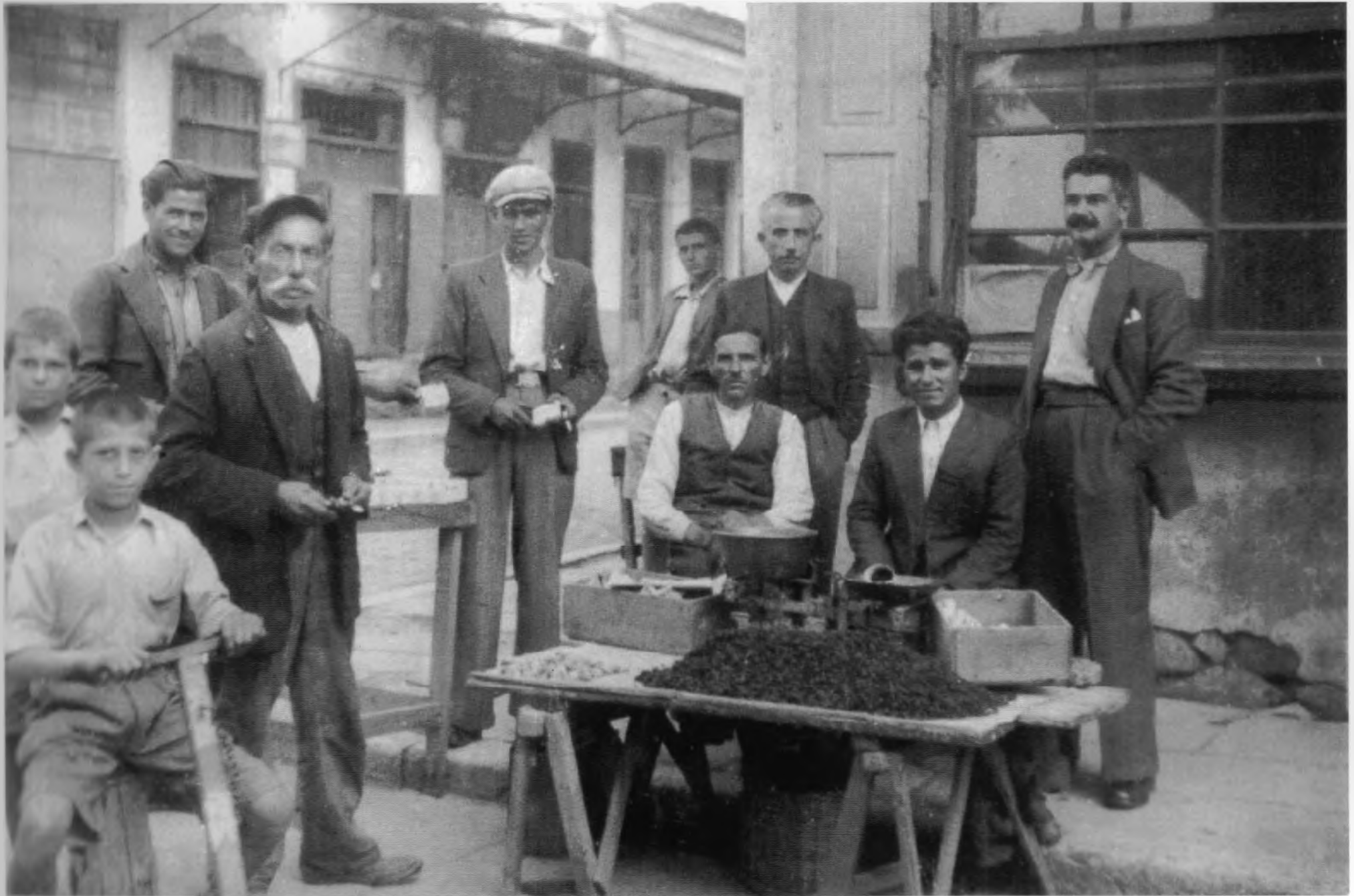
Φωτ. 860 - 861. Ο Γ.Δ. Μπίτσιος, αριστερά στις δύο φωτογραφίες, έξω και μέσα στο κατάστημά του, επί της οδού Λαρίσης (νυν Δημ. Τερτίπη) και Κ. Χατζημήτρου.

Αριστερά με τον παλιό συνέταιρό του Στέφανο και με τον υποδηματοποιό Φαίδωνα Φραντζή. Δεξιά το γραφικό μεγάλο κατάστημά του περιέχει τα πάντα ή σχεδόν τα πά-

να. Στον ανηρτημένο τιμοκατάλογο διακρίνουμε «Ζάχαρις 21, Καφφές 80, Καρολίνα 12, Γλασέ 13, Ζυμαρικά 16, Σαπούνι 23, Έλαιον Κερκ. 40, Βούτυρο Α 96, Ντομάτα 26». (Φωτ. 1926 και 1928).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 157 η δεξιά φωτογραφία

Φωτ. 862, Κατοχικές μέρες στην Ελλάδα, η Καρδίτσα προσωρινά ελεύθερη. Απέναντι αφιχθείς από το κατάστημα Μπίτσιου βρισκόταν το αρτοποιείο των Γ. Γράμψα και Δ. Κόνα (στη μέση καθιστός). Όρθιος δεξιά πάντα άψογα ντυμένος ο Γ.Δ. Μπίτσιος, α-

ριστερά ο Απόστολος Χαμουρτζής. Στον πάγκο πωλείται σταφίδα που στην Κατοχή ήταν περιζήτητη μιας και μπορούσε μόνη της να σώσει άνθρωπο (Φωτ. 3.6.1943).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Ένατο, 1998, σελ. 286

Φωτ. 863. Προχωρούμε με βήμα σημειωτόν, δεξιά πάλι το εμπορικό Μπίτσιον. Εβδομαδιαία αγορά τού 1924, χαλασμός κόσμου...

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 156

Το βιβλίο ψηφιοποιήθηκε χάρη στη δωρεά του Qualco Foundation

Φωτ. 864 - 867. Δίπλα από την προηγούμενη φωτογραφία, στην διασταύρωση των οδών Λαμίας (Τετάρτη) και Χατζημήτρου -νοτιοανατολικό οικόπεδο - υπήρχε για πολλές δεκαετίες το γνωστό «Καφενείον Απ. Κ. Αργυροπούλου», όπως διαβάζουμε αριστερά στην επιγραφή. Ο γιός του παλιού ιδιοκτήτη Φώτης με τον «ταμπτή» Βασίλη Σφέτσιο στο κέντρο. Περισσότερο ο τελευταίος, με την πολύχρονη πείρα του, μας εγγυάται καλοψημένο καφέ.

Κάτω, βλέπουμε πως το κατάστημα διαθέτει ζεστά κουλούρια, καθώς και γλυκά και αναψυκτικά. Διαβάζουμε στον τιμοκατάλογο: ΚΑΦΕΣ 1,80, ΚΑΚΑΟ 1,80, ΤΕΪΟΝ 1,80, ΧΑΜΙΜΗΛΟΝ 1,60, ΓΛΥΚΑ ΚΟΥΤ. 1,80, ΛΟΥΚΟΥΜΙ 1,80, ΟΥΖΟ 1,80, ΚΟΝΙΑΚ 1,80, ΛΕΜΟΝΑΔΑ 1,10, ΠΟΡΤΟΚΑΛΑΔΑ 1,50.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 158-159

Φωτ. 868 - 869. Προχωρώντας στην οδό Λαρίσης (Τεργίτη), λίγο μετά την οδό Χατζημήτρου, στα δεξιά μας, υπήρχε από την δεκαετία του 1930 και έως τους σεισμούς του 1954 η «Μεγάλη Ταβέρνα» του Αναστασίου Καυχίτσα, γνωστή για τους εκλεκτούς μεζέδες της. Για αρκετά χρόνια έπαιζε εδώ πιάνο διασκεδάζοντας τους πελάτες του, ο εκ γενετής τυφλός Κίτσιος Παύλου, ενώ την βραδυά της απελευθέρωσης της πόλεως (2.9.1944) έγινε εδώ μεγάλο γλέντι. Στην αριστερή φωτογραφία, όρθιος δεξιά ο ιδιοκτήτης της ταβέρνας και μπροστά του καθιστός ο γιός του Νίκος, γνωστός και εκλεκτός σήμερα ζω-

γράφος (Φωτ. 1947 π.).

Δεξιά στο εσωτερικό της κουζίνας. Καλημέρα, κύριε Τάσο, γειά σου, Νίκο (δεξιά πρώτος). Εκτός των εκλεκτών εδεσμάτων μπορούμε να θαυμάσουμε και τις όμορφες ηθοποιούς του διεθνούς κιν/φου, πάνω από τον ιδιοκτήτη. Πάνω από την ταβέρνα Καυχίτσα λειτουργούσε προπολεμικά, για ένα διάστημα, η «Λαϊκή Βιβλιοθήκη» (Φωτ. Δημ. Τσούτσου, 1947).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο και Δεύτερο, 1992 και 1989, σελ. 206 και 311 αντιστοίχως

Φωτ. 870 - 871. Προχωρούμε στην οδό Λαρίσης (Τετάρτη). Αριστερά - με τον στανιό - το διάσημο κτίριο, στο ισόγειο του οποίου είδαμε προηγουμένως την ταβέρνα Καυζήτσι (στον άνω όροφο στεγαζόταν, όπως προαναφέραμε, ένα διάστημα, προπολεμικά, η «Λαϊκή Βιβλιοθήκη»). Μπροστά μας αριστερά, στην εσοχή τής οδού Λαρίσης, το διάσημο κτίσμα, στο οποίο για πολλά χρόνια και έως περίπου το 1932 στεγαζόταν το Γ' Δημοτικό Σχολείο. Στο κτίσμα αυτό - απέναντι από την παλιά Νομαρχία - λειτουργήσε στο

ισόγειο η ταβέρνα «Διάνα» - βλ. εν συνεχεία.

Από τον εξώστη τής Νομαρχίας φωτογραφίζεται ο «περίπατος» της οδού Λαρίσης και στις δυο φωτογραφίες. Στο βάθος αριστερά μόλις διακρίνεται το «Πάλλας», η πλατεία και η «Άρνη». Μέρη Εμφυλίου, Μάρτιος 1948. Ας δούμε την ταβέρνα «Διάνα» (Φωτ. Δημ. Τσούτσου).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 153 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 872. Λίγα μέτρα μετά την ταβέρνα Κανχίτσα, στα δεξιά μας καθώς προχωρούμε προς το Πανσύλπο, βρισκόταν η γραφική «Αθηναϊκή ταβέρνα ΔΙΑΝΑ», όπως μας πληροφορεί και η καλλιγραφική επιγραφή πάνω από την είσοδο της ταβέρνας.

Άνοιξε αμέσως μετά τον πόλεμο (πολύ προ του πολέμου και έως το 1932 π. λειτουργούσε εκεί το Γ Δημοτικό Σχολείο) από τους Θωμά Κοντοστέργιο και Δήμο Ρεφενέ.

Βρισκόταν στο βάθος κεντρικού οικοπέδου - με αρκετό ελεύθερο χώρο μπροστά - της οδού Λαρίσης και διέθετε και μεγάλο συνεχόμενο κήπο για τους καλοκαιρινούς μήνες. Διακρίνουμε καθιστούς τους ιδιοκτήτες μαζί με πελάτες, όρθιοι οι σερβιτόροι και οι βοηθοί τους.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 312

Φωτ. 873 - 875. Στο εσωτερικό της ταβέρνας «Διάνα». Επάνω αριστερά οι ιερείς της πόλεως προσφέρουν γεύμα στους μαθητές της Νυχτερινής Σχολής της «Λαϊκής Βιβλιοθήκης». Τρίτος ιερέας από αριστερά ο σεβαστός Παπανικόλας, τέταρτος ο αγαπητός μας παπα-Αποισόλης της ενορίας Αγίου Κων/νου. Ακολουθεί ο καθηγητής και κατηχητής Αρχιμανδρίτης Ηλίας Καραχάλιος και τελευταίος ο μετέπειτα Αρχιμανδρίτης και ήδη Μητροπολίτης Κυθήρων Κύριλλος (1955 π.).

Κάτω Απόκριες στην «Διάνα» (13 Μαρτίου 1954).

Δεξιά τμήμα του κήπου της ταβέρνας «Διάνα» - πάντα επί της οδού Λαρίσης- όπου το καλοκαίρι έβγαζαν τα τραπέζια έξω. Άλλες φωτογραφίες της ταβέρνας και όχι μόνο αυτής, μπορεί ο αναγνώστης να δει στο περιοδικό της Ενύσεως Επιστημόνων Καρδίτσας «Γνώση και Γνώμη». Η ταβέρνα λειτουργούσε έως το 1979 περίπου.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 311 και 313

Φωτ. 876 - 877. Βρισκόμαστε στο ίδιο σημείο με τις προηγούμενες φωτογραφίες, πάντα στην οδό Λαρίσης. Επάνω, εντυπωσιακή εικόνα από την λιτάνευση των Λειψάνων τού πολιούχου τής πόλεως Αγίου Σεραφείμ. Δεξιά η οικία όπου άλλοτε το Οφθαλμιατρείο Κατσάρα. Στο βάθος μόλις διακρίνεται η ισόγεια Τράπεζα Κόφφα (Φωτ. Δημ. Τσούτσου, άνοιξη 1948).

Κάτω, από την ίδια λιτανεία, λίγα χρόνια αργότερα, στο ίδιο περίπου σημείο με την προηγούμενη εικόνα (Φωτ. Τάκη Σπάνια, 27.4.1958).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 154 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 878. Στο ίδιο πάντα σημείο τής οδού Λαρίσης (Τερτίτη), στο βάθος η κεντρική πλατεία. Εκκλησιαστική εικόνα, Οδηγοί, Λυκόπουλα και Πρόσκοποι εν

παρελάσει - σημαιοφόρος ο μετέπειτα υποστράτηγος Σωτήρης Κατσάρος. Το πράσινο κυριαρχεί παντού, στις αυλές και στους δρόμους (Φωτ. 1948 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 152

Φωτ. 879 - 880. Στο ίδιο σημείο με τις προηγούμενες φωτογραφίες. Αριστερά μια εικόνα παρμένη από τον εξώστη της παλιάς Νομαρχίας που θα συναντήσουμε ευθύς αμέσως. Στο μικρό κτίσμα (με τον σταυρό) λειτούργησε για ένα διάστημα (έως το 1957) το φωτογραφείο Νίκου και Δημητρίου Τσούτσου. Διακρίνουμε πού και πού καμία Καραγκούνα. Στο βάθος είναι το Πανσίλυπο, το οποίο σιγά - σιγά προσεγγίζουμε (Μάρτιος

1948).

Δεξιά μια θαυμάσια εικόνα από το ίδιο περίπου σημείο της οδού Λαρίσης (στο βάθος η κεντρική πλατεία). Αριστερά το διώροφο κτίσμα όπου συναντήσαμε την ταβέρνα Καυχίτσα - το χαμηλό κτίσμα ήταν το γαλατάδικο Βράκα. Ο συνοδοιπόρος μας - με το ποδήλατο- είναι ο φίλος Τάκης Μπίτσιος (Φωτ. 1.5.1950).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 154 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 881 - 884. Αριστερά επάνω, μέρος της πρόσοψης της παλιάς Νομαρχίας στην διασταύρωση των οδών Λαρίσης και Σμύρνης (νοτιοανατολικό οικόπεδο). Στον εξώστη του 3^{ου} ορόφου με τον σταυρό, ο τότε Νομάρχης Γρηγόριος Σακκάς, μετέπειτα Δήμαρχος Ιωαννίνων (Φωτ. 1950 π.).

Δεξιά επάνω η παλιά Νομαρχία έχει μεταβληθεί, λίγα χρόνια αργότερα, σε κλινική

Μάνθου Λιάβα.

Κάτω στον ίδιο εξώστη ο τότε Νομάρχης Στυλ. Δερμιτζάκης (αριστερά) με τον διευθυντή της Νομαρχίας Κούρκουλο παρακολουθούν με σκεπτικισμό, λόγω των γεγονότων της εποχής, τον κυριακάτικο περίπατο (Φωτ. Δημ. Τσούτσου, Μάρτιος 1948).

Ας ριζούμε μια ματιά στο εσωτερικό της Νομαρχίας.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 178 - 179

Φωτ. 885 - 886. Στο εσωτερικό τού γραφείου τού Νομάρχη επί τής οδού Λαρίσης (Τεργίτη). Αριστερά και στις δύο εικόνες ο Νομάρχης Γρηγόριος Σαγκιάς υποδέχεται (αριστερά) γνωστές κυρίες τής πόλεως για κάποιο κοινωνικό ζήτημα (1949) και (δεξιά) τον στρατηγό Πετζόπουλο, τον βουλευτή - με την τσάντα - Κώστα Βασιαρδάνη κ.ά. (Φωτ. Δημ. Τσούτσου, 26.10.1950)

Φωτ. 887 - 888. Κατεβαίνουμε πάλι από τη Νομαρχία, τί συμβαίνει; Επίσκεψη του Ηνωμένου Παύλου με την Πριγκίπισσα Ειρήνη στην πόλη. Τους πλαισιώνουν οι Αρχές της πόλεως.

Από αριστερά στην πρώτη φωτογραφία, ο Νομάρχης Παλαιολόγος, ο Δήμαρχος Κυριδίτης (1954-1959) Βάιος Τζέλλας, ο Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου Νίκος

Χαρίτος - ανάμεσα στους δύο επισήμους - κ.ά. Στην δεξιά φωτογραφία ο Δήμαρχος προσφωνεί τον Βασιλέα Παύλο. Το διώροφο κτίριο με την σημαία είναι του Χρ. Ζήση - βλ. κατωτέρω. Δεξιά στην πρώτη φωτογραφία το νέο τότε κτίσμα τού φωτογραφείου Τσούτσου.

Φωτ. 889 - 892. Προπολεμικές φωτογραφίες νέων κοριτσιών στο φωτογραφείο Τσούτσου. Στην πρώτη επάνω η Αριάδνη Αλλαμανή, σύζυγος του υπουργού Χρήστου Αλλαμανή, πλαισιώνεται από γνωστές κοπέλες της αστικής τάξεως. Διακρίνονται από αριστερά οι Νίτσα Αναστασίου, Μερόπη Τσιμπούκη, Δ. Τζαβέλλα, Δανάη Τσιμπούκη, Κατίνα Αλλαμανή, Λέλα Τζαβέλλα και Νόννη Πλακίδα (1934). Τα ίδια περίπου πρόσωπα εμφανίζονται και στις άλλες εικόνες (1933, 1930 π. η δεύτερη και τρίτη και 1937).

Φωτ. 893. Στο ύψος πάντα της Νομαρχίας, παρέλαση μαθητών Γυμνασίου με την ευκαιρία συμπληρώσεως έτους από την εμφύλια σύγκρουση του 1948. Έξω από τον κινηματογράφο «Τιτάνια» διακρίνονται τα πλαίσια των φωτογραφιών τών

διαφημιζόμενων έργων. Η μουντή ατμόσφαιρα και η όλη «σκηνοθεσία» θυμίζει έντονα εικόνες από το διάσημο προπολεμικό γερμανικό έργο «Μητρόπολις»! (Φωτ. 12.12.1949).

Φωτ. 894. Στο ύψος πάντα τής Νομαρχίας συναντούμε το Γυμνάσιο Θηλέων καθώς ξεκινά για την παρέλαση κατευθυνόμενο προς την κεντρική πλατεία, όπου και οι Αρ-

χές τής πόλεως. Αριστερά ο κιν/φος «Τιάνια», στον οποίο και θα σταθούμε περισσότερο. Μια ωραιότατη φωτογραφία τού Δημ. Τσούτσου, 1952 π. (επανεκδοση Φ.Ε.Κ.).

Φωτ. 895 - 896. Έναντι της Νομαρχίας, στην διασταύρωση των οδών Λαρίσης και Σμύρνης (νοτιοδυτικό οικόπεδο) λειτούργησε από το 1938 και για μερικές δεκαετίες ο παλιός κινηματογράφος τού Γιάννη Βλάχου και των παιδιών του αργότερα. Στην θέση των δύο φωτογραφιών (από την περίοδο των καταστρεπτικών σεισμών τού 1954), και μέσα σε αιωνόβια δέντρα, υπήρχε (από την τουρκοκρατία ακόμη) το ονομαστό «Γυαλί Καφενέ», με χειμερινή και θερινή σκηνή κινηματογράφου, όπου, εκτός άλλων, έδρασε και ο Καραγκιόζης, ο Φασουλής και λοιπά λαϊκά θεάματα και ακροάματα! (βλ. σχετικές εργασίες τού γράφοντος).

Από την εργασία μας «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Γνώση και Ινδύμη, τόμος Α/1985, σελ. 214 και από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 180

Φωτ. 897. Μια αναπάντεχη κατοχική εικόνα έξω από τον κιν/φο «Τιτάνια» από την εποχή που η Καρδίτσα ήταν προσωρινά ελεύθερη (Μάρτιο έως Νοέμβριο 1943). Γυναίκες και άνδρες οπλοφόροι (δεξιά), ενώ μικρά «αετόπουλα» μάς ... απειλούν με ξύλινα όπλα. Αριστερά επάνω μόλις διακρίνεται η επιγραφή «Τιτάνια». Κοιτάζοντας την φω-

τογραφία αυτή, θυμηθήκαμε μια άλλη εικόνα που δημοσίευσε προ ετών η «Καθημερινή», όπου ξυπόλητα και ρακένδυτα μικρά παιδιά παρουσίαζαν (τα ξύλινα) όπλα στους νεοεισερχόμενους στην ήδη απελευθερωμένη Ελλάδα, Εγγλέζους, μετά τον Οκτώβριο του 1944.

Φωτ. 898 - 899. Θυμιασμένες εικόνες από την είσοδο της θρυλικής «Τιτανίας» επί της οδού Αιγίου (Φωτ. 1955 π.). Και τί δεν είδαμε εκεί: από τον Τσάρλι Τσάπλιν («Μοστέρινα κίτρινη» κ.ά.) έως τον Πωλ Μιούνι («Η ζωή του Αιμιλίου Ζολά» κ.ά.) και έως τα έργα του Χάμφρεϊ Μπλόγκροντ! (βλ. «Ο Κινηματογράφος στην Καρδίτσα», *Γνώση και*

Γνώμη, τ. Ι/1993-1994). Σήμερα «Οι Πειραταί των ποταμών» εν δράσει ή αν προτιμάτε ο «Δαίμονας της Σιγκαπούρης»! Ο ιδιοκτήτης του κιν/φου Γιάννης Βλάχος αριστερά και στις δύο φωτογραφίες, φύλακας του παράδεισου των παιδικών και νεανικών μας χρόνων. Τί λέτε, μπαίνουμε μέσα;

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 188 - 189

Φωτ. 900. Άλλη μια εικόνα από την πρόσοψη της «Τιτάνιας» με όλα τα «Λίαν προσεχώς» έργα της, σε κατάλληλα πλαίσια με διαλεγμένες φωτογραφίες! «Προβολαί

4-6, 6-8, 8-10, 10-12»! Στην είσοδο ο νεαρός τότε γιός τού Βλάχου, ο Βλάσης (Φωτ. 1958 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 149

Φωτ. 901 - 902. Άλλες δύο εικόνες από την πρόσοψη της «Τιτάνιας». Επίνω αριστερά με την λευκή ποδιά ο γνωστός πωλητής του ονομαστικού «σάμαλι», κράχτης και πρόγευση για μια ωραία παράσταση.

Δεξιά ο Βλίσσης Βλάχος, γιός του ιδιοκτήτη του κιν/φου, με φίλο του (Φωτ. 1957).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 187

Φωτ. 903 - 904. Πάντα από την πρόσοψη της «Τιτάνιας». Στην πρώτη φωτογραφία, δεύτερος από αριστερά, ο γνωστός φωτογράφος Αλέκος Δόντας που χάσαμε πρόσφα-

τα, γιός τού θαυμάσιου ζωγράφου και αγιογράφου Νίκου Δόντα. Στην δεύτερη φωτογραφία πρώτος από αριστερά ο Βλάχης Βλάχος (Φωτ. 1965 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993 - 1994, σελ. 183

Φωτ. 905 - 906. Μια ακόμη φωτογραφία από την είσοδο της «Τιτάνιας». Ο πειρασμός να ξαναδούμε την αίθουσα τού θρυλικού κιν/φου μεγάλος!

Κάτω μια διάλεξη στον κιν/φο με τον Μητροπολίτη Θεσσαλιώτιδος Κύριλλο. Δίπλα του οι Γιώργος Δ. Μπίτσιος, Μένιος Θεολόγης, Πρωτοσύγγελλος Καλογερέας και εν συνεχεία ο αλησμόνητος Γιάννης Βλάχος σε μια σπάνια φωτογραφία του στον χώρο που κυριαρχούσε για πολλά χρόνια. Οι ακροατές τής διάλεξης στα καθίσματα του κιν/φου και πίσω από τον ομιλητή το «πανί»! (Φωτ. 1957 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 150

Φωτ. 907 - 908. Αριστερά άλλη μια φανταστική όσο και σπάνια φωτογραφία από την αίθουσα του χειμερινού κιν/φου «Τιτάνια», όπως διαμορφώθηκε μετά τον σεισμό του 1954 (η φωτ. τής ίδιας εποχής).

Δεξιά μια εικόνα που θα συγκινήσει και αυτή τούς παλιούς Καρδιτσιώτες, καθώς αντικρύζουν ένα τμήμα από την άλλοτε υπαίθρια θερινή «Τιτάνια», επί τής οδού Υψηλάντου, πρώτης παράλληλης με την οδό Λαρίσης, λίγα μέτρα μακριά από την χειμερινή αίθουσα της «Τιτάνιας». Στο μέσον ο θάλαμος προβολής, όπου το καλοκαίρι διανυκτέρευε, με τη γυναίκα του και το παιδί του, ο καλλιτέχνης Αργύρης Παπαργύρης, τις ημέρες που έπαιζε εδώ *Καραγκιόζη!* Το πανί τού Θεάτρου Σκιών σηνόταν στο βάθος των καθισμάτων, αριστερά τής φωτογραφίας (Φωτ. τέλη δεκαετίας τού 1950).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 190 και 189

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ «ΤΙΤΑΝΙΑ»¹

Τον πρώτο που συναντούσες στη μέση της «Τιτάνιας» ήταν ο «Αμερικάνος». Με το «μυστήρι» του έκοβε και ξανάκοβε τις φέτες του σάμαλι, λες και το πρόβλημα ήταν αυτό. Τα «Αμερικανλάιν του» έδιναν και έπαιρναν, ήταν μεσ' στο πρόγραμμα. Και να μην αγόραζες, στεκόσουν λίγο να κοιτάξεις λιγωμένος την καινούργια σοδειά, το σιρόπι που ξεχειλίζει. Καμιά φορά τα σιχαινόσουν, αλλά άμα έλειπαν οι βιταμίνες η γλυκόζη του σάμαλι έκανε καλό.

Όταν έπιανε βροχή ο Αμερικάνος ανέβαινε στο πεζοδρόμιο χωρίς να κρύβει την είσοδο της «Τιτάνιας». Υποθέτω πως με το Γιάννη Βλάχο τα πήγαιναν καλά. Δεν είχαν τίποτα να χωρίσουν. Άλλωστε, το σάμαλι ήταν κράχτης για τον κινηματογράφο. Να ξεδέψεις όλα τα λεφτά του εισιτηρίου για το γλύκισμα ήταν σπάνια περίπτωση. Συνήθως στα έξοδα υπολόγιζες και ένα περιποιημένο κομμάτι. Χωρίς τις θερμίδες του το έργο φαινόταν λειψό, φτωχό. Ο Αμερικάνος ήταν πρόλογος για μια ωραία παράσταση.

Ο Βλάχος παινόβγαине αδιάκοπα. Νευρικός, έριχνε κοφτές ματιές προς την κεντρική πλατεία. Απ' την κίνηση έκοβε από μακριά ποιοί είναι για σινεμά. Έκοβε φάτσες, ήξερε να ζυγίζει τον πελάτη. Πότε πότε έριχνε νευρικές ματιές στην πρόσοψη της «Τιτάνιας». Εκεί στις τετράγωνες εσοχές του τοίχου διαφημιζόταν το έργο, καθώς και τα «Προσεχώς» ή «Λίαν προσεχώς». Όλο και κάτι τελικά διόρθωνε.

Πολλές φορές έστηνε караούλι απέναντι, στο καφενείο του Κούκια κι από κει σκόπευε την κίνηση. Όταν χρειαζόταν τον άφηνε τον καφέ στη μέση («θα γυρίσω, μην τα μαζέψεις»), ξαναγύριζε. Τον έβλεπες ύστερα ν' ανεβοκατεβαίνει στον θάλαμο προβολής, χωρίς να θέλεις άκουγες από πάνω ατέλειωτες συζητήσεις ή καυγάδες με τον «μηχανικό».

Τις μεσημεριανές εκείνες ώρες σπάνια πήγαιναν σινεμά κοπέλες ή κυρίες. Συνήθως προτιμούσαν απογευματινές ή βραδυνές ώρες. Οι λίγες που έμπαιναν στην πρώτη προβολή ήταν δώρο Θεού. Έτσι περιορίζονταν κάπως και τα «ρε, μ...» ή «ναι ρε, μ...» που έπεφταν σύννεφο.

Ένα τέταρτο προ της προβολής κατέφθανε ο «κουτσός». Δεν έχανε πρεμιέρα. Χωρίς αυτόν δεν ευχαριστιόσουν έργο. Η παρουσία του ήταν, ας πούμε, η εγγύηση για την «ποιότητα» του φιλμ. Έπιανε δεξιά στα πρώτα καθίσματα πάντα μόνος. Καμιά φορά έστριβε να κοιτάξει προς το θάλαμο προβολής, σημάδι ανυπομονησίας. Ξαφνικά χάθηκε απ' την Καρδίτσα. Κάποτε, μετά πολλά χρόνια, τον πέτυχε στην Αθήνα, στην Κυψέλη. Αρκετά γερασμένος, δεν θύμιζε τον παλιό του εαυτό. Ήταν συχνά στο παλιό εστιατόριο της πλατείας, όπου αργότερα τα γραφεία πολιτικού κόμματος, και σήμερα βενζινάδικο.

Απ' την Καρδίτσα δεν είστε; τον ρώτησες μια μέρα καθώς τρώγατε δίπλα.

Φάνηκε μάλλον ενοχλημένος, απάντησε αόριστα και αποτειώσε γρήγορα το φαγητό του. Μυστήριο!

Μια άλλη φορά διάβαζες λοξά τούς τίτλους των εφημερίδων σε περίπτερο της Κυψέλης, όταν κάποιος σε σκούνησε στον ώμο. Γύρισες και είδες τον κουτσό.

Τι κάνεις πατριώτη; σε ρώτησε ταπεινά.

Αιφνιδιάστηκες στην αρχή κι ύστερα τον ρώτησες αφελώς:

- Πώς πάμε; Βλέπουμε τώρα κανένα έργο;
- Οχι. Τώρα πάμε εκδρομές.
- Με ποιούς; τόλμησες να ρωτήσεις.
- Με το Άσυλο Ανιάτων!

Έχεις ακόμη την αίσθηση πως έκρυψες επιμελώς κάποιο διαπεραστικό ρίγος. Τώρα βέβαια άλλαξες γειτονίες και περίπτερα, έπεσες σε άλλα «άσυλα» νεοπλουτών, «προήχθης»... Λέγαμε λοιπόν ότι και πριν αρχίσει το φιλμ η ώρα περνούσε ευχάριστα. Μισή ώρα πριν από την παράσταση ο Βλάχος έβαζε τα τραγούδια της εποχής. Και μόνον για αυτά άξιζε το μισό εισιτήριο. Η μεταπολεμική εποχή έβγαλε πολύ ωραία τραγούδια. Έδιναν και έπαιρναν τότε το «Βίρα τις άγκυρες», τα «Δυο πράσινα μάτια», ο «Αμαξάς μέσ' την μπόρα», το «Amado mio» και τα αθάνατα λαϊκά του Τσιτσάνη. Ο Βλάχος είχε καλό γούστο, ίσως και το γούστο της εποχής να ήταν καλύτερο απ' το σημερινό. Στις μεταπολεμικές εκείνες ώρες οι νότες αυτές σε μετέφεραν μακριά απ' τα λασπόνερα της οδού Λαρίσης. Η φαντασία πετούσε σε καλύτερους κόσμους, σε μακρινές πατρίδες. Τα καλοκαίρια, τα τραγούδια, μαζί με τις βραχνές ομιλίες των Χολυγουντιανών ηθοποιών, έφταναν στα κρεβάτια μας και τις μεταμεσονύκτιες ώρες.

Η θερινή «Τιτάνια» ήταν πιο κοσμική, πιο ρομαντική. Νεαρές κοπελιές ομόρφαιναν συχνά την πλατεία, η αφρόκρεμα της πόλης. Οι σημερινές μεγαλομαμάδες - που πάνω τους γεωμέτρησε ο χρόνος, όπως θα 'λεγε ο φίλος ποιητής Ν. Μπαζιάνας - μας συγκινούσαν τότε πολύ με την παρουσία τους. Ήταν και μερικές που έρχονταν μόνες, οι «απελευθερωμένες». Καλών συνήθως οικογενειών, εντυπωσιάζαν. Χωρίς να το ξέρουν πρόσφεραν υπηρεσία στον Βλάχο.

Τα έργα ήταν πάντα διαλεγμένα. Αν ρίξουμε μια ματιά στα φιλμ που έφερνε η «Τιτάνια» θα εκτιμήσουμε το γούστο του Βλάχου. Όλα τα έργα εκείνα παίζονται σήμερα στις κινηματογραφικές λέσχες και στα μουσεία του κινηματογράφου. Ή ο Βλάχος είχε μεγάλη διαίσθηση ή ο τότε κινηματογράφος βρισκόταν πολύ ψηλά. Μπορεί και τα δύο.

Η «Τιτάνια» ήταν το μεγάλο σχολείο για τους φίλους του κινηματογράφου. Ίσως τότε δεν ξέραμε να εκτιμήσουμε την προσφορά του Βλάχου. Τις δυσκολίες και θλιβερές αλλά αξέχαστες εκείνες ώρες μετά τον πόλεμο, η «Τιτάνια» ομόρφαινε τη ζωή μας.

Καθώς μπαίνεις στο Κεντρικό Νεκροταφείο της Καρδίτσας, στην αριστερή πλευρά, βρίσκεται (βρισκόταν, δηλαδή) ο τάφος του Γιάννη Βλάχου. Δίπλα στο καντήλι η φωτογραφία με τα αιώνια μυωπικά γυαλιά του. Η νοτισμένη απ' την υγρασία φωτογραφία σου θυμίζει τις ατέλειωτες εκείνες βροχερές ώρες που τον έβλεπες στη μέση μπροστά στην είσοδο της «Τιτάνιας», δίπλα στον Αμερικάνο. Νοερά χαιρετάς και ευχαριστείς. Ξαν ν' ανάβεις ένα κερί.

(Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 131-132)

¹ Για τον κινηματογράφο της «Τιτάνιας» - χειμερινό και θερινό - βλ. την εργασία μας «Ο Κινηματογράφος στην Καρδίτσα», περ. Γνώση και Γνώμη, τ. Ι/1993-1994, σελ. 116 επ.

Φωτ. 909 - 910. Άλλα δυο στιγμιότυπα από την βασιλική επίσκεψη. Έξω ακριβώς από τον κιν/φο «Τιτάνια» τα διαφημιζόμενα έργα στα ειδικά πλαίσια.

Κάτω η κόρη τού Δημάρχου, Κλαίρη, με παραδοσιακή στολή, προσφέρει ανθοδέσμη στους επισκέπτες. Στο κέντρο ο τελετάρχης τού Δήμου, Λάππας.

Φωτ. 911. Η χειμερινή «Τιτάνια», όπως προαναφέραμε, βρισκόταν στην διασταύρωση των οδών Λαρίσης (Τερτίτη) και Σμύρνης.

Μια ματιά στην μικρή οδό Σμύρνης που «βλέπει» στον Μητροπολιτικό Ναό του Αγίου Κων/νου. Εκκλησιαστική προπολεμική χειμωνιάτικη εικόνα. Το αυτοκίνητο έχει κολλήσει

στα χιόνια, ομαδική προσπάθεια αποκόλλησης. Αριστερά η εντυπωσιακή οικία Παππά, δεξιά οι αποθήκες του ιδίου, στις οποίες στεγάζονταν το ... ιταλικό ιππικό κατά την διάρκεια της Κατοχής. Η φωτογραφία αυτή ήδη από παλιά έχει δημοσιευθεί κατ'επανάληψιν.

Φωτ. 912 - 914. Άλλη μια ματιά στην μικρή οδό Σμύρνης. Αριστερά ακολουθούμε κατά πόδας την Λιτανεία τού Αγίου Σεραφεΐμ που, όπως θυμόμαστε, ξεκίνησε από τον Μητροπολιτικό Ναό τού Αγίου Κων/νου και καταλήγει σ' αυτόν. Στην ίδια φωτογραφία η Χορωδία Στέφου Ευθυμιάδη - πρώτος δεξιά ο ίδιος. Δεξιά της ίδιας εικόνας μόλις διακρίνεται η προαναφερθείσα παλιά τουβλόκιστη οικία Παππά, την οποία βλέπουμε πλήρως στην επάνω δεξιά εικόνα (Η πρώτη Τάκη Σπάνια, 17.5.1959).

Κάτω δεξιά στην οδό Σμύρνης, μέλη τής Χορωδίας Στέφου Ευθυμιάδη (ο ίδιος τέτατος από αριστερά) προσέρχονται στον Μητροπολιτικό Ναό. Το βέλος αυτής τής φωτογραφίας δείχνει τον κιν/φο «Τιτάνια» στην οδό Λαρίσης.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο και Τρίτο, 1993-1994 και 1990-1991, σελ. 180-181 και 151 αντιστοίχως

Φωτ. 915 - 916. Και από την οδό Σμύρνης επιστρέφουμε πάλι στην οδό Λαρίσης (Τιρσίπη). Αριστερά ο δικηγόρος Ξενοφών Τσαμακίδης με εγγονάκι του. Πρώτο κτίσμα δεξιά, μόλις διακρινόμενο, η χειμερινή «Τιτάνια» και αμέσως μετά η παλιά Νομαρχία. Στην αριστερή και στην δεξιά κυρίως φωτογραφία η μεγάλη οικία Χρ. Ζήση. Ηλιολουστη μέρα αριστερά, χειμωνιάτικη δεξιά με τα κρύσταλλα στα τσίγκια και στην ομίγη. Στην δεξιά εικόνα ο ιδιοκτήτης του σπιτιού Νίκος Ζήσης έξω από το κατάστημά των πωλήσεως λιπασμάτων. Πιο πέρα το καφενείο Κούκια, όπου σύχναζε ο ιδιοκτήτης

της «Τιτάνιας» Γιάννης Βλάχος. Σε τέσσερα δωμάτια του άνω ορόφου της οικίας Ζήση (όπου και τα τρία παράθυρα στα δεξιά) λειτούργησε, στα χρόνια 1923-1930 τουλάχιστον, το Γραφείο Εποικισμού Καρδίτσας, το οποίο - μετά την σχετική απόφαση της Επαναστατικής Κυβέρνησης Πλαστήρα - ασχολήθηκε με την απαλλοτρίωση των τσιφλικιών Καρδίτσας και την διανομή τους στους ακτήμονες γεωργούς.

Φτάνουμε ήδη κοντά στο Πανούλιπο.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τέταρτο, 1992, σελ. 208 η δεύτερη φωτογραφία

Φωτ. 917. Προχωρούμε πάντα προς το Πανσύλλο, το οποίο ήδη πλησιάσαμε. Στον δρόμο μας και ο πάντα αειθαλής Πελοπίδας Χαντζιάρας, πρώτος δεξιά. Μια εξαιρετική θέα τής μεταπολεμικής οδού περιπάτου που αντικατέστησε το νυφοπάζαρο της οδού Καραϊσκάκη, την οποία ήδη εξερευνήσαμε λεπτομερώς.

Πρώτο δεξιά κτίσμα ο κιν/φος «Τιτάνια» (με τον σταυρό). Στο βάθος μόλις δια-

κρίνεται η πλατεία και πιο πίσω η «Άρνη», με τον τρούλο ακόμη στην θέση του. Αριστερά η διώροφη οικία Χρήστου Ζήση, την οποία ήδη συναντήσαμε. Από τα κτίρια της φωτογραφίας τίποτα δεν σώζεται σήμερα, εκτός από την κολοβωμένη, λόγω σεισμού, «Άρνη»! (Φωτ. 1950 π.).

Από την «Παλιά Καρδίσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 267

Φωτ. 918 - 921. Φθάσαμε ήδη στο μαγνητικό Πανσίλυπο - όπως βαδίζουμε από την πλατεία, στα αριστερά μας είναι η Δεντροφυτεία και δεξιά μας ο Ανθώνας. Επάνω αριστερά, στην αρχή του Πανσίλυπου επί της οδού Λαρίσης, ο παλιός φωτογράφος Νίκ. Τσιπογιάννης μας «υποδέχεται» με τις φανταστικές του φωτογραφίες σε διαφημιστικά πλαίσια (Φωτ. 1925).

Αδελφοί Δόντα

Φωτ. 918 - 921. Φθάσαμε ήδη στο μαγνητικό Πανσίλυπο - όπως βαδίζουμε από την πλατεία, στα αριστερά μας είναι η Δεντροφυτεία και δεξιά μας ο Ανθώνας. Επάνω αριστερά, στην αρχή του Πανσίλυπου επί της οδού Λαρίσης, ο παλιός φωτογράφος Νίκ. Τσιπογιάννης μας «υποδέχεται» με τις φανταστικές του φωτογραφίες σε διαφημιστικά πλαίσια (Φωτ. 1925). Στην κάτω αριστερά εικόνα ο βιαστικός διαβάτης βαδίζει αντίθετα α-

πό εμάς, προς την κεντρική δηλαδή πλατεία και την «Άρνη» που μόλις διακρίνεται στο βάθος. Αριστερά του ο ίδιος πεζοπόρος έχει τον Ανθώνα και δεξιά του την Δεντροφυτεία - τα τελευταία χρόνια τα δύο «Πανσίλυπα» ενοποιήθηκαν, κακώς κατά πολλούς (Φωτ. 1925-1930 όλες - η κάτω δεξιά Φωτο - Διεθνές).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 191-192 οι τρεις φωτογραφίες και Μέρος Τρίτο, 1991-1992, σελ. 145 η άλλη

Φωτ. 922 - 925. Διάφοροι περιπατητές επί της οδού Λα-
ρίσης μεταξύ Ανθώνα και Δεντροφυτείας («Παυσίλυπο»
και το ένα και το άλλο).

Επάνω αριστερά η παρέα του Τάκη Βασιλείου -πρώτος
δεξιά- και επάνω δεξιά ο φιλόλογος καθηγητής μας Θεό-
κριτος Γούλας με τις μικρές του φίλες.

Αριστερά κάτω η ωραία Νόνη Θεολόγη - μετέπειτα σύ-
ζυγος του Γιάννη Αμπατζόγλου - με φίλη της και δεξιά το
ζεύγος Κώστα και Αλίκης Βαρσαμή με την μικρή Γιόλα.

*Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, Δεύτερο και
Δέκατο, 1990-1991, 1989 και 1998, σελ. 148, 267 και 276 οι
τρεις πρώτες φωτογραφίες αντιστοίχως*

Φωτ. 926 - 927. Περίπατος στην οδό Λαρίσης στο ύψος πάντα τού Παυσίλυπου. Καλημέρα σας, κυρία Αντιγόνη Αναστασίου και κύριε καθηγητά μας. Ωραία ημέρα, ο παγωτατζής για παν ενδεχόμενο ακολουθεί από πίσω, δεξιά στο βάθος οι αποθήκες Παππά - απέναντι από την αντίστοιχη οικία που συναντήσαμε στην οδό Σμύρνης - ενώ ο Άγιος Κων/νος μόλις διακρίνεται (Φωτ. Δημ. Τσούτσου 1951-1952).

Και στην δεξιά εικόνα, η Καρδίτσα σε ανθρώπινα μέτρα. Δεξιά ο κολοβωμένος πλέον λόγω σεισμού Άγιος Κων/νος και αριστερά μας οι μεγάλες αποθήκες Παππά στην μικρή οδό Σμύρνης, όπου στην Κατοχή στεγαζόταν το ιταλικό ιππικό. Ο Βλάχος Βλάχος αριστερά και ο φίλος Βίκτωρ Γκούμας δεξιά (Φωτ. 1955).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο και Πέμπτο, 1989 και 1993- 1994, σελ. 268 και 190 αντιστοίχως

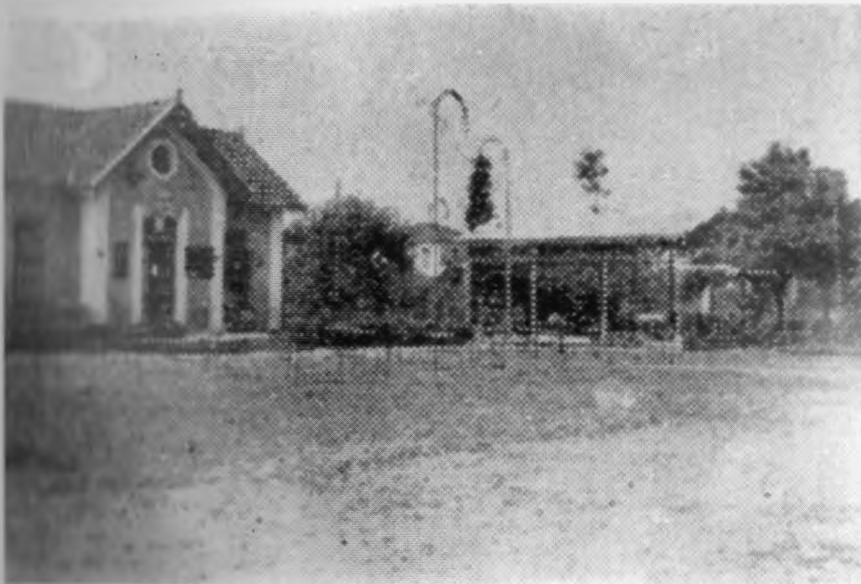
Φωτ. 928 - 931. Επάνω δυο έξοχα τοπία - από το ίδιο περίπου σημείο - των ζωγράφων μας Δημ. Γιολλάση και Γιώργου Γούλα από την οδό Λαρίσης, στο ύψος της Δεντροφυτείας και του Ανθώνα τού Πανσιλυπου. Εκπληκτικά τα πανύψηλα δέντρα κατά μήκος της οδού.

Κάτω δυο χειμωνιάτικα στιγμιότυπα επί της οδού Λαρίσης, με τον μεγαλοπρεπή Άγιο Κων/νο δεξιά. Στην δεξιά κάτω εικόνα, από αριστερά ο τότε Νομάρχης Στυλιανός Δερμιτζάκης και δεξιά ο τότε Διευθυντής της Αγροτικής Τράπεζας Οδυσσέας Παπαδημητρίου (Φωτ. Δημ. Τσούτσου, 22.2.1948).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, Τρίτο, Πρώτο και Πέμπτο, 1989, 1990-1991, 1987 και 1992-1993, σελ. 268, 146, 193 και 201 αντιστοίχως

001-11. ΚΑΡΔΙΤΣΑ. Εις τὸ πάρκον «Παυσίλυπον» KARDITSA. Au parc «Pafsilypou»

φωτ. 932 - 935. Ἀς εἰσελθούμε, ἐπιτέλους, πρῶτα στον Ἀνθῶνα (Πάρκο) τοῦ Παυσίλυπου γὰ νὰ διακριθῶσουμε, ἰδίως ὄμμασι, ἀν - ἀπὸ το 1901 πον δημιουργήθηκε - διαμορφώθηκε τόσο θόρυβος πανελληνίως γιὰ τον Ἀνθῶνα καὶ τὴν Δεντροφυτεία. Ἐπ' αὐτῆς, δύο φωτογραφίες, στὸν μέσον, ἡ τουβλόκτιστη πρὸς βορρᾶν εἰσοδος τῆς Δεντροφυτείας, ἀπ' ὅπου εἰσέρχεται καὶ ὁ εἰκονιζόμενος πολίτης. Ἡ πρασινάδα ἐντυπωσιάζει,

παντοῦ ἐποχιακὰ λουλούδια εὐχαριστοῦν τὸ βλέμμα καὶ τὴν ὄσφρηση (Φωτ. Νικ. Τσοῦτσου καὶ Τ.Μ. 1925 π.).

Κάτω ἀριστερὰ μιὰ ἀποψη τοῦ παλίου περιπέτερον τοῦ Παυσίλυπου - ὄχι καὶ τόσο καλῆ- ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα καὶ δεξιὰ ἓνα σκίτσο τοῦ Γιώργου Γούλα ἀπὸ τὸ ἴδιο περίπτερο.

Ἀπὸ τὴν «Παλιὰ Καρδίτσα», Μέρους Πρῶτο καὶ Πέμπτο, 1987 καὶ 1993-1994, σελ. 195 (οἱ δύο πρῶτες) καὶ 192 (ἡ τέταρτη φωτογραφία)

ΠΑΥΣΙΛΥΠΟΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ

ΧΑΡ. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ

Φωτ. 936. Το γραφικό και μοναδικής ομορφιάς περίπτερο του Παισιλυπου, πόλος έλξης τού καρδιτσιώτικου λαού. Ο χώρος τού Ανθώνα και της Δεντροφυτείας ιδρύθηκε ως γνωστόν και διαμορφώθηκε στα 1900-1901 από τον δημιουργικό και οραματιστή Δήμαρχο Στέργιο Λάππα - πρβ. την εργασία «Η ιστορία τής πόλεως Καρδίτσας» τού Βασι-

λείου Δημ. Λάππα, καθώς και πλήθος εργασιών μας, σχετικά με την θεατρική, μουσική, κινηματογραφική κλπ. δραστηριότητα στον χώρο τού Παισιλυπου (Φωτ. τών αρχών τού 20ού αιώνα τού Χαρ. Καλοκαιρινού, αδελφού τού, εκ των ιστορικών τής Καρδίτσας, Χρίστου Γ. Καλοκαιρινού).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 201

Φωτ. 937. Μια εορταστική ημέρα στο Πανσίλυπο στις αρχές του 20ού αιώνα. Η άρχουσα τάξη της πόλεως επί ποδός με βαριτίμες ενδυμασίες κλπ.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 202

Φωτ. 938 - 939.
Συγκεντρωμένο πλήθος γύρω από το περίπτερο του Πανσίλπου στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα επάνω και, μεταπολεμικά, κάτω.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 202 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 940. Μια έγχρωμη υδατογραφία, πιθανότατα από την δεκαετία του 1930, του Περικλή Πανσιλπου με το δεξιό υπόστεγο. Υπό το φως της σελήνης και κάποιων λαμπτήρων και μέσα σε ποιητική ατμόσφαιρα, ο βιολιστής εκτελεί συναρπαστική μελωδία. Αν οι σινθήκες το επέτρεπαν, ο δημιουργός του πίνακα Κώστας Παύλου θα ή-

ταν σήμερα πασίγνωστος στην Ελλάδα, αν και ήδη, μετά τις σχετικές εργασίες του γράφοντος, έχουν γραφεί για τον Παύλου διθύραμβοι, ιδίως για την θεατρική του δραστηριότητα.

Από την εργασία «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», περ. Γνώση και Γνώμη, τ.Δ. /1985, σελ. 214

Φωτ. 941. Συνεχίζουμε την περιπλάνησή μας στον ανεπανάληπτο (φωτογραφικό πλέον) κόσμο της παλιάς πόλεως. Στην εικόνα το περίπτερο του Πανσίλυπου στα 1938-1940, όταν την σχετική επιχείρηση του καφεενείου κλπ. διηύθυνε ο Γιάννης Καρβούνης (με τον σταυρό, ανάμεσα στο προσωπικό του κέντρου). Μπορούμε να φαντασθούμε τις καρέκλες στραμμένες προς το περίπτερο και γεμάτες από τους θεατές τού μεγάλου Θεσσαλού καλλιτέχνη τού Θεάτρου Σκιών Γιώργαρου (Κρασιώτη) τα καλοκαιρινά βράδια πριν από 80 και πλέον χρόνια! Η σκηνή του ήταν πάντα μπροστά από το αριστερό

παράθυρο και πίσω από αυτή ο αθάνατος και αμίμητος Γιώργαρος ξετρελλαινε το πιστό, κάθε καλοκαίρι, κοινό του. Τον Ιούνιο τού 1927 έδωσε παραστάσεις εδώ και ο άλλος μεγάλος Θεσσαλός καλλιτέχνης τού είδους Χρήστος Βενεκάς - Πετρόπουλος, πιο παλιά ο διάσημος Μέμος κ.ά. Από το ίδιο αριστερό παράθυρο του περιπτέρου προβάλλονταν - συχνά χειριστής τής μηχανής ήταν ο Κώστας Παύλου (Πωλ)!- οι βωβές ταινίες τού προπολεμικού θερινού κιν/φου τού Πανσίλυπου που λειτούργησε εδώ στα χρόνια 1901-1937 π.!

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 259

Παυσίλυπον—Καρδίτσα

°Αδελφοί Δόντα

Φωτ. 942. Εκκλησιαστικό προπολεμικό σιγμότυπο του Ανθώνα Παυσίλυπου, όπου βρισκόταν το μικρό κομπότατο περίπτερο (στο μέσον) με τα δύο του κιάσκια δεξιά και αριστερά. Το χιόνι έχει καλύψει τα πάντα δίνοντας στο όλο τοπίο μια μοναδική γραφικότητα. Στο μέσον η οδός Υψηλάντου όπου σήμερα κινδυνεύεις από τα τροχοφόρα. Αυτήν την μικρή όαση βρέθηκαν δημοτικοί άρχοντες στην δεκαετία τού 1960 να την μετα-

τρέψουν σε πλατεία, γκρεμίζοντας ό,τι βλέπετε στο κέντρο τής φωτογραφίας.

Μήπως ακούσατε όμως ότι στον χώρο αυτόν, αριστερά τού περιπτέρου - στο κέντρο δηλαδή του Παυσίλυπου - γίνονταν στην δεκαετία τού 1930 οι ονομαστές εορτές τών Ανθεστηρίων; Για να δούμε...

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο, 1993-1994, σελ. 191

Φωτ. 943. Ο Ανθώνας τού Πανσιλυπου (ιδίως μπροστά από το περίπτερο αλλά και στα πλάγια) δοξάστηκε και από τα ονομαστά προπολεμικά Ανθεστήρια (από την «Λαϊκή Βιβλιοθήκη») τής δεκαετίας τού 1930, όπου και εκεί μεγαλούργησε ως σκηνογράφος και πάλι ο νεαρός τότε Κώστας Παύλου (Πωλ).

Στην φωτογραφία μέρες δόξης στο Πανσιλυπο - Ανθώνα από τα Ανθεστήρια τού

1933 - 1935. Όπου νά 'ναι εμφανίζονται οι πανέμορφες αρχαίες Κόρες για τις σχετικές τελετές και θυσίες στους θεούς! Αριστερά όρθιος ο μεγαλέμπορος καπνού και άλλοτε οικονομικός παράγων τής πόλεως Αθανάσιος Παλαμιώτης.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 200

Φωτ. 944. Ένα στιγμιότυπο από τα πρώτα Ανθεστήρια της «Λαϊκής Βιβλιοθήκης» Καρδίτσας του 1931! Σκηνικά Κώστα Παύλου - Πωλ, διδασκαλία Γιάννη Ματθαίου και λιμπόν, εν οίς, και Αθηναίων χορογράφων κατά καιρούς.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 262

Φωτ. 945. Άλλη μια σκηνή τών Ανθεστηρίων στον Ανθώνα στις αρχές τής δεκαετίας τού 1930.

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Γνώση και Γνώμη, τόμος Δ/1985, σελ. 219

ΑΝΘΕΣΤΗΡΙΑ 1932 (ΛΑΪΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ)

ΕΚΔΟΣΙΣ Ν. ΤΖΙΡΟΥ

Φωτ. 946. Από τα Ανθεςτήρια της «Λαϊκής Βιβλιοθήκης» τού 1932. Διακρίνουμε στο κέντρο σιρόμενο αρχαίο άρμα, ενώ κοπέλες με κάνιστρα λουλουδιών ακολουθούν. Το

σκηνικό τού Παύλου, σε σχήμα αρχαίου ναού, έχει στηθεί απέναντι από το περίπτερο (Έκδοση Ν. Τζίρου).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Γνώση και Γνώμη, τόμος Δ/1985, σελ. 218

Φωτ. 947 - 949. Άλλα τρία στιγμιότυπα από τα προπολεμικά Ανθεστήρια στον Ανθώνα. Η πρώτη από το 1932, η τρίτη από το 1931 και η δεύτερη 1931-1933 (Η τρίτη δημοσιεύθηκε στα «Θεσσαλικά Χρονικά» τής Ι.Λ.Ε.Θ., 1935).

Ἄνθεστήρια 1931 (Λαϊκῆς Βιβλιοθήκης) - Καρδίτσα

Ἄδελ. Δόντα

Ανθεστήρια Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καρδίτσας

ΑΔΕΛΦΟΙ ΔΟΝΤΑ

Φωτ. 950. Άλλη μια εντυπωσιακή σκηνή από τα ονομαστά, και με έντονα θεατρικά στοιχεία, προπολιμικά Ανθεστήρια (1932). Εικόνα πιθανότατα από τον Χορό των Αν-

θέων. Οι αρχαϊκές κοπέλες στρέφουν το βλέμμα προς το περίπτερο, ενώ οι θεατές έχουν περικυκλώσει τον χώρο του Πανσιλπου! (Φωτ. Αφών Δόντα).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Γνώση και Γνώμη, τόμος Δ/1985, σελ. 218

Φωτ. 951 - 952. Νεαρές Καρδιτσιώτισσες με αρχαιοελληνικές και παραδοσιακές (Καραγκούνας) ενδυμασίες στις γιορτές τών Ανθεστηρίων τοῦ 1932 -1933. Η κοπέλα με την λευκή ενδυμασία φέρει αγγείο ζωγραφισμένο από τον Κώστα Παύλου.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 263

Ἄνθεστήρια Λαϊκῆς Βιβλιοθήκης Καρδίτσας

ΑΔΕΛΦΟΙ ΔΟΝΤΑ

Φωτ. 953. Ἄλλη μια χαρακτηριστικὴ σκηνὴ ἀπὸ τὰ πρῶτα προπολεμικὰ Ἀνθεστήρια (Φωτ. Αφών Δόντα). Ἡ φωτογραφία παραχωρήθηκε ἀπὸ τὸ Μουσεῖο Μπενάκη.

Ἀπὸ «Το Θέατρο στὴν Καρδίτσα (1881-1986)», Γνώση καὶ Γνώμη, τόμος Δ/1985, σελ. 219

Φωτ. 954 - 956. Άλλα τρία στιγμιότυπα των Ανθεστηρίων. Κάτω, σκηνή από την «Θυσία προς την Θεάν Αθηνά» (στον ρόλο της Αθηνάς η Τιτίκα Κουρτίου - Φωτ. 30.4.1933).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Ένατο και Δεύτερο, 1998 και 1989, σελ. 291 και 264 αντιστοίχως η πρώτη και δεύτερη φωτογραφία. Η τρίτη από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881 -1986)», Γνώση και Γνώμη, τόμος Δ/1985, σελ. 220

Ανθεστήρια Λαϊκής Βιβλιοθήκης

Άδελφοί Δόντα - Καρδίτσα

Φωτ. 957 - 960. Επάνω και κάτω αριστερά, τρεις συμβολικές εικόνες από τα προτελευταία Ανθεστήρια (1935). Κάτω δεξιά μια σχετική φωτογραφία των Αφών Δόντα α-

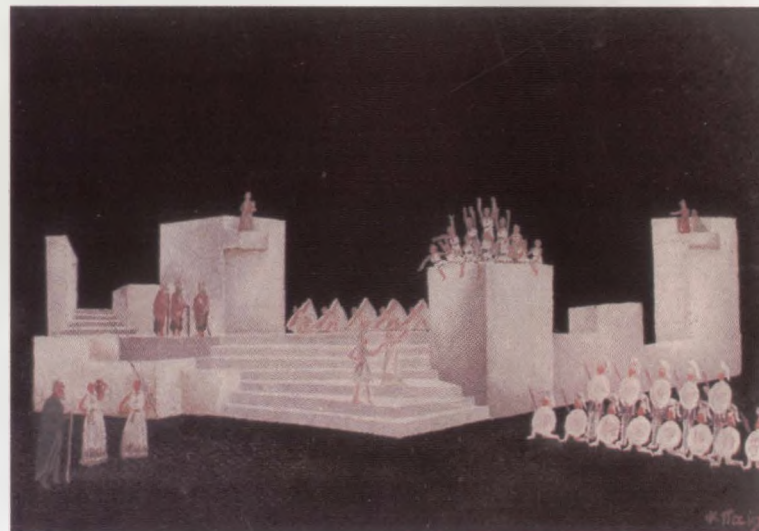
πό τις ίδιες γιορτές. Για τα Ανθεστήρια βλ. και την εργασία του συντάκτη «Η Ιστορία της μουσικής κίνησης στην Καρδίτσα (1881-1960)».

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Γνώση και Γνώμη, τόμος Δ/1985, σελ. 220 η δεύτερη φωτογραφία. Η πρώτη από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 262

Φωτ. 961 - 962. Ο Κώστας Παύλου (Πωλ), εκτός από τα σκηνικά για το καρδισιώτικο θέατρο - τα οποία ήδη έχουμε θαυμάσει - φιλοτέχνησε, νέο παιδί τότε, και τα σκηνικά των Ανθεστηρίων. Στις εικόνες δύο μακέτες του Πωλ για τις γιορτές αυτές, άγνωστο όμως αν χρησιμοποιήθηκαν, τουλάχιστον η πρώτη (η δεύτερη νομίζω χρησιμοποιήθηκε, τροποποιημένη επί το απλούστερον).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Γνώση και Γνώμη, τόμος Δ/1985, σελ. 221

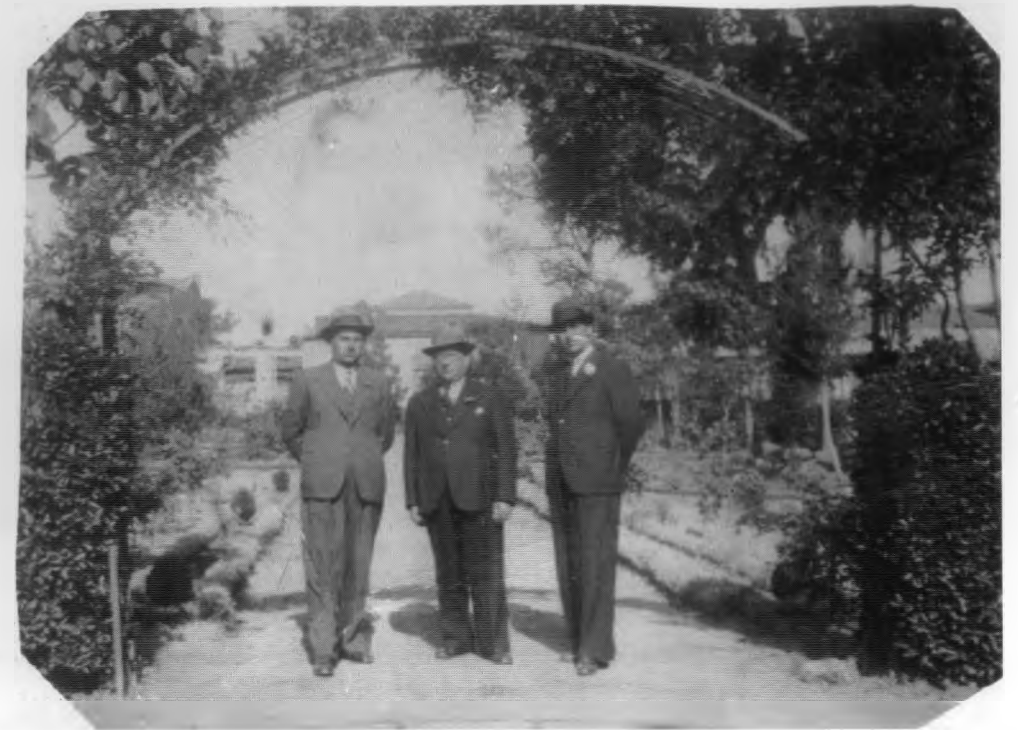
Φωτ. 963 - 966. Αλλά με τον Ανθώνα δεν τελειώνουμε εύκολα, έχει πολλά ακόμη να μας δείξει.

Επάνω αριστερά παρέα Καρδιτσιωτών στο «κιόσκι» και δεξιά η παρέα του Βασιλείου Παϊζάνου στο γρασίδι, έναντι του περιπτέρου (στο μέσον περίπου διακρίνεται η είσοδος).

Κάτω αριστερά οι Αστεριάδης Καραθάνος και Μητρος Ε. Κοντόπουλος πίνουν το καφεδάκι τους στο Πανσύλλο (1922).

Κάτω δεξιά οι Παναγιώτης Μπάστος και Νικ. Βογιατζής (αριστερά και δεξιά) με φίλο τους στο μέσον, σε μια από τις αφίδες του Ανθώνα. Όλες οι φωτογραφίες προ του πολέμου (η τελευταία 1930).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 198 η τέταρτη φωτογραφία

Φωτ. 967. Μια ωραία προπολεμική εικόνα προς την δυτική πλευρά τού Ανθώνα. Στο βάθος αριστερά η ωραία οικία Κοντοπούλου, ιδιοκτησίας πιθανόν τού προαναφερθέντος στην προηγούμενη σελίδα (Φωτ. Στεφ. Στουρνάρα).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, 1987, σελ. 199 (Δημοσιεύθηκε το πρώτον στα «Θεσσαλικά Χρονικά», 1935)

Φωτ. 968 - 969. Αριστερά, ελεύθερη η Καρδίτσα, έστω και προσωρινά! (1 Ιουνίου 1943). Οι Ιταλοί έχουν ήδη συνθηκολογήσει, οι Γερμανοί θα ξανάρθουν τον Νοέμβριο του ίδιου έτους, ας το ριξουμε λίγο έξω με «Φελίνιες» πόζες και ... εξάρσεις (βεβαίως και είχαμε ... προηγηθεί τού ... Φελίνι, μόνο που δεν τα ... κινηματογραφήσαμε!). Στην μικρή πίστα τού Πανσιλπου, μόλις διακρίνεται αριστερά ένα από τα δύο κιόσκια και

στο βάθος η οικία Κοντοπούλου.

Δεξιά χαρακτηριστική εικόνα από το κατοχικό Πανσίλυπο. Άνθρωποι της υπαίθρου, της εμπιστοσύνης τών νέων Αρχών, φέρνουν τα βόδια και λοιπά ζώα τους στον Ανθώνα, ερημώνοντάς τον (Καλοκαίρι 1944). Στο βάθος δεξιά ο Άγιος Κων/νος.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Έβδομο και Πέμπτο, 1996 και 1993 - 1994, σελ. 171 και 194 αντιστοίχως

Φωτ. 970 - 971. Το βλέμμα του φακού στραμμένο πάντα προς την δυτική πλευρά του Πανσάλυπου. Οι δυο φωτογραφίες τραβήχθηκαν λίγους μήνες μετά την προηγούμενη. Αριστερά τέσσερις αξιωματικοί αντάρτες: Γιάννος Αλλαμανής πρώτος από αριστερά (σήμερα γιατρός, αδελφός του πρόσφατα θανόντος Τάκη Αλλαμανή), Γιώργος Ζαχαρόπουλος (γνωστός σήμερα δικηγόρος Αθηνών), Παντελής Αλμπάνης και Σούλης Νασιάκος (σκοτώθηκε στον Εμφύλιο το 1947). Ο τελευταίος ήταν γιος του Κ. Νασιάκου, τότε ιδιοκτήτη του «Πάλλας», του παλιού ξενοδοχείου «Κιέριον» και άλλων κεντρικών ακι-

νήτων (Φωτ. αρχές 1945). Στο βάθος η προαναφερθείσα οικία Κοντοπούλου, πίσω από την μόλις διακρινόμενη οδό Βίκτωρος Ουγκό (σήμερα, Βασ. Μπότση).

Δεξιά οι ίδιοι μαζί με μερικούς άλλους. Από αριστερά Γιάννος Αλλαμανής, Παντελής Αλμπάνης (...), Χριστούλας, Γιώργος Ζαχαρόπουλος (...), Ρουμελιώτης (ψευδώνυμο), Σούλης Νασιάκος. Ο τελευταίος φέρει γερμανική χλαίνη: μαζί με έναν συνάδελφό του αφόπλισαν τέσσερις Γερμανούς στρατιώτες που εισήλθαν με αυτοκίνητο, μάλλον κατά λάθος, σε στενωπό τού Μουζακίου.

Φωτ. 972 - 976. Το Πανσίλυπο αρχίζει σιγά - σιγά να ξαναανθίζει και να παίρνει την γνωστή όψη που ζήσαμε στην δεκαετία τού 1950.

Πάνω στις δύο πρώτες φωτογραφίες ο Τάκης Μπίτσιος σε ωραίες στιγμές, στην τρι-

τη ο Χαράλ. Σεδίκος με φίλο του. Κάτω η οικογένεια Αναγνωστάκη με την φίλη τους Άννα Λάππα, ποιήτρια και σύζυγο του παλιού πολιτικού και εκ των ιστορικών τής Καρδίτσας Βασιλείου Δημ. Λάππα (Φωτ. 1950 π.- οι τρεις τελευταίες Φωτο - Τζείς).

ΚΑΡΔΙΤΣΑ

Τό Πανσίλυπον

Φωτο - Παπαδοπούλου

ΚΑΡΔΙΤΣΑ

Τό Πανσίλυπον

Φωτο - Παπαδοπούλου

Κάτω αριστερά τμήμα τού Ανθώνα (Φωτο - Παπαδοπούλου, 1950 π.).

Κάτω δεξιά ωραία εικόνα με τις φίλες Λούλα Καρβούνη και Βαίτσα Κουλτούκη στο ολάνθιστο Πανσίλυπο (Φωτ. Δημ. Τσούτσου, Πάσχα τού 1950).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο και Τρίτο, 1987 και 1990-1991, σελ. 199, 197 (οι δύο πρώτες φωτογραφίες) και 147 (η τέταρτη)

Φωτ. 981 - 984. Πάντα στον παλιό Ανθώνα που ήδη προ πολλού έχει αλλάξει μορφή. Αριστερά επάνω, η Νόνη Θεολόγη - Αμπατζόγλου με φίλη της και την ανεψιά της Έμμη Κοτρώνη στο μέσον (Φωτ. 1950 π.).

Δεξιά επάνω και κάτω άλλες τρεις εικόνες από τις γραφικές σιδερένιες αψίδες τού Πανσιλύπου, όπου η νεολαία έβρισκε χρόνο να διασκεδάσει με ποικίλους τρόπους (Φωτο - Τζέις η δεύτερη, 1950-1955, η τρίτη 1948 και η τέταρτη 1950 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δέκατο, Έκτο, Πέμπτο και Πρώτο, 1998, 1995, 1993 - 1994 και 1987, σελ. 276, 61, 196 και 196 αντιστοίχως

Φωτ. 985 - 988. Οι γραφικές αφίδες αλλά και τα κομψά κιάσκια έδιναν στο Παισιλπο μια πρόσθετη γοητεία. Η νεολαία ανέκαθεν θεωρούσε τον Ανθώνα, όπως και την απέναντι Δενδροφυτεία, δικό της χώρο, μια όαση ψυχαγωγίας και αναπαύσεως. Στην επάνω αριστερά φωτογραφία καθιστή δεξιά η Ιφιγένεια Μπετζούνη, στην επάνω δεξιά καθιστός αριστερά ο Άρης Λιάκος, μετέπειτα καθηγητής Ιατρικής (Φωτ. 1950 π. η πρώτη και η τρί-

τη, 1953 η δεύτερη).

Κάτω δεξιά, και βρυσούλες με γάργαρο νερό διέθετε το γνωστό άλλοτε σε όλη την Ελλάδα Παισιλπο. Ας χαιρετίσουμε τις δύο φίλες Ντίνα και Κατερίνα που ... ξαφνιάζονται από την αναπάντεχη επίσκεψη των αναγνωστών του Λευκώματος...

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, Όγδοο και Πέμπτο, 1987, 1997 και 1993-1994, σελ. 198 και 196 (η πρώτη και η τρίτη), 190 και 198 οι λοιπές αντιστοιχώς

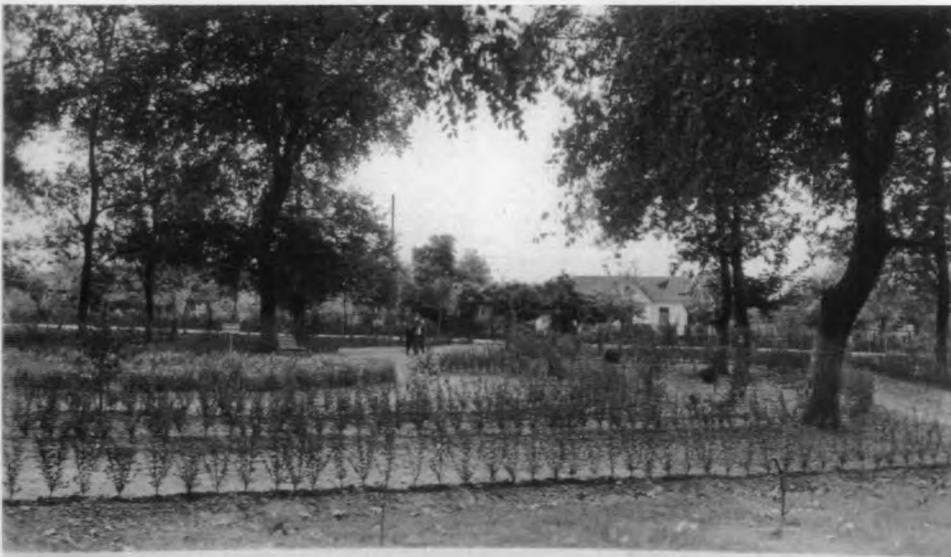
Φωτ. 989 - 992. Τελευταίες ματιές στον Ανθώνα. Ο παλιός Νομάρχης Στυλ. Δερμιτζάκης με την παρέα του αριστερά επάνω (Φωτ. Δημ. Τσούτσου, Μάρτιος 1948).

Δεξιά επάνω μια εορταστική εκδήλωση επί τη λήξει τής κατασκηνωτικής περιόδου Προσκόπων και Οδηγών. Διακρίνονται από αριστερά ο Νομάρχης Γρηγόριος Σακκάς, ο Επιθεωρητής Δημοτικής Εκπαίδευσης Παπαϊωάννου, ο Υπαρχηγός τής κατασκήνωσης Θωμάς Κυρίτσης κ.ά. (1950).

Κάτω, είτε μέσα στο Πανσίλυπο είτε εκτός, ο «Μπίρμπης» με τους εξαιρετικούς ξηρούς καρπούς του, σού την έχει στημένη. Άλλωστε, το βλέμμα του και η στάση του εν γένει, προδίδουν πως μόνο λίγα δευτερόλεπτα μπορείς ν' αντισταθείς στα προϊόντα του. Μπορείς να μην πάρεις; (Φωτ. Νικ. Τσούτσου και Δημ. Τσούτσου, η αριστερά προπολεμική).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο και Όγδοο, 1993-1994 και 1997, σελ. 192, 251 και 189

ΚΑΡΔΙΤΣΑ

Τό Πανοίλιπον

© φωτο - Παπαδόπουλου

413 - ΚΑΡΔΙΤΣΑ - Πανοίλιπον

Carditsa - Nafsilypon

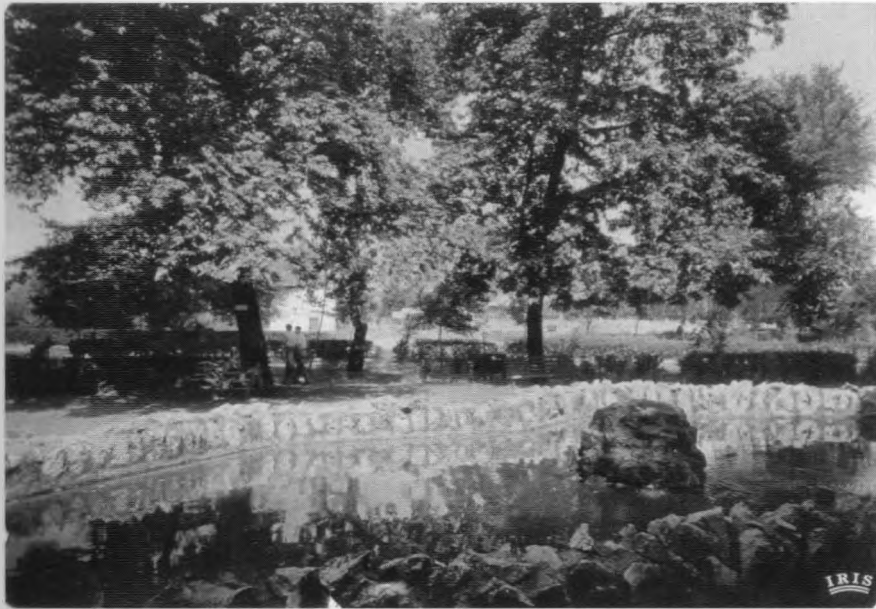
Φωτ. 993 - 996. Η άλλοτε είσοδος του Ανθώνα, ίδια με εκείνη τής Δεντροφυτείας τού Πανοίλιπου, έχει κατακλύσθει από μαθήτριες του Γυμνασίου Θηλέων που μόλις τελείωσαν κάποιο διαγώνισμα και ήρθαν εδώ να ... ανασάνουν... Νά 'μαστε λοιπόν και στην γαλήνια Δεντροφυτεία, τον κεντρικόν αυτόν πνεύμονα τής πόλεως που διατηρείται έως και σήμερα. Ο δημιουργός της Δήμαρχος Στέργιος Λάμπας, όχι μόνο την έφτιαξε το 1900-1901, αλλά και την υπερασπίστηκε, λένε και με τα όπλα, από αντιδραστικούς που

την εποφθαλμιούσαν.

Στην κάτω αριστερά φωτογραφία διακρίνεται το περίπτερο του απέναντι Ανθώνα. Δεξιά επάνω ο Άγιος Κων/νος λίγα μέτρα μακράν τής Δεντροφυτείας (Φωτ. 1952 π. η πρώτη, Ν. Κουρτίδη η δεύτερη 1928 π., Φωτο - Παπαδόπουλου, 1950 η τρίτη και μάλλον προπολεμική η τέταρτη).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989 (σελ. 269) και Τρίτο 1990-1991 (σελ. 146)

ΦΩΤ. ΚΑΡΔΙΤΣΑ. Στο «Πανσίλυπον»

ΚΑΡΔΙΤΣΑ Au «Pausilypon»

Φωτ. 997 - 1000. Γαλήνιες στιγμές στις δυο τεχνητές λιμνούλες τής Δεντροφυτείας, καμωμένες με περίτεχνα πελεκημένες πέτρες από τον Αθηναίο ζωγράφο και διακοσμητή Γιόχαν Ρωμενό στα 1935 - 1936. Τα χρυσόψαρα, τα συντριβάνια και το καθαρό νερό

ήταν μεγάλοι κράχτες για μικρούς και μεγάλους. Οι λιμνούλες πάντως ισοπεδώθηκαν το 1993... (Φωτ. IRIS, Νικ. Στουρνάρα και Τ.Μ. οι τρεις πρώτες φωτογραφίες - από το 1962 π. η πρώτη, οι λοιπές από το 1950 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, Πέμπτο και Ένατο, 1989, 1993-1994 και 1998, σελ. 270, 199 και 290 αντιστοίχως

Φωτ. 1001 - 1003. Επάνω μαθήτριες στην χειμωνιάτικη και φθινοπωρινή Δεντροφυτεία τού Πανσιλυπου. Δεξιά, στο κέντρο, το βοηθητικό δημοτικό κτίσμα που χρησίμευε κατά καιρούς για όλες τις δουλειές (Ωδείο, Πολυίατρείο, Αίθουσα εκθέσεων κλπ).(Φωτ. 1958 π. και 1952 π.).

Κάτω όψη τού προσεισμικού Αγίου Κων/νου από την Δεντροφυτεία (Φωτ. 1948-1949).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο και Δέκατο, 1993-1994 και 1999, σελ. 199 και 276 η πρώτη και τρίτη φωτογραφία

Φωτ. 1004. Ένα, μάλλον εκθαμβωτικό, στιγμότυπο - που ίσως έχει δημοσιευθεί - από την χιονισμένη Δενδροφυτεία τού Πανσίλυπου και από τον Άγιο Κων/νο (Φωτ. Τίικη Σπάνια, 1960 π.).

Φωτ. 1005 - 1008. Επάνω το νέο Δημοτικό Κέντρο Αναψυχής που δημιουργήθηκε επί δημαρχίας Αθανασίου Μπλατσούκα (1951-1954), μετά την κατεδάφιση του παλιού περιπτέρου τού Ανθώνα (αργότερα το κέντρο αυτό επεκτάθηκε). Ο εκπαιδευτικός Πανταζής περήφανος ανάμεσα στους μαθητές του (1955 π.).

Αριστερά κάτω και δεξιά επάνω ο Κώστας Φατόλας μπροστά στο ίδιο κέντρο την έ-

δια περίπου εποχή (Φωτο - Δόντα η τρίτη φωτογραφία, 8.5.1956).

Στην κάτω δεξιά εικόνα ο παλιός Τρικαλινός νομομαθής και πολιτικός Αλέξανδρος Βαμβέτσος - τέταρτος από αριστερά - σε μια επίσκεψή του στην πόλη έχοντας δίπλα του τον Δήμαρχο Αθανάσιο Μπλατσούκα (με τα γυαλιά). Πρώτος από δεξιά ο γνωστός πολιτικός και δικηγόρος Γιώργος Παπαευθυμίου (Φωτ. 1951-1954).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 1009 - 1012. Στο εσωτερικό του νέου κέντρου στην Δεντροφυτεία Πανούσιου ο Κώστας Φατόλας, αριστερά επάνω, δίνει παραγγελία (12.12.1959). Λίγους μήνες αργότερα (Απρίλιος 1960) ο Στέφος Ευθυμιάδης δίνει συναυλία με την Χορωδία του στο ίδιο κέντρο επάνω δεξιά (Φωτ. Αφών Καραπαναγιώτη).

Κάτω δύο στιγμιότυπα από την ανεπανάληπτη «μουσικολογοτεχνική και καλλιτεχνική βραδιά» της «Λαϊκής Βιβλιοθήκης» (1 Ιουλίου 1956). Αριστερά μερικά από τα μέλη που έλαβαν μέρος στην εκδήλωση (στο κέντρο, πίσω, ο πρωτεργάτης της εκδήλωσης, διηγηγός Άγγελος Παπαϊωάννου). Η εκδήλωση αυτή έγκλεισε με θαυμάσιους χορούς - εδώ προεξάρχουν οι Αλίκη Σίλειούνη και Ντίνα Κράγια (Φωτ. Λάκη Αλεξίου).

Από «Το Θέατρο στην Καρδίτσα (1881-1986)», Μέρος Δεύτερο, Γνώση και Γνώμη, τόμος Ε/1986, σελ. 294 η τρίτη φωτογραφία

Φωτ. 1013 - 1016. Άλλες τέσσερις εικόνες από την ανεπανάληπτη μουσικολογο-τεχνική και καλλιτεχνική βραδιά της «Λαϊκής Βιβλιοθήκης» (1.7.1956).

Επάνω δύο σκηνές με τους εκπληκτικούς Κλεάνθη Ζαφειρόπουλο (παρά λίγο διάδοχος του Πωλ!) και Πιπίτσα Λαμπροπούλου στην απίθανη μουσική σάτιρα «*Τί έχει και τί δεν έχει η Καρδίτσα!*»! Για το τελευταίο γράψαμε άλλοτε και τα εξής: «Ομολογώ πως σπάνια ένωσα τέτοια αισθητική απόλαυση, ακόμη και σε επιθεώρηση επαγγελματικού θιάσου. Οι αρμονικές κινήσεις και η στάση τους, οι εύγλωττες παύσεις και η απαγγελία τους, καθώς και η μετρημένη και σοφά υπολογισμένη σκηνηκή γενικώς παρουσία, θα μου μείνουν πραγματικά αξέχαστες. Είναι κρίμα που το ταλέντο των δυο ερασιτεχνών ηθοποιών δεν αξιοποιήθηκε όσο έπρεπε».

Κάτω δύο σκηνές από την «*Ιστορία της Κύπρου*» που έγραψε ο Άγγελος Παπαϊωάννου (Φωτ. Λάκη Αλεξίου οι δυο πρώτες και η τέταρτη, και Τάκη Σπάνια, η τρίτη).

Από το «*Θέατρο στην Καρδίτσα*» (1881-1986), *Γνώση και Γνώμη*, τόμος Ε/1986, σελ. 294 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 1017 - 1020. Επάνω, στην ίδια καλλιτεχνική βραδιά (1.7.1956), οι μοναδικές Νίκη Κατσίκη και Ελένη Μητρίτσα, συνοδευόμενες από τις κιθάρες των Στέφου Ευθυμιάδη και Λούλη Ματθαιοπούλου, μας δίνουν εξαιρετικά δείγματα της κρυστάλλινης φωνής τους (Φωτ. Λάκη Αλεξίου).

Κάτω Καρδισιώτισσες στο προαύλιο του παλιού κέντρου της Δεντροφυτείας και σε άγαλμα μιας από τις μούσες που παλιότερα φιλοξενούνταν στην Δεντροφυτεία (Φωτ. 1955 - 1956).

ΟΔΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ - ΚΑΡΔΙΤΣΑ

ΦΩΤΟ - ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΡΔΙΤΣΑ

δίνει συναυλία με την Χορωδία Καρδίτσας (31.4.1964). Αντίστοιχα, απέναντι από την Δεντροφυτεία στον χώρο του σημερινού Α΄ Λυκείου, υπήρχε για πολλές δεκαετίες το παλιό Γυμναστήριο - εδώ βλέπουμε τις μαθήτριες του Γυμνασίου Θηλέων σε γυμναστικές επιδείξεις τού 1933. Ας πλησιάσουμε λίγο το Γυμναστήριο.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πρώτο, Πέμπτο και Τρίτο, 1987, 1993-1994, και 1990-1991, σελ. 191, 201 και 144 η πρώτη, δεύτερη και τέταρτη φωτογραφία αντιστοίχως

Φωτ. 1021 - 1024. Βγαίνουμε και από την Δεντροφυτεία. Επάνω στις δυο φωτογραφίες διακρίνουμε το σημείο που τελειώνει ο Ανθώνας (αριστερά) και η Δεντροφυτεία (δεξιά). Είμαστε στην διασταύρωση των οδών Λαρίσης (μπροστά μας) και Μυρμιδόνων (δεξιά και αριστερά). Αριστερά όπως βλέπουμε, απέναντι από τον Ανθώνα, χτίστηκε, πριν από 40 π. χρόνια, το κινηματοθέατρο «Αστέρια», όπου κάτω ο Στέφος Ευθυμιάδης

Φωτ. 1025. Στον χώρο τού σημερινού Α΄ Λυκείου υπήρχε έως τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια το παλιό Γυμναστήριο (έναντι τής ανατολικής πλευράς τής Δεντροφυτείας). Στο υπόστεγο του παλιού Γυμναστηρίου - που υπήρχε στην βόρεια

πλευρά του - επίσημοι και πλήθος κόσμου παρακολουθούν τις επιδείξεις τού 1933 (βλ. προηγούμενη σελίδα). Στο μέσον ο αξέχαστος Μητροπολίτης Ιεζεκιήλ, δίπλα του, δεξιά, ο Δήμαρχος Κώστας Χατζημήτρος και αριστερά του ο πανταχού παρών Γ.Δ. Μπίτσιος.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 143

Φωτ. 1026 - 1028. Επάνω άλλη μια εικόνα από τις επιδείξεις τού 1933. Δεξιά και κάτω, πολλά χρόνια αργότερα, το Γυμνάσιο Θηλέων στον ίδιο χώρο, όπου λειτουργεί πλέον το Α΄ Λύκειο, κάνουν πρόβες εν όψει των γυμναστικών επιδείξεων του 1964 (Φωτο - Αλεξίου η τρίτη φωτογραφία).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 143 η πρώτη φωτογραφία

Φωτ. 1029 - 1030. Αφήνουμε το παλιό Γυμναστήριο και το Α' Λύκειο και προχωρούμε ανατολικά, προς το παλιό Γήπεδο (ήδη Στάδιο), όπου και θα λήξει η ξενάγησή μας. Λίγα μόλις μέτρα πιο πέρα συναντούσαμε άλλοτε, στην διασταύρωση των οδών Λαοίσης και Γαριβάλδη (βορειοδυτικό οικόπεδο), την άλλοτε οικία Γκίκα (κτισμένη πολύ προ του 1900), όπου για ένα διάστημα, στα χρόνια 1905-1908, διέμενε ως μαθητής τότε ο μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Αντιβασιλεύς Δαμασκηνός, ενώ στην ίδια οικία στεγαζόταν και το Μητροπολιτικό Μέγαρο επί Μητροπολίτη Ευθυμίου Πλατή, στις αρχές του 20ού αιώνα (βλ. σχετική εργασία μας στον τόμο ΙΓ/1997 της Γνώσης και Γνώμης, σελ. 193 επ.).

Δύο μοναδικές φωτογραφίες από την πρόσοψη της μεγαλοπρεπούς διώροφης οικίας Γκίκα με τα οκτώ δωμάτια, υπόγειο και βοηθητικούς χώρους. Αριστερά η Πηνελόπη Σούρλα - Θεολόγη (+1943), μητέρα των Φερονίκης, Νόνης και Μένιου Θεολόγη. Εντύπωση προκαλούν η πέτρινη σκάλα, η περίτεχνη θύρα, ο ωραίος εξώστης του άνω ορόφου και εν γένει η όλη πρόσοψη του σπιτιού. Για πολλά χρόνια η οικογένεια Ντούλα και Πηνελόπης Θεολόγη διέμεναν σ' αυτό το σπίτι, όπως αργότερα και έως το σεισμό του 1954, και η οικογένεια του ζεύγους Γιώργου Κοτρώνη και Φερονίκης Θεολόγη.

Δεξιά μέρος της πρόσοψης της οικίας Γκίκα, στην οποία οδηγούσε ο χωμάτινος διάδρομος του θαυμάσιου κήπου. Στην αναπηρική καρέκλα η γηραιά χήρα του Γιάννη Γκίκα με νεαρό συγγενή της. Άλλες φωτογραφίες από την ίδια οικία στον τόμο ΙΓ/1997 της Γνώσης και Γνώμης.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Όγδοο, 1997, σελ. 199 - 198

Δεκέμβριος 1935 - Καρδίτσα

Φωτ. 1031 - 1033. Αφήνοντας την οικία Γκίκα και συνοδοιπορώντας (αριστερά επάνω) με τον Γιάννη Αμπατζόγλου προς το Γήπεδο, συναντούσαμε άλλοτε, δίπλα στον μύλο Κολέτσου, τα «παραπήγματα» επί της οδού Λαρίσης (βλ. μέρος αυτών στην πρώτη φωτογραφία - το λευκό κτίσμα, δεξιά). Τα παραπήγματα αυτά στέγασαν κατά καιρούς στρατιωτική μονάδα, την «Λαϊκή Βιβλιοθήκη», σεισμόπληκτους του 1954 κλπ.

Επάνω δεξιά οικογένειες σεισμόπληκτων τού 1954 ψήνουν ομαδικώς το αρνί έξω από ένα παράπηγμα. Διακρίνονται οι οικογένειες Κοτρώνη, Αμπατζόγλου, Σαμαροπούλου κ.ά. (Φωτ. Λάκη Αλεξίου, Πάσχα 1956).

Κάτω αριστερά η Επιτροπή Στρατολογίας, στεγαζόμενη τότε σε ένα παράπηγμα, εξετάζει τα χαρτιά όσων πρόκειται να στρατευθούν ή να πάρουν αναβολή κλπ (Φωτο - Τζέις, 1952). Την ίδια εποχή στα παραπήγματα αυτά στεγαζόταν και η «Λαϊκή Βιβλιοθήκη».

Αλλά ας εισέλθουμε στο εσωτερικό των παραπηγμάτων όπου μας περιμένουν εκπλήξεις.

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Ένατο και Δεύτερο, 1998 και 1989, σελ. 292 και 316 αντιστοίχως

Φωτ. 1034 - 1037. Τί συμβαίνει εδώ; Απλώς, επάνω αριστερά νέοι και νέες, προσωρινοί ένοικοι των παραπηγμάτων -λόγω τών σεισμών τού 1954 - παριστάνουν, μέρες καρναβαλιού, τούς θεούς τού Ολύμπου! Ας τους εξειδικεύσουμε, αρχής γενομένης από αριστερά: Μανώλης Κοτρώνης (γοργοπόδαρος Ερμής), Πηνελόπη Κοτρώνη (Ποσειδώνας βλοσυρός με την τρίαινα), Έμμη Κοτρώνη (Άρτεμις με το τόξο), Κ. Σαμαροπούλου (Αφροδίτη με τον πτερωτό Έρωτα), Ευτυχία Θέου (Ήρα) και Ελένη Μητρίτσα (Αθηνά με ασπίδα, περικεφαλαία και δόρυ!). Τί να πρωτοθαυμάσει κανείς; Την φαντασία και έμπνευση, την ομορφιά και χάρη ή το ανεξάντλητο κέφι; (Φωτο - Αλεξίου, 1955).

Δεξιά επάνω, τύφλα να 'χουν τα ανατολίτικα χαρέμια μπροστά στις όμορφες Καρδιτσιώτισσες (πάνω - κάτω τα ίδια πρόσωπα με την προηγούμενη φωτογραφία) που τό'ριξαν στην διασκέδαση μια ημέρα καρναβαλιού (28.2.1955). Ναι, μέσα στα αλλοτινά πρόχειρα παραπήγματα της οδού Λαρίσης...

Κάτω ο χορός στα παραπήγματα καλά κρατεί με το φανταστικό «τίρκο». Οι όμορφες κοπελιές (πιερότοι, γατούλες, κολομπίνες, κλόουν...) συνεχίζουν να μας προκαλούν με το ανεξάντλητο κέφι τους (Φωτο - Αλεξίου, 1955).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Δεύτερο, 1989, σελ. 317-318 οι τρεις πρώτες φωτογραφίες

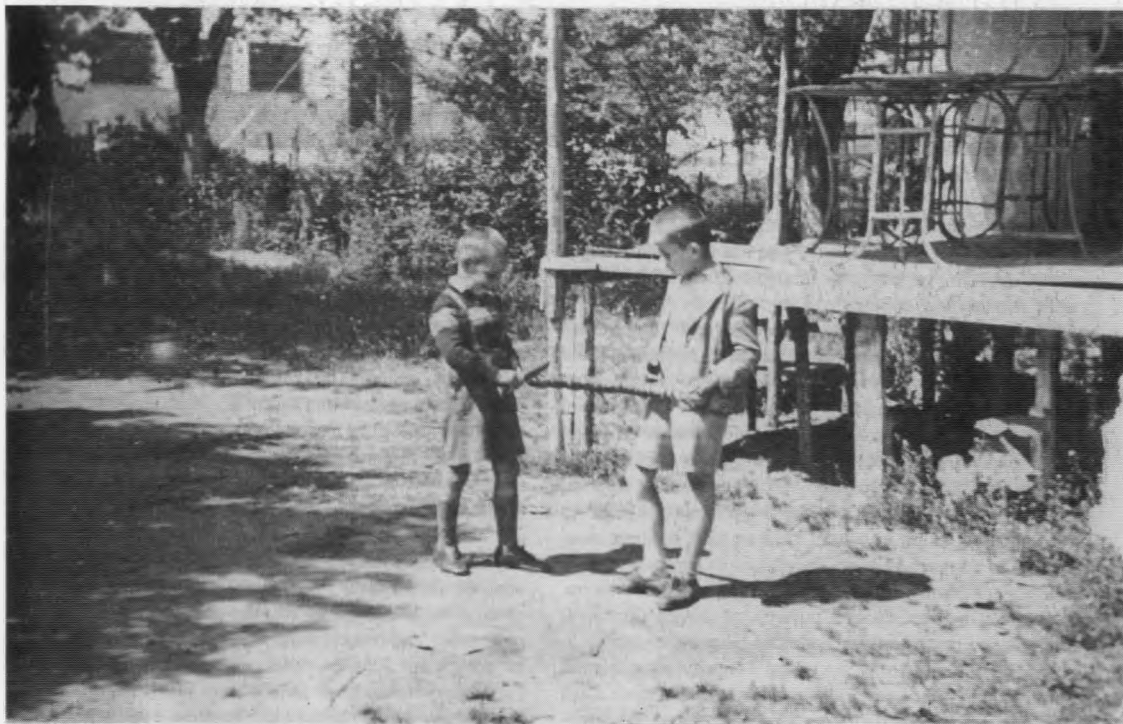
Φωτ. 1038 - 1040. Και μετά το αναπάντεχο «μαστίγωμα» των αισθήσεων στα παραπήγματα, προχωρούμε προς το τέρμα τής ξενάγησής, ήδη πλησιάζουμε στο παλιό Γήπεδο. Λίγα μέτρα μετά τα παραπήγματα, στα δεξιά μας καθώς βαδίζουμε ανατολικά, συναντούμε και λέμε μια καλημέρα στην κυρία Γκούμα που στέκεται μπροστά στις γλάστρες της και στην περίτεχνη θύρα του σπιτιού της. Διαγωνίως απέναντι από την οικία Γκούμα, η πάντα ωραία οικία Αθανασίου Νασιάκου, κτισμένη στα τέλη τής δεκαετίας του 1920.

Προχωρούμε προς το άλλοτε εξοχικό κέντρο «Προπούλαια» που απείχε ελάχιστα μέτρα από την οικία Νασιάκου και διακρίνεται στην κάτω φωτογραφία. Τα τελευταία χρόνια, τουλάχιστον από την δεκαετία του 1940, ήταν μοναδικό άντρο του λαϊκού τραγουδιού με θαυμάσιες ρεμπέτικες ορχήστρες και λαχταριστούς μεζέδες (Φωτ. δεκαετίας του 1950).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο και Δεύτερο, 1993-1994 και 1989, σελ. 202 και 318

Φωτ. 1041 - 1043. Τρεις ακόμα φωτογραφίες από το εξοχικό κέντρο «Προπύλαια». Αριστερά επάνω τμήμα του πάγκου της λαϊκής ορχήστρας των «Προπυλαίων» (3.5.1959).

Στις δύο άλλες φωτογραφίες σπουδαίες λαϊκές ορχήστρες και τραγουδίστριες της δεκαετίας 1950! Κάποιοι θυμούνται ακόμη την συγκλονιστική εκτέλεση του «άσματος»:

*Αργά - αργά, βαριά - βαριά
ακούω κάθε βράδυ
το κουρασμένο βήμα σου
να σέρνεται στο σκοτάδι!*

(Φωτ. Τάκη Σπάνια η δεύτερη και τρίτη, η δεξιά 16.7.1959).
Ήδη είμαστε κοντά στο παλιό Γήπεδο!

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Πέμπτο και Δεύτερο, 1993-1994 και 1989, σελ. 202 και 318

Φωτ. 1044. Ήδη φθάσαμε στο αλώνι που για δεκαετίες υπήρχε πριν από το παλιό Γήπεδο. Στην εικόνα το αλωνιστικό συγκρότημα Γιώργου Αγγελούση εν δράσει. Σ' αυτό

εργαζόταν και ο πατέρας τής κατόχου τής φωτογραφίας Αλίκης Σοφιανού (Φωτ. προ τού 1930).

Φωτ. 1045 - 1047. Επάνω μαθητές και μαθήτριες σε γυμναστικές επιδείξεις τής δεκαετίας 1930. Κάτω στο γήπεδο μαθητικοί αγώνες δρόμου που θυμίζουν λίγο τους .... Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896!

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 142 η τρίτη φωτογραφία (Οι δύο πρώτες φωτογραφίες δημοσιεύθηκαν και στο βιβλίο τής Μαρούλας Κλιάφα «Θεσσαλία 1881-1981) Εκατό χρόνια ζωής»)

Φωτ.1048 - 1051. Επάνω δύο εικόνες από τις γυμναστικές επιδείξεις τού 1952 και 1949 αντιστοίχως. Στην πρώτη φωτογραφία, προηγούνται από αριστερά οι Ηλίας Χατζοπλάκης, μετέπειτα βουλευτής, Φ.Ν.Β. και Λάκης Αλεξόπουλος, ο μετέπειτα επιτυχημένος επιχειρηματίας τής Θεσσαλονίκης.

Κάτω δύο στιγμιότυπα λίγο πριν από την έναρξη κρίσιμου αγώνα ποδοσφαίρου.

Αριστερά η «Αναγέννηση» έτοιμη για τον μεγάλο αγώνα με την «Π.Ο.Ε.Κ.»! Οι πρόεδροι των δύο σωματείων Γιάννης Βλάχος (επιχειρηματίας τού κιν/φου «Τιτάνια») και Βασίλειος Μπίτσιος επί το έργον, ενώ οι καρδιές των θεατών κινδυνεύουν να σπάσουν από αγωνία (Φωτ. 1952 π.).

Από την «Παλιά Καρδίτσα», Μέρος Τρίτο, 1990-1991, σελ. 141 και 142 οι τρεις τελευταίες φωτογραφίες

Φωτ. 1052 - 1055. Από τις γυμναστικές επιδείξεις του Γυμνασίου Θηλέων στο Γήπεδο: επάνω αριστερά την 15 Μαΐου 1949, δεξιά την 20 Μαΐου 1954 (σημαιοφόρος η Πιλίτσα Τσιούμα). Κάτω από τις επιδείξεις τής 30 Μαΐου 1964.

Φωτ. 1056 - 1059. Επάνω αριστερά η θρυλική «Αναγέννηση» εισέρχεται στο Γήπεδο για κρίσιμο (πάντα!) αγώνα ποδοσφαίρου πριν από σαράντα περίπου χρόνια. Ωραίες εικόνες από το παλιό Γήπεδο που εξελίχθηκε σιγά - σιγά σε ένα όμορφο Στάδιο.

Φωτ. 1060 - 1061 . Και δυο τελευταίες ωραίες εικόνες από το Γήπεδο - Στάδιο, τις οποίες είχε την πρόνοια να αγοράσει ο φίλος Κώστας Φατόλας. Και τί δεν μας θυμίζουν!

Όμως ... όμως όλα τα ... ωραία πράγματα έχουν ένα τέλος! Ας ξεφυλλίσουμε, όσοι επιθυμούμε πληρέστερη ενημέρωση, και τους τόμους της «Γνώσης και Γνώμης» που εκδίδει, κάθε χρόνο, η Ένωση Επιστημόνων Καρδίτσας, και όπου δημοσιεύεται, σε πολλές συνέχειες, η «Παλιά Καρδίτσα» με πολλά άλλα τεκμήρια και κείμενα για την ιστορία της πόλεως.

Και μια σύσταση: Διαφυλάξτε, ως κόρη οφθαλμού και ως ελάχιστη υποχρέωση προς τα παιδιά και εγγόνια σας, όσα, ελάχιστα ακόμη, παλιά παραδοσιακά κτίσματα παρέμειναν στην Καρδίτσα. Γειά σας.

ΘΕΡΜΕΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για το βιβλίο αυτό προσέφεραν φωτογραφικό υλικό, εκτός από τον συντάκτη του, και οι κατωτέρω συμπολίτες (με αλφαβητική σειρά), τους οποίους και πάλι ο συντάκτης του βιβλίου θερμώς ευχαριστεί:

Αδάμ Αδάμος, Τάκης Ακριβόπουλος, Νίκος Ανεμάς, Αλεξάνδρα Αναγνώστου, Έφη Αλλαμανή, Μανώλης Αμπατζόγλου, Γιάννης Αναγνωστόπουλος, Βασίλειος Αναστασίου, Θωμάς Αναστασίου, Ναυσικά Αναστασίου - Σακελλαρίου, Νίτσα Αναστασίου - Αναγνωστάκη, Φωφώ Αναστασίου - Βογιατζή, Αντώνης Αντωνιάδης, Κώστας Αντωνίου, Βικτωρία Αργυρίου - Νέτσκου, Φώτης Αργυρόπουλος, Πολύβιος Αρσενίου, Γιάννης Αυγέρος, Αντώνης Βαλταδώρος, Γιόλα Βαρσαμή, Τάκης Βασιλείου, Τάκης Βλάχος, Γιώργος Βογιατζής, Κων/νος Βογιατζής, Μαγδαληνή Γάκη, Αθανάσιος Γιαννίκας, Γιώργος Γιαννουσάς, Αικατερίνη Γιατράκου, Μάνθος Γιολδάσης, Βίκτωρ Γκούμας, Αρετή Γκρέκου - Καψάλη, Γιώργος Γούλας, Μαίρη Γούλα - Κοτρώτσιου, Νίκος Γώγος, Τιτίκα Δεληβελιώτη - Σκούμα, Σωτήριος Δεληγιάννης, Βασίλειος Δερεχάνης, Στυλιανός Δερμιτζάκης, Μαρία Διαμαντή - Παρασκευοπούλου, Στυλιανός Διαμαντής, Γιάννης Ευαγγελόπουλος, Γιώργος Ζαχαρόπουλος, Βασίλειος Ζωγράφος, Γιάννης Θεολόγης, Μένιος και Μαίρη Θεολόγη, Στέφανος Θεολόγης, Άρης Θεός, Γιάννης Θεός, Πέπη Καθάρου, Άρτεμις Καλαντζή - Παπαθανασίου, Ιφιγένεια Καλκαντζή - Τσόγκα, Κώστας Καλογερόπουλος, Χρυσούλα Καλογερομήτρου - Παλαμιώτη, Καλλίνικος Καπνουτζής, Ελευθερία Καραχάλιου - Τασιά, Λούλα Καρβούνη - Πρωτοπαπαδάκη, Νίκη Κατσίκη - Τέγα, Νί-

κος Καυχίτσας, Μελίνα Καφαντάρη - Χριστούλα, Εμμου Κοτρώνη - Θεολόγη, Πηνελόπη Κοτρώνη - Πατραμάνη, Σταθούλα Κουκορίκου - Κατσιφού, Έφη Κουσαή - Μαστραποστόλη, Ντίνα Κράγια - Τσακαλώτου, Θωμάς Κυρίτσης, Γιώργος Κωσταβάρας, Θωμάς Κωστίκας, Πιπίτσα Λαμπροπούλου - Παπαδημητρίου, Άρης Λιάκος, Χρήστος Λιάκος, Όμηρος Μαρκούτης, Λυδία Μαστρογιαννίτη - Θεοδωρίδη, Χρήστος και Γωγωλένα Μαυράκη, Ελένη Μητρίτσα, Χρήστος Μπαλντάς, Ιφιγένεια Μπετζούνη, Γιώργος Μπάστος, Γιώργος Δ. Μπίτσιος, Τάκης Μπίτσιος, οικογ. Μπλατσούκα, Αίγλη Μυλωνή - Μαγγιώρου, Ντίνος Νασιάκος, Παναγιώτης Νικολοδήμος, Αθανασία Όκα - Κομινάκη, Αλέκος Παϊζάνος, Παναγιώτης Παϊσης, Βιβή Πανουργιά, Λούλα Ε. Παπαγεωργίου, Γιώργος Παπαδημητρίου, Κώστας Παπαδόπουλος, Χαρίλαος Πατέρας, Κούλα Παύλου - Γκουρομίχου, Νατάσα Παύλου, Επαμεινώνδας Παπαστεργίου, Σόλων Παπαχριστόπουλος, Τερέζα Πεντζοπούλου - Βαλαλά (εγγονή Κλεάνθη και Αθηνάς Αναστασίου), Λένα Ποζιού - Αντωνίου, Μαρίτσα Σακελλαρίου-Σπύρου, Θάνος Σβάρνας, Χαράλαμπος Σεδίκος, Αλίκη Σιλεούνη, Κική Σιλεούνη - Παπαθεοδώρου, Αλίκη Σοφιανού, Άννα Τζαβέλλα - Τζιροζίδου, Κλαίρη Τσαρουχά, Βασίλειος Τσιαουσής, Σταυρούλα Τσιόκα - Φυτσιλή, Δανάη Τοιμούκη - Ζήση, Πιπίτσα Τσιούμα - Μελισσάρη, Κώστας Φατόλας, Χαρίλαος Φατόλας, Γιώργος Χαντζιάρης, Πελοπίδας Χαντζιάρης, Ελένη Χονδρομάρα - Κοντού, Μάκης Χριστούλας (ελπίζω να μην παρελείψα κάποιον).